

HET ELFDE BOEK

VAN DE

GELDERSCHEN
GESCHIEDENISSEN,

Vervattende het leeven en bedrijf

VAN

KAREL VAN EGMOND, achtsten ende
laetsten van dien stam Hertogh van Gelder en Gulich
ende Grave van Zutveen.

I N H O U D.

1. **M**aximiliaen bekiest Karel, den Grave van Meurs, ende de Geldersse.
2. Karel word te Doesburgh gewillekoemd, ende veroveret Wageningen
en Lichtenbergh. 3. Karels verdediginge. De Kaesenbroodse werven in Gelder-
land. 4. Dan geklopt zijnde zoeken ende verwerven vrede. 5. Karel beiegent
den vyand, ende wint Bueren. 6. Het Slot te Bescd overweldighd, ende het Drost-
ampt van Zutveen beleend. 7. Amersfoord beloerd zijnde dedicht met Karel,
die de Borgoensse stroopers wyt sijne paelen drijft. Saeken van Wageningen. 8. Karel
wijkt naer Lotringen, ver wackert de sijne, ende spreekt met Keyser Maximiliaen
binnen de Grave. 9. Gaet verscheyde verbonden in. 10. Der Keur-Vorsten
vlucht-oordeel tegens Karel. De Keyzer wint Ruermond, doch moet voor Nymegen
opkraemen. 11. Chalon schrijft aen de Geldersse. Karel vermeestert Nykerk. Ver-
geeffse aenslagh van de Geldersse op Amersfoord. 12. Karel wil den Grave van
Meurs lossen, ontbied schutters, ende maekt een bestand met de Burgondisse. 13. De
Doesburgers zeggen de Heeren van Baer den eed op. Baer ingenoomen en geslecht.
14. Oproer te Venloe beslicht. De Geldersse op den Rijx-dagh. Die van Wageningen
verzuymigh. 15. Karel vergeld den vyand sijn stroopen. Philips trouwt met de
dochter van Spanien. De Bisschop van Vtrecht ende Catharine van Gelder sterven.
16. Leerdam gewonnen ende verlooren. De vyand slaet een brugge over de Maes,
ende veroveret Batenburg. 17. De slaghe tusschen Ysselsteyn ende die van Bommel.
Lauwijk. van Hemert. 18. Voor waerden van de stille-zaet tusschen Karel en den
vyand. 19. Karel met den Bisschop van Vtrecht klopt de Saxisse bende. Dapper-
heyd van Ritmeester Bell. Water-leydinge tot Nykerk. 20. 21. De Clevenacr en
Gulicher verbinden sich met den Keyser tegens Gelderland. Karels toe-rustinghe.
22. De Keyser neemt Nienstad ende Stralen in. 't Slot by Echt by de Geldersse vveder
overrompeld. 23. De Fransse bieden Karel de hand; 't welck de Vorsten doet ver-
flawwen. 24. De Geldersse door Ysselsteyn geslagen, hervatten hun inval in 't land

van Cleve, ende ontzetten alzoo Dotechem. 25. Vredes-verdragh tusschen de Hertogen van Gelder, Cleve, ende Gulich. 26. Het afgedankt volk schiept af naer Vriesland. 27. Besluit van de Geldersse Staeten. De Fransse Coningh bevreedight de Vorsten van Gelder ende Gulich. Dood van Vincent van Meurs. 28. De Saxenaer en Keyser beoorloghen de Vriesen. Karel betaelt in Vrankrijk sijn los-geld. Dood van den iongen Grave van Ateurs. 29. De Coningh van Schotland doet een bezendinge aen Karel. Geboorte van Keyser Karel. Claghten van den Vorst tegens den Clevenaer. 30. Belofien van den Hertogh aen de landschap. 31. Opschortinge van wapenen tusschen Gelderland ende Cleve. 32. De Clevenaer verstroyt de Geldersse. 33. Besteck met die van Groningen, ende bestand met Cleve. 34. Oorlogh tusschen Karel en den Bisschop van Vtrecht, doch voort neder-geleghd. 35. 't Verbranden van Harderwijk. 36. Philips van Oostenrijk ontzeyt Karel. Karels bescheyd. 37. De Geldersse knevelen in Holland. 38. Besoeken de Hollanders ter Zee. Boemel belegerd. 39. De Gravin van Hoorn in schut genoomen. Vreemdigheeden van Engelbert van Nassouw. 40. De Geldersse rooven in Goyland, beloeren Vtrecht, ende staeken 't belegh van Uckermeer. 41. 42. Coningh Philips neemt Arnhem ende andere Steden in. De Witte Roos een Engelsch Heer gevanghen. 43. 44. Karel gaet den Coningh begroeten ende met hem vrede maeken. Henrick van Nassouw Coninghlyk Stad-houder in Gelderland. 45. Karel treckt (sluynder wyze) naer sijn land, ende de Coningh naer Spanien. 46. Karel herwint eenige Steden. De vyand verlaet Wageningen ende vint Ravenswaey. Philips leght den Franssen Coningh te last Karels af-valligheyd ende sterft. 47. De Geldersse en Fransse moeskoppen in Brabant. De Fransse geslaegen. 48. Geldersse Zee-kruysers. Wildenburgh. Doesburgh koemt weder aen de rechte hand. De Hollanders loopen een blauwe scheen voor Puderoyen. 49. Karel klaeght over de Over-Issel. Puderoy verlooren. 50. 51. Muyden ende Wesop door de Geldersse verrast, ende by verdragh weder ontruymd. 52. De Geldersse met den Bisschop van Vtrecht in vrede, dan voort weder verzoend. 53. Die van Vtrecht naer Karel hellende beoorloghen den Iffelsteyner. 54. Vergelyken zich met den Bisschop, ende Hattem met Karel. Anne van Egmond. 55. De Burgoensse winnen Gribbefurt en Baerle in Gelderland. 56. Dan stooten het hoofd voor Venloe. Vroomigheyd van Swartzenburgh. 57. Karel verkloekt Harderwijk en Bommel. Wreedheyd des vyands tegens Robert van Heusden. 58. Karel veroveret Workum ende Thiel, slaet de Brabanders by Thuyl ende verwaert de Amsterdammers. 59. Sluyt Wassenauer in een kouw, ende een zoen met Ian van Wisch. 60. Vrankrijk, Gelderland, ende Schotland spannen te zaemen tegens de Engelsse. 61. Karel verrast Arnhem, ende maekt een stille-zaet met Burgondien. Voor-slagh van houwelyk met Anne van Cleve en Isabelle van Oostenrijk. 62. 63. Krygh tusschen de Saxisse ende die van Groningen, die Karel om hulp vergen. 64. Karel maekt met haer een besteck ende schickt volk. 65. De Saxenaer vint Dam, ende bedrijft alle baldaedigheyd. 66. Pooght Karel af te leyden, die de Groningers door brieven vertroost. 67. 68. Karel in sijn belofien vertraeghende, hout die van Groningen een besteck voor. 69. Waer in sy, ende, na veel spartelens, Grave Edsard bewillighen. 70. Karel word bezwooren ende Edsard vertreckt. 71. Het Slot te Groningen af-gebrooken. 72. De Geldersse onvoorsiens Vriesland invallende, bekoemen Sloten, IJst, Sneek, Bolswaerd ende andere plaetsen. 73. Waer over de Saxenaer Vriesland ruymt. Langhe Pier. 74. Karel reyst tweemaal vermomd naer Vrankrijk, ende word van den nieuwen Coningh Francois in 't Burgondise verdragh beklemd. 75. Karel dient den Coningh in Lombardien, ende verdraeght met Benthem, Vtrecht ende Cleve. 76. De Geldersse neemen Dockum in. Karel verbind sich stracker met Groningen. 77. Onlust tusschen Edsard ende de Geldersse, die vut vrees van de Swarte Bende Dockum verlaeten, dan daer na weder

weder inneemen en versterken. 78. Langhe Pier vermeestert achtiën Hollandse
 schepen. Edsard in sijne gissingh bedroogen. 79. Karels bekommernis voor die
 van Groningen. De Saxenaer verkoopt sijn recht op Vriesland aen Burgondien.
 80. Edsard gestild. Floris van Egmond dwinght de Staeten te Leeuwaerd op den
 Keyzerlijken eed. 81. Karel treckt naer Vrankrijk, waer heen ook de Gelderse
 Vriesen gezanten schicken. 82. 83. Edsard word over 't inmaenen der schat-
 tinge door Karel belet. 84. Bezendinge der Vriesen aen Karel, die ook andere
 aen hunne zijd trecken. 85. Het Slot Wardenbrasse geslecht. Pier maekt de Zuy-
 der-Zee onveyl. 86. Karel van Oostenr. dreyght de Vriesen, die hem Bolswaerd
 weder af-neemen. 87. De Gelderse scheyden vut het beleg van Leeuwaerd
 ende Franeker op de komst van den vyand, die Dockum inkrijght. 88. Edsard valt
 in de armen van de Burgoense, die Staveren, Hinlopen ende Worcum vermeeste-
 ren. Strafheyd van Felix van Oostenrijk. 89. Karel zoekt het inneemen van
 Nieupoort in Holland van sijn hals te schuyven. 90. Verbintenis der Vorsten van
 Lunenburgh ende Oldenburgh met Karel teghens Oost-Vriesland. 91. De hooge
 vloet drijft den vyand van Sloten. Bolswaerd aen hem verkoft, maer Sneek van
 Pier ende de Gelderse tegen gehouden. 92. Hulkestejn door de Burgoense ver-
 woest. Edsards besteck met de zelve. 93. De Gelderse en Burgondisse beuueeren
 hun recht op Vriesland voor Coningh François. 94. Of de Vriesen onder Holland
 staen, dan op haer zelven? 95. De Burgoense Hinlopen onder 't bestand vast mae-
 kende worden door Pier verstoord. Karel uwerft. 96. De Gelderse veroveren
 Dockum. Pier plondert Medenblijk ende Alkmaer. 97. Bolswaerd weder
 Gelders. Nieupoort en Langerack verbrand. Asperen gewonnen, ende na veele
 gepleegde grouvelen weder verlooren. 98. De Burgoense ruymen de Velouw.
 Philips van Burgondien word Bisschop van Vtrecht. 99. Vredes-voorslagh tus-
 schen Karel ende de Burgondisse, 't welk hy weyert aen te neemen. 100. Pier
 geeft den Hollanders spottelyk bescheyd. Karel handelt met Atichiel van Bombergen
 ende Schenk. 101. Heer-loose knechten door de Gelderse en Burgoense verstroyd.
 102. 't Verdragh met Groningen vernieuwd. 103. De Vriesen houden den Vorst
 eenige hoofd-stucken voor, die sich daer aen stoot. 104. Houwelijx-besteck tusschen
 Karel ende Elizabeth van Lunenburgh. 105. Pier verslaet de Hollanders op Zee,
 ende haelt een roof vut Hoorn. 106. Maxmiliaen sterft; waer over Karel naer
 Vrankrijk reyft. 107. Karels bruyd koemt prachtelyken in Gelderland. 108. De
 Vriesen weygeren Karel voor Erf-heer aen te neemen, daer onlusten vut spruyten.
 109. De Grave van Meurs Karels Stad-houder over de Vriesen. De Zee-schuymer
 Bredenbach gestraft. 110. Karel van Oostenrijk word Keyzer. De Vorst vertoont
 op den Rijx-dagh sijn onseylbaer recht op Gelderland. 111. De Bisschop van Vtrecht
 en Grave van Ysenburgh twistigh. Piers aenslagh op Emmerick. De Burgoense
 Vriesen vraeghen den Keyzer om kulp. Strafheyd van den Grave van Meurs.
 112. Campen ende Zwol kraekeelen onder een over den tol. 113. De Fransse
 vallen in Navarre. Besteck met Raesveld. Langhe Pier sterft. 114. Karel laet
 Ienke Douma met den sijnen over al na-spooren ende verschryven. 115. Klaeght
 over den Clevenaer, ende zend volmaghtigers op den Rijx-dagh. 116. Word van
 de Ommelanden voor hem ende sijne erven bezwooren. 117. Campen en Zwol
 al noch twee-spaltigh. Karel uwerpt een twist-bal tusschen beyden. 118. ende
 119. De Zwolse kieser op Zeekere voorwaerden Karel tot hun Over-heer, ende
 stooren de vergaderingh tot Ommen. 120. De Gelderse hervatten 't beleg van
 Hasselt, ende maeken Geelmuyden vast. De Keyzer laet over al zorgvuldige wacht
 houden. 121. De Over-Issel by Apperloe geslaeghen. Wasseners koud. Op-
 roer te Deventer. 122. Karel vernielt den tooren by Deventer, ende verbrand de
 brugge. 123. De Bisschop koemt na langh vertoeven te Campen, ende troost de
 sijne.

sijne. 124. Roggendorp stroopt in Vriesland. Krügh tusschen Vrankrijk ende den Keyzer. 125. Douma by den Keyzer. 126. Vorstelyke Krüghs-uvetten. Die van Groningen vervolghen Twijkel. 127. De Bisschop vword gelasterd, ende zoekt heul aen den Keyzer. 128. Bombergen blijft voor Steenwijk. De Bruyn om sijne bloodigheyd opgehangen. 129. De Gelderse ontzetten Geelmuzden, ende kloppen den vyand. 130. Sneek vweyffelt, ende hoe de Gelderse dit pooghen te beletten. 131. Begeerte van die van Sneek, die ook de Gelderse in hunne Stad het vverven verbieden. 132. Ende na verdragh-middelen vweynigh luysteren. 133. De vyand beuvalt Staveren. De Gelderse rooven in Vriesland. 134. Nemen ten deel de Oosterse vloote. 135. Vermeesteren Coeverden. 136. Vorderen schattingh van de Omlanden. Karel stelt Cornelis de Veer tot sijn Zee-Overste. 137. Douma traght Vriesland aen den Keyzer te brenghen. 138. 't Versoek der Vriesen aen den Keyzer. 139. 140. Over-Issel verdraeght met Karel, die over desen oorlogh van Paus Adriaen vword berispt. 141. Karel stilt de Groningers ende ontfanght op nieuws den eed. 142. Set Merwijk aldaer tot Stad-houder. 143. Schenk zuyvert hem binnen Bruyssel. De Grave van Meurs versterkt Worcom. Douma in hechtenis. 144. Wassenauer neemt Worcum in. Karel vverft. 145. Marwijk en Wassenauer trecken tegens den anderen in 't veld. 146. Wassenauer vuint Dockum, vvaer over de Groningers Golssteyn gyzelen. 147. Bolswaerd geeft sich mede. De Gelderse rooven tot in 't binnenste van Holland. 148. 't Beleggh van Sloten. 149. De Gelderse verrassen Steenwijk. 150. Sloten, de Lemmer, en Steenwijk aen Wassenauer over-gegeeven. Sijne vvreedheyd tegens Hubert van Rossen ende Wyard van Bolswaerd. 151. Vriesland zweert den Keyser. Onlusten tusschen Karel ende die van Nymegen. 152. 153. Die van Groningen zoeken ende treffen, in vveder-vuille van Marwijk, een bestand. Cornelis van Veer aen 't leeven gestraft. 154. De Gelderse en Hollanders stroopen over ende vveder. 't Gelders verbond met Denemarken. 155. De Zwolse sluyten Karel en sijn volk buyten. 156. Hy belegert ze te vergeefs. Deventer, Campen, ende Zuvol vveeenighd. 157. 158. Na dood van Philips van Burgondien bezet Karel de vveghen naer Vtrecht; vele staen na de opene stoel. 159. Henr. van Beyeren vword Bisschop. De veruverde staet van Over-Issel. 160. Om die te redder vword hem een bede toegeleghd. Karels verzoek op die van Campen ende Deventer. Sijn besteck met Oldenzeel. 161. Klaeght over Adriaen van Rede. Onrust binnen Vtrecht en Groeningen. 162. De haperingh tusschen Nymegen ende Venloe vereffend. Karels bitterheyd tegens de Lutherse. 163. 164. 165. Ende tegens de gezanten van Groeningen, om dat sy geen volle last hadden, vvelke sy na vveele moeyten bekomen. Slagh van Pavia. 166. Het Trierse verdragh tusschen Karel ende den Bisschop van Vtrecht, Hulsbergen. Paet-scheydinge der landen van Gelder ende Hoern. 167. De Gelderse en Stichtse schouwen den Issel. 168. Beginzelen van onheylen tot Vtrecht. 169. Het grauuv te Groeningen duvingt haer Overigheyd de ongelden af te schaffen. 170. Reekeningh te doen van des Stads inkomsten. 171. Karel vvil hier over erkennen. Marwijk oorzaak van dit treur-spel. 172. De vrede i' Vtrecht verbrooken. De Bisschop koemt ende vertreckt vveder. 173. De twist rijst hooger en hooger. Lingen aen Gelderland vast gemaekt. 174. Groningen vverft volk om de vvreemde stroopers vut te keeren. Des Stad houders maght vutgestreckt. 175. Coningh François los gelaeten. Arend Slindevvater. De zaak van Groeningen. 176. Op het schrijven van Karel vword het huys ter Meyden van de Bisschopse aen Brederode vveder ingeruynd. 177. Karel claeght over die van Over-Issel. 178. Sy zoeken hem te vermorven. Karels voorslaggh over de ervenis sijner landen. Borbon vuint Romm. 179. Karel beschuldicht den Bisschop, die hem antvvoord. 180. De Bisschop met gevvapende naer Vtrecht

Vtrecht koemende vword buyten geslooten. 181. De Stad vleyt Karel om hulp. 182. Neemt Gelderse volken binnen. Den burgeren vword verbooden te verhuysen. 183. De vergaderingh te Beverweerd. De gezanten te onvreeden. 184. Des Bisschops beklagh ende Karcls tegen-opperingh. 185. De Bisschop timmert een Schants aen de Vaert. Weder-zijdsse strooperen. Karel verrast Hasselt. 186. Soent met die van Doesburgh ende bouwt daer een nieuw Block-huys. 187. Vtrecht verzweert den Bisschop, die over Amersfoort is bekommerd. Eemnes geplonderd. 188. De Amersfoorders over dese schenderen klaegende krygen van Karel goed bescheyd. 189. De Bisschop vuint Vredendael. 190. Word door een loosen vond van Karel weder vut sijn voordeel geiaeghd. 191. Schalkwijk vut-geroofd. Die van Vtrecht morren tegens de Gelderse. 192. De Bisschopsse vutgelockt ende verlaeghen. Rossens aenslagh gebrooken om de steegheyd van 't krieghs-volk. 193. 194. 195. De Clevenacr stelt sich als middelaer, voor vuien de Bisschopsse, Gelderse en Vtrechtsse gezanten hunne zaken mondelingh verdedighen. 196. Voor-slagh van vrede, maer van den Bisschop af-geslaeghen. 197. De vergaderingh scheyd vruchteloos. 198. Wreedheyd der Gelderse te Gellekom, door de Bisschopsse gevrooken. 199. De Gelderse vallen in Abkoude. De Bisschop ontbied den Grave van Bueren. 200. Dedinght met den Keyser ende verkoopt sijn recht op Vtrecht. 201. De Gelderse vvinnen Rhenen met verrassingh; het Huys ter Eem ende andere met verdragh. 202. Des Bisschops laeghen op Vtrecht. Hy ende Karel vryen de Amersfoorders. 203. Over-Yssel geeft sich onder den Keyser. De Gelderse vvinnen eenighe Sloten ende Koeburgh. 204. 205. Beloeren Schoonhoven. De vergaderingh van Dort ende des vyands sterke toerustingh maekt haer ende die van Vtrecht verlaeghen. 206. Karel vergeeft eenighe ampten. 207. Rossen ver Stout de sijne tot den Haeghsen tocht. 208. De Hagenaes vluchten voor hem verbaesdelyk. 209. De Gelderse bekoemen een onwaerdeerlyken roof. Een kluchtighe brief van Wees. 210. Rossen brengh den buyt naer Vtrecht en Arnhem. 211. Schenk slaet het volk binnen Koeburgh dood. 't Welk de Bisschopsse weder moeten misgelden. 212. Karel keurt een nieuwen Bisschop. schryft op Amersfoort, ende maekt besteck met Grave Floris. 213. Die van Deventer blyven zelf-vvilligh en by den Bisschop, ende laeken den Hertogh. 214. 215. 't Beleg en overgaen van Hasselt, 't welk Rossen te vergeefs tracht te ontzetten. De Gelderse schaeren verstroyd. 216. De Bisschop van Karel heerlijken bedroogen. Doet de Amersfoorders bedanken. 217. Floris van Bueren vuint het Slot ter Eem, ende beleght Hattem. 218. 't Welk sich na groot geweld opgeeft, als mede Levendael ende Elburgh. 219. Daer na eenige Sterkten omtrent Deventer, neffens Harderwijk. 220. Die van Vtrecht laeten haer kerken-cieraed smelten om het krieghs-volk te voldoen. 221. De Amersfoorders overvallen de Gelderse. Verraed binnen Vtrecht. 222. De Bisschopsse ende Gelderse kampen heftighlijken in de Stad. 223. 224. De Bisschopsse krygen de overhand, ende bedrijven groote vvreedheyd ende trots tegen de burgeren. Rhenen weder verlaeten. 225. De oproer-maekers met het swaerd ende anders gestraft. 226. De Bisschop en Keyser geeven aen die van Wageningen een vry-brief. 227. De Burgoense belegeren ende bestormen Thiel. 228. Doch moeten met schande vvijken. Amersfoort keert de Gelderse. Keyserlyke boodschappers i Vtrecht. 229. 230. 231. Verspreck ende inhoud van den vrede tusschen den Keyser ende Karel. 232. De vrede vword be-eedighd, ende de Gelderse volmaghtigers in Brabant vvvel onthaeld. Vtrecht zmeert den Keyser. 233. Karel vverft een ridderlyke bende voor den Keyser. 234. Ende geeft een bloedigh Plaskaet vut tegen de Lutherse. 235. Mengel-moes. 236. Besteck tusschen Groeningen ende den Bisschop van Munster. Vonnis tegen den Heer van Wisch: ende de Stad Wachtendonk. 237. Van alles. 238. Oorlogh bygeleghd ende weder hervat tusschen Enno Grave van Embden, ende Balthasar van Esents, die Karel te baet neemt. 239. Enno en Balthasar

Balthasar vereenighd. Noch yet anders. 240. 241. Besluit van de land-daghen tot Nymegen en Wageningen. 242. Mengel-stof. 243. Balthasar stuyrt Meynard Ham met een goede maght naer Reyde, die de Graven verkloekt. 244. De Gelderse slaen de Oost-Vriesen op het hoofd. 245. Grave Enno beschuldicht Karel, ende Balthasar den Grave. 246. De Gelderse rinkelroyen in Oost-Vriesland ende belegghen Greeth. 247. Welk door vvee-moedigheyd van den Slot-vvaerder vword gewonnen. 248. De Oost-Vriesen rooven mede te land ende te vwater. Enno staet na vrede. 249. Hoofd-stucken van 't vredes besteck. 250. Enno ontbied na Karels vville Paepse leeraers. 251. Arnhem. Batenburgh. Emmerick. Schenk van Niddegen. 252. Karel draeght sijne landen heymelyken op aen den Koningh van Vrankryk. 253. Verstoort sich over de hulp-vveygeringh van die van Groeningen. 254. Munster door sijn eyghen Bisschop, Karel, ende andere Vorsten beleggherd, ende den Weder doopers ontweldighd. 255. Deensse oorloghen. Listigheyd van Peter van Gelder. Karel kraekeelt met de Borgoensse over sijne land-pae en, ende krijght door Rossen kondschap. 256. Karel bastaerd van den Hertogh verlaet van zelfs sijne Stad-houderschap ende de Stad van Groeningen. 257. Verbond van Koningh Christiaen van Denemarken met Karel. 258. De Groeningers, door Karel op den naem der Deenen beoorloghd, begeeven sich vut sijne tot des Keyfers gehoor saemheyd. 259. Schenk vuint Delfzyl, ende slaet de Holsteyners. 260. Oorloghs keuren van Karel. Schenk veroveri Dam en 't Huys te Wedde. 261. Karel beloert de Amersfoorders. Schenk vermeestert Koeverden, Diepenheym ende Kinkhorst. 262. Vredes-verdingh tusschen den Keyser ende Karel. 263. Veelerhande stoffen. 264. Brand ende land-dagh tot Nynegen. Balthasar neemt de Breemse schepen. 265. Karel arrebeyd Enkhuysen neffens andere Steden te verrassen, ende de Staeten te dwinghen op den eed des Koninx van Vrankryk. 266. Welk sy met den Steden rond vut vveygeren, ende sijne Blockhuysen slechten. 267. 268. Karel verdraeght met de landschap, die hem menigerley feylen te last leght. 269. 270. 271. Eeuwighe vvillekeur door Karel ende de Staeten beteykend, vvaer by onder anderen Willem oudste zoon van Cleve Karel tot een erfgenaem vword gesteld. 272. Verscheyde voorslaghen aen Karel gedaen, die over de inhuldingh van Willem zeer ontroerd is. Verzoek van die van Elburgh. 273. 274. 275. Karel sterft van hartzeer. Sijne oorloghen, heerlykheyd, aere en kleedinghe. De voor-spook van sijn dood. Sijne vutvaerd, graf schriften, vterste vville ende kostelste huys-raed.

After aen volghe de Stam boomen der Graven ende Hertoghen van Gelder, ende hunne verwantschap met andere Vorsten ende Koninghen van 's Christendom.

K A R E L

KAREL VAN EGMOND,
Achtste ende laetste van dien stam Hertogh van
Gelder en Gulich ende Grave van Zutveen.

1492.

Hertogh **KAREL** na zoo veele doolingen rampen en ongelijken ten laetsten in sijne landen belandende, ende te *Nymegen* niet min eerbiedelijken ontfangen zijnde, had voor eerst geen meerder bekommernis dan om de Oostenrijxe Land-vooghten en Ampt-luyden, daer hy moght, een voet te lichten, ende alle syne onder-zaeten in 't gebied van Gelder en Zutveen, die met de ziel en gedachten hem altoos hadden aenghangen, door eed en woorden naerder aensynen dienst te verplichten. *Maxmiliaen* dit eerlangh wijs wordende, schreef in 'arren moed aen die van *Ruermond*, *Venloe* ende andere Steden, betijgende den Grave van *Meurs* als een aenbinder en roer-vink van dese verwerringh en treur-speelen; ende dat van *Karels* langhwylige hechtenis de oorzaak was niet hy, maer de *Fransse* zelve, die door op-reydinge van *Vincent* na geene billijkheyd wilden luysteren, en op den rugge te spreken waren: alzo hy, wanneer *Karel* eerst effen gevangen was ende noch in 't geweld van den *Franssen* Maerschalk, 60000. goud-guldens voor sijne lossinge had aengebooden, waer mede een Vorst geene landen bezittende, na 't al-gemeen krijghs-gebruyk, behoorde te volstaen; daer nu de *Maerschalk* niet minder had willen hebben dan de volle 200000. goud-guldens; 't welk by

voor *Me-vrouw* van *Bourbon* ende den Hertogh van *Lotringen*, de nicht en broeder van *Karel*, ook niet en had verborgen: weshalven hy sijn neve en de Staeten van *Gelder* woude gewaerschouwd hebben, om geene nieuwigheeden noch onrusten aen te richten, ende te verwachten wat men hem genadelijken zoude vergunnen en toe-leggen. Ondertusschen deed *Karel* mildelijken gestand alle de voorrechten en keuren van *Ruermond*, belovende de zelve, om hunne ongemeyne trouwhertigheyd, noch te vermeederen, ende noyt te dulden deze syne Stad van de andere Vier-deelen afgezonderd te werden. Van de vernaeimde Steden was 'er ook zonderlingh geene die hem wederstond, dan alleen *Buren*, *Leerdam*, *Goch*, *Wachtendonk*, ende eenige andere plaetsen kleyn van naem en gewicht, door tegen-streeven vanden *Vry-heer* van *Yffelseyn* en die geene, die den *Roomssen* Koningh om andere oogh-merken en eygen genot meest aenkleefden. Die van *Arnhem* dorsten *Maxmiliaens* Stad-houder *Adolf* Grave van *Nassouw* rond wt ontbieden, dat sy hun *Erf-beer* *Karel*, gelijk in voor-tijden sijn vader *Adolf*, hadden bezwooren, ende den eed aen *Maxmiliaen* wt enkel bedwangh gedaen van onwaerden bielden, hoewel de *Nassouwer* dese opzegginge geensins aen en nam.

2. Tegen den † wt-gangh van de *Lente* maend is Hertogh **KAREL** met een ongewoon geuiych en hand-geklap binnen syne Stad van *Doesburgh* onthield, ende door die van de wet met een heerlijk kleynood beschonken: die ook weder, om syne byzondere genegenheyd te uyteren, by syne intrede heeft doen wt-roepen gemeyne vergiffenis voor zoo meenige † misdaders als 'er zouden bevonden worden onder eenen dicken linde-boom staende aen de plaertz daer syne *Genade* eerst voor by quam te rijden.

† Hoc caput ex archiis *Doesburgensibus* & aliunde concinnatum est.

† — mitissima fors est Regnorum sub Rege novo, zeght elders *Lucanus*. De gewoonte van misdadigers los te laeten, wanneer een nieuw Vorst sijne heerschappy effen aenvingh ofte eene vrouw trouwde, en is niet van heden ofte gisteren. *Ovidius* getuygh (2. de *Ponto* Eleg. 8.) van den *Roomssen* Keyzer: *Cæsaris adventu tutus gladiator arena Exit, & auxilium non leve vultus habet*. In dese en d'aengrenzende landen plaght als een teyken van genade gehouden te worden, de ballingen alsdan in 't begryp van een touw geslooten gaende, in de Stad ende voor 't aenzicht van den Prins te leyden. Desgelix is ook wel gebeurd ten opzichte van eenighe hooge tijden ofte byzondere iaeren. Op het vijftighste iaer wierden by den *Iooden* de slaeven als by hand-lichtinghe vry-gesteld, ende tegen *Paeffen* (gelijk eenyegelyk wt het *Nieuwe Verbond* kan weeten) d'een ofte d'ander boosdoender op den hals gevangen zittende door den Stad-houder in der tijd ontbonden. In den aen-

C c

vangh

1492.

vangh van de winter-maend, Saturnalibus optimo dierum, dienden de Romeynse Heeren hunne slaeven zelve aen tafel. Dat de Romeynen wt klucht en spotterny dedden, doen nu eenige Grooten wteen waen van heyligheyd en verdiensten, wanneer sy op zekere stonden ofte in nood zijnde de armste ende allergebreekelijxte luyden alle gerack doen en zelfs de voeten wassen. Doch hier van op dit mael genoegh.

In sijn gezelschap zag men sijne moeye de Princesse Catharine, behalven Frederick Heer van Bronckhorst, Henrick Heer van Ghemen, Jacob de Croye, Gijsbert Heer te Wisch, Reyner van Wye Heer tot Hynen, den Ionck-heer van Voorst, Albert van Lawick Camerlingh, en andere meer, die, alsoen rey glinsterende sterren, rondom dezen Son verscheenen, en tot op den drien dagh aldaer huys houdende op des Stads beurs verterden 394. guldens, doemaels gerekend tot 30. stuivers. Want hoewel die van Doesburgh neffens de andere inzaeten van de Burgoensse zoeter gehandelt waren, hielden sy 't echter voor een weldaet en een groot deel van hunne vryheyd door hun eygene Land-heeren bestuyrd te worden. Karel van daer treckende heeft op den volgenden dagh den Raed verzocht op staende voet omtrent Wageningen te willen schicken 35. raffe zoo boogh- als busse- schutten wel gewapend met kruyd en bouten, om onder de hooger hand van de Heeren van Bronckhorst, Ghemen en Wisch met etlijke ruyteren en knechten de gedachte Stad dien zelve avond noch te berennen. Ende alzo kort na de Heer van Yffelsteyn wt het huys van Egmond Gelderland voor-hebbende was over te trecken en na sijn beste vermoegen te plaegen, begeerde de Vorst dat men wt Doesburgh en sijn ampt dadelijken alle maght naer Arnhem zoude stuyren, ende middelerwijl de poorten wel verzeekeren en gade slaen. Op deze bevelen zijn de burgers dan wt-ge-toogen, ende, neffens andere, in 't zelve iaer geweest voor Wageningen met hunne bevel-hebbers den Burgemeester Ian Haek, Geeraert Gruyter en Sander van den Grootenhuys, als Overste van drie roeden. Ende aldus is Wageningen (vermits de ingezeetene door nood hunne lichaemen wel binnen de vesten en by den vyand hadden, doch hun gemoed buyten by hunne lands-luyden) na een kort-wijligh belegh den Heer van Yffelsteyn ontweldighd, die om de wille van een wtheymsen Hertogh een vyand en quel-geest was geworden van onsen Hertogh, syne eygene maeghschap. Daerna heeft ook het Huys te Lichtenbergh ('t welk van de Burgoensse, na alle giffingh, is bezet geweest, hoewel anders in 't begriip van 't land van Utrecht ende binnen de vleckke Wou- denbergh geleegen) moeten hayr laeten, ende zonder merkelijken weder-stand sich op-geeven. Om de menighvoudige diensten van wijlen Gijsbert Heer tot Bronckhorst, heeft Karel omtrent dien tijd des zelfs na-zaet en zoon Frederick tot Drossaet van de Velouw aengenoomen, met maght om de Vorstelijke penningen en breuken aldaer in te vorderen, onverkort nochtans een yegelijk syne verschrijvingh aen 't zelve ampt.

3. In die dagen liet Karel den Keyser een wijd-loopigh † bericht toe-koemen, waer in hy oo-

† Vide, nam opera pretium est, literarum harum exemplum apud auct. pag. 596. & seq. Nos properamus.

gen-schijnelyken sijn recht op de landen van Gelder, Gulich, en Zutveen aenwees, ende sich op de beste wijze verschoonde dat hy zelf niet over en quam om den leen-eed te doen; bid- dende voorts, hy wilde hem daerom niet verbarren ofte voor vyand houden, indien hem de nood prangde, sijne wetlijke ervenis (welke hy over-boodigh was te- gens yeder een met recht staende te houden) tegens sijn zoon en neve Maximiliaen ende Philips met het stael weder te haelen. Dan alzo Frederick, dien de huyl naerder was dan het hembde ende het voordeel liever dan de gerechtigheyd, sijn naeste bloed in 't ongelijk niet en wilde stellen ofte met eenigh voor-ordeel bezwaeren, heeft Karel met dit sijn schrijven weynigh op-gedaen, ende de deuren van de Keyserlijke genade toe gevonden. Waer over hy een op-zet nam van de nood een deughd te maeken ende sijn vaderland met kragt van wapenen te beschurten, vertrouwende naest God, op sijn goed recht en getrouwe onder- zaeten, ende met schrick en yfinghe denkende op syne vorige ballingschap, banden, slaverny, ende oneyndighe leeden, hem en syne voor-va- deren van de Burgondisse aengedaen. De lan- den waren doen rond-om gewickeld in den gloed van burgerlijke oorlogen, waer van Gel- derland mede niet vry en was om de wille van Philips van Cleve, die Maximiliaens onderdaenen elke klap door een schielijken over-val ont- roerde: gelijk mede de Hoexe en Kabeliauwsse in Holland om-sprongen: waer van de eene den Clevener, en d'andere den Roomssen Koningh mede stonden. Op desen tijd ontstond 'er een nieuw gespuys van menschen, die, als voor- booden en verwanten van de dulle weder-doo- pers, sich Kaesenbroodse lieten noemen, quansuys om dat sy den rijken Hanssen haere leckernyen hier mede wilden verwijten, ofte van enkel ar- moede sich met dese spijze moesten behelpen, ende om kaes en brood, 't welk sy ook in hunne vaendels af-maelden, krijgh voeren. Dese wt Kenemerland naer Haerlem treckende (daer de stapel is van wevers ende van allerley kleyn vol- ken) stelden sich met hulp van eenige burgers in 't bezit van die Stad, ende sloegen de Over- righheid, ende zoo wie met hen weygerde in te spannen, ter neder. Binnen Leyden verhoopten zy gelijke parten te spelen. Maer Egmond Stad- houder van Holland met etlijk krijghs-volk en een groot getal Leydse burgeren wt de Stad vallende, heeft den wilden en brood-dronken hoop op verscheyde plaetsen aengegreepen. In den eersten weerden sy sich dapper; dan ver- mits Egmond haer t'elkens met syne ruytery op 't lijf stiet, raekten sy eyndlijken op de vlucht, ende, alles in de loop laetende, zaghen alleen om een goed heen koemen. De Kaesenbroodse die te Haerlem weder binnen quamen, zonden na deze neder-lage een burger van Haerlem met brieven en des Stads zegel naer Gelderland, om 1200. ruyteren te werven. Dan om dat syne beurs niet welen was gestoffeerd, konde hy met syne brie- ven weynigh wt-richten.

4. Hertogh Karel, die de Burgondisse in sijn hert niet te wel en vermoght ende voor wolven van syne schaeps-koy aenzagh, stond deze wer- vingh niet ongaerne toe; op wiens woord eenige Ampt-luyden bereeds ruyters begonnen te ver- zaemelen. Doch alzo de meeste hoop naer Utrecht koemende aldaer een maend leeninge op de hand meynden te ontfangen, ende, deze hoop

1492. hoop haer mis-luckte, koozen sy hun wegh weder naer Gelderland. Echter heeft de boodschapper van *Haerlem* noch 200. ruyteren met goede woorden na Noord-Holland gebraght. Alsdoen riep *Egmond Albert van Saxon* te baet, die ze te *Haerlem*, te *Leyden* ende op alle oorden zoo aenrandfde en ril-oorde, dat veele een vrede, veele wt stijf-zinnigheyd den oorlogh voor best keurden: eenige rieden, noch meer Geldersse ofte Hollanders voor een tijd in huer aen te neemen. Het spel liep zoo verre, dat sy eerst een wapen-bestand voor etlijke daegen verworven hebbende, daer na om een volkoemene vrede door hunne volmagtigters in den Haegh aenhielden. Middeler-wijl quam'er tijdinge, dat de op-roerige op nieuws van *Alkmaer* waren versterkt, ende nu over de 3000. voet-knechten by een hadden. Hier op is van stonden aen de *O-verfte Obersteyn* haer teghen getooghen, ende wierden de legers over en weder by *Heemskerken* slaggh-vaerdigh gemaekt. De over-winninghe stond eerst wat kamperlijk, tot dat de Kennemers op 't laetste onder de voeten raekten. 2000. Vriesen, de neder-slagh van hunne mac-kers van verren aenkijkende, hadden de buyk haest vol ende voeren daedelijken met scheepen weder naer huys. De *Haerlemmers* lieten doen haere hoop en wapenen teffens vallen, ende ontbooden daerom hun gezanten in den Hage, zonder vrede niet van daer te scheyden. Met een riepen sy te rugge die op nieuws in Gelderland waren geschickt om ruyteren op te lichten, ende verdeyden het geld onder malkanderen. 't Verdragh wierd alzoo geslooten, dat den onnozelen geen quaed, en den schuldigen, op het goed-dunken van *Albert*, behoerlijke straffe zoude weder-vaeren; behalven dat sy tot de onkosten van den oorlogh 200. ende 50000. goud-guldens zouden wt-beursen. Voort daer na is *Albert van Saxon* met syne Duytssers en eenige Grooten van Nederland te *Haerlem* binnen gereeden, daer hy (om dat het de gantsse menighe met den hals niet en konde bezuyren) alleen drie van de vermaerdste bel-hamels en Oversten een voet korter heeft gemaekt.

5. Op defen tijd heeft *Karel* de Staeten van sijn Vorstendom ende Graeffschap by een gelacden, ende der zelve meeninge wt-vissende, aen bequaeme plaetsen hier en daer volk bestelt, om de Hollandse en Brabandse wt-loopers; die onder *Frederick van Yffelsteyn* sich in Gelderland met heele zwermen quamen wt-storten, in band te houden; liever hebbende voor dien tijd het schild in handen te neemen dan het rappier; alzoohy syne landen in de vorige oorlogen ende door gulzigheyd van de vreemde Stad-houders, die meer hun eygen dan des land-heers ofte der onderzaeten oorbaer hadden na-geiaeght, r'eenemael vond wt-gemergeld. Te vooren had *Yffelsteyn*, doen hy *Wageningen* noch in had, met den Vry-heer van *Bronkhorst* en *Wisch* een korte wapen-rust beraemt, waer in die van *Nymegen* *Zutveen* *Arnhem* ende *Adolf van Nassouw* mede zouden beklemd zijn, zoo sy wilden. *Karel*, om sich met wtheymsse verbonden te steeuwigen, zond Ridder *Reyner van Broekhuysen* dieshalven naer Vrankrijk, ende beloofde hem schadeloosheyd van alle syne reys-kosten. Gelijk hy mede zyne moeye *Catharine* toe-liet buyten kommer en ongemack te bezitten den Burght met de Stad en onder-hoorige Vooghdty van

Gelder. Dit hadden neffens den Vorst bezeghelt sijn verwant *Vincent Grave* van *Meurs* en *Sarwerden*, Heer *Jacob de Croye*, *Frederick* Heer te *Bronkhorst* en *Borkeloe*, *Gijsbert van Wisch*, *Evert van Willip* Ridder, *Reyner van Wye* Heer van *Hirn*, met *Albert van der Lauwick* Vorstelijken Kamerlingh. *Maxmiliaen* speurende, dat *Frederick van Yffelsteyn* (die van Hertogh *Arnald* met de Heerlijkheyd van *Bueren* was beschonken) syne aenslagen grootelijx konde voortzetten en vorderen, verhief hem op dezen tijd tot eersten Grave van *Bueren*. *Frederick* daer na de zaek van den Roomssen Koningh met yver en lust by de hand vattende, had te voren wt *Vlaenderen* en *Braband* een maghtigh heyr opgelicht, waer mede hy op 't volgende iaer de Geldersse aen boord is gekoemen. Maer door dien *Karel* hem met een onvertsaeghd hert en rappe troppen onder oogentrock, ende het *Stedeken Bueren* daer behalven in-neemende, het Slot daer gingh vernielen, heeft sich *Yffelsteyn* tegens de nabuerige Stichtenaers gekeert ende benaerfticht om de * lid-teykens van zyne verleedene schande door een beter geluck, als hy ook dede, wt te wiffen. Want na dat hy de voor-stad van *Utrecht de Weerd* had bemaghticht, ende alle wt-weegen der Stad wel nauw beslooten, wierd de vrede op dien voet gemaekt, dat sy de onkosten zoo van den krijgh als andere zouden boeten met 25000. goud-guldens, ende de lichaemen der geener die voor de poorten waren opgehangen zonder vertreck doen begraven.

6. Heel vroegh t op dit iaer 1493. was'er een aensienlijke maght wt de roede van *Albert van Saxon* schier t'eyndens de Geldersse *Betouw* tot *Beside* gekoemen (welk Slot ofte onder hun geweld stond ofte doenmaels gebraght is) die daer ende in de aengrenzende vlekken van hunne bloed-gierigheyd en onzaedelijke gulzigheyd veele teykens hebben gelaeten. Daer behalven schuylden'er hier ende daer onder de land-zaeten noch veele die den vyand onder duym handhaefden ofte van verraed zwaer ginghen, waer van zommige elders aengetast ende opentlijken gerecht zijn ofte wt den Steden verbannen. Derhalven nam de Vorst een moedigh zoo wel als noodzaekelijc voor-neemen van den Burght van *Beside* door een beleggh te besluyten, ende daer door de *Betouw*, zyne beste melk-koey, van alle straet-roovers te zuyveren. Sijn Maerschalk *Willem van Aeswijn* als oudste hop-man had defen last op sich gefchort, mits dat men hem drie ofte vier bestendige mannen zoude byvoegen om de moeyten met hem te deylen, ende, zoo noodigh, in syne stede te treden. Hy verzocht daer en boven een Schut-meester, neffens een Schants-meester, die steeds 125. spitters by sich hadde, bereyd zijnde om nacht endaght te arrebeyden: ook 200. gewapende te paerd ende 600. kamp-knechten boven den dienst van de Steden: dat mede die van *Nymegen*, *Zutveen* en *Arnhem* met den kleynen Steden etlijke kartouwen, hoofd-stucken, voghelaers, beste slanghen en buffen verschaffen en steeds aen den gangh zouden houden, ende die van *Thiel* en *Bommel* kruyd daer toe bestellen; behalven vier drijf-schirmen ende twee ponten. In 't byzonder hadden de *Velouwsse* Steden, op den

† Dit hoofd-stuck hebben wy meest wt de oude brieven van *Wageningen* by een geraept.

1493.

* Siet op het iaer 1491.

1493. land-daghvaert, in't voor-jaer binnen Nymegen gehouden, tot voort-zettinge van dit belegh en onderhoud van de knechten, 200. enkele gulden in-gewillight. De Raed van Nymegen was gebeden hunne halve burgery, die van *Zurveen* om 300. gewapende derwaerts te ſchicken; die van *Doesburgh* hadden over de 43. in-gezeetene daer toe wt-gelevert onder 't beleyd van *Rudolf Steyntiens*, ende *Wageningen* niet veel minder. De Vorſt, die om de zyne te beſchutten geen gevaer noch moeyten en ontzagh ende ſich binnen Thiel bevond, en vernam zoo haest niet dat de Saxiſſe ſich daer toe ſtelden om hem te verbeiden en *Beeſd* wt den anxt te helpen, ofte heeft van alle hoeken noch al meer volx by een geroepen, ende *Ian van Kel*, bewaerder des Droſt-ampts van *Zurveen*, gelaſt, ſich met den gantſſen klokken-ſlagh van ſijn ampt naer Thiel te verwoegen, en allen over-val te helpen verhoeden. Hier over is 't gebeurd dat het Slot van *Beeſde*, zoo fel gepranghd en met alle maght beſtreeden zijnde, zich op het laetſt onder ſijn ouden Heer heeft moeten begeeven. Nademael *Everwijn Grave te Benthem*, Heer te *Steinvorde*, ende *Ian Grave te Schouwenburgh* en *Holtſteyn*, als erf-naemen van wijlen *Henrick Heer te Ghemen* voor 4230. Rhijniſſe guldens, 19. krom-ſtucken en driedehalf oortgen op *Hattem* zekere pandſchap hadden, welke nu, met believen van Vorſt *Karel* en beyde Graven, was verleghd ende op het Droſt-ampt van *Zurveen* verſchreeven; beſloofden *Zurveen* en *Arnhem* met haere kleyne Steeden door den Vorſt onder toe-zegginge van vryinghe daer toe genoodighd, de voor-zeyde Heeren ofte hunne erven noyt van dit Droſt-ampt te ontzetten ofte daer in te ſtooren, al er ſy van het hoofd-geld met den renten van 106. iaerlijxe guldens waren vernoeghd, noch, na de af-lijvighed vanden Vorſt in der tijd, ſynen na-zaeten huldingh ofte eed te doen, ſy en hadden eerſt deſen ampts-brief geſtadicht.

7. In die daghen had *Wittenborſt* een oogmerk op *Amersfoord*; dan alzo 't bedrogh te vroegh wt-brack, was hy gedwongen de wijk te neenen, ende after te laeten de ledderen, die bereeds aen de mueren ſtonden gehecht. 't Krijgsvolk * van den Hertogh van Saxen, beſtaende in 1500. ruyteren en 3000. oude voet-knechten, liet niet na alhier en tegens de Gelderſſe inſgelijx te pleegen. Waer over die van *Amersfoord* met Hertogh *Karel* zoo een verbond in-gingen, dat, *blijvende in 't geheel de vorige bond-genoofſchap met het Sticht, tuſſchen de Vorſtelijke landen en haere Stad een vrede, vrye handel en doorgangh zouden weſen, en beyde voorts arrebeiden om alle ſtraet-ſchenderij ende brand-ſichtingh, zoo veel doenlijk, van des anders bedrijf af te weeren. De keuren van yeder landſchap zouden ongekenkt blijven, ende de voorvallende verſchillen door weder-zijdſſe vrede-maekers geſlecht worden. Daer na is 'er te Senlis tuſſchen *Maxmiliaen* met ſijn zoon *Philips* ende Koningh *Karel* van Vrankrijk al mede eene vrede beraemd, daer duydlijken in bedongen wierd, dat de Roomſſe Koning en Hertogh *Karel* van Gelder voortaan alle vyandlykheyd zouden opſchorten, ende yeder ſijne zaak rechtelyken vervolghen. De Vorſt bericht zijnde, dat, ten tijde † *Wageningen* ſtond onder den vyand ende de Richter*

† *Ex variis Ducis autographis.*

en Schepenen vaſt meefftendeels moeſten ruymen, de overige vijf ofte ſes met den burgeren etlyke brieven hadden bekennt ten behoeve van eenen *Peter Tap* en after-deel van des Stads renten, heeft die van den Raed bevoolen, terſtond met geſpannen bank deſe bedwongene over-gift dood en maghteloos te willekeuren, ende niet alleen de teykenaers van dit onredelij verbond ten eeuwighen daghen quijt te wijzen, maer ook de gezeyde renten deſhalven los en ledigh aen te vangen ende tot des Stads oorbaer en veftenis te keeren. Verſtaende daer na, dat de waeke van de poorten aldaer niet te deghe wierd waergenoomen, maer onweeraſtighe luyden daer toe geſchickt, die te laet op ende te vroegh weder af-ginghen; heeft in een op-loop van zinnen en op een hooghe verbeurte belaf, de verzuymighe ofte weygerighe te breuken ende met niemand altoos door de vingers te ſien. Ende alzo de Vorſt ſeer behoefigh van geld was, had hy met toe-ſtemminge van 't gemeyne land een bede over de Velouw in-gevoert, om van ſtonden aen door ſyne ſchat-meefters *Geeraert van Mekeren*, *Brand van Deelen* en *Ian van Hulſe* gebeurd te worden. Ende hoewel die van den Raed van *Wageningen*, voor-wendende dat ſy onder *Maxmiliaen* eenſdeels waren over 'thoofd gezien, zich wat zwaer-hoofdigh aenſtelden, wierd hen echter gebooden deze ſchattinge, in't by-weſen van *Henrick van Doornick* en *Geeraert van Dolre*, wt te zetten, ende, gelijk ten tijden van ſyne voor-zaeten, daer toe zoo wel te geeven als de andere burgers: van gelijken ook 300. Vlaemiſſe guldens, welke hunne Stad, ter zaeke van de on-gelden op den drank, aen *Henrick van den Dorenborſt* hadde geloof. Wanneer de vreemde knaepen wt kraght van de Franſſe vrede in Nederland Vlaenderen en Brabant waren af-gedankt en ontgordeld, wierden die door *Yſſelſteyn*, *Albert* en andere Overſten niet alleen weder aengenoomen, om dat quanzuys *Karel* onlanx in zyne geweften de Kaefenbroodſſe paerde-volk te werven had toe-geſtaen, maer ook, tegens 't voorige beſteck, op den Gelderſſen bodem gevoerd; met naemen het volk van *Albert*, 't welk onmenſchelyken met den land-man te ſchatten en te villen te werk gingh, ſteekende veele dorpen in brand, ende het edele Kloofter van *Mariene-weerd* ſchandelijken wt-roovende. Maer *Karel* gingh deſe grijp-voghels met toe-doen van ſyne Franſſe hulp-troppen weder het gat wt-iaeghen, ende ſyne wraek haelen op de Brabanders; zoo dat deze rouwe vennooten Gelderland in ruſt moeſten laeten, ende ſich by Utrecht met *Yſſelſteyn* vervoeghen. Keyſer *Frederick*, denkende op ſijn ziek-bed noch op de grooſheyd des werlds, vermaende Hertogh *Karel* en de Steden van Gelder een weynigh voor ſijn dood, ſich voor des Rijx-vierſchaer te recht te ſtellen, ende de landen van Gelder te verantwoorden, welke ſijn zoon *Maxmiliaen* ſich meynde toe te koemen. *Karel*, om door ergheyd deſen ſlagh te breeken, waerſchouwde op deze maere de Steden, dat deſe brieven door in-geeven van ſijne vertrouwde vrienden in 't Keyſerlyke Hof alzo waren in-geſteld, ten eynde de verſchillen tuſſchen hem en *Maxmiliaen* liever met minne dan verderf der landen moghten eyndighen: waer over hy van ſins was, ſich met Rechts-geleerden en den Biſſchop van *Colen* wijder te beraeden.

1493.

8. Na dat tegens den Herfft het volk van Hertogh *Albert* en andere met sterke roeden eenige Steden aen de Zuyder-zee na de grenzen van Vriesland en Over-Yssel te vergeefs hadden beloerd, drongen sy met een groot gedruys in Gelderland, daer sy te zwaerd en te vuyr alles af-liepen, ende *Nieuwstadt* in de Vooghdy van *Ruermond* over-ylden. Hier tegens hebben de Geldersse op de Hollanders en Brabanders hun wraek en veihael gezocht. *Karel* ongeraedzaam en bezorgelijk vindende den nieuwen Keyfer, die doen na Nederland dreyghde, by honk te verwachten, was omtrent Pinxteren na sijn zwager *René* en zuster *Philippe* in Lotringen geweeken. Doch aldaer niet langh huys houdende schreef in den winter-maend wt *Ruermond* naer *Nymegen*, hoe de Heeren van *Rennebergh* en *Schouwenburgh* van wegen den Roomissen Coningh hem met oorlogh en vervolginge dreyghden, ende badze om de nabuerige Hoofd-steden hier van te verwittigen, en meerder hende wt te maeken tot behoudenis van 't bovenste Vierdeel; zeggende, dat hy diergelyke brand-brieven na de Hoofd-steden van *Braband* had af-gezonden, ende de Hollanders mede zoo wilde geesselen en ribbezaken; alzoo hy 't eenemael beraeden was sijner vyanden onrechtvaardigh gepoogh met alle maght en middelen te stuyten; ende daerom wijder hulp te gemoet zagh van den Aller-Christelijxten Coningh en den Heer van *Arenbergh*, aen welker goede gunste hy niet en had te twijffelen. Na 't in-neemen van *Nieuwstadt* liet *Wilbold* van *Schouwenburgh* die van *Ruermond* aendienen, hoe hem was voor-gekoemen, dat sy dagh op dagh van *Maxmiliaens* krijghs-volk grooten over-last en hinder leeden, ende wel zouden wenschen de zaek op een anderen voet te zijn begonnen; waer toe hy haer sijn dienst aanbod, beloovende by *Rennebergh* ende sijn neve *Iuriaen* van *Schouwenburgh* zoo veel te verwerven; dat sy op zekere voorwaerden van alle strooperen zouden ontlast wesen. Maer na dat *Maxmiliaen* te * *Insbrugh* voor de

* Oeni-pons.

1494.

9. Eer de Keyfer zoo wijd was gekoemen, had *Karel* verscheide handelingen in-gegaen, ende met *Cornelis* van *Bergen*, Heer te *Ewilem*, *Sevenbergen* en *Grevenbroek*, Hof-Maerschalk van den Keyzer en sijn zoon, ende *Ruwaerd* der Stad *Grave* en 't land van *Kuyk* af-gesproken, dat hy met sijne Ampt-luyden alles in *Gelderland* onbespeerd en zonder leed zoude bezitten, hoewel de Keyzer, sijn zoon ofte Stad-houder *Gelderland* moghte

beoorloggen, zoo 't maer bleek, dat noch de *Ruwaerd* noch sijne onder-dienaers ofte yemant der in-zaeten van de *Grave* of 't land van *Kuyk* daer van hadden geweeten. Dit verdragh was, neffens van den Hertogh, bezegeld van sijn verwant *Iacob* van *Bronkhorst* Heer van *Batenburgh* en *Anholt*, ende van den Raed van *Nymegen* zoo voor haer zelve, als voor de onder-hoorige Ridderfchap en Steeden. Tusschen *Karel* en *Frederick* van *Ysselsteyn* *Grave* van *Bueren* wierd mede een stille-zaet getroffen, met bedingh, dat yeder sijne geleedene schade zoude aen 't beenbinden, ende de gevangens, opleggende alleen hunne verteerde kosten, vry gaen; wtgezonderd dat de Heeren *Eilhard* van *Bemmel*, *Diderick* van *Meerthen*, en *Arend* van *Tuyl* de rechte helfte van hunne los-penningen zouden hebben op te brengen. Daer wierd mede gewagh gemaekt van *Lambert* van *Buren*, *Willem* van *Gent*, *Caspar* van *Bair* en andere. Hier over stonden, behalven den Hertogh, *Frederick* van *Egmond* met sijn zoon *Floris* van *Ysselsteyn* Heer van *S. Martens-dijk*, *Oswald* *Grave* van den *Berge*, *Frederick* Heer van *Bronkhorst*, *Iacob* van *Bronkhorst* met sijn broeder *Gijsbert* van *Wisch*, ende de vier Hoofd-steden aen de zijd van *Karel*: aen de andere zijd *Ian* *Grave* van *Egmond* en Heer te *Bair*, Stad-houder van *Holland*, *Everwijn* *Grave* van *Benthem*, *Willem* broeder van *Egmond* Heer van *Buxmeer*, ende *Bavel* *Tork*. Tusschen de Geldersse en *Clevenaers* was mede rechtevoort veylighe handel, tochten sloop-vaert. Dan zoo haest *Maxmiliaen* van boven quam, gingen die van *Egmond* de huyk om-keeren ende haer woord te buyten, waer van *Karel* sijn Hof-meester *Geeraerd* Heer van *Weerdenburgh* ende sijn Maerschalk *Willem* van *Aeswijn* by tijds onderwees. Want *Egmond* sijn plaetsbewaerder op het Slot te *Baer* wel strengelyken beval, het Keyferlyke krijghs-volk met de Geldersse buyt aldaer te herbergen, ende hem vorders naer den *Hage* ontbood, om breeder last wt sijn mond te ontfangen. 't Eyndens dit iaer hielden die van 't Velouwse Vier-deel binnen *Arnhem* een vergader-dagh, en onderlingh verspreck over de los-penninghen van den iongen *Grave* van *Meurs*, die voor *Karel* by de Franse in gyzelingh was gebleeven, ende over andere zaeken raekende de hoogheyd en hof-houdinghe van den Land-vorst. Dan de landschap vond sich by dese tyden zoo maghteloos en verzwackt, ende had elders zoo veele zwaerigheeden van 't lijf te keeren, dat haer eer de maght dan de geneegenheyd ontbrack om haer plicht wt te voeren.

10. De Keyfer had te voren binnen de *Grave* beloofd, *Karel* in geenerley wyze tegen te wesen, indien hy slechts sijn recht op *Gelderland* met goed bescheyd wist vast te maeken. Doch het was een al te tastelyke mis-slagh en onvergeevlyke lichtvaerdigheyd voor zoo een geslepen Heer, alsofse *Karel* was, dat hy oftewt ontzaggh des Keyfers ofte wte een onwankelijck vertrouwen op de gerechtigheyd van syne zaek, de wt-spraek van dit hooghwrightigh dingh-tal zoo blindelinx gingh binden aen vier Keur-Vorsten, die hy wel wist alle door zoo een nauwen strick van verbin-tenis aen den Keyfer te zijn gehouden, ende zonder de zelve voor heen door een hooghen eed af te schricken, van yet door gunst ofte andere in-zichten, tegen hun eygene weetenschap en de bloote waarheid te vonnissen. Ten zy men de schuld daer van wil werpen eerder op de tegenwoordighe nood en ongeleegenheid dan op hem,

1494.

hem, die (moegelijk) hier mede niet anders heeft gefocht dan tijd te winnen, ende de dreygende werrel-winden door laveeren te breeken. Deze verklaerden, dat noch Karel noch sijne voorouders eenigh recht hadden gehad op het Hertogdom van Gelder ende 't Graefschap Zutveen; nademaal de oude stam der Vorsten op het iaer 1427. in Reynald den vierden was wt-gestorven: dat sijn grootvader Arnald en vader Adolf, als van den Keyzers niet beleend zijnde, by de 50. iaeren de wapenen tegen 't Rijk hadden gedraegen, ende overzulx van 't leen waren versteeken. Dat Karel voortaan den naem niet van Gelder, maer blootelijken van Egmond zoude voeren. Met dit hard en ongekneet vonnis konden echter noch de Keur-Vorsten noch de Keyser verletten, dat Karel van den synen voor Hertogh van Gelder niet en wierd erkend, en 't bezit sijns Vorstendoms, in spijt van alle benijders, tot den ionghsten oogeblick van sijn leeven vast en hield. Alzoo dese wtspraak die van Gelderland en Zutveen zoo zwaer op de borst viel en zoo zeer verbitterde, dat sy de hoofden meer als voorheen by een staken, ende een stijf-zinnigh opzet namen van hun goederen en leeven voor Karel op te zetten. Hier over verhinderden sy niet alleen de Keyserlijke troppen den Gelderssen bodem te betreden, maer verioegen al-om syne bezettinge. De Keyzer een geweldigh heyr op de been brengende, ende niet alleen met maght maer ook met dreygementen en vinnigheyd gewapend, gingh syne eerste hutten slaen voor Ruermond, 't welk voor zoo een hoop volx beevende sich dadelijken over-gaf. Van daer nam hy sijn loop terstond op Nymegen, een plaets van werken en gelegentheyd ongelijk sterker om aen te taften. Dan dese weynigh verbaef voor het geweld van buyten keerden den vyand 't elkens van de vesten, ende, menighen in-breuk doende in des Koninx leger, hieuwen een onge-loovelijke menighte ter neder: zoo dat Maximiliaen sich benoodighd vond op te kraemen, en sijn aengevangen beleggh te staeken, afterlaetende daer behalven verscheide zwaere stuc-ken, en allerhanden ballast, die men in der yl niet en had kunnen mede neemen. 't En verliet niet langh of de Keyserlijke volken hebben het hoofd noch al eens gestooten. Want wanneer sy tegen over Elten met schepen en geweld sich in de Over-Betouw meynden over te zetten, om aldaer in gras-duynen te gaen, zijn sy door de Geldersse tweemaal after een gestuyt en rugghe-waerts gedreeven. Wanneer Aerts-hertogh Philips daer na over geheel Nederland, wt-ge-noomen in Gelderland, in 't by-zijn sijns vaders, als toe-koemende Erf-heer was in-gehuld, schickte sich de Keyser tot syne reyze naer Worms, om den wt-geschreeven Rix-dagh by te woonen.

11. Omtrent den middenzomer deses iaers † schreef Ian van Chalon Prins van Orange en gezant van den Koningh van Vrankrijk, die een groote zucht toonde tot onsen Hertogh en de welvaart van Gelderland, wt Colen aen de Ridderschappen Steden tot Nymegen verzameld, dat de Roomse Coningh, op sijn vermaen en aenhouden,

† Dese brief was omtrent twee maenden iongher dan het vonnis der Keur-Vorsten, ende als een voor-bereydinghe van 't zelfve. Dit vermaen ick, omdat de Heer Pontanus van den tijd is twijffellende.

had beloofd de vrede * van Senlis, zoo verre die den Hertogh van Gelder beroff, te onderhouden; dan dat de Geldersse evenwel, boven 't bespreck ende na den tijd van 't bestand, 't zaemen rottende, de wapenen hadden aengenoomen, ende al noch niet na en lieten de bazuyn te ontsteeken ende de sijne over al te verstoeten. Echter wilde hy de gemelte vrede na-koemen, indien de Geldersse, after-volgens het zelve verdragh, hem ses pands-luyden lieten wt-kiesende behouden, tot dat de heele zaak door een volkoemen eynd-oordeel zoude zyn af-gedaen; en hem daer behalven de langh-beloofde schattinge ten vollen lieten in-beuren, om daer mede sijne vorige dienaers genoegh te doen. Hier bydoende, dat hy, belangende sijn recht op Gelderland, voor sijns vaders dood, aen den Aerts-Hertogh, het huys van Burgondien, ende alle Rix-Heeren sijne hand had over-gegeeven van sijne eynden vast te zullen houden, ende al noch niet gesind was sijne op-spraak op Gelderland af te staen. Na de verhuysinghe des Keyzers, was echter het volk van Hertogh Albert van Saxen op verscheide oorden in Gelderland blijven legghen. Onder andere had hy de Vesting van Nykerk op het eynd van de Velouw door langheyt van tijd heel sterk gemaekt, ende als een loop-plaets en een stoel van oorlogh wt-gekoosen, om van daer steeds onverhinderd in de Velouw te stroopen. Hertogh Karel, om alhier sijn meester-stuck te toonen, is zonder wt-stel met eenige troppen van wtschot daer heen getrocken. Derwaerts wierden mede ontbouden de Ionkheer van Bronkhorst ende de burgemeesters van Arnhem Brand van Delen en Herman van Wybe met het tweede deel van de burgeren; die menighte van koorn en andere eet-waeren mede voerden. De reekeningh die Geeraert Gaymans Rent-meeester hier van gehouden heeft brengh mede (ziet hier, hoe haest de tijden konnen veranderen ende de lijf-neeringe op-slaen) het vat biers niet duyrdert in-gekoft te zyn dan 14. stuyvers, ende yeder pond boter voor een halven bras-penningh. Na dat hy dan de Stede van Nykerk rond-om wel vast had beslooten, door vuur-werken ten meesten-deel geschonden, ende etlijke maelen bestormt, heeft hy de Vesting eyndelijken in sijn geweld gekreegen, ende daer na de buytenwerken, die overal waren op-geworpen, doen slechten. Geduerende dit beleggh was 'er binnen Amersfoord een heftighe brand ontstaen, welke over de 300. huysen, ende, neffens andere, 30. brouweryen en 't Minder-broeders Klooster 'teenemaal vernielde. Men doet 'er by, dat de Geldersse by dese gelegenheyd daer op wt waren, om de Stad, van voor-stand ontbloom en besigh zijnde om de vlam te lessen, schielijken tegens gemaekt * besteckte te beklimmen. Maer de burgers, dooreen icken weet niet haestigher ofte spits-vinnigher vond, gaven aen haere vrouwen last om den brand te dempen, ende weerden sich ondertusschen zoo dapper, dat de Geldersse met schimp en schade moesten afwijken. Hoewel des Stads boeken dese geschiedenis wat laeter stellen, te weeten op den elfden van de Lente-maend des volgenden iaers.

12. In den aenvangh des iaers was het te Thiel land-dagh, alwaer meest gearrebeyd wierd over de vry-koopinge van den iongen Grave van Meurs, die, wt een loffelike trouwigheyt ende tot smert en merkelyke kosten sijns vaders, de gevangenis en boeyen van Hertogh Karel op hem hadde genoomen. Karel ver-
toonde,

* Siet op het iaer 1493.

* Siet op het iaer 1493.

1495.

1495. toonde, dat hy, verlaetende syne landen en onderdaenen, liever zelf op nieuws in hechtenis wilde gaen, dan zoo een lief pand, tot syne eeuwige schande en hert-zeer, langer ongeloft en in den druck laeten. Derhalven heeft men de twee pond-schattingen terstond in-gewillight en overdelanden wt-gezet, daer arme noch rijke, Banner-heer, Ridder, hoofd-man, huys-man, Ampt-luyden, noch yemant altoos, vry van zonden wesen; met vermeldinghe van luyden, om de zelve over de Vierdeelen en dorpen in der haest in te maenen. Alsdoen wierd mede wt de gemeene lands-middelen den Hertogh tot sijn Hof-staet een eerlijke penningh toe-geleghd, ende den huys-luyden over 't platte land verbod gedaen van geene bieren te brouwen, wt-ge-noomen de eygen-geerfde en Vry-heeren, tot behoef alleen van haer en haer huys-gefinde. Als 'er daer na een gerucht liep dat de vyand het oogh op de Velouw had, ende Karel het Opper-deel van Gelderland van volk niet meer en dorste ontblooten, ontbood hy omtrent Agathen dagh 200. schutters, ten deel met buffen ten deel met staele booghen voorfien, om 's anderen daeghs met der sonnen op-gangh van Nymegen by hem t'Arnhem te koemen, ende met sijne andere krijghs-benden by de acht daghen wt te blijven; alzoo hy liever had den vyand van verre dan van naby en op sijn eygen grond af te keeren, en het loopend vuur by tijds te smooeren. Op desen tijd had de Aerts-hertogh van Oostenrijk Philips de Staeten van de Nederlanden naer Mechelen gelaeden, om met hun raed den verwerden staet der landen weder te heelen en op te richten. Met een wierd doen tusschen Karel en hem een stille-zaet geraemd slechts voor eenige maenden, ende daer na weder hervat en verlenghd; waer aen de Keyfer nochtans noch de Saxisse stroopers geen genoegen hadden. Weshalven hy sijn zoon daer na in Duytsland by hem ontbood, om sich met hem te bespreeken van een dubbel houwelijck tusschen hem ende Iohanne dochter van Ferdinand Koningh van Spanien, ende wederom tusschen Ian eenighen zoon van Ferdinand en syne zuster Margriet, die door den Koningh van Vrankrijk den vader weder was t'huys gezonden. In 't byzonder zoude hy Philips op het hert gebonden hebben, om immers niet te vergeeten Gelderland aen syne andere landen te hechten, waer toe hem de hulp van 't Rijk niet en zoude ontbreeken.

13. Karel beval op dien tijd den Richter Werner Lerink en den geheelen Raed van Doesburgh, van nu voortaan geen eed meer te doen aen de Vry-heeren van Baer, gelijk sy een wyl herwaerts hadden gepleeght, ofte manschap van ledighe leenen, alzoo sy daer aen waren onverplicht, ende sijn vader Adolf dit in-gesloopen mis-bruyk in 't geheel had af-geschaft; hoewel de Burgondisse Vorsten Geeraert Gruter, Sander Grotenbuys, Ian Goltfmit, ende Ian van Middachten daer toe weder hadden gedwonghen; van dewelke alzoo de drie eerste noch in 't leeven waren, gebod hyze ende hun vordere Raeds-genooten, dien eed zonder vertoef op te schrijven, ende die brieven op het Slot van Baer te bestellen. † Dit aldus beschickt zijnde heeft wijder de Hertogh, achtende raedzaemer aenleggende dan verweerende wapenen te gebruy-

† Ex scriniis Doesburgensibus.

ken, sich daerna gefelt om het steeuwighe Slot van Baer, vertoonende sich anderhalf uyr gaens boven Doesburgh aen den oever van de Yssel, ende by den Heer van Egmond en Yffelsteyn bezeeten; als ook om te gelijk de Stad Elburgh, staende onder den Hertogh van Saxen, hem onderdaenigh te maeken. Weshalven hy in 't voor-iaer met den Heer van Bronckorst en de Overigheyd van Zurveen en Doesburgh aldus verdongh, dat beyde die Steden alle noodwendigheyd van kryud, lood, yzer, behoef van schepen ende wat 'er meer ontbrack, zouden verschieten. Maer terwijl onder den hoofd-man Henrick Suydewind en meest door de in-zaeten van 't Graeffschap, Baer meer en meer wierde benauwd; hebben Ottho van Buyren omtrent Palmen in de Kleeffse gewesten, ende aen een anderen hoek de Heer van Yffelsteyn in de Velouw eenighe knechten by een gezaemelt, om daer mede den Gelderssen het hoofd te bieden. Op dese tijdinghe heeft Karel wt de Vierdeelen van Nymegen en Arnhem een degelijk getal landzaeten, als mede wt het Graeffschap en de Stad Doesburgh meerder voor-raed van voet- en paerde-volk, behalven slangen, strijd-buffen en alleley oorloghs-tuygh doen ontbieden. Onder dit heeft zich de vyand over het vlacke land van Zutveen wt-gespreydet, ende niet alleen den Onder-drossaet Ian Mom met etlyke Geldersse in een schermutzel ofte anders gegreepen, maer ook sijn Huys te Kel aen koolen geleght, ende door gauwigheyd meer bezettinghen binnen Baer gebracht. Welke maere den Hertogh, die doen tot Nykerk een vliegend legerken by een had, dadelyken wierd over-gedraeghen. Desen onaengefien heeft men met het beleg voortgevaeren, ende Baer stijver, als te vooren, aengetaft: zoo dat 'er een tooren en daer na noch een groot gevack van de muyr door het on-ophoudelijck vuur geeven neder-geveld zijnde, het Slot op † Hemelvaerts dagh sich heeft moeten opgeeven, ende voorts (vermits het van louter gegooten steen was t'zaemen gebouwd) door de metzelaers van Zurveen en Doesburgh met voor-dacht tot den grond af-geworpen. Ende nademael de gedachte Steeden tot dit beleg yet merkelijck hadden verstreckt ende als haere buylen wt-geschuddet, is de Vorst met haer vergeleeken, dat sy wt handen van Barend van Holthuyfen Schouter tot Zurveen en Warner Lerink Richter en Scharmeester te Doesburgh zouden op-beuren den halven ontfangh van de over het Graeffschap wt-gesette pond-schattigh, ter tijd sy van haer verschoot waren voldaan.

14. In die dagen was de gemeente te Venloe, in tegenwoordigheyd van Karel, aen 't hollen geraect, wt zaeke van Albert van der Lawijk Vorstelyken Raed en Camerlingh, die voor zyn hoofd, ende andere Raden after rugge sterck van het grauwig gedreyghd en leelyken wt-gemaect wierden. Dan de Hertogh door de burgermeesteren bericht zijnde, dezen op-loop meer door mis-verstand dan wt boos-willigheyd tegen syne Raden te zijn veroorsaect, heeft haer, ten opficht van de vorige trouwigheyd, dese feylen gaerne vergeeven. Alzoo de Geldersse het vonnis van de vier Keur-Vorsten, onlanx tot nadeel van hun Hertogh * gegeeven, geenfins konden verzwelghen ofte aenneemen, wierd den Keyfer op de

† Gelria Baer cepit; cum Christus ad athera scandit.

* Siet op het vorige iaer.

1496.

vergaderingh te *Worms* een geld-bede door het gantse Rijk toe-geftaen; om daer mede syne weder-spannighe onderzaeten en vyanden een room in den mond te legghen. Op desen Rijxdagh, die ook op 't volgende iaer duerde, hadden de Geldersse mede hunne zoo geestlijke als wereldlijke gezanten; na allen schijn, om het recht van *Karel* (indien maer de Keyzer en de Rijxvorsten het recht en de reden voor betaelingh hadden willen aenneemen) te beweeran en vast te maeken; ende te verzoeken dat de Keyserlijke maght van hun bodem moghte af-trecken. In die daghen is 'er tusschen de Vorsten van Gelder, Gulich, en Kleve, door aendrijven van *Herman Bisschop* van Kolen, gededinghd, dat alle vyandschap over en weder zoude beruften, ende yeder sijn op-spraak op d'ander in het wit aenden Bisschop over-langhen, om van hem na billijkheyd wt-gesprooken te worden. De Hertogh, die † van arrebejd en bekommernis niet een oogblick ledigh en was, verneemende dat 'er zommighe tot *Wageningen* de wacke in eygen hoofd niet en hielden, dan ionghe kinderen op de wal schickten; onaengesien de spraek gingh dat de vyand de zelve Stad beooghde; ende met hertzeer herkauwende wat een last en schade sy ende de landschap door dese mis-waeringh wel eer hadden geleeden; heeft *Albert van der Lawick* derwaerts af-gezonden om hier op scherpe acht te neemen, ende de over-treeders, zonder aensien ofte genade, anderen tot een spiegel te tuchtigen. *Karel* had mede in dien tijd syne Raeden by die van Utrecht en andere doenmaels by een zijnde volmaghtigers, welke onder een hebben bewiligh gemeyner hand te willen straffen en intuegelen de huysen van *Beejde* en *Gellichem*, die zich tegen de landen weder-berstigh aenstelden.

15. Omtrent desen tijd was 'er in Holland een hoop volx by een, 't welk van *Sparendam* vae-rende, ende beneden *Haerlem* de Zuyder-zee kiefende, vermoeden gaf, als of het *Vriesland* ofte *Groeningen* had willen beloeren. Maer dat sy op dien hoek van de *Velouwe*, die naest 't Sticht van Utrecht bel'nd, waren geankerd, vernamen wt den op-loop der huys-luyden, die sich eerst te weer stellende daer na door het krijghsvolk ende de ruytery overheerd wierden, ende ten deel gevangen ofte dood geslaegen. Daer na braghten sy de schueren en stallen aen brand, ende een sterken drift beesten mede neemende, wandelden door het Sticht van Utrecht naer *Woerden* in Holland, alwaer sy den roof, na der krijghs-luyden gebruyk, door het keel-gat ioeghen, ende als een hoop brood-dronkene back-beesten een wijl tijds herbergden. De Geldersse, niet twijffelende of dit volk was van de Burgondisse ofte *Albert van Saxon* geleerd en op-gemaekt, vielen by gelegenheyd weder in *Goyland*, schonden by *Naerden* eenige huysen en vlekken door den brand, ende trocken, zonder een eenigh man after te laeten, met veel buyts en gevangens weder huyswaerts. Ende om diergelyke onheyl en dagelijxe over-greepen namaels voort te koemen, wierd 'er op den landdaghvaert tot *Arnhem* vast gesteld, tot der landen bescherminge steeds een zeker tal knechten in dienst te houden. In *Zeeland* was bereeds de Spaensse vloot van 130. schepen aengeland, mede brengende *Iohanne van Arragon*, dochter

† Ex archiis urbis *Vageningae*.

van *Ferdinand* en *Elizabeth* Koninghen van Spanien, ende bruyd van Aerts-hertogh *Philips*, die doen effen wt Duytland was weder gekoemen. Dit trouwen ende de daer aen volgende bruyloft van *Ian van Arragon* Prins van Spanien met *Margriet van Oostenryk*, ende wat hier meer aen vast was, gaven *Philips* zoo veel te doen, dat hy tot den Gelderssen oorlogh syne gedachten voor dat mael niet en konde ledigh houden. Behalven dat Keyser *Maxmiliaen* door den Paus, Venetiaenen, en Hertogh van Milanen, volgens verdragh naer Italien wierd genoodighd, om de Fransse gelijker hand te beiegenen, die, na 't veroveren van *Napels*, geheel Italien hadden in roer en bangigheyd gebraght. Ten welken tijde de Spaensse, Napelsse, ofte Fransse pockens (hoewel langh te vooren onder andere † naemen eeniger maeten bekend) door het gulzigh hanteeren van lichte vrouwen ofte der Spaeniarden om-gangh met den Indiaenen, zoo zeer zijn op-gekoemen en aengegroeyd, dat het gantse Christenrijk daer van de smette ofte schrick heeft gevoelt. Op dit iaer is *David van Burgondien* Bisschop van Utrecht, na dat hy over de 30. iaeren den stoel had bekleed, ende meesten tijd, vermits sijn slappen en droomaghtighen aert, met Gelderland vrede gehouden, overleeden; die in syne oude daghen zoo kindsch en beduyzeld van zinnen was geworden, dat hy heden yet beval 't welk hy morgen, op de wijze van Keyser *Claudius*, weder op-zeyde. Sijn na-zaet wierd *Frederick van Baden*, tot wiens verkiezinghe onse Hertogh mede syne stem, neffens d'andere, heeft geleent. Gelijck mede wt de wereld is verhuysd die edele heldin *Catharine van Gelder*, wiens moeder *Catharine van Cleve* dochter was van *Marie* en *Ian den Onversaeghden* Hertogh van Burgondien. Sy had voor desen met Hertogh *Frederick van Brunswijk* in ondertrouw gezeeten, welke nochtans door op-koemende krank-sinnigheyd is verbrooken; hebbende, na de af-lijvigheyd van haer vader *Arnald* en broeder *Adolf*, de landen van Gelder eenige iaeren after een, niet zonder lof van ongemeyne heusheyd toe-verzicht en wackerheyd, in die quaede en bezorgelyke tijden bestuert; tot dat sy moetende duyken onder de hooger hand van *Karel den Stouten* de Stad *Gelder* in lijf-tocht en tot een rustelijck verblijf heeft verworven, alwaer sy ook eerlijken doch zonder groote pracht is begraeven.

16. Daer na was *Frederick van Egmond*, wt beftel van Hertogh *Philips*, met een sterke schaar *Thieler-weerd* in-gebrooken, alwaer hy drie ofte vier dorpen tot as verbernde. Die van *Nymegen* hun nabueren leed als haer eygen op-neemende, schickten sich tot spoedighe wraek. Dan alzoo haer de *Ysselsteyner* laghen had geleght, zijn daer aen weder-zijden veele in de knip gekoemen, maer meest van de onse, ende ook zommighe gevangen. Hier tegens hebben de Geldersse tegens den Herft over-vallen de Vestinge en 't Slot van *Leerdam*, 't welk wonderlijken wel geleegen was om de Burgondisse en Hollanders als door een heck van Gelderland af te sluyten, ende den onsen als een luyk opende na veele plaetsen in Holland, die ook de vrees van overvallinghe met groot geld moesten af-koopen. Om wijder inbreuk te beletten, heeft de Hertogh

† Vid. auctor pag. 607. & seq. Nobis non licet esse tam prolixus.

van

1497.

1497. van Saxen, zich met een tamelijke maght naer *Gorichem* begeevende, de *Stedekens Heuklem* en *Asperen* vol volx gestopt, ende dit noch niet genoegh achtende, een steeuwigh Block-huys omtrent *Leerdam* op-geworpen, zoekende daer door de *Gelderse* aen alle kanten te benauwen, ende allenxkens, als 't ook gebeurde, tot het overgeeven te dwinghen. Want sy onlanx daer aen, bedingende slechts haer leeven ende zoo veel sy teffens moghten mede draegen, het *Stedeken* voor hem in-ruymden. Daer na zijn sy wt wreaklust de *Meyery* van den *Bos* overgetrocken, ende alles wijd en breed verwoestende, met rijken buyt weder binnen hun paelen gekeerd. Ende vermits dese moedwillen alle daghen nieuw waren, zijn de *Gelderse* by Plackaet van den *Aerts-Hertogh*, als vyanden van 't huys van *Burgondien*, verbannen, ende hunne middelen over al aengelaegen. Daer behalven had *Albert van Saxen*, een sel en bedreeven krijghs-man, den *Brabanderen* een wegh naer *Gelderland* gebaent, door een konftighe brugge van balken over de *Maes* te legghen, die aen weder-zijden op de kanten anker-vaft gemaekt was, ende daer by zoo ruym, dat 'er tien ofte elf ruyters zijd aen zijd met gemack konden over-rijden. Alldoen wierd *Gelderland* door-gaens, ende voor al de streck tusschen *Maes* en *Wael* by nacht en dagh gequeld en af-geloopt. Gelijk hy ook tegen den winter de nabuerige *Vestinghe* van *Batenburgh* in den morgen-stond met ledereen heeft beklommen, ende na eenighe daghen het *Slot* (niet tegenstaende de *burgery* tot tegen-weer niet luy en was) door het gestadigh los-branden van 't geschut in sijn geweld gekreegen, 'twelk hy liet hermaeken, ende met volk en nieuwe voor-werken wel degelyken voorsien. Waer over de gewesten aen de *Maes* van de knevelaers dagelijx grooten overlast hebben wt-geftaen.

17. Die van *Bommel* hadden mede, inden eersten tocht van den *Saxenaer* op *Leerdam* en sijn in-val in *Boemelaer-weerd*, geen kleynen aenstoot geleden. Want het buyten-Klooster, 't welk *Karel* met sijn volk beslaegen had, ende andere plaetsen en vlekken van den vyand wierden ingenoomen. Waer over sy den *Hertogh* ter ooren liepen, ende op staende voer 1000. ponden kruyd met 40. busen verzochten. De *Boemelaers*, om hun verlos in te haelen ende de dorpen omtrent *Bueren* onder het iock te houden, zijn daer na by lotinge onder den burgemeester *Hagestaut*, nefens de burgers van *Wageningen* en andere, wt-getrocken, ende *Yffelsteyn* (die van syne benijders om sijn quaed gesicht *de Scheele Gijts* in de wandelingh wierd geheeten) by *Ravensteyn* tegen gegaen, die aldaer met een deel gewapende verhoolen leggende, haer alle luytender wijze zoude neder-gelacht hebben, wt-genoomen eenighe weynighe die zich met de vlucht hebben geberghet. Men doet 'er noch by, dat men ter zaeke van dit geluck dien dagh (zijnde den achtsten van den *Soemer-maend*) iaerlijx naderhand tot *Bueren* plaght te vieren. Hoewel de *Bommelse* *Gedenk-boeken* in tegendeel getuygen, dat hunne burgers alldoen *Yffelsteyn* in 't open veld hebben gelaegen. Een treffelijk bewijs, dat de waerheyd der zaeken, na den gunst ofte nijd der *Tijd-schrijvers*, menigh maelen word verbaftaerd ofte bedeckt. Terwijl het in *Gelderland* over en weder zoo heet van den roofter gaet, ende d'een zoo wel als d'ander den krijgh en de

kosten moede word, is 'er in den *Winter-maend* tusschen *Philips* en *Hertogh Karel* een stille-zaet voor ses maenden beslooten. Andere verhaelen, dat *Dort* ende heel *Zuyd-Holland* (daer in mede begreepen het *Slot* van *Puderoyen* en *Leerdam*) met *Karel* een twee-iaerigh bestand, in-gaende met den eersten * dagh van den *Gras-maend*) hebben beraemt, met bedingh van veylighen handel en sloop-vaert zoo te land als over de stroomen. In den *Herfft* wierd 'er 't *Arnhem* een land-dagh gehouden, ende gehandelt, om de *Schattingen* en *ongelden*, over de *Steden* en *dorpen* wt-gezet, tot betaelinghe meest van 't *krijghs-volk* te bestaeden, als mede een af-scheyd gemaekt, dat men geene plaetsen zoude moegen verpanden, dan met gemeene toe-stemmingh der *Ridderen* en *Steden*. Die van *Nymegen* waerschouwden den *Vorst* mede van de wantrouw ofte quaede bedieninge der ontfangers, ende dat de *Vooghdy* van *Gelder* niet veel goeds en sprack van *Albert van der Lawick*. *Karel* verschoonde sich, dat hy, als een nieuweelingh in syne landen, noch slechte kennis had van luyden en zaeken, ende tot syne *Kamerlinghen*, *Raeden* en *Hovelingen* genoomen, die hem van syne moeye *Catharine* en den *Grave* van *Meurs* waren toe-gevoeghd en aengepreezen; begeerende ondertusschen, sy wilden doch de quijtinge der *foldaeten* voor alle dinghen behertighen, zonder de welke het vaderland moest verlooren gaen en in den grond zeylen. *Ian van Hemert*, geevende voor heen genoeghsaeme boete, verkreegh in die daghen met syne vrouw *Sophie van Byland* en huys-gefinde, over alle misdaden tegen het *Vorstendom* begaen, eer het vonnis daer van was wt-gesprooken, volle vergiffenis, ende, om sijn hoogen ouderdom, daeren boven vrygheyd van alle dienften die hy den *Hertogh* schuldigh was. Die van *Emmerick* baden die van *Zutveen*, haere tollenaers en bezettinge te *Ravensteyn* te belasten, om hun burgers doch niet meer af te schatten dan recht toe; te min vermits *Karel*, om zulx voor te koemen, hen noch had beloofd om nieuw volk aldaer in de plaets te leggen.

18. Op den † 21. van de *Winter-maend* deses iaers 1497. is 'er een aenstand van oorlogh beraemd ter zee, te land, en over de stroomen, tusschen de *Hertoghen* van *Oostenrijk* ende van *Gelder*, ingaende op den naesten *Kerft-dagh*, zonder eenighen benoemen wtergangh, dan dat her'een van de *Vorsten* onder sijn eyghen handteyken ses wecken te vooren moght op-schrijven. Binnen welken tijd voor hun lijf en goed zeekerheyd zouden genieten *Dirck van Haesten*, tot *Herwijnen*, *Robert van Malsen*, *Willem van Oy*, *Arend van Broekhuysen* met het *Huys* te *Brakel*, de *Heeren* van *Asperen* en *Heukelom* met hunne *Steden* en *Burghen*, de *bastard* van *Hemert* met sijn *Slot* *Hemert*, *Wolter* en *Iasper van Baex*, ende voort alle andere die sich, loopende den oorlogh en tot den dagh van de af-kondinghe deses, gestelt hadden ofte noch zouden in schut van den *Aerts-hertogh*. De twee *Vorsten* moghten mond-spraak en handel houden, gelijk ook alle in-zaeten over en weder, binnen ofte buyten de *Steden* en *Vestinghen* hunne vertieringh en koopmanschap doen, op gewoonlijken tol en wegh-geld; zonder daer toe byzonder geleyde

† Getrocken wt een af-schrift berustende op het *Raed-buys* van *Wageningen*.

* Siet het volgende hoofdstuck.

1497. te verzoeken, ook ongeacht eenige brieven van marke ofte andersins : doch zoo dat een yeder wegen sijn eygen schuld en ondaed te recht zoude hebben te antwoorden. Die aen dese ofte geene kant om des krijghs wil waren wt-geweeken, ende met naemen de Heeren van *Egmond* en *Ysselsteyn*, moghten weder aenvaerden hunne roerlyke, onroerlyke, havelijke en ervelyke goederen, daer van sy zedert *Karels* over-komst in 't land van Gelder waren ontzet, in zulk een staet als zy ze vonden; blyvende echter *Batenburgh* met sijn aenkleeven daer in onbedongen, ende de ampten als sy thans waren, onverminderd een yegelyk sijn op-spraek t'eyndens de wapen-rufte. De af-winningen, afterbax en door hardneckigh wt-blyven verkreeghen op de onderdaenen ofte hun vaste goederen onder den twee Vorsten geleeghen, zouden af-wesen, ende elk staen op zulk recht als hy had voor de aenvaerdinghe vanden krijgh en *Karels* in-huldinche. Hier in zouden beklemd worden die van hoogh en laegh *Beesd* en *Gellichem*, zoo sy drie daghen na de wt-roepinghe des bestands zulx begeerden, ofte anders staen tot de genade ofte ongenade van *Karel*, noch in de Burgoensse landen geleyde onderstand lijf-rocht ofte verblijf moegen hebben. *Oyen* en *Puderoyen* zouden gesteld worden, her eene in bewaerder hand van den Bisschop tot Utrecht, en 't andere in handen van *Iob van Grimbergen*, ende beyde zweeren, van die Vestingen vier maenden na de op-zegginge van het bestand, op gelijke kosten van beyde Vorsten doch tot behoef van *Karel*, te bewaeren, noch den weder-zijdsen onderzaeten daer wt schade te doen ofte te laeten geschieden. Heer *Cornelis van Bergen* zoude blyven by het besceck aengaende syne goederen te *Vredesteyn* met *Karel* en de Stad *Nymegen* tot 's *Hertogen-bos* geslooten; ende in dese stille-zaet, van wegen den Aerts-hertogh *Philips*, mede sijn in-geslooten de Hertoghen van *Sassen*, *Gulich*, *Beygh* en *Cleve*, indien sy sich binnen ses weeken uytelden: als mede de Heer van *Batenburgh* die zich binnen 14. daghen moest aengeeven, op straffe van anders met den sijnen te ontbeeren alle hulp en voor-stand van beyde Vorsten. De voor heen gemaekte brand-schattinghen en verdinghen zouden van waerden blyven; insgelijx de weder-zaet van de landen van *Kuyk* en *Kessel*. 't Was ongeoorlofd, de Sloten tot *Gellichem*, *Herwijnen* en andere in de Thielsse en Bommelsse weerden, die *Karel* waren af-gevallen, binnen desen stil-stand te vestighen. De Vorsten zouden een yegelyk syne gevangens behouden, ende geen volk van wapenen, dat des anders gewesten beleedighen wilde ofte had beleedight, in ofte door hun gebied t'zaemen rotten ofte trecken laeten; noch aen geene vyanden verzeekeringh ofte huys-vestingh vergunnen, dan die door de Ampt-luyden, op der Vorsten bloot verzoek, doen aangrijpen ende vast houden ter tijd sy het veroorzaekte ongelijk hadden gebetert. Door eenighe nieuwe over-greepen en zoude het bestand niet gebrooken worden, dan dese schade en schillinghe binnen de naeste maend weder op-gericht en gesleeten na het zeggen van beyder-zijdsse Raeden, ofte, zoo deze zich niet en konden vergelijken, vanden Bisschop tot Utrecht. Dit verdragh zoude be-ceedighd, ook by twee ofte drie van den Banner-heeren ende de vier moeder-steden van Gelder bezegheld worden, ende op den H. Kerst-dagh af-gekondighd, eerst

binnen den Bos, de Grave, Gorichem en Trichr, behalven tot Nymegen, Ruermond, Thiel, Bommel, ende daer na ook in andere Steden.

19. Soo haest dit verdragh was geklonken, heeft men de groote * lijf-wacht, waer over Hertogh *Albert van Saxon* voor heen het bevel plaght te hebben, voor sijn dienst bedankt, sterk zijnde by de 4000. koppen. Dese door aenstoocken meest en onder 't beleyd van den Heer van *Wisch* ende de *Vossen* (die om eenige vermeynde * schuld op het Sticht van Utrecht, ende doer ter tijd ook op die van *Deventer* een ouden wrock hadde) sloeghen sich in 't gebied van *Deventer* ongenoodighd neder, na dat sy te vooren de *Velouw* en andere Geldersse gehuchten in haer door-tocht schandelyken hadden bedorven. Die van *Deventer* braghten dese maere terstond aen hun Bisschop *Frederick van Baden*, die hen sonder langer vertoef de hand reykte, en by syne vertrouwde rond-om, maer byzonder by den Vorst van Gelder, om bystand aenhiel. *Karel* wt eygen drift ende meer wt haet van dese heere-loose quanten dan wt liefde van het Sticht daer toe geneegen, gingh syne troppen onder die van den Bisschop dadelyken vermenghen, begeerigh om het Sticht van *Over-Yssel* te roer aen syne landen leggende van dese hane-veeren en grijp-voegels te onlasten. Het opper-bewind van 't heele leger wierd, zoo ten op-zicht van syno krijghs-weetenschap als ontzagh, aen *Karel* op-gedraeghen, die moedighlyken met den Bisschop op den vyand aenzettende, den geheelen hoop of neder-hackte ofte verstroyde. Wanneer de nood nu aen den man quam, weygerde des Bisschops voet-volk, 'ken weet niet wat blaeuwe verschooninghen voor-wendende, te kanssen, ende zich na hunner Oversten gebied te schicken. Dan de Hertogh hier om niet treurende ried den Bisschop met de bloote ruytery de stroopers aen te vallen. Hy zelve in de voorste geleeden gaende, heeft de syne zoo dapper aengement, dat der vyanden (die gauwer op den roof en straet-schendery als tot den strijd waren) slag-ryen wierden gescheurd, ende eenige over den Rhijn tot onder de vesten van *Cleve* vervolghd en neder-gematst. 't Is denk-waerdigh, dat zeeker Gelders Rit-meester met naemen *Belle* alleen met 60. ruyteren op den vyand aengestooten, ende 150. voet-knechten gevangen wederom heeft gebraght. Men zeght, dat des Bisschops voet-volk, om dat men quanzuys dese gevangens op staende voet met haere los-penningen niet en wilde ontslaen, daer wt een schorfde oorzaak nam om haer eygene bloedigheyd te verbloemen en een doek op te zetten. Aen dese zijd Rhijns wierden 'er menige in de vlucht gegreepen, maer de meeste hier van, wanneer de Bisschop van *Kolen* korts daer aen naer beneeden reysde, op syne voor-bede los gemaekt. Die van *Deventer*, die meer als 100. gevangens hadden, lietense alle door des beuls handen sterven, ende, tot ysingh van andere, daer behalven op raden legghen. In dese tijden had de Vorst van Gelder † een in-val gekreeghen van een *water-leydinghe* te maeken, zullende den naem draeghen van den ouden Rhijn, ende van *Hulkesteyn* en 't *Roode huys* door het Ampt *Nykerk* strecken tot aen *Wageningen* in den Rhijn, daer die van *Nykerk* een scheep-brugghe over

† Ex actis ac relatu Neoclesiensium.

zouden

* De groote garde.

* Siet op het iaer 1490.

zouden hebben. Het oog-wit hier van was, om door desen breydel de stroopers van Holland en 't Sticht niet alleen buyten syne grenzen te houden, maer ook, zoo 't nooddede, beyde landschappen te water aen te tasten, ende wt de Zuyder-zee lanx dese grift alle noodwendigheyd den sijnen mede te deyllen. Derhalven had hy sijn Rent-meester *Mauritz Pannekoek* gevolmagticht, om den kerspel-luyden van Nykerk op hunne kosten een wegh te wijsen naer den afterdijk, ende te gelijk een lijk- en nood-wegh voor den in-gelanden te naefte land en minste schade: die echter, om den after-klap te ontgaen van quaede toe-verficht ofte van des Ampts oorbaer gequetst te hebben, eenighe van de kloexste ingezeetenen tot syne raeds-luyden begeerde. Doch dit werk is wel aengevanghen, ende bereeds een deel staetighe landeryen in de Arke-meente door-gegraeven, dan naderhand (gelijk het veeltijds gebeurd) om de menigerley moeylijkheyd, onkosten en op-staende oorloghen, steekende gebleeven.

1498.

20. Noch was het bestand tusschen *Karel* en Aerts-hertogh *Philips* qualyken ge-eyndighd, wanneer *Maxmiliaen* sijn zoon al weder aenprickelde en moede maekte, om de Geldersse te beoorloghen. Die van Zutveen wisse kondschap hebbende dat *Maxmiliaen* aller-eerst *Grol* dreyghde aen te tasten, baden die van *Arnhem* en *Nymegen* om spoedighen bystand; nademaal het gevaerlijk was de overighe Stedekens in 't Graefschap van haere slechte bezetting meer te ontblooten. De Vorsten *Willem van Gulich*, en *Ian van Cleve* lieten den Bisschop van Kolen mede aendien, dat de Keyfer niet open hield haer door menigerhande beloften, booden en brieven tot den Gelderssen krijg op te hiffen, ende sy, alsonderdaenen van 't Rijk, hem geen dienst en heyrvaerden konden ontzeggen. Derhalven wierden *Henrick van Hompesch* Heer van Wykenraede, en *Iohan Pallant* Ruwaerd van Willensteyn en Hertzogenraede, wt last van *Willem*: ende *Diderick van Bronkhorst* en *Batenburgh* Heer van Rijmberge Vorstelyke Drost, met *Govert Tork* Hof-maerschalk en Stadhouder van *Goch*, van wegghen den Klevenaer, in de Lente naer den Keyfer heen gezonden. Aldaer verfochten sy (tot verzoetinge van de merkelyke schaede en blijkelyke gevaeren die hun landen wegen den Gelderssen krijg over 'thoofdingen) af-doeninge voor eerst van alle Rijx-lasten en beeden hunne onderzaeten op-geleghd, daer behalven een Keyferlijk verbod, dat niemant van de nabueren de op-roerige Geldersse met toe-voer, raed, ofte daed, zoude onderflutten, noch ophet Vorstendom handelen, op zwaere breuken; dat mede de Keyfer, sijn zoon, ofte Hertogh *Albert* van haren 't wegen, ende een yeder van hun beyden acht daghen na Pinxteren aen verscheyde oorden, alle behoeflijkheyd en genoeghzaeme troppen by de hand hebbende, teffens op Gelderland zouden aenvallen, en het zwaerd niet af-binden voor dat de Geldersse den Aerts-hertogh waren onderdaenigh gemaekt; ten ware sy onder een van beeraed moghten veranderen. Tot desen oorlogh zoud de Keyfer aen yeder Vorst 500. ruyteren en 1000. voet-knechten by-zetten, mits dat zyze op hun eygen beurs zouden betaalen, elk ruyter ter maend met acht Utrechtsse goudguldens, en yeder voet-knecht met vier; op

zulke voorwaerden, dat alle Vestingen die sy den Gelderssen af-namen haer zouden volgen, ter tijd toe de Aerts-hertogh hunne onkosten zoude hebben geboet: waer toe hy evenwel gehouden zoude zijn binnen 'siaers na dat de vyandschap was op-geheeven, schoon sy ook den Gelderssen niet en hadden af-gewonnen.

21. Daer behalven bedongh de Gulicher de Stad *Erkelens* met het Slot van *Montfoort* by *Ruermond*; de Klevenaer de Vestinge *Dotechem*, en de op-komsten van *Zutveen*; welke plaetsen de Keyfer ofte sijn zoon hunne erfgenamen weder zouden moegen af-haelen voor 25000. goudguldens. Sy begeerden mede dat hy, buyten hun voor-weeten, met *Karel van Egmond* niet en zoude dedighen, ende in allen gevalle voor de schadeloosheyd en kommer van haere landen vast staen; gelijk ook *Wassenburgh*, *Borne* en *Hertzogenrade*, als boven haer waerdy verpand zijnde, Hertogh *Willem* niet dan met zeeker bedingh weder ontneemen: des gelijk heeft *Ian van Cleve* bescheyden aengaende de Geldersse erf-gronden, als *Wachtendonk*, *Goch*, en *Lobeth*, ende dat de tol te *Gennep* van Gelderland af-gezonderd aen sijn Vorstendom zoude koemen. Alzoo waren de vreemde vast doende om het schoone kleeft van Gelderland aen lappen en flaters te scheuren, ofte, om de nagel op het hoofd te slaen, de huid onder een te deyllen eer de beer noch was gevangen. Met zoodaenen last en onderrichtinghe wierden dan de gezanten (gelijk een groote hoope altijd grooten haest heeft) dadelyken naer den Keyfer af-gevaerdighd. Doch het was 'er zoo wijd af, om voort na Pinxteren de legers gereed te hebben, dat zelf dit verbond niet voor den wt-gangh van den Soemer-maend en wierd onder-geschreeven. Maer de Keyfer speurende, dat hun eysch in eenige deelen strijdigh was teghen sijns zoons hoogheyd, eed en der landen vryheeden, waer in hy buyten der Staeten believen geen veranderingh en konde maeken, besnoeyde alzoo haere begeerlijkheyd, dat hy den Vorst van *Gulich* *Wassenburgh*, *Born*, en *Hertzogenrade* slechts voor sijn leeven toe-liet, ende den *Clevenaer*, voor sijn ende sijns zoons leeven *Wachtendonk*, *Goch*, en *Lobeth*, zoo verre de Aerts-hertogh hier in mede bewillighde. Ondertusschen en sluymerde Hertogh *Karel* met syne Raeden niet om sich schrap te stellen tegens den vyand die hem zoo hard dreyghde, ende, als een eghel, tegen de randen van de rondom hem biffende dogghen syne vinnen en borstels op te steeken. Hier over heeft men te *Zutveen* van stonden aen het kalfs-vel beginnen te roeren, ende den dienst van *Willem van Broekhuysen* voor een maend, ofte, na vereysch van zaeken, langer gehuyrt: daer neffens hop-man *Ian van Vlodorp*, wt bestel van den Vorst, met 100. mannen van *Nymegen* binnen *Venloe* gezonden. Een yeder man te voet wierd voor sijn hoofd ter maend toe-geleghd een leeninge van vier Davidisse ofte Utrechtsse goud-guldens, ende aen de ruyters noch eens zoo veel. Die van *Zutveen* bedongen, dat sy by dagh en by nacht op haer bevel moesten gereed staen. De Hertogh gebood mede geen kooren wt de Steeden te laeten voeren, ende de lorren-dracyers door strenge straffen in te toomen.

22. *Maxmiliaen* syne gedachten slaende op het verdragh met de Vorsten van *Gulich* en *Cleve* te *Friburgh* in *Brifgouw* in-gegaen, is in den

1498.

* *Rigodulum.*

den Wijn-maend naer Nederland af-gedaeld, ende over * *Munster-cyffel* op Aken getoogen. Hy was omringhd met een sterk heyr, en veele groote Heeren, waer onder de slechtste niet en was *Iuriaen van Beyerem* toe-genaemd *de Rijke*. Wanneer hy t' *Antwerpen* een luttel had stille gestaen, ende sijn volk van alle kanten by een gezamelt, is hy neffens den Beyer-Vorft en *Albert van Saxon*, waer by sich de Hertogen van Gulich en Kleve vermenghden, met een yffelijc gewoel in Gelderland gevallen, om *Karel van Egmond*, zoo sy hem doopten, syne landen t'effens te ontweldighen. Alsdoen stond de vyand in twijffel en als opeen kruys-wegh, niet wetende aen wat kant best te beginnen. De Hertogh van *Saxon*, ende *Adolf van Nassouw* eertijds wt den naem van de Burgondiers Ruwaerd van Gelderland, vonden goed *Arnhem* eerst aen te grijpen; den Vorft van Gulich docht het geraedzaam een aenvangh te neemen van *Ruermond*, den Yffelsteyner van *Tiel*, den Klevenaer van *Dorechem*: een yeder na den last van *Maxmiliaen*, ofte de gelegentheyd syner landen. Voor eerst sloegh de Keyzer zich neder voor het maghtighe Slot staende by het dorp *Echt*; 'twelk hy eenige dagen after een niet zonder gevaer en verlies bevechtende eyndelijken veroverde, na dat de burgery de zeekerheyd van een duystere nacht waer-nemende sich te vooren had wegh gepackt. Onlanx daer aen, alzo de maght van den Roomssen Koningh gesplift was, gaf sich *Nieuwstadt* mede over. Beyde Vestingen bezet zijnde, trocken de Vorsten van *Saxon* en Gulich op *Sralen*, 't welk sy zonder verpoozingh met groote stucken als plat schooten, en ten laetsten gereedschap maekten om storm te loopen: tot dat het krijghs-volk daer binnen, na eene wt-geharde belegeringh van drie weeken, behoudende hun lijf en goed, het Stedeken in-ruymde. Sommige willen, dat ook doen de Vestinghe van *Batenburgh* door de Keyserisse zoude zijn vermeerderd. Die van *Doesburgh* een gerucht hoorende, dat *Maxmiliaen* in eygen hoofd binnen Kleef-stad ende van meyninghe was haer te bezoeken, en verzuymden niet een goeden hoofd-man en troost in desen toe-val van syne Vorstel. Genade te verzoeken: welke op *Thomas* dagh de Overigheyd weder verzeekerde, in tijden van nood met de alinge landschap, iae met sijn eygen lijf en bloed, hen te willen by-staen: sy zouden immiddels wel gemoed, ende in het sterken van haere Stad, die by den winter, om sijn kleyachtigen grond en gewoonlijke water-vloeden, niet wel te beleggen ofte winnelijk en ware, niet slaperigh wezen. Ondertusschen hadden de Geldersse met het wtschor van hun ruyterye en voet-knechten het aangrenzende Graeffschap van *Meurs* aengesprooken, waer over doen de Vorft van Gulich als Vooghd stond. Sy vergaten ook niet de *Hensbergers* op het vinnighste te plaegen, aldaer met blaeken en rooven voort te vaeren, ende veel buytsengevangens weder na huyste sleepen. De Geldersse hier door verwackerd, ende haere troppen keerende tegens de Vestinghe omtrent *Echt*, hebben de zelve gewapender hand weder den vyand wt de hand gebrooken. Daer op laghen, behalven de andere, 200. Koninxen tot bezettinge: welker Overste, een gebooren Henegouwer, met syne kleppers ende een lekeren buyt den Gelderssen levendigh in handen viel: de overighe waren ofte verflaeghen, ofte door

de vlucht verstroyd. Het dorp aen 't Slot leggende wierd van de Geldersse verlaeten, ende onlanx van de Gulijxe in brand gesteecken. Effen te vooren was *Erkelens* by Hertogh *Willem* ingenoomen, zoo nochtans dat de burgery in 't minste geen leed en weder-voer.

23. Terwijl sich de zaeken alzo tot een droeviger oorlogh en meerder verwerringe lieten aensien, had *Ian* de tweede, zoon van *Karel* den eersten Hertogh van *Borbon*, de oom van onsen *Karel van Egmond*, om te toonen dat het bloed kruypt daer 't niet en kan heen gaen, sijn neve in desen nood eenige gewapende toe-geschickt; te meer vermits de Geldersse Vorft aen den Koningh van Vrankrijk *Lodewijk* den twaelfden, die kortelingh de plaetz van *Karel* den sevendenden te gelijk den ouden haet tegen het Huys van *Oostenrijk* had be-erft, nauw was vermaeghschap van moeders wegen. Dit volk koos door het land van Luyk sijn wegh op *Ruermond*, onder de opper-hoofdy van den bastaerd van *Borbon*, ende *Robert van Arenbergh*, welken de Luykenaers door het aentellen van 10000. goud-guldens van haere voor-steden af-keerden, ende daeren boven, wt zaeke van onbetaelde schuld, aen den Vorft van Gelder iaer op iaer beloofden 1000. goud-guldens. Dese maght veroorzaekte inde Hertogen van *Beyerem*, *Saxon*, *Gulich*, en *Cleve* zoo eene ontsteltenis, dat sy van stonden aen haere moedigheyd en oude plaetsen verlieten, ende als in haer schelpen kroopen. De Keyzer was voor de aenkomste der Franssen, om de Rijz-zaeken gade te slaen en by te woenen, al in 't begin van den Winter-maend op Kolen ende van daer hoogher aen vertrocken. Behalven dat de onrusten in Vriesland den *Sax* alhier niet langher en konden lijden: alzo hem de Keyzer had verhooght tot een Veld-heer van den Nederlandssen krijgh, ende daer neffens tot een Erf-Stad-houder van Oost- en West-Vriesland; gelijk hem ook *Edsard* Grave van *Emden* onder duym's gunst toe-droegh, ende daer na geen kleyne aenleydingh gaf tot den Vriesen tocht. Maer schoon *Willem van Gulich*, wt in-zicht van de Fransse, sich in het Over-vierdeel van Gelderland niet zeer en rept, ende, om syne kraekeelen met den Hertogh van Gelder af te maeken, syne last-hebbers tot den Franssen Koningh loofde te schicken en sich onder sijn vonnis te buyghen; zoo liet de Klevenaer, dien het vuur zoo na niet aen de voeten lagh, echter niet na, die van Zutveen door bekoorlijke brieven en boodschappen te ondertasten. De Zutveense volmaghtigers in 't Hof van *Philips* schreeven mede naer huys, het om-helzen van des Aerts-hertoghs genade het eenighe middel te zijn van haer welstand en behoudenis; die in zulk een geval met syne Raeden had gewillekeur, *Karel van Egmond* een groot stuck gelds iaerlijx tot sijn staet en onderhoud toe te leggen, ende den iongen Grave van *Meurs*, die in Vrankrijk voor *Karel* gegijzeld zat, wt syne boeyen vry te koopen, als mede de onderzaeten by hunne goederen, leeven, en oude vrydommen te handhaeven. Dan die van Zutveen na de koemst vande Fransse vaenen nieuwen moed grijpende, hebben voor desen zangh de ooren gestopt, en op de Kleefisse, als aenheever van deze oorloghen, toe-getast: te meer nade-mael de Vorft aen haere getrouwigheyd de spoorren geevende over-boodigh zeyde te wezen met den Keyser en Aerts-hertogh, volgens het begeren

1499. begeeren van den Klevenaer, vrede te pleeghen, ende alles te doen wat recht was; ende om dese in-zicht in korte daghen binnen *Doesburgh* ofte *Dotechem* met de Ridderfchap dacht gefpreck te houden; waer heen hy haer-luyden mede beriep.

24. De Klevenaer fiende fijn voor-flagh verworpen, bestond *Dotechem* tegen de Lente met fijn volk te besluyten. De Gelderfe, in 't byzonder die van *Nymegen*, om den vyand te verfpreden en af te locken, hebben dadelijken te weeten op *Mathijs* dagh een inval in 't land van Kleve gewaecht, een ontallijke fchaer beesten wt de weyden wegh gehaelt, *Quaelborgh* aengefteeken, ende het *Begijnen* huys te *Bedbergen* neffens andere plaetzen geplondert. Dan de Vry-heer van *Yffelsteyn* zulx gewaer wordende, heeft ze met fyne Klevenaers den wegh, die fy noodzaekelijken moesten keeren, heymelijken af-gefneeden. Sy op geene laghen verdacht ende zonder eenighe geleeden met den buyt voortgaende, wierden by *Moldeck* zonder moeyten omringeld, na een kleyn fchermutzel hier en daer verftroyd, ende fchier van al hun roof beroofd. Behalven de dooden, zouden de Kleeffse zich doen verrijkt hebben met 1500. gevangens. *Karel* van *spijt* en rouw ontroerd over dit ongeval, ende kortfs daeraen met andere fchaeren het gebied van Kleve door-weydende, deed onder de dieren en menfchen een vreeselijken neder-flagh, ende wierp vuyr-pijlen binnen *Kyanenburgh*, verplettende voorts al wat hem ontmoetede, ende een grooten fleep van gevangens aen banden met fich voerende. Omtrent dien tijd zijn 'er by de 3000. mannen van de *Gulichse* en *Kleeffse* aen den Hertogh van *Gelder* over-gelopen, die onder wegen de *Kleeffse* gehuchten, *Kloofsters*, en vleckten grouwelijken bedorven. By de Stad *Santen* verbernden fy niet alleen de moelens ende huysen, maer namen ook verfcheyde burgers (die noch op oorlogh noch op zoldaeten verhoed, ofte, zoo andere willen, t'zeventigh in 't getal tegen de onse waren wt-getooghen) gevanghelijk mede. De *Vesting* *Beek* buyten de poorten, en andere *Huysen* en boerschappen, die fch niet vry hadden gekoft, wierden onder de voeten gefmeeten ofte door 't vuyr vernield; ende het *Kloofster* te *Marienboom* op groot geld gebrandschat. 't Selve volk gingh de Stad *Kleve* en de plaets de *Caemer* daer omtrent zoo benauwen, dat de *Kleeffse* Vorft het beleg van *Dotechem* door nood ftaekende, alle kraghten moelte in-fpannen, om dit gefpuys van *sprink-haenen* fch wt het hert van zyne landen quijt te maeken. Aldus wierden de *Gelderfe*, om in geene hoopeloosheyd ofte onmaght te vallen, door de *Goddelijke* hand hier neder-geftooten, ende daer wederom opgebeurd.

25. Onder dese oorloghs-buyen, vergaderden binnen *Aken* de laft-hebbers van den Koningh van *Vrankrijk* en *Sicilien*, als mede van den Hertogh van *Borbon*, *Karels* zwagher en oom, die zoo veel wt-werkten, dat 'er ten laetften door toedoen en ontzagh van *Borbon* ende *Robert van der Mark*, Vry-heer van *Esdain*, *Iamay*, *Florisfchinge*, &c. tuffchen de Vorften van *Gulich*, *Cleve*, *Saxen* en *Beyeren*, mitfgaders *Karel van Gelder*, op den 15. van de *Somer*-maend wierd gedinghd, dat sy alle, God ter eeren en den Aller-
,, *Christelijxten* Koningh te gevalle, de wapenen

zouden dael leggen, van den 15. des *Soemer*-maends tot den eerftendagh van de zelve maend des volgende iaers, hunne verfchillen aengaende *Goch*, *Lobet*, *Wachtendonk*, de *Duyffel*, *Elten*, *Erkelens*, zetten tot de wt-fpraek van den Koningh van *Vrankrijk*, ende tegens den 15. Oogft zich te gader aen 't *Koninghlijke Hof* vertoonen, om aldaer, na genoomene kennis van zaeken, haer eyndelijk vonnis te ontfanghen, 't welk niemant, op verbeurte van 300000. goudguldens, en moght wraeken ofte verwerpen, zullende de eene helft daer van vervallen tot voordeel van den Koningh, ende d'overighe helft tot baet van den geenen die hem met het gewijfde zoude vergenoegen. Aen weder-zijden wierd vreedzaeme handel en door-tocht bedongen: ende in dese vrede mede begreepen *Oswald* Grave van den *Berge*, *Jacob van Bronkborst* Heer van *Batenburgh* en *Anholt*, *Ian van Wisch*, en *Ian van Voorst* Heer te *Keppel*; doch voor alle *Frederick van Egmond* Heer van *Yffelsteyn*; welkers onderlinghe twift met den Hertogh van *Gelder* over etlijke gewesten op gelijk een voet zoude worden vereenighd. De Vorften van *Gulich* en *Kleve* zouden het beste doen, dat de *Sloten* van *Aerffen* en *Walbeek*, als mede *Flafraid* en *Raide* weder aen de rechte hand moghten koemen, ende de *Vesting* *Hellenraide* aen *Robert van der Mark* als *Kerfpel*-vooghd van *Montfoort*, waer onder het te huys behoorde. In 't byzonder wierd 'er geflooten, indien yemant van de Vorften dit verdragh te buyten gingh, ofte de af-gedankte knechten tot hinder van gemelte Hertoghen ofte den *Yffelsteyner* yet voor-namen, dat alsdan de Koningh met den onderhouder van 't verbond tegen de andere zoude in-fpannen, ende de t'zaementlijke Vorften tegen de ongebondenheyd en over-moed der zoldaeten. Hier onder ftonden de handen van de gedachte Vorften Heeren, neffens de naemen van *Frederick van Bronkborst* Heer te *Berkeloe*, *Gijsbert van Wisch*, *Willem van Aefwijn* Erf-Hof-meester, *Ian van Boetbergen* Erf-Maerschalk, *Ridderen*, ende *Droft Mathijs van Meerwijk*: *Philips* Grave van *Wijnenbergh* en *Nivenaer*, Vry-heer van *Saffenbergh*, *Godschalk van Hetne* Heer te *Alfdorp*, *Bertraem* Heer te *Neffelraide* en *Erensteyn* Erf-Maerschalk, *Henrick van Hompesch* Hof-meester, *Ridderen*: *Egmond van Pallant* Ampt-man, *Diderick van Bronkborst* en *Batenburgh*, Vry-heer, *Land-droft* van *Rembergen*, *Adolf van Wylaik* Erf-Hof-meester, *Henrick Stael van Hofsteyn* Maerschalk, *Ridderen*; *Wessel van Loë*, en *Govert Tork* Ampt-luyden.

26. Voort daer aen zijn de vreemde gaffen in *Gelderland*, sterk omtrent by de 2000. hoofden, beurende voor heen een maend leeninghe, van den dienst ontslaeghen ende hun vaendels gefcheurd. De hop-mans hier van waren *Iuriaen Koevelaer*, *Ian van Wezel*, *Arend* en *Simon Kyantz*, *Thomas Kompaen*, *Claes van Bazel*, *Peter Wysbroet*, *Willem van Tongeren*, ende *Burchard van Thienen*. Alleen Rit-meester *Herman van Velen*, quijtingh hebbende van de Stad *Zutveen*, dan noch niet van den *Richter* ofte Stad van *Doesburgh*, noch ook van de *Richters* van *Zelbem*, *Hengel*, *Lochem* en *Dotechem*, bestond op het mes te fpreken, indien hy in weynighe daghen niet en wierde afbetaeld. Maer dat in deze vrede-handelingh noch *Maxmiliaen*, noch fijn zoon de *Aerts*-hertogh word op-gehaeld, fchijnt met voor-dacht
D d alzo

1499. alzoo gedaen. Aengefien op 't voorige iaer na den wt-gangh van Koningh *Karel*, *Maxmiliaen* (na dat hy in Switserland een redelijk heyr had geworven om daer mede het Hertoghdom van *Burgondien*, sijns zoons moederlijke ervenis, weder te haelen, en dit sijn voorneemen doen ter tijd, vermits de Switzers om geld en haer afscheyd riepen, hem missede) met Koningh *Lodewijk* een verdragh had geslooten. Waer in alzoo aen de zijd van *Lodewijk* Hertogh *Karel* mede was in beklemd, alseen bond-vriend van hem en syne voor-zaeten; en is het niet ongeloovelijk, dat de Koningh op desen tijd alles doende tot voor-stand van den Gelders-man, noch den Keyser noch den Aerts-hertogh, ten op-sicht van de gemelte dedinghe, zeer tegen heeft gehad. De Klevener was mede geen breek-spel ende liet sich te eer gezeggen, vermits hy doer ter tijd zwanger gingh van een oorlogh teghen die van Utrecht, spruytende over het in-maenen van een groot getal penningen, wel eer * by sijn broeder *Engelbert*, als Ruwaerd van die kerk, aen hen verstreckt. In welke syne hevighheyd, na 't inneemen van Rhenen en wt-plonderen van menighe vleckten, hy niet en was te stillen, al eer de Bisschop, over Rhijn en Wael gaende, de Vestinghe Gennep door een belegh had beslooten, ende hem syne moed-wil weder te passe gebraght. Na de vorige wapen-rust was *Albert van Saxen*, met sijn zoon *Henrick* ende een bende van 300. mannen wt Gelderland te scheep gaende, in de Oogst-maend te *Harlingen* in Vrieland beland, hebbende met *Edsard* Grave van *Emden* een heymelijk verstand. Hier tegens zat *Ulrick van Doornum*, welken de Groningers tegens hem hadden op-geworpen, ook niet gebonden, die de zwarte bende welke op de grenzen van Gelderland noch pannekoekte wt Drent en Over-Yssel tot hem af-riep, ende voor twee maenden in huer-dienst aennam. Ende alzoo is allenxkens al het vreemd gefwerm, 'twelk ook de nabuerige volkeren in schrick en after-denken hield, wt oorzaak van het voorzeyde bestand, wt Gelderland en Gulich naer Vrieland af-gezackt, en zonder worm-kruyd geloft.

27. Ondertusschen was de Ridderfchap met de hooge en laege Steden in Gelderland vast befigh, om sich nauwer met Hertogh *Karel* te vermaetschappen; beslytende onder een, dat sy een yeder eenpaerigh recht wilden doen ende met den anderen en hun Erf-heer eens wesen, zonder te gehenghen dat de landen, Steden, ofte gemoederen wierden van een gescheydeld, ook d'een, buyten raed en toe-staen van d'ander, vrede noch verzoeningh te zullen in-gaen, hoedaenigh die ook moghte wesen. In desen wierden wt de Ridderfchap ende Steden wt-bedongen alle zulke, welke in de verleedene oorloghen haer schuldige plicht ende trouw aen den Vorst niet en hadden beweesen; die effenwel, in gevalle sy berouw hadden ende dit verbond begeerden te teykenen, de kragt daer van zouden genieten. Dese brief was bezegeld by *Frederick* Heer van *Bronkhorst* en *Borkeloe*, *Evert van Hekeren*, ende *Iacob van Hackfort*, daer neffens by de Overigheyd van de groote ende kleyne Steden. Maer of volgens den zin van 't bestand de Vorsten in den Oogst-maend naer Vrankrijk zijn gegaen, ofte hunne volmagtigters derwaerts hebben gezonden, daer

van en vind ick geene † vastigheyd. Alleen verhaelen de Franffe in 't wild, dat de Hertogen *Karel van Gelder* en *Willem van Gulich*, terwijl sy te *Troyes* Koningh *Lodewijk* wt Italien tegen zaghen, onder een oneenigh wierden om haere stam-teykens, ende de Gulicher niet en konde op-eeten, dat *Karel* gelijke wapens met hem voerde. Hier tegens was *Karel* te onvreeden, dat *Willem* de Vestinghe *Erkelens*, den Geldersfen ontrocken, zonder degelijke aenkomst bezat. Doch de Hertogen op *Orleans* gereysd ende de zaak aldaer bepleyt zijnde, heeft de Koningh zoo een vonnis gestreken, dat de Gulicher *Erkelens* aen *Karel* zoude ontleedighen, ende *Karel* sich weder onthouden van de schilden van *Gulich* te gebruyken. De Koningh de Vorsten aldus neder-gezet hebbende, trock naer *Loches* in *Touraine*, *Willem* naer *Parijs*, ende Hertogh *Karel* voort op *Molins* de hoofd-stad van 't Hertoghdom *Bourbon*, om de Vorsten van *Borbon*, syne moederlijke verwanten, aldaer ter loop te bezoeken. Eenige doen hier by, dat de Frans-man beyde Heeren meest daerom had onthouden, om de Duytse Vorsten ende met naemen de Switzers Keyser *Maxmiliaen* tegen te maeken, ten eynde hy met de Duytssen in oorlogh verstrickt zijnde den Hertogh van *Milanen* te minder onder-stand zoude kunnen doen. Ick bevind mede dat de volken welke *Maxmiliaen* wt Gelderland en Gulich, doch meest wt Gelderland had op-gelicht, aldoen dapper voor den Keyser tegen de Switzers zijn slaeghs geweeft voor *Dornach*, daer sy de meeste Switzers voeten hebben gemaekt ende tot aende poorten van *Bazel* vervolghd. Hoewel ook de *Maxmiliaen* daer na by de Steden *Munsterthal* en *Manfeld* dapper het hoofd hebben gestooten. Op dit iaer is *Vincent* Grave van *Meurs* en *Sarwerden*, een van de getrouwste vrienden van *Karel van Gelder*, als de welk sijn eygen zoon om sijnen 't wille in Vrankrijk te pand had gelaeten, deser wereld overleeden. Sommighe vertellen daer nevens, wanneer men het lijk naer *Meurs* zoude voeren, dat Hertogh *Karel* dese kans waer-neemende den Burght met het Graeffschap van *Meurs* te overrompelen, ende alzoo de inomberfchap met geweld te aenvaerden, zoude gedreyght hebben: ten ware hy door Grave *Ian van Meurs*, die als naeste bloed-vriend door hand-biedingh van den Klevener en Gulicher de Stad bewaerde, in dit sijn gepoogh ware gestuyt geworden; ende dat daerom *Vincent* in de *Pantaleons* kerk te *Kolen* bezijden sijn vader *Frederick* ende *Engelbert van Cleve* wierd neder-geleghd. Doch de losheyd van den * Schrijver geeft my wegen de waerheyd van de zaak eenigh na-denken.

28. Hoewel de Klevener de Geldersse altoos een af-keerigh hert had betoont, ende noch op 't

† De oude brieven van *Doesburgh* zeggen ja, ende dat het Graeffschap *Zutveen*, vermoegens het beslyt van den land-dagh op dit iaer in 't begin van den Oogst t' *Arnhem* gehouden, om des Hertoghs reys te bevoorderen, van de Stad *Deventer* heeft op-genoomen haer aendeel van 500. guldens, daer zich voor sterk hadden gemaekt *Frederick* Heer te *Bronkhorst* die den Hertogh op sijn reys gezelschap hield, *Evert van Hekeren*, *Iacob van Hackfort*, met de Steeden van *Zutveen*, *Doesburgh* en *Dotechem*.

* Tefmach.

vergangen

* Siet op
het iaer
1483.

1500.

vergangen iaer die van Zutveen al wederom getraght te verleyden tot de onderdanigheyt van *Maxmiliaen*, om sijn eygen rock noch meer met vreemde lappen te stoffeeren; stond hy echter toe, dat op 't volgende iaer, wanneer men schreef anderhalf duyzend, de krijghs-maght wt dese daghelijx naer de Vrieste gewesten vertrock. Want behalven de zwarte bende, ende die *Albert van Saxen* vergezelschapten, ook *Frederick van Yffelsteyn*, met den by-naem van den *Scheelen*, *Grave van Egmond* en *Bueren*, een vinnigh tegenkanter van sijn neve *Karel van Gelder*, op dezen tijd met sijn zoon *Floris* ende een grooten zwier van edelen en zoldaeten, wt Gelderland naer Holland, ende van daer met een vloote van 19. schepen naer Vriesland was af-gesteeken. Dan niet verre van *Workum* het oever naerde-rende wierd gewaer, dat de dijk doorgaens met gewapende mannen was beslaeghen die op hem pasten. Waerover hy de strand houdende ende by de twee dagen om-zwervende, wanneer hy nergents een vryen wt-gangh en vond, na het lossen van 't geschut, naer *Emden* sijn loop nam, om aldaer den Saxenaer in te wachten, die wt Vriesland wegh ende weder op Duytsland reyzzende *Grave Edsard* van syne weder-komst al hadde verwitticht, ende sijn schoon-zoon *Erick van Brunswijk* voor wt-geschickt. Hy zelve quam met een sterk en wel geschickt leger op een sprongh volghen, om sijn zoon *Henrick*, die binnen *Franeker* was belegerd, by tijds te ontzetten. Als hem dit geluckte, heeft hy daer na ook *Leeuwaarden* bemaghticht; daer de burgers door syne te groote strengigheyt zoo schuw en af-keerigh wierden, dat etlijke daer van naer Holland, Groeningen, ende ook vele naer Gelderland sich wegh maekten. Daer na wierd *Groeningen* berend. Dan alzoohy die Stad met list noch geweld konde gewinnen, ende daer voor ook een schamp-schoot in sijn hoofd ontfingh, is hy hier van ende van ouderdom korts daer na gestorven, na dat'er in Hongaryen, Oostenrijk, Duytsland, Italien en Nederland nauwlijx eene krijgh was gedreeven, die hy niet en had by-gewoont ofte veel eer bestuert. De *Maerschalk* van Vrankrijk *Vry-heer van Rosne* en *Gye*, beleed op desen tijd, in vierftooten gebeurd te hebben 20000. goud-guldens, herkoemende van *Karels* after-stallige los-penningen. Wanneer daer na aen *Ian van Boys* 35000. goud-guldens wt de zelve oorzaak waren geteld, ontloegh hy den Hertogh van Gelder van sijn vorigen eed, ende sijn pands-man *Grave Bernard van Meurs* van syne gijzelinghe, die echter niet langh daer na in 't leeven bleef. Hier toe had *René* Koningh van Ierusalem en Sicilien ende Hertogh van Lorraine aen sijn zwager *Karel van Gelder* eenige penningen verstreckt, waer voor *Karel* met zyne vier Hoofd-steden delanden van Gelder te pande stelden.

29. In die daghen verbonden de Vorst van Gelre en *Grave Oswald van den Bergh* hunne verschillen aen het goed-duncken van goede mannen. De burgemeesters van *Arnhem* betuyghden gesien te hebben zeeker hand-vest, waer by Hertogh *Reynald* de vierde aen de Iuffrouwen, dochters, ende weduwen in de gemeene huysingen t' *Arnhem* over de † beek had vergoest vrydom van alle tollen en lasten; ende dat sy, op

haer begeeren, als belijdfers moghten gehouden, ende aldaer, na de wijze van de Roomse kerk, eyndelijken beslooten worden. Hier over stonden als getuygen de Vorstelijke Raeden *Engelbert van Orsbeke* krijghs-man, *Gijsbert van Mekeren* Land-Rent-meester, ende *Diderick van Vladorp* Maerschalk, Schild-knaep van 't Hof. In die dagen had *Iacob* de vierde, Koningh van *Schotland*, sijn wapen-drager † *Patrick Hamelton*, een man van Koninghlyke af-komst, met een zeer minnelijk verzoek af-geschickt aen sijn bloed-verwant *Karel van Gelder*; alzoohy sijn vader *Iacob* de drie de wt *Karels* moeye *Marie*, dochter van Vorst *Arnald*, was ter wereld gekoemen. De waerom was, om na den staet ende gezondheyt van *Karel* te verneemen, tot wiens eer en hulp hy sich heel geneegen en bereyd toonde. Op dit lubel-Iaer den 24. der Sprockel-maend is *Karel*, naderhand de vijfde van dien naem Roomsch Keyser, zoon van Aerts-hertogh *Philips*, binnen Gent gebooren. Ophet iaer van syne geboorte zoo wel als van syne dood, zijnde het iaer 1558. glinsterde een Stert-gersternte aen den onder-hemel, een voor-looper van syne toekomende heerlijkheyt, ende van de zeldzaeme en groote veranderingen die onder ende na hem zijn op-gekoemen. Op sijn doop-dagh wierden hem treffelyke geschenken en pille-giften zoo door sijn vader als andere aengebooden, op yeder een van d'welke de nieuws-gierige geeften een inwendighe † beduydingh hebben toe-gesapt. Onder dit braght *Karel van Gelder* tegens *Ian van Cleve*, die meer na den Keyzer en Burgondier dan na de vreedeluysterde, menighe en zwaere klaghten in; hoe onder andere sijne groot-moeder *Catharine van Cleve Vorstin van Gelder*, na dood van haere ouders de Vorsten van *Cleve*, noch na dood van haere zuster en haer oom *Geeraert van der Mark*, yet van de kleynoodien, edele gesteenten, geld, ofte gereede had gelaeten. Dat, niet tegenstaende na onderlinge vyandschappen tusschen *Ian van Cleve* ende *Adolf van Gelder*, ten laetsten was verdraghen, dat sijn vader *Adolf de Duyffel* en *Wachtendonck* voor een zeekeren penningh zoude moegen in-lossen, ende de Vorst van *Cleve* binne acht iaeren daer na geene *Gelderse Steden* ofte *Sloten* altoos in-neemen; de *Clevenaer* echter, met een gierighe en onbeschaemde hand toe tastende, de *Duyffel*, *Goch*, *Wachtendonck* en 't *Ampt van Elten* omrent den iaere 1473. als mede het *Tolhuys*, tot verkortinghe van die van *Nymegen*, had over-weldigh, ende de vruchten van alle die plaetsen al noch op-beurde. Niette min wierd'er tusschen beyde Vorsten op 't volgende iaer een bestand, om te duyren van den 19. des Lente-maends tot aen den vier-dagh van *Michiel*, ende met een beslooten, dat men daer binnen dese verschillen, door de weder-zijdsse Raeden ende gezanten in 't wt-gestelt, te 's *Heerenbergh* zoude zien te vereffenen. Dese over-komst, waer in *Frederick van Yffelsteyn* mede was begreepen, hadden bezegelt *Frederick* broeder te *Wisch*, *Frederick van Voorst* Heer van *Keppel*, *Ian van Eyl* Heer te *Koeysteyn*, *Diderick* Heer van *Blitterswijk*, van wegen de Ridder-schap: als mede *Reyner van Gelder* bastaerd, *Droft van Velouwen*, *Herman van Velen*, onder-Land-droft van *Zutveen*, en *Henrick Vijge* Burg-grave van *Nymegen*, neffens de vier Hoofd-steden.

† Vid. auctor pag. 619.

1501.

† Inter professas, uti vocant.

† Vid. auctor pag. 619. § seq.

1501.

30. Na gehouden land-dagh gaf de Vorst een Plackaet wt, waer by hy beloofde zich te benaerftighen, dat de keuren, vryheeden, ende 't geen hy meer ten tijde van syne in-huldinche had gezworeen, zouden ongeschend blyven, ende de gerechticheyd en 't recht op alle plaetsen plaets grijpen; dat ook alle wtvorderingen en peyndingen in Steden, dorpen, ofte onder 't krieghs-volk, niet dan in 't by-zijn ende met weten van de Ridderfchap en vier Hoofd-steden ofte haere gezanten, zouden in 't werk gaen, als mede geene ervelyke op-komften, buyten haere voor-kennis, aen yemant vervreemden. Hy verbond sich, zonder haer geene Ampten ofte Heerlijcheeden aen yemant te schenk ofte te pand te geveen, geen veede op sijn zelve aen te vangen, noch eenige nieuwigheyd in syne landen ofte omtrent de munten in te voeren, ende voor alle dingh de wegen ende stroomen voor den reyzen den en handelenden man vry te maeken; 'twelk hy ook haer ende den Steden ernstlyken op het hert druckte. Hy wilde mede, zoo ver doenlijk, niet dan loutere in-zaeten tot Ampt-luyden ende tot harders van Sloten en Steden neemen, ende sijn zegel aen niemant dan in-geboorene Geldersse vertrouwen. 't Welk wel bezwaerlijk, doch voor dien tijd, wanneer hy niet alleen den Keyser maer ook andere tot vyanden en verspieters had, nootwendigh was, om de landen in geen hapery en gevaer te brengen. Voor 't laerste deed hy de Staeten bedanken voor de hem toe-geleghde iaerlijxe 8000. goud-guldens, behalven de ongelden op de bieren gesteld, die hy voor ses iaeren zoude innen, om daer mede syne schulden te redderen; dat te weten op yeder vat ofte tonne biers door Gelderland in de dorpen gebrouwen, een penningh, ofte (zoo men het doen noemde) een vier-zyer, ende voor elke tonne van wt-heym's bier twee vier-zyers zouden betaeld, ende over de Steden en vrye Heerlijcheeden der dorpen insgelijx gegeeven worden, na den aert en gelegenheyd van 't bier ofte den drank. Twee daghen na de af-kondinge van desen brief hielden de Staeten den Vorst voor ooghen, hoe zeer de landzaeten in de vorige oorloghen waren verarmd ende diep verschuldighd, de Steden, mueren, poorten, en torens ofte gescheurd ofte bouw-valligh geworden, die noodzackelijken dienden op-gemaekt, ende dat daer over de onderzaeten geen meerdere lasten boven de voorgaende en konden draeghen. De Hertogh alles in bedenken neemende stond milde-lyken toe, dat sy loopende den tijd van ses iaeren de bier-schattinche tot haer eygen behoef zouden aenlegghen, om daer mede de loopende schulden af te leggen ende de Steden weder in wesen te brengghen.

31. Nademael het bestand onder de Vorsten van Gelderende Cleve ten eynden schoot, was Alabry van Saulbe gezant des Koninx van Vrankrijk in de Herfst-maend tusschen beyden gekoemen, ende door hem zoo veel te weege gebragt, dat beyde Vorsten de onderlinge kraekeelen aen een kant zettende, opnieuws in een iaerighe stille-zaet bewillighden, aenvangende met den eersten dagh des volgenden maends, op hoope om haer middeler-wijl van eente helpen. De Clevener verbond sich by geschrift, dese vrede degelijken te onderhouden, ende niet aen te richten dat tot hinder van sijn neve den Vorst van Gelder ofte sijn landen moght strecken. Met een wierd af-gesprooken, dat beyde Vorsten op het ontbieden des Koninx

sich in Vrankrijk zouden in-stellen, en hunne zaak voor-doen en bediffelen; met zulk een bedingh, dat, indien het Koningblyk bescheyd hen binnen een vierdeel iaers niet en wierde behandighd, het bestand alsdan tegens toe-komstige Nieuwe Iaer zoude wt-gaen. De wapen-rust met den Aerts-hertogh Philips, en Frederick van Egmond wierd al mede vernieuwd, ende de Bisschop van Utrecht Frederick van Baden, tot scheyds-man gekoozen van de knibbelingen en donkerheyden die hier wt moghten rijzen. Karel liet in die dagen weeten, hoe dat hy Anne van Vladorp (ten op-zicht van haer en haer kind by Iooft van Hemert zal. verweckt) in 't bezit had gestelt van de Heerlijcheeden Hemert en Sinderen: dan alzoo sy buyten sijn raed en tegens den inhoud van haer bescheyd op nieuws was getrouwd met Ian Schijffert van Meraide, oudsten zoon van Hemerslach, ende daer door de mond-burgfchap had gebrooken, ende het Huys te Hemert met haer man overweldicht, ook in weder-wille van hem in-gehouden; zoo betuyghde hy, dat sy hier over van haer boedelrecht was versteeken, ende het Slot Hemert met al sijn toe-behoor ende des overleedens schulden naer en op hem was neemende, ende daerom den Drossaet, Ampt-mannen en Richters verbood, haer wegen dese schuld voortaan te moeyen. Doch in den iaere 1517. heeft ze de Vorst, op het voor-bidden van syne vrienden, alle de goederen wederom laeten toe-koemen. Op dit iaer is Aerts-hertogh Philips met syne gemaelin Johanne van Arragon, op het begeeren van Koningh Lodewijk ende om ter zee geen gevaer te loopen, door Vrankrijk naer Spanien verreyfd, om sijn schoonvader Koningh Ferdinand gezelschap te houden; wiens eenigh zoon Ian man van Margriet zuster van Philips al te voeren was over-leeden. Hy had over de Nederlanden tot Stad-houder gelaeten Grave Engelbert van Nassou, ende tot syne Raeden Ian van Hoern Bisschop van Luyk, ende Cornelis van Bergen, Heeren van Bersel en Chievre. Dit wt-blijven van den Aerts-hertogh, 't welk over de twee iaeren duerde, gaf de landen van Gelder groote adem-tocht en verlichtenis, indien maer de Clevener syne rust had willen houden.

32. Want door dien de Koningh van Vrankrijk, andere zaeken om de hand hebbende, het vorige bestand door verzuymenis niet tijds genoeg gestand en deede, heeft men de wapenen weder in de vuyft genoomen, ende over al in de Steden Nymegen, Zutveen, Arnhem een wt-keur van volk gehouden. Ende hoewel aen die van Harderwijk een grooter getal ruyteren als recht toe was op-geleghd, hebben sy echter niet min dan 30. mannen wt- en weerbaer gemaekt. Het Iaer-boek van Holland verhaelt, dat dese maght by Hueffen sich neder-sloegh, ende dit Stedeken meteen beleghd dreyghde; tot dat de Clevener met een sचेeps-vloot schepen den Rhijn afquam, ende sijn volk omtrent Hueffen aen land zettende na een wijl vechtens de Geldersse verstroyde, zoo dat Hertogh Karel door de menigthe overheerd zijnde (gelijk veele honden der haesen dood zijn) sijn tros heeft moeten afier laeten, ende ter nauwer nood, vergezelschapt alleen van een Moriaen, met een bootgen over Rhijn den dans ontsprongen. Maer onze hand-vesten luyden anders, dat te weten dit schermutzel by het dorp Elden in de Betouw is voor-gevallen, ende behalven veele burgers van Arnhem die daer dood bleeven,

1502.

1502. bleeven, ook twee Burgemeesteren levendigh lijfs van den vyand wierden gevangen. De Kleeffse † Schrijversmaeken het noch bonter en meeten dit verlos breeder wt, zeggende schier aldus: De stille-zaet verstreken zijnde, heeft *Iacob van Bronkhorst* Heer te Batenburgh en Anholt, door aenporren vanden Keyser en hand-sterkingh van den Klevenaer, den Gelderssen allenthalven veel leeds aengedaen. Waer over Hertogh *Karel*, gebaer maekende van het Slot *Anholt* te willen bevechten, sich naer den Hetter begaf, ende, vermits de Clevenaer op een stel en sprongh niet en konde in 't harnas koemen, het beleggh van *Huyssen* by de hand nam. De Cleeffse, na dat de voor-raed door die van *Emmerick* daer in geschickt op was, zich toerustende om dit Stedeken wt den druck te helpen, verzamelden omtrent den middel-zomer, ende leyden zich elders ter schuyt, terwijl die van *Emmerick* zich tegen over *Huessen* verschantsten en bloot gaven. Doch wanneer *Karel* dese dacht te bespringhen, hebben de Kleeffse onder *Raban van Bueren* met 700. ruyteren sich wt de muysten ende by de aenkomende vloot van die van *Wezel* en *Rees* gegeven, de Geldersse geklopt, al hun geschut en tros geplondert, ia den Hertogh zelve by 't hoofd gevat, die echter door de gauwe trouwigheyd vaneen Moor sich weder redderde. Onlanx daer na is door de bezettinghen van *Huessen* het Slot te *Keppel* aengerandsd: 't welk wanneer die van *Zutveen* meynden te ontzetten, hebben de Cleeffse Heer *Frederick van Voorst* met 600. andere en al hun sleep gevangen en naer *Emmerick* gevoert. Welk geluck haer zoo op-blies, dat sy zelfs een bod na *Arnhem* derfden bieden, ende by die gelegenheyd *Elst*, *Randwijk*, en andere dorpen wt-roofden; daer behalven de burgers van *Nymegen* en *Arnhem*, die hen de plunderingh poogden te ontiaeghen, in de vleckte *Elden* verioeghen. Ook zouden de zelve *Huyssense* in den Winter-maend een Gelderssen hoofd-man, die met 1500. knechten in de *Lijmers* was ingevallen, 200. mannen hebben af-gevanghen ende de overighe op de loop gedreeven.

33. Wanneer die van *Groeningen*, geduerende den doodlijken oorlog tusschen haer en de zoonen van *Albert van Saxon Henrick* en *Iuriaen*, ook met de Geldersse wegen den koop-handel en daer wt geboorene weder-zijdse strooperyen waren kraakelende geworden, maekten sy met de zelve zoo een besteck: Dat de burgers en alle die onder beschuttinghe zaten van die van *Groeningen*, in Gelderland; ende de Geldersse weder in *Groninger-land*, voor yeder paerd, runder ofte ander beest, in des anders gebied gekoft, verkoft ofte door-gemend, boven de gewoonlyke tollen, een vier-yzer zouden betaelen. Daer behalven zouden die van *Groeningen*, tellende aen Hertogh *Karel* 1000. Rhijnsse goud-guldens, yeder stuck gerekend tegens twee Horensse guldens, alsdan in de landen van *Gelder* vry moegen verkeer en handelen; gelijk mede de Geldersse in 't land van *Groningen*. Ondertusschen zoud een yeder voor sijn eyghen bedrijf in 't byzonder in-staen, ende d'een tegen d'ander van wegen schaede en schuld syne op-spraak behouden, de Geldersse tegens de *Groningers*, de *Groningers* tegens de Geldersse. Dit was bezegeld by de Burgemeesteren *Herman Leinter*, *Th. Iarges*, *Ian Schaffer*, en

† *Tesmaker op het 296. en volgende blad.*

Koert Koenraeds. Op desen tijd is 'er doortoe- doen en onder-handelingh van den Franffen gezant *Francois Teligny* Ampt-man van *Montaigne*, tusschen de Geldersse en Kleeffse een nieuw wapen-bestand getroffen, op den 13. des Winter-maends met klimmende zonne ingaende ende eyndigende met den 2. van de Hoy-maend naest-volgende. *Beide Vorsten* beloofden in eyghen lijf tegens den eersten Meert in *Vrankrijk* voor den *Konings* te verschijnen. Hier in waren vervat edele ende onedele, die aen d' eene ofte d' andere zijd hadden gedient, met naemen *Iacob van Bronkhorst Vry-heer van Batenburgh*, die sijn op-spraak op *Karel* mede aen den *Konings* zoude zetten. Yeder een moght sijn goederen in des anders gebuchten gelegen weder aenvaerden; wt-gezonderd alleen dat de *Grave van Schouwenburgh* (die neffens den *Batenburger* in dese oorlogen zich tegens *Karel* had laeten gebruyken, ende den *Clevenaer* met volk en geld gestijft) sijn *Drossaetschap* van 't *Graeffschap Zutveen* middeler-tijd niet weder en zoude aenvatten.

34. Na dat het van den geheelen winter laeuw en verdraghelijk weder had geweest, is daer in 'teynd zoo een vinnige vorst op-geftaen, dat de *Zuyder-zee* schier den gantffen Meert door, met ys bestremd en geslooten zijnde, sleeden, paerden, en zwaere vracht konde draegen, 't welk zelden om dien tijd 's iaers aldaer was gebeurd of van oude luyden beleefd. Tusschen *Aerts-hertogh Philips* en *Karel van Gelder* was doen meenighe hapery over *Dalem*, *Beest*, *Oyen* ofte *Renoyen*; over welk dingh-tal al zoo het vonnis aen *Frederick van Baden* Bisschop van *Utrecht* tegen sijn dank was op-gedraeghen, die niet alleen het Slot van *Renoy* een tijd langh had bewaert, maer ook de tegen-dingers menighmaelen te vergeefs aengesprooken, om het volk van bezettinge aen haere leeninghe ende hem weder aen sijn verschot te helpen, heeft eyndelyken *Cornelis van Sevenbergen* Stad-houder van de *Grave* (door toe-laetingh, zoo men giste, van den *Aerts-hertogh* ende aenhijsen van die van den *Bos*, die zomwijlen daer wt waren bespronghen) *Renoy* bemaghticht. Hier over is 'er tusschen den Bisschop ende *Karel* verdeydinghe en onlust gebooren, die op de versse daed ook de *Vestinghe de Kuynder* in *Over-Yssel*, van sijn door-loopend water al zoo geheeten, gingh in-neemen. Wanneer de Bisschop onlanx daer na dese Sterkte weder in-kreegh, zochten de Geldersse sich voor de tweede werf daer van te verzeekeren: doch de brouwers van desen aenslagh wierden door die van *Campen* onsvangen, ende wt des Bisschops bestel onthoofd. Wt deze oorzaak zijn vijf aensienlyke mannen wt het Sticht, die volgens hun ampt om den *Lecken-dam* by *Utrecht* te schouwen waren wt-gegaen, van de Geldersse beloerd, ende gebonden na 't Slot van *Hatterm* op de kant van de *Yssel* wegh gevoerd. Geduerende dese vinnigheeden, zijn ook *Oldenzeel* en *Diepenheym*, dan door de Geldersse, dan weder door den Bisschop verkloekt: ende onlanx daer na het vaste Slot *Wolde* in 't gebied van *Over-Yssel* over-weldighd, ende tot de vloer geslecht. Hier tegens heeft *Frederick* het Vorstendom van *Gelder* wederom niet gevyert, maer sich tegen die van *Arnhem*, *Zutveen* en de *Velouw* gekeert, ende over al aengevangen te rooven en te blaeken. Het Slot te *Helle* tusschen *Nykerk* en *Putten*, hoewel belegerd en aengevochten, heeft sich niet te min vroomelyken tegen-gehouden en verweert.

Doch alle dese hevigheid is door tusschen-gaen van de burgery van Utrecht, die haer in desen krijgh onzijdigh en geruft had gehouden, eer langh met zoetigheid geslecht.

35. Doen ter tijd heeft de Stad van *Harderwijk*, beslaende t'eyndens de Velouwen wtersten boord van de Zuyder-zee, een deerlijk ongeval getroffen. Alzoo een schielijke brand, waer van niemant den oorsprongh en wist, op den hederen middagh dese plaets, die onder de mindere Steden van Gelderland de minste niet en is, binnen drie uyren tijds in 't geheel heeft omgekeert en zoo verniet, dat daer over de drie ofte vier huysen niet overigh en bleeven; on-aengesien de zelve meest van gebakken tichelsteen waren op-gemetzeld, ende doorgaens met pannen bedeckt. Die sich in de geweldzelen der kelders hadden geberght, wierden schier alle onder den slagh van de kraekende huysen verplet. Andere, naementlyken de kinderen met den onnooselen hoop waren naer de kerk geloopt; hoewel sy onder wegen ten deel onder den inval der mueren dood bleeven, ofte door de vliegende vonken ende damp verftickten. De sneligheid van den brand gaf den burgeren geen ledighen tijd om het vuur te lessen, ofte te ontschuylen. De Stad is naderhand fraeyer herbouwd, zonder dat daer nu stroye ofte rietdaeken, houte gevels, ofte mueren van leem binnen de vesten zijn te vinden. De Raed verzocht na dit onzaligh voor-val eenighe burgers van *Arnhem* tot bewaer van hunne Stad, die daer zoo langh huys hielden, tot dat de huysen wederom eensdeels in wesen waren gebraght. Dan vermits de *Arnhemmers* eerlangh naer de Vestinge *Persingen* wierden ontbooden, hebben dit de *Harderwijkers* zeer euvel genoomen ende sich wtongeduld laeten verluuden, dat den Hertogh en 't gantse Vorstendom veel meer aen haere Stad was belanghd, dan aen het Slot van *Persingen*. Maer schoon die van *Arnhem* na *Persingen* volk af-zonden, riefen sy nochtans het zelve telke reyse te rugghe. Op den wt-gangh van 't iaer was Aerts-hertogh *Philips* wt Spanien weder naer Nederland gekoemen, tot kleyn vermaek van de Geldersse, neemende syne reyze over *Narbone* door *Savoyen* ende Switser-land naer *Insprugh*, van waer hy voort den Rhijn af op Kolen ende voorts op *Bruyssel* vertrock. Terwijl hy te *Insbrugh* by sijn vader den Keyser vertuckte, zoude hy op des zelfs ernstigh begeeren sijn woord hebben over-gegeeven, van *Karel van Egmond*, zoo haest hy weder in Nederland zoude beland zijn, wt sijn bezit te verstoeten, ende met geweld inden Gelderssen tuyn sien in te breeken.

2504. 36. Derhalven heeft *Philips* op 't volgende iaer in Holland, maer meest t' *Amsterdam* beveelen doen aen slaen, dat niemant van zyne onderzaeten met de Geldersse handel ofte gemeynschap zoude houden, maer een yeder in syne paelen verblijven. Dese maere in Gelderland over-vliegende verweckte over al een groot mis-baer en verslaegenheyd. Hertogh *Karel*, na dat sijn Cancelaer en d'andere Heeren van den hoogen Raed wt het Hof van den Aerts-hertogh naer huys waren gekeerd, liet tegens den Mey de Ridderfchap met de geschickte der grooter en kleynere Steden voortnaer *Nymegen* op den landdagh verschrijven, ende eensdeels, om de onvey-

ligheyd der straeten, door de Betouw met syne ruytery over-haelen: alwaer alleen die van *Harderwijk*, om de erbarmelyke gestaltenis van hunne Stad, te zoeken waren. Die van *Huttem*, na 't verscheyden van den Nymeeffsen daghvaert naer *Arnhem* geroepen zijnde, ontschuldighden haer insgelijx, wt zaake sy stadighe wachten aen de poorten moesten houden en bestellen, ende de helft van haere Stad al mede door een hemelsch vuur was af-gebrand. De Aerts-hertogh met de zaeken voort-vaerende, is laet in den Soemer met al sijn oorloghs-tuygh ende een geweldigh heyr 's *Hertogen-bos* genaedert. Terwijl hy aldaer vertoefde, en krijghs-raed hield hoe men Gelderland op de gevoegelijxte wijze zoude aengrijpen, begon het allenxkens Herfst en laet in 't iaer te worden. Hier over besloot men, dat *Philips* best te huys blyven en desen tocht syne Maerschalken ende Oversten op den hals zoude legghen. Dien volghende waerschouwde hy door brieven den hoogen Raed en alle Geldersse in-zaeten, sich wt den eed van *Karel* te ontslaen, ende verhaelde in 't breed syn aental op Gelderland, 't welk hem van syn groot-vader *Karel den Stouten* ende sijn vader *Maxmiliaen* was aengeerfd. Dit gedaen zijnde heeft hy af-gevaerdicht syn oorloghs-boode, die *Karel* voor hoofd ontzeyde, ende de landen van Gelderen Zutveen, waer van hy onwettigh bezitter was, beval af testaan en in te ruymen. Met een wierd 'er verbod gedaen van geen kooren ofte geweer naer Gelderland ofte Over-Yffel te voeren: ende te gelijk gebod aen die van *Enkhuysen*, *Hoorn*, *Edam*, en *Amsterdam*, om met eenige wel-bemande schepen op de Zuyder-zee ende elders op te passen en zulx te verhoeden. De boode, hoewel snuyvende dreygementen en meerendeels onwaere klaghten over-brenghende, wierd echter van *Karel* heuffelyken beieghend, en daeren boven met een kleed, na de wijze, beschonken, ende gelaft dit mondelingh bescheyd syn Heer zonder bewimpelen aen te dienen: dat hy te weeten zoo zeer voor syne wapenen niet en was beschroomd, als wel verwonderd over dese wijze van doen, ende voor syne vaderlyke boeyen, en goedbertigheyd, die sijn bloed tot behoef van de Burgondisse syne quaed-doenders had wt-gegoeten, ook voor syne eygene langh-wijlighe gevangenis ende rampen (waer wt hy nochtans buyten haer kosten en toe-doen was verlost) een heel ander loon had verdient ende verwacht, immers van 't Huys van Burgondien, wt het welke hy zoo van 's vaders als moeders wegen was gesprooten: des te meer, nademael hy noch onlanx sijn en sijner onderzaeten dienst den Aerts-hertogh had aengebooden, indien hem alleen ongemoeide beheersinge sijner erf-landen wierde vergoest: 't welk voorwaer eerlijker ia ook voordeelijgher voor sijn meester zoude wesen, dan den luyden met kraght en ondank het gebit in den mond te willen legghen: daer hy nochtans met behulp van God en sijner vrienden hoopte voor te wesen, liever hebbende sijn leeven dan syne onderdaenen den vreemden ten roof te geeven: dat mede de Aerts-hertogh (niet zoo zeer wt eygen drift dan door het op-rockenen van syne quaede Raeden) tegens het verbond zondighde, waer in bedongen was, dat men de wapenen niet dan een geheel half * iaer na den wt-gangh van 't bestand weder * Siet op moght aenvatten: ende zulx mede te konnen blyken het iaer wt het getuyghenis van den Bisschop tot Vreucht. 1497. Hierom wilde hy sich naest God op sijn goed recht verlaeten,

1504. verlaeten, ende die van *Arnhem*, aen welker trouwe en hulp-vaerdigheyd hy niet eens en twijffelde, vermaenen, om haere Stad en vryheyd kloekelyken te verdedighen.

37. Doch alsoo den teerlingh bereeds geworpen en alles tot den oorlogh was geschickt, trocken des vyands Overste *Vergy*, *Burgondier*, *Cornelis van Sevenbergen*, en *Yffelseyn*, te zaemen Nederlanders, met haer heyr bestaende in 3000. mannen over de Maes: namen de Huysen van *Hemert*, *Terfeel*, ende, na veel weers, ook *Middelaer* in, door hand-leeninghe van den *Clevenaer*, die *Govert Turk* in dit beleghe verloor, ende aldaer *Reyner* bastaerd van *Gelder* gevanghen, die naer *Brabant* wierd wegh gevoerd. Dan vermits het bereeds begon te winteren, begaven sy zich weder over de Maes in de winter-ruff. Aen een anderenhoek (gelijk men wt oude bewijsen kan vatten) was de *Clevenaer* mede in de wapenen ende loerende op het Graeffschap van *Zurveen*: zoo dat de Vorst van *Gelder* noodigh vond tot stuytinghe der zelve in 'r midden van de *Oogstmaend* met 300. paerden en 1000. lands-knechten naer *Doesburgh* over te koemen. Dese hapery zoude daer wt gebooren zijn dat de *Clevenaer* het gebied van *Wachtendonk* weygerde af te staen. Ondertusschen en zaten de *Gelderse* mede niet gekluyfterd: aengesien *Karel* het wt-schot van zyne burgers en knechten door de Heerlijkheyd van *Vyanen* wt-zond, om de vryheyd van *Dort* te door-stroopen. Voor eerst quam hen een Sterkte voor, leggende op den dijk tot beschuttinge van de *Dortse* weerden noch niet te dege volmaekt, ende met luttel volx onder hop-man *Ian van Bloxem* bezet, die ook armelyken van bus-kruyd was voorfien. Maer de *Gelderse* en hadden hier van geen kennis. Om die van binnen nochtans te veriaeghen, braghten sy drie voederen met hoy zoo dicht als 't moegelijk was aende mueren van 't werk, en staken ze daer na inden brand, met die meeningh, om de verweerders door de bangigheyd van den rook of vlam te doen verhuysen; te meer om dat de onstuymighe wind den damp sterker aendreef. Doch terwijl de zoldaeten zich ofte te weer stelden ofte verberghden, quam *Yffelseyn* haer ter rechter tijd ontzetten, die doen binnen *Gorichem* lagh, ende, na 't legghen van den wind die hem zoo langh had op-gehouden, met eenige ruyters en voetknechten den stroom over-scheepte. De *Gelderse* dese lucht verneemende, gaven sich op de loop. Doch wt zaek de dijk, die sy weder over moefften, door de geduerighe stort-vlaeghen zeer dreckerigh en slibberigh was geworden, hadden sy, om te eerder voort te spoeden ende vaster stappen te zetten, de schoeyen van de voeten gesmeeten, waer van 'er over de 1000. paeren naderhand wt het slijk zijn op-geraep. Onlanx daer na ginghen op nieuws by de 500. mannen, zich met ponten over de Maes zettende, door de vryheyd van *Heusden* rinkel-roeyen. *Floris van Yffelseyn*, die van plaets was veranderd ende doen ter tijd binnen 's *Hertogen-bos*, wt het gekerm en verloop der land-luyden gewaer wordende dat de vyand op de been was, heeft met een deel licht-gewapende wt-gevallen ende de *Gelderse* op den vlucht gedreeven, waer van menighe gevanghen ofte ontlijfd wierden, en ooke eenighe in 't water verzoopen. Die het ontlieden berghden haer op het Slot van *Poude-*

royen, 't welk zy daer na veel vaster hebben gemaekt, ende vol volx gepropt, alzoo men daer wt met gemak op de naest-geleegene *Hollanders* konde stroopen.

38. Dan vermits het doen een zeer weekelyke winter was, ende hun aenslaghen teland niet te wel wt en vielen, wierden de *Gelderse* beluft om te sien, of hen de zee en wind beter wilden dienen. Derhalven wierden 'er meest tot *Harderwijk* in alle spoed en stilligheyd etlyke groote en kleyne schepen door een wt-gerufft, ende met 700. mannen van oorlogh verzorghd, om op de oevers van *Holland* en *Waterland* te kruysen, ofte eenige Zee-steden, als *Edam* ofte *Monickedam* te over-rompelen. Dese maght van *Harderwijk* 't zeyl gaende kreegh voor eerst een *Hamburger* schip te buyt, met bieren en andere waeren geballast. Daer na in 't krieken van den dagh *Monickedam* naerderende, wierden eerst van de *Waterlanders* ontdeckt, die terstond een op-loop maekende en de klokken over al treckende, teykenen gaven van onraed. Hier over raekte metter tijd al het volk in 't geweer, waer van een deel met heele hoopen in de schepen vielen, zoo veele 'er by de hand waren: de overige schickten sich om den strand en zee-kuft te hoeden. Eenige *Hollandse* wt-leggers laghen daer en boven dichte by aenanker, om dien streek voor de zee-schuymers te beschutten. Na dat nu de *Waterlanders* haere koggen by dese oorloghs-schepen hadden vervoeght, is 'er over en weder een heete strijd en groote neder-slagh gevolghd; tot dat de *Hollanders* van uyr tot uyr sterker by een rottende, eyndelyken by de 130. *Gelderse* gevangen ende met een het koop-vaerdy-schip van *Hamburgh* in hun geweld kreeghen. Waer over de *Gelderse* voet voor voet begonnen te wijken, ende met een goede wind weder in hun vorighe haeven te keeren. In die dagen schickte *Keyser Maxmiliaen Rudolf van Anhalt* een kloek Vorst ende bedreeven krijghs-man met 1500. ruyteren en voet-knechten naer *Gelderland*, die van stonden aen *Boemel* gingh belegghen, en 't nabuerige † *Klooster* met wallen en graften verschantzen; behalven dat hy rond-om veele arme luyden heeft gemaekt, de *Thieler*-en *Boemeler*-weerden gebrandschat, ende het kostele dorp van *Driel* eenemael onder den voet vertreeden. Op den zelve tijd lagh te *Naerden* in bezettingh *Robert van Arenbergh*, die dagelijx wt *Goyland* de inzaeten van de *Velouw* met toe-tasten en wt-loopen quam verstooren en plaeghen; zoo dat de *Gelderse* als van yeder een verlaeten tegenwoordigh onder de wt-heimisse dwinge-landen moefften sichten; hoewel *Karel* in dezen nood een mans hert openbaerde, noch yver ofte moeyten en spaerde, belaffende en raed schickende onder andere, dat sijn krijghs-volk hier en daer tot be-waer van de *Velouw* leggende verdeyld, geen kommer moght lijden, ende de zoetelaers vaerdighe betaelinghe van hen erlangen, om den land-luyden geen over-last te betoonen.

39. De bloed-vaene aen weder-zijden wt-gesteeken zijnde, liet *Karel* af-kondigen, hoe hy in sijne beschuttinge had aengenoomen sijne nichte *Margriet van Croy* *Gravin van Horn*, met haere onderzaeten ende de Stad van *Worinchem*, neffens de landen van *Altena*, *Moniker-land* en *Mase-land*,

† *Regularium Canobium* vocant.

1504. met al hun toe-behoor, inwoonderen, huys-gefinden, paerden, koeien ende andere beesten, die ofte den Brabanderen, Hollanderen ofte Zeeuwen eygen waren. Dese mond-burghschap zoude zoo langh stand houden als de oorlogh; wel verstaende, zoo sy met haere onderzaeten den vrede wederom geen deer en deed. In desen vry-brief waren mede in-geslooten haere neven de ionge Graven van Horn, na dat sy hand-tastinghe gedaen hadden, het Slot van Puderoyen ofte des Hertoghs volk daer binnen ongemoyd te laeten. Op dit iaer stierf de schoon-moeder van Philips van Oostenrijk Elizabeth ofte Isabelle Koningin van Spanien: aen de welke alsoo de Rijken van Castilien, de byzonderste en grootste rack van heel Spanien, hadden toe-gekoemen, waren wt haere wterfte wil verschillen ontstaen tusschen Philips ende sijn schoon-vader Ferdinand, die Philips met syne gemaelin Iohanne van Arragon voor de tweede mael de Spaensse reys deden aenneemen. Effen te voeten was Engelbert van Nassouw wt de wereld gescheyden, een grootmoedigh ende zeer bescheyde Vorst, die den Aerts-hertogh altoos den Gelderssen oorlogh had tegen gemaekt en ontraeden. Hy was eertijds met Karel van Gelder by Bethune van de Fransse gevangen, ende een wijl tijds voor hem vry gelaeten. 't Is kluchtigh en yet ongemeens 'tgeen hem word na gegeven. Koningh Karel de achtste had sich laeten verluyden, hy wilde hem zoo een duer los-loon op-leggen, dat het syne vrienden met een korf op den rugge zouden moeten bedelen. Wanneer hy daer na de gevorderde penninghen met noch eens zoo veel by een had gegadert, quam hy met syne edel-luyden voor den Koningh, draegende alle tezaemen een korf, met een naeld op de schouderen vast gehecht. Als Karel bestond te vraeghen wat doch dese vreemde draght en vertooninge te beduyden hadden, gaf Engelbert tot antwoord, dat noyt te voren, sijns weetens, eenigh Frans Koningh op logen-tael was after-haeld, ende hy, om des Koninx woord niet onwaerachtigh te maeken, steeds en altoos bereyd was een mande te draeghen; vraegende met een, zoo het den Koningh geliefde te dobbelen, of hy om niet ofte om noch eens zoo veel gelds zoude vry koemen. Wanneer Engelbert daer na den destighsten adel van Parijs te gast had gelaeden, ende de Koningh redenen begeerde waerom hy onder zoo veele Groote hem alleen had te huys gelaeten, nam de Nassouwer tot sijn onschuld; dat hy als veel geringer van staet zulx niet en had derven onderstaen, maer het voor de grootste eer sich zoude rekenen, indien de Koningh on-genood op sijn mael verschijnen wilde. Wanneer de Koningh daer na binnen Parijs verbod dede, dat niemant eenigh hout om de spijs gaer te maeken aen Nassouw zoude verkoopen, heeft Engelbert, in plaets van gemeynen brand, kanceel, zoet-hout, en andere drooge waeren gebruykt, om alzo de keuken te doen rooken. De Koningh merkende sijn edelen aert, heeft hem niet alleen sijn geheel los-geld quijt-gescholden, maer oock een iaerlijxe vereeringh toe-gelegh.

1505. 40. Op 't volgende iaer trock Aerts-hertogh Philips, na dat hy met zonderlinge pracht voor Koningh van Castilien, Leon, Toledo, en Granada was wt-geroepen, met een vlucht naer Duytsland, ende deed te Hanouw aen sijn vader den eed wegen het Vorstendom van Gelder en Graef-

schap Zutveen, ende te gelijk wt den naem van sijn zoon Karel, aengaende het land van Luxemburgh. De Hertogh van Gelder dese kans wtkippende, deed een in-val in Goyland en in het dorp Hilvershem. Dan vermits de inwoonders bereeds met zack en pack waren wegh gevluht, heeft hy, het ledighe nest vindende, haer met branden meer af-breuk gedaen, dan sijn zelve voordeel met rooven. Hertogh Karel was doen ter tijd om-zweevende op de Bilt niet verre van Utrecht, hebbende by sich een vaerdighe maght van omtrent 2000. mannen. Eenige burgers van Utrecht, die de Geldersse droeghen, waren met hem versprooken, om de Stad door een zonderlingen streek in syne handen te leveren. Om het welk te volbrenghen eenige turf-scheepen alzo waren toe-bereyd, dat het bovenste deel met torven was toe-gedeckt, ende de buyk van 't schip, gelijk het paerd van Troyen, met gewapende. Dese op een af-gepaelden tijd in de Stad vaerende zouden na zekere loofe wt haer hol gesprongen, ende met hulp van de be-eede burgers voor den Hertogh de poorten hebben ontlooten. Maer de schalkheyd aen den dagh koemende (gelijk het gemeenlijken gebeurd wanneer daer veele kennis van een zaak hebben) is niet alleen Karel weder te rugghe getrocken, maer oock een goed deel van de schuldige burgery wt vrees terstond verloopen. De winter deses iaers, die in 't begin op geen winter en geleek, braght eyndelijken zoo een strenge koude by, dat het ys in de zee en stroomen doorgaens taey genoegh was om alles zonder gevaer te draegen. Waer over de Hollanders voor een haestighen in-breuk van de Geldersse niet weynigh waren bereuterd, houdende by nacht en dagh over al zorghvuldighe schilder-wachten. Voort daer na liep'er door Holland en Rhijn-land een gerucht, dat de Geldersse sterk in de wapenen waren ende wat groots voor hadden. Hier over was heel Holland in last, ende in 't byzonder de Leydenaers in de weer, die door wtgeschickte kondschappers ten laetsten verstonen, dat sy Goyland waren in-getrocken, om de Stad Wesop met kraght ofte behendigheyd in te neemen, ende na een vruchteloos aenflagh nu haer hadden neder-geslaeghen om de Vestinge Ucker-meer, een plaets van kleyne sterkte en aensien. Hier om sijn sy met de andere Hollanders, zaemelende by een wat sy immers konden, recht naer de Geldersse toe-gestrecken. Dan dese zich te maghteloos bevoelende, hebben het aengevangen beleggh gestaekt, zoo veel sy laeden moghten mede gesleept, het ander bedorven, endena't verbranden van de schuer van 't Slot en etlijke huysen, weder naer huys gehaest. Daer na wierd Puderoyen van wegen den Koningh van Castilien aengetaft, met zwaere stucken t'elkens doch zonder baet beschooten, ende laetstlijken, om die van binnen het wt-loopen te bespeeren, hier en daer met tegen-werken oock met een schut-wal af-geslooten. Dit alles nochtans en konde niet verhinderen, dat de Geldersse daer wt niet in Brabant, Holland, iac zelfs tot onder Dort gingen moes-koppen.

41. De Koningh die van sins was op het eynd van 't iaer met sijn wijf Iohanne van Arragon naer Spanien te verreyen, om de ervenisse van zoo veele Rijken aen te vaerden, vond eerst geraedzaam Gelderland met ernst te bestormen, om

van

1505. van afteren geene zwaerigheyd na te laten. Te vooren hadden eenige vrede-lievende, te weeten *Henrick de Swane Droft*, ende *Henrick van Ense* gezeghd *Suydewind*, Maerschalk van Gelderland, voor dood van *Engelbert van Nassouw*, openingh gedaen van eenige middelen, om den Koningh van Castilien met Hertogh *Karel* te bevreedigen: dat te weeten de Koningh, stellende *Engelbert* tot een gyzelaer, sich vryelijken door *Karel* zoude laeten aenspreken, ende *Karel* alsdan het Hertogdom van Gelder met sijn aenhangh als een leen wt de hand van *Philips* ontfangen ende bezitten. Dan *Karel* weygerde het eerste te doen, voor ende al eer daer yet zeekers was beslooten: tot het anderscheen hy met dit bedingh te willen verstaen, zoo hem *Philips* bestendighe waerschap wilde geeven, dat hem en syne na-zaeten als vazallen van 't Rijk zulx by den Keyfer en Keur-Vorsten niet after-deeligh zoude wesen. Niet te min gaf hy ze maght, om zich in desen wijders met de Raeden van *Philips* te bespreken. Maer *Philips* dringende op sijn voor-neemen, heeft tegens den Soemer naer alle gewesten van Nederland brieven laeten af-gaen, van alle syne leen-mannen geld ofte volk begeert, ende de naelaetige met een groote boete gedreyght. Als hy door dit middel een steeuwigh heyr by een had gezaemelt, is hy daer mede tegen Gelderland opgetooghen. Eenighe verhaelen, dat de Stad *Grave* aller eerste hem heeft in-gelaeten, ende, na haer, zommige andere Steden. Het *Brabantse* Iaer-boek meld, dat hy over de *Maes* gaende, by den *Elter-bergh* sich had geleeget, ende aldaer sijn vyand in 't gemoet zagh, doch na een weynigh tuckens van daer op-kraemde om *Arnhem* te belegeren. 't Gemeen gevoelen is, dat *Philips* wt *Brabant* den eersten in-val heeft gedaen in *Boemeler-weerd*, en de Stad *Boemel* zelf een tijd langh beslooten, ende sterk beschooten, daer en boven met eenige bol-werken zoo benauwt, dat 'er niemant in ofte wt en wist te koemen. Doch vermits hy hier veel tijds en volx verspilte, ende de burglary met den zoldaeren wel gemoed vond, toogh hy van daer met de meeste maght naer *Arnhem*, 't welk, na een sterk gedonder van 't geschut en twee mannelijken af-geweerde stormen, door tusschen koemen van den Bisschop van *Utrecht*, den Koningh heeft in-gelaeten, en den drieden storm met 8000. goud-guldens af-gekost. De lustighe *Wild-baen*, die aen de *Velouwsse* zijd niet boven een schoot weeghs buyten de poorten plaght te pronken, wierd by gelegenheyd van dit beleggh aen den grond af-gekapt, ende zoo veeler iaeren wasdom in korte daghen vernield. Men zeght, dat *Philips*, laetende *Boemel* met een deel volx geblockeerd, des te meer naer *Arnhem* had ghaeft, alzo hy bericht was dat etlijke burgers, treffelijke bedieningen en giften van syne mildigheyd verwachtende, op Hertogh *Karel* een haet hadden gevat, ende niet en twijffelde, of veele leeden zouden in dit stuck haer Hoofd-stad volgen.

42. Onlanx daer na zouden de *Velouwsse* Steden *Wageningen*, *Harderwijk* en *Elburgh* ook met hem sijn verdraeghen. Maer *Hatterm* wierd door gauwigheyd ende onvoorsiens van syne eygene bezertelinghen over-heerd: by welken toe-stand de *bastaed* van Gelder sich na 't Slot begaf, ende daer wt een wyl tijds dapperen weer bood; in voegen dat hy een deel van de Stad

bereeds onder de voet had geschooten, ende de beleggers schier genoodzaekt hunne plaetsen te verlaeten; ten waere sy een aerden wal in de hooghte op-werpde, onder dat verdeck hunne hoofden hadden heel gehouden. Dan aengesehen die van binnen op eenigh ontzet mis-hoopten, ende ook vier maenden te goed hadden, beraemden sy eendrachtelijken het Slot voor hun afterstandighe leeningh aen den Koningh van Castilien te verkoopen. De *bastaed* van Gelder zulx verneemende, hoewel hy met handen en voeten besigh was om het krijghs-volk een anderen fin in te spreken, kreegh echter geen gehoor, te min wanneer de vyand hen de volle leeninghe beloofde goed te doen. Alsdoen wierd *Reyner van Gelder*, een man die geene dapperheyd noch beleyd gebreck en hadde zoo maer 't geluck hem had willen dienen, voor de tweede reyse in de hechtenis geleyd t'zaemen met den Engelfsen Hertogh de *Witte Roos* genoemd, die een zoon was van den Hertogh van *Suffolk* den broeder van wijlen Koningh *Eduard*. De Hertogh van Gelder had hem, van wegen den Koningh in Engeland, aldaer een tijd langh bewaert, na dat hy in die daghen met sijn broeder wt Engeland was ontsloopen, wanneer Koningh *Hendrick* de sevende *Richard*, zoon van Koningh *Eduard*, ende met een den zoon van den Hertogh van *Clarence* (gelijk doch de Groote aldaer gemeynlijken tegen den bijl op-waffen) te *Londen* liet af-houwen. *Karel* had hem zyne verlossingh verzeekert, indien hy in weynighe daegen by den Engelfsen Koningh geen genade voor hem en konde bedinghen. Soo dat hem dese gevanghenis vry wat zuer en kommerlijk viel; gemerkt hy van daer wt bevel van *Philips*, naer *Namen*, en voort naer Engeland vervoerd wierd, ende aldaer naderhand door *Henrick* den achtsten, na-zaet van desen Koningh, door een bloedigh vonnis in sijn ouderdom onthalsd. Men zeght, dat doen ter tijd de Steden *Dotechem*, *Lochem*, ende *Grol* in 't Graeffschap *Zutveen* mede sijn over-gegaen: ende in 't Over-vierdeel, *Stralen* en *Wachtendonk*. De Koningh had zich op dat pas met syne hoofd-maght t'gelegert tusschen *Arnhem* en *Doesburgh* in het dorp *Reden*. Die van *Doesburgh* gedreyghd en van hunne buyr-luyden rondom begeeven zijnde, moesten mede het hoofd in den schoot legghen, ende schickten in de Hoy-maend tot den Koningh *Gerlach Putseler* en *Henrick van Eschede*, die aldus met hem af-sprooken: dat sy, behoudende hunne voor-rechten, in geenen tijd tot vordere schattingen ofte diensten zouden verknrecht sijn, dan de Hoofd-stad *Zurveen*, ende zulx ook na gelijk-maghtigheyd: neffens los en vry van alle beloften, van wegen den oorlogh in de verleadene iaeren by hen, zonder onderscheyd aen wien, gedaen: ende ten laetsten met haer Amptnemer van 't Graeffschap worden vervreemd, maer de onderzaeten van 't Ampt in desen zoen zoo wel beklemd sijn als die van *Velouwen* in het besteck der Stad *Arnhem*. De Stad *Zurveen* insgelijx op-geeyfcht zijnde, bleef niet te min onvertzaeghd en vol-standigh. Het Slot van *Perfingen*, waer van doen ter tijd Heer was *Henrick van Appeltern*, wierd hem op dese voorwaarden door *Karel* weder-gegeeven, dat hy, slechtende rond-om de voor-werken, het bloote Slot zoude behouden, ende na sijn wel-gevallen weder op-maeken.

† Ex archivis ejusdem urbis.

1505.

43. Terwijl de Koningh op de Velouw en in 't Graeffschap dit alles door syne dienaers beschickte, onthield hy zich zelf op het Huys te *Rosendael* omtrent *Arnhem*. Sijn vader de Keyser was ook niet verre van de hand; alzoo die met een deel volx wt Duytland te Santen in 't gebied van *Cleve*, meest om den Gelderschen oorlogh voort te drijven, ende mede om andere inlichten was aengekoemen, ende op dien tijd syne gezanten ook had op de by-een-koemst te *Hattem*, alwaer de Bisschop van *Utrecht* te vinden was, neffens de volmaghtigers van den Koningh van *Castilien*, van *Groeningen*, ende van *Edzard Grave van Embden*. De waerom was, dat de *Groeningers*, vermits sy sich onder Hertogh *Iurien van Saxen*, zoon van *Albert*, weygerden te buyghen, door den Keyser waren verbannen. Effen te vooren had Hertogh *Karel* schier aen alle Duytse Vorsten, ende met naemen aen den *Brunswijker*, syne zaek schriftelijken geopent ende aengepreesen, betuygende sijn hertelijk verlanghen, dat men alle verschillen tusschen beyden rechtelyken moghte beslechten. De Staeten van *Gelder* spraken met hem wt eene mond; daer bydoende, dat dese onheylen niet by haere schuld, maer door op-reyden en oorblaefery van des Hertoghs benijders den landen waeren over-gekoemen. Dan alzoo sy tegens den Keyser niet en dorsten noch ook en konden, nam *Karel* den Koningh van *Vrankrijk* als sijn wterste toe-verlaet by de hand, van wien hy geld en volk verwierf, ende met wien hy een onbezwijkelijk ende eeuwig verbond trof zoo voor hem als syne na-zaeten. Doch aengesien de Koningh van *Castilien* de over-hand had, ende hem met zoo een geweldigh heyr en zoo schielyken over-stelpte, was *Karel* gedwongen de minste te wesen ende onder de hoogher hand te duyken. Derhalven is, door tusschen-werkinghe des Bisschops van *Utrecht*, vanden Heer van *Montfoort* ende andere Vorsten, die by den Koningh in 't leger waren, syne zaek, na 't over-gaen van *Arnhem*, zoo wijd verhandeld, dat *Karel*, vergezelschap met *Ian van Montfoort* en *Philips Naturell*, op vry-geleyde den Koningh in 't leger te *Rosendael* in eygen hoofd van *Nymegen* heeft koemen begroeten. De *Doesburgse* hand-vesten leeren ons, dat 'ereen zit-dagh tegen den 17. van de Herfst-maend was bestemd binnen *Doesburgh*, waer op de Bisschop, onder voorgaende zekerheyd, met de geschickte van de vijf Gods-huyfen van *Utrecht*, als mede met de Ridderen en Steden van beyde syne Stichten tot in 't getal van anderhalf honderd hoofden zich zoude in-stellen. Soo dat de geene sich vergiffen, die de leefers wijs macken, dat hy binnen *Arnhem* beslooten was, ende 'effens met de Stad in handen van *Philips* over-gegeeven. Inden eersten stoot sprack hy den Koningh aldus aen: *Ick ben, mijn Heer, uwe ootmoedige dienaer, ende hier gekoemen om te betuyghen, dat my de maght ontbreke om geweld weder te staen: derhalven leghe ick mijn moed en de wapenen neder, ende smeek u om een billijke vrede. De Vorsten van Burgondien hebben my van mijn sevende iaer tot mijn vijftiende op-getrocken: daer na ben ick van de Franse by Bethune gegreepen, tot mijn twintighste iaer in een schickelyke gevangenis bewaerd, ende als een Vorst op-gepast. Nochtans en ben ick niet zoo zeer aen hen verplicht, als wel aen u geslacht.* De Koningh heeft *Karel* met een half-lachenden mond van de aerd op-gebeurt, by de haud

op het Slot te *Rosendael* geleyt, ende aen syne zijd laeten sitten.

44. Alsdoen wierd tusschen haer een twee-iaerighe stille-zaet gemaekt, dat te weeten Koningh *Philips* sijn krijghs-heyr wt *Gelderland* af-voeren, ende voor syne onkosten *Arnhem*, *Tiel*, *Hattem*, *Harderwijk*, *Elburgh*, en *Boemel* zoude behouden. Middeler-wijl zoude men over en weder een effen getal Richters verkiesen, om loopende het bestand, binnen een iaer ofte ten langhten twee iaeren een volkoemene vrede te beraemen en wt te spreken: ende wie alsdan by dat vonnis voor Hertogh van *Gelder* en *Grave* van *Zutveen* erkend wierd, dien zouden ook alle de Standen van *Gelderland* bezweeren; wshalven beyde Heeren binnen twee maenden al hun bescheyd en blijk moesten over-langhen, op straffe van dadelijk versteck en verlos van hun recht. Een yeder zoude syne Vestingen vast houden, Hertogh *Karel* den Koningh tegens alle vyanden dienen, ende van hem leeninghe ontfanghen. De Keyzer zoude dese voor-waerden mede beteykenen; ende de Vorsten van *Cleve*, *Gulich*, de *Grave* van *Meurs*, de Bisschoppen van *Utrecht* en *Luyk*, met *Robert* van der *Mark*, zoo sy wilden, in desen vervat wesen. Die burgerlijke bedieningen hadden, zouden ze behouden ende in de Steden blijven woonen. Die wt hunne goederen waren verdreeven ofte van zelfs in ballingschap gegaen, zouden het haere weder moegen aenvaerden, zoo sy het vonden, ende de andere onderzaeten vry over en weder reysen, ende onderlinge koopmanschap drijven. Hertogh *Karel* zoude den Koningh met een eerlijk gevolgh naer *Spanien* volgen, ende tot voortzettinghe van syne reys 3000. goud-guldens binnen *Bruyssel* ofte *Antwerpen* te schenken ontfanghen. Op dien tijd was den Koningh mede toe-gevallen de aenzienlijxe adel van *Gelderland*, de Heeren van *Bronckhorst*, *Wisch*, *Sevenbergen*, en *Otho Schenk* Stad-houder te *Wachtendonk*. In hetgeheele land hingh als aen een zijden draed, indien de Koningh syne overwinningen had vervolgh en het geluck by 't hayr gevat. Dan door aenstookken van de geene die naer *Spanien* verlangden, heeft hy zoo een zot en hinderlijk verdragh in-gegaen. Die van *Arnhem*, die den Koningh half goedwilligh ende eensdeels met verlanghen hadden in-gelaeten, stonden dit verdingh gaerne toe. Alleen die van *Boemel*, die nu een beleggh van drie maenden hadden wt-gestaen, ende daerom van *Karels* milde hand een betaemelyken loon verwachteden, waren zeer quaelijken te bepraeten om het iock van *Castilien* op te neemen. Doch alzooze de Hertogh met bidden en schier (zoo men zeght) met traenen daer toe verzocht, hebben sy eyndelijken hun eygen-zinnigheyd aen kant gezet ende van de nood een deughd gemaekt. *Karel* en liet de syne mede niet verleegen ofte onbeloond; want hy *Willem van Rossen* Ampt-man van *Boemel* doent ter tijd een zeker stuck gelds ende te gelijk de maght gaf, om het *Dijk-graeffschap* van *Dalen* op *Henrick van Gent* over te zetten. De Koningh van *Castilien* gaf de Geldersse tot een Stad-houder en op-ziender *Grave Henrick van Nassouw*, Vry-heer van *Diest* en *Breda*; aen wien die van *Arnhem* klaghten deden over den overlaf die sy ende *Velouwsse* leeden van de *Wagingse* ruytery, biddende daerom, dat hy ofte een bestand wilde macken, ofte de ruyters binnen haer

besteck

besteck en mueren doen verblijven : dat mede des Stads Richter Frans Vos , zoo wel als d'andere Overigheyd, de keuren van 't Catharijnen Gast-huys zoudde bezweeren, ende de 1200. goud-guldens, waer mede het Richter-ampt ten behoeve van 't Gast-huys was beleend, wederom vergoeden. De Koningh gaf in 't leger te *Brimmen* mede sijn woord en hand over, dat hy nergens dan binnen *Arnhem* een munte wilde bestellen.

45. Daer na heeft sich de Koningh op het eynd van den Oogst naer de Stad *Santen* in 't land van *Cleve* begeeven, om sijn vader den Keyfer te bezoeken. Terwijl sy aldaer wegen hooghe zaeken ende de ervenisse van *Castilien* over en weder rede-kavelden en raed pleegden, kreegh *Philips* een boodschap, dat hem op den 16. van de Herfst-maend gebooren was syne dochter *Marie*. Alsdoen trock *Philips* recht op *Brabant*, ende neffens hem Hertogh *Karel*, die mede den Keyfer met een bedwongene wil en op-gepronkt gelaet was koemen begroeten. Daer na maekte men toerustingh tot de Spaensse reyse, ende zijn binnen *Antwerpen* (zoo men wil zeggen) den Hertogh de beloofde 3000. goud-guldens op de hand gegeeven. Maer terwijl Koningh *Philips* zich met het wt-rusten van syne vloote ende andere dingen besigh hield, heeft sich *Karel van Antwerpen* (alwaer hy een wijl stil had geleegen, ofte om dat hy ziek was ofte den ziekaert maekte) stil-zwijgens, vermomd † in een slecht en vreemd kleed, wegh gestoolen, ende op een vollen loop naer *Gelderland* gereeden, t'elkens van paerden veranderende die hier en gins voor hem gereed stonden. Want hy niet zonder reden op *Philips* een ergh vermoeden had, ende met yfinghe te rugge dacht, hoe *Karel van Burgondien* sijn vader *Adolf* in voor-tijden insgelijx onder een degelyken schijn ontbooden, ende tot sijn sterf-dagh toe had vast gehouden. Niet te min heeft *Philips*, vertrouwende aen *Willem van Croy* Heer van *Chevre* en *Aerschot* de hooghste op-sicht over de *Nederlanden*, op het volgende iaer, met de Koningin *Iohanne* ende alle syne Hovelingen, van *Arnemuden* in den winter af-gesteeken. Als sy *Engeland* in 't gesicht hadden, raekte het Coninghlyke schip by geval inden brand, die zoo haest niet gesmoord en was, of de zee begon zoo onstuymigh en verbolghen te worden, dat 'er drie schepen met menschen ende alles te grond gingen, de meeste gins en herwaerts op genade van de baeren om-zwierden, ende de Koningh ter nauwer nood met weynige schepen de haven van *Hampton* ofte (zoo andere voor-geeven) van *Pleymuden* bezeylde. Gelijk als of dit yffelijk onweder hem van *Spanien*, daer hy eerlangh syne oogen zoude sluyten ende geest geeven, had willen af-schrieken en ruggewaerts dryven. Na dat *Philips* by de drie maenden by den Koningh van *Engeland* had vertoeft, stack hy weder van land ende voer zoo voorspoedelyken, dat hy in vier daghen te *Corunna* in *Galicye* de zeylen streek. Wanneer die van * *Groeningen* op desen tijd aen het Sticht van *Utrecht* ofte *Over-Yssel* geen heul en vonden, dwongh haer de nood, om *Grave Edzard van Embden* wt een walgh van de *Saxisse* heerschappy in de armen te neemen; dien sy van stonden aen met een goed deel volx binnen de Stad lieten, ende maght gaven om aldaer (doch

zonder after-deel van den Bisschop en kerk van *Utrecht*) een Block-huys op te werpen. De Bisschop, niet konnende lijdē dat men hem sijn licht betimmerde ende het gras voor de voeten af-maeyde, deed hier over sijn beklagh aen den Keyzer, met een nederigh verzoek, dat hy hem doch weder wilde helpen aen het vredigh bezit van syne landschap, welke voor desen van *Albere* en *Iuriaen van Saxen* zoo zeer was geplaeghd, ende nu door *Grave Edzard*, die wt eygen baetzucht den *Saxenaer* de schop had gegeeven, onwettelyken in-genoomen en over-heerd.

46. Maer de Hertogh van *Gelder* te huys koemende, ende geen grooten heyligen dagh maekende van het gedwongen verdragh van *Rosendael* (alzo hy zich liet dunken, meer gelijx te hebben syne landen door een eerlijk ofte immers verschoonlijk bedrogh te behouden, als wel *Philips* had om de zelve te bekrygen) begon de banken te stellen, ende nam terstond eenighe Vestingen, als *Lochem*, *Grol* en *Wageningen* met geweld ofte loofheyd weder in; na dat de Koningh van *Vrankrijk*, op het smeeken van *Karel*, *Robert van der Mark* hem met eenige hulp-tropen had toe-gezonden: door welker by-stand hy de *Hollanders* ende *Brabanders* met geduerighe tochten en wt-vallen op nieuws moede en bangh heeft gemaekt. De *Vry-heer van Aerschot* zulx wijs wordende, braght zoo een groote maght als 't immers moegelyk was by een, om daer mede *Wageningen* weder in sijn bezit te krijgen. Doch wanneer hy de Stad † etlyke daghen after een met al sijn leger beslooten had, ende die van binnen zoo stijf-zinnigh en wel gemoed vond, dat sy t'elke mael wt-vallende met de syne schermutzelden, ende tot den laetsten man en droffel bloeds sich dachten te verweeren; is hy op-gebrooken, laetende de belegerde in ruste. Als de *Velouwsse* en in 't byzonder die van *Arnhem* onder dit beleg van de stroopers menigen over-moed en ongemack verdroeghen, klaegden sy haer nood aen *Philips van Burgondien*, oppersten Ruwaerd des Koning van *Castilien* in *Nederland*: 't welk ook buyten twijffel des vyands vertreck, zoo niet veroorzaekt, immers heeft verhaeft. Gedachte Stad-houder heeft in den wt-gangh van de *Wijn-maend* binnen † *Doesburgh* en elders de gemaekte stille-stand doen * af-kondigen, doch, merkende dat hy een gladden ael by den staert ende als een wolf by de ooren had, den synen middeler-wijl af-geraeden sich op dit bedrieghlyk vonder te verlaeten ofte bloot te geeven, eer die van *Nymegen*, *Zutveen*, *Wageningen* en andere Steden aen de over-zijd op sijn schrijven een wterlijk bescheyd hadden gegeeven. Duyrende welke haperinghen het gantse land in groote benauwdheyd was steekende; aengesien de Steden gedeyle, ende d'een land-zaet tegen d'ander gekant waren: hier by noch koemende den zwaeren last van de wtheymsse bezettingh ende de schaertheid van allerley lijf-neeringhe. Die van *Doesburgh* steenden in 't byzonder, dat sy door den *Castiliaenssen* bevel-hebber in recht wierden getrocken, eenfdeels door *Ian Grave* van *Egmond*

† Ick vind elders een oude aenteekeningh meldende, dat de vyand voor de Stad gekyemen is op *H. Sacraments avond* ende af-getooghen op *Victors avond*.

‡ Ex archivis curiae Doesburgensis.

wegen

1506.

* Siet op 't vorige iaer.

* Siet op het 44. boord-stuck.

† Cretizandum cum Cretensi.

1506.

wegen het Gericht van *Latium*, ende anderdeels tegens den Clevenaer wegen het kerspel van *Angerlo*: welke op-draght eertijds by Hertogh *Arnald* gedaen, by den Koningh scheen te zijn bevestigd; tot geen kleynen heit-zeer en afbreuk van de Gemeynte, die daerover menighe doch vruchteloosē klachten en bezendinghen heeft gedaen. Daer na is de Vry-heer van *Yffelsteyn Floris van Egmond* met een sterck gevolgh naer *Ravenswaey* gekoemen, een dorp tusschen *Kulenburgh* ende *Wijk te Duersteden* aen den lichter boord van de *Leck* op den Gelderssen bodem gelegen, alwaer op het iaer 1415. † een maghtigh Block-huys was gebouwd, om daer mede de aenpaelende Stichtenaers en Hollanders in schrick en teugel te houden. Na dat *Yffelsteyn* ende *Aerschot* dit Slot eenighe daghen hadden bevochten, ende de mueren met zwaer geschut heel door-boord, zijn sy meesters van de plaats geworden. In dientijd heeft *Karele* eenige Heeren, syne onderdaenen, die te vooren wt nood ofte vrees van nood de Burgoensse kruysen hadden aengebeeden, weder in zyne genade en schut genomen, te weeten *Diderick van Keppel* Heer van *Verwolde*, en *Lodewijk van Lijnendael*. *Frederick van Bronkborst* Vry-heer van *Borkeloe*, leverde niet alleen sijn Slot en Stedeken van *Bronkborst* met zeeker bedingh in handen van den Hertogh, alseen pand en waer-borgh van syne toekomende trouwigheyd, maer beloofde daer en boven sich voortaan aen sijne kant te houden. Die van *Lochem* en andere Steden, die wt geene ergheyd ofte ontrouw maer door louter bedwangh hem hadden begeeven, hadden mede niet veel voor-biddens van nooden. *Philips* hier van verwittighd (gelijk de Grootte langhe ooren hebben en veele boodschappers) liet den Koningh van *Vrankrijk* door de driede hand weeten, hoe *Karel van Egmond*, steunende op des zelfs bystand ende beloften, tegens het ionghste bestand, om de Spaensse reys te ontgaen, zich ziek maekende, was ontsloopen, ende nu sijne onderzaeten wt *Gelderland* dagelijx beoorloghde. Indien de Koningh het laeste vredes-besteck niet beter aen sijne zijde wilde betrachten, was hy gesind en ook vermoegend genoegh dit ongelijk t' sijnen tijde met God te wreeken, wiens rechtvaardigheyd de moedwillige bond-breekers noyt en liet onghetuchighd. Doch onlanghs daer aen, te weeten op den 24. vande Herfst-maend, is de Koningh van *Castilien* binnen *Burgos* in *Spanien*, ende met hem syne dreygeren, verstorven, op het 28. iaer sijnsleevens, na dat'er weynighe daghen te vooren een stert-sterre aenden onderhemel had geblaekt, ende een on-voldraeghen kind te *Beverwijk* in *Holland* in 's moeders lijf volle twee wecken, in 't by-wesen van eenighe duyzend menschen, gehuylt. Het hert is op syne begeerte naer *Ierusalem* in 't graf van sijn over-groot-vader *Philips van Burgondien* besteld, het ingewant naer *Bruggen* in *Vlaenderen* by synes moeders beenen, ende het lichaem in een *Carthuys*er Klooster omtrent *Burgos* begraeven.

1507.

47. Hoewel de Vorsten van *Gelder* en *Cleve* op desen tijd onder een vrede ofte bestand hadden, was 'er echter over het lossen van de gevangens en anders eenighe hapery en oneenig-

† Ita veteres quaedam quae penes me sunt membranae.

heyd † over-gebleeven. Maer *Karel* schuyvende de zorg hier van op de *Steden-gezanten*, nam voor al in acht (alzoohet syne beurt nu eens geworden was) om de *Oostenrijxe* en *Brabanders* hier ofte gins een voordeel af te loeren, moediger niet alleen over den dood des *Koninx van Castilien*, die van niemand minder dan van hem beschreyd en wierd, ende syner kindere iongheyd, maer ook over des *Keyzers* af-weesen, die zoo veele spillen t'effens had af te haspelen. Daer behalven waren de *Franse* troppen door 't bestel van den Hertogh van *Borbon* omtrent *Ruermund* al aengekoemen, bestaende in 400. ruyteren en 2000. mannen te voet, waer van de aenleyder en het hoofd was *Robert van der Mark*, die kortst daer na by 't *Spuy* (waer omtrent *Schenkschans* sich nu op-doet) zouden hebben gearrebeyd om in de *Betouw* in te breeken, zooze de *Clevaer* niet by tijds en hadde gestuyt. Als nu de *Gelderse* en *Franse* benden in een waren gesmolten, deden sy gelijkerhand een storm op *Brabant*. In den eersten aenstoot wierd *Turnhout* in-genoomen en wt-geplonderd, daer behalven een groot gespuys van wijnen wegh gevoerd, ende niet dan na aentellinge van haere lossenningen, zonder vordere mishandelingh, vrygelaeten. Daerna is *Diest* met geweld aengetast; doch vermits *Grave Ian van Nassouw* met een steeuwige bezettinghe daer binnen als voor syne eygene ervenis de waeke hield, ende de onse hun meeste geluck stelden in de haestigheyd, lieten sy die plaats vaeren, ende veroverden middeler tijd *Dalem*, *Hall*, ende de onzaelige *Stad van Thienen*, alwaer een *Grave* van aensien dood bleef. Na het wt-rooven van de kerken en kloosteren van *Thienen*, wierden de landen van *Kempen* en *Hesbay* af-gelooopen; tot dat sy zad van buyten over-laeden met gevangens weder naer *Ruermund* in-sloegen. De Vorst van * *Anholt*, vergezeld met *Grave Adolf van Nassouw* ende *Floris van Yffelsteyn*, gaven zich naer *Ruermund*, op hoop, om de *Gelderse* en *Franse* de boxen op te binden en den wegh af te snijden. De *Franse* dese lucht ruykende ende haer keer neemende door het woud van *Ardenne*, koosen omtrent *S. Hubert* hun rust-plaetz, om aldaer, als aen een veyligen hoek, aeffem te scheppen, ende voort zeerlyken de plunderagie naer huys te draegen. Het krijgs-volk van *Namen* kondschap hebbende, dat de *Franse* aldaer meer op het brassen en slempen dan op den vyand of 't geweer dachten, vielen ze stoutelyken met eengroot gebaer en maght op 't lijf. Die van *Namen* hadden hun paerden en ruyteren voor-hoofden, gelijk ook de helmen ende hoeden van 't voet-volk, met boomen-loof en meyen besteecken, om vyand van vriend in 't gewoel te beter te onder-kennen. Ende alzoohet

† Nochtans schijnt *Tesmacher* dit te beneenen; zeggende dat de *Burgoensse* des *Clevaers* hulp al wederom hebben verzocht, ende ook (hoewel hy klaegde voor sijne voorige diensten niet na dankbaerheyd geloond te zijn) verworven; die daer na het *Huys te Persingen* zoude hebben vormeestert ende alle vlekken in *Maesenwael* en de *Betouw* wt-gerooft. Ick en kan dit niet straffen noch toestaen. Dan dat hy daer by verteld, dat doen ter tijd *Arnhem* door de *Gelderse* wederom is bemaghtighd, in dat stuck weet ick dat hy de waerheyd een oorbant geeft, ende met speck schiet.

zijn

* Siet op
het iaer
1504.

1507. zijn de Fransse schilder-wachten eerst be kroopen en te slaepen geleghd, daer na alle die sich te weer stelden, ofte met geweer voor den dagh quamen. De andere gaven zich over, ofte op de vlucht. De gevangene mans en paerden waren over de 450. behalven een ryken buyt ende den tros, en den overigen huys-raed van wapenen. De Vorst van Anholt after aen volgende, was op dese tydingh weder naer *Mechelen* gekeerd, en schickte de burgers en zoldaeten, vermits'er niet meer te doen ende de winter voor de borst was, naer huys. Eénige vermelden, dat de Fransse en Geldersse van een waeren gescheiden; meest, om dat *Karel* niet gelds genoegh by de beurs en had tot quyttinghe van de Fransse, ende mede dat hy, als genoegh te worstelen en den hals vol werx hebende met den Castiliaenen, *Roberts* broeder *Everhard* den Bisschop van Luyk na syne vorige toe-zegginge geen nieuwen oorlogh ofte moeyten begeerde aen te doen. Dan dit laetste wil ick in syne waerde laeten.

48. Daer behalven zijn *Ian Chaperon* ende sijn maet *Antonis van Auten*, twee beruchte vrybuyters, onder 't beleyd en door aendrijven van Hertogh *Karel*, in zee gelooopen, die tusschen Spanien, Engeland en Holland alles onveyl maekten, doende ofte lijdende aen alle kanten groote schade. Daer na gingen sy met haere iachten door den streek van *Gibraltar* en op de kusten van *Genua*, *Sicilien* en *Toscana* kruysen, ende haelden een ongeloovelyken schat by malkander: Waer wt ten langen laetsten zulk eene verdeydinghen weder-willingheyd ontstond, dat hunt'zaemen-zweeringhe en gezelschap (want zelfsook de straet-roovers en nette-Boeven niet en konnen by een schoolen, veel min bestaen, zonder eenige wetten en evenheyd) daer door een eynde nam; tot dat sy, te rugge geevende 't geen sy den Franssen hadden ontiaecht, door gunst en oogh-luykingh van den Koningh een yegelijk weder na syne mael-steden zijn gekeerd. Een weynigh te voeren was het vaste Slot van *Wildenburgh* in 't Graeffschap niet verre van *Lochem* geleeghen, daer de Heeren van *Wisch* eygendomaen hadden, door *Rogelof van Anhalt* belegerd en bestreden, die den *Zutveenssen* toe-stond de lichamen der geener wegh te haelen tot de begravenis die in 't by-gelegen werk waren gebleeven. Maer of *Wildenburgh* met een gewonnen zy, daer van en vind ick geene bestendigheid. De onder de Burgoensse heerschappy staende Steeden, zoo haest sy goede kans en den Gelderssen haen Koningh zaghen, zochten zich wt het bangh en verdrietigh iock van de vreemde dwinge-landeh zelve, elk om zeerst, te ontwickelen: zoo dat de Hertogh zonder rappier te trecken ofte een droppeel bloeds te plenghen, † *Doesburgh* wederom tot sijn wille kreegh; ende

† *Tesinacher* schijnt de inneeminghe vast te stellen, ende verhaelt daer by, dat *Karel*, om dit Huys allen toevoer te beneemen, een schut-wal daer rond-om heeft op-geworpen; ende dat de Burgoensse en *Clevenaers* Goor daer na aentastende, veele bouweren, die omtrent *Hengel* tegen-weer dorsten bieden, hebben neder-gebouwen, ende niet alleen de Geldersse werken omerent *Wildenburgh* om verre gesmeeten, maer ook 70. gevangens te buyt gemaekt.

† *Auctor* *Egbertus Trichtius*, frater eo a vo sodalitiij *Gregoriani* apud *Doesburgen* ses.

onlanx daer na, te weeten in 't af-gaen van den Oogst-maend, een al-gemeynen ommegangh beval door sijn bedrijf op de aller-ootmoedighste wijze gehouden te worden, drie Vry-daghen after een; om den almoegenden zoo voor de bewezene weldaeden te danken als hem om de toekomende ende om een volkoemene land-vreede vuyrighlijken te bidden. De Geldersse hadden *Puderoyen* op de Maes in hun geweld, waer wt sy steeds gewoen waren in Holland op roof te loopen, ende noch onlanx het treffelijke dorp van *Bodegrave*, om dat het de gevorderde brand-schattinghe ongraegh was op te brenghen, aen roode koolen hadden geleght. Van dit Slot was rechtevoort bewaerder *Henrick van Ens* gezeghd *Suyde-wind*, Maerschalk van Gelder, een oud krijghs-man, ende by de Hollanders en Brabanders niet anders dan een onweder ofte donder gevreesd. Waer over op kosten niet alleen der Hollanders maer ook van die van 's Hertogen-bos, wt de in-zaeten eenige waerd-gelders by een zijn gezaemeld, ende onder 't bewind van *Ian Grave van Egmond*, die in Holland over de kinderen van *Philips* als vooghd stond, voor dit Slot gevoerd. In 't begin had hy met kleyne moeyten voor den belegerden alle weggen van toevoer af-geslooten. Die van binnen, minder in getal doch meerder van moed zijnde, ende, dat meer is, van langer hand in den oorlogh gesleepe, bestonden daer tegens d'een voor en d'ander na van de Hollanders neder te hacken; zoo dat door deze harde slaggen de Hollanders geleerd wierden sich een weynigh buyten schoots te houden ende wat vlijtigher te verschantzen. Middeler-wyl had onse *Karel*, om den vyand van dit sijn belegh af te locken, op de Stad van *Oudemater*, gelegen als in 't hertien van Holland, een aenslagh gemaekt. Dan al zoo hy hier de scheenen striet, toogh hy met syne gantse maght naer *Puderoy*, ende dwongh sijn neve *van Egmond* in groote verbaesdheyd en verwerringhe op te breeken. Ende hoewel'er eenige ballast in de schepen, die de Hollanders by de hand hadden, wierde geberghd; zoo is echter de meeste tros, neffens de vernaemdste stucken, den Gelderssen te buyt gevallen: het overighe geschut wierp de vyand in de Maes. De Hollanders (wy spreken hier wt den mond van zeeker Schrijver van die eeuwe *Adriaen van Baerland* een gebooren Zeelander) een geslacht van menschen meer deugende om kroesen wt te lecken dan om de wapens te handelen, gaven sich, op de bloote aankomst van de Geldersse, op de loop; 't welck des te schandigher was, demyl sy onder een door-trapt ende wel bedreeven Veld-heer zout verdienden, die den voor-vlichtigen en ongeoeffenden hoop noch door aenmaenen noch door smeeken zoo veel herts en konde in-spreken, om in 't belegh te volharden. Aldaer wierd allerhande gereedschap after gelaeten, ende zoo veele bedden, daer men als een heele grast mede zoude gevult hebben. Laet nu de wyse (dit zijn syne vordere woorden) meer werx maeken van een kydde schaepen door een leeuw aen-gevoerd, dan van een leeuwen-beyr 't welck een schaep tot een hoofd heeft; nademael zoo een wineemend Vorst ende beroemd krijghs-beld zoo eene bloede menighe niet weder na haer leger en butten heeft weeten te brenghen.

49. *Karel* sprack op dien tijd de *Over-Yffelsse* ende in 't byzonder die van *Deventer* aen, om vergoedinghe te hebben van dat sy een tyd langh herwaerts van haere *Velouwsse* landeryen de gewoonlijke

* Inqui-
fitor,
Prevost.

thiensen en schattinghen hadden geweygert; sijn
* Geweldighe van Arnhem neffens eenighe sijne
krijghs-luyden en hovelingen in sijn gebied en op sijne
stroomen gespannen, ende daer na op een rad geleght.
Hy gedacht mede, dat sy de door den Koningh van
Castilien over de Velouw wt-gezette ongelden te voo-
ren na haer aendeel hadden betaelt, maer hem, wan-
neer hy ze over eenen kam wilde scheeren, naderhand
af-gezezt; ende aen het leed zeecker man met naemen
den kleynen Enderlin aengedaen; als mede aen de
schade, die hy van die van Campen, Emmel-oort en
Hasselt had geleeden. Hy liet mede allen ge-
eriden en onderzaeten te Putten, Nykerk, ende
van de Arkermeente op strenghe dreygementen
aenzegghen, dat sy niemand voor een Dijk-
grave zouden kennen dan synen dienaer Herman
Schraffert, dien hy in de vergangene iaeren daer
roe hadde gestelt, gelijk hy ook naderhand dede
Otho Schraffert. Ende nademaal gedachte Herman
te voren twee paerden in 'slands dienst hadde
verlooren, gaf hy last aen Claes van Nulde sijn
peynder tot Nykerk, wt de eerste pond-schatting-
ghen die men naect de ruyter-penninghen zoude
wt-zetten, 50. enkele guldens aen Schraffer
daer voor te hand-reyken. Dan alzo die van
Puderoy niet af en lieten hunne over-bueren, ende
de koop-luyden, die wt Braband, 's Hertogen-bos
en de naeste gewesten naer de markten van
Duytland wilden, daghelijx meer ende meer te
ribbezacken, heeft men eenhellighlijken bestemt
dit roof-nest met alle geweld te verstooren. Hier
over trock Rudolf van Anhalt op het volgende
iaer alle de syne omtrent den Bos by een; alwaer
hy twaelf van de aller-grootste stucken, gedoopt
na de twaelf heylighe * gezanten, had laeten
maeken, behalven eenige steen-stucken, die de
zwaerste steenen en bouten om hoogh ende
daer na zonder feyl op de bestemde plaets neder
schooten, met zulk eene kraght dat in weynighe
daghen schier alle daeken en zolders van 't Slot
door den slagh in duygen vielen. Daer behalven
had hy by de 1000. ruyteren en 12. vaendelen
voet-volx, ende sloegh sijn leger meest omtrent
de Waal, door dien hy kondschap had de Vestin-
ge aldaer op sijn zwaxte te zijn. Dit quam
Sudewind heel vreemd voor, die aen die zijd geene
belegeringh en hadde verwacht, nemaer zich,
zoo 't scheen, verliet op de enghte van de plaets.
Hier en boven had Anhalt aen alle wt-weghen
volk geleght, daer de Geldersse eenighsins moght-
en wt-vallen ofte aenkommen. Terwijl het
groot geschut alzo op de mueren speelt, en de
vuyr-pijlen rondom snuyven, is de Slot-harder
Suyde-wind (die by eenighe 't onrecht Snewingh
ofte Snewind heet) door het neder-storten van
een balk, daer hy tot allen ongeluck onder stond,
dood op de vloer gevallen, ende geensins (gelijk
zommighe averechts voor-geeven) door den
vyand naderhand geworghd. Hier wt rees'er
onder het krijghs-volk zulk eene flaeuwie, dat
sy geraedzaam vonden de Sterkte over te geeven;
te meer, alzo sy bereeds nergens dan in de kei-
dersende onder-aerdsse hooien verzeekerd waren.
Het verdragh wierd alzo getroffen, dat alle
Geldersse genade, dan de twaelf over-loopers een strop
tot haer loon zouden ontfanghen.

50. Maer terwijl de Hollanders vast t'zaemen
knibbelden, en tot de onkosten van dese belege-
ringh, als buyten hun wille geschied, yet wey-
gerden wt te legghen, zamelde Hertogh Karel
in der haest sijn volk by een, ende trock, na een

vruchteloos aenflagh op Harderwyck, midden
in Goy-land, alwaer hy voor eerst het Stedeken
Muyden in brand stack. Daerna riep hy den
Slot-waerder af, die voorwaer van goed geloove
ende nergens na de kloexte van syne vrienden
schijnt geweest te zijn; want terwijl sy met den
anderen woorden en weder-woorden gebruyk-
ten, maekten sich de Geldersse met behendigheyd
meester van het Block-huys. Wanneer hy wijder
vernam, dat de naect-gezeetene burgery van
Wesop boven de tegenwoordighe geene wijdere
bezettinge in wilde neemen, hebben de Geldersse
aen eenen hoek van de Stad brand gestookt;
waer heen wanneer die van Wesop met een los
hoofd liepen om het vuyr te blussen, hebben de
onse door de zelve poort in de opene Stad ge-
dronghen, ende de burgers buyten geslooten.
Na 't vermeesteren van beyde Vestingen, hadden
de Amsterdammers den vyand daghelijx op de
hacken, die oversulx met de Hollanders niewaerts
meer na en verlangden, dan om desen splinter
wt haer voeten te trecken. Op den zelve tijd
was'er binnen de Keyserlijke Stad van Camerick
een dagh geleghd, daer de gezanten van den
Paus, Keyzer, Vrankrijk, en Spanien onder een
eene verbintenis maekten, om den staet van
Venetien teffens den bodem in te slaen; 't welk
alles zoo stillekens in sijn werk gingh, dat de
Venetiaenen de hier van loopende maere geen
gehoor of plaets en gaven; alzo het wterlyken
den naem had, dat dese vergaderingh beschree-
ven was, om tusschen den Koningh van Castilien
en den Vorst van Gelder een zoen te treffen;
die ook beyde hunne † twijffel-stucken aen
goede mannen stelden, binnen een maend naem-
kundigh te maeken by den Keyser, ende de Ko-
ningen van Vrankrijk, Engeland en Schotland,
en al voorens te be-eedighen; ende een bestand
van 40. dagen slooren, waer in mede bedongen
wierd, dat Karel de Stad Wesop en 't Slot van
Muyden aen den Castiliaenssen Koningh weder
zoude in-ruymen: ende de Fransse Koningh de
handen van Karel af-trecken, indien hy by dese
wt-spraek in 't ongelijk wierde gesteld. In dit
verdragh en was de Clevenaer niet te deege
* bedacht, om dat hy (moegelijk) de Burgoensse
met slechter yver en maght, dan hy te voren
plaghte, had by-gestaen; die daerom veele van
zyne kleynoodien en Sloten heeft moeten ver-
zetten ofte verkoopen, om syne knechten de
hand te vullen. Ende wanneer hy sijn vershot
van Margriet, Stad-houderesse van Nederland,
weder vorderde, heeft men hem 17000. guldens
voor syne in-gebraghte schade af-getrocken,
ende de overighe penninghen ter nauwer nood
aengerelt. Doen ter tijd verlieten mede de Gel-
dersse, vermits de strenghe aenvechtinghe van de
burgers, het Roode Block-huys binnen Amsteldam,
't welk by de Haerlemer-poort op paelen geheyd
stond. Gelijk wederom Floris van Yffelsteyn by
den Muder-bergh van de Geldersse dapper wier-
de geroskamd en om den neus gestooten; alwaer
de Heer van Embry met een hoop Waelen in den
loop bleef. Een weynigh te voren had Karel,
om de Hollanders des te beter by de hand te
leeren gaen, een acht-iaerighe stille-zaet in-ge-
gaen met die van Amersfoort, ende de oude ven-
nootschap met het geheele Sticht op nieuws be-

† Vid. de hoc literas Maxmiliani pag. 637. 638.
‡ 639.

vestight.

1508.

* De
wael A-
postolen.

* Tefma-
cherus.

vestight. Hy beloofde mede aen yeder Frans ruyter, boven de iaerlijxe leeninge van hun Koningh, elke vierdeel iaers eene toe-gift van tien goud-guldens, yeder goud-gulden geschat op 40. stuyvers. Aen sijn bastaerd-broeder *Ian van Gelder Drost van Willep*, schonk hy om syne trouwe verdiensten het Slot van Willep, te bezitten en verheer-gewaeden op de wijze van Zutveense leenen. Op dit iaer was 'er binnen *Doesburg* een yffelijke sterfte ende daer over zoo een verloop van in-gezeetenen, dat men noodwendigh vond, om de Stad voor gevaer en wt-roovingh te bevrijden, met 100. krijghs-knechten dit gebreck en de ledighe plaetzen te vervullen.

1509. 51. Op den eersten maend van 't volgende iaer zijn (op het aendrijven van *Albert Grave van Carpo* Franssen gezant) door *Henrick de Groef* Rentmeester van Erkelens en Opper-stad-houder der Stad *Wesop* en 't Slot *Muyden*, ende door *Sieven van den Capelle* Hop-man van 't gedachte Slot van wegen de Geldersse, beyde plaetsen, wt-wijsens de handelingh van *Kamerick*, onder zeeker bedingh over-geleverd aenden Heer van *Montigny* en *Laurens van Blioul*, Hof-schrijver van Aerts-hertogh *Karel*; ende zulx om de nieuws verreezene vorst, waer over de bezettingh met den tros niet eerder met gemak en hadden konnen wt-treken. Maer de handel van *Kamerick*, om dat sy opgeen goeden grond en lach, was daerom van korten duer; ende wierd ook niet degelyken na-gekoemen; wt zaeke de Hollanders op nieuws het wer-gaern zochten, ende die van Boemeler-weerd voor Burgondisse ende voor hunne onderzaeten begeerden gehouden te hebben. 't Welk alzo de Geldersse in 't minste aen de randen niet en konden verdraeghen, raekten beyde volkeren daer door weder in oorlogh en kraekeel. Gelijk ook *Floris van Yffelseyn*, die schier de heele Velouw met haere moder-stad noch in sijn bewaer had, die van *Arnhem* wt *Zeeland* door brieven tot getrouwigheyd verwackerde; daer by voegende, dat hem sijn vedder Hertogh *Karel* te onrecht over-zeyde, als of hy sich meer zocht aen te trecken dan hem toe-quam: welk gebreck *Karel* nochtans meer eygen was, dien hy ook eerlangh verhoopte te muyl-banden. Na dat *Karel* ende *Frederick van Baden* Bisschop tot *Utrecht* een wijl tijds onder een hadden gekneekt en geknibbelt over de Sloten van *Renoy* en de *Kuynder*, sijn sy in dese daghen wederom vereenighd, ende wegeneen een-iaerighe wapen-rust verdonghen. Vorst *Ian van Cleve*, voelende de genegenheyd van de Burgoensse t'zynewaerts verkoeld, loofde insgelijx met den Hertogh van Gelder in onderlinge rust en vriendschap te leeven. In den voortijd viel 'er tusschen de Fransse en Venetiaenen by *Geradade* een hard en heet gevecht voor; alwaer de Fransse op het vlatke tegen het Venetiaensse voet-volk treffelijke eer behielden, ende de Venetiaenen schier op de knyen braghten. By desen slaghe bevond sich mede de Heer van *Teligny* als opperste Veld-maerschalk van Hertogh *Karel van Gelder*, ende Rit-meeffer over een vleugel van 50. paerden. Ick bevinde, dat die van *Nymegen* over langh tot behoef van 't *Marien-klooster* te *Duffeldorp* een rente van 30. goud-guldens hadden verschreeven, die na zoo menighe iaeren onbetaeld was gebleeven, dat de heele schuld tot 289. goud-guldens rechtevoort

was op-geloopt, waer voor ze het Klooster nu t'zaemen heeft gemaent. Op dit iaer zijn mal-kanderen in een korten tijd naer d'andere t'wereld gevolghd *René* Hertogh van *Lorriek* en *Koningh* van *Sicilien*, ende Hertogh *Hans van Beyer*: waer van d'eerste zwagher en d'ander neve was van onsen *Karel*; die derhalven al-om in *Gelderland*, zoo door demoedighe omme-gangen, als klock-luydinghe, kerk-diensten, nacht-gebeden en andere Paulelijke gewoonten, aen beyde Heeren de ionghste eer heeft doen bewijfen.

52. Op het volgende iaer was 'er tusschen de Deenen en die van *Lubeck* te water en te land een onstuymighe oorlogh: welke wanneer voor een zeekeren tijd was in slaep gewieghd, quamen wt *Denemarken* 2000. knechten onder onsen *Karel van Gelder* dienst zoeken. Dese omtrent *Geelmuyden* in *Over-Yffel* sich neder-leggende, scheenen met voor-kennis en als met stomme bewillingh van den Hertogh het oogh half te hebben op de Stad *Campen*. Die van *Campen* door verklickers bericht zijnde dat dese gatten met de Stad niet veel goeds in den sinen hadden, hebben de Deenen, zoo sy vast doende waren om het geschut ende ander oorloghs-tuygh by een te stommelen, in 't weder-keeren by het eyland van *Ens* over-ylt, een van de Overste neffens etlijke knaepen gevangen, met het zwaerd geslaegen ende tot waerschouwingh en trotz van de andere op een rad gestelt; te weten *Diderick van den Bergh*, *Eilhard Vriese*, *Luitger van Mark*, enzommige meer. *Karel* hier over zeer ontroerd en verbitterd, heeft dese en syne vordere troppen by een getrocken en t'zaemen voor *Deventer* gevoert. Dan alzo wel by de 600. leer-linghen, aldaer ter schoolen leggende, met de burgery in-spanden ende dapper van sich beeten, trock de Vorst wat dieper in, vermeerterende *Diepenheym*, *Goor*, en *Oldenzeel*, 't welk die van *Utrecht* van verre ende met goede oogen aenzaghen. Maer de Bisschop, die dit leed met de *Over-Yffelsse* niet en kond verdouwen, gingh aen alle kanten volk op-lichten, ende *Diepenheym* en *Goor* met het geweer weder haelende, bevocht mede *Verwolden*, een plaets niet wijd van *Lochem*, van werken en grond heel vast. Daer na heeft hy mede neemende den Oversten *Yffelseyn*, syne maght te werk gestelt tegen het Stedeken *Oldenzeel*, 't welk hy niet dan met groot verlies en groote kosten weder maghtigh wierd; alwaer die van *Utrecht* hem insgelijx alleen lieten betijden. Daer na won en verbernde hy het Slot van *Keppel*, toogh by *Deventer* over den *Yffel*, ende quam, na 't verwoesten en schenden van 't Graeffschap *Zutveen*, voor de tweede mael in de *Velouw*, daer hy *Nykerk* over-weldighde, ende met een vernielde 'tgeen aldaer van de voorige bezettingh ten goede was gelaeten. Nochtans wierden de goederen en erven van die van *Arnhem* en *Harderwijk* (die zulx zoo door hun Stad-houder *Ian van Termonde* als door byzondere brieven den Bisschop hadden voor-gehouden) als sittende rechtevoort onder 't gebied van den Aerts-hertogh, zoo veel als moegelijk, verschoond en onbezeerd gelaeten. Eyndelijken is tegens den winter de vyandschap, die eerst wt een geringe en vergeevelijke oorzaak ende eer wt wrack-dangeld-gierigheyd was gebooren, vermits het vuyl

1510.

† Ex archivis Doesburg.

weder, noodzaekelijken op-geschort, ende over en weder eene vrede ofte ten minsten een bestand van wapenen in-gewillighd.

53. Maer dewijl de Keyzer in Italien beyde de handen vol werx had, namen die van Utrecht een op-zet, *Floris van Yffelseyn* wederom op den teeuw te treden, die hun meermaels had getrotst ende den Bisschop in den onlanxen tocht tegen de Geldersse de hand geboden. Waer over sy onder een raed sloegen om het Stedeken *Yffelseyn* door een turf-schip, van onderen met krijghsvolk gelaeden, te verrassen. Doch alzoo de aenslag buyten hoop averechts wt-viel, heeft *Floris* alle syne troppen en wapen-tuygh by een gezaemelt, ende op Pontiaens dagh sich naer *Utrecht* gespoeder, met dese meeninge, om by het vorst-wederde Stad met ledere en ander gereedschap onvoorfiens te beklimmen. Dan de Geldersse ruytery daer omtrent om-zwierende, heeft het verraed ontdeckt, gestuyt, ende ook eenighe legher-wagens onder-schept. Als wijders de burgers, wt erkentenis van dese genade, een goed deel van de Geldersse ruyters te baet en in de Stad namen, keerde sich *Egmond* naer de *Vaert* (zijnde een wt-waeteringh ofte haven van den Rhijn een uyre gaens geleege na 't zuyden van de Stad) ende van daer, na 't verbranden van eenige huysen, naer *Yffelseyn*. Dese schade woude de burgery den Bisschop wijten en op het brood legghen, als die met *Floris* een lijn trock; zonder eens acht te neemen dat des zelfs onderdaenen ook geen kleynen aensfoot hadden geleeden, ende by dese weder-willigheeden geene zijde gesponnen. Waer over sy wt verstoornis den Bisschop af-ende een nauwer vennootschap met de Geldersse hebben in-gegaen. Want sy niet alleen Hertogh *Karel* een deftighe vereeringh toe-zeyden, maer ook buyten des Bisschops believen geld lieten staen, 't welk aen de eene zijd de stam-wapens van *Karel*, en aen d'andere de bloote af-beeldingh van *H. Marten* vertoonde. Daer na is 't *Dertwijk* (zoo het de Hollandse Tjyd-boeken heeten) snellijken in-geenoomen, ende den Gelderssen weder-gegeeven, gelijk ook 't *Bommel*. Die van Utrecht staken de handen mede wt den mouw, ende gingen *Nyenroe* overvallen en slechten, ende *Willem Torck* gevangen mede packen. Om vorder te openbaeren wat hert sy den Bisschop toe-droegen, ende om noch platter Duyts te spreken, zijn sy met *Karel* wtgerrocken, om *Yffelseyn*, alzoo 't bedrogh niet en had willen gelucken, met geweld in haer geweld te brenghen. Na dat deze belegeringh drie weeken (andere zeggen wel van drie maanden) had tegen-gehouden, is *Egmond* met eenighe Ridderen van 't gulde vlies wt de latten gekoemen, die syne Stad wt den nood hielp, ende de beleggers ruggewaerts op *Montfoord* deede wijken. 's Anderen daeghs heeft de Hertogh alle de vaendels ten deel in de Stad, ten deel in de voor-burghen van Utrecht verdeylt, ende 1700. voet-knechten binnen *Iutfaes*; in sijn gemoed daer over graelende dat het heck van den oorlogh nu eens was verhanghen, ende hy nu den vyand op syner nabueren bodem moght beoorloghen en te keer gaen. Ten leed niet langh, dat *Karel*

wt *Iutfaes* by de 400. mannen op-lichtende, daer mede het Slot te *Beeft* aen 't stroomken de *Linge*, in de Geldersse *Betouw* heeft vermeertert, ende *Cornelis Piek* met den synen af-geroift en veriaegt, keerende van daer naer syne vorighe leger-stede te *Iutfaes*. Doch korts daer na zijn de Heeren van *Yffelseyn* en *Wassenaer* met 200. ruyteren en 600. voet-knechten dese troppen op het onverachtste in-gevallen, die 'er veel daer van neder-sloeghen ofte gevanghen kreeghen, ende ook eenighe tot onder de vetten van Utrecht te water dreeven.

54. Doch eerlangh zijn alle dese zijdigheeden, door onder-handelingh van *Margriet van Oostenrijk*, dochter van den Keyser, die de Nederlanden voor haer neve *Karel* waer nam, ende door *Maximiliaen Heer van Hoern* en *Gaesbeek*, tusschen den Bisschop en burgery neder-geleghd. Dese onangefien hebben die van Utrecht den Hertogh van *Gelder* grootelijx en eerbiedelyken bedankt voor de bystand, goede zucht en getrouwigheyd hen beweezen; hem verwittigende door *Ian Krijs* Deken van *Severin* binnen *Colen* ende *Winand van Arnhem* beyde *Rechts-geleerde*, dat sy haere voorige verbonden af-getreeden, ende beloofte hadden sich ten dien aensien tusschen de *Burgondiers* ende *Geldersse* gerust en onzijdigh te draeghen; biddende voorders sijne Hoogheyd, hy wilde *Adriaen Thijssen* en 't overighe volk zich verhoudende op de *Stercke aen de Vaert*, met een letterken belasten, sy zouden, mids ontfangende hun volen aens-foot, lijden, de zelve *Vestinghe*, volgens 't verdragh, eerst-daeghs gestecht te werden. 't Welk alles de Hertogh, om in het toe-koemende de gunst en hulp van dese goede nabuyren niet te verliezen, haer toe-schickende sijn *Kamerlingh Ian Folquier* en *Peter van Suchtelen*, van stonden aen toe-stond. Een weynigh te vooren, te weten op den 27. des *Soemer-maends*, heeft *Philips van Someren*, gezeyd van den *Reck*, *Droft van Hattem*, het maghtighe Slot aldaer, door bekuypinghe van *Willem van Rossen* en *Henrick van Mervelt*, in handen van *Karel* over-gedaen; met bedingh dat hem sijn verschot van 8000. goud-guldens daer tegens weder zoude te goed koemen. Hier op zijn *Philips* 3000. goud-guldens aengeteld, ende de Sloten van *Kyaekoum* en *Krevelt* met haer aenhangh hem tot een onderpand gelaeten, tot de volle af-loffinghe van de schuld. Dese brief was, neffens van den Hertogh, beteykend by *Reyner van Gelder* bastaerd Heer te *Arffen*, *Droft*, ende *Willem van Rossen* Heer te *Zoelen*. In 't byzonder betuygde *Karel*, dat hy op de voor-bede van *Someren*, met den Raed en alle in-zaeten van *Hattem* door de vingeren wilde sien, van dat sy noch in des vyands bedwangh zijnde syne Hoogheyd tegen haer zin en dank hadden vertoorn. Insgelijx was *Anne van Egmond* (wiens voor-leede man *Willem Grave van den Berghen* *Vry-heer van Bylant* met de *Burgondisse* en den *Koningh van Castilient* zaemen gedaen ende de Geldersse niet weynigh en had beschaedighd) dienstigh achtende door een tijdelijke voor-zorghe in de dreygende roede te vallen, wt den naem van haer minder-iaerigen zoon *Oswald van den Berge* een wijl te vooren met den geftoorden *Karel van Gelder* alzoo gezoend, dat sy ende haers zoons landeryen en onderzaeten, zoo buyten als binnen *Gelderland*, van allen over-lust en plonderingh van zoldaeten zouden vry wesen, mits betaelende voort heen aen den Vorst 1000. goud-guldens

1511.

† *Hardervicum, credo, quod haftenus Burgundis obediens.*

† *Atqui Salt-bommelia, ut videmus, anno demum sequente intercepta, ut & Hardervicum.*

1511. *Guldens boven 1000. molders haveren; met dit voor-bedingh, dat indien sy naderhand met yemant van des Hertoghs vyanden hertrouwde, dit verdragh zich niet verder en zoude wt-breyden dan tot haers zoons goederen; ende in't geheel te niet wesen, in gevalle Oswalds ervenis op sijn oom Frederick van den Berge Heerte Hedel quam te versterven.*

55. Als middelerwijl de Geldersse niet na en lieten klap over klap op de grenzen van Brabant te stroopen, ende noch onlanx de van de Frankfoorder markt weder-koemende koop-luyden hadden af-gezet en wt-getooghen, quam haer op desen tijd op nieuws een onzaeligh maere ontstellen, dat *Margriet van Oostenrijk* beslooten had Gelderland met allen ernst aen te tasten. Waer over *Karel* de beevende Staeten en Steden van Gelder doorgaens tot eendraght en volstandighyde aenporde, ende de flauw-hertige door beloften en brieven weder op-hefte; behalven dat de Koningh van Vrankrijk, misschien door *Karel* aengestooten en op-gemaekt, zeecker vertrooffingh gaf, van de landen van Gelder ende sijn bloed-erwante Hertogh *Karel* in allen gevalle niet te zullen begeeven, ofte onder 't mes laeten; op wien hy sich ook niet minder en vertrouwde dan op eenigen Vorst van sijnen bloede, als wezende onder de maghtighste Heeren van Duytsland geensins de geringhste; 't sy men aenschouw woude neemen op sijn groot-hertigheyt en strijd-baerheyt, 't sy ook op de woerdeelighge gelegenheyt sijn land, die te dier plaetsen zich vertoonden, alwaer de *Wael*, *Maes*, *Rhyn*, en *Yssel*, de trotste stroomen van Duytsland, naer de zee toe schooten; langhs de welke hy beruchte ende in getal en vastigheyt wt-steekende Steden ende Vestingen bezat, als door-gungen ofte hecken voor alle die geene, die wt de zee te scheep naer Duytsland, ofte van Duytsland weder zeewaerts wilden. Onder-tusschen liet *Margriet* tot dienst van haer neve *Karel* wt de Spaniard en andere volken een geweldigh leger by een gaderen, 't welk wanneer wt Brabant naer het Over-vierdeel was op-getrocken, sijn by de 2000. Engelsse (andere stellen 1500. voet-knechten) wt bevel van den Koningh in Engeland haer te baet gekoemen, waer over *Eduard Peyning* een geslepen krijghs-man ende by sijn Heer wel gezien het bewind had. Dese gingen eerst het sterke Slot *Gribbefurst* by *Venloe* aengrijpen, ende met kraght van wapenen inneemen; daer *Kessel*, bewaerder van den Burght, een vroom zoldaet, na den eersten ofte tweeden storm is gestruykeld. Een weynigh laeter is de Vesting *Baerle* mede veroverd; waer over de Brabanders vreughde-vuyren en bazuynen ontstaken. Daer na dieper binnen-waerts in treckende hebben het Huys te *Aerffen* en 't Stedeken *Stralen*, onweerberaere en onhoubaere plaetsen, lichtelijken bemaghticht. Het opper-gezagh van 'theyr was in handen van *Rudolf van Anhalt*, een Vorst in de krijghs-kunst zoo wel bedreeven, als yemant van syne eeuw zoude moeghen wezen.

56. Op Augustijnen-dagh heeft zich de gantse maght met een ernstigh op-zet voor *Venloe* gelegert, 't welk rond-om aen de landzijde als in een kringh wierd beslooten. Zonder langher om-zien begonnen sy op de vesten en huysen met zwaere stucken zonder op-houden te blixemen, ende eyndelijken op *Willebrodsdagh* voor noens een storm te waeghen. Ende alzo de vyanden in een schielijken en heftighen aenloop op de Stad quam aendringen, sijn sy

met een door de mueren gebrooken, ende van daer tot aen het eerste wacht-huys onverhinderd voort-gevaeren. Doen is eerst de Stad-houder *Swartzenburgh* met syne ruyters en de burgery den vyand flux onder ooggen getrocken, die de geheele schaer op de vlucht dreef, ende tot aen den *Lichtenbergh*, een heuvel die deun by over de Stad hanghd, na-ioegh en vervolghde. Hier omtrent was een kuyl van groote verdiepinghe, waer wt het arrebeysd-volk de aerde tot het effenen en verhooghen van de wal had wt-gekrooder. Wanneer de vyand door den schrick verblind lofselijken hier na toe rende, sijn de sparren ofte spaenders, waer mede het bovenste deel was bedeckt, in-gevallen, de Burgondisse met menighen in de putten gezonken, ende door de wraek-gierige burgers d'een na d'ander gepriemd: de overige die de wallen hadden beklommen wierden met merkelyk verlies aerffelinx geiaeghd. *Swartzenburgh* siende de Stad half redde-loos en als in den wtersten nood, is met den sijnen, daer het meeste gedrangh was, op den vyand aengestooten, ontfteekende boven maeten door syne heldachtighe daeden en aanspraek de herten van syne rot-gezellen; ende hoewel door het onbezuysd aenvallen sijn eene oogh met een bout wierd wt-geschooten, liet hy zich echter niet eerder in de Stad draegen, eer hy van de nederlaege der beleggers zeecker bericht ontfingh. Als onlanx daer na de vyand niet en vergat voor de tweede en driede mael storm te loopen, hebben de burgers die met ongemeene wackerheyt af-geweert, ende nacht en dagh de wallen in-gehouden: zoo dat de wijven op het wterste haer af-getalmd mans niet alleen met kost en drank verquickten, maer ook zelve de wapenen in de vuyft namen. Onder haer vond men eene † helle-veege, die een zeecker vaendraeger in het stormen met een steen alzoo wellekoemde, dat sy het vaendel, 't welk hem door de pijn was ontgleeden, van zelfs aengreep ende onbezeerd naer huys droegh. In desen drien aenval zoude de Stad (moegelyk) gevaer hebben gelooopen, ten ware de Geldersse, den donkeren nacht te baet neemende, nieuwen voor-raed van volk en bus-kruyd hadden binnen de vesten gebraght. Hier op sijn de Brabanders, staekende de belegeringh, zonder veel gewoels ofte pochery naer huys gestreeken: ende de Engelsse haer op den eersten van de Winter-maend gevolghd. Eenige van het getal der geener, die door eygen liefde vervoerd geen lof ofte deughd konnen ofte willen sien in hunne vyanden, geeven de schuld van desen af-rocht aen de eergierigheyt en twee-spalt van de Overste, zeggende dat sy ook wt nijdigheyt niet teffens maer allenxkens wt de belegeringh sijn gefcheyden: andere wederom aen de winterisse koude en 't byster weder. Doch men magh het

† *Super hac, magna Venlonæ munimenta Venlonenses ipsi, strenui pugnacesque, quorum vel foeminae militaribus curis gloriarentur; recenti adhuc memoriâ, quum earum una, ante annos septuaginta, hostibus urbem invadentibus, vexilliferum manibus jam insistentem aggressa, signum è manibus extorsit ac domi victrix appendit. Verba sunt politissimi Scriptoris Stradae in Alex. Parmense lib. 7. ad ann. 1586. ubi & Pontanum nostrum, Nortomumque & alios auctores citat.*

1511.

voor gewis houden, dat fy geen harder tegenftoot hebben gevonden dan den fellen wederftand en onbuyghzaeme moedigheyd van de belegerde zelve, daer hunne maght, als tegen een onverzettelijken klip, met fterke doch vergeeffse geweld en is tegen aen gelooopen en in ftucken geftooten. Van de Engelffe zijn'er omtrent 100. in de kaers gevloogen: de andere wierden bedankt, en haere moeder weder t'huysgezonden; na dat *Karel*, naderhand Keyfer, vier van de hopmans, wegen hunne dapperheyd, tot *Ridders* had gemaekt, te weeten *Ian Norton*, *Ian Fogge*, *Ian Schot*, en *Thomas Lijnd*. *Anbalt* had in fijn *Almanach* aengeteykent, hoe de Keyfer loopende het beleg, hem door een af-gehuyrden boode had gelast, om *Venloe* en den *Gelderffen* krijgsvordientijd te laeten vaeren, zonder nochtans de knechten te ontflaen; ende dat hy daer op half grijnigh, ende echter defe bevelen niet dervende verfmadden, had geantwoord, dat de goede Keyfer al weder door den Frans-man was verkloekt en om den thuyt geleyd.

57. Hertogh *Karel*, zoo haest de vyand fijn bodem had verlaeten, ende hem ruyme ftraet gemaekt, is voort daer na met een vrolijk en huppelend heyr over de *Maes* getoogen; alwaer hy de burgery van 's *Hertogen-bos*, die mede met het geweer op zijd was wt-gegaen, gevangelijk wegh sleepte, ende op grootgeld liet fchatten. Het getal van de gezeekerde burgers word by zommighe vergroot op duyzend mannen. Daer na heeft hy, het rad van 't geluck eenmael keerende, veele tot nu toe met *Burgondiffe* bezettingh bezwaerde plaetzen, den vyand met zoo groote gauwigheyd als voorfpoed wt de hand gewrongen, te weeten *Harderwijk*, *Bommel*, *Tiel*, en meer andere. *Bommel* en *Harderwijk* zijn beyde door een loofen oorloghs-ftreek onderfchept. Alzoo de *Burgondiffe* ruyttery door een brief en boode (welken de *Gelderffen* hadden betrapt, ende een ander in fyne plaets geftel) wt *Harderwijk* gelockt, ende door *Karels* volk wt verhoole hoeken bespronghen en verflaeghen zijnde, den *Gelderffen* by deze gelegenheyd de *Stad* in handen leverde. *Bommel* is onder 't beleyd van *Diderick van Haeften*, die ftaetige landeryen en *Heerlijkheden* in de *Boemeler*- en *Thieler*-weerden bezat, den *Burgondiffen* op dese wijze af-handigh gemaekt. Dees had een veer-fchip met rijzen alzo bevracht, dat'er een deel mannen van wt-fchot in 't ruym laghen verborghen, de welke wanneer vroegh in den morgen-ftond aen de water-poort waren geland, is hy zelve wt-getreeden, in een koop-man vermomd zijnde. Wanneer de poort-waerder beftond te vraeghen wat fyne ladingh was, riep hy luyder-keels, *Rijfen*; welk woord in onse tael een tweevoudighe beduydenis heeft, te weeten van een bundel houts, ende ook van op-ftaen. Het volk op dese looze wt het fchip springende, heeft den poortier dael geworpen, de fletelen wt de vuyft gebrooken, ende aldus onvoorfiens in de *Stad* gedrongen. De burgers dit verneemende, waren van vreughe niet by haer zelve, ende fchreeuwden wt eenen mond *Gelre Gelre*. De bezettinghe op het *Slot* was, in ftede van de *Stad* te bewaeken, ter quaeder uyre elders op roof wt-gelooopen. Hier over is de brugge van 't *Slot*, die buyten de *Stad* wt-quam, van de *Gelderffe* door hand-leeningh van de burgery met een vaert in twee gebrooken; 't welk de

overige *Burgondiffe* fiende, wt bangigheyd den *Burght* op-gaven. Een weynigh te vooren had *Robert van Heusden*, een man van een oud en meer dan burgerlijk geflacht, het *Burgemeesterschap* der *Stad* bedient. Als dees in den beftandtijd te *Nymegen* by ongeval onder fyne bekenden, gelijk de eene praet de andere wt-haelt en voortbrenght, fch een woord had laeten ontflippen aengaende de zwackheyd van *Bommel*, is hy hier over door eenige luyfter-vinken en *Castiliaenfe* wind-honden verklickt, naer *Hedel* gebraght, ende, ongeacht fynen ouderdom ofte waardigheyd, bitterlijken geleede-braekt, zoo zeer dat die onfchuldige en vroomme ziel wt enkel fmert en ongeduld fijn hert en gedachten beliegende, als een verraeder tot een oneerlijke dood wierd geleyd: ende fijn hoofd boven op het *Slot* aen een ftaek te pronk hangende, alle de burgers door het aenfchouwen van defen grouwel met inwendigen fpijt en hert-zeer, ende ook de naefte maeghen met traenen vervulde. Dan de *Gelderffe* in de *Stad* koemende hebben dit ooghen-terghzel af-genoomen, ende het hoofd met behoorlijke eer in fyner voor-ouderen graven geleght.

58. Het een geluck sleepte het ander by de hand. Op defen tijd ofte (zoo andere meynen) op den eerften dagh van 't *Nieuwe laer*, hebben de *Gelderffe* daer behalven, met eene vloot den *Wael-ftroom* af-drijvende, *Workum* in *Holland*, ende daer binnen den *Grave van Horn* verkloekt; die fich, hoewel onzijdigh, met veele fchijven naderhand moefte vry-kooppen; alleen om dat hy hem te vooren, door een ziekte van toe-kijken en nieuws-gierigheyd, in 't leger voor *Venloe* hadde laeten fien. Weynige daghen daer na zijn fy van *Workum* over 't ys naer *Herdixveld* geftreeken, hebben het dorp door 't vuyt gefchonden ende veele land-luyden neder-gehouden ofte gevangen mede gepackt: des-gelijx pleegden zy in de edele vlekken van *Haefrecht* en *Aertsbergh*. Maer de *Brabanders* fich op-fchortende om den *Gelderffen* wederom af-brek en leed te doen, braghten in der haest wt de burgers, krijgsh-luyden en boeren by de 3000. mannen in 't geweer, waer mede fy *Bommeler*-weerd zijn in-gevallen, roovende elk om zeerft, ende de dorpen van *Roffem* en *Driel* aen koolen leggende. Doch na dat de *Gelderffe*, onder de aenvoeringhe van den *Grave van Serbera*, *Karels* dienst-man, de *Vestinghe Thuyl* aen den rechter-boord van de *Wael* tegen over *Bommel* in 't krieken van den dagh hadden vermeeftert, zijn fy de knevelaers onvoorfiens op de hielen na-geftapt, die zonder geleeden en after-denken hier ende daer omzwerfden. De *Bommelfe* gefchriften, ende die dit voor-val met hunne ooghen hebben aengefien, betuyghen ons, dat de *Brabanders* den eerften in-brek van de *Gelderffe* niet en konden weder-ftaen, ende fchier alle levendigh met hurt meesten roof den *Boemelaers* in handen vielen. Over dese zoo onverwachte als ongemeyne zegeningh bedreef het krijgsh-volk niet alleen groote vreughe, maer kreegh ook de handen vol plunderagie; vermits de meefte maght der vyanden wt land- en koop-luyden beftond, die wt lichtvaerdigheyd en met een dollen kop in den oorlogh waren gelooopen, ende nu geen minder onluft en rouw-koop daer van gevoelden. Van de zoldaeten zijn'er by de 800. aen banden geleyd ofte verflaeghen, ende omtrent 500. zoo burgers

1512.

1512. burgers als bouw-luyden in verzeekingh gebragt. Daer na heeft *Yffelsteyn*, om sijn gekrenkte eer weder te haelen, zich naer Gelderland begeeven, ende de Sloten den *Rooden-toorn*, *Perfingen*, en *Hoemen* met geweld, ende eensdeels met verdragh overheert. Ondertusschen heeft *Karel*, op schalkheyd toe-leggende, de Stad van *Tiel* (hoewel zommige dit een iaer vroegher stellen) behendelijken verover, ende het dorp *Bodegraven* in Holland aengesteeken. Onlanx hier na trad hy dieper in 't nabuerige Holland, voerende een maghtigh leger voor de poorten, paelen en haven van *Amsterdam*; alwaerhy niet alleen de gras-burgers en de voor-stad met een yzeren roede heeft getuchticht, maer ook 22. binnen ofte omtrent haer haven, die sy *de Wael* heeten, anker-vaft leggende schepen in de lucht doen op-springhen, ende een leckeren roof van alle hoeken by een gehaelt.

59. *Karel* huys-waerts gaende heeft een deel volx op de *Bilt*, ende ook een deel in 't *Carthuys*er Klooster by *Utrecht* in-gelegert. De *Vry-heer* van *Wassenaer*, een strijdbaer en levendigh man ende wel een onder de vernaemdste van Holland, die de Geldersse zoo trotz niet en kende, ende over de ionghst tot *Amsterdam* gepleegde moedwilligheyd vergrimd was, heeft een hoop knechten op-gelicht, waer van de hoofden waren *Caspar van Olm*, *Hans Beck*, *Ian de Jonge* van *Delft*, ende *Ian van Eer*, ende daer mede de Geldersse weder wt het Klooster gedreeven, en weynige van hun neder-geleghet. Die desen rey waren ontspronghen, ontdeckten aen haere mackers de zwackheyd van den vyand, ende zijn daerom tot sich treckende het volk aen de *Bilt* gelijkerhand na het Klooster toe-geftreken, ende van daer op een draf naer 't *Luffrouwen-Klooster Dalen*; alwaer sy *Wassenaer*, die op de Geldersse, zoo weynigh als op sijn sterven, verdacht en onbewaerd was, hebben aengepackt, ende met veele andere ende een kostelen schat wegh gevoert. De Hertogh (ick en kan niet bevroeden wt wat reeden daer toe bewooghen, ten zy, mogelijk, *Wassenaer* wt wangunstigheyd hem offre sijn vaderlijk stam-huys te na hebbe gesprooken) liet op voordeel een hanghende kouw toe-ruffen, ende daer in *Wassenaer* binnen *Hattem* besluyten, die derhalven ook * *Wassenaers kouw* is genoemd geworden. *Karel* schier alle daghen met zulke palm-tacken behanghen zijnde, liet in 't byzonder over den slagh van *Thuyl*, over de in-neeminge der Steden en Sloten van *Anholt* en *Tiel*, als mede aengaende de nederlaegh en gevangenis der vyanden in de gemelde plaetzen, eenighe dank-daghen wt-schrijven, om dienst te doen ende den Heer der heyr-schaeren te voet te vallen, dat hy doch syne landen voort-aen wilde genaedigh zijn, ende eenmael met een gemeene vrede bekroonen. In die daghen is *Ian Vry-heer van Wisch*, meer wt nood dan wt liefde, met den Hertogh verzoend, van dat hy menige iaeren herwaerts met *Maxmiliaen*, *Philips* en *Karel van Oostenrijk* had t'zaemen gedaen; ende wijders beslooten (ten over-staen van des Hertoghs volmaghtigers *Henrick Heer van Gent* erf-Hof-meester, *Carfelis van Scherpenzeel* Richter van *Arnhem*, *Herman van Velen* Land-drost van *Zurveen*, ende *Michael* Opper-hopman) dat de Heerlijkheden en Vestingen van *Wisch*, te weeten *ter Burgh*, daer *Ian van Selsbach* Drossaet was, ende *Wildenburgh* met de onder-hoorige

dorpen in allenvoor-val zoo wel voor *Karel* als voor *Wisch* zouden open staen. *Floris van Yffelsteyn*, Stad-houder over *Arnhem* ende een hoek van Gelderland wt den naem van *Karel van Oostenrijk*, der onderdaenen ongemack en gekerm ter herten treckende, sprack die van *Nymegen* aen over de schade welke sy die van *Arnhem* hadden aengedaen, ende waerschouwde ze, zulke schoeyen niet meer aen te trecken, gelijk hy ook de syne wederom strength in den band wilde houden, ende het onderlingh verdragh na den letter onderhouden. Onder dit en vergaten de Geldersse niet op de Hollanders toe te tasten, ende veele gehuchten omtrent *Schoonhoven* in d'as te leggen. Wanneer hopman *Ian van Delft* met een kleyne maght een grootere zocht te stuyten, heeft hy wel mannelijken doch onvoorspoedelijken gestreeden, ende syne stoutigheyd met de dood bezuyrt.

60. Op dien tijd heeft *Lodewijk* Koningh van *Vrankrijk* Hertogh *Karel* door byzondere zendbrieven gezeekert, met niemant van de rond-omgezeetene Vorsten vrede ofte verbonden te willen maeken, waer in hy niet mede en ware beklemd. Dit was omtrent die tijden, wanneer de Koningh door nijdigheyd van den Paus en Keyfer buyten het onderlingh * verdragh was geslooten, ende na den slagh van *Ravenne* schier wt geheel *Italien* gestooten. Dat meer is, Koningh *Henrick van Engeland*, door den Paus en Keyfer op-gereyd, heeft hier over met een geweldigh heyr naer *Cales* over-gescheept, ende *Teroane* met *Doornijk* over-weldight. *Lodewijk*, die, behalven 2500. ruyteren, 10000. Franffe ende ook zoo veele *Duytsse* voet-knechten onder den Hertogh van *Gelder* ende sijn Maerschalk *Teligny* by een had, heeft daer beneffens *Iacob Stuart* den vierden Koningh van *Schotland*, den bloed-vriend van *Karel van Gelder*, aen sijn zeel getooghen ende van afteren den Engeland op het lijf gheift. Onder de oorzaeken, waerom *Iacob* den Engels-man ontzeyde, stelde hy dese, dat *Henrick* hem ongelijk ende de landen van den Koningh van *Vrankrijk* en Hertogh *Karel van Gelder* sijne bond-genooten en verwanten, alle quellingen had aengedaen ende al noch aendeed, ende daer beneffens het huys van *Burgondien* buyten recht voorstond. Op deze tijdingh heeft Koningh *Henrick Thomas Howard* met 6000. mannen van *Wischot* wt *Vrankrijk* naer *Engeland* te rugghe gezonden. Dien volgende heeft *Iacob*, een in-val doende in *Engeland*, menighe Sloten en Vestingen omtrent de *Schottsse* grenzen in-genoomen, geslecht, ende *Northumberland* wijd en breed af-gelooopen. Daer na quamen de *Engelsse* gezanten op den Koningh begeeren, hy wilde een stond en plaets beraemen, om met den anderen een hoofd-slagh te waeghen. Ende hoewel de *Schottsse* Raedsheeren dit wijselijken af-rieden, voor-geevende dat hy nu den *Franffen* de maet had vol gemeeten, ende den meesten hoop van de *Engelsse* tot *Vrankrijx* verlichtinghe tegens hem af-gelockt; moght het echter niet baeten, alzo hy veegh ende sijn tijd gekoemen was. Ende aldus is Koningh *Iacob* t'zaemen met sijn † broeder *Alexander* Opper-biffchop van *S. Andries* door de *Engelsse* in den slagh met het zwaerd omgebragt, ende sijn volk met de broek op het hoofd t'huys gekoemen. De Keyfer en Koningh van *Engeland* naderhand in *Nederland* wijs wordende, dat de *Switzers* in *Burgondien*, daer sy

1513.

* Siet op
het iaer
1508.* Siet op
het iaer
1523.† Vid.
autor
pag. 648.
§ seq.

hare hoop op hadden gebouwt, door de Franse om-gekost ende in stulte waren gewieghd, zijn na onderlinghe omhelsingh van een gescheyden, de Keyser naer Duytsland, ende *Henrick* naer Engeland. In die daghen heeft Hertogh *Karel* aen sijn bastaerd-broeder *Reyner van Gelder*, wt over-denkingh van syne trouwigheyd en nauwe maeghschap, alle landeryen en erven, die *Henrick van der Stege* in de Vooghdy van *Ruermond* had leggende, mildelijken wt de vuyft geschonken; aengesien *Henrick*, zoo om syne hals-sterkheyd, als om dat hy den *Carthusianen* en 't *Benedictijner* gezelschap te *Ruermond* alle hinder en vyandschap had beweezen, hier over niet alleen syne goederen, maer ook sijn leeven by vonnis van de Vorstelijke vier-schaer hadde verbeurt.

61. Als Hertogh *Karel*, die noyt van gedachten en aenslaghen ledigh was, met verdriet en hoofd-zweer te rugge dacht, dat *Arnhem* van de vordere leeden van Gelderland noch bleef afgezonderd, ende nu by de acht iaeren met Burgondisse bezettingh beladen, verzinde hy eyndelijken alle middelen om dese Velouwsse Hoofdstad door d'een ofte d'ander quink-slagh te verkleeken. In de Stad waren verscheyde burgers, die hem onder-duymse gunst toe-droegen; welke hy niet en liet verkoelen, dan haer op bequaeme stonden door vertrouwde tolken t'elkens waerschouwde en verwittighde om sich ten allen tijden gereed te houden; alzoo hy ze eerlangh de Burgondisse kluyfters van de beenen wilde binden. Dien volgende is hy op *Benedicten* dagh zijnde den 21. van de Lente-maend des volgenden iaers, eer de Sonne noch wt sijn bedde was op-gestaen, aen de zijd (daer de *Molen-beek*, tusschen de *S. Ians* en *Velper* poorten, door eenighe yzere staecten, die effenwel tegens groot geweld niet te dege waren verzeekerd, in de Stad loopt) door-gebrooken, ende onvoorfiens op den grooten Oort by het *Wijn-huys* met sijn volk gezien, eer noch yemant van de Burgondisse hem had vernoomen. Daer na riepmen luyds keels door alle hoeken der Stad: *Dat alle die 't met de Geldersse houden zich verschijnighen, alzoo de Hertogh binnen de poorten is.* Op dit geschal zijn de burgers van alle hoeken blijdelijken naer de Geldersse toe-gelooopen, ende schier alle huysen van de Burgondis-gefinde wt-geplonderd, zonder zelfs met de Overigheyd der Stad door de vingers te zien. Sommighe * vertellen, dat van te vooren zeeker Molenaer buyten de poorten woonachtigh op syne kar veele Geldersse, in hoppe-zacken ofte onder de kooren-zacken verhoelen leggende, by horten en sluypender wijze had binnen de Stad gebraght, die zich te gelegener uyre los geevende hunne spits-broeders den wegh hebben gebaent en de gerievelyke hand geleent. Na dese schoone en onbloedighe over-winningh had *Karel* de armen weder ruym, ende bykants alle plaetsen van aensien in sijn bewaer. De Staeten en adel van Holland, fiende dat sy een harden ram tegen hadden, ende een vyand die meer stevels dan schoeyen verleet, vonden niet alleen raedzaam maer ook noodigh met onsen *Karel* en de Geldersse eene wapen-rust vast te stellen, ende alzoo de spietsen voor een tijd langh aen den haek te hanghen. Derhalven heeft *Margriet van Oostenrijk*, weduwe van *Philibert* Hertogh van Savoyen en Vooghdesse van Nederland, wt last ende op den naem van haer vader den Keyser en Prins *Karel*, met *Willem van*

Langh Wet-gelcerden en last-hebber van onsen Vorst gespreck gehouden, ende, na een kort be-raeden mond-geschil, een vier-iaerighe stille-zaet in-gewillight, zullende aenvangen met den 10. vanden Oogst-maend op *Laurens* dagh: wanneer de Geldersse noch twee daghen te vooren den Hollanderen de vaek wt de ooghen hadden gekeert ende in 't gebied van *Dordrecht* tot aen 't eyland van *Alblas* gestroopt. Sommighe † willen, dat by dit verdingh Gelderland voor sijn leevens daghen aen *Karel* zoude zijn gezeekerd; die daerom (te meer, vermits de *Clevener* in dese handelingh was buyten bescheyden) syne handen begon te slaen aen den tol te *Lobeek* ende de inkomsten van 's *Graven-weerd*; tot groot misnoeghen van de *Cleefse*, die de vrede zochten te koppelen met onsen *Karel* te koppelen aen *Luffrouw Anne van Cleve*, welke naderhand, in ondank van haere ouders, met *Philips* den drien Grave van *Waldeck* is op de loop geteegen: daer de vader niet ongraegh toe scheen te wesen, ten ware *Karel* meer op het nest dan op het vogeltien hadde gesien, ende tot een bruyd-schat begeert al wat de *Cleefse* wt den boezem van Gelderland te pand ofte te schenk bezaten, als *Goch*, *Lobeek*, *de Duysfel* en 't *Rijx-wald*, ende 't en ware de Keyser en syne dochter *Margriet* desen slagh hadden gebrooken en het uyr-werk op-gehouden, die doen den mond vol hadden van een houwelijk tusschen de zelve *Anne* en *Lodewijk van Beyeren*. Van gelijken was tot zottigheyd geworden de voor-slagh van de *Burgoensse*, die al voor heen een knoop dachten te maeken tusschen *Karel van Gelder* ende *Izabelle van Oostenrijk*, tweede dochter van wijlen *Koningh Philips*, welke met toe-stemminghe des Keyfers tot een houwlijx-gift aen hem zoude brengen heel Gelderland; doch met dese bepaelingh, dat, indien 'er wt dit bedde geene lijfs-erven ende van desen boom geen aert en quam, het Vorstendom aldan aen 't huys van *Burgondien* voor altoos zoude vervallen zijn.

62. Op dit iaer liet de Keyser te *Groeningen* aen de *Martens* kerk harde beveelen aenplacken, waer by *Edzard Grave van Embden* openlijken in den acht wierd gedaen, ende de Raed en Gemeente mede op straffe van den ban gelast, hem zonder vertoef af te gaen, *Iuriaen van Suxen* met sijn Stad-houder ende een genoeghsaem getal krijghs-volx binnen de Stad te herberghen, de by *Edzard* op-geworpene *Vestingh* in te ruymen, ende hem onderdaenigheyd te zweeren, tot dat de rechten zouden wt-wijzen wie toe de heerschappy van de Stad was gerechtighd. *Middelwyl* versloften beyde vyanden niet de bestgelegene plaetsen te versterken, ende den land-luyden zonder erbarmenis geld en goed af te haelen. Voort daer na zijn de *Brunswijker* en *Saxenaer* wt het Graeffschap van *Oldenburgh* naer *Oost-Vriesland* op-getrocken. Aldaer is *Edzard* met 500. knechten en 1600. ruyteren, behalven eene menighe van land-luyden, den vyand gevolghd ofte eer onder ooghen gegaen. Korts daer na quam hem een onverhoopte tijdinghe vervaerden, dat *Henrick van Brunswijk*, die beroemde oorloghs-held, met een steuwigh heyr in aentocht was, ende Hertogh *Iuriaen* bereeds, mede voerende eene maghtighe vloot van tien schepen, op de *Eemse* gesien. *Edzard* hier over sijn eersten raed veranderende braght de syne

† *Horum omnium fides sit penes Testmacherum.*

weder

1514.

* *Ex fama publica*

1514. weder binnen *Groeningen*, van waer hy, de Stad eerst een moed in-gesproken ende voor haer goede zucht en trouw bedankt hebbende, na twee daghen op *Dam* is vertooghen. Wanneer hy hier van den *Brunswijker* naerder kondschap ontfinch, is hy, bezorgende de plaetzen eerst met noodige bezettinge, voortnaer *Embden* verreyfd. Aldaer in alle yl eene vloot toe-rustende, heeft daer mede de *Saxisse* bezocht, hunne schepen wt de *Eemse* verdreeven, ende ten deel vermeerstert. Aen d'andere zijd gingh de *Brunswijker* etlijke *Sloten* over-weldighen, veele der zelve slechten en verbranden, ende alle wt-plonderen. *Edzard* sich te maghteloos voelende week met bequaemigheyd op *Aurick* ende van daer op *Embden*. De burgers van *Aurick* siende den vyand na *Edzards* vertreck op haer met vliegende vaenen aentrecken, zijn, na't verlaeten en wt-rooven van haere Stad, door een onbedaerden schrick den *Grave* na-gevlucht. Maer devolken op het *Slot* staeken de Stad zelve inden brand, ende namen een op-zet van den *Burght* tegen te houden. De *Brunswijker* merkende hier veel tijds en werx aen vast te zijn, trock met een grimmigh gemoed van daer, ende verwoestede het gantse gebied van *Aurick*. Van daer nam het leger, na't veroveren van *Mormeer* en *Strickhuysen*, sijn loop op *Lingen*, ende is die geheele streek welke aen *Oldenburgh* aengrensd, den vyand doen in handen gevallen. Wijders koozen sy, laetende *Dam* op de rechter hand legghen, haer wegh naer *Delfzijl*, waer omtrent sy eene *Vestinge* over-weldighden. Voortdaer na heeft de *Saxen* naer een deel huys-luyden met schuppen tot sich ontbooden. Hy zelve beschoot met alle maght het *Slot* van *Hoekkerk*, zoo dat die van binnen het hoofd niet derfden wt-steeken. De *Groeningers* dit hoorende zijn om den verdrucken de hand te bieden wt-gevallen, ende stonden van verre inde wapenen, zonder echter dichte by te komen; 's anderen daeghs deden sy insgelijx, ende keerden tegens den avond weder in de Stad. Hier over lieten die van 't *Slot* den moed sinken, ende zochten noch op den zelve dagh t'zaemen-spraek. Dan de *Saxisse* met menighden de wal beklimmende hadden de *Schants* al wegh, eer die van binnen tijd hadden om op voor-waerden te denken.

63. Wanneer de zaeken zoo over stuer liepen ende het land van *Groeningen* rond-om in schrick en als in een lichte vlam van oorlogh stond, ende daer behalven sich een gerucht verhief, dat des vyands vloot al weder de *Eemse* zocht, heeft hier op *Edzard*, met over-groote droeffenis ia schier met mis-troostigheyd zijnde in-geoomen, den Raed en Gemeents-luyden by een gelaeden, sijne onschuld ende der vyanden trots en onstuy-migheyd wt-gelegh, ende vorders om-gevraeght wat'er meer diende gedaen; toonende sich effenwel over-boodigh goed en bloed by 't vaderland op te zetten. Hier tegens begonnen sy hem alle moed te geeven, zeggende, dat *Godde Heer* leefde, een wrecker van alle onrecht en hooghmoed, die hunne zaeke, wanneer der menschen raed ten eynde ende het water op de lippen was, by de hand zoude neemen ende buyten alle schijn en verwachtinghe wel doen wt-vallen. *Edzard* voelende sijn hert hier door wat verlicht, Och of *God* gave, zeyde hy, en het ware my troosts genoegh, dat ick dese uwe stand-vastigheyd en goede gunst doch terecht moghte beloonen! Daer na hielden sy de hoofden by een; om

raed wt te vinden. Een yeder wterde sijn gevoelen, voor al in zoo een zwaer-wichtighe en verwerde zaek. De hooge nood en konde geen wt-stel liiden: de vyanden waren zonder getal, de *Keyzer* verstoord en onverzoenlijk, het land van alles wt-geput; echter der vyanden iock op te neemen docht hen voor al hard en onverdouwelijk. Alleen scheen de gedachtenis van *Hertogh Karel van Gelder* de hoope-looze gemoederen wat op te richten. Dan het stuck dieper in-gesien zijnde gaf hen weder geen kleyn after-denken; alzo hy om syne nauwe maetschap met *Vrankrijk* by de *Duytse* min bemind was; behalven dat sy van syne wille ofte ook bestandighe maght geene verzeekering en hadden. 's Anderen daeghs zijnde den tweeden van *Pinxteren*, wanneer sy over-woogen dat men ofte de *Gelderisse* te hulp moeste roepen ofte onder den vyand bucken, wierd'er beslooten, dat *Edzard* zelf sich in der yl op den wegh zoude geeven naer *Gelderland*. Als hy aldaer eerst met *Henrick van Gent* Hof-meester ende voort binnen *Zutveen* met den *Vorst* mond aen mond had gesproken, was echter sijn hert noch niet gerust. Want *Karel* op den *Keyfer* en 't huys van *Burgondien* gebeeten zijnde, zocht niet anders dan haer aen alle kanten de vleugels te korten; wel wetende dat het geluck van de *Saxisse* onverscheyden was van dat van de *Burgondisse*. Hier over weygerde hy wel geen bystand, maer pooghde den *Franssen* *Koningh* den *Grave* aen te prijsen: dat het boven sijn vermoeghen was, zoo veele *Vorsten* ende schier heel *Duytsland* te trotzen en op sijn hals te haelen: ende, om zoo veele *scherm-slaghen* af te keeren, het *Fransse* bystand en verbond, zoo hy hem des niet en schaemde, van nooden waren. Doch *Edzard* niet gefind wesende sich onder een wtheemissen *Koningh* te begeeven, dan alleen met *Karel* als een *Rijx-Vorst* in billijkheyd te handelen, gaf tot antwoord, wel te moeghen liiden zoo hy van buyten meerder maght wilde ontleenen.

64. De *Hertogh* een door-trapt Heer, die meer in het hert dan op de tonghe had ende altoos zaeken van geheymenis door syne herffens rolde, sich in-beeldende dat het daer na van zelfs wel koemen zoude 't geen hy voor dien tijd quaelijken konde door-drijven, veranderde hier op van raed, ende liet (om by sonne-schijn hoy te maeken) door den Heer van *Gent* sijn ver-naemdsten dienaar en minder-vriend op desen voet met hem verdraeghen: *Edzard* zoude den *Vorst* 40000. goud-guldens toe-schicken; de helfte dadelijken, de overighe penningen metten aller eersten; om hier mede een genoeghzaam leger te werven en de *Saxisse* wt *Vriessland* te doen verhuysen, zullende de andere oorloghs-kosten koemen tot last van den *Hertogh* ende *Koningh* van *Vrankrijk*. *Edzard* zoude *Groeningen* met de *Om-landen* en 't vorder gebied der *Vriesen* tot aen 't *Vlie* van *Karel* te leen bezitten, ende *Karel* wederom, docht het hem goed, van de *Fransse*. Dit aldus besteld zijnde, wierden'er strax voor het geld 't welk hy by de beurs had 250. ruyteren ende ook zoo veel volx te voet aengenoomen. Daer behalven is *Michael van Bombergen* wt *Pomeren*, een *Overste* by den *Koningh* niet onbekend, door *Karel* naer *Vrankrijk* af-gevaerdighd, om mannen en geld by een te haelen, ende zich wijders met den *Koningh* te bespreken. Doen is *Edzard*, tijdinghe hebbende dat de *Brunswijker* voor *Norden* wt het *Slot*

1514. Slot was dood geschooten, met grooten spoed weder naer huys verreyfd. Ondertusschengingh de roep, dat *Edzard* met een hoop Geldersse in aentoght was, ende hem bereeds etlyke ruyters en voet-knechten te gemoet gezonden. Op dese maere deeden de Saxisse hun Vorst door een rijdenden boode aendienē, *hoe sterk de vyand na de spraeck wierd gehouden; wat sy in dese gelegenheyt zouden hebben te doen, ende aen welken boek sich neder te slaen; dat het krijghs-volk om geld schreeuwde, welkers schaersheyt wel licht eenighe mis-noegendheyt en op-loop konde verwecken.* Dan alzoose dese brief wierde op-gevangen ende naer *Groeningen* gebraght, hebben sy, in twee daghen geen beicheyt krijgēde, alles rond-om verniet. In dien tijd was door de Saxisse vloot de Eemse en handel wederom geslooten, ende *Dam* en *Emden* vaneen gescheiden. Doch *Edzards* onderdaenen met een raemelijk getal schepen wt *Emden* loopende hebben den vyand by *Delfzvel* met ernst aengegreepen, verstroyt, ende na een geluckighe kans 300. zoldaeten aen land gezet, om sich binnen *Groeningen* te begeeven. Onlanx daer na is *Edzard* neffens een cierlijken sleep ruyteren met een blijde gebaerte in de Stad gereeden, ende immers zoo blijdelijken van de burgery onthaeld. De ruyters, sterk by de 700. waren alle treffelijken wt-gerufft, ende hier onder 250. Geldersse aengeleyd door *Roelof van Lennep*; de andere hadden den *Grave* te voorengedient.

65. Middeler-wijl gingh de oorlogh langhaezam voort, de schat-kist des Hertoghs van *Saxen* wierd ydel; *Meyssen* konde niet langer tegens de kosten, noch *Vriesland* tegens de schattinge. Het gerucht van de Geldersse hoewel by hem in den wind geflagen, veroorzaekte echter in sijn boezem eenighe ontsteltenis: want wat raed, dacht hy, indien *Karel*, een Vorst niet min listigh dan onrustigh ende boven al driftigh, zonder iock de oorlogh by de hand nam? *Iuriaen* dit alles herkauwende, vond dienstigh hier over krijghs-raed te houden. De vergaderingh stemde over een, dat men, omkosten te spaeren ende om den Gelderssen in 't vaer-water en in de voor-baet te wesen, geensins met gebondene handen moette zitten, maer der vyanden leger en Steden met alle geweld aentasten en voor den voet innemen. Onder en voor alle andere ried *Henrick van Brunswijk* de ionge, die van aert en iaeren heet was ende onverduldigh over sijns vaders dood, dat men, indien men t de hoofd-stad *Groeningen* ongestoord wilde laeten, ten minsten *Dam* zoude aengrijpen, ofte de Oost-Vriesen over de Eemse wederom aen boord koemen. 't Beleg van *Dam* beslooten zijnde, is daer op een haestighe toerustinghe gevolghd, ende wt alle legers het meeste volk vaerdighlijken naer *Sekverd*, daer *Iuriaen* sich verhiel, neffens de groote en kleyne stucken, by een gevoerd. Daer na trock de heele schaer op *Dam*, welke Vestingh met een middelmaetige wal en 800. zoldaeten, behalven de burgers die in tal en moedigheyt den zoldaeten niet toe en gaven, was bewaerd; waer over *Otho van Diepholt*, ende onder hem *Cornelis Funk*, *Geeraert van den Clooster* ende *Evert Ripperda*, dappere mannen het opzicht hadden. De wal wierd hier en gins en overal door-geboord, ende de Sterkten reddeeloos gemaakt; tot dat eyndelijken de vesten aen drie hoeken op eenen tijd zijn bestormd.

† Si bovem non possis, asinum agas.

De burgers en krijghs-knechten weerden zich onder een ridderlijken, ende drieven de *Saxenaers* driemaal met metkelijke schade rugge waerts. Maer gemerkt de Vorsten het volk van afteren aeristouwden, ende de *Brunswijker* yffelijken bestond te schreeuwen; bequamen die van buyten de overhand, rennende lanx de straeten, ende niemand verschoonende; zelfs niet die in de kerken waren geloopt ende de outaers omhelsden. In 't begin hadden zich 150. mannen over de grafien met de vlucht geberghd: 't getal der gevangenen en was niet over de 200. Het krijghs-volk kreegh de handen vol buyts: alle huysen van de Vestinghe wierden als verbeurd aengeslaeghen. Te vooren was het de *Utrechtsse* Bisschop *Frederick van Baden* onder de hand eens met de *Saxisse*. Dan zoo haest *Edzard* naer *Gelderland* gegaen, ende de *Saxenaer* met inwendighe vrees en quaed vermoeden was bezeeten, heeft hy het moment af-geworpen, ende de *Over-Yffelse* in dese verbintenis mede betroocken. *Edzard* hier over vergald bestond de *Drentenaers* als vyanden brand-schattingh af te eyssen. Die van *Groeningen* lieten die van *Utrecht* mede aendienē, dat sy ze, om het verbond met den *Saxenaer* hun bittersten tegen-streever, voor vyanden hielden ende verbanden.

66. Des Hertoghs van *Gelder* hert en handel waren by den *Saxenaer* insgelijx verdacht. Want sijn vader *Albert* had langh tegens hem geoorloght, ende hy zelf was *Maximiliaen* en 't huys van *Burgondien* meer toe-gedaen, als *Karel* wel lief ofte nut was. Wanneer hy nu wijs wierd, dat *Edzard* met hem te raed had gegaen ende bereeds etlijk volk in *Gelderland* op-gelicht, begon hy mis-trouwēde en bangh te worden ende *Karel* door brieven te onder-taften. *Karel*, die mede niet slinx noch van hoofse greepen onvoorfen was, wierp hem voor zaeken van geweld, ongelijk en getweygerden handel; meer om sijne zwaerhoofsigheyt te vergrooten dan om ze wegh te neemen. Als de *Saxenaer* hier op diende, dat van hem niet dan vriendschap was gekoemen ofte voortaan stond te verwachten, zeggende vorders, over-boodigh te zijn wijders met hem te handelen, en begeerēde daer toe brieven van vast geleyde; heeft hem de Hertogh al wederom met een duyfter en twee-zinnigh bescheyd af-gezet. Ondertusschen wist *Edzard* na syne weder-komft het geld qualijker by een tekrijgen, als hy wel hadde verhoopt ofte met onsen Hertogh af-gesprooken. Echter heeft men 14000. Rhijnsse guldens ten laetsten naer *Gelderland* geschickt, ende het verloop van den tijd met het geen aen de penningen te kort schoot op de beste wijze verschoont. Alsdoen is de ruytery, die na 't af-legghen van den * *Fransien* oorlogh door den Koningh van *Engeland* was ontslaeghen, door de Geldersse aengenoomen. Voorders schreef de *Vry-heer* van *Gent*, die by onsen Vorst in 't beste blaediē stond, aen die van *Groeningen*: *hoe de Vorst, door sijn tusschen spreken en onder-werkingh, met Edzard een verbond had getroffen ende noodighe hulp beloofte, indien hy het bedonghen geld ontfingh, 't welk nochtans zeer langhaezam ende noch maer ten halven was over-gemaekt; waer na sijn Heer van stonden aen de Engelse in sijn dienst had verplicht, en eenige volmaghtigers naer den Koningh van *Vrankrijk* ende andere sijne vrienden af-gezonden, om zonder vertoef volk zoo te voet als te paerd te verzaemelen; zoo dat de *Grave* eerlangh*

* Siet op het iaer 1513.

1514. Zoo een maghtigh bystand had te verwachten, waer mede hy de Stad Groeningen ende sijn vaderland van den vyand zoude konnen ontlasten ende in stilte brengen. Vorders bad hy, sy wilden om't verlies van Dam niet te zeer treuren noch daerom den Grave begeeven, maer de slap-moedighe en oproer-maekers versterken ende op den rechten wegh leyden. Hy beloofde haer als onder een hand-schrift, dat sijn Heer noch den Grave noch henlyden in den druck zoude laeten, zoo verre de Grave het verdragh niet te buyten gingh. Het op-schrift hield aen de Gemeents-luyden; wt zaek het volk verdrietigh en half mis-gehongerd, nauwlijx in den teugel was te houden, ende het krijghs-volk geene penningen by de beurs hebbende tot geene ergerlijke aenslaghen moght vervallen.

67. Edzard laevende de burgers en zoldaeten met de hoop van het Geldersse bystand, maer bekommerd over al het draelen, gingh zich zelve door allerley gedachten ontruften. Wt Gelderland koemende had hy met sich genoomen Ioust Grave van Hoey, die door Henrick van Brunswyk wt sijn land gestooten zijnde ende het Rijk goede nacht zeggende, mede heul en steunzel zocht aen Vrankrijk. Dees wierd van Edzard naer Hertogh Karel geschickt om te bidden, dat hy doch met de zaeken wilde voortvaeren, alzo men rechte voort met een geringe maght, zoo die by de hand was, wat groots en zonderlinx zoude konnen verrichten: indien de Vorst zich met een goed heyr op den wegh gaf, zoude hy de overwinningh daer mede verbaesten, na de welke men voor de haetlinghe niet en derfde te vreesen; doch alles was aen den spoed geleege. Karel sloegh den bal te rugghe, ende woude het Edzard wjitten, dat het geld niet tijds genoegh ende ook niet ten vollen was over-gemaekt, ende daer door de beste kans was verkeerdt ofte voor by gegaan, de wervingen verbindeerd, de vyand in sijn voor-neemen gestijft, ende alles bezwaerlijker geworden. Ondertusschen om syne goede meeninge te doen blijken, liet Karel hem volk volghen, doch weyniger dan hy verzocht ofte behoefde, te weeten slechts 4000. voetknechten ende 400. paerden. Dese met den Grave van Hoey zich over 't gebied van Benthem wtsstortende ende Edzards maght te gemoet siende, bestonden middeler-wyl dit geheele land, vermits Grave Ewerwijn den Saxenaer diende, leelijken te verwoesten. De vyand dit vernemende heeft met de volkeren van 't Sticht ende den * Swarten hoop, die hy wt Oost-Vriesland in alle yl naer Benthem liet af-gaan, den wegh bezet, ende daer na de Geldersse getracht in de knip te krijgen. Dan dese waren, wegen haere zwackheyd, om het gevecht te ontwijken, naer Twent geweeken: een deel van haer vermeersterde Oetmarsen en Delden: de overige ontloopen wedernaer Gelderland. Alsdoen legerde sich de Saxenaer omtrent Coeverden, om op Edzards volk te passen; ende die van 't Sticht, om den Gelderssen een been te lichten in de Twent. Hier over was Edzard niet weynigh bedeed: behalven de dunheyd van geld zagh hy de syne dagelijx door-druypen ofte over-loopen, ende vreesde voor een gemeynen op-roer; aen d'andere zijd waren syne hulp-troppen veriaeghd, ofte van de syne af-geslooten. Ende hoewel hy met een half oogh Karels aenslaghen wel merkte, endorft hy ze echter, om hem niet af-keerigh te maeken, in 't openbaer nietlacken. Eyndelijken

ziende waer den Hertogh de schoey wrongh, ende liever hebbende een deel te behouden dan alles reffens te verliefen, liet den Raed vergaderen; alwaer hy rond wt vertoonde, dat men, om de Geldersse graegh te maeken en wt den slaep te wecken, Karel tot Opper-vooghd van de Stad ende tot Leenheer over hem moest maeken, alzo de zaek niet langer op-geschort ofte op eenige andere wijze konde hersteld worden. Wanneer de heele vergaderingh desen voor-slagh voorgoed keurde, is de Rit-meester Rudolf van Lennep van stonden aen, wt heymelijk bestel van eenige wt de Stad, door om-weeghen naer Gelderland gereeden.

68. Hertogh Karel over dese tijdinghe niet weynigh vervroolijkt zijnde, liet het kalfs-vel op de daed roeren om meerder volk te werven, zond op nieuws aen den Koningh van Vrankrijk om geld ende luyden van oorlogh, strelende syne gedachten met de heerschappy van Groeningen niet alleen maer van geheel Vriesland. Daer na beval hy Willem van Gent van Oyen sich in alle haest met de versse maght naer Groeningen te spoeden, ende alles wt-wijzens sijn last te verrichten. Hy gaf hem brieven mede, waer by het langh wachten wierde verschoond, ende alle op-gekoemene beletzelen niet hem maer Edzard op den hals geschooven. De Saxenaer ondertusschen, die allenxkens om penninghem meer benoodighd ende voor de Geldersse bevreeld wierd, liet niet na de burgers te ondertasten en aente zoeken, ende dese en geene middelen van vrede voor te wenden. Gelijk ook bereeds binnen Essen een dagh was aenbestemd; alwaer nochtans, vermits het gerucht liep dat de Geldersse op wegh en by de hand waren ende de Vorst de Stad wel meende, niet dat tot de zaek diende wierd beschickt. Want de Geldersse Maerschalk van Oeyen voort daer na met de oude troppen in Drent aenquam, legerende sich omtrent Rolden en op de nabuerighe vlekken. Hier van daen begaf hy sich, doch zonder gevolg van knechten, zelf in de Stad, ende den Raed by een laedende, leverde aen Edzard ende de Heeren sijn bescheyd, waer by de Vorst te kennen gaf; hoe hy, volgens hunne vorige bezendingh, sijn erf-Maerschalk met een leger hen te haet zond, ten eynde om de Stad in sijn schut te neemen, welke hy, gelijk sijne andere landen, zoo tegens alle geweld en over-moed als by haere oude vryheyd, keuren ende rechten loofde te beschermen. Na af-leezingh van de brieven, deed de gezant een na-reden, ende van sijns meesters goed-gunstigheyd een aenvangh maekende, als mede vande vyandschap des Keyfers ende 't over-maghtige huys van Burgondien 't welk hy hier mede zich op den hals zoude haelen, alle sijne schattten, vrienden ende landen in gevaer stellen, ende tegens zulke stooten geensins konnen bestuen, ten waere hy van elders ende zonderlingh van den Franssen Koningh hulp ontleende; besloot eyndelijken, dat, om de voor-verhaelde redenen, Edzard de heerschappy der Stad ende 't geheele land van de Eemse tot de Lauwers dadelijken af-treedden, ende alle onderzaeten van sijn eed ontslaeghen zijnde den Hertogh van Gelder met sijne erven ende den Koningh van Vrankrijk voortaan zouden hebben te hulden. De Stad zoude alle haere voor-rechten behouden, ende het vlacke land alleen onder den Vorst staen, om door de Hovet-mans ofte wt de burgerij gekoozene Richters, met by-voeginge van sijn Stadhouder, bediend te worden. Hy begeerde het Slot, als een heck en toom van de burgerlijke vryheyd, geslechte,

* Legio nigra.

1514. gestecht, ende in de stede een Vorstelijk Hof zonder grachten en wallen gebouwd hebben; ende daer en boven een iaerlijxe beede, zoo groot ofte kleyn als hem de gezanten der Stad en Om-landen zouden willen toe-legghen. Indien hen dit beviel, wist de Vorst naest God middel om den vyand door heel Vriesland het gat wt te iaeghen; zoo niet, had hy last met het gantse heyr weder naer huys te wandelen. Daer na sprack hy Edzard in 't byzonder aen, vragende of hy wel gesind was onder Vrankrijk ende sijn Heer te schuylen, die hem alsdan niet alleen wilden verdedighen maer ook wederom aen sijn vorigh bezit helpen.

69. Dit verzoek wierd verscheidentlijken op-genoomen. De meeste burgers die 't beste hoopten waren hier niet tegen. Edzard was in sijn boezem verstoord, dan en dorst niet wt de borst spreken, ende zeyde alleen met beknoopte woorden, met een andere meeninge naer Gelderland te hebben gereyft, met den Hertogh besteck gemaeckt, geld gezonden ende om bystand aengehouden. De Maerschalk diende hier op, dat (onaengesien het driede deel alleen van 't geld, ende zulx ook veel te laet door den Grave was besteld) de Vorst van Gelder echter een goede menighte en puyk van volk had over-geschickt, ende daer toe over de 25000. goud-guldens gespilt: in voegen, dat zoo men slechts de heele helfte der penninghen by tijds hadde bestelt, noch Dam zoude zyn veroverd, noch de vyand misschien rechtvoort den Vriessen bodem beslaen. Als Lennep hier by voeghde, dat de Hertogh noch onlanx tot sijne over-groote kosten een heel leger had geworven, ende noch meer, zoo 't nood dede, wilde doen; gaf de Grave dit bescheyd, dat sy al te seer op het eerste verdragh drongen, alzo 't hem niet aen de wille maer aen de maght en 't geluck had ontbrooken, ende de Hertogh te vooren wel veel meer had konnen te weegh brenghen. Hy begeerde, wat het voordere belanghde ende het moght 'er mede gaen zoo 't wilde, den Vorst geensins tot een Leen-heer te kennen, maer, zoo hy aen den menschen geen troost en vond, sijne hoop op God vesten. Hier op wierd een nieuwe vergaderingh gehouden en 't volk by de Gilden om-gevraeghd. Dese vonden nergens groote zwaerigheyd, zoo Edzard maer het ia-woord woude over-geeven. Op den zelven tijd wierd met den Maerschalk naerder gehandelt over de Hover-mans, ende beraemd, dat die aen de keur van den Raed zouden staen, ende alle Vestinghen in de Om-landen geeffend worden. Doen was 'er noch overigh, om Edzard met haer in een schip te brenghen. Als nu de gemaghtighde van den Raed en 't volk dit hem voor-leyden, klaeghde hy door sijn Cancelaer bitterlijken over het voorgaende, zeggende niet dan na vennootschap en beschuttinghe getracht te hebben, ende grootelijx beducht te zyn dat Karel meer sijn zelven dan eens anders voordeel zocht, ende met hulp der Vriessen de bereeds af-gesloofde Saxisse lichtelijken wt de landen over de Lauwers zoude verdrijven, en sich daer over Heer maeken. Wanneer een van de burgers hier op in alle nederigheyd aenwees den tegenwoordighen nood ende het hertelijk verlanghen van de gantse Gemeente, ende Edsard een weynigh was bezijden geweeken om zich met den synen te bespreken, trad hy daer na weder voor, zeggende teghen haere sinnelijckheyd en begeerte niet langher te willen worstelen, ende te verhoopen, dat hem de Hertogh in andere dinghen weder een slag voeghen en des te gunstiger soude wesen.

70. Dit wierd den Raed ende de gekoozene van stonden aen voor-gediend, wt welcher bestel de Stad voort eenige mannen tot den Gelderssen last-hebber af-vaerdighde, om te boodschappen dat men hier in hadde bewillight, en wijders beslooten dat 's anderen daeghs vroegh de Raed en 't zaementlijke Gemeente den Hertogh van Gelder zouden bezweeren. Hier van is aen de burgers op hun verzoek een schriftelijk ende by den Heer van Oeyen bezeegeld bescheyd geleverd. Op den besprooken dagh, zijnde den drieden na Aller-heylighen, hebben die van Groeningen Hertogh Karel in de Walburgskerk, daer de Heer van Oeyen voor het groote outerstond, met op-geheevene vingeren trouw en gehoorfaemheyd gezeekert, ende met een (zoo zommighe willen voor-geeven) den Koningh van Vrankrijk, doch met bewimpelde woorden, om den gemeynen man te verbysteren. Dit verricht zijnde, heeft Edzard Harke van Suderhuys Rechts-geleerden naer Gelderland laten af-gaen, om met den Vorst van dinghen te spreken die hem meest in 't byzonder aengingen. Die van Groeningen verwittighden Karel mede van den eed, hem dankende voor syne hulpvaerdigheyd, en biddende om spoedighe voldoeningh van hun vorder voor-stel. Ondertusschen was de Geldersse maght in 't leger te Laer; ende de Swarte bende van den Saxenaer nam voor het Slot van Wardebrasse alle daghen toe in moed en sterkte. De Geldersse schroomende voor dien rauwen hoop, ontbooden by haer eenige Rit-meesters met van Oeyen te Groeningen zijnde, ende onder andere Werner Spiegel met de ruyterye, ende teeghen alsdoen gelijker hand naer Gelderland, zonder dat haer de Saxisse konden after-haelen. Als de Stad hier over eenighsins ontsteld was ende niet wetende wat te gissen, heeft de Maerschalk den Raed ende Gemeents-luyden naer boven geroepen, ende onder-richt, dat dit verreck, hoewel buyten sijne voor-kennis geschied, niet alleen niemant after-deeligh zoude wesen, maer de Vorst zelf in korte daghen met een goede heyr-krachte over koemen, om den vyand over al haere pael-steden te doen ruymen. Middeler-wijl is Edsard, syne voorighe maght en waerdigheyd nu wt-getrocken hebbende, in 't kriecken van den dagh wt den Burgh van Groeningen naer Embden verreyfd, om syne landschap en eygene zaeken waer te nemen. Die van Groeningen gingen zich door de burgery terstond van 't Slot verzeekeren, op dat Edzards after-gelaetene gereedschap niet moghte verlooren gaen. De Grave daer na, wijs wordende dat de vyand in de vryheyd van Lenge Vastel-avond hield ende moy weder speelde, is in aller spoed daer heen geruckt, mede neemende, behalven den Grave van Hoey, sijn hop-man Robert van Keppel een edel-man wt Gelderland; alwaer hy met syne troppen een degelyke overwinningh behaalde, endeschier den heelen hoop neder-hieuw ofte op de vlucht braght; zonderlinghe alzo sy alle niet anders en meynden, dan wt Gelderland een groot heyr aengekoemen, ende noch meer volx onder wegen te zyn.

71. Onlanx daer na is Edzards Slot binnen de vesten van Groeningen af-gebrooken, vermits het zelve tot veel quaeds aenleydingh hadde konnen geeven; te meer doordien de Geldersse hulp-benden alle uyren wierden tegen-gesien, en 't volk in de Stad om geld riep, waer van ook eenighe gebreekelijk ofte den Saxissen waren goed-

1514. goed-gunstigh, die met groote ongeduld slechts na een wt-komst vanden oorlogh verlangden. Soo dese het Slot in-namen ofte yet anders voornamen, zoud alles in vreesse en gevaerlijkheyd hebben gestaen. Hier over schreef de Raed aen *Edsard*, ende begeerde ofte meerder bezettelingen ofte oorlof om de wallen te slechten. Dan alzoo *Edsard* vermits sijn langh wt-blijven rechtevoort veelerley zaeken om de hand hebbende vertraeghde te antwoorden, wierpen de burgers de mueren in de graft met zoo eene gauwigheyd, dat een werk van menighe maenden in weynige daghen (na dat men de stucken ende *Edsards* huys-raed eerst hadde gebergh) tot den grond wierd geeffend en vernield. Hier toe heeftze noch meer aengeport, dat Hertogh *Karel*, na 't zegghen van den Maerschalk, eerlangh in de Stad dreyghde te koemen. Ende hoewel hy dit zelf had aengeraeden, nochtans gemerkt der Vorsten gedachten wankeligh zijn en altoos haekende naer 't gebied, vonden zommige verreffende goed dit oogen-terghzel, als een steen van aenftoot, te vooren wegh te neemen. *Edsard* dit namaels hoorende zoude de Geldersse van verzuymenis en onbedachtzaamheyd hebben beschuldigh, dat sy den grond-vest en stoel van hunne toe-koemende heerschappy zoo lichtelijken hadden laeten wt-roeyen. Hertogh *Iuriaen van Saxen*, die om de wan-betalinghe sijn volk qualijken in den band wist te houden, heeft onder dit al wederom die van *Groeningen* een locke-brood van vrede en t'zaemen-spraak voor-gelegh. Doch dese brieven zijn over al door de Stad wt-gelacht, vermits sy niet langer hun eygene meesters en waren. *Karel* liet ze mede schriftelijken aendienne syne ongeveynsde meeninge, dat hy mede haer vorigen handel van waerden hield, ende wt Gelderland nieuwen voor-raed van volk naer Vriesland had gezonden. Middeler-wijl was de Saxenaer te *Leeuwaerden* op den land-dagh, meest om eene schattinge over het land wt te zetten. Terwijl sy aldaer met den anderen knibbelden, quam het krijghs-volk wt Gelderland in 't Geester-gebied in-vallen. Dit gerucht voort naer *Leeuwaerden* over-vliegende stiet de vergaderingh en gheelen raed-slagh om verre. Den oorsprongh hier van zullen wy kortelijken gaen ontvouwen.

72. Tusschen *Edsard* en *Karel*, spreekende van *Groeningen* te ontzetten, was eerst over-gekoemen de Vriesen over de Lauwers aen te tasten; aengesien die landschap naest aen Gelderland was grenzende, ende zeer bequaem om de Stad wt den brand van den oorlogh te verlossen. *Ianke Douwens* en *Sicco Galima*, ter herten treckende dat hun vaderland van de Saxisse boven maeten en zonder eynd vertreden en geschat wierd, ende verstaende dat Hertogh *Karel* tegen de Saxisse volk verzaemelde, tooghen op het ontbieden van den Hertogh naer Gelderland; waer mede en met syne Raeden sy binnen *Harderwijk* veele woorden wisselden over de wrevel-moedigheyd der Saxisse, raed geevende ende weder vraegende om dese kevers in de beste wijse wt Vriesland te veriaeghen. Eynelijken hebben sy hun lichaem en goederen aengebouden, om voor al de Vriesen aen te grijpen, ende der vyanden zenslaghen t'eenemaal den neck te breeken: gelijk men zomwijlen in de voeten een ader opent om daer door het hoofd en d'andere leeden van de smert te ontlaffen.

Waer over *Karel* syne nieuwljx wt Vrankrijk over-gekoemene troppen in alle haest en stilghed by een trock, ende met de Franse schijven noch meer volx in dienst, ende al het vaertuygh te *Harderwijk* ende daer omtrent in huer aennam; waer mede *Leenaert van Swartzenburgh*, een bedreeven krijghs-man gekoemen wt een over-oud stam-huys in Duytsland, de Zuyderzee schielyken over-zeilde, ende de zoldaeten in 't Geester-deel en schier in 't ingewant van Vriesland over-braght, eer noch yemant haere komst had vernoomen. Hier op is van de waerlooze en onbezette Steden, *Sloten* voor eerst over-rompeld, en 't leger daer na voor *Yst* geslaeghen. Alsdoo heeftmen de Vriesen, door toe-doen en aenblaesen van *Galema*, en *Douma* ofte *Douwens* (wiens vader eertijds door den Saxissen Stad-houder in Vriesland was onthoofd) tot hunne vryheyd beroepen, ende hen voor ooghen gesteld, dat het onbillyk en schandigh was, dat een volk voor heenen altoos vry nu geschat en geschooren wierd; te meer, nademael nu hun nood-hulper de Vorst van Gelder ende sy met hem gekoemen waren, om haer alle wt de Saxisse dienstbaerheyd in hun vorige geluck te stellen. De Geldersse en verghden noch schattinghe noch iaerlijxe tollens, dan alleen een weynigh gelds tot quijtinghe van 't krijghs-volk om den vyand wt te drijven, ende den blooten eer-naem van Beschermers. Haer en stond niet meer te doen dan de tegenwoordighe gelegenheyd by 't hoofd te vatten, ende te kiesse, of sy vrye luyden wilden wesen ofte in de slaverny sterven en vergaen. Dit gingen sy en meer andere over al verspreyden, ende de Geldersse hadden by alle gezelschappen anders niet in den mond. De Hertogh t'hoorende met een innerlijk genoegen de syne in veylighed omtrent *Sloten* ende met geluck voort daer binnen gekoemen te zijn, dat 'er daer behalven te *Harderwijk* dagelijx knechten dienst begeerden naer Vriesland: schickte aen *Dirk van Keppel* sijn bevel-hebber tot *Harderwijk* ende sijn Rent-meeft *Maurits Pannekoek* 100. guldens, om elken knecht, zoo die maer goed en ervaeren waren, een gulden op de hand te geeven, welke sy voorts met rotten van 30. ofte 40. teffens zouden over-scheepen, ende hen een eed af-neemen van *Erkelens* in alle zedigheyd te zullen gehoorzaemen, als mede de naemen opteykenen, om te moeghen weeten waer sijn geld was gebleeven. Wanneer hy korts daer na een ydele maere vernam van dat de Hertogh van Saxen *Sloten* zoude berennet hebben, en vergar hy niet van *Harrem* wederom aen *Keppel* te schrijven, dat hy wat hem hier van kondigh was aen den Vorst op staende voet zoude over-brieven. Alzoo is 't leger op *Sneek* gevoerd, ende de burgery aengezeyd, dat haer niet quaeds en zoude beiegenen indien sy maer geboorsaemden, ende anders alle geweld. De Stad van geschut en anders onvoorzien zijnde nam de Geldersse binnen, ende na twee dagen insgelijx *Bolswart*. Daer na zijn 'er veele welgeleegene *Sloten* in dien streek inge-noomen, ende regens de Saxisse sterk gemackt, daer behalven die heele zee-rack tot aen *Mackum*, neffens *Hindelopen*, *Worcum*, *Staveren*, het gantse gebied van *Geest* en de *Sevenwolden*, met meer Ambachten en plaetsen den Gelderssen toegevallen.

† Ex binis Ducis autographis quae suppeditavit nobis, inter cetera, nobiliss. Iohannes Wittenius, Musarum ac nostrae deliciae.

1514.

73. Vorst *Iurien van Saxon*, die noch met den synen om *Groeningen* hengelde ende *Essen* dacht vast te maeken, is op dese tijdingh heel week-moedigh ende van ander beraed geworden. Want hy de bende te *Essen* leggende tot sich ontbood, ende de zelve, meer met hooghe beloften dan met geld vernoeghd zijnde, naer *Vriesland* af-zond. Hy zelve is met sijn zoon ende een wt-geleesen getal van ruyteren in't begin van den Winter-maend van *Werdenbrasse* naer 't land van *Munster*, ende voort dieper naer *Duytsland*, zonder groote eer en bulderende van gramfchap, verrocken, ende zedert dien tijd daer niet weder gesien. Ondertusschen en vergat onse *Karel* niet wt *Harderwijk*, daer hy doen veeltijds verkeerde, die van *Groeningen* door brieven meer en meer te verwackeren ende indachtigh te maeken, dat hy het leger met nieuwe vultroppen had gesteeuwicht, om den vyand dien hy bereeds op de knyen had gebraght voort onder den voet te stooten, ende alle sijne middelen aen bunne welvaert wilde te keft legghen: 't welk in haer een versien moed, ende in den vyand een aenwas van verflauwingh en schrick heeft veroorzaekt. De *Vriesen* in *Saxisse* en *Geldersse* ende in tweederley gezindheeden aldus verdeyld zijnde, deden den anderen grooten af-brek en ongelijk; voor al in *Wester-gouw*, alwaer de land-luyden, die te vooren rond-om in de weelde ende als in een land van beloften hadden gezeeten, steeds met branden, spannen en plonderen wierden geplaeghd, ende als in een oogeblick van alles wt-geschud. Onder andere *Lange Pier*, alzoogeheten wegen syne ongewoene lenghte en dick-lijvigheyd, een boeren zoon van de boerschap *Kernswart*, die wt louteren spijt en onverduldigheyd dat hem alle syne heerlijke middelen (welke der luyden ziel en bloed zijn) in *Franecker-deel* waren ontnoomen, de *Saxenaers* ende hun aenhangh zonder genade en op-houden (gelijk *Samgar* wel eer de heydensse vyanden die in sijn gezicht sijn huys hadden geschonden) wederom vervolghde. Daerna een bende over de 600. koppen wt de stoutste en verarmde luyden by een brengende, die 't al waeghden wanneer sy op-spronghen, ende behalven de huyl niet veel en hadden te verliezen, bestond daer en boven de Noord- en Zuyder-zeen met eene vloot onzeeker te maeken, ende de *Burgondisse* maer voor alle andere de *Noord-Hollanders* met een grooten moed ende met geen minder geluck te bespringhen.

74. Op desen tijd heeft *Lodewijk* de twaelfde, Koningh van *Vrankrijk*, een gezworeen vriend en op-wecker van Hertogh *Karel* tegen 't huys van *Oostenrijk*, in sijn weduwdom en hooghen ouder *Marie*, de zuster des Koninx van *Engeland* *Henrix* de achtste, om beyde kroonen naerder te vereenighen, ende meer acht nemende op sijn staet dan op syne gezondheid, tot syne egenoot aengenoomen. Door dit verdragh zijn *Teroane* en *Doornick* weder aen *Vrankrijk* gekoemen, mids dat *Lodewijk* den *Engelander* zoo voor 't herbouwen van den Burght, leeninghe der krijghs-luyden, als anders wt-reyken zoude 40000. goude lelien. *Lodewijk* liet den Vorst van *Gelder* terstond weeten, dat hy in dese vrede ook was begrepen. Onlanx daarna is *Karel*, door een min voorzichtighe dan roekelooze stoutigheyd, slechts met gevolgh van twee lijf-knechten in een ander gewaed

door *Vlaenderen* naer *Vrankrijk* gereeden, ende na een kleynen tijd op gelijk eene wijze wederom gekeerd. Men doet hier by, dat die van *Namen* den snof hier van wegh hebbende, verspieters hadden op-gemaekt om den Hertogh, gelijk wel eer sijn vader *Adolf*, te onder-scheppen, ende zeeker een *Woud-monick* met gescheurde mouwen, die *Karel* van ooghen en weesen, zomen zeyde, niet en mis-leek, aengepakt ende op den pijn-bank geleght. Eerlangh daarna is de groot-moedighe Koningh, te westen op den eersten dagh van 't Nieuwe Iaer over-leeden, ende sijn staf ge-erfd op sijn schoon-zoon ende van de mannelijke zijd naesten bloed-vriend *François van Valois* Grave van *Angoulesme*, een levendigh iongelingh, die *Karel* niet min getrouw en behulpzaam was, ende des zelfs landen en hoogheyd met sijn geld en gunst steeds heeft by-en voor-gestaen. *Karel* liet ook niet na op syne in-huldigh te verschijnen, verbysterende al weder na sijn gebruyk de *Brabanders* en *Burgondiers*, niet zonder schijnelijk gevaer van sijn zelve en bangigheyd syner onderzaeten. In't verbond 't welk doen *Karel van Oostenrijk* Vorst der *Nederlanden* met den nieuwen Koningh beraemde, wierd de Hertogh van *Gelder*, volgens de duydelyke wille van Koningh *François*, mede gedacht en in-geslooten. Want *Aerts-hertogh Karel* effen te vooren *Henrick* Grave van *Nassouw*, *Michael van Croy* en andere syne Raeden naer den Koningh had gestuyrt om hem geluck te bieden, die ook met eene moeyten in de *Op-perkerk* van *Parijs* wt den naem van hun heerschap den leen-eed aen syne handen deden, aengaende de *Graeffschappen* van *Vlaenderen*, *Artoys* ende haer toe-behoor. Ondertusschen beschickte *Nassouw* ook syne eygene dinghen, sich vast maekende met de dochter van *Ian van Chalons* Prins van *Orange*, ende eenighe zuster van *Philibert*, die naderhand ongetrouwd in den *Toscaenssen* krijgh koemende te struykelen, *Nassouw* van synes vrouws wegghen Heer heeft gemaekt van zoo een vermaerd en heerlijk erdeel als daer is het *Prinsdom* van *Orange*. De *Aerts-hertogh*, die doen in den sin had naer *Spanien* te reysen ende hier over aller syner nabueren vriendschap ende vrede zocht, trof mede met *Engeland* een vredes-befteck. De voorwaerden, welke de Koningh van *Vrankrijk* voor Hertogh *Karel* bedongh, zijn naderhand by den *Aerts-hertogh* te Aelit in *Vlaenderen* beedighd in 't by-zijn van den Cancelaer van *Gelderland*; desgelijx deed onse *Karel* binnen *Arnhem*. Het mergh hier van was, dat, blyvende alleen de *Steden* en *Stercken* bezet, al het ander krijghsvolk over ende weder zoo in *Vriesland* als *Gelderland* zoude worden af-gedankt, ende een yder het sijne tot aen *Victors* dagh rusteliken bezitten. Middeler wijl vermoght de Koningh een zekere plaets en dagh te beraemen, alwaer men de verschillen aen beyde kantten met verdraghzaamheyd zoude bylegghen, ofte door gerechtelijke middelen 't effens af-snyden.

75. Ende hoewel dit verbond met *Vrankrijk* den *Oostenrijker* niet zeer mede gingh, vonden het syne Raeds-heeren niet te min voor dien tijd hoogh-noodigh; wel weetende, dat de Koningh om baets halven mede hier toe was getreeden; alzoohy voort daer na met den *Venetiaenen* maetschap, ende alles tot een in-tocht in *Italien* vaerdigh maekte; met dit oogh-merk om *Maximiliaen Sfortia* wt het Hertoghdom van *Milanen* te ver-

1515.

1515. te verdrijven, ende sich alzo een pad te baenen naer 't Rijk van Napels. De daed volghde op den aenslagh; aengezien hy in * Lombardyen inbreekende, ende de Switzers in een geweldigen slag by *Marignano* in 't Milaensse gebied nederleggende, het gantse land schier in sijne geweld kreegh, zoo dat *Sfortia* door nood wt de Stad en 't Slot van Milanen week, ende sich op zeecker verdingh naer Vrankrijk begaf. In des Koninx dienst ende gezelschap bevond zich doen mede syn trouwant Hertogh *Karel van Gelder*, hebbende te gebieden over 6000. Duytse voetknechten, ende tot een Onder-hoofd den Heer van *Tavenne*. Ende nademael hy weynighe daghen voor het treffen, met believen des Koninx, ter vlucht naer Gelderland was gereeden, op een ydel gerucht en wt-stroyzel dat de Burgondisse nieuw spel in synelanden hadden gemaekt, ende voort daer na binnen *Lyons* des Koninx overwinningh vernam, is hy wt enkel hert-zeer, van dat hy op dien tijd om oorlof had gesproken ende niet mede gehayr-pluckt, in een zeer bezorghelyke ziekte gevallen. Dan zoo ras hy weder syn gezond lichaem te huys had gebraght, gingh hy met den eersten *Karel van Oostenrijk* den oorlogh aendoen, ende daer in volhardden den meesten tijd sijns levens. Voor den slag van *Marignan* die in den Herfst-maend voor-viel, had *Karel*, die teenemael gefind was den Italiaenssen krijg by te woonen, om in syn afwesen geen ongemack after te laeten, in 't begin van 't iaer een bestand voor etlyke maenden getroffen met *Ewerwijn Grave van Benthem*, met den Bifschop van *Utrecht*, ende Vorst van *Cleve*, weghneemende ofte voor een tijd te slaepen legghende de weder-zijdsse oneenigheeden. Met *Ewerwijn* wierd beslooten, dat de Geldersse sijn Græfchap zouden verschoonen, ende hy wederom de Vorstelyke landen ofte eed-geuooten, als den Grave van *Emden* ende de Stad en Om-landen van *Groeningen*. Het *Saxisse* volk ende met naemen den swarten hoop moght hy in sijn bedrijf wel door-tocht en huys-vestingh verleenen, zoo sy maer, als voor heen, de nabueren ende paelen van *Gelder* niet en beleedighden. Doch vermits hy noch aen den *Saxenaer* was verbonden, wierd hem toe-gelaeten in 't bysonder alle plichten wt-wijfens sijn eed aen den *Saxenaer* te doen; mids dat hy, met gedachten Hertogh byten 'slands dienende, voor vyand zoudt gerekend worden; ende wederom gelijke vrydom met sijnen onderzaeten genieten, zoo haest hy van daer naer huys was gekeerd. Met de andere ende meest met den Bifschop maekte hy een wapen-stilte voor een iaer, op hoop van met hem inmiddele een wterlijk verdragh te beramen. Doen is *Grave Oswald van den Bergh* met *Karel* mede gezoend, ende hem vergiffenis toeghezeyd van al 't geen hy, ofte syne voor-ouders, met naemen de oude *Oswald* neffens syne zoonen *Willem* en *Frederick*, tegens den Hertogh of synelanden hadden misdaen.

76. Als onder dit *Tiard* met gevolgh van *Thomas Keteler* en *Herick van Lochem* Geldersse sich voor *Dochum* vertoonde, wierd het krijghsvolk in de Stad door zoo eene menighe zoo zeer verbaesd (behalven dat de Stad van werken, geschut ende allen nood-durft slechtelyken was voor-sien, ende sy onder een en met de burgers geen eene lijn en trocken) dat de plaets zonder slaghe ofte stoot over-gingh. 150. van de bezetters, wt *Gelderland* ofte de aenpaelende *Nederlanden* van daen zijnde bleeven by *Tiard* ende

Geldersse: de overige *Meysenaers* en *Saxisse* verhuysden met hun bevel-hebber *Finke Boos* naer *Leeuwaarden*. Alstoen bestond *Tiard* de vaer van Hertogh *Karel* op te richten, ende de aenbuerende plaetsen te noodighen, om haere wijlen vryheyd weder te haelen, en devreemde dwingelanden wt te stooten; in voegen dat het volk met groote hoopen wt eygen drift, ende zommighe weynighe door dwangh en vervaerdheyd, de *Saxisse* verzworen, ende sich op nieuws aen *Karel* verbonden, die als Hertogh van *Gelder* en *Gulich* ende *Beschermmer van de Vriessse vryheyd* wierd wt-geroepen. Op den zelve tijd liep er een loofse bohey, dat de *Swarte Bende* door *Michaël van Bombergen* in *Franken* dienst aengenoomen, ende by *Deventer* over de *Yssel* naer *Gelderland* was getrocken. Die van *Groeningen* toonden middeler-wijl geen ongenoeghen te hebben, dat dese quanten wijd van hunne paelen wegh waeren, alzo yeder een voor die snap-hanen beerde. Daer na hebben de *Groningers* zich vaster met den Vorst van *Gelder* hun nood-helper vereenicht, ende voor-waerden voor-geslaeghen, die *Willem van Oeyen* op het behaeghen van den Hertogh in voor-raed zoudt onder-schrijven: *Karel zoudt het recht des Bifschops van Utrecht op de Stad in 't geheel en onverkort laeten, ende de Stad als sijne andere plaetsen en onderdaenen beschutten, de zelve ende yeder in-zaet in 't bysonder houden by hunne vrydommen, voor-rechten, gewoonten, schattingen, ende tollen, gelijk de Stad wederom onder sijne gehoorsaemheyd beloofde te volhardden, zoo langh als mogelyk. Binnen de vesten moght hy een huys tot sijn gemack, dan geen Slot ofte Vestingh laeten op-timmeren. De Stad gaf den Vorst haer recht over 't Westergouw, Oostergouw ende 't Olde Amt, ook de maght om 't vlacke land tusschen de *Lauwers* en *Eemse* te bestueren; onder zeekeeringh, dat hy ofte sijne na-zaeten novt en zoudt gebengen, dat de Om-landen van de Stad wierden af-gescheyden, ofte een af-gesonderden Heer hadden; ook de Stad, byten haer bewilligingh, met het land aen niemant over doen, noch Schantzen ofte bol-werken op sijn eyghen hand en goeddunken doen legghen; ende slechten alle die by desen oorlogh waren op-geworpen; zonder de wetten en oude hand-vesten ergens te krenken ofte te verzetten. De Om-landen zoudt hy door sijn plaets-waerder wt de Stad ende vier *Hovet-mans*, iaer op iaer by de Stad te verkiefen, laeten beheeren, die mede des Stads keuren moesten be-ceedighen. De markt- en stapel-rechten zoudt alleen by de Stad bliuen, ende over de vlacke landen niet dan *Groeninge-bieren* gesleeten worden. De *Groeningers* zoudt in *Gelderland* gelijke voor-baeten genieten met den in-zaeten, indien de *Groeningers* by de *Geldersse* insgelijc deden. Gedaen op den 16. vande *Sprockel*-maend, ende geteykend by van *Oeyen*.*

77. Onder dit was *Edsard* Grave van *Emden* met sijn Veld-heer *Robert van Keppel* wacker doende tegens de *Saxisse*, inneemende, onder andere, de *Vestinghe Dam*. Terwijl die van *Groeningen* met hem handelden om de wallen in de grafte te werpen, rees er tusschen *Edsard* ende van *Oeyen* een heymelyke onlust, welke naderhand wt-brack. Op dien tijd veylde de *Swarte* hoop over al haer dienst, hier ende daer door de landen om-zwervende. Wanneer de zelve, na dat de mompelingh liep, weder naer den *Rijn*-stroom aen trock, begonnen *Swartzenburgh*, *Erkelens* ende van *Oeyen* zelfs voor *Gelderland* te duchten, *Edsard* te streelen ende op de beste wijze

1515. te believen. Ende wierd voor dien tijd goed geacht, dat *van Oeyen* fich geruft zoude houden, ende de Raed neffens andere Gelderffe arrebyden om de verzeerde gemoederen te heelen. Om welke redenen binnen *Dam* mond-fpraek is gehouden in't by-wefen van *Swartzenburgh* en *Erkelens*. Daer na verftond men in de Lente van een maghtigh getal van knechten, die fich van de Swarte Bende af-zonderende, ende om ontzagh te maeken haer ouden naem behoudende, by *Emmerick* over *Rhijn* in't Graeffchap van *Zutveen* waren getooghen ende allenxkens *Vriesland* naerderden. De Gelderffe in *Vriesland* over hun aentocht verbaefd zijnde (alzo die bende wel op 5000. koppen wierd vergroot, waer onder 400. ruyteren, onder 't beleyd van *Tegnagel* een edel-man wt dese gewesten) verlieten hier ende daer hun leger-fteden, ende onder andere de Stad *Dockum* in *Oofter-gouw*. Hier op is *Vriesland* deerlyken om-gewroet, ende de kerk met het heerlyke Monicken Kloofter te *Ludinkerken* in den grond verdorven. Het krijgsh-volk te *Dockum* viel mede wt, ftack het Slot *Longama* by *Roerden*, de eerfte wijk van de Gelderffe, in brand, ende ftelde alles rond-om in roeren. Onder dit was *Swartzenburgh* van *Stellinghwerf* naer *Groeningen* verreyfd, om de burgery in dese bangigheyd hert en trooft te geeven. Wanneer in fijn af-wefen *Henrick de Groef van Erkelens*, voor *Sneek* beschroomd zijnde, een trop volx van *Bolswart* by hem ontbood, hebben de twee overighe benden met fchier alle burgers de Stad ende zich van daer mede naer *Sneek* begeeven. *Edzard* alsdoen door de Gelderffe en *Groeningers* gevleyd zijnde, om den gemeenen vyand met gemeene kraght te beiegenen, ftelde alle naerftigheyd te werk om het nood-lijdende vaderland wt den druck te redderen, brengende de rapfte *Ooft-vriefen* in de wapenen, waer by, behalven een moyen hoop huylingen, de Gelderffe en *Groeningffe* fchaeren wt de naefte plaetsen fich vermenghden. Als hy dese maght recht op *Collum* voerde, ende de *Saxiffe* hier over wt *Dockum* door-liepen, nam hy zonder moeyten ofte verlies de Stad weder in. Doen was hy met de andere *Overften* befigh, om de plaets vast en houbaer te maeken. Het werk had op *Edzards* aendrijven een spoedighen voortgangh: ende is alzo de Stad met een wijde en diepe graft, neffens een fteuwighen wal met hoeken en voor-werken, wel degheijken verzorghd.

78. *Karel van Gelder* van al dit bedrijf door fchiftende booden onderweefen zijnde, verhief die van *Groeningen* over hunne trouw en wackerheyd, ende gaf haer als op een briefien wat fy voorders te doen ofte te laeten hadden: ten zoude haer noch aen een goed Vorst noch aen de geloofde tijdighe byftand ontbreeken: daer was wat booghwrightighs op stapel, waer van hy ze eerlang wilde deelachtigh maeken, beveelende middeler tyd de wallen van *Dam*, om alle zwaerigheyd voor te koemen, gelijk verfprouken was, te vereffenen. Op desen tijd heeft * *Lange Pier* eene vloot van 26. fcheepen aengeklampt, welke van *Enkhuysen* naer *Vriesland* was t'zeyl gelooopen. Dese fcheepen waren niet alleen wt-gestuerd, om den over-moed van de door de zee langhs de watten kruyffende roovers in te toomen, maer ook om gefchut ende allerhande oorloghs-tuygh, als rappieren, wapenen, laekens, engeld, tot ver-

* Siet op't
voorige
jaer.

verffinge en onderhoud van't *Saxiffe* krijgsh-volk, naer *Harlingen* over te voeren. *Pier* had dese vloot in de opene zee met fyne snelle iaghten, gevuld met den wt-fchot van een hoop rauwe en onvertzaeghde gafter, fchier een heelen dagh na-gezet, ende na een langh en haperlijk gekamp zoo kuym en tam gemaekt, dat eyndelyken hy ende de Gelderffe *Vriefen* de overhand verkreeghen. Achtien fcheepen met haere volle ladinghe wierden genoomen, 400. matroofen levendigh gegreepen, veele ook verflaeghen, ofte in 't water verzoopen. De andere *Fluyten* onder 't beftuer van *Ieroon Sues* hadden zich aen kant gegeeven. De over-winnere flepten de fcheepen naer de haven van *Workum*, ende deylden aldaer de rijke plunderagie onder malkanderen. Dit was een groot kruys voor het *Saxiffe* volk, nademael dit geld tot hunne betaelingh was gefchickt. Daer na spaerden fy vriend noch vyand; na 't in-neemen van *Workum*, 't welk de Gelderffe hadden verlaeten, *Hindelopen*, *Collum* en dien geheelen zee-oever wt-roovende ofte verbrandende. *Pier* en vergat ondertuffchen niet hier en daer met fyne vloot om te zwieren, vrachtscheepen ende pinken, met koornen andere koopmanschap naer *Holland* gaende, te onder-vangen ende naer de *Vriefe* havens te vervoeren. Gelijk ook *Grave Edzard*, den zwarten hoop op de haken volgende, een deel zoetelaers, iongens ende ook zoldaeten by *Meppel* de hoofd-plaetz van *Drent* gevangen nam ofte verfloegh, ende fchier al den tros in de kluyven kreegh. Hy had doen gaerne gefien dat *Erkelens*, de *Ruwaerd* van *Hertogh Karel* over *Groeningen*, zich met hem vervoeghd had; dan dees nam de grootheyd van 't gevaer ende den onzekeren kans van den ftrijd tot fijn wt-vlucht. Doch daer fchuyldte wat anders. Want *Edzard*, hoewel hy de Stad voor *Karel* had in-geruyt, vermeynde nochtans fijn recht op de *Om-landen* te hebben behouden; 't welk niet alleen tegen den handel van die van *Groeningen* ftreed, maer ook met * *Karels* inhuldighe; die derhalven fyne dienars in 't oor beet, dese geheymeniffen tot betere gelegenheyd voor *Edzards* ooghen verhoolen te houden, gemerkt fyne vyandschap op dien tijd veel quaeds zoude konnen rockenen.

79. Die van *Groeningen* gaven den Vorst mede te weeten, dat de zwarte hoop niet inder *Franffen* eed was, ende fy, om de fterke toerustinghen vanden *Saxenaer* ende *Brunfwijker*, fijn by-ftand waren verbeydende. *Karel* ontbood wederom, fy behoefden fich aen dese maere niet te stooten: de *Koningh* van *Vrankryk* had een volmaghtiger naer *Nederland* af-gevaerdicht om die bende band-vast te maeken, waer by noch koemen zouden over de 800. knechten, door des *Koninx* *Oversten* *Michael van Bombergen*, die fich rechtevoort in *Arnhem* verhiel, geworven. Daer behalven had hy wt *Brabant* van goeder hand, dat de *Saxenaer* en *Brunfwijker* noch geen gereedschap met allen en maekten. Ende hoewel hy zelden fchreef, was echter fijn hert niet een oogen-blick tyds van zorgben ledigh, dan brack steeds fijn hoofd voor 't wel-vaeren van de fjne: zeggende voorts een vast vertrouwen te hebben van een zoo wel spoedighe als voor-spoedighe wt-komft van wapenen, ende aen die hoop bereyd te zijn al wat hy hadde ende fijn leeven zeloe te kost te legghen; ende van hen wederom niet anders te verwachten. De *Saxenaer* ten laetften ziende, dathy niet gewoogen was beyde *Vrieslanden* tegen zoo een

* Siet be-
vorens.

1517. een volk vast te houden, 'twelk op wt-heemse hulp steunende alle daghen moedigher wierd, gingh al sijn ende syns broeders *Henrix* aentael, dat hy door over-draght ofte gifte des Keyzers hadde op de zelve landen, aen *Karel van Oostenryk* over-zetten. Sijn opdraghts-brief, op den wt-gangh van de Lente binnen *Middelburgh* in *Zeeland* gegeven, brengt mede; dat de *Vriesen* weghen hun aengeboorene stijf-koppigheyt teghens hun wettelijke Vorsten, af-valligheyt, t'zamen-zweeringhen, weder-berstighen en meyneed, een selle geessel en toom waerdigh waren, ende daer by een maghtigh en strydbaar Over-heer hoogh van nooden hadden; waer toe hy niemant bequaemer en wist dan *Aerts-hertogh Karel*, als erfgenaem zynde van zoo veele staenige gewesten, *Spanien*, *Burgondien*, *Nederland*, ende daer en boven zoo dicht uen de *Vriesen* belend. Hier by koemende, dat *Karels vader Koningh Philips* dese landschappen aen *Iuriaens vader Albert van Saxon* op zulk verdingh had over-gedraeghen, dat ze *Philips* ende sijne erven voor 350000. goud-guldens, boven de onkosten van den oorlogh, weder van 't huys van *Saxon* zouden moeghen inlossen. Evenwel wierd *Iuriaen* toe-gelaeten voor 't laetste noch een proef te necmen, of hy met die van *Groeningen* in vriendschap konde over wegh raeken. Waer ophy, nu meer gedwee zijnde dan van te vooren, door den Grave van *Benthem*, *Andries Phlug* en andere groote en verstandighe Heeren haer dese voor-waerden liet aanbieden: De Stad ontslae sich wt de onderdaenigheyt van *Edzard* ende *Karel van Gelder*, doe den eed aen Vorst *Iuriaen* Stad-houder van *Vriesland*, ende behoude haere oude vryheyd aengaende de markten en andere diergelyke dinghen. Dat *Edzard* sich als leen-man stelle van *Iuriaen* ende sijne erven als Heeren van *Vriesland*; ende *Iuriaen*, na 't segghen van onzijdighe Vorsten, aen den *Gelderissen* vergoedinghe doe van hunne aengewende onkosten. *Phlug* voeghde hier by, dat nu de vrede ofte krygh in haere handen stond, ende in val van weygeringh zoo een vyand haer op den hals zoude koemen, waer aen sy met de *Gelderisse* meer dan genoegh zouden hebben te weeren. De Stad diende hier op, dat de *Saxenaer* sich al te laet verfinde, ende veel bloeds en kosten hadde konnen spaeren, indien men zulk een bod by tijds hadde gedaen; nu schuylden sy ende wilden blijven onder den *Hertogh van Gelder*, die dit stuck belangende moeste gezocht en aengesprooken worden, ende niet sy, die langer geen maght en hadden, om ophaer eyghen hand te handelen. Echter wierden, op het begeeren van den Grave van *Benthem*, eenighe gezanten wt de Stad en door *Edzard* naer *Gelderland* geschickt, om de wterste meeninge van den Vorst wt te vissen. Doch vermits *Karel* niet gefind en was *Vriesland* af te staen, keerden sy effen wijs wederom.

80. Op dien tijd is'er tusschen de *Fransse* en *Burgondisse* een wapen-rust voor vier maenden gelooten, aenvangende met den 12. van de *Somer*-maend, waer in de *Saxenaer*, ende *Edzard* met hunne mede-standers, zouden beklemd wesen, indien sy 't begeerden. De voorwaarden waren, dat een yeder ondertusschen het sijne onbekommerd zoude gebruyken, ende de verdreevene naer hun have koemen, ter tijd toe de *Burgondisse* en *Gelderisse* t'eenemaal met den anderen waren verdraegen. *Edzard* in die daghen verstaende, syne *Ruwaerden* over de *Om-landen* door den Raed te zijn af-gezet, schreef hier over zeer verwijtelyken aen van *Oeyen* ende den Raed, vermacnende syne

dienaers, desen ongeacht in haere *Ampten* te volherden. De *Stads-Overigheyt* ende van *Oeyen* bedeedt zijnde gaven echter, om *Edzard* niet gaende te maeken, beleefd bescheyd, dat dit verschil niet aen hen dan aen den *Hertogh van Gelder* hingh, die dese mis-verstanden in 't kort wel zoude wegh neemen. Aldus wierd *Edzard* voor een wijl tijds bevreedighd, ende dit flickerend vuur voochtelyken gedooft. Daer na heeft *Floris van Egmond* Grave van *Bueren*, ende *Stad-houder* van *Holland* en *Zeeland*, koemende wt bestel van *Karel van Oostenryk* naer *Vriesland*, de *Burghien* van *Harlingen* ende *Leeuwaarden* van de *Saxisse* volmaghtigers ontfanghen, ende het volk van bezettinghe op den eed van sijn Heer gedronghen. Met een gingh *Phlug* opeen volenland-dagh te *Leeuwaarden* het verhandelde tusschen den *Oostenrijker* en Vorst *Iuriaen* aendienen, ende dat het henlyden tot een grooten zeeghen verstreckte, veylighliken te moegen schuylen onder de vleugelen der Vorsten van *Oostenryk*; verzoekende daerom, sy zouden nu den *Aerts-hertogh* in stede van *Iuriaen* bezweeren. Wanneer de *Staeten* hier op tot antwoord gaven, dese maere haerlyden vreemd voor te koemen, ende aen niemand een nietuwen eed te kunnen doen, voor dat alles in stilte was ende het land van de *Gelderisse* ontlast; beval *Egmond*, om haer mack te maeken, dat de zwarte hoop by *Berlekom* sich zoude neder slaen; de welke wanneer om geld bestond te schreeuwen endreyghde te plonderen, wierden de Heeren anders be-raeden, ende zwooren den *Aerts-hertogh* in de moeder-kerk te *Leeuwaarden*; als Heer van *Vriesland* van wegen de *Standen* van *Duytsland*, hulde en gehoorzaemheyd. Doen is aen de zwarte bende haere after-stallighe leeninge van 60000. *Rhijnisse* goud-guldens goed gedaen, de bende zelve van stondtaen in *Franssen* dienst verbonden, ende wt *Vriesland* naer *Vrankrijk* gevoerd, gevolghd zijnde van omtrent 1000. *Gelderisse*, die te *Sneek* ende elders in bezettinge hadden geleegen. *Floris* ontfanghen hebbende de *Stad-houderschap* van *Vriesland*, zond eerst aen *Edzard* ende daer na aen die van *Groeningen* eenkrijghs-boode. Den Grave liet hy aenzigghen sijn feyr op staende voet wt *Dockum* te lichten, indien hy de kraght van 't bestand wilde genieten. Maer hoewel hy sich zonder vertoef met den synen naer *Emden* begaf, hield *Swartzenburgh* nochtans stand ende de Stad voor *Karel van Gelder* in bewaer. De *Groeningers* weesen *Egmond* op *Hertogh Karel*, als hun *Opperhoofd*.

81. Op desen tijd dreyghde de *Gelderisse* Vorst ('twelk den voort-gangh der zaeken hier versterde) met de in *Vriesland* af-gedankte legers eerst naer *Vrankrijk*, ende van daer met den *Koningh*, die om 't bezit van *Milanen* met *Sfortia* oorlogh had, naer *Italien*. Waer over die van *Groeningen* ende de *Maerschalk van Oeyen*, als *Edzard* het oud kraekeel van de *Omme-landen* weder op de baen braght, den *Hertogh* om raed vraeghden. Ende hoewel doen sijn hoofd met oneyndelijke bekommernissen was overladden, liet hy ze echter ende *Ienke Douma* een edelman van grooten aenhangh onder de *Vriesen* antwoorden, dat sy zouden toe-sien dat de *Gelderisse* zaek in sijn af-wesen geen in-breuk moght lijden. Wanneer nu alles tot de reys gereed was, trock *Karel* recht toe naer *Vrankrijk*, vertrouwende de

1515. zorgh syner landen aen *Christoffel Grave* van *Meurs*, die, om syne krijghs-weetenschap ende andere gaven onder de syne wel was gesien. Na *Karels* vertreck wierd van het bestand weynigh werx gemaekt (gelijk de twist-gierighe altoos lichtelijken dese ofte geene oorzaak van klaghte weeten wt de vinghers te zuyghen) ende de zee door de Geldersse snap-haenen (zoo men ze doen noemde) meer en meer besprongen. In den Herfst-maend is'er, op het ontbieden van *Swartzenburgh*, *Erkelens* en andere Geldersse, te *Sneek* een wel-verzochte by-een-komst geweest, ende een besluyt gemaekt, van eenighe volmaghtigers naer den Koningh van *Vrankrijk* te schicken, die van der *Vriesen* ouden en tegenwoordighen staet (met voor-weeten en door't beleyd, zoomen giste, van Hertogh *Karel*) aen den Koningh vertoogh en openingh zouden doen, ende hem tot een maekelaer en rechter verzoeken van alle dese verschillen. Hier toe zijn weghe hunne bequaemheyd gekoozen *Edzard de Groef* Rechts-geleerde, een man in hooghe zaeken te vooren gebruykt en geoeffend, *Agge Aukes* ende *Haye Martens*, die beyde de tongh wel tot haere wil hadden. Hun last was, sich voor gemaghtighde van heel *Vriesland* wt te geeven, ende den Koningh te onder-richten, dat de algemeene *Staeten van Vriesland* (wt-gezonderd alleen die van *Leeuwaarden*, *Franecker*, *Harlinghen*, en weynighe edelen) den Hertogh van *Gelder* tot een *Beschermer* van hunne vryheyd hadden genoomen, ende by bleeven; biddende, hy wilde dese keur van waerden houden; te meer, nademael sijne voor-zaeten de zelve *Vriesen* van de blindheyd en't iock der ongeloovighen hadden verlicht, aen haer rijk gebecht, in de *Christelyke kennis* onder-weesen, ende laetstelyken weghe hunne heerlijke verdiensten met een eeuwige vryheyd beschonken. Wijders, alzo de tijd van de gemaekte stille-zaet schier was af-gelooopen, ende van den Koningh wegen syne meenigerley bezetelengene volkoemene vrede en was te verwachten, zouden sy om een nieuw wapen-bestand wt-zien en aenhouden; 't welk ook voor drie maenden onlanx daer na is verlenghd, doch niet veel beter na-gekoemen, dan het voorgaende.

82. *Edzard* op desen tijd wat scherpelijken van 't krijghs-volk om geld gemaend zijnde, sprack de *Om-landen* wederom aen, haer afvorderende de overighe penninghen van twee iaeren t'zaemen met het verloop van de renten. De *Standen* in *Gelderland*, ende in *Vriesland* *Swartzenburgh* en *Erkelens*, waren hier over niet weynigh ontrufft, als wel weetende dat sy aen de *Stad Groeningen* andere beloften gedaen hadden, ende andere aen *Edzard*; voor al wanneer hy laetst-leeden den *Swarten hoop* wt *Vriesland* veriaeghende, het Geldersse volk met een wt den nood hielp. Waerover sy alles deden om syne hevigheyd te doen bezinken, fluerende een bekend man met last en brieven aen de *Overigheyd* van *Groeningen*: hoe't haer vry wat seltzaam docht, dat de *Grave* sijn woord niet en hielt, maer over de *Om-landen* tollen en schattingen op-stelde, ende de maght van gebieden en verbieden aen hem trock, tot verstooringe van den handelen gemeene ruste. Effenwel en was'er niet geraedzaemer, dan noch voor een tijd, ten op-sicht van *Edzard*, den mom te speelen. Sy waren den *Vorst* wt *Italien* binnen kort weder 't huys wachende, die alsdan den *Grave* lichtelijken om- ofte na sijne hand soude zetten: anders wilden sy selve naer *Groeningen* kocmen, om alles beter te ver-

richten. Dan de in-geslootene brieven aen *Edsard* wierden by den Raed om merkelyke redenen te ruggegehouden, ende niet besteld. Als daerna de tijd van de schattinghe in te beuren voor de deur was, dreyghde *Edsard* sijn after-wesen te vuyr en te zwaerd den onwillighen af te haelen. Waer over de *Groeningers* de Geldersse *Oversten* *Swartzenburgh* en *Erkelens* tot de wapenen en hulp aenporden, ende geen dingh noodiger en vonden dan *Dam* te slechten, 't welk *Edsard* zoo op het mede spreken, ende genoegh buyten gevaer konde geschieden; alzo de burgeren en land-luyden daer na niet alleen en verlangden, maer ook die van *Dam* zelve een walgh hadden van den tegenwoordigen toe-stand. Hier over bestond *Swartzenburgh*, eer *Erkelens* met syne troppen noch by de hand was, *Dam* met ledere en andere gereedschap zonder geluyd op het onvoorsienst in te neemen. Doch wanneer hy daer binnen, tegen de meyningh van den Raed, een hoop bertighe boeren vond ende die van *Dam* qualyken gemoed, dacht hy de plaets met verstoorenis te verlaeten, vertoevende echter noch een wijl, ende nieuw bystand van *Groeningen* te gemoet siende. Dan alzo die after bleef, ende *Edsard*, na dat hy binnen *Delfzijl* volk gelaeten had, gereed stond om naer *Dam* toe te gaen, begaf sich *Erkelens* op *Groeningen*. *Edsard* meester van de plaets zijnde, drongh meer ende meer op de schattinghe, welke die van *Groeningen* nochtans op lijf-straffe lieten verbieden.

83. Daer na hielden die van *Groeningen* te *Post* gespreck met den *Grave*, alwaer wanneer sijn *Cancelaer* onder andere redenen op-haelde, dat *Edsard* verwonderd was over het stil en bedrieghlyk in-neemen van *Dam*; vertoonden de andere volmaghtighers, dat het slechten van die *Vestinghe* te vooren selfs by *Edsard* was toe-gestaen, ende sy met de Geldersse in desen niet tegens't verdragh en hadden gezondicht: maer dat de *Grave* met het invorderen der ongelden niet een omme-sien tijds en tot de weder-komst van den Hertogh van *Gelder* hadde willen geduld hebben. Na vele woorden en weder-woorden wierd eyndelyken beraemd, den *Grave* tot het neder-werpen van *Dam* te bewillighen. Wanneer op den zelve tijd de kerk te *Slochter*, met een wal en graft om-vaaghen, door de Geldersse was vermeerterd; schreef de Raed aen *Edsard*, dat dese *Sterkte* hen door den Gelderssen in handen was gegeeven, ende door den Hertogh soude toe-gekend worden aen sulke die hem best beliefdan; versoekende, hy wilde diergelyk een beraed neemen, belangende het geen te *Post* was af-gesproken. Hier en tusschen gebeurde de grouwelijke slagh van * *Marignano* in *Italien*. *Karel* daer na te *Lyon* wt sijn krank-bedde op-staende, ende in alle haest naer huys rijdende, en verftond zoo gauw niet de onderlinghe kraekeelen tusschen *Edsard* ende die van *Groningen*, ofte bekeef ze beyde door brieven, ende bevalze flux alle vyandschap te staeken. Die van *Groeningen* syne komst, voor het ontfanghen van desen brief, verneemende, zonden gemaghtighde naer *Gelderland*, om den *Vorst* van te vooren in te neemen: wel bewuft zijnde, dat *Edsard* en de *Stad*, aengaende de zaak met van *Oeyen* verhandeld, geene gelijke reekeningh en mackten: als mede, om de *Stad* voor te spreken, ende de beloften van *Oeyen* te doen bekraghtigen. De Hertogh alles verstaende en door-vraegende, antwoorde eyndelijken, de toe-segginghen van sijn Maerischalk

* Siet hier van te vooren.

1515. Maerschalk in alle deelen voor goed en bondigh te houden, ende binnen kort self naer Groeningen te zullen koemen, om, aengaende de Stad en Om-landen, voor altoos yet seekers te beraemen. In tbysonder belastede hy Priester *Willem Frederix*, Grave *Edsard* door sijn geheymen vriend *Harke van Suderhuys*, tot stilligheyt te vermaenen, dien hy ook door scherpe brieven berispte. Heer *Willem* naer huys koemende voldeed syne boodschap, ende gingh *Suderhuys* waerschouwen, dat hier wt tusschen *Karel* ende *Edsard* niet dan alle quaed ende onrust soude zynen, ende de Om-landen van de Hoofd-stad niet en konden worden af-geschevden; biddende voorts, hy wilde, soo lief als hem de vrede en sijn vaderland was, den Grave betere sinnen en herts-tochten in-praeten. *Edsard* door de tweede hand ende mede doot *Karels* brieven aldus voor 't hoofd zijnde gestooten, vond goed voor dien tijd te duyken ende te zwijgen, ende is daerom, verlaetende *Damen* de land-schattinge, naer huys ver-trocken.

84. De Vriesen over de Lauwers, zoo veele daer onsen Vorst mede stonden, zonden mede een dieflijken tros gezanten naer Gelderland, te weten drie wt den Geestlijken stand, drie edel-luyden, en drie eygen-geerfde ofte vernaemde huys-luyden. Wt Westergoe quam *Ianke Douma*, wt Oostergoe *Edo Iongama*, ende *Frederick Rooda* wt de Seven wolden. Dese hadden haer aen-brenghen in het wit gestelt, om daer over met *Karel* raed te sluyten. Het eerste was, dat de Vriesen hunne wille-keuren en wetten meest hadden van de Keyseren ende Koningen van *Vra* krijsk. Het tweede, dat sy haer land stand van gemelde Konin-gen ontfanghen hebbende, vredelijken by haere keuren en vrheyd waren gebleeven en ge'aeren. Het drie-de, dat alleen de Graven van Holland dese gemeene rust en eenigheyt hadden gestoort en verbrooken. Het laetste, dat de schenkinghen van *Karel* den *Kaelen* ende *Lodewijk* den tweeden maghteloos ende onduchtig waren, alsoo de Vriesen † daer in niet en hadden bewillight. Wanneer dit alles den Vorst wel geviel; voegden de gemaghtighe hier by, hoe de sprack in *Vriesland* gingh, als of de zaek der Vriesen van den Hertogh van *Gelder* niet ofte niet genoegh en wierd behertighd, ende de *Gel-derisse* adel in kleyn getal met *Smartzenburgh* en *Erkelens* rechtevoort op haer eygen buydel in den oorlogh voort-voeren: 't welk 'er veele van 't verbond af-keerigh maekte, ende den anderen in den wegh was om met haer aen den rey te treden: waer over sy versochten, dat doch de Vorst in eygen hoofd eens naer *Vriesland* wilde over-koemen, ende dese laster-wolk door de straelen van sijne tegenwoordigheyt doen ver-dwynen. *Karel* na oorlof-vaeringh in hunne woorden vallende, zeyde hier op, dat het de tegen-woordighe tijd niet mede braght, ende ook de nood niet soo dringende was, om zelf een *Vriessse* reys aen te neemen, ende echter de Vriesen, zoo langh by maer de maght en 't leeven ende sy haere oude meeningh behielden, niet en zoude over de hand slaen. Sy be-hoorden een deel ydele zeghs-woorden en wt-stroysse-len der vyanden soo zwaer niet te weeghen; hy zoude eer langh met der daed betoonen, dat hem dese krijgh ende hun welvaeren ter herten gingh. Hy langhde haer brieven mede van diergelijck beslagh, aen de Staeten van *Vriesland* en de Stad *Sneek*, ende verzeekerde ze daer en boven, dat hy ze in wey-

nighe dagen sijne volmaghtigers wilde toefchicken, om naerder wt te legghen ende te verhandelen 't geen hy op dit pas qualijken konde over-brieven. Dit schrij-ven over al in *Vriesland* geleefsen ende met grooten yver wt-gekreeten zijnde, trock vele weyffe-lende ende slaepende luyden aen de zijd van de *Gelderisse*. Men doet hier by, dat 'er door listigheyt van de *Gelderisse* een mompelingh door 't land liep ende van den gezanten gestijfd wierd, dat de *Hollandisse* Stad-bouder *Floris* van *Egmond* buyten last des *Koninx* van *Castilien* *Karels* van *Oostenryk* zich naer *Vriesland* had verwooght, be-kleedende sijne aenstapen met den naem alleen van de *Burgondisse* ende van weynighe wt den adel, ende het volk honigh om den mond smeerde; 't welk opent-lyken zoude bliken. indien *Floris* geperst wierd sijne brieven van volmaght over te leveren, welke hy geene en had. Dit en meer wierd van de *Gelderisse* te *Sneek* na 't volk ende den Raed van *Leeuwaerden* over-geschreeven, om de Gemeente tegens mal-kander ende tegens den *Vriessen* adel en *Bur-gondisse* op te hiffen. *Floris* zocht zoo veel hy moght dit voor-oordeel van hem af te weeren, ende alles in een openbaer geschrift te weder-legghen.

85. Daer na trock *Erkelens* zelf naer *Gel-derland*, om aen den Vorst van het *Vriessse* werk naerder bericht te doen. In die daghen is het Slot *Wardenbrasse*, 't welk *Edsard* voor tien iaeren tot verzeekeringh van die van *Groeningen* had op-geworpen, den *Groningers* zonder weer ofte verlies over-geleverd. Doch eerst wierd 'er eene bezendigh naer *Gelderland* gedaen, ende met *Ewerwijn* Grave van *Benthem* een besteck ge-maekt. Ende alsoo is *Ewerwijn* in 't midden van de eerste maend op de *Schantz* gekoemen, ont-slaende het volk, na voorgaende quijtinghe, wt sijn dienst. 't Geschut, ailen voor-raed, ende de losse timmeragien liet hy wegh voeren, ende le-verde alldoen den blooten wal aen die van *Groen-ingen*, om daer mede hun wille te doen. Daer tegens loofden sy den Grave tegens toe-komstigen *Mey*-dagh te tellen 700. *Rhijnisse* goud-guldens. Dadelijken daer na wierden 'er een deel gravers ontbooden, ende de wallen met de graften verreffend. Met den *Bisshop* van *Utrecht* gingh *Karel* het voorigh bestand een heel iaer verlenghen, af te reekenen van den achtsten dagh dertweeder maend. Doch de wapen-vrede in *Vriesland* met de *Burgondisse* was qualijken van een oorlogh te onder-scheyden. Alzoo *Lange Pier* steeds op de *Burgondisse* vlamme, te water ende te land niet na en liet den vyand te after-haelen ende een voordeel af te loeren. Want als hy effen te vooren op de *Zuyder-zee* den *Hollander* een oorlogs-man had ontiaecht ende etlyken de voeten gespoelt, kreegh hy daer na, behalven twee adellijke vrouwen getrouwd met *Hessel Martens* en *Ivo Bottinge*, eenighe bur-gers van *Franeke* in de knippe, die tot het op-brenghen van haer los-geld te *Sneek* in hechtenis moesten blijen. Daer behalven stelde hy den *Zuyder-rack* niet alleen, maer ook de aenleg-gende gronden der *Hollanders* in vrees en roeren, menschen en vee ende al waer hy zin in hadde doorgaens mede neemende. *Erkelens* on-dertusschen wt *Gelderland* weder-keerende, be-gon te *Sneek*, *Collum*, en *Groeningen* het volk wt den naem van den Hertogh verscheyde stuk-ken voor te houden: dat het bestand nu haest ten eynde zoude loopen, en een nieuwe oorlogh voor handen

1516.

† Vid. Grot. lib. 2. de Iur. belli, capite quo de alic-nandis rebus imperij agit.

1516. was, indien de zaak in Vrankrijk niet en wierde by-geleyd: ende want het geld de zenuw en ziel was vanden krijgh, moest men daer over middelen beraemen, ende om de lieve vryheyd te behouden, eer het te laet wierd, rykelijken toe-legghe. Op dien tijd vermaende de Vriessche Ridderfchap die 't met Burgondien hield de Geldersse bevel-hebbers door brieven, om den vrede aen haere kant zoo wel te onderhouden, als Karel Koningh van Spanien aen de syne deed: ten eynde men middeler wijl om een vaste eenigheyd moght wt-sien. Dan dit was al om niet, vermits Karel van Gelder een heel ander oogmerk had, ende den oorlogh, na 't gemeen gevoelen, liever dan de vrede. Gelijk ook Prier met syne Geldersse op-passende peck in 't vuur goot, ende de Zuyder-zee voor de Hollanders meer en meer engh en onbruikbaar maecte; aengesien hy doen ter tijd een grooten hulk, met bier en koren geballast, in 't gezicht van Enkhuysen wegh haelde, ende na oude wijze den roef onder de matroosen verdeylde. Na dat de Vriessche bood-schappers in Vrankrijk een wijl tijds te Parijs vruchteloos hadden stille gelegen, ende na 't eyndighen van de eerste sittinghe een nieuwe rechts-dagh was aenbestemd teghens Michiel, zijn sy ondertusschen weder naer huys geryesd.

86. Daer na liet Karel van Oostenrijk, die nu al Koningh van Spanien was gekroond, om de schadelijke geruchten haeren loop af te snijden, alle Geldersse Vriessen weeten, dat Floris van Ysselsteyn niet, zoo sy meynden, op sijn eygen hand, maer wt sijn duydelijk bevel naer Vriessland was getrocken, ende sy, door 't verlaeten van den Keyser met de Saxisse ende door 't verkiesen van vreemde bescheermers en middelaers, sich niet alleen moedwillens in groot en noodeloos gevaer hadden gesteecken, maer ook het recht van haere vryheyd verbroekt, ende den ban verdient, indien hy op het wterste met haer wilde te werk gaen, 't welk hy ook dacht te doen, ende haer op het onbermbertighste te vervolgen, zoo sy sijne genade door een tydigh berouw niet en om-helsden. Den tijd van 't bestand over-strecken zijnde, is Floris met ene vloot van Enkhuysen in zee gelooopen, die by Workom een groot schip den Vriessen en Gelderssen toe-behoorende vermeersterde: in noch vier andere stack hy den brand, doodslaende, verdrenkende, ofte vangende descheepsgezellen. Doen heeft hy zich weder naer Enkhuysen gehaest, ende Lubbert Turk met 1500. knechten gestuyrt naer Harlingen, die van stonden aen landwaerts naer Bolswardt gevoerd zijnde de Stad over-weldighden. Dan alzoo de Geldersse dadelyken met de Vriessen sterk op de been quamen, waren sy gedwongen met verlies hunne winst weder telaeten vaeren. Alsdoen begonnen de Geldersse, wt beftel van Swartzenburgh, de Stad in 't rond met een aerden wal vaster te besluuten. Daer na wierden de gemoederen door verscheyde kleyne schermtuzelen tot de wapenen en haet allenkens meer geslepen en verhit. Die van Groeningen die Hertogh Karel alle daghen tegen zaghen, gingen, om hem en haere vryheyd geene ergernis te geeven, den tooren van Edsard, welke alleen van 't Slot noch overigh was, tot den grond af-breeken, 't welk den Grave van Embden tegen de Stad op nieuws ontstack en verbitterde. Te gelijk wierd de Schants te Ferwerden, die de Burgondisse effen te vooren hadden in-genoomen, door de Geldersse troppen aengetaft, ende met goed verdragh ver-overd.

87. Daer na zijn de Gelderssch-gezinde op het vuyrigh aenprickelen van Ienke Douma ende andere Vriessen in de wapenen gebraght, het heyr voor Leeuwarden getrocken, ende daer ook twee groote stucken van Groeningen heen gevoerd. Meteen bestonden sy, doch met minder geweld, Franeker te om-ringhen. Middelerwijl schreef de Vriessche adel, als of zy met de pen de zwaerden hadden willen verstoppen en de bazuynen verdooven, wederom wt Franeker aen de Geldersse en haere lands-luyden, hen voor ooghen houdende alle onheyten en onmiddelijke plaeghen, die het vaderland weghen hunne bals-sterkheyd over 't hoofd waren hangende, indien sy zich by tijds niet beter en verzinden, ende by de Burgondisse om vergiffenis aenbielden. De Geldersse gaeven hen wt het leger een schimpelijk en verdraeyd bescheyd, zeggende, de edele in genade te willen aenneemen, zoo sy neffens haer tegens de Burgondisse en Hollanders de erf-vyanden van de Vriessen en hunne vryheyd zich op-stelden: haer op-zet was hunne halven veel liever onder den beul, dan onder de dienstbaerheyd der Spaniarder te buyghen, welker vermynde rykdommen en hoogh-geroemde maght sy met hulp van den Vorst van Gelder en Franssen Koningh wel waren getroost. De edele en groote binnen Franeker schickten op dit bescheyd Hessel Martens en Kamstra naer Koningh Karel in Brabant om nieuwen en spoedighen by-stand. Doen zijn Floris van Egmond en Grave Felix van Oostenrijk (die bezijden het echte bedde was af-gevallen) dadelyken met een goed leger af-gevaerdighd, neffens Grave Henrick van Nassouw, Ian van Walsenaer, Castre, Sevenberghen, Royen, ende een oneyndigh getal van Ionkers. De heele maght wierd geschat op 12000. mannen, zoo voet- als paerde-volk. Soo haest sy omtrent Harlingen waren aengezet, hebben de Geldersse, vervaerd zijnde voor zoo een hoop volx, voor Leeuwarden en Franeker op-gebrooken, ende sich beslooten binnen de vesten van Sneek, Bolsward en Dockum. Terwijl de schrick noch versch was, gingh Floris Bolsward belegeren, doch na een korten ujd weder verlaeten; ofte om dat de Stad met nooddurft ende een nieuwen wal redelijken wel was verzorghd, ofte mede om dat de bezettinghen te Sneek steeds op de beleggers wt-vielen. Daer na zijn 'er seven vaendels naer Dockum gelast te gaen, die, na 't verlopen van het volk van oorlogh, als met hoozen en schoeyen daer binnen quamen. De Geldersse ende met naemen hun Over-hoofd Erkelens, over dese bloo-hertigheyd beschaemd en grijnigh zijnde, zochten de Stad weder te bemaghtighen, ten waere het wt Sneek en Bolsward gelichte krijghs-volk zonder voorgaende betaelingh had geweygert te vechten. Erkelens in toorn wt-bulderende verftoutede sich echter met de bende van Groeningen ende weynighe andere een blauw oogh naer Dockum te waeghen, dan wierd door de Burgondisse mannelijken af-geweerd, ende genoodzaekt op Collum ofte Groeningen sijn wijk te nemen.

88. Op desen ujd heeft Edzard Grave van Embden sijn langh-ingezwolghen leed ontdeckt, ende de Burgondisse vriendschap opentliken vrijdende in de Oogst-maend met Egmond binnen Dockum 't samen-spraek gehouden. Na dat hy ter loop had verhaect, hoe hy eerst den Saxenaer mede ende daer na teghen had gestaen, met wat een zwaeren krijgh hy was over-steipt geweest ende aftribax door den Keyser in den acht gedaen, ook na verscheyde

1516. *verscheyde voor-vallen door sijne eed-geuootten by den neus en om den tuyn geleyd; besloot by eyndelijken, over langh een walgh gehad te hebben van zoo een verbond, ende een verlanghen om onder de vleugelen van een beter en geluckiger Heer, te wete den Koningh van Spanien, te duiken: verzoekende derhalven Floris sijn oude kennis tot een voor-spraek, om hem daer toe by den Keyser en Karel een luyk te openen; voor de welke hy, ook zonder vast-geleyde ende spijt sijnere vyanden kinne-backen, onbeschroomd sijne zaek dorste verdedighen. Floris, na dat hy Edzard goeden moed en ook eerlijke schenkagien had gegeven, trock van daer weder op Leeuwaarden. Hier en tusschen had Felix van Oostenrijk het Slot van Eufum, door toe-doen van Epe Douwens voor heen sterck gemaekt, na voorgaend geweld door het schieten zoo gekrenkt, dat die van binnen, een haestighe bevingh op 't lijf krijgende, sich opgenade en ongenade over-gaven. Felix, om dat sy het zwaer geschut hadden verwacht ende een van syne Hof-ionkers met een kogel doorschooten, heeft wreedelyken met hun te werk gegaen, eenighe op de plaets van 't Slot door den beul af-houwen, de andere wt de vensteren doen stooten ende in het hanghen verworghen. Douwens ende sijn neve Eibe Herinx beval hy, op het voor-bidden van Hessel Martens en Ivo Bottinge, welker vrouwen te Sneek gevangen zaten, naer Harlingen in de boeyen te brenghen. Dan wanneer hy voort daer na door brieven van Ianke Douma gedreyghd wierd, dat het met de gegijzelde wijven zuer zoude af-loopen, indien Douwens en Herinx op de daed niet en wierden los gelaeten; heeft Felix in een op-loop van zinnen beyde Heeren, eer Floris ofte yemant anders een woord ten besten konden spreken, insgelijx voor den scherp-richter doen knielen. Soo dat Ianke syne maeghen door een roekeloosen yver zelf om het leven hielp, ende Felix door dese ontijdighe straf-heyd de Vriesen, in plaets van schrick, tot meerder bitterheyd en weder-stand op-weckte. Daer na quam Floris van Egmond met een tamelijke maght naer Kol-lum, dwingende de Geldersse, zich van daer zonder gevecht op Groeningen te begeeven. Te Dockum wierd aen 't zuyder-eynd van de brugge aen den stroom-kant een vaste Schants af-gefteeken, ende aen Tiark Burmannia te bewaeren gegeven, om daer mede van de burgers eerlijke en stemmigheluyden te maeken. Ondertusschen zond ook Floris etlijke kleyne schepen met volk naer de Zuyder-zee, die Staveren schielijken over-rompelden. Hier op volghden lanx de strand Hindelopen en Workum, daer de Geldersse na harde schermutzelen ten laetsten wierden wt-gedreeven. In voegen dat, na 't verliezen van dien heelen zee-rack, de Geldersse plaetzen, Sneek, Bolsward, en der Ylst, als bloot en open legghende, niet weynigh benauwd, ende van de zee en havenen wierden af-geflooten.*

89. Op den 28. van den Oogst-maend had Karel van Gelder, ofte door syne beschickinghe, zoo men giffede, een deel van sijn volk Nieupoort tegen over Schoonhoven, onvoorfiens ende zonder voorgaende ontzegginghe, vermeertert. De Grave van Nassouw zulx hoogh duydende, nam de Vestinghe met hulp der Hollanderen na den viertienden dagh weder in, ende 17. Geldersse daer binnen gevanghen, waer van 'er tien binnen den Haegh met den strop ende de overige met het zwaerd wierden gestraft; alzoo Karel,

liever hebbende vroom en eerlijk te schijnen dan in der daed te zijn, in 't minste niet en wilde lijdē, Nieupoort met syne voor-kennis ofte door sijn bevel veroverd te zijn. Onder dit moesten de andere ofte syne trouwloosheyd, ofte hun eygen mis-bedrijf en verkeerde gehoorzaamheyd met hun besten hals betaelen. Voort daer na liet Nassouw, opperste Stad-houder des Koninx in Nederland, neffens de Heeren van 't Hof van Holland overal af-kondighen, hoe Karel door het in-neemen van Nieupoort de wapen-rust eerst had verbroomen; waerschouwende over zulx alle Koninghlyke onderdaenen, met Karel van Gelder ofte den sijnen geene handelingh in te gaen, de zelve ook geene schattingh ofte ongelden toe te segghen, op verbeterde van lijf en goed; gebiedende voorts, dat alle weerbaere mannen, ende in 't byzonder de gezeetene ten platten landen zich op den klokken-slugh by de hand en vaerdigh zouden houden. Daer nevens wierden de burgers doorgaens in de Steden door ernstige beveel-brieven in de wapenen ontboden. Die van Woerden en Oudewater ontvinghen mede last, de dicke bossen en 't geboomte buyten de poorten, om aen den vyand tot geene schuyt-plaetsen te dienen, met den eersten op eene hooghe boete af te kappen. Wanneer Nassouw daer behalven die van Nymegen zoo wel als hun Hertogh voor bond-breekers bestond te laeken, deelden sy dese brieven den Hertogh mede. Karel, die in de wol geverwd was ende zich aen een kleyn gerucht niet en stoorde, schreef wederom, sy zouden den Grave van Nassouw doen wete, dat hy in 't minste aen desen after-klap geen schuld noch van de in-neeminghe van Nieupoort eenighe kennis had: hoewel hy voor zeeker wist, de Hollanders met handen en voeten te hebben gearrebeyd ende geene kosten ontzien, om de Vriesen te onder-drucken, ende met geen ander wit hun kuyghs-volk een stuck weeghs door Gelderland gestuert: ende dat sy ofte de Vorst, 't geen den Hollanderen was toe-gelaeten, der zelve vyanden de Vriesen niet hadden moeghen weygeren, te wete om slechts door de landen van Gelder hun vyand teghen te trecken. 't Was mede kennelijk, hoe de Geldersse handelaers, hoewel die met den Vriessen kuygh niet te schaffen hadden, doorgaens in Holland, tot groote verasteringh van de onderlinghe neeringh, tegen dank wierden bezet, geschat ende geschooren. Tegens 't verwyjt, dat tot de veroveringh van Nieupoort eenige huys-dienaers van den Hertogh de handen zouden hebben geleent, zeyde hy, zulx immers zoo waer te zijn, als den gemeenen roep, dat alle de Hof-gefinde des Koninx van Spanien op de been waren geweest, om de Vriesen met plonderen en blaeken 't eenemaal te bederven en tot het hembde toe wt te trecken.

90. In die daghen verklaerde Karel, dat, hoewel Henrick van Brunswijk de oude, leen- en dienst-plichtigh aen 't huys van Burgondien, eertijds bittere vyandschap tegens hem, sijne onderzaeten en bond-vrienden met rooven, spannen, en dood slaen had beweesen, ende van hem Karel na alle recht desgelijx was gepleeghd; hy echter, door voorspraek en onder-handelingh vangoede vrienden, de Stad en burgers van Brunswijk niet alleen dese misdaden en vinnigheeden quijt gescholden, maer ook den zelven bescuttingh en vryen handel zoo te water als te land in sijne gewesten hadde toe-gestaen; als mede aen die van Bremen, welker Bisschop te vooren den Brunswijker de hand had geboden. Dit verdragh zoude van volle waerden blijven, schoon genoomen Karel schier ofte morgghen met der zelve Vorsten ofte anderen

1516.

deren in oorlogh vast raekte; ten waere sy bevonden wierden, onder het dexel van koopmanschap ofte toevóer, sijne vyanden bus-kruyd, kogelen, harnassen, ofte diergelijke krijgsh-gereedschap toe te zenden. Soodaenigh een vry-geleyde verkreeghen ook op desen tijd die van Zutveen van Hertogh Jan van Cleve, welker kragt nochtans na ses maenden dood zoude zijn. Naderhand wierd het voorighe verbond zoo wijd wt-gestreckt, dat Karel met die van Groeningen aen d'eenen zijde, ende aen d'andere zijde de Vorsten van Lunenburgh en Oldenburgh neffens de Stad Brunswijk en 't Stift Bremen van stonden aen gelijker hand tegen Elford en sijne onderdaenen als verbannene oorlogh zouden voeren, ende zonder gemeene bewilligingh noch vrede noch bestand met hen in-gaen: alle door verdragh ofte geweld van wapenen aen te winnende plaetsen en volkeren Oostwaerts de Eemse, zouden den Lunenburger en Oldenburger toe-koemen: ende de vordere aen Karel en die van Groeningen. Dit alles was over en weder zoo wel bezegeld, dan is, zoo veel ick kan speuren, daer na in de pen gebleeven.

91. Ondertusschen was Floris van Egmond in Vriesland daer over doende, om na het in-nemen van Stavoren en de nabuyrige plaetsen, de Geldersse ook wt de andere Vestingen te verstoeten, ofte hen ten minsten alle hulp van buyten te beneemen. Weshalven hy naer de Lemmer treckende, Sloten begon te belegeren. Terwijl hy daer voor lagh, is'er t'eyndens de Slachmaend zoo een felle wind gereezen, dat de zee aldaer over alle dijken heen streck, ende dien heelen oever grootelijx beschadighde. Veele dijken en dammen in-breekende wierden door het geweld van 't water neffens menighe van vee vernield ende als in een af-grond verslonden. Het legher om sich te berghen vond sich benoedighd op de zolders en toppen der huysen te klauteren, ende aldaer, tot dat het water was gezonken, drie heele daghen met hongher en bangigheyd door te brenghen. Alsdoen is Floris naer Harlingen, ende van daer naer Leeuwaerden verreyd, ende Felix op de oude stede met de gantsse maght teghens de Geldersse gelaeten. Na 't vertreck van Floris schickte Hertogh Karel eenighe troppen door Drente, op Groeningen, sterk zijnde over de 1500. knechten en 200. ruyteren, doch in alle fieltery wt-geleerd; alzoo sy in Vriesland koemende zich geene moedwilligheyd ofte boeven-stucken en schaemden: tot dat sy den land-man een maghtigh geld af-geschat hebbende, tegens den wt-gangh van 't iaer haer wegh weder op Goor namen: welke Vestinghe wanneer sy insgelijx hadden wt-geplondert, zijn sy als schelmen van 't vaendel geloopen. Op den tweeden Kerst-dagh was de zee wederom zoo hollende, dat Felix hier over op den ionghsten dagh van 't iaer, na 't verbranden van de boerschappen aen de Lemmer, met syne heyrkragt op de Kuynder moeste wyken. Die van Sneek en Sloten, die 't met de Geldersse hielden, hadden op desen tijd van alles de mangel, maer vooral die van Bolswaert, die den vyanden 't gevaer aller naest waren. Ende alzo de nood alle daghen hooger en hooger steegh ende het krijgsh-volk te vergeefs om betaelingh riep, heeft het, wt walgh van de tegenwoordighe jammeren en benaudheyd ende op hoop van geld te beuren, op Nieuw-iaers dagh brieven ende booden naer Floris af-gevaerdicht, met beloften van de Stad op zecker verdingh in syne handen

over te geeven. Floris dese tijdingh gaerne hoorende gaf het krijgsh-volk van stonden aen syn vollen eysch, te weeten 8000. Rhijnsse goudguldens. Sommighe meynen, dat hy door brieven en erghelift van Grave Edzard daer toe zy geraeden. Voort daer na is de bezettingh, wtgenoomen alleen honderd mannen die de Burgondisse by-bleeven, af-gedant. De Geldersche gefinde burgers trocken elders heen, een yeder waer 't hem geliefde. Dese zoldaeten wierden by haer mede-maets voor koop-luyden gescholten, ende daer na van Hertogh Karel als veraeders opentlyken verbannen, hier en daer aengepact, op verscheyde plaetsen en stonden als schelmen gerecht, ende hun naemen aende galgh gellaeghen. Daer na is door op-stooken van Edzard, die by sijn nieuwen Heer geloof en een plas-dank zocht, wanneer het helder winter-weder ende de vorst de weggen bruykbaer hadden gemaekt, de Stad Sneek met vier legers nauw beslooten. Alhier lieten sich, behalven Floris en Felix, vinden de Graven Iooft van Hoey, Simon van der Lippe, ende Edzard met een merkelyk getal van Vrieffe edel-luyden, Groote ende kleyne stucken wierden voor de Stad geplamt, ende alle wt-en aen-komften wel deghelyken bezet. Lange Pier met syne Geldersse bezettingh en vergat hier tegens niet het vyands heyr geduerigh te verstoeten, te bevechten, ende tot beschermingh van de plaetz alle verzinnelijke middelen aen te wenden. Voor al wierd de wal doorgaens met water begooten, om van 't ys glibberigh en begorsfeld te worden, ende het Klooster buyten de poort, op dat de vyand daer in niet en moghte nestelen, aen koolen geleghd. Ondertusschen quamen'er gezanten, door Edzard, zoo 't scheen, op-gemaekt, die aen de Sneekenaers groote dinghen beloofden, ende hen een vrede voor-stelden: daer eenighe burgers, wt verdriet van den langh-wijlighen krijgh, met gierighe ooren na luytsterden. Maer Pier en de Geldersse die met menighen daer binnen waren, hebben alle voor-waerden met den voet gestooten, ende zelfs alle t'zaemspreek op den hals verboden. Na negen dagen belegeringh zagh men veranderingh aen delucht ende te gelijk in 's vyands leger, die met het regenachtigh weder vast aen alle kanten begon op te kraemen. Felix is met vier benden ende de Oversten Caspar van Ulm, Peter van Lutzenburgh, en Bartel van Swol, naer de Kuynder, ende d'andere elders heen getrocken.

92. Van daer verhuysde Felix in de tweede maend op Vollenhoe, ende voorts een in-val doende in Gelderland, zeylde voor by Elburgh en Harderwijk, ende trad eyndelyken wt omtrent Nykerk, om het volk een weynigh te verquicken en wt te spannen. 's Anderen daeghs greep hy het Slot Hulkesteyn aen, anders Alena genoemd; vermits het door den Vorst op de grenzen van Holland aen de Zuyder-zee was gebouwd, om den vyand van 't water af te keeren. Na voorgaende stormen heeft hy de plaets bemaghticht, ende Werner Spiegel, een geslaeghen vyand van de Burgondisse, met het volk daer binnen aen banden geleyd; daer behalven de wallen om verre geworpen, ende den tooren, de vernaemdste sterkte van 't Slot, die met bus-kruyd was gevuld, door den brand in de lucht doen vliegen, gelijk mede t' Ex va-syne scheepen. Doch de t' Vorst de wigh-tigheyd van dese plaets in bedenken neemende, literis. ende

1517.

1517. ende eenighe paelenders en graevers in sijn dienst aenneemende, heeft *Hulkefeyn* in alle vlijt vatter als voor heen van *Bentheimer* steen weder opgemaekt, ende sijn *Rent-meester Maurits Pannekoek* daer over gestelt tot bevel-hebber. *Felix* koos sijn wegh op *Braband*, laetende het krijghsvolk, om haere leeningh te ontfanghen, in *Holland*; 't welk daer na hooger aenkomende naer het land van *Kessel* omtrent de *Maes*, onder de *Gelderse* dienst gingh neemen; wt-genoomen de *Overigheyd*, die zich tegens *Burgondien* niet wilde laeten gebruyken. Daerna is *Edzard* met *Floris van Egmond* naer *Bruyffel* gereysd; alwaer de *Keyser* met syne dochter *Margriet* ende *Karel* *Koningh* van *Spanien* over zaeken van groot gevolg raed sloeghen. Ende al hoewel hy door zyne wan-gunners den *Brunswijker* ende *Iuriaen van Saxen*, die daer mede by de hand waren, met den eersten wat wierd getrotst en op-gehouden; heeft hy echter daer na te *Mechelen* zyne zaak mannyken voor den *Keyser* verdedicht. *Maximiliaen* met den hoogen Raed alles over-weeghende vonden goed, *Edzard* van den voorighen ban en ongenade te bevryden; te meer, vermits *Karel* naer *Spanien* dreyghde, ende syne vriendschap om de *Gelderse* wt *Vriesland* te iaeghen haer rechtevoort groot voordeel konde aenbrenghen. Alldoen wierden 'er wt last des *Keyfers* eenighe voor-waerden voor-geslaeghen, waer op de *Grave*, laetende sijn zoon te pand, met de *Standen* van *Oost-Vriesland* ende syne vrienden sich moght beraeden: *Edzard* zoude iaerlyx 4000. *Rhynse guldens* wt de *schattinghen* van de *Om-landen* sijn leeven langh van *Karel* ontfanghen, 't voor-zeyde land als *Stad-houder* bedienen, ende op kosten des *Koninx* sijn *Leen-beers* den *Gelderse* zien te ontweldighen, ende tegens dezelve met *Floris van Egmond* aengaen. De *Koningh* zoud sijn oudsten zoon *Ulrich* tot een *kamer-dienaer* naer *Spanien* niet zich neemen ende treffelyken op-trecken. *Edzard* en syne na-zaeten zouden 't gebied van *Oost-Vriesland*, indien de *Keyser* en *Keur-Vorsten* hier toe wilden verstaen, van *Karel* als *Grave* van *Holland* en sijn erven te leen verheffen en in-houden. Ende zoo voorts. *Edzard* van *Emden* weder-keerende was nergens in weygerigh, wt-genoomen tot de leen-belijdenis syner erf-landen, welke door syne Raeden een-stemmighlyken verworpen ende van hem heusselijken wierd afgeslaeghen.

* Siet op het iaer 1515.

* Novio-duni.

93. In 't vorige * bestand-verdragh tusschen *Karel van Oostenrijk* ende *Karel van Gelder*, was, als gezeghd, bedonghen, dat *Koningh Francois* den onderlinghen oorlogh in *Vriesland* en *Gelderland* door syne wt-spraak zoude nederleggen. Om daer toe te raeken is 'er eerst op desen tijd, in 't af-gaen van den *Soemer* te * *Noyon* in *Picardien* een dagh wt-geschreeven. Hier heen wierd met wille des *Koninx* van *Spanien* de *Hertogh* van *Gelder* gelaeden, om syne zaak ende te gelijk de zaak van *Vriesland* te verantwoorden. Doch *Karel* heeft sijn bastaerd-broeder *Reyner*, en *Ian Falkmeer* *Gelderse*, neffens *Edzard Grave*, *Gilmar Canter*, ende *Auke Agges* *Vriesen*, met een zeer breede maght in sijn plaats geschickt. Na dat aldaer onder de *Koningen* de vriendschap was vernieuwd, werkten de *Fransse* daer over om de verschillen weghen *Vriesland* ende *Gelderland* te middelen. Dan vermits dese zaak een langhen staert ende veele voeten in d'aerd hadde, wierd 'er beslooten, dat beyde

tegen-dingers tegens 't wt-gaenvanden *Herfitmaend* met volkoemen bewijs en bescheyd op nieuws te *Parijs* zouden verschijnen. Wanneer op den gestemden tijd de *Gelderse* volmaghtigers, ende aen de zijd des *Koninx* van *Spanien* *Disman van den Berg* een bastaerd van een treffelyke stam met *Bucho Aita* *Priester* van *Leeuwarden* voor de vijf gekoozene *Raeds-heeren* en zeggheren sich in-stelden, wierden de aanspraeken hervat, ende de eysschen aen weder-zyden over-gelanghd. Doch in den aenvangh rees 'er twist, wt zaeke de *Spaense* last-hebbers, veezende dat sy velligh zouden verklaerd worden ende kael daer af koemen, zoo een besluyt hadden genoomen, dat men *Karel van Gelder* tot hun voordeel aenlegghe, ende *Koningh Karel* verweerder zoude maeken; daer behalven over 't bloote bezit ende niet over 't geheele recht noch eygendom met den anderen stryden, noch den *Koningh* van *Vrankrijk* in desen als oordeel-wyser, maer slechts als raeds-man gebruyken. Doch de *Raeden* verstonden het tegendeel, dat men te weeten geen van beyden voor aenlaeggher, ofte verweerder behoerde te houden, ende het ganisse kraekel aen het oordeel des *Koninx* te stellen, belastende voorts, den eyssch zoo die genoomen was te veranderen. De *Oostenrijxe* aldus voor de borst gestooten zijnde verzochten wtstel, 't welk hen, zonder dat de *Gelderse* zulx konden weeren, tot aen den eersten dagh van de naeste *Winter-maend* wierd vergoest. Hier op zijn de gemaghtighde over ende weder om rugge-spraak te houden, d'eene op *Braband* en d'andere naer *Gelderland* verhuysd.

94. Wanneer sy daerna weder te *Parijs* quamen, zochten de *Burgondisse* staende te houden, dat de *Gelderse* hen kraght en geweld deden; alzo *Vriesland* buyten allen twyffel hun *Koningh* toe-behoorde, door op-draght van de *Saxisse*, welker rechtaerdighe aenkomst ende bezit yeder een was bekend; als mede dat de *Graven* van *Holland*, vermoegens verscheyde *Keyserlyke* vergunninghen, niet alleen recht op *Vriesland* hadden bekoemen, maer ook de gemelde landen langhe iaeren aen een met der daed beheerscht: in welker stede *Philips*, de vader van haer *Koningh*, als *Grave* van *Holland*, was getreeden, die al sijn op-spraak aen *Albert* van *Saxen* den vader van *Iuriaen*, had over-gezet, ende de *Saxisse* in 't gebruyk gestelt, welke daer in volle 16. iaeren hadden vol-hand ende 't geheele land besuert; van de welke het recht ende bezit, zoo goed als het haer van *Philips* was aengekoemen, weder op *Karel* was gekeerd. In tegendeel had de *Vorst* van *Gelder* alleen eenighe moeyt-makers ende meyn-eedighe in haere boosheyd gestyft, met blykelyk ongelijk ende geweld eens anders eyghendom aengetast, ende de wetlyke *Heeren*, zonder van de selve verkort te wesen, in hun gerechtigheyd en bezit verstoort, steunende, in plaats van recht, op sijn rappier en wapenen. Hier tegens vertoonden de *Gelderse* niet brooser te zijn dan dese schijn-redenen, ende niet zeekerder dan het recht van hun *Vorst*: Want gelijk het geensins in waerheyd bestond, dat de *Graven* van *Holland* van begin af altoos *Vriesland* hadden beheerscht; zoo was het onwederspreekelyk, dat de *Vriesen* (gelijk ook haernaem wt-wees) van alle oude tijden, tot dat sy nu onlanx van de *Saxisse* waren verdruckt en over-mand, in vryheyd gezeten, daer voor hun bloed geplenght, ende meer als eens heerlyke palm-tacken zoo op andere vyanden als op de *Graven* van *Holland* hadden bevochten, kennende geen andere *Over-beeren* neffens de *Duytsse* *Keyseren*. Ende

1517.

wat was 'er aen belanghd, zoo de Graven van Holland de Vriesen nu ofte dan hadden over-vallen, ende ten deel met den zabel onder-gebraght? Was het dan even eens recht te hebben, ofte het recht te breeken? met minne ofte in weder-wille over de luyden te gebiedien? rustelijken te besitten, ofte om 't besit aenvechtringh te lijden? Ende wie van alle Holland'sse Graven had Vriesland heel en al bezecten, ofte yet daer van zonder dwangh en wapenen? wie van hun had over 't Vlie yet bemaghticht, 't welk hem ofte sijn na-zaet niet weder en was wt de handen gewronghen? Wie konde ook mis-saeken, dat Vriesland tusschen 't Vlie en d'Eemse geen geheele 100. iaeren herwaerts zonder Heer ende Vorst was geweest? In voeghen dat haere zaek als steunende op een ydelen grond-vest en verrotte plank van selfs om verre viel. Want de Graven van Holland geen meerder recht op Philips konden over-zetten dan sy selve gehad hadden, noch Philips op de Saxisse, noch de Saxisse weder op Karel van Oostenrijk. Gezwegen, dat de Saxisse noyt dit recht van op-draght, maer alleen de gifte des Keyfers ende der Standen van Duytsland, om hun gepoogh te rechtvaerdighen, hadden voor-gewent, welke nochtans in der daed nietigh was; gemerke Albert van Saxon voor sijne inleydinghs-brieven het besit alreede had aengevaert, ende de Keyserlijke Plackaeten regel-recht aenliepen teghen de over-oude vrybeyd van 't volk, 't welk in desen had behooren gekend nochte ongehoord en teghen dank onder vreemde beerschappen gesteld te worden. Daer tegens was de Vorst van Gelder door de veronghelijcke Vriesen, vrye luyden, te hulp geroepen, ende tot een Beschutter van haere vrybeyd ende Heer van 't volk verkoosen; die ook dese aengeboodene eer als een loon en troost van sijne moeyten met groote redenen niet en had af-geslaeghen.

95. Koningh François de zaek over-leggende, ende het eene oogh werpende op sijn toekomenden schoon-zoon Karel van Oostenrijk, ende het ander op den Hertogh van Gelder sijn ouden mede-ftander en getrouwen bond-genoot, zocht ze beyde wel tot vrienden te houden, maer sijn schoon-zoon meest, wiens bewijs hem nochtans niet en konde voldoen. Waer over hy beft vond sijn eynd-oordeel voor dien tijd noch op te schorten. Om nochtans de gemeene ruff te vorderen, te meer alzo de Keyser zelve in Nederland stille lagh; beval hy binnen Camerick een ontwerp te maeken van een nieuw bestand. Middeler tijd trachtete Karels moeye Margriet van Oostenrijk, naden aert der vrouwen die ineentendeels week-moedigh ende voor quetzuyren en bloed-stortingh vervaerd zijn, met toe-doen van de Fransse een volkoemene vrede te raemen, waertoe de andere echter kleynen treck hadden. Gelijk ook de Geldersse ende Vriesen dit, zoo wel als de voorighe bestanden, niet te wel en behertighden. Want als de Burgondisse zich naer Hindelopen hadden begheeven, om die plaets, op den oever van de Zuyder-zee niet onbillyken teghen over Holland geleegen, te vesten, ende bereeds een goed deel van 't werk hadden voltrocken; is Lange Pier, die zulx oordeelde tegens de stille-zaet te strijden, met een deel iachten in der yl van Sneek af-gevaeren, brengende het Stedeken in sijn geweld, hoewel het arrebeyds-volk met de bezettelinghen dapperen weer booden. Aldaer bleeven dood onder de vuyr-roers ofte rappieren, wt-genoomen over de 100. koppen van 't slechte krijghs-volk, een bastaerd wt het huys van Cleve, behalven Bronkborst, ende andere

die in 't water verdrongen: 77. gevangens wierden 'er naer Sneek aen banden geleyd: doch de burgers niet beleedighd, ende de op-geworpene vestinghen alleen geslecht. Karel van Gelder, by sonne-schijn op onweder ende in den bestantijd op de wapenen denkende, had door de Oversten Ian van Selbach ende Ian Golfsteyn mede onder duym's volk geworven, ende op het eynd van de Bloey-maend deun by Utrecht doen vergaderen. Men zeght, dat 'er 7000. ofte 8000. van den zwarten hoop hier by waren. Dese verbonden sich alzo aen den Vorst van Gelder, dat sy, boven het geschut, kryud en anderen voor-raed van oorlogh, yeder met eene, ofte (zoo andere voor-geeven) twee Hoorn'sse goud-guldens zouden afstaen en te vreedden wesen, ende voort op haer buyt en eygen smeer leeven. Daer na heeft ze de Vorst niet wijd van Deventer den eed af-genoomen, ende aen Erkelens bevel gedaen om haer door de Twent en Drent naer Vriesland te beleiden. Met een wierden 'er kondschappers op Groningen geschickt, om met hand-sterkinghe van die Stad de Burgondisse over al wt Vriesland te verdrijven. Eenighe twijffelden, of Karel dit alles met de Fransse penninghen te weghe braght, hoewel Koningh François met Karel van Oostenrijk een nieuwe vrede en maeghschap had in-gegaen; gelijk doch veeltijds de Groote, wanneer sy voordeel daer by weeten, door de driede hand wt-werken, 'tgeen hun van verbonds ofte om 't wel-staens halven is verboden. Die van Groeningen hier van verwittighd, hebben hunne stucken en andere krijghs-gereedschap voor den dagh gehaelt ende vaerdighlyken toe-gesonden.

96. Alldoen is Erkelens, te baet neemende eenige Vriessse troppen, met Ienke en Sicke Douma Vriessse edel-luyden recht toe naer Dookym gestreken. Ende alhoewel die Stad mer een Slot verzorghd ende daer behalven door 900. mannen van wt-schot wierde verdedighd, waer van de drie deelen de Stad ende de overighe den Burgh bewaerden; bestonden sy echter die plaets aen te raffen, die ook na ses weeken belegeringh door hongers-nood gehoor moeste geeven; onaengesien de Koning'sse met allen ernst daertegen worstelden, ende Karel van Oostenrijk aen die van Leyden, Haerlem, Amsterdam, Alkmaer, Hoorn, Enkhuysen, en Medenblyk een strengh verbod had laeten wt-gaen van aen de beleggers geen toe-voer te beschaffen. De Steden van Noord-Holland, als Edam, Monikedam, Enkhuysen, Hoorn, Medenblyk en 't dorp Schagen, voor-zagh hy ook alle met een tamelijk getal volx, om doorgaens op de onrustige Vriesen een waekend oogh te houden. De Stad is, na 't overgaen, door Erkelens, die wt yedere rot twee mannen wt-kipte, met 800. zoldaeten verzeekerd, waer over aen Ian Golfsteyn het bevel wierd ge-gaen; na dat 'er te vooren bescheyden was, dat sy, hoewel in bezettingh leggende, voor haer aendeel met de andere in 't genot van den buyt gelijkelyken zouden in-taffen. Daer na zijn de vordere onder 't beleyd van Selbach door Vriesland en de Lemmer naer de Kuynder gevoerd. Alhier verbeydede haer Lange Pier, die met alle spoed 150. schepen verzamelt hebbende, met het heyr over de Zuyder-zee is gevaeren, ende sijn loop voor by het beevende Noord-Holland ende Enkhuysen richtende, eyndelyken by Medenblyk aenland gegaen. Wanneer de eene roede aldaer tot bewaer

1517. tot bewaer leggende zich te weer stelde ende op haer aenviel, wierd de Stad die van zelfs zwack en onhoubaer was, onvoorziens over-rompeld, ende de meeste knechten en burgers door de spietssen geiaeghd: de overighe berghden sich ter loop op het Slot. Alldoen is de Stad, na datze *Pier* van alles had ontbloot ende den roof naer de schepen gebraght, op verscheyde hoeken in den brand gesteecken. De andere sich langhs de weeldige weyden verspreyden lieten *Hoorn* aen de linker hand, plonderende alles waer sy omtrent quamen ende onder anderen *Egmond* binnen-dijx; tot dat sy op het eynd van de *Hoy* maend de Stad *Alkmaer* in hun geweld kreeghen, wel wetende, dat alhier wt de naefte gewesten de kostelste goederen als in een pack-huys waren by een gestaepeld. De overgroote en onwaerdeerlijke buyt deed haer een wyl tijds binnen *Alkmaer* panne-koeken; daer na maekten sy reede vaert om noch grooter sprongh te doen. De burgers moesten met ontalliche schijvenden brand af-kopen. De Raeds-heeren van *Holland*, om de snap-haenen te beiegenen, ontboonden middeler-wyl al den leen-plightighen adel en den vierden man wt de weerbaere burgeren en bouw-luyden op *Haerlem*, om aldaer aen *Floris van Egmond* Stad-houder van *Holland* ten dienste staen. Alshet *Gelderse* leger na seven daghen draelens met al hun schat en gevangens van *Alkmaer* was op-gebrooken, ende na 't verbranden van *Beverwijk* op *Sparendam* toogh; heeft haer de ruytery en 't voet-volk van *Floris* op den enghen dijk in vrees en verwerringh gebraght, ende ook veele gevangens en plonderingh ontiaeght.

97. Dit volk door *Floris* meest wt de *Vrieffe* Steden gelicht zijnde, gaf aen de onse bod en gelegenheyd om *Bolswaerd* weder maghtigh te worden; twelk *Tiark Walta* by gebreck van ge-
toeghzaemen tegentand onvoorziens overylde, ende aen de *Gelderse* weder leeverde, vernieuwend daer na de bol-werken welke van de *Burgondisse* waren geslecht ofte verwaerloofd. De *Gelderse* die voort besigh waren om den *Haerlemmer*-dijk ten eynde te koemen, wierden daer na op den aller-enghsten hoek van den dijk voor een dam ofte borst-weeringh geschut, door die van *Amsterdam* ter loop op-geworpen. Doch dese wal wierd in den eersten ofte tweeden storm door hen vermeersterd, ende 60. mannen in die hevighheyd neder-gemaekt. Daer na traden sy, na 't bederven van *Amsteland*, in 't Sticht van *Utrecht*; ende te *Abkoude* over-nachtende packten sich tegens den dagh voort, laetende *Utrecht* op eene zijd legghen; tot dat sy by *Kulenburgh* over de *Leck* stappende sich op den *Gelderffen* bodem neder sloeghen. Van daer een weder-keer neemende, na dat sy *Nieupoort* en *Langerack* door 't vuyr hadden geschonden, hebben sy hunne maght gekeert teghen *Asperen*, een Stedeken aen de *Lingh* onder *Holland* niet verre van de *Gelderse* paelen af geleegeen. Aldaer verlooren sy drie stormen ende by de 50. mannen. In den vierden aenloop met alle kragt ende niet zonder merkelyk verlos in den storm eenighe uyren after een vol-hardende, ende niet alleen door gramschap maer ook schaemte aengepord, wierden eyndelijken, als de welke in den krijgh geslepen en sterck van volk waren, meesters van de Stad; na dat de rapste burgeren waren verslaeghen ende d'andere vermoeyd ofte ge-

quetst, ende van geene krijghs-knechten onderstut. Alldoen hebben sy (om quanzuys het bloed te wreken van hunne kamer-raeden, waer van'er by de 1000. zouden gesneuveld zijn) noch ouderdom, † noch gellacht van menschen verschoont. Mans, vrouwen, kinderen, meydens, Priesters, ende Monicken, wierden zonder genade ofte onderscheyd neder-gekap, zelfs ook de leer-lingen die sich met hun Schoolmeester in de kerk hadden verstecken. De vrouwen ofte kinderen die haer klingen ende wredeheyd niet beproeft en hadden, wierden te gader met schand wt de Stad gedreeven. In voegen dat sy te *Asperen*, als in een verstoort-plaets van de *Hollanders*, scheenen te willen nestelen; alzo sy daghelijx wt-loopende de land-luyden rond-om beroyd en rampzaligh maekten. De hoofden van desen onbezuysden hoop waren *Golsteyn* ende *Selbach*; de hopmans *Albert Bosch*, *Vileken de Vries*, *Hans van Calmis*, *Hans van Bruyssel*, *Baltasar van Tricht*, *Snoerwangh* en andere. Doch vermits voort daer na de *Opper-Veldheer Henrick van Nassouw*, een man van beroemde kloekheyd in den oorlogh, als mede *Floris van Egmond* met een geweldighe maght ten voorschijn koemende, hen aen alle kanten den toe-voet af-sneeden; zoo zeer, dat sy schroomden van honger sich te zullen moeten over-geeven, ende hun voorighe moorderyen en euvel-daeden duer te bekoopen; hebben sy sich met den overigen buyt by tijds wijselijken aen kant gepackt, de een naer *Amersfoord*, de ander naer de *Velouw*, *Harderwijk*, *Elburgh*, ende ook elders.

98. Onder dit en vergaten de *Burgondisse* niet haer tot midden in de *Velouw* na te zetten, ende eenige gevangens, tot een spiegel schrick en afschouw van d'andere, na voorgaende smerten en leede-brack, een oneerlyken dood ofte veel eer honderd dooden aen te doen: nademaal het meeste gevoelen was, dat de *Vorst* van *Gelder* van desen oorlogh en handel geene weetenschap en had noch daer toe last gegeven. Niet te min moesten de onnoozele luyden, als veeltijds, hier het gelagh betaelen: aengesien schier over de heele *Velouwe*, wat'er te grijpen ofte aen te steeken was, versleept ofte verbrand wierd, ende de beesten met heele kudden wegh gedreeven. *Dirk van Keppel* † Stad-houder tot *Harderwijk*, ende de *Droffaeten Herman van der Hel* tot *Elburgh* ende *Bamelbergh* tot *Hattem* hadden mede onderlinghen last, om, in geval d'ene ofte d'andere deser plaetsen benauwd wierden, makenderen na hun wterste vermoeghen te gemoet te koemen. De voet-stad van *Hattem* zagh men mede in lichten brand staen, en veele in-zaecten, om gewins halven, aen banden heen voeren. *Hertogh Karel* hield sich in dese banghe tijden binnen *Arnhem*, hebbende sijn leger geslaeghen aen den zand-bergh zuyd-waerts van de Stad. De *Oostenrijxe*, na 't schenden van de *Velouwe*, bestonden den over-geleegeen heuvel na 't Noorden in te neemen, van waer sy zonder op-houden tegens den anderen dapper vuyr gaven met het af-branden van de zwaere stucken. Wanneer sich dit in *Gelderland* toe-droegh, had de

† *Erasm. Roterod. in dissert. de bell. Turcico: Excramur in tabulis immanitatem: sed asperiora patrata sunt in Aspera, non à Turcis sed à nostratibus, plerisque etiam amicis.*

‡ *Ex Ducis autographo.*

1517. Keyser in Nederland noch vertuckende het vredes-verdragh van *Noyon* tusschen sijn neve *Karel van Oostenrijk* en den Koningh van *Vrankrijk* middeler wijl gestand gedaen, ende daer in begreepen, alzo 't de Frans-man immers zoo wilde hebben, alle mede-standers ende bondvrienden van beyde Koninghen. Dese tijdingh in een omme-sien tijds naer *Arnhem* overwaeyende heeft de wapenen aen weder-zijden op-geheeven, de deghens verftompt, ende het Burgondisse volk gedwonghen de *Velouw flux* te ruymen. Op desen tijd is *Philips van Burgondien*, zee-Overste voor desen, Bisschop van *Utrecht* geworden in stede van *Frederick van Baden*. Want wanneer *Frederick* om vreedes halven van eenighe was bepraet en in-genoomen, dat hy met hulp des Koninx van *Vrankrijk* sijn Bisdome tegen dat van *Mets*, als min woelachtigh, zoude kunnen verwisselen, zond hy aen den Koningh om verder hier van te spreken. De Koningh die door dit middel sich achtbaer ende sijn ontzagh in Nederland grooter meynde te maeken, gaf hem goed gehoor; te meer vermits *Ian Bisschop van Mets*, zoon van den Hertogh van *Lotringen*, een neve was van *Karel van Gelder* wt syne zuster *Philippe*. *Maxmiliaen* en *Karel van Oostenrijk* zochten desen aenslagh met mannen maght om te stooten, ende braghten *Frederick* met schoone woorden ende eensdeels met dreygementen zoo verre, dat hy tot hun keur syne plaets voor een iaerlijxe vereeringh zoude afstaen, ende alzo geene van beyde stoelen en behield. Hier over bevoelde sich de Vorst van *Gelder* ende andere meer niet weynigh gestoord en verkort. Ende op dese wijze is *Philips*, broeder van Bisschop *David* en bastaerd van *Philips van Burgondien*, van de zee en de wapenen tot het kerken-ampt beroepen, tot kleynachtige ende groot after-deel zoo wel des Koninx van *Vrankrijk* als van Hertogh *Karel*. Op den twaelfden van de Oogst-maend is *Karel van Oostenrijk* van *Middelburgh* met een voorspoedighen wind in zee gelooopen, ende in acht daghen te *Villaviciosa* in 't land van *Asturias* aengezet. Daer na troek hy dieper in *Spanien*, om den staet van syne rijken over al te richten ende syner onderzaeten gebreeken te vervullen.

99. Effen voor sijn vertreck had de Koningh van *Vrankrijk* die onsen *Karel van Gelder* altoos in 't oog had, van hem verworven, dat men het geweer af-legghen, ende een plaets en stond zoude beraemen, om de onderlinghe kraekeelen aldaer dood te doen ende een eyndelyke vrede tusschen beyde *Karels* vast te stellen. Tot dese handelingh wierd *Utrecht* verkoozen, om de wille van den nieuwen Bisschop *Philips van Burgondien* den oud-oom en eyghen vriend van den Koningh van *Spanien*, die niet liever dan eene vrede had gesien; vermits de oorlogh om de nabuerigheyd hem niet alleen lastigh maer ook hinderlijk viel. Van weghen *Vrankrijk* verscheenen hier *Robert du Bonnes*, ende *François Rongy*; de *Oostenrijxe* mannen waren *Iacob van Gaveren*, *Ian de Jonge*, *Hanneton*, *Henrick van Nassouw*, en *Anthony van Lalain*: de Vorst van *Gelder* had sijn Cancelaer *Willem van Lank*, sijn Hof-meeester *Henrick van Gent*, ende *Willem Quenoy* Prooft van de *Iannijten* tot *Arnhem* af-geschickt. Dan alzo de zaek in sijn zelve zeer nevelachtigh en verwerd was ende de tijd van de wapen-stilte te nauw genoomen, wierd de zelve op den 15. van

de *Wijn-maend* noch voor een half iaer verlenghd; ten eynde de gezanten, dien ook byzondere maght van wijzen was gegeven, middeler-wijl het vonnis moghten scheppen. De wt-spraek was van desen in-houd, dat de Vorst van *Gelder Vriesland* tot behoef van Koningh *Karel* ende sijnen erven zoude af-treedem, ende sijn legers van den *Vriessen bodem* af-voeren, ontfangende daer voor 100000. kroonen, 25000. in gereede penninghen, en de overighe binnen vijf naest-komstige iaeren in gelijke deelen. De Koningh van *Vrankrijk* zoude binnen ses weeken een eyndelyk oordeel wellen over de *Stad Groeningen*. Om dit alles zoo na te koemen, zoude de Koningh van *Spanien* drie Steden in *Holland* ende eene in *Brabant* tot waerschap en onder-pand stellen; te weten *Amsterdam*, *Dort*, *Gorichem*, ende den *Bos*. Maer Hertogh *Karel* door den mis-noeghden adel in *Vriesland*, zoo 't scheen, op-gereyd, wilde van dit vonnis niet eens hooren, ende schilderde de Richters af met zwarte koolen. Waer over als kortz daer na *Floris van Egmond* met *Willem Roggendorp* op *Leeuwaerd* was gekoemen, om hem in zyne stede de *Stadhouderschap* van *Vriesland* over te draeghen, ende met een het voorighe gewijsde van *Utrecht* aen alle Steden en vlekken van sijn gebied over-schreef ende door 't gheheele land ruchtbaer maekte; zyn de booden, brief-draegers en wt-stroyers van dese tijdinghe hier ende daer van de *Geldersse* leelyken af-gesmeerd: een hier van wierd binnen *Sloten* in 't water gedompeld en verzoopen, ende een ander door *Golfsteyn* bewaerder van *Dockum* gedwonghen de zelve syne brieven op te eeten. Wanneer mede *Roggendorp* dese maere aen die van *Groeningen* met een nieuw by-hanxel te kennen gaf, hield het volk dese schriften voor verdicht en ergerlijk. *Karel* hier van onder-richt schreef terstond te rugghe, dat hy t'eenemael niet van meeninghen was *Vriesland* af te staen, ende roemde die van *Groeningen*, dat sy dese listighe en verbloemde loghens van de *Burgondisse* geen plaetz noch geloof en gaven. Gelijk ook *Erkelens* door het op-leefen van de Vorstelyke brieven inde vergaderingh der *Staeten* te *Sneek* het volk t'eenemael wt den droom heeft geholpen.

100. De *Vriessse* Schrijvers getuyghen, hoe *Lange Pier* op desen tijd brieven te *Sneek* ontfingh, waer by de *Burgondisse* maght en grootheid hemel-hoogh geroemd wierd, ende daer teghen der vyanden zwackheyd en kleyn vermoeghen voor ooghen gesteld. *Pier* liet met raed van de *Geldersse* van stonden aen den *Burgondissen* een belachelijk antwoord toe-koemen, gesteld op plumpe en kreupele doch zeer kluchtighe *Duytse* rijmen, waer by hy zich zelve toe-naemde een Koningh van *Vriesland*, Hertogh van *Sneek*, Grave van *Sloten*, *Vry-heer* van *Hindeloopen*, ende *Opper-Overste* van de *Zuyder-zee*. Voorts pochte hy, dat de sijn te gens den dood onverzagegh waren, de *Hollanders* bloede en ongesien, maghtigh van raed maer koel van daed, op-roerigh doch onweerbaer, en trots zonder over-winninghen: in tegendeel noemde hy de *Geldersse* t'heerlijk in kosten ende van maeltijden, deun van middelen, grootmoedigh en niet bevreest, geluckigh in 't overwinnen ende rapter hand; ende besloot ten laetsten, dat de

† 't I seen oud spreek-woord: Hoogh van moed, Kleyn van goed, Een zwaerd in de hand, Is het wapen van *Gelderland*.

Hollandse

1517. *Hollandfse rijkdom niet te achten en was; a'zoo hen het bestand alleen verlichtingh gaf, 't welk teghen sijn dank noch eenighe maenden was wt-gesteld.* Hy liet sich mede verluuden te zijn een *Verwoester der Deenen*, een *wreeker van die van Bremen*, een *verraffer van de Hamburgers*, ende een *kruijs voor de Hollanders*. In sijn wapen voerde hy *Galgh* en *Rad* ende anders niet. Onlanx daer na heeft de Vorst van Gelder het Slot, de Stad met alle inkomsten en thienden van Hattem aen *Michael Ernest van Bambergen* sijn Drost aldaer verzet voor 9000. ende 100. geleende guldens. Met Ridder *Orho Schenk van Niddegen* Heer te Walbeek en Drossaet te *Wachtendonk* heeft hy mede eene handelingh in-gegaen. Want na dat *Schenk* met sijn broeder *Arend* ende sijn zoon *Henrick Schenk*, *Otho van Bilant* Heer van Wel, *Willem van Wel*, *Geeraerd van Mekerem* en andere zoo in-zaeten als wt-heemisse het huys van *Burgondien* hadden gedient en geholpen, heeft *Karel* haer de deuren van syne genade en schut wederom open gedaen, mids dat sy hem trouw zweeren ende aldan hunne goederen in Gelderland (niet tegenstaende de voorighe op-spraak van den Hertogh ofte anderen) vreedelyken zouden beheerssen. De Vorst loofde mede aen *Schenk* weder te doen geeven alle zulke zegelen en brieven, als *Margriet van Lauwijk*, belangende de Vooghdy van *Gelder*, van hem hadde. *Schenk* zoude daer neffens met synen erven de Stad, den Burght, de vryheyd en 'tganisse land van *Wachtendonk* van nu aen besitten, ende aen geen vreemde Stad ofte Vorst over-zetten, dan aen *Karel* ofte synen na-zaeten, dien het alleen vry stont *Wachtendonk* voor 17000. goud-guldens weder in te lossen en vry te koopen. Tot verzeekingh van alles heeft de Vorst aen *Schenk* ende *Schenk* weder aen den Vorst syne hand en zegel over gelanght.

101. Op desentijd had *Edzard* den oorlogh, om het over-schot van de *Saxisse* en *Brunswijxe* wt *Ooft-Vriesland* te verftooten, af-gelegh. Dan alzoo hy geen geld en had om sijn volk na 't af-danken te voldoen, schreef hy in 't begin van 't volgende iaer aen alle Staeten ende vleccken der *Omme-landen* om syne voorighe leeninghe, onder dreygementen, indien sy binnen ses daghen dese penninghen niet naer *Emden* en zonden, dat hy, als last daer toe hebbende van den Koningh, zulx op haer luyden dacht te verhaelen. Hier over is dit oude krijghs-volk na hunne ontslaegingh met groote hoopen in de *Omme-landen* gevallen, aentastende ende bedervende alles daer sy by ofte omtrent quamen. Wanneer sy die van *Twent* en *Drent* insgelijx hadden geplaeht, hebben noch 3000. voet-knechten, by de *Saxisse* en *Brunswijkers* veroorlofd, met haer tzaemen gespannen. Dese het hoofd by een steekende verbeydeden de wt-komst van de stille-zaet tusschen den Vorst van Gelder en de *Burgondisse*, om aen d'eene ofte d'andere zijd, indien het zwaerd weder getoogen wierd, hunne naemen aen te geeven. Daer na verstaende, de half-iaerighe wapen-rust binnen *Utrecht* tot aen den 16. Maert van het toe-komstighe iaer te zijn verlenghd, hebben eerst door *Gelderland*, daer na door de gebieden van *Cleve*, *Gulich* en *Kolen*, tot merkelyken over-last haet en verloop van de luyden, om-gedoolt, zijnde over al te veel, ende zelvenergens geruft. Doch door de *Burgondisse* ende andere Vorsten vervolghd en gepranghd

zijnde, als sy weder naer *Gelderland* gekeerd en aldaer insgelijx door de bond-genooten nagezet eneensdeels geklopt waren, moesten eyndelyken, na dat sy onder de vesten en 't geschut van *Venloe* een weynigh hadden geschoolen, sich op-geeven en het geweer dael werpen. Veele van haer by de *Burgondisse* ofte andere gegrepen wierden zwaerlyken gestraft, ende ook eenighe, die aen 't over-geeven weleer van *Bolsward* schuld hadden, door den Vorst van Gelder opentlyken op-gehanghen. Die dese strooperen wt *Karels* bestel zegghen geschied te zijn, spaeren voorwaer de waerheyd; want hy te voren aen die van *Zutveen* (die hem van deser gafften komste eerst hadden verwitticht) te rugge had geschreeven, dat hy met dit volk niet te doen en had, ende derhalven haer waerschouwde, om hier tegens aen de poorten en op de wallen zorghvuldighe wachten wt te zetten.

102. Wanneer *Golsteyn* Stad-houder te *Doorkum*, om gebreck van penninghen, hoewel in den tijd van 't bestand, syne zaeken quaelyken konde wt-vorderen, schreef hy t'elkens aen de Stad en *Gelderfse* Overigheyd te *Groeningen* om bystand. Dan aengefien die van *Groeningen* by desen toestand van tijden alles meer wt-ftelden dan dadeliken te weghe braghten, ende sy van al het geen 'er met *Willem van Oeyen* in den iaere 1515. beslooten was, des Hertoghs hand ofte geschrift noch niet en hadden; verworven sy op 't laatste, dat 'er 16. mannen wt den gantssen Raed het vorigh besteck vernieuwden, waer by de Vorst onder sijn hand en zegel verzeekerde en beleed, dat de Stad *Groeningen* in den wtersten oorloghs-nood van den Bisschop tot *Utrecht* niet alleen begheeven maer ook aengevochten zijnde, ende over zulx heul en hulp moetende zoeken, zich vrywilligh en smee-kende onder sijne beschuttingh had begheeven: wien volgens hy beloofst had, indien de Bisschop om sijn recht weder te haelen eenighe moeyten wilde maken, met hem zonder quetsingh ofte bezwaer van de Stad te zullen verdraegen, ende voorts de Stad teghen alle vyanden na sijn aller beste vermoeghen te waeren, de Gemeents-luyden by haere oude Ampten, ende de in-zaeten by hunne vryheyd te laeten. Ende zoo t voorts. Gedaenten over-staen, aen des Hertoghs zijd, van de edele en gestrenghe mannen *Gysbert van Wisch* Heer te *Avershagen*, meester *Willem van Lank* Rechts-geleerden en Cancellaeer, *Henrick Heer van Genth* Recken-meester van 't Hof, *Willem van Rossen* Heer van *Soelen* Maerschalk, meester *Winand van Arnhem* Wet-geleerden, *Henrick van Broekhuysen* Stal-meester. De naemen der festiene, die den Vorst van des Stads wegen onderdaenigheyd zwooren, stonden niet onder desen brief, maer alleen het zegel van de Stad. Die van *Groeningen* dit bescheyd fiende stelden haer hert geruft en op een beter plaetz, als of sy bereeds alle zwaerigheyd en rampen over waren. Doch tusschen de *Lauwers* en 't *Vlie* had de stil-stand van wapenen de bitterheyd noch niet alle wegh genoomen. Want door dien de *Gelderfse* en *Burgondisse* bezettinghen zoo dicht aen den anderen laghen, konden die sich niet wel van onderlinghen hoon en ongelijk onthouden. Hier toe gaf *Golsteyn* geen kleyne oorzaak: want alzoo hy den synen den vryen teugel gaf om wt te loopen, roof te haelen, van de *Bilt* omtrent *Leeuward* gevangens mede te

† Siet de andere voor-waerden op 't iaer 1515.

Gg 2 sleepen,

1518.

fleepen, ende noch grooter moedwil te pleegen, fcheen hy na den oorlogh meer dan na den vrede te haeken. Op defen tijd was *Henrick de Groef van Erkelens* weder wt Gelderland afgekoemen, met gevolgh van *Marten van Rossem* Heer van *Puderoyen*, ende de Vorftelijke gezanten *Henrick van Genth*, *Winand van Arnhem* ende *Arend van Gruythuyfen*.

103. Na dat *Erkelens* op den zit-dagh tot *Sneek* *Reffem*, als van den Vorft over *Vriesland* tot Stadhouder verwillighd, den Staeten had aengebouden, sprack hy met een van verfcheyde zaeken betreffende het gemeene beste: onder andere van den land-ftreek van de *Bilt*, welke de geldkaffe in *Vriesland* meeft vulde, van de *Burgondiffen* te zuiveren; als mede van de tollén, gelijk het in *Holland* toe-gingh, af te fchaffen, aengefien de koop-luyden hier door wt *Vriesland* wierden veriaeghd, gelijk ook van andere middelen om den krijg ende het land ftaende te houden. De *Vriefen* dienden hier op, dat het beftand rechtevoort verhinderde om de *Bilt* aen te taften: wegen de tollén waren fy eens van meeningh, in welker ftede mende helft van de fchattinghe, voorheen by den *Saxenaer* geheeven, konde toebrenghen, tot dat geheel *Vriesland* weder in vrede zat. Sy voeghden hier by, dat fy weder yets op den Vorft hadden te verzoeken, 't welk indien men hen luyden toe-ftond, waren fy willigh een zeeke erylcke beede aen hem ende fyne nazaaeten als aen haere Heeren op te brengen. Hun voor-flagh was dusdaenigh: *Dat de Hertogh de Vriefen met alle maght tegens den vyand beschutte, nyt af en gae, ende tegens haer dank om geenighe oorzaeken wt het vaderland ontbiede ofte wegh en haele, ftellende over dese landfchap, over Groeningen, ende de Omme-landen, een vroomende vernuftigh Stadhouder, om met by-voeginghe van een Cancelaer fchick de rechten verftaende de gemeene zaek in eygen hoofd te bedienen; mids dat men de andere Raedsbeeren ende Richters wt den in-zaeten kiese, als te weeten twee wt Oftergouw, twee wt Westergouw, ende ook zoo veele wt de Seven-wolden: dat hy nochte fijn plaats-vuller eenighe Sreedén ofte Sloten aen yemant vertrouwe buyten toe-ftemmingh van de Ses mannen ofte Gemeente, ende den oorlogh om *Vriesland* op fyne eygene kosten wt-voere; mids van den *Vriefen* wederom alle mogelyke hulp hebbende te verwachten, indien *Gelderland* wierd beoorloghd: dat hy voor al de oude herkomsten en heerlyke vrybeeden van 't volk niet en vermindere ofte befnoeye, in 't gemeen ofte ten aenfyen van yemant in 't byzonder; ook niemant van de *Burgondifch-gefinde* inzaeten in genaden ontfanghe, veel min in ampten ftelle, in tegen-wille van de zes Gemeents-luyden; noch aen eenighe van de *Vrieffe* Steden, aen dese ofte aen 't wyands zijd, tot af-breuk van 't gemeene land eenige voor-rechten vergunne, ofte de oude keuren te niet doe. Sy beraedlaeghden mede, op wat wijze men den Vorft beft zoude aenneemen, alzo hy gaerne Erf-heer waer geweest, daer nu de *Vriefen* hem alleen als een *Ruwaerd* en *Befchermer* op zulk eene bepaelingh als gezeghd begeerden te erkennen. Na 't fcheyden van de by-een-komft heeft fchick *Erkelens* met dese ftucken weder op *Gelderland* vervoeght, die nochtans door heymelijk beftreck van de *Gelderffche* hier ende daer veranderd ofte verbaftaerd wierden, ende alzo aen den Vorft behandighd. Doen is 'er mede wt befchickingh van zommighe edelen, als *Ienke Douma*, *Amke Larles*, *Iuwe Iuvens*,*

Sicke Douwens ende andere, een eerlijk man by *Karel* gekoemen, om in gevolgh van fyne vorige gelofte, zoo fy zeyden, te verzoeken, dat hy de Sloten ende veftingen van *Dockum* en *Sloten* zelf ofte door haer wilde flechten; fy zouden daer op letten dat zulx hem ofte den landen geen nadeel en moght geeven. De Vorft defen voorflagh buyten vermoeden ende op een ongelegen tijd verftaende, ende daer en boven van anderen ingenoomen, zoude hier op (gelijk hy wat heet was gebackerd) een oneffen ofte fpijghig antwoord hebben gegeeven. 't Welk zy qualijken duydende, den Vorft als weyfelend en licht van woorden onder de hand begonnen te lafteren, ende fchick allenxkens wt fyne gehoorfaemheyd te ontfteelen.

104. De *Soemer* liep na den Herft toe, wanneer *Hertogh Karel* een eerlyken brand gevoelende, om eene bed-genoote, die zoet en zuer met hem moght draeghen, in ernft om-zagh. 't Gebeurde, dat meester *Olferaed* een geestelijk man (hoedaenighe tot zoo een hand-werk bequaemft zijn en meeft worden gebruykt) op defen tijd af-gefchick zijnde aen den *Hertogh van Saxen*, die ook by de Vorften van *Lunenburg* was bekend ende een woord in 't vat hadde, te gelijk een knoop heeft gemaekt tuffchen *Karel van Gelder* ende *Elizabeth* dochter van *Henrick* Vorft van *Lunenburg* en *Brunfwijk*. Want zoo haest *Olferaed* wt *Saxen* weder keerende alles aen den Vorft had ontdeckt, wierd *Droffael Erkelens* van ftonden aen naer *Lunenburg* af-gestuerd, om dit houwelijk voorts te dedighen ende aen te geeven. De voor-waerden braghten mede, hoe *Karel*, door tuffchen-koemen en met goed vinden van den *Aller-Christelijxten Koningh Francois den eerften*, in echt treedende met *Elizabeth van Lunenburg*, de *Vorftinne* tot eene gifte had toe-gelegh 30000. *Rhynffche goud-guldens*, behalven de *Kleynoodien* en *vrouwelyken huys-raed*, bedraegende by de 10000. *goud-guldens*. Wijders wierd 'er beraemd, dat, in geval alle haere broeders zonder wetlyke lijfs-geboorte quamen te overlijden, haere kinderen ende erven aldan de naefte zouden wesen tot haere vaderlyke landen. Hier tegens be-loofde haer *Karel*, behalven een morgen-gaewe van 500. iaerlyxe *goud-guldens*, na de wijze van fijn vaderland, wt de in-komften en neder-ampten van *Gelderland* 4000. *guldens* iaer op iaer te doen wt-reyken, ende te maeken dat fy aen alle plaetsen duer zulx gewoen was als *Vorstin van Gelder* wierd ingehuld; van gelijken dat binnen 's iaers na gehoudené bruyloft de *Koningh van Frankrijk*, neffens de *Hertoghen van Lotryk* en *Borbon*, hand-tastingh zouden doen, van de *Vorftinne* met haer kinderen in fchut en mombfchap te willen aenneemen. De *Vorft van Lunenburg* was met fyne erven wt kragt van dit houwelijk gehouden, om *Hertogh Karel* en fyne nazaaeten de hulp-vaerdighe hand te leenen tegens een yeder, die haer in haer recht ofte landen zochten indraght te doen, ende zulx met alle maght te keeren. Gedaen op *Donder-dagh na Bartholom*. In den Herft heeft de Vorft † een ruck-reys naer *Duytfland* en tot fijn fchoon-vader aengenoomen, ende fyne gezeekerde bruyd in voor-raed beflaepen. Wanneer de *Vorftin* korts daer na met een weytzen fleep van *Hovelingen* en *Staet-luffrouwen*, zoo de sprack gingh, op koemende wegh was, liet *Karel* van ftonden aen aen de

† Ex Caroli literis.

1518. Steden rond-om ende in 't byzonder aen die van Zutveen beveelen af-gaen (vermits sy van Lunenburgh door Westfaelen reyzen ende in die Stad haere eerste intreed zoude doen) om syne bruyd alle eerlijk onthael en dienften te bewijfen. Doch wat 'er voor burgers ende wt welke Steden alsdoen in 't geweer zijn geweest, en kanick niet onder-vinden. Hy heeft mede de gantse Ridderschap van 't Graeffschap naer Zutven beschreeven, om aldaer te verstaen 't geen hy door ofte met haer wilde verhandelen.

105. Ondertusschen hadden de Gelderisse in Vriesland den koelen mey van het bestand; hoewel de Grave van Roggendorp, Stad-houder over de Vriesen wt den naem van *Karel van Oostenrijk*, groote bescheydenheyd gebruykende, geene moeyten en spaerde, dat het verdrag over en weder moght worden na-geleefd. Desen onaengien had *Lange Pier* vroegh in den Soemer twee vrachtschepen in Duytsland te huys hoorende op de Zuyder-zee genoomen, ende, hoewel het geene Hollandse schepen en waren, niet dan voor het aentellen van 900. goud-guldens in de Kuyderse haven laeten vry kooopen. Onlanx daer na te weeten op den 14. van de Ooghtmaend heeft hy met zyne vloot by *Hoorn* etlyke Hollanders aengepackt; alwaer de Hollanders, na een harde tressinghe de overhand krijgende, eene van *Piers* schepen vermeersterden, ende den Schipper met alle de maets over boord wierpen. Maer *Pier* een luttel after-waerts gaende, ende den synen vuur en moed in-spreekende, heeft de Hollanders wederom met groot geweld aengeklampt, ende met zulke dapperheyd gehayrpluckt, dat hy de gantse vloot der Hollanders op de vlucht ioegh, ende elf schepen, ofte nam ofte verstroyde, verdrenkende ende dood slaende in de hitte van synen toorn by de 500. zoo matroosen als zoldaeten. Men zeght, dat 'er onder al den hoop een Geldersche man gevonden wierd, dien hy wt erbermenis het leeven schonk. In de Herfft-maend after-haelde hy twee andere koopvaerdy-schepen koemende wt de * Belt naer Holland, dien hy een groot stuck gelds af-dwongh, wegh voerende ofte vernielende drie Hollandse schepen, die onder den trop waren. Op het cynd van de maend zijnde Michielsdagh heeft hy met 25. schepen, op-hebbende by de 1200. boots-gezellen en knechten, wederom zee gekoofen, ende voor heen een gerucht wt-geftroyt als of hy naer *Harderwijk* wilde om sich aldaer met den Hertogh van Gelder te bespreken: maer van land af-zeylende heeft sijn loop recht toe naer *Hoorn* gericht ende sijn volk na midder-nacht op den dijk deun by de Stad aen land gezet. Van waer hy, alzo de wacht sliep ende nergens op verhoed was, sijn volk door een engh straetjen ('t welk noch op den dagh van heden *de Gelderisse Steegh* word geheeten) met een stille gauwigheyd in de Stad braght. De burgery onraed hoorende quam dadelyken in de wapenen. Maer aler sy alle by de hand ofte wt-geruft konden wesen, waren de Gelderisse, na 't wt-plonderen van de naeste huysen, wederom onbeschadighd na hunne vloot wegh gesloopen. Naderhand en verzuymde *Pier* ook niet het gantse iaer door op de Hollanders (die, als gezeghd, sijn stuerman eerst over boord hadden gefinackt) syne wrack te zoeken, ende steeds dan die van *Enkhuysen* dan die van *Medenblich* te vervolghen.

* *Sinus*
Balticus

106. Als Keyfer *Maxmiliaen* in den Soemer-tijd by beurten meer een taeye dan vinnighe koorts in de leeden had, is hy, na 't scheid van den Rijx-dagh die te *Augsburgh* meest om de zaek van *Marten Luther* was wt-gechreeven, op Wels in Over-Oostenrijk verhuysd, om syne krankheyd met iaegen en andere oeffeninghen te verzwacken ofte wt te drijven. Dan wanneer hy op zekeren tijd van de nacht koemende sijn dorst door het nutten van koel meloenen-sap zocht te lessen, veranderde syne voorighe quellingh in een daghelijxe koorts, die den goeden Keyfer op den 12. dagh van 't volgende iaer ende op het zefstighste iaer sijns ouderdoms van 't leeven ter dood braght. *Karel van Gelder* was over sijn af-sterven meer vroolijk dan rouwich; aengien hy sijn zoon *Philips* en neve *Karel van Oostenrijk* steeds had op-gerockent en op het oorgezeeten, om het Vorstendom van Gelder ende Graeffschap Zutveen aen syne Nederlanden vast te hechten. *Karel* wist ook wel, dat sijn ontzagh ende raed gesmolten by de rijkdommen van sijn neve, syne zaeken tot nu toe grootelijx hadden verastert, ende had zoo eene hoop geschept, dat nu de neve, synhoofden rechter-hand missende, ende die daer behalven iongh en onbedreeven zoo veele wightighe zaeken om de hand had, noch syne Rijken op geen vasten voet gestelt, hem geen grooten deer en zoude doen; immers zoo langh hy met den maghtighen Koningh van Vrankrijk zoo eene nauwe verbintenis en verstand onder-hield. Te min, om dat *Maxmiliaen* noch siekelijk zynde dapper had gewerkt om *Karel* schier ofte morgen op syne stoel te helpen; ende Koningh *Francois* daerom door vrees ende nijd aengeprickeld de voorighe liefde teghen syn zwagher in gal en wan-gunst had veranderd; vermits *Karel* de maght van Duytsland boven syne andere erf-landen te baet hebbende, over hem en alle andere lichtelyken den meester zoude speelen. Hier door en schaemde hy sich niet, hoewel wt-heems zynde, opentlyken in spijt van syn zwagher na de Keyferlyke kroon een bod te doen. Onder dit had * de Gravin van *Egmond* door *Barent van Haefort* een wind-moelen te *Baer* doen op-richten; welke de Hertogh, dien de voorgaende stoomissen van 't huys van *Egmond* noch niet en waren wt het hoofd gegaen, wt heymelyke beschickingh, door die van *Doesburgh* over oever in de *Yssel* heeft laeten werpen, ende de hier over klaegende Gravin t'zaemen met de Doesburgers, om quanzuys na het wterlyk de eerbaerheyd en 't recht plaetz te geeven, voor syne Raeden verdaeghen. Doch alzo syn breyn doen ter tijd in den arrebeyd gingh van hooghre aenflaghen, voor-koemende wt des Keyfers dood; heeft hy, onaengien het gevaer en ongemackelijc winter-weder, ende dat syne bruyloft met *Elizabeth van Lunenburgh* voor de deur was, om raed te houden ter vlucht naer den Koningh van Vrankrijk gereeden, ende de Brabanders en Burgondiers in een onbekend gewaed al wederom verbystert.

107. Ondertusschen was de sevende dagh van den tweeden maend bestemd tot de bruyloft. Ende waren bereeds veele Gelderisse Vryheeren ende edelen naer *Munster* gezonden om de bruyd te onthaelen ende na Zutveen te geleiden. En alzo is de Vorstin, vergezelschapt

* *Ex archiis Doesburg.*

Gg 3

met

1519.

1519. met haere moeder *Catharine*, ende eene menighte van kamenieren en vrouwen getimmer, door de Geldersse Heeren, die alle te paerd ofte in verdeckte speel-wagens zaren, naer Zurveen geleyd en deftelyken ontfanghen. Hertogh *Karel* zelf drie dagen laeter wt Vrankrijk koemende bracht een groot Heer wt het Koninghlyke Hof met zich, die genoodighd ende van den Koningh afgezonden was om de bruyloft by te woonen. De Stede-gezanten * met hunne dienaers waren op des bruydegoms begeerte gekleed in 't geel en rood. Veele doorluchtighe geslachten, Smalheeren, ende onderdaenen wierden hier mede verdaeghd, gelijk ook de Stad *Groeningen* met de Staeten der Omme-landen. De Stad had twee Burgemeesteren *Ludolf Coenders* ende *Claes Schaffer* met Priester *Willem Frederix*, maer de Omme-landen Rit-meester *Rudolf van Lennep* tot dit blyde-mael wt-geschickt. Dese quamen alle prachtelyken ten voor-schijn in zyde kleederen ofte kemels-hayr. *Willem* zat op een pronkwaghen; de andere te paerd, van de hoofden tot de voeten toe met een blank ruyters harnas overtooghen, met gevolgh van 30. dienaers ofte ruyteren; niet zonder geiouw en op-spraak van de Geldersse en Over-Yffelsse, langhs de welke sy heen trocken. Andere verhaelen, dat sy alle in 't zwart, doch de knechten in grover stof gekleed waren, om quanzuys het verwijt van hoovaerdy voor te koemen, ende te toonen dat sy niet als edelen in een weytz en bond gewaed, maer als treffelyke burgers stemmighlyken noch boven hun staet waren wt-gerufft. Sy hadden voor de nieuw-getrouwde geschenken mede genoomen, vier zilver-vergulde ende wel-gewrochte vaeten zwaer van gewicht, vier van de moedighste paerden, ende zoo veele offsen wel gemest en van ongemeene groote; waer van de waerdy bedroegh boven de 2500 Rhijnsse goudguldens. De bruylofts-statie is binnen *Arnhem* gehouden, ende kortz daer na ook een land-dagh: alwaer de Vorst, op het gesmeek der gezanten, aen die van *Groeningen* zekere voor-rechten verleende, en de oude op nieuws gestand deed: alzoohy dese syne onderdaenen, om meerder gunst te gewinnen, niet lichtelyken yet en dorste ontzeggen. Doen ter tijd † hadden hem ook de aenwesende edele en gezanten der Geldersse Steden, op het behaeghen van hunne meesters op Maendagh na Kiliaen wt te brengen, een iaerlyxe pond-schattigh in-gewillight, ende een vuur-yzer ofte drie stuyvers op elke vat biers, buyten de Steden getapt en binnen de Steden gebrouwen zijnde, ende ses stuyvers van alle wtheymisse bieren; zullende middeler-wyl alle tot nu toe op het platte land gebeurde staet-penninghen, boek-gelden en anderen onraed, sy waren dan wt-gezet ofte niet, daer mede op-houden. Wyders zoude de Vorst een yeder man by sijne Land-Leen-Stad- en Dijk-rechten, als mede by sijne verschrijvingh houden, noch eenighe vreemde in sijne ampten ofte Sloten zetten: de wt-gegeevene ampten en renten weder in-trecken en tot zyne tafel gebruyken, ende tot gelijk maetigheyd brengen die hoogher verpand waren dan voor ses penninghen teghen het honderd; noch de onderzaeten dwinghen tot buyten-landisse heyr-vaerten ofte ruyter-tochten, die echter van de binnen-landisse niet en zouden zyn ontlast.

* Ex Ducis autographo.

† Ex obsoletis schedis.

108. Eenige dagen daer na hadden de Vriessen te *Sneek* een dagh-vaert; alwaer *Henrick van Gent*, *Willem van Lank* Cancelaer en andere Raeden vermaend zijnde van 't geen *Erkelens* voor sijn vertreck naer Gelderland had beloof, voor antwoord gaven, dat alles wel vallen zoude, indien sy den Vorst sijn teghen-verzoek wederom toestonden. De Staeten vraegende wat zulx moght wesen, wierden bericht, dat sy hem voor hun Heer kennen, de schattighs aen den Saxenaer te vooren gegeeven aen hem betaelen, ende van alles gezegele brieven zouden over-langhen. 't Welk veelen, ende voor al *Ienke Douma*, die syne lands-luyden de Geldersse bond-genoodschap eerst had in 't hoofd gepraet, groot wonder gaf, die ook voor andere op dese woorden in-viel, noemende desen eyseh niet alleen onverwacht en onzedigh, maer ook strijdende met des Hertoghs belofsen, die op zich genoomen had Vriessland wt de Saxisse en Burgondisse heerschappy in sijne oude vrybeyd te herzetten, ende noyt te vorderen 't geen de Saxenaer had onderstaen, alzoohet volk in zulk een geval de Saxisse slaverny met de Geldersse slechts zoude verwisselen: Wesbalven het billyk was dat de Vorst sijn ampt en voorigh schryven na-quame, die alsdan de Vriessen weder willigh en op-geschort zoude vinden om hem by haer zegel niet als een Erf-heer, maer voor een Heer en Beschermer aen te neemen. Doch het onderlingh mis-trouwen en 't quaed vermoeden, als of de Cancelaer den Vorst zulke aenstoetelyke voorflaghen in de ooren blies en op-rockende, deed alles vruchteloos wt-loopen; zoo zeer, dat ook *Douma* en eenige andere yveraers sich naer *Groeningen* begaven, ende van daer door de Over-Yffelsse Steden op *Utrecht* reyzende, laetlyken sich met de Burgondisse vereenighden. Dan bevoorens wierden sy by den Vorst gerechatelyken aengeklaeghd, alwaer de Wet-geleerde *Winand van Arnhem* het woord voerde, ende *Douma* met sijn aenhangh als hals-sterke luyden wt-maekte, die de gemoederen der Vriessen in hunne handen hadden ende buyghen konden waer heen sy wilden. *Douma* zoude mede voor den Hertogh en syne Raeden, teghens eenen meester *Hubert* met den by-naem *van Rossen* die hem hals-zaeken aenstreed, sich alzooveweert hebben, dat hem syne betijgers kost- en schade-loos ontsloeghen, ende de Vorst daeren boven een aenschouw neemende op sijn voorigh verschot beloopende by de 30000. goudguldens, hem aenwijfingh deed op de dorpen van *Ezinga*, *Feerwaert* en *Gbeerwaert*.

109. Onlanx daer na gingh *Marten van Rossen* syne Stad-houderschap van zelfs op-zeggen, vermits hy een onlust en weder-zin had in de gierigheyd ende slinxte strecken van eenighe wt den Vriessen adel, die by de Geldersse gunst en ampten bedelden, alleen om haere beursen te stijven, en alles in hun kuyl te schrobben, zonder voordeel ofte aensien van 't gemeene beste. In syne stede is op het voor-iaer getreden *Christoffel Grave van Moers* en *Sarwerden*, een man van ionghs in den oorlogh op-gebraght, wiens last zich niet alleen wt en streckte over Vriessland, maer ook over de Stad ende Om-landen van *Groeningen*. Dees te *Sneek* koemende was meest daer over doende, om de oude Ampt-luyden en Griet-mans te heritellen, ende, alleuxkens wijder en van de boot op het schip gaende, met hen te handelen van den Vorst tot een Grond-heer op te werpen. Doch alzoohet geen steek en wilde houden,

1519. houden, trock hy met *Ian Golfteyn* bewaerder van *Dockum* op *Groeningen*, trachtende onder andere dit fijn voor-neemen by den Vriefen, doch zonder baet, door te drijven. Op defen tijd gingh de Vorft van Gelder met den Biffchop van *Utrecht* *Philips van Burgondien* een verdragh in, *beloovende in arren moede alle fnap-haenen en weghe-laegery wt fijne gebuchten te keeren, ende den handel overal, zoo veel als 't moegelyk ware, vry en zeeker te maeken.* Een luttel te vooren was aen Heer *Lubbert van Keppel*, die fich een wijl als vyand van *Karel* had gedraeghen, na 't op-leggen van zeekere geld-boete ende op het gevley van goede vrienden en voor-fpreekers, wederom genade verleend. De onlanx in-gehulde Vorstin van Gelder *Elizabeth* gaf mede een hand-veft over, ende deed daer in geftrand alle voor-rechten, keuren en brieven met de welke t'eenigertijd die van *Nymegen* door de Koningen, Keyferen, ofte Heeren van Gelder waren begenadighd. Na den wt-gangh van de voorighe wapen-ruft troffen de gezanten tot *Utrecht* (te weeten aen de zijd des Koninx van Spanien *Maxmiliaen van Hornes* Heer te *Gaesbeek* Ridder van 't *Vlies*, *Geeraert Mulart* Raeds-heer in den Hove van *Holland &c.* ende, van wegen *Karel van Gelder*, *Willem van Lank* ende *Willem Quinoy*) op nieuws een iaerighe ftill-ftand van oorlogh; die echter, niet tegenftaende de hooghe en heylighe beloften, ter zee niet welen is onderhouden. Aengefien zeeker een *Bredenbach*, voor defen *Saxiffe* tolmeester te *Sloten* ende nu in dienft zijnde van de *Burgondiffe*, den *Geldersfen* op de *Zuyder-zee* zeer laftigh viel, ende, *Lange Pier* na-aepende, hunne fchepen welke naer *Sloten*, *Workum*, *Hindelopen*, *Mackum* en *Staveren* wilden, onder-vongh ofte elders dwongh heen te keeren. Wanneer hy op zeekeren tijd een fchip met bieren genoomen, ende by defe gelegenheyd zich met de matroofen door het fterk zuypen hadde vergeeten; gaf hy met een roekeloos hoofd aen den ftuerman laft om naer *Enkhuysen* te zeylen. De ftuerman verneemende dat de hoppe hun allen in den top was getrocken, heeft het fchip al willens aen de *Geldersfe* kusten laeten ftanden, ende fich zelve doen met de vlucht ontfoolen. De roovers in 't kriecken van den dagh wt-geslaepen en ontvuchterd zijnde, ende de fchalkheyd merkende, wierden van de *Geldersfe*, vermits fy met geen geweld en konden vlot raeken, omringhd ende voort naer *Sloten* in den ftock gebraght. Aldaer is *Bredenbach* (alzoohy te vooren noch eens gevangen, ende onder eed van noyt tegens de *Geldersfe* te dienen was los-gelaeten) om zyne meyneedigheyd met een van zyne maets tot den baft verweefen, ende daer na op een rad geleghd. De andere 24. in 't getal wierden ter nauwer nood noch verbeeden.

110. Noch was *Karel van Oostenrijk* al in Spanien, wanneer de *Rijx-Vorften*, na 't overlijden van fijn groot-vader *Maxmiliaen*, te *Frankfoort* by-een-komft houdende, *Karel* in fijn afwefen, door aenprijfen meeft van *Frederick* Hertogh van *Saxen*, die defe waerdigheyd als een verdrietighen laft van fijn hals fchoof, op den 28. van den *Soemer-maend* tot vijfdem Keyfer van dien naem verhieven, op het 20. iaer van fijn ouder. Hy had tot een mede-kuyper *François* Koningh van *Vrankrijk* ende Hertogh van *Lombardien*, wiens gezanten te *Coblentz* vafte leggende de *Keur-Vorften* zoo door brieven als booden

fteeds aanzochten en moede maekten. Eer de kroon noch was vergeeven, had *Karel van Gelder* aen de t'zamentlyke *Keur-Vorften* een wijd-loopend bericht af-gezonden, ende van 't begin tot het eynd wt-geleght: Wat al rampen en ongelijken hem ende zynen voor-zaeten van 't huys van *Burgondien* en *Oostenrijk* waren aengedaen, hoe *Karel van Burgondien* over langh, ende *Maxmiliaen* daer na met fijn zoon *Philips* hadden gearrebeyd en gedraefd, om fyne erf-landen fijn vader *Adolf* hem en 't *H. Rijk* te af-handigen ende aen haere geweften, daer fy zoo wel by voeghden, vafte te knoopen; onaengefien fijn groot-vader *Arnald*, als nagel-naefte erf-genaem van Hertogh *Reynald* den vierden, by Keyfer *Sigismund* brieven van verly had verkreeghen, waer van het weder-kleed onder de leen-ftucken van 't *Rijk* buyten twijffel noch wel zoude te vinden welen; gelijk 'hy ook van Keyfer *Frederick* en fyne *Paufelijke Heyligheyd* Koninghen ende Vorften van 't *Rijk*, voor een *Rijx-Vorft* ende Hertogh van *Gelder*, *Gulich*, en *Grave van Zutveen* was aengefien en gegroet; waer na als *Adolf* om bevestighe van fijn leen aenhiel, ende de zelve alleen after bleef wt zaek de landen doen ter tijd rond-om in roer en ellend waren; had gemelte Keyfer dese kraekeelen en oneenigheeden gefteft aen den Biffchop van *Trier*, en de in-leydinghe op-geheeven; vermits onlanx daer na *Karel van Burgondien* fyn vader *Adolf* by zich outbiedende, ende tegens fyne hand en toezegginghe in gyzelingh zettende, middeler wijl met den ouden Vorft van *Cleve* de landen van *Gelder* met louter geweld had verkraght, ende daer enboven hem met fyne zufter *Philippe* in haere kindffe en onnoozele iaeren naer *Geut* vervoert. Ende hoewel na dood van *Karel*, des felfs dochter en erve *Marie van Burgondien* fyn vader tot *Veld-Overften* der *Vlaminghen* teghens de *Fransfe* had verkoozen ende ernstlyken en meermaels beloofte hem, ofte na fyne af-lijvigheyd fyne kinderen rustlyken in haere vaderlyke erve te herftellen, ende *Adolf* kort daer na by *Doornick* in een gevecht was om-gekoemen; wierden fy echter als voor heen in 't *Burgondiffe Hof* bewaerd en op-geslooten, tot dat hy (*Karel*) na eenighe iaeren bequaem zijnde om het geweer te voeren, in dienft van *Maxmiliaen* naderhand Keyfer, met den *Grave van Nassouw* en andere Heeren door de *Fransfe* wierd gevanghen, ende, na een vier-iaerighe hechtenis, zonder toe-doen en bezwaer van *Maxmiliaen*, voor 200000. goudguldens zich zelve moefte loffen: in allen welken tijd *Maxmiliaen* (zonder aenfien te neemen op de gerechtigheyd, fyns vaders verdienften, ofte fyne eygene beloften welke hy fyne eegemele *Marie* in haer wterfte aen de hand had gedaen, van aen *Karel* fyne landen ende alles wederom te geeven) *Gelderland* onwettelyken had in-gehouden, ende, zelfs wanneer *Karel* door fyne onderzaeten al was aengenoomen ende ingehuld, alles te werk gefteft om hem wederom, had hy de maght gehad, wt te ftooten, ende heel *Gelderland* den bodem in te slaen: welke onmenfchelijkheyd fyne onnoozelheyd tot tegenweer had gedwonghen; hoewel hy liever had gefien, dat alles in minnelijkheyd ofte met recht ware af-gedaen, ende Keyfer *Frederick* en den *Rijx-Vorften* manfchapen trouw had aengebooden, ende ten laetften met dit oogh-merk zoo door Geestelyke als wereldlyke mannen op den

„ Rijx-dagh te *Worms* in den iaere 1495. voor de
 „ Keur-Vorſten en Rijx-fteden opentlyken be-
 „ tuyght, dat hy den Keyſer in alles wilde believen,
 „ indien hem maer het ongeſtoord bezit van ſyne
 „ vaderlyke landen gelaeten wierd, ofte ook al het
 „ geſchil vaſt te maeken aen de wt-ſpraek van on-
 „ zijdighe Rijx-Vorſten. Dan alzoo deſe billijk-
 „ heyd geen plaets en konde hebben, ende de Key-
 „ ſer middeler wijl hem en ſyne landen niet na en
 „ liet te beoorloghen, had hy wt hooghen nood
 „ tot den Koningh van *Vrankrijk* ſyn toevlucht
 „ genoomen, zonder meeninghe nochtans om het
 „ Vorſtendom van *Gelder* ofte zyne andere Heer-
 „ lijkheeden op den Koningh over te zetten, gelijk
 „ de Keyſer teghen de Keur-Vorſten meermaels
 „ had laeten verluiden, alleen om hem verdacht
 „ en hatelijk te maeken: ende vermits nu de Keyſer
 „ wt de wereld geruckt was, bood hy op nieuws
 „ den Keur-Vorſten ſijn dienſt aen, ende bad met
 „ alle nederigheyd, ſy wilden by den toe-koemen-
 „ den Keyzer zoo veel wt-werken, dat hy onder
 „ de Rijx-Vorſten moght geteld ende met ſyne
 „ Vorſtendommen beleend worden, waer voor
 „ hy haer en 't Rijk altoos hooghelijken wilde be-
 „ danken.

III. Onder deſen was'er tuſſchen den Biſ-
 ſchop van *Utrecht* *Philips van Burgondien* en
 Gerlaek *Grave van Yſenburgh* oorlogh, ofte ten
 minſten haperingh gereefen, zonder dat ick de
 waerom kan wt-vinden: Dan alleen, dat Her-
 togh *Karel*, op het verzoek des Biſſchops, den
 Biſſchop ende de volmagtigheers van 't Sticht in
 een openbaer geſchrift heeft verzeekert, aenden
Grave van Yſenburgh die met een groot gevolg van
 knechten na 't *Over-Sticht* was af-gedaeld, door ſijn
 gebied geen door-tocht te zullen vergunnen noch
 volk by-zetten, ten waere hy des niet en konde bete-
 ren; maer gaerne alle moeyten te willen doen dat deſe
 ſchillinghe in vriendschap wierd geſlecht en gemid-
 deld; des te meer, omdat des *Graves* broeder al het
 recht ende aental ſijns broeders op het *Over-Sticht*
 over-boodigh was aen ſijn vonnis te verbinden. Op
 den 12. van den laetſten Herſt-maend had
Lange Pier, met ſyne vloot ende matrooſen door
 den Vorſt op *Gelderland* ontbooden zijnde, na
 gehouden heymelijken raed, met noch eenighe
 andere volken een aenſlagh voor op *Emmerick*,
 een *Rhijn*-ſtad in 't land van *Cleve*; doch zoo
 die van binnen ſich tot tegenweer ſchickten, is
 hy onverrichter zaeken weder naer *Vriesland*
 gekeerd. In den Maert des naeft-volgenden
 iaers (wanneer het beſtand tuſſchen de *Gelderſſe*
 ende *Burgondiſſe* op nieuws is verwijderd) heeft
 Koningh *Karel van Valladolit* op *Toledo* gereyſd,
 alwaer hy de *Stan* en van *Spanien* by een riep,
 ende om reys-geld aenhiel. Dan vermits die van
Caſtilien, door den Koningh van *Vrankrijk* op-
 gerockend, traegh in 't ſchieten waren, ende
 onder andere op de baen braghten, dat de *Neder-*
landers als ſyne zinnen hadden betoovert, ende,
 hoewel geen zucht hebbende tot het gemeyne
 beſt noch kennis van de rechten, meeft tot des
 Rijx bedieninghen en Biſdommen wierden ver-
 heeven, ende de in-zaeten over de hand geſlae-
 ghen; is hy, aenneemende het geld 't welk de
 willighe Steden hadden op-gebraght, ende lae-
 tende het bewind aen ſijn meetter *Adriaen Flo-*
riffen van Utrecht Biſſchop van *Tortosa*, eerſt
 naer *Engeland* ende voorts op *Bruggen* in *Vlaen-*
deren gevaeren, daer hy van den Vorſten en
 Steden van *Duytsland* ſtaetelyken wierd in-ge-

haeld. Daer na quamen hem in *Brabant* de
 gezanten van 't *Spaens*-gefinde *Vriesland* dee-
 moedelyken begroeten ende bidden, om evnde-
 lijken eens naer *Vriesland* om te ſien, ende na 't ver-
 iaeghen van de *Gelderſſe* de lieve vrede aldaer te
 doen herbloeyen; klaegende met een, dat de *Gelderſſe*
 't elkens het beſtand over-traden, ende zich noch aen
 beloſten noch aen eenigh beſteck lieten binden. Dan
 voor dien tijd kreegen ſy, vermits ſyne menigh-
 voudighe bekommerniſſen, geen trooſtelijk ant-
 woord: doch naderhand te *Kolen* koemende
 deed haer door brieven verzeekeren, dat hy na
 't ſcheyden van den aenſtaenden Rijx-dagh te *Worms*
 yverighe zorgh wilde draegen om de *Gelderſſe* wt *Vrieſ-*
land te doen verhuysen: ſy zouden middeler tijd
 voor het vaderland waeken ende den tegenwoordigen
 nood met geduld verdraeghen. Loopende deſtille-
 zaet liet de *Grave* van *Meurs* ſijn kerken-dienaer,
 op het bloot vermoeden dat hy in den ſin zoude
 hebben *Sneek* aen de *Burgondiſſe* over te geeven,
 aen banden legghen ende naer *Sloten* vervoeren;
 daer neffens *Orho van Lingen* als een mede-pligh-
 tigher ongenadelyken om 't leeven brenghen,
 vierdeelen, ende yeder ſtuck aen yedere poorte
 der *Stad* tot een grouwel en ſchouw-ſpel op-han-
 ghen. Eenighe hadden hier over een groot mi-
 noeghen; alzoo niet alleen de *Burgondiſſe* be-
 tuyghden maer ook de gemeene man gevoelde,
 dat ſy beyde aen dit verraed onſchuldigh wa-
 ren.

II 2. In de *Hoy*-maend ſproot'er tuſſchen de
 Steden van *Kampen* ende *Zwol* wt een ſlecht
 begin geen ſlechte onruſt en ontſteltenis, welke
 daer na op een oorlogh wt-liep, die het gantſſe
 Sticht in ellend ende ook *Gelderland* in roeren
 braght. De oorsprongh hier van was deſe. De
Utrechtſſe Biſſchoppen plaghten in voor-tijden,
 door toe-laet der Keyſeren, van de koopman-
 ſchappen die over den *Yſſel* voeren tol-rechten
 te gemeten: welke tol naderhand die van *Kam-*
pen (die by den mond van den *Yſſel* dicht aen
 de *Zuyder-zee* wonen) van de Biſſchoppen met
 geld hadden aengekoſt, ende niet verre van de
Stad, zonder yemants beſpeeringh, altoos ont-
 fanghen. Wanneer daer na zeker ongeſien
 ſtroomken, de † *Vecht* ofte het *Swarte water* ge-
 heeten 't welk *Zwol* beſpoelt, door verloop van
 tijden veele wateren wt de veenaghtighe gronden
 hier en gins tot ſich treckende, eyndelijken ſchip-
 draegend was geworden ende toeten degelijken
 ſtroom gewaſſen, begonnen de *Westfaelſſe* en
Saxiſſe koop-luyden, die de minſte koſten en
 reedſten wegh zochten, ende den *Yſſel* om den
Kamper-tol ſchouwden, hunne waeren lanx dit
 water (welkers mond nu met drie ſluyſen word
 op-gehouden en af-gegendeld) in ende wt de
Zuyder-zee over te brenghen. Die van *Kampen*
 hier over geſtoord, ende zoo een bot wt den
 ſchotel miſſende beſtonden de koop-luyden niet
 alleen maer ook de *Zwolſſe* te ſchelden, ende
 aen 't *Swarte water* een nieuwen tol op te ſtellen,
 zeggende, dit heele werk te ſtrecken tot verkortingh
 van hun oud recht. De *Zwollenaers* ſtreeden
 hier tegen, dat die van *Kampen* tot geene tollen ge-
 rechtighd en waren dan alleen op den *Yſſel* en in hun
 bedryf; ende met ſy door hun toedoen, maer *God*
 zelveden nieuwen ſtroom had geopend, wiens goed-
 heyd ſy met recht ende met eeren moghten gebruyken.

† *Vidrus vocatur Ptolomæo & Sidonio Apollinari.*

1520. Ende nademael geene van beyden ongelijk wilden hebben, liep het zoo verre, dat die van Kampen een Zwols schip wt de Zuyder-zee naer hun haven wegh sleepten. Die van Zwol hier door verbitterd en gaende gemaekt, onder-stonden de goederen ende luyden van Kampen wederom aen te packen, ende na haere Stad in bewaer te brenghen. De Bisschop ontroerd zijnde over dese rampzaelige voor-speelen, gaf aen beyde Steden minnelijke brieven, ende, na verhoor van zaeken, bevel, *dat die van Campen het Zwolffe schip met de waeren weder te Geelmuysden zouden leveren, de Swolffe insgelijx alles weder geeven, ende beyde hunne kraekeelen met recht ende niet gewapender hand wt-voeren.* De Zwolffe waren met dese wt-spraak wel te vreedden; maer het grauw te Campen wilde na den raed van haere Overigheyd, tegende welke het zich ook op 't vergangen iaer driestigh hadde aengefelt ende een deel der zelve van 't kuffen gestooten, niet luyfteren, gelijk de Raed om sich te zuiveren voor-gaf. Hier over liet sich alles tot een openbaere scheuringhe en krijgh aensien; zonder datze de Bisschop door sijn tusschen loopen konde vereenighen. Aengesien hier over tot *Urecht* ende daer na te *Hasselt* in 't by-zijn des Bisschops zit-daghen zijn gehouden, doch door de onverwinnelijke stijf-sinnigheyd van de knibbelende Steeden vruchteloos gescheyden.

113. De Keyser middeler wijl door de seven Keur-Vorsten te Aken in-gehuld, ende met de kroon van *Karelden Grooten* verciert zijnde, na dat hy tegens den eersten maend van 't volgende iaer een Rijx-dagh tot *Worms* had beschreeven, is op Colen gewecken, over-laeden met veele ende diepe zorgen. Want syne erf-landen van Oostenrijk t'eenmael in roeren waren, daer behalven Spanien met een burgerlijken oorlogh ontsteeken, ende *Francoys* Koningh van Frankrijk by delen toestand in 't Rijk van Navarre ingedrongen. Ende hoe-wel hy yet van der Francoisen nederlaegh in Spanien had verstaen, was echter syn gemoed niet geruyst zoo langh de Franse noch een voet in Navarre hadden. Gelijk ook etlijke Geldersse terwijl de inhuldigh tot *Aken* te werk gingh, zonder des Hertoghs bevel af te wachten, op *Nieupoort* in Holland dorsten aanvallen, ende het Stedeken, na dat al de buyt daer wt was gesleept, in brand te steeken. Etlijke hier van wierden wt de vlucht te rugge gehaald, ende als vrede-breekers opentlijken door de Burgondisse gericht. Te huys had *Karel van Gelre*, *Goossen van Raesvelt*, zoon van *Goossen Ritters*, die met sijn broeder *Iohan van Raesvelt* in verschil was over het Slot van *Oiltendorp*, met het Huys van *Empt* in sijn schut aengenoomen, om het zelve t'synen dienst te gebuyken, ende daer wt zoo wel syne als *Goossen Raesvelts* vyanden, zoo noodigh, te besoeken en af te keeren; mits dat de Vorst, in geval hy 't Huys te *Oiltendorp* quam te bemaghuighen, het zelve als dan in de plaets van *Empt* soude behouden. Dit iaer is vermaerd door den dood van den beroemden Zee-Oversten *Lange Pier*. Want na dat hy een ruymen tijd herwaerts, onder 't beleyd van den Hertogh van *Gelre*, de Burgondisse te land, maer meest te water, door heerlijke en geduerighe zeegeninghen afgeslaeft, ende laetstelijken een weder-luft in den oorlogh scheppende, een opset had genoomen van het overschot sijns levens gerustelijck te *Sneek* in sijn

vaderland te verslyten; is hy onlanx hier na op den 28 van de Wijn-maend aldaer van den dood versnelde, zijnde in desen (om een kleyn man by een grooter te stellen) den Keyser *Diocletiaen* niet ongelijk, die 't Roomse Rijk 20 iaeren met ongemene gauwigheyd bestuert hebbende, met sijn mede-heersser *Maximiaen* (die eertijds een kuddedryver was geweest, gelijk dese *Pier* een bouwer,) den staf van zelfs afleyde, ende binnen *Salone* in *Dalmatien*, sijn lust neemende in 't hoovenieren, als een slecht burgerman leefde en stierf: op de wyse mede van Keyser *Karel*, die alle sijne Rijken en Heerschappyen op sijn broeder *Ferdinand* en soon *Philips* eyndelijken overdragende, binnen *Spanien* op syne eenigheyd is gaen woonen, ende na twee iaeren wt het leeven gescheyden. Ick vind, sonder te konnen t weten wt welke oorzaeken, dat onse *Karel* in den Soemer deses iaers over al in de kerken heeft laeten verkondighen, dat alle syne Smal-heeren zich van stonden aen rusten zouden tot geweer harnasen paerden, om op de tweede verschryvingh by de hand te zijn ende te doen dat sy leens en eeds-halven schuldigh waren by verlies van hun leen; ende dat sulke die om te dienen niet gefeld en waren andere bequaeme in hunne stede soudens schicken, ofte hun dienstaen sijn Raed en Land-rentmeester afdraghen.

114. Onder desen schreef Hertogh *Karel* op *Groningen*, betijgende *Ienke Douma* en syne medestanders, sonder wt-druckingh van naemen, als of sy zich zelve ende heel *Vriessland* aenden Keyser zochtente verraden, ende oet sulx in haere Stad niet en behoorden geduld te worden. De Keyser schickte mede een Heerout daer heen, die tegens den Vorst ende de Geldersse swaere klaghten en smaderyen in-braght, dat sy in den tijd van 't bestand weegelaghery en alle vyandschap hadden aengericht. *Douma* gaf den Hertogh tot antwoord, dat hy te *Groningen* in sijne moeder-stad niet moghende banken, elders heen wilde wijken daer het hem de Vorst niet en konde bespeeren. Priester *Willem* gaf hen mede te bedenken, dat hy met den sijnen by den Keyser gehoor noch geloove zoude vinden, om dat sijne vyanden daer te groot in 't spel waren, die ook aen syne trouwe waerschouwinghen allen schijn van waerheyd zouden beneemen. Alsdoen zijn *Douma*, *Ienke Unama*, *Iuve van Ionsma* ende andere Vriessse edel-luyden, op vry-geleyde van de Stad, naer *Zwol* verreyd, van meeningh zijnde om haer vertrek wt *Vriessland* door brieven by den Vorst te verschoonen. Maer *Karel* haer verkloekende ontbood aende Stad *Zwol*, dat de voorzeyde edele in een onderlingh verstand en gemeenschap staende met de Burgondisse, de Steden *Harrem*, *Elburgh* en *Harderwijk* voor hadden aen den Keyser over te leveren; ende vermaende daerom die van *Zwol*, indien sy goede nabuerschap wilden onderhouden, dese *Vriessen* het geleyde in hunne Stad op te zegghen, ofte hy wilde anderen raed schaffen. De *Zwolffe*, die tot nu toe niet veel van de Geldersse en hadden gehouden, gaven nu te eergehoor, zoo om het verschil teghens die van *Kampen*, als om dat de Bisschop die van *Kampen* meer droegh ofte scheen te draegen dan wel haere Stad. Waer over sy haer voorighe vry-geleyds brieven van stonden aen in-riepen. Van daer verhuifden sy op *Kampen*. Doch de Overigheyd

† Ex archiis Vailanorum.

aldaer vervaerd gemaakt door de Vorstelijke brieven, liet hen aensegghen niet over den drien dagh inde Stad te verblyven. Evenwel den *Karel* en de Grave van Meurs Stadhouder van Groeningen hun best, dat sy weder naer Vriessland zouden keeren. Sy gebaer maekende als of sy van daer te sloop naer Vriessland zeyden, voeren middelerwyl op Utrecht, alwaer die van den Raed haer degelijken onthaelde ende den wijn schonk. Dan de Overigheyd voort daer na door de Geldersse dreygementen ingenoomen zijnde, te meer alzoo 'er doen veele van de burgery tot de Deventer markt gegaen waren, verzocht op dese nieuwe gasten, dat sy voor een tijd langh wt haere Vesten zouden wyken: zonder dat ze ook de Bisschop verseekeringh wilde geeven, ofte toe laeten sijn Sticht door te trecken. Alzoo zijn sy op Amersfoort ende van daer door de Velouw behouden naer Kampen gekoemen; hoewel de Vorst, doch wat te laet, haer eenighe ruyters nageschickt, ende binnen Hulkesteyn volk had geleght, indien sy misschien te water naer Vriessland wilden. Eyndelijken namen sy hun reys op Munsteren wyders op Kolen, alwaer doen de Keyser was, ende baden den Vorst van Gelre door brieven, dat hy doch syne beloften wilde gestand doen, zoo niet, haer wt sijn eed ontslaen, ofte dat sy sulx doen zouden van zelfs. De Vorstelijke Rentmeester liet hier op aen *Douma* weeten, hy zoude onder den Hertogh buyghen, ende zich gevoeghlyker aenstellen; hen indachtigh maekende hoe vermeteliken hy te mets van den Vorst had gesproken. Laetlijken beslooten de Rentmeester en Grave van Moets, dat het hen vrystond, midts doende een nieuwen eed, weder in Vriessland te keeren. Doch *Douma* andere aenslagghen brouwende, en wilde met syne kamer-raden hier na niet luyfteren.

1521.

115. Wanneer op 't volghende iaer de Standen van 't Rijk sterk te Worms by een waren geschoold, wierd aldaer de zaak van *Marten Luther* in 't langh en breed verhandeld. Van den Vriessen waren daer heen geschickt *Kempe Martena* ende *Sybrand Roorda*, om drie dinghen te verzoeken; dat te weeten de Keyser middelen geliefde by de hand te neemen, om de Geldersse wt Vriessland te jaegen, daer na de gerichtsbanken te herstellen, ende op 't laetst aen niemand in Vriessland voorrechten te gunnen tot inbreuk van de gemeene zaak. Dan de Keyser veel zwaerigheystens op den halshebbende stelde den oorlogh noch wt, ende vernieuwde met de Geldersse het bestand. Onder dit wisselden de Vorsten van Gelre en Cleve met den anderen eenighe brieven. *Karel* en die van Nymegen klaegghden over den buyt ende gevanghens, die door eenighe snap-haenen heymelijken wegh gesleept, in de landen van Cleve ende der Mark vast wierden gehouden, waer wt sy niet dan met groot geld en konden los racken. Het deed hen mede zeer, dat sijn neve van Cleve veel bezat, 't welck het sijn niet en was, waer op hy altoos sijn aentael wilde behouden; vermaenende daerom hem ende sijnne onderdaenen goede wacht te houden, om tot geen onrust ofte oorlogh oorsack te geeven. De Clevener zeyde, niet te hebben ofte hy moght het met eeren hebben, 't welck hy, wanneer het tijden plaets gaf, wilde waer maeken: dat hy wyders van de knevelaers geene kennisse en droegh, en eenighe Geldersse insgelijx met de Cleefsse omspronghen: hoewel hy sijn ampt beloofde te betrachten, gewaer wordende, de Geldersse ofte andere door de sijnne onweteliken te

werden aengehouden. Op den 17. van den tweeden maend liet *Karel* wederom aen de Keur-Vorsten brieven af-gaen, smeekende daer by om een Keyserlijke vry-geleyde voor sijnne volmagtigbers, na den Rijx-dagh tot Worms af te zenden, en klaegghende dat hy sulx ook voor desen versocht had, ende in twiffel stond of de voorighe vry-brieven door sijnne wangunners in 't Keyserlijke Hof waren verdonkerd en ter rugge gehouden. Der Vorstelijker gezanten last hield, den Keyser en Keur-Vorsten in 't bysonder huns Heers schuldighe eerbiedigheyd ende alle diensten aen te bieden: daer na den Keyser te bidden, dat doch alle onrecht en geweld, tot nu toe buyten billykheyd en reden teghens den Hertogh soo menighvoullyken gepleeghd, een eynd neemen: ook de Vorst in sijnne erf-landen moght worden beleend ende onder de Rijx-Vorsten gereekend, die daer voor overboodigh was plicht van manschap aen 't Rijk te doen: Ten laetsten soudensy den Standen het leed *Karel* en sijnne voorzaeten aengedaen, ende de rechtmatigheyd van sijnne zaak met de breede elle wt-meeten.

116. Omtrent dien tijd is *Willem van Roggendorp* wt Vriessland geroepen, en *Jurriaen Schenk van Tautenburgh*, zoo door sijnne eyghene verdiensten als door aenprijfinghe van *Floris van Egmond*, van den Keyser in syne stede gezet. Alsdoen is de Grave van Meurs ende met hem andere Vorstelijke last-hebbers naer Groningen gekoemen, om de Staeten der Omme-landen den eed afte vorderen. Dese op het Raed-huys verdaghvaard zijnde hebben voorgelaegghen, dat de Hertogh van haer zocht bezwooren te wesen voor hem ende sijnne erven. Sy stelden zich eerst vreemd en weygerigh, zeggghende, zeltzaam en onbillyk te zyn dat yemand haer op een eed drongh die ze in val van nood niet bestendigh en was te beschutten. Dese edele zaegghen meest na 't hoogher boord ende op de klimmende maght van den nieuws gekooften Keyser, aen wien de Saxenaer al sijn recht op beyde Vriesslanden onlanx had over-gedraegen. Doch na menigerley by-een-komsten wierd 'er eyndelijken beslooten de Geldersse te besweeren; met dit onderscheyden bestek, dat de eed plaets soude grypen, zoo langh de Vorst de Stad in sijn geweld had, en het platte land teghens den vyand en vyandijke aenstooten konde beschermen: anders zoud het hen geoorlofd zyn na een ander Heer om te sien: met dit bedingh mede, dat de Vorst geen indraght en zoude doen in hunne oude vryheeden ende verbonden, die wel eer tusschen de Stad en Staeten waren getroffen. Ten laetsten wierd de Hertogh van Gelder, op het gestaedigh aenhouden van de Geldersse, den 21. Mey by beteykende brieven van de Abten, Proofften, Adel, ende eygen-geerfde der Ampten *Humesgouw*, *Fivelgouw*, *Oldampt*, *Langewolde*, *Fredewolde*, *Humerizen* ende *Middach*, die te gader het lichaem van de Omme-landen wt-maeken, voor hem en synen na-zaeten als erfheer der Omme-landen, op nieuws erkend en aengenoomen, op het Stad-huys ten over-staen van den Raed ende den Stad-houder *Christoffel Grave van Meurs*. Wanneer dit de Vorst voor lief nam, zijn 'er zonder wt-ftel eenighe gekoozene wt den Raed vermoegens sijn last naer de Om-landen af-geftuyrd, om de andere, die niet by de hand en waren geweest ook aen hem met een eed te verbinden: waer over tusschen den Vorst en dese weder-zijdse verzeeker-brieven zijn gemaakt, by des Stads burgemeesteren *Koenraed Koenders*, *Rudolf Husing*, *Lubbert Klant*, ende *Klaas Schaffer* onder-geschreeven. Met een

1521. een wierd'er een iaerlijxe erkentenis van 7000. goud-guldens den Hertogh toe-geleghd, die een goed deel hier van iaerlijx weder besteedede aen eenighe hoofden van de Stad, die in 't byzonder aen hem waren verplicht, te weeten de *Hoerkens, Koenders, Hugings, Schaffers, Hulgers*, ende andere achtbaere mannen, door de welke hy lichtelijken konde weeten en wt-vissen, wat'er door den dagh om-gingh, ende syne sticken daer na steeken.

117. Middelerwijl duerde noch tusschen die van Kampen ende Zwol het vorigh kraekeel, zonder dat de Bisschop van Utrecht en de Staeten van 't Sticht, noch de Keyserlijke gezant *Frans van Kobel* dit kloen konden ontwinden. Want hoewel'er in den Maert zoo wijd in gewerkt was, dat beyde beloofden sich na de wt-spraak des Bisschops en der Staeten van 't Sticht te schicken, en onder defen het geweer af te leggen, ende dit zelve door de roepers in de Steden was om-gekondighd; heeft men echter de wapenen binnen kort weder aengenoomen; te meer, nademael de Bisschop, door andere beletzelen opgehouden, dit verschil niet tijdelyken genoegh en sleet. Waer over de Keyser, na 't verscheyden van den Rix-dagh te *Worms*, in 't af-gaen van den Soemer op Nederland komende, het vonnis van dese zaak hem aentrock. Dan eer hy zulx konde uyten, raekte hy in oorlogh met *Robert van der Mark* voor-stander van *Boullon*, broeder van *Everhard van der Mark* Bisschop te *Luyk*. Ende nademael de Koningh van Vrankrijk, en ook onder duyms de Vorst van Gelder defen krijgh tegens den Keyser koesterden en gaende hielden, ende *Robert* wt de gewelten van *Luyk* die van *Braband* en *Namen* vast op het lijf viel, was dit vuur zoo haest niet te dempen. By welke gelegenheyd de Bisschop van Utrecht *Philips* als een geslepen krijghs-man, om met hem raed te pleeghen, door den Keyser naer sijn Hof wierd ontbooden. Weshalven die van Kampen en Zwol, als beyde hun Bisschop niet veel betrouwende, meer ende meer een quaed vermoeden schepten, 't welk door *Kobel* ten deel was veroorzaekt, vermits hy ze beyde laetst-leden tegen-gesprooken, en geene van haer gelijk had gegeven: waer wt sy namen, dat de Keyser haere zaak niet zeer en behertighde. Het heele Sticht streek mede over dit stuck geen eenerley oordeel. Eenighe verweeten aen die van Zwol den aenwas van haer geluck, andere aen die van Kampen hunne gulzighe begeerlijckheyd, zommighe berispten ze beyde van zelf-willigheyd. Doch de meeste adel viel de *Zwollenaers* tegen. Onder-tusschen zaten de *Drossaet van Hattem* *Michael van Pomeran* ende de *Schoutet van Hirden* *Iacob ten Slot* die van Zwol steeds op het oor, dat sy onsen Vorst zouden in-hulden: gelijk ook na 't Klooster van *Klaer-water* by *Hattem* twee Vorstelijke Raeden waren af-gezonden; die haer, op dat sy moghten weeten wat sy van den Bisschop te verwachten hadden, als een groot geheymenis, onder bedingh van daer van stille tezwijghen, in 't oor luysterden, dat des Bisschops gezanten te *Regensburgh* de *Rechts-geleerde* *Henrick van Haghen* en *Adriaen van Rede* *Maerschalk* voor den Vorstelijken *Cancelaer* van *Lank* en d'andere betuyght hadden, dat hun Heer de Bisschop alles den Hertogh te gevalle wilde doen, noyt na *Groeningen* om-sien, ende hem van den Keyser verly-brieven op het Vorstendom van *Gelder* verwerven; indien hy

wederom hem de gerieffelijke hand wilde bieden in bet straffen van de op-roerighe *Zwollenaers*. Welke geruchten nochtans de Bisschop daer na, door het af-schicken van brieven aen de nabuerighe Vorsten en syne maeghen, verklaerde verziert en onwaerachtigh te wezen.

118. Wat hier van was, immers hebben onlanx daer na Hertogh *Karel van Gelder* ende de *Zwolse* t'zaemen een besteck gemaekt van desen inhoud: Voor eerst dede *Karel* kond, dat nademael *Philips* Bisschop tot Utrecht de *Swolse* tegens recht ende reden, wegen hun verschil met die van Kampen, 't welk tot kennis van hem en 't gantse Sticht was gesteld, had verongelijkt; sy hier over syne bystand en bond-genoodschap hadden verzocht, ten eynde om die van Kampen ende eenighe wt de *Ridderschap* wederom leed te doen. Weshalven hy beleed, ten op-zicht van de hand-tastelyke rechtvaardigheyd die van zelfs hulp-verdiende, als mede van de Stad welke hy altoos wel had gemeent, haer geensins onder het mes te willen laeten, dan de Stad, in-zaeten, en haere goederen, gelijk syne andere Steden ende in-zaeten, in syne beschuttingh te ontfanghen, ende haer twee Princen aen te bieden, d'een eens Koninghs en d'ander eens Hertoghs zoon, om een van beyden, tot dienst van *H. Marten* en 't *Roomse* Rijk, voor hun wettighen Heer in te willighen; op hoope, dat die schier ofte morghen Bisschop moght worden van 't gantse Sticht van Utrecht; waer toe hy neffens de Stad *Zwol* alle naerftigheyd wilde aenwenden, ende, zoo de keur aen hem quam te staen, wt die beyde den waerdighsten en deghelijxten wt-kippen, aen wien dan de Stad onderdaenigheyd zoude zweeren, ende beloven met hem te leeven ende te sterven, ten waer sy door onvermijdelijken nood anders gedwonghen wierden; gelijk hy wederom zweeren zoude, de Stad te houden by alle zulke voor-rechten, keuren, geestelijke en wereldlijke rechten, waer mede sy door den *Pausen*, *Keyseren*, *Bisschoppen* ofte andere Heeren was begenaedighd, als mede by haere merkten, tolln, en keuren van de *Utrechtsse* *Bisschoppen* bezegeld; mids dat hy ook binnen de vesten der Stad geene vestinghe tot ongerijf ofte na-denken der burgeren, dan wel op de plaets van 't Bisschoplyke Hof een huys tot sijn gebruyk moght op-werpen. Alle Steden, Landen, Sloten, en inwoonders, die met hulp van de Stad wierden aengewonnen, ofte dese zijd van zelfs koozen, zouden *H. Marten* toe-koemen, ende haer leeven, goederen en oude vryheeden behouden; gelijk mede de Vorst en sijn neve de toekomende Stad-houder na hun vermoeghen beloofden te heelen en op te richten, indien wt zaak van dese veranderinghe de Stad door de *Pausen*, *Bisschoppen* ofte Steden met geweld ofte schijn van recht verdruckt wierd. Sy zouden vorders geen meerder ruyteren ofte knechten in de Stad voeren, dan na 't goed-dunken van den Raeden *Schepenen*; ende mede bevel doen, dat de † bier-kotten en smockel-kroeghen wierden af-geschaft. Beloofden mede het best te doen, dat'er tot gerief van schepen en booten een

† *Cl. Pontanus* noster vocem illam, quae popinas cerevisiarias denotat & vernaculis Belgis satis obvia est, minus capiens, ma'è omnino expressit, cortinas cerevisiarias, quum curtes rectius dixisset.

1521. „ Grifte tot in den Yffel wierd gedolven , met een
 „ Sluyse voorsien , gelijk 'er wel eer was beslooten ;
 „ ende den Ruten-wegh , die in Drent naer Havel
 „ en Groeningen loopt , door het op-haelen en
 „ verdiepen der grafen zoo te doen her-maeken ,
 „ dat het voet-pad in den soemer-tijd , ende by
 „ winter-daghen het stroomtien bruykbaer moght
 „ worden : willende daeren boven haere paelen
 „ van Frankhuyfen tot aen den Yffel ende de boer-
 „ schap van Ittersum verbreyden , en geevende hen
 „ wyders maght , haere Iaer-merkten 8. ofte 14.
 „ daghen , na vereysch van zaeken , te verlenghen ,
 „ ende alle schattinghen ende tollen binnen 't ge-
 „ bied van Zwol tot des Stads gebruyk te keeren .
 „ Ende want te voeren de Stad yemant tot het
 „ Schouten-ampt plaght voor te slaen , wilde hy
 „ hier na een van de Schepens ofte Raeden tot dese
 „ bedieningh verheeven hebben . Voorts deed hy
 „ den poorteren van Zwol dese bysondere gunst ,
 „ dat haere waeren ende goederen door syne ove-
 „ righe landen en Steden in tollen en anderlasten
 „ gelijk zouden lasten met die van den in-zaeten ,
 „ ende syne onderzaeten alzoo wederom te Zwol .
 „ Hy wilde ook des Stads vyanden in 't byzonder
 „ die van Kampen , tot sijn en des Stads oorbaer
 „ straffen , der zelve trots ende schade die van
 „ Zwol aengedaen 't syner tijd in heughen hou-
 „ den , ende voor al den nieuws-ingevoerden tol te
 „ niet maeken . Eyndelijken was syne meeninghe ,
 „ dat de Vry-heer *Iuriaan Schenk* sijn onder-pand
 „ op *Vollenhoe* ende die goederen behouden , ende
 „ insgelijx *Rudolf van Ittersum* te *Hasselt* noch aen
 „ sijn leeven noch aen syne goederen hinder zoude
 „ lijden ; loovende mede , dat de vier Hoofd-steden
 „ sijns Vorstendoms dese voor-waerden met hem
 „ zouden bezegelen . Gedaen op den 8. van de
 „ Hoy-maend . Dierghelyke brieven zijn van
 „ wegghen de Stad ook aen den Vorst behan-
 „ dighd .

119. Dit onverwacht verbond de edele en
 Groote in die gewesten ter ooren koemende ,
 heeft de herten van alle man niet weynigh ont-
 stelt . Synochtans , om in de vlucht raed te sluy-
 ren , bestonden op den 14. des zelve maends
 binnen *Ommen* , een Stedeken aen 't Swarte water
 ende al te deun by Zwol , by-een-komst te hou-
 den . Nauwlijx waren sy 't zamen gerot , wanneer
 het Geldersse krijghs-volk door de Zwolse wt-
 geschickt de vergaederingh verstoorde , ende
 eenige wt den adel gebonden naer Zwol sleepte .
 Welke daed van de Zwolse tegens die geen die
 noch geen werkelyke vyandschap beroont en
 hadden , als mede hun af-val van 't Sticht , haer by
 al de wereld in haet en af-zien heeft gebraght .
 Maer sy , om het voor hunne deur schoon te
 maeken , zeyden , dat de edele de hoofden by een
 hadden gesteecken om haer te plaeghen en te onder-
 drucken , ende de Bisschop mede de wapenen aenge-
 noomen ; ende dat her geen ongelijk en konde beeten ,
 tegens geweld , leed en naekende slaeghen by tijds een
 schut ende scherm te zoeken : dat de Bisschop , in stede
 van een harden , een vervolgher van de Stad wordende ,
 daer door zoo wel van sijne vooghdye als sy van hun
 eed ontlast waeren . Dan die van Zwol hadden
 noch een ander gezwel onder de leeden ; want
 sy , ten tijden de voorighe Bisschop *Frederick*
van Baden de Geldersse beoorloghde , ontfan-
 ghers van de schattinghen hadden gestelt , die ,
 wanneer die van Deventer en Kampen hunne
 reekeningen ten vollen zuyverden , alleen in ge-
 breeke waren gebleeven : 'twelk de Ridder-

schap voor al in een quaede vouw had geslae-
 ghen , ende met des Bisschops Raeden den Bis-
 schop steeds op-gehist , om de onwillighe tot
 haer plicht te drijven . Doch de Zwollenaers dese
 vonken gewaer wordende , zochten dan dese dan
 andere blaeuwe wt-vluchten ; tot dat sy laetste-
 lyken met *Karel van Gelder* in verbond traden ,
 die over dese gemeenschap van wapenen geen-
 fins was te onvreeden , siende met een inwendig-
 ghen harte-lust , dat de schoone ende hem zoo
 wel ter hand leggende landschappen van *Vries-*
land en *Over-Yffel* , als vaste voor-burghen ,
 zandt moeyten aen sijn Vorstendom wierden
 vast gehecht .

120. Dese voet volgende , trachtete hy aller-
 eerst *Hasselt* , een Stad noord-waerts van Zwol
 geleghen , met bedrogh te vermeersteren , ende ,
 dit voor-neemen hem ontvallende , voor de vuyft
 ende met openbaer geweld . 't Bevel over deze
 Vestinghe had *Relof van Eusum* , een *Vries* op de
 Geldersse van ouds gebeeten , die *Sneek* verlae-
 tende alhier syne mael-stede had geplant . De
 burgers door syne aenspraek t'elkens aengestee-
 ken , stonden den aenloop van buyten zeer man-
 nelyken tegen . Die van Kampen op hunne na-
 buer-stad een zorghvuldigh oogh houdende ,
 ende duchtende dat sy door gebreck ofte anders
 sich moghte verhaesten tot het over-geeven ,
 riepen die van *Vollenhoe* en het volk rond-om by
 een , ende tooghen aldoen , onder 't beleyd van
Rudolf van Ittersum een ridder-maetigh man , de
 belegghers onder ooghen , dien sy ook haere
 leger-plaetsen dwonghen te ruymen , ende op
 Zwol den wijk te neemen . Doen is dadelyken
 een roede volx ende alle nood-durft , in 't af-gaen
 van de Hoy-maend , in de Stad gebraght . De
 Geldersse hierom niet treurende , zijn korts daer
 na , ontbiedende versch volk van huys neffens
 eenighe matroosen en schepen wt *Vriesland* ,
 met een wel-verzorghde vloot wederom tot haer
 beleggh gekeerd . In hun eerste komst onder-
 stonden sy *Geelmuyden* , in 't gezicht van *Kampen*
 en *Hasselt* , schier by 't Swarte water grenzende
 sterk te maeken ; als sy ook deeden , na dat sy eens
 ofte ander maelen met den vyand een twijfel-
 achtigh schermutzel haddenghouden . Aldaer
 een deghelyke bezettingh laetende , ende by de
 brugge van *Hasselt* in 't aensien bykans der Stad
 een nieuwe Vestinghe op-werpende en vol-trek-
 kende , hebben te Swarte Sluys ende in 't Kloos-
 ter aldaer een andere roede volx in bewaer
 geleght , ende alzoo de Stad met vier leghers
 rond-om nauw beslooten . Terwijl die van *Haf-*
selt alles wt-stonden , begeerde de Vorst van
 Gelder , die zelf in 't leger sich verhiel ende de
 syne aendreef , op die van *Groeningen* , dat sy hem
 te hulp zouden koemen , geschut en kruid ver-
 schaffen ; neffens een deel weerbaere mannen ;
 ten eynde om op *Koeverden* een verzoek te doen ,
 ende daer door den vyand te verspreyden . Die
 van *Groeningen* schickten van stonden aen , om
 sich te quijten , een volmaghtigher tot den Vorst ,
 ende openingh doende van haer tegenwoordigen
 toe-ftand , verkreegen zoo veel dat sy , in stede
 van 't ander , geld zouden by-zetten . Ende alzoo
 wierd *Koeverden* in rust gelaeten , ende daede-
 lyken 3000. goud-guldens door de *Groeningers*
 over-gemaekt . Onder dit was Keyser *Karel* in
 Nederland verwittighd , dat *Zwol* , een van de
 beroemdste en moeder-Steden in *Over-Yffel* ,
 door den Hertogh van Gelder was ingenoomen ;
 ende

1521. ende nademaal hy niet en konde bevroeden wat dit moght te beduyden hebben; liet hy voort op den 27. van de Hoy-maend wt den *Haegh* Plac-kaeten onder sijn zeghel door geheel Holland en *Vriesland* met sijn Ampt-man af-zenden, waer by strengelijken gelast wierden alle weeraftighe luyden, haer zelven ende hunne gewesten tegens geweld en over-loop te voorsien, ende sich in allen geval gereed te houden om het vaderland de hand te bieden. Doch de Staeten van *Over-Yffel*, dien het vuyr wat dichter voor de scheenen lagh, vonden geraedzaem geen baeteloofse briefkens wt te stroyen, maer met alle spoed en yver een leger van ruyters ende knechten te werven, 't welk ook van *Deventer*, de verzaemel-stad, op *Kampen* en voorts naer *Hasselt*, om de belegghers op te slaen, is gevoerd, dan niet hoofd-zaekelijx te weghe braght, lijdende alleen en doende wederom slechten afbreuk.

121. Wanneer daarna dit krijghs-volk voor aentellinghe van haere leeningh quaelijken op de belegghers scheen te willen bijten, wierd 'er andere raed verzind, ende de gantse maght naer de aenleggende *Velouw* geleyd, die alles wijd en breed af-stroopte en vernielde, ende by de 5000. beesten en 200. land-luyden mede packte, loopende zelfs tot aen den *Hyrder-beek* by *Harderwijk*: 't welk de *Overste* met dit oogh-wit deden, om wt den buyt en plunderagie het volk de handen en buyt te vullen. Hertogh *Karel* te *Hattem* ofte omtrent *Hasselt* dese tijdingh ontfangende, is flux hier over naer *Elburgh* geruckt, mede neemende het meeste deel van de burgery, aengesien de vyand sterker was ofte gezeghd wierd aen ruyters en voet-knechten. Doen is hy den vyand by *Apperloe* met groot geweld aengevallen, verbergende bedeckelyken eenighe schutters in de naeste boeren-koeten, ende heeft, neemende voorts den wind te baet, de *Over-Yfselfe* alzo geklopt ende veriaeght, dat sy al den roof, die hen rechtevoort in den wegh was, neffens veele dooden, gevangens, en twee kopere stucken op de plaets after-lieten. 't Getal der gevangens was over-groot, zoo wt den adel als burgery van *Deventer*, daer mien de gevangen-huyfen van *Zwol* over al mede stoffeerde. Aen de *Gelderfse* zijd bleeven legghen *Herman van Velen* *Drossaet* van *Zutveen*, ende *Reyner* ofte *René Hasewijn* met weynighe slechte zoldaeten. Behalven andere, welke den *Gelderfse* in handen vielen, wierden *Ian Kruse* *Rent-meeft*er van *Zalland*, ende *Willem van Doetechem* *Schoutet* der *Stad Deventer* beyde binnen *Hattem* in * *Wassenaers kouw* voor een wijl tijds by beurten in-geslooten, doch naderhand van daer naer *Arnhem* gevoerd. Dese kouw was eertijds door Hertogh *Karel*, ter eeren ofte veel eer tot spijt van sijn bitteren vyand ende gevanghen den *Vry-heer* van *Wassenaer*, alzo toe-geruft, dat sy de lenghte had van seven voeten, en zulk eene verdiepingh dat een man daer in over-eynd konde staen; hoewel geene grootere breyte, dan om een bedde met een stoel te laeten: doch was rond-om met yzere teenen en bouten niet anders verzorghd, dan of men een leeuw ofte ander wild beeft daer in zoude bewaerd hebben: sy had daer behalven een vensterken, waer door men een schotel ofte kan konde over-langhen: zijnde in 't midden van een zeer dicken steenen tooren aldus op-gehanghen ende vast gesteld, dat menze met touwen en wind-aesen aen 't gewelfzel op-haelen en weder

konde neder-laeten; in voegen dat sy, wanneer de gevangen sijn middagh- ofte avond-mael zoude doen, dael geschort wierde, ende daer na weder om hoogh getrocken. Onder andere berghde sich *Ian van Twickeloe* met de vlucht naer *Kampen*, ende *Ian van Weelvelde* naer *Deventer*. Dees, die, moegelijk, te vooren noyt de lucht van 't lont hadde gerooken ofte konde verdraeghen, in de *Stad* koemende en gevraeghd zijnde hoe het gevecht al was afgeloopen, zeyde met een verbaesd gemoed: wy sijn alle verraeden, verraeden. Wanneer eenighe quaed-gunstighe dese woorden averechts op-namen, ende door de gantse *Stad* ginghen wt-blaesen, dat de *Stads Overigheyd* het land had verraeden; is het *Raed-huys* van stonden aen over-rompeld, de *schar-kisten* van de woedende gemeente wt-geroofd, de *Raeds-genooten* voor het meestendeel af-gezet, ende nieuwe in de plaets op-geworpen. Het huys van *Burgenmeester Peter van Mouwijk* wierd in 't byzonder over-vallen en wt-geplonderd, op het bloot wt-stroyen dat hy die van *Zwol* voor-raed van kruid hadde toe-gezonden; waer aen hy effenwel onnoozel was, gelijk naderhand bleek, wanneer die van den *Raed* syne verweeringh hoorende, hem den voorighen stoel wederom lieten bekleeden.

122. De *Gelderfse* weder-koemende in 't leger voor *Hasselt*, ende hunne vestingen raemlyken bezet laetende, om den vyand geene hoop te geeven van 't beleghe te staeken, sijn vorder aen naer *Steenwijk* gewandeld (welke plaets sy in 't voorby gaen te vergeefs beloerden) van daer naer de *Drente*, ende voorts al plonderende voor by *Affen* en *Rolden*; alwaer sy sich neder-slaende, ende eenighe huysen aen koolen leggende om schrick te verwecken, het gantse land alzo schot-baer maekten. De *Drentenaers*, die wt vrees van over-last waren verlopen, stuyrden hier heen hunne gemaghtighe, welke by de boerschappen verdonghen. Het legher na dese aengenaeme beginselen naer *Koeverden* op-bree-kende, dwongh insgelijx de *Twente* tot de brand-schattingh, ende keerde van daer weder naer *Zwol*. Weynighe daghen daer na was 'er binnen *Kampen* der gelijken op-stand, als vordesen te *Deventer*. Tusschen die van *Deventer* en Hertogh *Karel* hingh mede min ofte meer verschils, weghen zekere brugge en tooren, welke sy op den stroom en in sijn gebied hadden gebouwt, ende waer over hy oordeelde hem en zyne pael-steden een grooten afbreuk geschied te sijn. Welke twiift hy door aenraedingh van goede vrienden betuyghde te stellen aen de vijf *Gods-huyfen* van *Utrecht*, ende etlijke *Raeden* der *Bisschops*, om in tegenwoordigheyd van zommighe *Raeds-beeren* van *Zutveen* daer over te wijzen; mids dat het na de wt-spraek zommighe maenden stille-stand zoude wesen; ende met dit voor-bedingh, dat sy die van *Hasselt*, als voor heen was gebeurd, ofte eenighe sijne vyanden, zelfs den *Bisschop* van *Utrecht*, indien hy de wapenen tegens de *Gelderfse* op-bief, geen by-stand altoos moghten doen. Doch dese voor-waerden hebben die van *Deventer* niet wel gemondet. Weshalven *Karel* wt de *Velouw* op-trock, ende om syne meeningh naerder te uyteren, den tooren ende brugh reffens aenvingh te bestormen. Deze tooren stond op het eynd van de brugge, waer mede de *Stad*, die de *Ooit-zijd* des *Yffels* beslaet;

* Siet op
het iaer
1512.

1521.

aen de Velouw aengrenst, beyde met een bolwerk ende wt-kijk verweerd zijnde, 't welk hy, na 't veriaeghen van de bezettingh, t'zaemen met den tooren in sijn geweld nam ende neder-wierp, steekende meteen het vuyr in de brugge, dat de helfte daer van schier t'eenmael verbernde. De Geldersse, na dat sy die van *Deventer* zoo een poertz gespeelt hadden, waren weder af-getrocken. De Stad, om haer hart-zeer, 't welk sy niet wreken en konde, wt te braeken, heeft een wt de zoldaeten van 't bolwerk, van ver-raed verdacht en aengeklaeghd zijnde, als of hy met den vyand versprooken hadde den tooren over te geeven, zoo haest hy weder binnen was gekoemen, door des beuls handen laeten ombrengghen.

123. Onder dit was de Bisschop *Philips van Burgondien* noch van honk, ende besigh met den Luyksen oorlogh van wegeden Keyser. Maer binnen *Antwerpen* den af-val van de Zwolffe, ende voort daer na te *Gent*, daer hy den Keyser was gevolghd, het beleggh van *Hasselt* door bange kondschappers verstaende, heeft over den Gelderssen krijggh met den Keyser raed gepleeght, ende sich naer huys gehaest om sijn eyghen neft te verdedighen, mede neemende, met des Keyfers believen, tot een hoofd van sijn heyr *Willem van Roggendorp*, die, als voorighe Veld-heer in *Vriesland*, de luyden en plaetsen in dien landstreek zeer wel kundigh was. Alldoen begaf hy sich op *Holland*, ende bleef te *Hoorn* leggen, om wapenen, volk van oorlogh, scheepen, ende andere noodwendigheyd by een te zaemelen. 't Welk op den wt-gangh van de Herft-maend door de vloot van *Kampen*, die last had den Bisschop van *Amsterdam* naer *Hoorn* te voeren, den Raed van *Kampen* wierd aengediend. Dan dewijl de Bisschop te *Hoorn* langh zuckelde, ende van tijd tot tijd wt-bleef; verweckte hy niet alleen in de Kampenaers een kraghtigh verlangghen, maer ook verscheyde drollige praetiens onder het gemeyne volk. Zommighe zeyden, dat hy willens zoo langhe toefde, om daer na te wiffen te koemen ende te eerder tot de over-winnings: andere, dat hy meer verstand van de boeken, den huys-bouw, het beeld-snijden en zoodanighe snufteryen had dan van de wapenen, ende buyten 't gevaer van goed beleyd was, maer in den nood weemoedigh: andere oordeelden hem waerdigh om te heerffen, zoo hy niet gebeerst en hadde. Dan zoo veele daer over-wooghen hoe veel de tijd en gelegenheyd in den oorlogh doet, laekten dit voor al, dat hy, terwijl de vyand in 't hert van 't vaderland sijne vaenen om-zwierde, door sijn ontijdigh vertucken meer gereedschap tot den oorlogh dan wel een eynd van den oorlogh maekte, ende de zaek tot schier aen den winter wt-stellende, tot nadeel van de gemeente noodelooze kosten deed. Wanneer hy eyndelijken sich genoegh hadde voorsien en beraeden, is hy op den 13. van den Wijn-maend met een vloot van 40. schepen, vergezelschapt door de Heeren van *Benthem*, *Roggendorp*, *Sternebergh*, *Gaesbeek* ende andere, 's morgens met den dagh van *Hoorn* te sloopgegaen, tegens den avond onverhinderd te *Kampen* beland, ende met groote eer en geschal van yedereen ontfangen. Alldoen schickte hy terstond eenigh volk naer de Velouw, ende ook eenighe scheepen om op de Zuyder-zee te stroopen. Daer na heeft hy syne geheele maght ende een goed deel der burgers van *Kampen* in een gesmolten, ende binnen *Hasselt* de ruymte

van alles wat 'er ontbrack, behalven wapenen, geschut, kruid en lood behendelyken ingebraght, verzettende ende tot geld maekende syne goude en zilvere keukens, tot quijtinghe van 't krijghs-volk. 't Welk hier door op-wackerende in de stille nacht wt *Kampen* trock, een groot boehey voor de poorten van *Zwol* aenstelde, ende den brand in de voor-stad wierp, die daer door aen alle kanten wierd geschonden. Die van *Deventer* hadden, niet verre van hunne Stad aen de zijd van *Zwol*, een schilder-tooren, met volk in over-vloed bezet. De Geldersse namen dese Vestingh voor de vuyft in, ende ioeghen door de scherpte alles wat sy daer binnen vonden. Die van *Deventer* om wraek te haelen, ginghen wederom knevelen in 't gewest van *Zutveen*; alwaer sy eenighe burgers onderschepten, gevangen mede sleepten, ende ook de Geldersse wachten wt hunne plaetsen verdreeven.

124. Wt *Vriesland* quam mede de Geldersse Overste *Christoffel van Meurs* in de naere nacht *Steenwijk* naerderen, ende tot onder de vesten onraed en vrees veroorzaeken, doch en deede boven 't verbranden van twee moelens geene wijdere schade. Des Bisschops Veld-heer *Roggendorp* hier door verbitterd, heeft met *Claes van Vilderdorp* de *Vriesen* wederom gaen bezoeken, ende ook genoegh geplaeght; dewijl hy de dorpen al-om wt-roofde en verbernde, ofte de luyden gevlugeld mede voerde, ende hunne goederen liet brand-schatten. Wanneer hy daer na op *Bolswaerd* loerende van de Geldersse niet zonder schaemte en af-breuk wierd af-geslaegghen; bestond hy hier ende daer te blaeken en moes-koppen, om den bouweren een schrick aen te iaeghen, die dese vervaernis doorgaens met gereed geld af-kosten. Vandaer op *Leeuwaerd* wijkende 't welk onder de Burgondisse stond, zocht die van *Dongerdeel* onder schattingh te brengghen; doch en konde zulx, vermits het sterk verbod van den Stad-houder te *Dockum*, niet door-drijven. Wanneer daer na de vorst de slijkerighe wegheit open had gemaekt, quam hy die van *Donger* vyandlijken aen boord, trekkende, na 't verwoesten en wt-plunderen van de vlekken en huysen, over de *Lauwers*, en eyndelijken naer de *Drent*, alwaer het heyr met nieuwe troppen gesteeuwighd zijnde voort de geheele landschap, die omtrent *Groeningen* tot aen de *Lauwers* lagh, schot-plighigh maekte, onder 't beleyd van *Frederick Twickel* bewaerder van *Koeverden*, aen wien *Roggendorp* elders heen gaende van synent wegghen het bevel had gelaeten. Ondertusschen was 'er in *Italien* zoo wel als *Nederland* tusschen den Keyser en Koningh van *Vrankrijk* een kostele en strenghe oorlogh. Koningh *François* Henegouw ende *Artoys* met een legher door-loopende, vervulde al-om die gewesten met grooten schrick en schade: gelijk mede van der *Mark*, de *Fransse* ende ook heymelijken de Geldersse aen de hand hebbende, die van *Brabant* en *Namen* wt de landen van *Luyk* over-viel; als middeler-wijl de Keyserse *Doornijk* aen de *Scheld* in *Henegouw* na een harde belegeringh den *Franssen* wt de handen hadden gewrongghen. Insgelijx had de Keyser een verbond getroffen met *Paus Leo* den tienden, de *Fransse* wt *Parma* en *Piacenza* verstootten, *Milanen* van 't *Fransse* geweld verlost ende aen *Francisco Sfortia* weder gegeeven. Onlanx daer

1521. daer na is de Paus in syne bloeyende iaeren, door het in-drinken, zoomen gift, van vergif gestorven. Alzoo doen ter tijd de Koninghen van Engeland en Denemarken haperingh en verschil hadden met de Anzee-steden, wierden de Geldersse en Over-Yffelsse Steden, zoo veele daer leeden van dit verbond waren, naer Lubeck beschreeven, om aldaer voor te slaen en te helpen fluysten 't geen tot vryheyd en voor-stand van haere Steden moght dienen.

* Siet op
het iaer
1520.

125. Hoewel * voor desen Ienke Douma, Vriesland en de zijd van onsen Hertogh verlaerende, door de Geldersse ende syne maeghen 'elkens was gebeden om weder in te koemen; begeerde hy echter op desen tijd, in syne stijf-sinnigheyd voort-vaerende, voor hem en sijn gevolgh geweld-brieven van Edzard Grave van Embden, om in syne paelen te koemen. 't Welk wanneer de Grave hem en syne kamer-raeds toe-stond, mids dat sy met den Gelderssen geene gemeenschap zouden houden, was dese aen-slagh daer mede verbrooken. Waer na Douma (die in geen dingh bestendigher en was dan in syne zelf-willigheyd) door tusschen-werken van den Grave van Nassouw ende den Heer van Yffelsteyn zeeker geleyde hebbende verworven om den Keyser mond aen mond te spreken, met syne mackers op Antwerpen is getrocken, ende voorts op Gent, alwaer sy den eed deden aen den Keyser, die noch niet naer Spanien en was verreyd, ende elk voor hoofd alle maenden eene vereeringh bequamen van 32. goud-gulden. Daer na gevraeghd zijnde na een Stadhouder waer mede de Vriesen best gediend en bewaerd moghten wesen, gaven (slaende het oogh op de ionghste weldaeden beweesen ende verwachtende de toekoemende) tot antwoord: dat Roggendorp den Keyser aldaer geen nut en konde doen, als zijnde om sijne gierigheyd ende andere gebreeken by de Vriesen gebaet en ongeacht; noch ook Schenk, om dat hy een vreemdelingh was; dan alleen de Heer van Bueren en Yffelsteyn, als by de zelve wel bemind ende gesien wezende, tot desen laest meest bequaem. Kort daer na is op des Keyzers naem binnen Amsterdam en Enkhuyzen volk ende eene vloot voor haer gereed gemaakt, om daer mede naer Vriesland te vaeren, ende Staveren neffens de aengelegene zee-kust te veroveren. Met een is Stadhouder Roggendorp wt het Hof naer Vriesland verreyd, die Douma en syne mede-standers by de Vriesen voor schelmen en verraeders bestond te schelden: na de wijze van de Groote, in welker schael de ontfangene diensten lichter weeghen dan een veder, ende daer teghens het onghelijk dat men hen aendoet zwaerder als lood en back-steenen.

126. Wanneer die van Groeningen zaeghen, dat Twickel sijn krijghs-volk naer de Ommelanden voerde, stuyden sy van stonden aen tot den Vorst van Gelder en Grave van Meurs om onder-stand, 't welk ten deel op het eynd van 't iaer noch over-quam. In 't begin van 't ander iaer liet Christoffel van Meurs alle inwoonders van Oostergouw en Westergouw van weghen den Vorst verschricken, ende by Plackaeten verbieden, den Burgondissen eenighe schattingh te laeten volghen, noch met haer ofte de Stad Leeuwaerd te handelen. Voort daer na wierd Michael van Bambergben met den toe-naem van Pomeran een bespraekt krijghs-man nieuws wt Frankrijk koemende met 500. voet-knechten en 200. ruy-

teren, door Karel naer Groeningen af-gevaerdighd, waer by sich de Grave van Meurs met een deel vaerdighe troppen gingh vervoeghen. Doen ter tijd liet de Vorst aen sijn dienst-volk eenighe krijghs-wetten voor-schrijven, welke hy wilde dat men ernstelijken en zonder feyl zoude na-leeven: Voor eerst moesten sijne knechten zweeren, hun Vorst en Overste te zullen gehoorzaemen, des zelfs oorbaer te bebertighen en schade af te weeren: ten treeden, zoo langh hun eed duerde, geen tocht te zullen af-slaen, ook buyten toe-laeten van hun meesters geene t'zaemen-rottingen onder een te houden: Ten vierden, stond het niemand vry, met den vyand te spreken, eenighe brieven van hem te ontfanghen noch heymelijken after te houden; op straffe als den verraederen toe-staet: gelijk mede zonder genade getuchtighd zoude worden, die yetwes tegens de wetten hadde bedreeven. Eyndelijken was 't verboden, kerken ofte Kloosteren wt te plonderen, kraem-vrouwen, ionghe dochters, ende zoo wel oude mans als wijven te berooven, ofte eenigh letzel ofte moeyten aen te doen; ook niet by Gods bloed-ge-tuyghe ofte sijn H. lieden te vloeken. Soo 'er een ofte meer zich hier tegens vergreepen ende niet en wierden aengebraght, zouden zonder genaede en onderscheyd straffe lyden, zoo wel die de misdaed had ver-zweegen als die ze had aengericht. Wanneer nu de Grave van Meurs en Michael van Pomeran te Groeningen stonden, liet de Stad haere nabueren alle de in-zaeten tusschen de Eems en Lauwers aenzegghen, om de wapenen aen te vatten, ende met de andere op Twickel aen tegaan, indien sy zelve voor geene vyanden wilden geacht wesen. Te gelijk heeft de Stad al haer volk en derapste wt de burgeren dadelijken in 't geweer gesteecken. Ende alzoo is 't legher met allerhande zoo groote als kleyne stucken naer Dam op-getrocken. Twickel dezen lucht gewaer wordende, gingh schielijken in 't duyster van den nacht sich op Westerwolde begeeven, ende van daer, zonder langhe morgen-spraek te houden, op Koevorden, alzoo h' kondschap had dat hem de vyand op de hacken zat. Als in die plaets genoeghzaeme bewaeringe was gelaeten, namen de andere onder den Oversten Wildersdorp hun wegh naer Steenwijk. Alldoen hebben de Grave en Michael van Pomeran de Groeningse naer huys laeten gaen, ende Drent door-loopende de after-stallighe schattinghe ingemaent. In den aenvangh van den † Soemer had Karels Zee-overste Adriaen Thijssen te Hulke-steyn twee schepen aen land gebraght, met buffen kruid en andere gereedschap bevracht, 'twelk wt des Hertoghs bevel wierd op-geschreeven ende terstond aen hem naer Arnhem over-geschickt. Ten zelven tijde was men ook bezigh met de Steden hier en daer op de beste wijze te vesten: gelijk dan de tweetooren aen de Lutlike poort tot Harderwijk t'zaemen met den wal, op Karels aendrijven, zijn volmaekt, tot verval van dese kosten nieuwe ongelden op den drank ingevoerd, ende Rent-meester Mauritz met den Raed, de vier-en-twintighe en gemeyne burgers gelaft dit werk met ernst te bevoororderen.

127. Het volk van Wildersdorp bestond daer na te Steenwijk den Oversten om naere leeningh aen te spreken, ende, nademael hy zuymigh viel, voor hoofd van dieftal te beschuldighen, als die het geld van den Vriesen buyt gekoemen in syne zack had gesteecken. Eyndelijken wierd deze

† E binis Ducis literis ad Mauritium.

1522. zaek den Bisschop te Kampen voor-gedraeghen, ende eenighe zoldaeten door de voorfichtigheyd van *Roggendorp* ontslaeghen; de andere bangh zijnde dat het op haer kap moght aendruypen, packten sich wt den wegh, etlike naer Denemarken, alwaer doen oorlogh was, veele naer Lubeck, ende ook een deel na 't Geldersse leger. 't Welk gelijk den Gelderssen hooghster moed gaf, zoo verzwakte het wederom de Stichtenaers. Voor al zaghen men het grauws als wt-gelaeten, spreekende en schrijvende smaedelijken van den Bisschop, dat hy by de schouw en sijne boeken meer diende, dan in 't vlacke veld; ende als van een on-echt bedde gesprooten tegens oude wijze en verdiensten op den stoel was geschooven. Waer over de Zwolffse steunende op de hulp van Hertogh *Karel* van des vyands bodem een rijken buyt ende menighe gevangens naer huys sleepden, plonderende rond-om ofte verbrandende een hoop huysen en boerschappen. De Bisschoppe, om haer niet toe te geeven, hebben sich hier tegens in de Velouw wt-gespreyt, de brugge voor de poorten van Zutveen door 't vuur van een doen springhen, daer behalven eene van haere troppen, die omtrent *Vollenboe* moeskopte, op het onverhoedste over-vallen, schier in 't geheel neder-gehouden, ende daer van bekoemen weynighe gevangens. Maer de Bisschop zwaer-moedighe gedachten krijgende, na dat hy ses heele maenden te Kampen had geleeghen, ende de schoone land-schappen en onnoozele luyden zoo zaghen vertreden, sijn ontzaghen verkleeynd, en syne maght niet bestendigh om zoo een nabuerigh, trots, bedreeven, ende zoo wel van op-zet als met de wapenen onverwinnelijk vyand wt te drijven; nameyndelijken een op-zet sich tot den Keyser te keeren; die al noch in Brabant stille hield, ende in beraed stond of hy met *Karel van Gelder* vriend of vyand wilde wesen; hoewel hy, indien de Hertogh sijn gemack had konnen houden, liever vrede had gezocht, ende doen ter tijd om de burgerlijke op-loopen te stillen op syne Spaensse reys verdacht was. De Bisschop om hem voor te koemen toogh in alle spoed op *Brussel*, daer hy den Keyser in de vergaderingh der Staeten toesprekende, den oorsprongh en quaeden voort-gangh van sijn oorlogh ontdeckte, ende tegens de trouwloose weder-spanningheyd vande Zwolffse en ongetoomde begerlijckheyd van hun bystander den Hertogh van Gelder dapper wt-voer; betoonende, niet alleen bilijk, maer ook, tot een spiegel der nakoemelingen, hoogh-noodigh te zijn, dat de Keyser met kragtige wapenen de oproerighe weder in teughel braght. De Keyser die hem goeden moed, ende echter, om sijn aentaende vertreck, geen bystand en konde geeven, gaf last aen *Margriet* en de Staeten van Nederland, om met ernit op dese beede te letten. Die van † *Vollenboe*, om te verhoeden het verloop hunner in-gezeeten en 't geraes van den oorlogh, hadden, dese vede langh, hun lijf en goed by onsen Vorst vry bedonghen, om over al te vlieten en vaeren ende hunne waeren tot geld te maeken; met dit onderscheyd, dat sy de Vorstelijke vyanden spijfen noch eenigerley nood-zakelijckheyd zouden toe-voeren, vorder dan hun vry-gheleyde mede-braght. Ende nademael etlike Stedelinghen van *Vollenboe* onlanx daer

† Ex literis Kettelij ad Harderw.

na tot *Harderwijk* waren aengehaeld: verzocht *Thonis Kettel*, des Hertoghs hoofd-man en dingh-meester te *Geelmuyden*, aen den Raed van *Harderwijk*, dat sy dese luyden wilden ontsbinden ende het Vorstelijk dingh-tal in waerden houden.

128. De Keyser was naulijx wegh, wanneer de Bisschop, op nieuws ongemack verneemende, Me-vrouwe *Margriet*, de Staeten ende voor al den Heer van *Hooghstraeten* den oppersten van den Raed ter ooren liep: wt zaek eenighe Geldersse roeden onder *Christoffel van Meurs* en *Michael van Pomeran* naer *Steenwijk* gaende met groot doch vruchteloos geweld de vesten hadden bestormt. Ende hoewel daer binnen eene bezettinghe lagh van 300. hoofden behalven de burgerij en in-gevluchte land-luyden; bestond hy echter na weynighe daghen den storm met meerder yver en hardneckigheyd te hervatten. Alsdoen weerden sich de belegerde immers zoo wel; zoo dat *Michael*, terwijl hy de syne aennemende en zelf voor-trad, met een kogel wierd ter aerden geschooten; een man van verdiensten ende in Vrankrijk zoo wel als *Duytsland* geacht ende roem-ruchtigh, aen wien *Karel van Gelder* de Vestinghe *Hattum* voor een groot deel gelds had verpandschapt, ende sijns bastaerd-broeders dochter tot eene vrouw gegeeven. Keyser *Karel*, om desen man zwart en afschouwelijk te maeken, had te vooreh door brieven laeten verluysden, dat hy van geloove een Iode was, ende *Iechoven* ghedoopt, welken naem hy daer na tot krijghs-bedieninghen rackende sich hadde geschaemt, ende hem *Michael Ernst van Bamelbergen* hernoemen laeten. Neffens hem sneuvelde *Werner Spiegel* een kloek en vernaemd zoldaet ende zonnighe andere. De Grave van *Meurs* dese helden after-gelaeten hebbende braght sijn vermoeyd volk wederom te rugghe. Hertogh *Karel* om den vyand wederom te beleedighen, nam voor in de Lente, na dat van alle kanten de knechten waren op ontbooden en die van *Groeningen* ook tot hulp aengezocht, *Steenwijk* op nieuws aen te tasten. Maer van Zwol sijn legher sleepende naer *Dieveren* en *Havelt*, ende verstaende, de Stad met meer volk en voor-raed voorsien te wesen, heeft sijn op-zet en geweld voor dien tijd gestaekt. Omtrent dat pas zijn wt Holland etlike Keyserisse over-gescheept, in alles 1500. mannen; diemet de Bisschoppe t'zaemen-gevoeghd, onder de aenvoeringhe van *Iuriaen Schenk*, de Geldersse Sterkte *Korf-buysen* by *Hasselt*, na dat sy die van binnen; in val van geweld te verbeyden, met den bast hadden gedreyght; met gemack en zonder verlies in-namen. De over-geevers van de Vestingh binnen Zwol koemende, wierden alle na krijghs-gebruyck alseer-vergeetene en bloode gasten van den dienst gezet, ende haer geweer voor de voeten gebrooken. Hun Over-hoofd de *Bruyn* met een ofte twee van sijn rot tot voldoeninghen en schrick van d'andere op-gehanghen zijnde, moest sijn leeven, 't welk hy eerlijken had konnen verliesen ofte verweeren, dus schandelijken eyndighen. Onder dit bestonden de Geldersse met eene vloot van 20. scheepen de eylanden van *Tessel* in Holland door een onverhoed geweld vande Vriessse stranden te over-vallen, ende haereen geld-boete van 10000. goud-guldens ofte daer voor pands-luyden af te tocken.

Van

1522. Van daer keerden sy naer 'tby-geleegen eyland van *Woeringen*, ende dronghen de inwoonders insgelijx tot gijzelaers en ongelden.

129. Na 't slechten van *Korf-buysen* braght *Schenk* van stonden aen de syne in den Meymaend voor *Geelmuyden*, een plaets zoo van werken als bezettinghe wel bewaerd, ende waer binnen wt den naem van den Hertogh *Casper van van Merwijk* het gezagh had, een onvervaard ende geselepen krijghs-man, die, wanneer de vyand de Vestingh trotzelijken op-dongh, een immers zoo trotzen bescheyd wederom gaf. Hier over is het legher daer voor geslaegen ende zoo vast gemaekt, dat 'er te land noch te water eenighe hoop en was om wt- ofte aen te koemen. Men maekte ook geen anderen staet, dan dat de plaets binnen kort verlooren en over zoude gaen. De Vorst van Gelder siende, het langher draelen hier met gevaer vermenghd te zijn, gingh die van *Zwol* op-wecken, ende de syne met alle yl wapenen. Dit legher te *Zwol* t'zaemen gaderende is voort op *Geelmuyden* gevoerd, gevolghd van eenighe *Zwollen*ers, die wt enkel yver en nieuwschier waren in den krijgh geloopt. De zoldaeten tot aen *Sonnebergh* koemende kreeghen last, tusschen dese boerschchap ende den naesten dijk stille te houden, ende wierden voort by de 400. licht-gewapende ruyters ende buschieters voor wt gezonden om een aenval te doen. Die van 't leger dese volken gewaer wordende ende eene trop in de werken laetende, zijn ze in 't gemoet getrocken om den slag te beginnen. Alsdoen zijn de belegerde met groote wackerheyd wt-gevallen, ende op de gebleevene bende aengezet, welke sy wt de plaets ende op den vlucht dreeven, ende in 't vervolghen het vonder over 't water ('t welk op den dijk geleeghen ende van de vluchtighe was over-gezet) af-brooken, ende alzo weder-keerden naer hun leger-stad. Ondertusschen was de Stichtse ruytery die den voor-tocht had dapper doende met delicht-gewapende, die zoo dapper voort-stapten ende zulk een hagel-buye verweecten, dat de ruyters veele hoofden missende het haeze-pad moesten kiesen. Dit verbaefde het voet-volk mede, ende raekten alle allenkens op den loop. De ruytery op het gebrooken bruggeken ofte plank aenlopende konde noch voorwaerts, noch te rugge, noch van ter zijden af-wijken; dan werd te gaeder, vermits de Gelderisse met de *Zwol*isse zoo fel aendronghen, gevangen, ofte in 't water geiaeghd, ofte eyndelijken dood geslaeghen. Veele van 't voet-volk die de gruppen ende slooten over-spronghen, berghden sich ter nauwer nood te *Hasselt* en elders. Dese deftighe en wonderbaere over-winninghe is door weynighe mannen te weghe gebraght; want het grootste legher na den aenvangh van 't gevecht eerst by de werken quam. Na 't ontzetten van *Geelmuyden* zijn de winners met vreughde naer *Zwol* gekeerd, mede voerende een langhen sleep van gevangens; waer onder, behalven 130. ruyteren, 2400. voet-knechten, ende by de negen krijghs-vaenen. De *Vriessse* Ridder *Tialling Bottinga* ofte *Botnia* was mede gegreepen, doch de *Veld-heer Schenk van Tautenburgh* al vluchtende ontkoemen. Dit geschied zijnde, trock een deel van 't leger naer *Drente*, ende van daer op *Groninger-land*, zoo om zich te verzeekeren, als om de ruymte te hebben van alle behoeflijckheyd.

130. In *Vriesland* stonden de *Gelderisse* zaeken op desen tijd niet te wel; ofte door verwaerloofinghe der *Stad-houderen*, ofte dat de in-zaeten het oogh doorgaens op den Keyzer hadden. De land-luyden kreunden, hoe sy op het vergangen iaer, wanneer de *Burgondisse* over 't vlacke land stroopten, hun have en goederen in de vaste plaetsen hadden gevluht, ende, wanneer het onweder al over was, van de meeste *Gelderisse* niet weder kunnen bekoemen: dat hun wt de *Stad Sneek* baere nooddurft te haelen geweyerd was, ende verboden met die van *Leeuwaerd*, *Franeke*, *Harlingen* ende de andere *Burgondis*-gbesinde hunne lands-luyden hande te drijven. Het morren der huys-luyden verweckte de *Steden* mede tot gemeenschap van klaghten: alzo de *Gelderisse* gedreyght hadden, alle die in de *Steden* ofte op het land over hun gebreck ongeduld betoonden, gebonden naer *Gelderland* te willen wegh voeren. Ende vermits die van *Sneek* een byzonderen afkeer hadden van de *Gelderisse*, begon de *Grave van Meurs* doen te *Sloten* zijnde raed te sluyten, met liefde ofte leed vreemd krijghs-volk, ende ook, zoo men zeght, een *Block-huys* in de *Stad* te legghen. Maer vermits hem dit sijn voorneemen ontviel, nam hy voor de plaets van geschut te ontblooten; waer over, wanneer de *Gelderisse* voor den tweeden mael gereedschap maekten om *Steenwijk* aen te grijpen, de *Cancelaer Hubert* aen die van *Sneek* met voordacht te kennen gaf, dat de *Vorst des Staats* stucken voor een wyl te leen begeerde om *Steenwijk* daer mede te beschieten. De Raed hoewel aen de *Gelderisse* zijde hinkende diende hier op, dit zonder bewilliggh van de *set-en-dertigh* Gemeents-luyden niet te moeghen toe-staen. De *Grave* siende het heck over al voor sijn neus geslooten, beval den synen te *Sneek* door den roeper te doen wt-kondighen, dat alle die geene, die dienst begeerden ende onder *hop-man Herman van Hel* naer het *Slot van Altena* te vertrecken, zich op *Sloten* zouden begeeven, ende aldaer twee goud-guldens op de hand ontfanghen. 't Welk hy na alle vermoeden met dit oogh-merk deed, op dat hy, wanneer de kaelste ende stoutste burgers waren wt-geweeken, deste vryer over de andere moght gebieden. De rijke den snof hier van wegh hebbende maekten van stonden aen een deel gelds wt, ende zeekeren *Heyn* tot een *Oversten* stellende, gaven insgelijx door den roeper yeder een in de *Stad* by trommel-slagh te verstaen, dat sy een goud-gulden voor hoofd toe-zeyden aen alle die in haeren dienst onder 't beleyd van *Heyn* in zee wilden gaen, ende op den vyand rooven. Dan nauelijx had de roeper aengevanghen, ofte de *Cancelaer* ende *Burgemeesters* bevoelen hem door den deur-waerder te zwiighen. Derhalven is *Heyn* met die van synen raed naer het *Stad-huys* getreden, vraegende den *Cancelaer* ende de andere met een verbolghen gemoed, waerom sy den roeper in sijn ampt hadden gestoort? was haer dan de armoede van de schamele gemeente onbekend, welke noodzaakelijken yet by de hand moeste neemen, om haere huys-gesinde te onderhouden? ofte wilden sy ze, die nu qualijken brood in de spinde hadden, voort van hongher doen vergaen? Als sy te gaeder beefden, ende de *Cancelaer* met beknoopte woorden den nood van 't gemeente best tot syne verschooningh nam; trocken sy alle het rappier, zeggende niet langer te willen begeekt en ge-uyld wesen. Met een vlooden de *Raeds-heeren* met den *Cancelaer* van ban-

1522. gigheyd wt de kamer, ende spronghen van de trappen ende door de vensteren na 't by-geleeghen Kruys-broeders huys, als naer een plaetz van veyligheyd. Alsdoen quam de knods op de straet, ende wierden de sleutelen der poorten den Gelderssen onthandighd, ende een nieuwe Overigheyd, in stede van de oude die de Geldersse tot nu toe had gedraegen, op-geworpen.

131. De Grave van Meurs die het meerendeel van den winter te Sloten had gezeeten hier van verwittighd, ende op den tweeden dagh van Mey naer Sneek koemende, liet den ouden ende nieuwen Raed by een laeden. Ende na dat hy in de eerste by-komst na den oorsprongh van desen op-stand had gevraeght, beval hy ze na twee daghen wederom te vergaderen. Alsdoen begonnen de iongste Raeds-geuootten van vooren tot aften wt te leggen ende als wt een boekien opteleesen, *hoe de Geldersse ende hun mede-standers het land-volk menighmaelen hadden geplaecht, ende zommighe na geweld en harde slaghen aen boeyen naer Sneek gesleept, ende aldaer, om hen geld af te suyten, in zeekeeringh gehouden; zoo dat sy buyten niet vry en moghten banken: gelijk mede de scheepsgezellen, te zee ende te land op buyt loopende, de Stad zoo by hunne lands-luyden als by de wihemisse in een quaeden naem en grooten haet hadden gebraght: 't welk sy niet langher en konden verdraeghen.* Daer na vraeghden sy den Grave, of hy geen raed en wist honderd lasten roggen tot behoefte van de burgerij in de Stad te brengen; om tot af-slagh te strecken van de schuld, die de Stad van den Vorst, volgens sijn hand-schrift van 't voorighe iaer, moest hebben? Daer toe, zeyde de Grave, *zoude men wel middelen vinden, zoo maer de burgerij den Hertogh aenkleevende bleef, ende de sleutelen der poorten aen hem als Stad-houder wedergaf.* Dan vermits de Raed draelde ende sich op de 36. mannen beriep; wierden den Grave in stede van antwoord menigerhande eyssen voor-gehouden: te weeten van zulke 33000. goud-guldens, als Erkelens en Swartzenburgh voor seven iaeren van wegghen den Vorst hadden beloofst aen de Stad te betaelen, ofte het Block-huys te Sloten daer voor tot een onder-pand te leveren, behalven 50. lasten roggen tot af-doeningh van de schuld van 't vergangen iaer; dat mede die van Sneek gelijke vrydom in het trecken ende handelen moghten genieten met de Steden van Gelderland. 't Welk alles zoo haer gegund wierd, zouden sy genouwen blijven; zoo niet, andere weeghen in-gaen. De Grave lichtelijken speurende waer die van Sneek heen wilden, ende alles naerder herkauwende, heeft sich by gelegenheyd in een onbekenden draght wt de Stad verpackt. Cancelaer Hubert is hem van stonden aen op Sloten gevolghd. Na eenighe daghen wierd Hardesteyn van Sloten naer Sneek geschickt met bescheyd van den Grave, waer by de burgers gelast wierden, aen Hardesteyn als des Graves mond en gezanter gehoor te geeven. Dees in sijn ampt niet sluymerende liet door zommighe Geldersgezinde de gebrekelijxte luyden noodighen, om onder den Vorst zout te verdienen, beloovende aen yeder man vier goud-guldens ter maend. Men vond ook d'een ende d'ander die haer woord over-gaven en zich op de rol lieten inschrijven. Doch die van den Raed hier van kennis krijgende, deden zulx strengelijken verbieden. Waer over Hardesteyn gram wordende, terwijl hy met den synen dacht op het Raedhuys te dringhen, door den meesten hoop der

burgeren gekeerd ende in hechtenis geleyd wierd; daer hy nochtans eer langh door toedoen van syne goede bekende is wt-geraekt.

132. Maer de Grave, na sijn vermoeghen arrebeydende dat dese af-val van die van Sneek de gemeene zaak of niet ofte op het aller-minst moghte krenken, vermaende ze stoot over stoot tot trouwen gebuyghzaemheyd; ende eyndelijken, dat hy tegens den tweeden van de Soemermaend een zit-dagh te Bolsward had wt-geschreeven, waer heen hy ernstelijken begeerde dat sy hunne last-hebbers met bestendighe volmaght wilden af-schicken, om de duydelijke meeningh van syne Vorstelijke genade aldaer te verstaen. Op den bestemden dagh hebben sich in 't Franciscaner-Klooster in-gestelt de Grave van Meurs, Cancelaer Hubert, de gezanten van alle Staeten die de Geldersse aenhinghen, ende zelfs die van Sneek, welker zaak ook aller eerste wierd voor-gedraeghen, ende hun gemaghtighe door den Cancelaer wt den naem van den Grave gevraeghd na den ader en waerom van dese onrusten, ende wt wat reden 'er buyten des Hertoghs weeten krijghs-volk was aengenoomen. Alsdoen brack de bom wt, zeggende die van Sneek wederom, de oorzaak hier van te zijn den grooten hongher en kommer van de onderdruckte gemeente, ende 't geen te vooren meer is op-gehaeld. Ende alzo 't aen weder-zijden op een tieren en schreeuwen gingh, ende niemand van d'een of d'ander gunst ofte ondank en wilde behaalen; heeft ten laetsten de Grave eenighe middelen van verdragh in 't wit gestelt, waer op die van Sneek zich moghten beraeden, te weeten dese: *Al het voorigh leed zoude dood en vergeeten zijn, ende de oproer-maekers nergens dan in Vriesland voor de gewoonlijke vier-schaeren te recht staen. Die na den tyd van dese woeleryen naer Sneek ter woen waeren gekoemen zouden in de Stad moghen verblijven, mids met op-geheevene vingheren beloovende des Hertoghs eer ofte oorbaer niet te zullen quetsen ofte tegen-staen. De Stad-houder vermoght vry ende vrang in en wt de Stad te gaen, ende zulx met sijne huys-gefinde ofte een gevolg van sestiën hoofden ten hooghsten. Die van Sneek zouden om dit alles zoo na te koemen de Raeds-heeren van Bolsward stellen tot waer-borgen.* De Stad Bolsward bewillighde hier in van stonden aen. De Sneexe gezanten wierden eenighe mannen van aensien toe-gevoeghd, om dese handelingh te Sneek by te wonen en door te drijven. Dan aldaer is de zaak in de pen gebleeven door hard-neckigheyd van 't volk, 't welk, na allen schijn, een weder-sin had in de Geldersse.

133. Ienke Douma ende sijn aenhangh by de Burgondisse * aengenoomen zijnde hielden na des Keyfers af-scheyd sterck aen (te meer vermits de dappere neder-laegh van Geelmuyden, ende het geweld die van Tessel en Wieringen door de Geldersse aengedaen noch in versse heughenis waren) om Vriesland wt de dienstbaerheyd van de Geldersse te bevrijden. In Holland had men mede een op-zet genoomen van Staveren in te neemen ende te bewallen. Hier op zijn aen Schenk van Tautenburgh 1000. mannen ende een maghtigh getal graevers en paclenders medegegeven, die te gaeder op eenen tijd van Enkhuyzen, Medenblick en Hoorn schielijken naer Staveren zijn gevaeren, met gevolg van Ienke Douma, Iuwe Iuwesna, Ienke Unama, en Sicke Galama, Vrieste edel-luyden. Tot Enkhuyzen

wierd

* Siet op 't vorige iaer.

1522. wierd veel weynigher volk als 'er te vooren versprooken was ende nauwelijx 400. mannen by een gevonden, daer men nochtans op 2000. gissingh had gemaekt. Wanneer daer na de zoldaeten op de over-kust van Vriesland waren aengezet, toonde zich de Veld-heer zelf heel zwaer-hoofdigh en mis-moedigh, ende vooral aengaende de groote schaersheyd van sijn volk, 't welk den tocht in 't geheel zoude bedorven hebben, ten ware sy by louter geval een Burgemeester van *Staveren* gevonden hadden, door wiens aenspraak en toe-doen sy de Stad op *Odulfs* dagh overylden. Alsdoen wierd de hand met ernst aen het werk geslaeghen, ende grafen, wallen en bolwerken af-gesteeken. De Grave van *Meurs* vreemd op-hoorende, ende niet volx genoegh en weynigh geld by de hand hebbende, ontbood de andere benden wt Drent ende van elders, ende liet den Vorst op staende voet van alles waerschouwen. Gelijck aen d'andere kant *Tautenburgh* 500. mannen, door de Staeten van Vriesland geworven tegens den in-breuk van de Stichtse zoldaeten, te baet nam, ende dapper met de zaeken voort-voer. Die in Drent ende te *Groeningen* waren hielden by des Stads Overigheyd aen om hulp teghens *Tautenburgh*; ende raekten aldus in een oogeblick veele vry-willighe wt de burgers en land-luyden op de beenen, waer over de treffelijxte van *Groeningen* het bevel hadden. Dese naer *Dockum* spoedende ende aldaer twee daghen vertuckende, wierden wt de acht dorpen en die gewesten met voet-volk en ruytery versterkt. Van daer trocken sy naer *Klaer-kamp* en *Mariengaerde*, ende voorts over de Bilt zich wt-spreyende, mackten met blaeken en rooven over al den beest. Eyndelijken de landen om *Harlingen* en *Franecker* af-geloopen hebbende, keerden met rijken buyt weder op *Dockum*. Dit quam eensdeels toe door de verzuymenis en slaepigheyd van *Tiard Burmania*, die last hadde om dien streck waer te neemen. Daer na is het volk te voet, blijvende de ruyters binnen *Dockum*, naer *Sloten* vertrocken.

134. De Grave van *Meurs* aldus gesteewighd zijnde, gingh, na dat het volk zich drie daghen after een had gekoestert, van *Sloten* op *Staveren*: dan merkende dat de vyand sich niet en verroerde, trock na vier daghen, laetende *Staveren* aen de luchter hand, naer *Workum*. Dese Stad aen de strand leggende had een gemakkelijck verlaet, ende daer behalven een verspied-rooren teghen over het Vlie, waer van men de wt de Noord-zee in de Zuyder-zee over-koemende koopvaerdy-schepen konde ontdekken, ende by goede gelegenheyd aenhaelen. Weshalven sy onder anderen eene goede menighe van weyt ende rogghe te buyt mackten, 't welk doen geenzins te onpasse quam, om de overal gaepende monden en hongerighe buyken te stillen. Want de Oosterse vloot op den wegh zijnde van de Gelderse wierd aengevochten; waer tegens die van *Staveren* ende *Sicke Galis* een Vries, nefsens een ander Scheeps-Overste *Sebout*, ende noch een oorloghs-schip van *Amsterdam* tot beschurtingh van de vloot waeren wt-ghelooopen. Terwijl men over en weder schermuzelde ende vuyr gaf, wierden 'er eerst by de 50. schepen door de Gelderse veroverd; doch in 't eynd, alzo *Sebout* de syne dapper aenmende, alle wederom genoomen, wt-gezonderd alleen tien met zout, koorn en andere koopmanschappen rijke-

lijken gelaeden, welke de Gelderse met een groot geuych en gauwigheyd na de haven van *Mackum* hebben gebraght ende tot haer gebruyck geloft. Na etlike daghen zijn de Gelderse troppen naer de *Lemmer* gevoerd; alwaer, om die van Over-Yssel vanden Vriessen bodem af te grendelen, ter bequaemer plaetsen een wal ofte borst-weeringh wierd op-geworpen ende door-gaens met volk bezet. Daer na is eenigh krijghsvolk den Hertogh naer Zwol te baet gezonden; ook *Selbach* van *Groeningen* met syne ruytery, ende andere van *Dockum* daer heen ontbooden. Middelerwijl was de Grave van *Meurs* in de weer om die van *Sneek*, alzo sy weyfelden ende des Keyfers vrienden zochten te wesen, door geweld ofte behendigheyd den Geldersen weder onderdaenigh te macken. Dan het bedrogh, schoon met grooten voor-dacht en stilligheyd beleyd, door de burgers by ongeval gelpoord zijnde, heeft de *Sneekenaers* namaels wijzer gemaekt, ende meer geneeghen om de Gelderse gantselijken te begeeven. Ende nademael *Staveren* ende nu ook *Sneek* den Geldersen waren ontnoomen; had onse *Karel* in dat gewest van Vriesland niet overigh, dan alleen *Sloten*, *Mackum*, *Workum*, *Dockum*, ende het Slot de *Lemmer*. Waervan *Workum* ende de Vestingh de *Lemmer*, plaetsen die na de Zuyder-zee wt-zaghen, voor roof-gaten waren beroemd; gelijck het gebeurd, wanneer men met geene heele vlooten, dan slechts met weynige schepen in zeeloopt. Want het een voor oorlogh, ende het ander voor zee-schuymery word op-genoomen.

135. Dit verdroot den geenen die hier toe geenschuld en hadden, ende in 't byzonder de *Groeningers*; die, als den handel van ouds gewoen zijnde, groot geld op die scheepen staende hadden. Dese spijt verhief zich noeh meer door de bitterheyd van *Twijckel* plaets-waerder van *Koeverden*; die ook kans en bod gaf om *Koeverden* den *Bugondissen* te ontveldighen. Want na dat hy het gebruyck der Stad *Groeningen*, het wt- en in-voeren van waeren, ende voort alle handelingh met den in-woonderen van Drente had verbooden; heeft de Stad zulx zoo euvel genoomen, dat sy met Vorst *Karel* heymelijken versprack, van *Koeverden* ofte voor de hand ofte met argheleift te vermeerteren. De Vorst desen aenslagh, volgens syne wijze, by hem houdende ende yet anders veynzende, terwijl de *Burgondisse* met *Edwards* believen te *Emden* volk werven, daer zich *Twickel* met eenighe Stichtse byvervoeghde, zond in haest ruyters en voet-knechten om *Koeverden* aen te tasten; die in 't eerst van den Herfst-maend de Stad by nacht verkloekten, ende wijders het Slot, de byzonderste sterkte van de plaets, belegerden. *Twickel*, een oud zoldaet, die weder in den Burght was gekoemen, door desen onverwachten slagh schier bedonderd, schickte etlike stoute gezellen wt het Slot, die de Stad, op weynighe huysen na, geheel in d'as leyden, doch tot kleynen af-breuk van de belegghers, als de welke niet met stil te legghen maer met stormen dachten voort te vaeren. Waer over de Gelderse ende *Groeningers* hunne zwaere stucken in allen spoed daer voor braghten, ende met on-ophoudelijck geweld op de mueren van 't Slot aenvingen te blixemen. De belegerde hier door vervaerd ende niet wetende waer zich langher te berghen, gaven sich op den 12. van den Herfst-maend over, buyten bedin-

1522.

gende al 'tgeen sy van gereeden huys-raed by de hand hadden. Alleen *Frederick van Twickel*, die in de over-gaeven niet en had bewillight, moest volgens verdragh blijven in hechtenis. Hier op hebben sy het Slot, daer het reddeloos en aen stucken geschooten was, met onvermoeyden yver weder op-gemaekt ende vol volx geleght. De Geldersse, na 'tin-neemen van dese Vestingh, hebben voorts den vyand wt de nabuerighe plaetsen verstootten, ende door Drent tot aen *Groeningen* gestroopt. Ende als de Burgondisse daerna over de Lauwers traden, de luyden allenthalven op de vlucht ioghen, ende ook wijders zochten in te booren; bevoelen die van *Groeningen* allen in-wonderen van de Lauwers tot aen de Eems en Dollaert van stonden aen in 't geweer te verschijnen. Hier by vermengden zich met groote vaerdigheyd de Geldersse tropen inde Drent leggende, met noch eenighe Om-landers, ende tooghen als doen gemeener hand naer *Dockum*. Maer de Geldersse, hoewel nieuwljx met zoo eene maght versterkt, en derfden echter op de Burgondisse te *Klaer-kamp* niet aenbijten, noch deze wederom eenighe daghen langh op de Geldersse yet voor-neemen: het een mes hield het ander in de scheyde; tot dat de Burgondisse met hun heyr op-breekende eerst na *Mariengaert* verhuysden. Alsdoen zijn ook de Groeningers in 'taf-gaen van den Herfstmaend naer huys gestreken.

136. Middeler-wijl heeft eene andere Geldersse roede wt de Drent van daen koemende, na dat die niet verre van *Groeningen* het gebied van *Hunefgouw* was in-getooghen, gelaet makende als of sy sich by hunne mede-mackers naer *Dockum* wilde begeeven; die van *Lange-wolden* ende die nabueren als met voor-dacht menigerley leed en moedwilligheyd aengedaen. Dien volgens lieten sy over al door de *Omme-landen* tot aen de Eemse toe brieven af-gaen, waer by wt den naem van den Vorst op yeder margen lands van de geestelijke zoo wel als wereldlijke Standen schattingh wierd gevorderd; tot voldoeningh, zoo sy wt-gaven, van de geldbeede welke die van *Groeningen* hadden beloof. Om dese ongelden op te beuren, hadden sy aen *Everhard van Denfser* Vorstlijken Ontfanger te *Groeningen* last gelaeten. Daer na een andere bende, welke te *Kusmaer* had geleegen, tot sich treckende, sloeghen hun legher naerder aen *Groeningen*, ende plaegden de luyden over al deerlijken. Voort hier na hebben de Burgondisse, die weder naer *Klaer-kamp* waren gekoemen, een nieuwen schrick veroorzaekt, ende wt des Keyfers naem van yeder een bezweeringh en schattingh ge-eyft. Dan alzo de Geldersse doen effen van den Vorst geld ende met het geld nieuwen moed bekoemen hebbende hen kloekelijken te keer ginghen, zijn sy onverrichter zaeken weder op *Klaer-kamp* gekeert. Omtrent dien tijd te weeten op den 16. van den Wijn-maend deed de nieuwe Stad-houder van *Koeverden* den in-zaeten van Drenté op een plaets het *Grolloë* genaemd verdagh-vaerden, ende alle vlijt, om haer, gelijk hy voor desen noch eens had befocht, op den eed te dringhen van den Hertogh van Gelder; doch en konde syne begeerte wederom niet volbrenghen. Onlanx daer na verkoos Vorst *Karel* tot sijn Zee-Oversten *Cornelis de Veer* een Zeeuw, tegens syne ende syner bond-gencooten vyanden, op zoodaenighe wetten en wille-

keuren als van een yegelijk ter zee wierden onderhouden. Daer behalven verkreegh hy van *Koningh Francois* vast geleyde ende oorlof om met syne vloot en scheepen, zoo menighmael de nood zulx vorderde, de havens van *Vrankrijk* in te loopen, ende van des *Koninx* dienaers, die op die zee ofte kusten de wacht ofte het gebied hadden, in alle voor-vallen bystand te zoeken ende ook te erlanghen.

137. Na 't vast maeken van *Staveren* had *Teutenburgh* voor desen alle Standen van 't land naer *Harlingen* beschreeven, ende vertoont niet buyten last des Keyfers ofte syner moeye weder in *Vriesland* te zijn gekoemen, daer nevens Keyserlijke maght-brieven van dit begriip: dat *Ienke Douma* met den sijnen van hem in genade was ontfanghen, ende alle *Vriesen* zich onder Keyserlijke beschermingh mochten begeeven, op dese voor-waerden: Alles zoude vergeeten ende vergeeven wesen: Het gantse land tusschen het *Vlie* en de *Lauwers* zoude iaerlijx 13000. goud-guldens op-brenghen, behalven de *Bilte* ende andere erf-gronden en heerlijckbeeden van den Keyser. Gelijk mede de streek tusschen de *Lauwers* ende *Eemse* 8000. guldens, als wel eer aen *Edzard* ende nu aende *Geldersse* betaeld wierden, aen den Keyser zoude tellen; zonder eenighen indraght van haere oude keuren ende vrydommen. Dan de meeste adel en had hier in geen smaek; meest wt nijdigheyd tegens *Ienke Douma*, als mackelaer ende aenbinder van de heele zaek, die wt lichtvaerdigheyd eerst van de *Saxisse* tot de *Geldersse*, ende laetstelijken tot den Keyzer was over-gelooopen, ende de goederen van de andere die zich trouwen gerust hadden gehouden door snoode strecken had aen zich getrocken, aen wien ende syne mede-standers, als vogels van eenerhande veeren, sy dese eer niet en wilden vergunnen. Gelijk ook *Roggendorp* wt de borst wt-zeyde, dat de Keyser om *Vriesland* te gewinnen geene verraders en behoefde, daer eerlijke luyden genoegh te bekoemen waren. Nochtans vonden de meeste goed eenighe gemaghtighe naer des Keyfers moeye in *Braband* af te schicken: dan alzo de stemmen onder een verschilden, zijn de gekoozene niet gegaen. Niet te min is *Ienke*, om het eens aengevanghen werk te vervorderen, met *Iuve* op sijn eygen raed en kosten naer *Braband* verreyd, alwaer hy aen 't Hof sijn vonnis schriftelijken over-langhde: dat hy voor eerst ruymere volmaght van nooden hadde, om die van *Sneek* ende *Bolswaerd* aen sijn lijn te krijghen: waer na men *Sloten* met alle maght moeste aentasten, ende voorts *Dockum*: dat men ook tot dien eynde *Grave Edzard* behoorde te ontbieden, als den naesten en trouwsten nabuer, die ook in *Vriesland* best bekend was, ende in deughden en gauwigheyd boven d'andere wtblonk. Vorders moest men zich benaerstighen, om het krijghsvolk door de vaerdighe betaelingh willigh te maeken; ende voor al, om na 't bedwinghen van de *Geldersse* de *Zuyder-zee* tot sijne wille te hebben: dat mede de *Stad-houder* noch de *Raed* eenighe *Edelen* ofte *Ampt-luyden* zouden straffen ende beboeten, ten ware den *Staeten* te vooren van de misdade ware gebleeken: dat het volk ook sijn recht mocht behouden over de goederen geschickte tot der * *klerken* onder-boud; * *Vicar-ryen*. ende een *Priester* niet meer dan een *kerispel* teffens bedienen zoude, zelf ende niet door een ander: dat ten laetsten de *Vriesen* niet hoogher mochten beswaerd worden, dan andere landen schuytende onder de geboorfaemheyd van *Burgondien*.

1522.

138. Douma met zijn kamer-raed wt Brabant weder t'huys koemende braght brieven mede van Margriet aen Schenk ende te gelijk aen de Staeten van Vriesland, waer van eene in de vergaderingh te Leeuwaerd geleesen zijnde mede braght; hoe sy niet zonder hert-zeer verstaen had, dat de voorighe bezendingh tot after-deel des Keyfers ende der Vriesen was after-gebleeven; vermaenende daerom dat de zelve noch moghte voortgaen; te meer dewyl sy vastelyken meende, die van Sneek en Bolsward, zoo men zemaer noodighde onder aanbiedinghe van vry-geleyde, daer inne ook te zullen bewillighen. Dit had Douma Margriet in het oor geblaesen. Hier over zijn beyde Steden wel geroepen, dan die van Sneek alleen wt de muysten gekoemen. De gezanten droeghen over naer Brabant bykants desen last: De Graven van Holland zouden Vriesland wt den naem van den Keyser en 't Rijk beheerssen, ende dit recht ervelyken behouden, mids laetende aen den Staeten de maght om wt het getal van de Duytse Rix-heeren een wt te kieser, die den naem zoude voeren van de Moegendheyd der Vriesen, ende met tien ofte twaelf destighe mannen de gemeene zaek voor den Stadhouder en 't H. Roomsse Rijk bedienen ende den hoogsten stoel bekleeden. De Moegendheyd van Vriesland ende de hooghe Raed zouden, zoo tot behoeve ende eer van den Erf-Stadhouder als tot beschuttinghe van 't Vaderland, een eerlyke in-komst beraemen. Een Priester moest niet meer dan een Priesterschap waer-neemen, ende zich verhouden binnen sijn kerspel. De Vriesen moghten buyten Vriesland niet verdaeghd worden, om elders te recht te staen. Sy zouden aen Margriet ook mondelijk bericht doen, hoe noodwendigh het ware, dat Karel van Gelder door den Bisschop van Utrecht ofte een ander vermoeghend Vorst met yzere handschoeyen wierde aengegrepen; om daer door sijn geweld van Vriesland af te wenden: dat mede de Keyser met Edzard zulk een verbond beraemde, waer by de Grave niet alleen zelf, maer ook sijne landen ende onderzaeten, tot dienst des Keyfers wierden verplicht. De gezanten op het eynd van den Wijnmaend weder huys-waerts gekoemen zijnde, zijn de Staeten te Leeuwaerd verzaemeld, om der zelve weder-vaeren te zehooren; doch bevonden, hun verzoek voor 't meest deel te zijn goed gekend. Daer na wierd'er aen de twee boodschappers van Margriet Jasper van Leeuwen Raeds-heer van Holland en Ian Huberts Schoutet van Amsterdam gehoor, en voort ruyme maght gegeeven, om met die van Bolsward, Sneek ende andere Geldersse Vriesen te dedigen, ende na de mis-slaghen in de regeeringh en andere gebreken te onder-vorsen. Men sprack mede van Tautenburgh ende den Raed in der tijd af te zetten, ende zulx door heymelijke bedraeyinghe van Ienke Douma, dien het moeyde dat sy wt enkel wangunst sijn verspreck met den Keyser hadden om verre gestooten. Waer over door smecken ende kuypery het werk al zoo wijd besteecken was, dat Margriet ende de Keyferlijke Raeden hem oorlof gaven, om naer Edzard toe te gaen ende hem tot Veld-heer in Vriesland tegens de Geldersse te verzoeken. Dan vermits de andere Vriesen, die met Edzard niet overeene leest en schoeyden, zulx weder-sprooken; en is hier op niet meer gevolghd.

139. Als middeler-wyl die van Over-Yffel hoopeloos wtgereerd zijnde in alle de moeyten ende ellenden een weder-lust begonnen te scheppen, is de oorlogh met den Hertogh van Gelder

allenxkens verkoeld. Want onlanx na den neder-slagh van Geemuyden de Over-Yffelsse gezanten Lubbert van Hattem burgemeester te Kampen, neffens Ian van Breda en Henrick Spille Gerechtschrijvers van Kampen en Deventer, ook eenighe van Utrecht den Bisschop hadden aangeweest, om haeren nood voor hem te ontdecken ende meerder bystand te verwerven. Doch doordien de Keyfer met de Fransse, Italiaensse en Spaensse oorloghen binnen ende buyten huys was overstolpt, waeren des Bisschops handen mede gebonden; wiens naem ook, gelijk den ongeluckighen veeltijds weder-vaert, by de groote zoo wel als kleyne flechtelijken wierd op-gehaeld; wshalven mede de Steden te harder op syne voorighe beloften hebben gedronghen. Te diertijd was Anthonis van Lalain Grave van Hooghstraeten, Opper-Raeds-heer van Holland. Dees had in de vergaderingh van Staeten eerst te Dordrecht, ende daer na in den Haegh met de gemaghtighe van Hertogh Karel van vrede gehandelt. Maer vermits die noch niet verkrijghelijc en was, wierd'er een bestand van weynighe daghen getroffen, doch zoo heylighlijken na-geleefd, dat sich de Geldersse ondertusschen meesters maekten van Diepenheim een Stad van den Bisschop. Echter werkte Lalain noch zoo veel wt, dat'er aen den Bisschop van wegen den Keyfer in den Haegh 3000. mannen te voet ende 500. te paerd tot bystand wierden toe-gezeghd. Doch wanneer dit te Antwerpen den Staeten van Brabant wierd aengegeeven; zoud alles schier in 't riet hebben gelooopen, ten ware de Staeten naderhand te Bergen op Zoom de by-een-komst hervartende, ende aldær verstaende Koeverden door de Geldersse te zijn veroverd, het Haeghsse besluyt, doch wat ontijdelyken, hadden toe-gestemt. Want de Over-Yffelsse nu zoo menighmaelen ter loor en op den schop gezet zijnde, en bykants vertwijvelende, in 't midden schier van den Wijnmaend met Karel van Gelder eene vrede ginghen maeken; niet zoo sy wilden, maer zoo sy beft konden, luydende als volghet: Die van Over-Yffel zouden na den af-gangh van Bisschop Philips geen Heer aenneemen, dan die looven zoude, met den Gelderssen vreedighlijken te willen leeven; gelijk ook de nazaten van Philips over alle geschillen met den Vorst van Gelder zouden verdraeghen, ofte andersins de zaek aen goede mannen verbinden. De Over-Yffelsse zouden noch Philips noch den Keyfer tegens de Geldersse behulpelijc wesen, noch hunne Steden ofte Sloten voor hen ontslyten, maer gerust ende on-zijdigh blijven; met dit bedingh, dat ze Karel tegens alle geweld-pleeggers de vaerdighe hand zoude bieden. De Ampt-bedienaers, by Karel in de byhem veroverde plaetsen te bestellen, zouden aen die van Deventer ende Kampen den eed doen, dat sy de rechten en oude wille-keuren niet en zouden te buyten gaen. Hier onder stonden Herman van Keppelen Henrick van Essen; zoo voor haer zelve als voor de Ridderfchap en kleyne Steden van Zalland; als mede Reynold van Koeverden en Geeraerd van Langen voor haer ende de Ridderfchap der Stad Oldenzeel en andere geringhe Steden van de Twente; neffens de Stads Overigheyd van Deventer en Kampen: Ian Sloet en Geeraert van Oosterwolde wegghen de Ridderfchap en in-zaeten des lands van Vollenhoe; ende N. N. wt den naem van de Ridderfchap en in-wonderen van Drente.

1522.

140. Soo haest dit verdragh over al begon te klinken, belghden sich de Stichtse, de Bisschop zat treurigh en verzuft, de Burgondisse Heeren ende voor alle *Margriet van Oostewijk* Stadhouderse der Nederlanden beetten op de lippen, ende beklaegden haere vorige langhzaemheyd. Zelfs die van Zwol vergramden in den boezem op haer Beschermmer den Vorst van Gelder, "wanneer sy vernamen dat haer, hoewel na't aflegghen van den oorlogh, de handel met die van't Sticht was af-gesneeden: waer over sy naderhand oorzaak namen de Geldersse bezettinghe niet alleen, maer ook den Hertogh, dien sy klaegden in plaets van een Beschutter haer tot een Heerschap te zijn geworden, door een haestigh op-zet af te wijzen. *Karel* van den Over-Ysselsen oorlogh ter rechteruyre verlicht, heeft voort syne meeste maght wt die gewesten naer Vriesland verplaetst. Na het afsterven van *Leo* was *Adriaen Florissen van Utrecht*, geweestde leer-meester van Keyser *Karel* en Bisschop van *Dortosa* in Spanien, tegen sijn vermoeden en half tegen sijn dank tot Paus verkoozen. Dees onder andere hooghe zorgen zich bemoeyende met het het welvaeren sijns vaderlands ende van Bisschop *Philips*, schreef op den 21. van de Slachmaend wt *Romen* onder des visschers ringh aen onsen *Karel* van Gelder; *hoe hem was voor-gekomen, dat 'er in 't Sticht van Utrecht zwaere oproerten en veelvoudighe ergernissen waren op-gestaen, wt zaek die van Zwol met de Kampenaers over eenighe tolln kyaekeligh wordende, wt de behoorzaemheyd des Bisschops, die ze beyde eene vrede had op-gelegh, tot sijne beschermingh waren over-gelopen: 't welk hem, als een onwaerdigh Hoofd der Christenheyd ende ook na 't vleys een mede-burgher van 't Sticht, heel quaelijken beviel; ende boven al, dat zoo een edel Heer ende naefte nabuyr van 't Gesticht sijn voorgaenden yver tegens de Geestlyke zoo vergeeten, en sijn loflijken naem zoo zeer had bezocdeld, ende daer door den al-zienden God zwaerlyken vertoornt, die de wereldlyke hand in het minst geene maght en had gegeven over de kerkelyke, ende ten laetsten met een yzeren roede plaght te straffen, die zich dese maght met onrecht aentrocken. Ende hoewel by hier over de strenghe doemen van sijn voor-zaet *Leo* met groot recht wel moght te werk stellen; zoo wilde by nochtans den Vorst in 't goede eerst vermaend hebben, de Stad Zwol wt sijne beschuttingh, ende de gevangens en ingenoomene plaetsen aen den Bisschop weder ter handen te stellen, om daer door alle vordere dreygementen en middelen van dwangh voor te koemen en af te wenden. Maer of ende wat voor een antwoord *Karel* hier op gegeven hebbe, en kan ick niet onder-vinden.*

141. Onder dit begonnen zommighe ende in 't byzonder het grauw te *Groeningen* onder een te morren en klaeghen over de ongemacken van den oorlogh, ende eyndelijken hunne galle wt te schieten op die * Heeren, die van Vorst *Karel* eene iaerlijxe vereeringh genooten, als door welker schuld de krijgh en moed-wil der Geldersse zoo langh bleeven duerende. Eenighe van de vernaemdste door dese en dierghelijke schimp-woorden aengeraekt en geneepen, lieten den Vorst van Gelder door heymelijke booden de geschaepenheden van de zaek aendienen, ende dat hy noodwendelijken zelf ter vlucht eens diende over te koemen. Hier over is *Karel* zonder langher te verbeyden wt *Gelderland* naer *Koeverden* verreyd. Doen wierd 'er te *Groe-*

ningen met op-zet een gerucht wt-geftroyd, dat de Burgemeesters en Gemeents-luyden der Stad daer heen waren geroepen; die zich ook dadelijken, te weeren twee van de Burgemeesteren ende twee Gemeents-mannen, op den wegh naer *Koeverden* hebben begeeven. De Vorst hunne koemst verneemende is van stonden aen op-gezeeten, ende met haer, vergezelschap van een langhen sleep ruyteren en voet-knechten, op den eersten dagh van den laetsten Herfst-maend naer *Groeningen* vertrocken. 's Anderen daghs is hy van de Overigheyd voor de poorten in-gehaeld, ende lanx de straeten naer de *Martens kerk* gereden; alwaer hy van sijn paerd in de kerk treedende ende van Priester *Willem Frederix* gewelckoemd zijnde, by den zelve huys-vestingh heeft genoomen. Daeghs daer na op het Raed-huys koemende, heeft de sleutelen der poorten na de wijze over, ende den Raed en de 24. Gemeents-mannen op nieuws den eed af-genoomen. Op den 6. van de maend quam het volk met heele zwermen in de *Walburghs kerk* by een, ende zwoor hem in syne tegenwoordigheyd met opgerechte vingheren wederom trouw en onderdaenigheyd. Op den tweeden dagh geschiede insgelijx van de Geestelijckheyd, adel, en huyluyden van de heele Om-landen, die boven de andere teykens van eerbiedinghe ook een deftigh geschenk met zich braghten. De Vorst, om syne goed-gunftigheyd wederom te doen blijken, liet een deel volx gaen over de *Lauwers*, mer laft om de Burgondisse, zoo sy kans zaghen, in haer legher te *Marien-gaerd* aen te grijpen ende wt te locken. Op den 9. wanneer hy daeghs te voren binnen 't Stad-huys op een over-treffelijc mael was geweest, verliet hy de Stad, ende vernachtede te *Affen*. Den anderen dagh liet hy die van *Drent* man voor man naer *Grolloë* ofte het *Grolfse* woud by malkander ontbieden ende den eed afvorderen; ende aldus geluckte hem teffens, 't geen de Stadhouder van *Koeverden* voor desen niet en had kunnen door-drijven.

142. Op het eynd van 't iaer is naer *Groeningen* af-geschickt *Caspar van Merwijk* een edelman wt *Gelderland*, meer wegghen syne verdiensten dan deughden by den Vorst gesien, als die *Geelmuyden* tegens het geweld en de stormen van *Schenk* eertijds mannelyken had tegens gehouden, weseñde anders (gelijk hem de *Vrieffe Tijdschrijvers* af-maelen) een onstuymigh en wispeltuigh mensch; die op nieuws met zoo een groote eer en wt-steekende ampten begenadighd, brieven aen den Raed vertoonde, waer by hem de Vorst voor Stadhouder ende Richter der *Omme-landen* verklaerde. Effen te vooren had *Merwijk* door de driede hand van twee burgeren *Bockhorst* en *Kijnder* twee schriftelyke verzoeken aen den Raed van *Nymegen* over-gelanght tegens *Henrick Vijgh*, *Ioost van Randwijk* en *Sweer van Salland*; die doen ter tijd neffens *Rutger van Randwijk*, *Ian Collaert van Lynden*, *Diderick Vaik*, *Diderick Vijgh*, *Ian van Dalen*, *Diderick van Mekeren*, ende *Henrick van Hackfort* den Schepensstoel aldaer bedienden. Waer over hy daer na van *Randwijk* wederom is aengheklaeghd van hooghe misdaed. De Vorst verneemende van dese onlusten ende dieniet gaerne eenighe kans liet voorby gaen om de vlerken van sijn ontzaggh wijder wt te spreiden, verzocht op de Overigheyd der Stad, dat het diugh-tal van dese beyde voor hem moght berleyt worden, ende zond

* Siet op 't vorige iaer.

derhalven

derhalven zoo aen *Randwijk* als aen *Merwijk* brieven van vry-geleyde. Dan dit wierd, als after-deeligh de keuren ende vryheeden der Stad, door den Raed en Gemeents-luyden belet; die eyndelijken weesen, d'een van d'ander in sijn eer en goeden naem niet te zijn verkort ofte miszeyd. Dit geheele iaer hadden de Keyzer en Koningh *François* van Vrankrijk, zoo in Italien als Nederland, een heftighenen haperlijken oorlogh d'een tegens d'ander wt-gehard. De Keyfer zelve had verscheyde zwaer-wichtighe zorgen op den hals, om de onrusten en kregelheeden in Spanien wt oorzaeke van de Nederlanders gerezzen te beslechten, aen wien, door syne grootere genegenheyd dan voorsichtigheyd, de hooghste bedieninghen van 't rijk waren toe-vertrouwd, ende voorts den heelen staet op vaste schroeven te stellen.

1523.

143. In den aenvangh van 't volgende iaer is *Iuriae Schenk van Teutenburgh* Keyzerlyke Stadhouder by de Vriesen, om syne after-klappers voet by steck te zetten, en 't verwijt van de Vriesen te beantwoorden (gelijk hy hoogh-hertigh en onverduldhich van spijt was) in groote snelligheyd naer het Hof van *Bruyssel* verreyd. Dewyl hy daer verblijft, had de Grave van Meurs, Vorstelyke Stree-houder in Vriesland, op den oever van *Wester-gouwe* den steeuwighen tooren van *Workum* met een graft en wal beslooten, eenighe wooninghen van de Stad af-gebrooken, ende ter zelve stede een Slot tegens den in-breuk der vyanden op het spoedighste gebouwt, herbergende sijn volk in de naeste plaets, het *Nieuwe Klooster* geheeten. 't Welkin *Braband* gebiedschapt zijnde, alzo des Stad-houders tegenwoordigheyd van nooden was, de kennis van de zaake heeft versnelt, ende *Teutenburgh* tot voordeel gedient; want hy van alle lasteren syner vyanden, ende ook te gelijk de Raed der Vriesen zuiver wierd gekend. Sijn meeste tegen-streever en benijder was geweest *Ienke Douma*, die ook niet langh daer na te *Mechelen* vast gezet wazende, ende van daer na het Slot van *Vilvoorden* vervoerd, na een acht-iaerighe gevanghenis wt het leeven is gescheyden; zonder dat Raeds-heer *Benningh van Amsterdam* ofte syne andere goede bekende hem konden verbidden. Dit is het wterste van *Douma*, een man van hoogen moed en gedachten, ende voor al driftigh in de zaeken sijnsvaderlands; hoewel hem andere voor wispeltuerigh en wrack-gierigh hielden, en dieghelijck een ramp hem voor-spellende, sijn iammer weynigh beklaghten. Het is wat zeltzaems, dat hy, wanneer de dienaers naderden die hem medepackten, sijn neve te *Mechelen* by hem zijnde te vooren waerschouwde om sich aen een kant te geeven; vermits hy *Margriet van Oostenrijk* had aengedient, hoe in Vriesland de spraek gingh dat des Keyfers Stad-houder aldaer met de bastaerd-dochter van *Karel van Gelder* trouw had in-gegaen. Dan de goede *Ienke*, die dit by syne beste meeningh op een ander schoot, vernam haest, wanneer de dieve-leyders hem by 't hoofd namen, dat hy zelve het wild-braed en de schuldighe man was. Wat een groot aensien en gezagh Hertogh *Karel* op desen tijd hadde niet alleen by sijn krijghs-volk en syne vyanden, maer ook schier by alle Vorsten van 't Christendom, kan men hier wt af-neemen, dat de Standen van *Denemarken*, na 't veriaeghen van des Keyfers zusterlingh Koningh *Christiaan* den tweeden, des

zels oom *Frederick* Grave van *Holstejn* 'elke reyse aenporden om den staf van sijn neve aen te vaerden; met by-voegingh, dat de wt-heemisse Vorsten ende onder andere de Hertogh van *Gelder* de kroon gecnsins en zouden verpratten; den welken, als een groot-moedigh Heer en by de *Burgondisse* dapper gevreesd, sy van zins waren te beroepen, indien hy zelf-willigh bleef in de aengebodene eer onwaerdelyken van hem te wijzen.

144. Ondertusschen is'er op het bevel van *Margriet*, na dat men den Gelderssen in opene brieven allen handel en gemeenschap had opgezegt, in *Holland* allenthalven volk geworven, ende daer over het gebied gegeeven aen *Ian van Wassenae* (een man in adel en strijdbachtheyd, ende, dat meer is, in een onzoenbaeren haet teghen onsen *Karel*, die hem zoo langh en deerlyken gevanghen had gehouden, wt-muytende) die in 't gezelschap van *Iuriae Schenk* en andere edelen syne benden in *Vriesland* overbraght, ende voor eerst den tooren van *Workum*, die van de Geldersse was bewald, aangreep ende vermeersterde; neder-houwende de gantse bezettinghe, wt-genoomen eenighe weynighe die hy onder den blauwen hemel spijtyghlyken aen een balkliet op-hanghen, om de andere die het Slot verweerden door schrick te verbaesen. Daer na keerde hy sich tot het Slot, en deed na 't los-branden van etlyke stucken die van binnen aenzegghen; dat, indien sy het wterste wilden verwachten, alle die na den storm over-bleeven desgelijx een droogen dood zouden sterven. Sy duchtende dat het daer op moght wt-loopen, hebben haer zelve ende de Vettinghe, zonder langher vertoef, aen *Wassenae* geleevert. Dit alles was in vier daghen in den *Soemer*-maend beschickt. Het Slot wierd met nieuw volk versterkt, ende de tooren die als voor een baeken in in de *Zuyder-zee* plaght te verstrecken, om aen het Slot geen hinder te doen, tot den grond afgeworpen. Onder dit en vergat de Vorst van *Gelder* niet syne gesleetene troppen door nieuwe wervinghen te stoppen; gelijk onder andere rechtevoort sijn diensten eed aennamen *Willem van Gent* als Overste, *Klaes van Brandenburg*, *Spook van Ruermond*, met *Ian van Beest* hop-luyden, ende zulx op de gewoonlyke wetten van syne krijghs-pleegingh, ende met bedingh dat sy sijn vedder en Opper-Stad-houder van *Vriesland* den Grave van *Meurs* zouden believen, ende de keuren volghen die by hem onderhouden ende allen den geenen wierden voor-geschreeven, die re water ofte land onder hem dienden. Daer na is'er te *Leeuwaerd* in de vergaderingh van *Staeten*, in 't by-wesen van *Wassenae* en *Teutenburgh*, een voor-slagh gemackt van den oorlogh voort te zetten, ende van de middelen daer toe dienende. Na genoomen besluyt is *Wassenae*, ende met hem veele *Vriessse* Heeren naer *Braband* afgEGAEN; alwaer alles voor bondigh wierd gehouden, ende daeren boven milde beloften gedaen van onder-stand. Alldoen is *Wassenae* met grooten spoed weder naer *Vriesland* geruckt, alwaer men raed sloot om de Stad *Dockum*, die onder *Golfstejn* noch met Geldersse bezettingh voorsien was, voor eerst aen te tasten. Ende ten eynde de Geldersse, loopende dat beleggh, wt *Bolswaerd*, *Sloten*, ofte de *Lemmers*, de aenbuyrende landen niet en moghten bezeeren; ginghen sy twee borst-weeringhen, d'een te *Mackum* tusschen

1523.

ruffchen twee Sluysen ende d'andere aen 't Klooster van *Woldefende* voor een haestighen inval op-werpen, ende met volk verzorgen. Daer na voerden *Wassenaer* en *Teutenburgh* hun overigh heyr bestaende in 3000. koppen naer *Klaer-kamp*, als of sy *Dockum* hadden willen aengrijpen.

145. Dan alzooy sy daer toe slechte hoope zaghen, voor ende al eer de om-geleegene plaetsen in hun geweld stonden, dwonghen sy de luyden van dien streek met liefde ofte leed aen den Keyser den eed te doen ende schattingh te looven. Terwijl sy daer mede sich bemoeiden; liet *Caspar van Merwijk* den drieden man in de Omme-landen in de wapenen roepen, ende belaste de etlyke van de oude Geldersse troppen, op de wterste grenzen teghens de *Vriessen* haer leger te neemen. Daer na is hy zelve met den drieden burgher van *Dam* ende de vordere inzaeten, neffens de schuttery ende 150. andere inwoonders van *Groeningen*, die als waerd-gelders haere leeninghe streeken, door *Drente* (vermits de andere wegghen gebrooken ende te slijberigh waren) daer heen gewandeld. Alldoen verftond hy wt de af-gezondene verspieters, dat de vyand naer *Berekop* was gestreeken, ende door *Sigerfwolde* naer *Vredewolde* wilde. Waer over hy by den Raed van *Groeningen* om by-stand aenhiel, vertoonende van zins te zijn d'eene ofte d'andere voordeeliche plaets aen dese zijd van *Sigerfwolde* te neemen, ende den vyand dan recht in den mond te trekken. Met een braken de *Burgondisse* op naer *Sigerfwolde*, met dese meeningh om slagh te leveren; dan vermits de moerassighe en onzekere grond haer teghen-hield, weeken sy naer *Drente*; op hoope van den vyand voor te koemen ende hem den wegh van de Stad af te snijden. *Merwijk* dese lucht verneemende, braght zonder wt-stel sijn leger door *Vredewolde* te rugghe; doch had quaelyken de helft van den wegh, wanneer hy tijdingh kreegh dat *Wassenaer* het veld al in had. Weshalven hy by de 80. ruyteren voor wt liet gaen, om *Wassenaer* aen dien dijk op te houden. 't Welk wanneer sy vlietighlyken te werk stelden; is *Merwijk* met de scharen ende den tros door moeyelijke paden en sluypwegghen naer *Adward*, ende eyndelijken zonder schade en verlos binnen *Groeningen* geraekt, hebbende de schuttery van *Groeningen* en etlijk krijghs-volk te *Adward* gelaeten in bezettinghe. *Wassenaer* en *Schenk* niet beter konnende beftonden hier en daer te moes-koppen, ende ten laetsten, om de Stad met vrees en bangigheyd te vervullen, te *Northorn* een mijl weeghs van *Groeningen* zich neder te slaen, dwingende de luyden over al op des Keyserseed. Op den achtsten van den Oogst-maend is het Geldersse volk en de bus-schieters van *Groeningen* van *Adward* op-gedraemd, *Selwart* in-neemende, ende 's anderen daeghs naer *Essen* gaende koosen aldaer voor een wijl tijds haer leger-stede.

146. Onder dit had *Ian Goltsteyn* bewaerder van *Dockum*, niet denkende dat *Wassenaer* van over de *Lauwers* zoo haest weder te rugghe zoude koemen, etlijke van syne zoldaeten na syne wijze ter zee laeten gaen op vrybuyt, ende daer door de Stad van volk verzwackt. *Wassenaer* dit wijs wordende heeft eenighe roeden voor wt gestuert, ende zelf met de andere volgende *Dockum* berent, den stroom door het legghen van een dwars-dijk toe-geftopt, ende alle aen- en wt-komsten om de Stad op-gegraven.

Waer na *Tiard Burmania* met een goed getal boeren, te *Mariengaerd* tegens de Geldersse knevelaers te vooren by een gerot, het legher voor *Dockum* noch meer heeft gesteeuwicht. Echter zochten de Geldersse t'elke reyse, doch altoos zonder baet, volk in de Stad te brenghen. Mideler-wijl wierden aen *Wassenaer* gescht ende andere toe-voer mildelyken by-gezet van den nabueren ende in 't byzonder van den zee-fteden, wteen doodelyken haet welke sy hadden gevat op *Goltsteyn*, die nu zoo menighe iaeren teghens yeder een land- en zee-rooveren was pleegende. Daer na zijn de vften door het donderen wt de groote stucken als onder den voet gestort ende veele menschen neder-geschooten; tot merkelyken schrick zoo wel als gevaer van de belegherde, die ook grooten hinder leeden, vermits het water door den dwars-dijk hen was ontnoomen, ende een wegh geopend tot aen de graffen van de Stad. Wanneer zich alles nu tot het stormen liet aensien, ende die van binnen van de Geldersse noch van de *Groeningers* eenigh ontzet hadden te verhoopen; verzochten zy r'zamen-spraek; by de welke de Stad op den 28. van den Oogst-maend na drie weeken beleggeringh is over-gegaen. *Goltsteyn* die nu zedert menighe iaeren de Stad en 't Slot zoo ridderlijken als trouwelyken voor de Geldersse had verdedicht, is met het krijghs-volk, behoudende lijf en goederen, ende met zich voerende een oneyndighen buyt, wt-getrocken, blyvende alleen het gescht met sijn toe-behoor ende allen huys-raed op het Slot. De burgeren, zoo veele daer gesind waren den Keyser te zweeren, zoudn haere voorige eer ende vryheyd behouden; die zulx weygerden, moghten met het krijghs-volk verhuysen. *Goltsteyn* naer *Groeningen* koemende wierd door de Heeren van den Raed, die hem buytende poorten tegen quamen, gelaft van sijn paerd af te klimmen, ende als een gevanghen man tusschen twee dieve-leyders, hoewel grooten ongeduld ende mis-baer toonende, in de Stad ende zoo naer de gijzel-kamer toe gebracht. Al sijn tros wierd mede in bewaerder hand gesteld, dan de zoldaeten en andere hop-luyden, met al hun packen, op vrye voeten gezet en ontslaeghen. Men wierphem voor, dat hy om buyt te maeken, daer de vyand in 't land was, *Dockum* door een plompe en onverschoonlyke onbedachtzaamheyd had ontbloot, ende alzooy de Stad en sijn zelve verraeden: gemerkt hem geen dingh dan alleen volk had ontbrooken. Na 't veroveren van de Stad en 't Slot, zijn de werken van beyde door de *Burgondisse* met groote naerftigheyd weder op-gemaekt. *Tautenburgh*, die geduerende het beleggh onder sijn arm een wonde had ontfanghen, is t'zaemen met *Wassenaer* naer *Leeuwaerd*, ende het heyr door de *Seven Wolden* op het spoedighste gegaen om *Sloten* te berennen.

147. Omtrent dien tijd zijn ook die van *Bolswaerd*, gelijk die van *Sneek* haer hadden voorgedaen, den Keyser en de geluckighste zaek toe-gevallen: alzooy de Hertogh van *Gelder* hen beloofte had voor het wt-gaen van den *Hoy*-maend hulp te schicken. Doch wanneer die daggh wijd verstreken was, poogghden de meeste hoofden van de gemeente, die een walgh begonnen te krijghen in de Geldersse, de Stad aen de *Burgondisse* over te draeghen: dan en dersden, ten op-zicht van de bezettinghe, boots-luyden, ende

1523. ende verbannene Vriefen, hunne herts-tochten niet eens openbaeren. Waerover sy met *Gistick Jongama van Bolsward*, die over veele iaeren wt de Stad veriaeghd was en by de Keyferisse lief-tallich, heymelyken versprooken, dat hy het *Oude Klooster Oost-waerts dicht by Bolsward geleeghen zoude in-neemen*, ende daer door de Stad aenleydinghe geeven om den Geldersden den zack te geeven. Wanneer hy dit door hand-sterkingh van eenige Waffenaerisse voorspoedelyken hadde volbraght, schreef hy dadelyken aen de Raedsheeren, ende aanbodde ze gelijke voor-waerden als aen die van *Dockum* waren gegund, ende aen het Geldersse krijghs-volk ook haere after-stalliche leeningh. Veele hadden hier in geen mis-noeghen, ten waere de Gelders-gefinde ballingen ende de rauwe scheeps-gezellen haer hadden af-geschrickt. Dan dese ten laetsten door de andere ende in 't byzonder de zoldaeten, die op het Keyferlijke geld vlamden, in-genoomen zijnde, bewillighden in alles. Ende aldus heeft *Jongama* met den synen de Stad in-treckende de ganisse burgery den Keyferlyken eed op-gedronghen. Onder dit had Hertogh *Karel* eenighe rotten van waegh-halsen, quanzuys op den naem van den Koningh van Frankrijk, wt syne grenzen in het hert van Holland laeten afgaen, die tot aen *Leyden* toe wt-liepen, ook de naest-grenzende dorpen als *Voor-schoten*, *Wassenaer* (het gebied van den Heer van *Wassenaer*) ende andere vlekken wt-plonderden; zonder zelfs met den *Haegh* door de vinghers te sien, alwaer sy een vetten buyt vonden, ende wijders in dien streek van Holland een maghtigh geld voor de brand-schattingh bedongen, tot welkers verzeekingh sy ook waer-boighen en pands-luyden mede namen. Van daer ende wt Rhijnland vielen sy in de *Dortse waerd*, plaegghden insgelijx met rooven en branden de land-luyden; tot dat sy ten laetsten met een rijken roof behanghen, zonder zoo te zegghen eenighe schade weder naer Gelderland zijn in-geslaeghen. Het getal van haer en was niet boven de 700. mannen te voet ende weynigher ruyteren. De zelve ofte het meeste deel van hun bereeds op dit geluck verleckerd, hebben daer na haer wegh door de *Drente* genoomen, *Stellingwerf* ende de *Seven wolden* door-gelooopen, dan, wt vrees van de *Burgondisse*, weder naer *Drente* keerende, wt de *Vredewolden* op de acht dorpen aen-gezet; tot dat sy op nieuws door *Drente* met den roof en gevangens op *Groeningen* zijn gegaen; maer aldaer de poorten toe vindende, op het laetst binnen *Zwol* in-gelaeten.

148. Onder desen had de Vorstelyke Stadhouder van *Groeningen Merwijk* een op-zet genoomen, van sijn krijghs-volk over de *Lauwers* op hoope van goeden buyt te laeten rinkelroyen: doch door de burgers verschrickt zijnde, die de poorten voor haer neus toe slooten, ende niet zeyden te willen gedoogen dat haere Stad tot een daghelijx roof-nest en loop-plaets werde gemaakt; is daer over van voor-neemen veranderd. Maer *Wassenaer* siende syne aenslaghen aller wegghen zoo wel en boven hoop gelucken, beherighde met allen ernst het beleggh van *Sloten*. Dit Stedeken, legghende op een broeckachtighen en zijpighen grond ende derhalven alleen in drooghe soemer-daghen bequaem tot een beleggh, hadden de Geldersse daer en boven zedert eenighe iaeren met veele ende groote werken

rond-om vast gemaakt: 'ten ontbrack mede doen ter tijd aen geen volk ofte allerhanden voor-raed, om een belegeringh ofte aenstoot wt te harden. Het opper-bevel over de Stad hadden † *Hubert van Rossem* Vorstelyke Cancelaer, een man in de wapenen en kunsten even zeer wt-muytende, ende neffens hem twee Vriefen *Renike* en *Kempe Jongama*, als mede *Wiard van Bolsward*, Opper-Overste van de zee in de plaetz van *Lange Pier* ofte *Adriaen Thijssen*; alle kloeke en moedighe zoldaeten, ende die voor een kleyn gerucht niet zeer vervaard en waren. De *Grave* van *Meurs* had, om zich zelf niet te zeer te waegghen, effen te vooren de Stad geruymt. *Wassenaer* merkende dat op een harden noest een haide beytel paste, schoot voor al alle de wind-molens der Stad om verre. Waer na hy alles met schantzen ende leger-plaetsen besloegh; het stroomtuen 't welk in de Stad loopt met scheepen toe-stopte, ende alzo de Stad als in eene kouw gingh besluyten. Behalven dat hy, wt de scheepen zoo wel als van 't land, ende by nacht zoo wel als over dagh, met zwaerestucken op de mueren speelde; dat zelfs de dreun ende weder-klank op verafgeleegene plaetsen te *Deventer*, *Zurveen*, ende zelfs tot *Amsterdam* wierd vernoomen. Men wierp mede dijken en andere werken op; ende men liep met tropen tot zelfs aen de vesten der Stad. Onder dit wierden *Wassenaer* en *Schenk* beyde op eenen dagh met een kogel wt des Stads stucken gequetst, dees omtrent syne zijde ende geen in sijn rechter arm. Echter voeren sy met de zaeken voort; alzo sy kondschap hadden, dat de belegerde veele nood-durftighe dinghen gebreck hadden, ende van buyten geene hoop altoos van ontzet ofte bystand.

149. Duerende dese belegeringh is de Stad *Steenwijk*, waer in des Bisschops van *Utrechts* volk bezettinghe hield, door een heerlijken oorloghs-streek (indien sy maer eerlijk genoegh is geweest, voor al in den tijd van vrede) van de Geldersse verkloekt, die te vooren menigen aenslagh ende vergeeffse geweldens daer op hadden gebruykt. Rechtevoort hadden de Geldersse met hulp van den Schoutet van *Dieveren* en syne zoonen, die van *Dieveren* (een dorp by *Steenwijk*) met hun vader naer *Groeningen* ter woon waren getrocken, den *Groeninghsen* Stad-houder *Merwijk* in het oor geluyftert, wat daer best diende gedaen, ende welk een tijd meest bequaem was om de Stad te verrassen: Hoe te weeten de gewoonlyke vier-dagh van die van *Steenwijk* voor de deur was, op den welken sy alle vreughd en ongebondenheyd bedreeven, ende over-zulx in hunne dronkenschap met lichte moeyten waren te over-rompelen. Derhalven schickte *Merwijk* zes gesleepe zoldaeten naer *Steenwijk*, die een heele andere boodschap maekende zich in dienst begaven van den Bisschop van *Utrecht*. Daer na heeft *Merwijk* eenigh volk te voet ende te paerd, zoo binnen *Groeningen* als *Goelmuyden* en *Koeverden* in der yl op-gelicht, ende tegens den 19. van de Herffitmaend, zijnde haer vier-dagh, naer *Steenwijk* afgestuyrt. Dese in den donkeren nacht de Stad naerderende, ende nergens eenigen onraed ofte geluyd verneemende, zagghen teffens aen vier verscheyde hoeken van de Stad, gelijk 'er versprooken was, vuyren op-gaen, door de zes

† *Frisici Annales Pedesfanum vocant.*

1523.

knechten ofte verraeders aengestookt, 't welk een wisse looze was om de Stad veylighliken aen te tasten. Ende aldus is *Steenwijk*, terwijl de burgery van den slaep en wijn was bevangen, geluckelijken en zonder weder-stand vermeerderd. Ondertusschen had sich de voorighe vlamme hier ende daer verspreydet, die in een korten tijd, zonder quaelyken zes ofte zeven huysen over te slaen, alles heeft vernield, ende de ellendige Stad woest en mis-maect gemaect. Alsdoen is de ledighe plaets by de Geldersse bezet geworden, ende terstond van *Groeningen* hier heen gezonden, 't geen 'er tot verweeringhe van de muiren noodzaekelijk was.

150. Hier tegens verlooren de Geldersse de sterke Vestingh van *Sloten*, die zonder eenighe stormingh alleen door den dwars-dijk en 's vyands werken (hoewel etlike anders schrijven, dat te weeten *Wassenaer* en *Schenk* in den laetsten ende selsten storm zelve zouden verwond zijn) na een hard en kommerlijk beleggh van twee maenden tot onderdaenigheyd is gedwongen, in 't begin van den laetsten Winter-maend: bykans op dese voor-waerden: *Alle belegerde moghten verhuysen waer heen sy wilden, behalven naer de Lemmer ofte Steenwijk, ende de Vriessen zich binnen een maend tijds beraeden of hen het besteck van Dockum ende Bolsward aenstond; indien iae, zouden sy moeghen blijven, ende anders moeten ruymen.* Over het maekenvan dit besteck stonden aen de Burgondisse zijd *Wassenaer*, Opper-Veld-heer van den Vriessen krijggh wt den naem des Keyfers, ende des zelfs Stee-houder *Iurien Schenk van Teutenbergh* ofte *Tautenburgh*: van wegen den Vorst van Gelder, de Stad en Ridder-schap, *Hubert van Rossen* Cancelaer, neffens de Burgemeesters *Renike Jongema* en *Schelto Romers*. De Vriessse Iaer-boeken melden, dat Cancelaer *Hubert* en *Ward van Bolsward*, om dat sy tegens 't verdragh ende haer woord naer *Steenwijk* zich begaven, onder weghen te rugghe wierden ghaeld, ende gevanghelijk naer *Leeuward* gevoerd; waer van *Ward* (de weder-gade van *Langhe Pier* in lenghte, dick-lijvigheyd en dulle onvertzaeghdheyd) na eenighe daghen ter dood verweesen, op een hoogh schavot by het Raedhuys met het zwaerd geslaeghen, ende voort by de galgh op een rad wierd geleyd. Doch *Hubert* tot den zack veroordeeld zijnde bequam op het voor-bidden van de Geestlijkheyd (waer van hy medeenlid was) sijns lijfs genade, zoo langh *Wassenaer* leefde; tot dat hy na sijn dood, wt bevel van *Margriet van Oostenrijk*, naer Brabant in een eeuwighe gevangenis is verzonden, ende te *Rupelmond* aen de *Schelde* sijn leeven aldus eyndighde; hoewel hem de Vriessen, waer van hy zoo menighe iaeren een kruys en quel-geeft was geweest, een arger ongeluck en onzachter dood waardigh reckenden. Sijn van en † by-naem trock hy van 's moeders zijd, ende plaght in voor-tijden een scherp teghen-kanter te wesen van *Ienke Douma*. 's Anderen daeghs na 't overgaen van *Sloten* gaven sich die van *de Lemmer* op gelijk verdingh mede aen *Wassenaer*; ende zijn alzo de Geldersse, niet zonder moeyten en bloed-plenghen, in 't geheel wt *Vriesland* tusschen het *Vlie* en de *Lauwers* verftooten. Daer na

† Siet effen te vooren, en op 't iaer 1519. genus huic materna superbium Nobilitas dabat, incertum de patre ferebat.

is het heyr naer *Steenwijk* geleyd, daer de slechte bezettinghe wt bangigheyd zich op de vlucht, ende de Stad den Keyfers ten besten gaf. De *Grave van Meurs* hoorende het inneemen van *Sloten* was een van de eerste die wt de Stad naer *Gelderland* ontvlood. Doch *Schenk* zoude de voor-vluchtighe met een deel volx op een draf hebben na-gezet, niet verrevande Stad † *Gelder* after-haelt, ende aldaer, terwijl de afterste weer bodden, op de loopgedreeven; bergende zich het meeste deel in de Stad en by-gelegene bosfen; hoewel 'er by de 700. van haer (indien 't waer is dat zommighe voor-geeven) wierden neder-gemaect, ende by de 200. gevanghens neffens eenighe vaenen te buyt bekoemen.

151. Als *Margriet* Stad-houderesse van *Nederland* dese tijdingh ontfingh, heeft sy de *Standen* van *Vriesland* door brieven en gezanten geluck gebooden, ende God gebeden en gedankt, dat ten laetsten *Vriesland* na zoo veele rampen en oorloghs-buyen een zalighe vrede en zoo goeden haven had bezeylt. Met een stelde sy eenighe midelen op het wit om die den *Staeten* van *Vriesland* voor te houden, waer by sy de *Staeten* bedankte voor haere trouw en onder-stand aen den krijgghs-oversten beweesen, ende te gelijk een maet voor-stelde, hoe *Vriesland* syne keuren en voor-rechten best moght genieten, ende voort aen van allen in-val bevrijd blijven. Tot welk een eynde eene verzaemelingh van alle *Standen* binnen *Sneek* wierd gehouden, ende een besluyt gemaect om voor een wyl tijds 1500. mannen in dienst te houden, wt vreesse van de Geldersse die den nabuerigen streek over de *Lauwers* ende de Stad *Groeningen* noch in hun maght hadden. In die daghen is de *Verlosser* van *Vriesland*, de *Vry-heer* van *Wassenaer* aen de wonde voor *Sloten* ontfanghen, die eerst niet te deghe geneesen daer na weder was op-gebrooken, binnen *Leeuward* gestorven, sijn lichaem gezald naer *Holland* gevoerd, ende in 's *Graven-baghe* by syne doorluchtighe voor-ouders met een ongewoone pracht en rouw begraven; die des te grooter wierd bedreeven, om dat hy geene zoonen dan dan alleen twee dochters after liet, waer van d'een aen den *Grave* van *Ligne* end' andere aen den *Heer* van *Lumé* wt het huys van *der Mark* waren getrouwd. Voort daer na zijn de *Vriessen* door *Teutenburgh*, *Caspar van Leeuwen* Raedshoer van den hooghen *Hove* van *Holland* ende *Ian Huberts* Schoutet van *Amsterdam*, hier en daer in gewesten verdeyld, ende alle gewoonlyker wijze aen den Keyser verplicht met een eed die hen van gemelde *Heeren* wierd voorgeleesen. Op den 16. der Winter-maend verzocht de Raed van *Lubeck* heusselyken op *Hertogh Karel*, dat hy doch hare poorters *Ian Bossem*, *Ian Schedink*, *Arend van Veten*, *Thomas ter Smede* t'zaemen met hunne goederen, door de Geldersse bezettinghen omtrent *Dockum* korts te vooren aengehouden, ongeschend ende onverminderd wilde te rugghelangen; om redenen dat sy noyt opentlyken ofte onder duym de Burgondisse *Vriessen* eenighen hulp ofte toe-voer hadden gedaen. Ondertusschen was 'er tusschen den Vorst en de Stad *Nymegen* geen kleyn † verschil ge-

† Ita Heuterus valde improbabiler, ne dicam absurdè. fortasse Geelmudam intelligit, locum in vicino, Gebrico praesidio adhuc infessum.

‡ Siet op het verleden iaer.

booren wt het voorighe kraekeel van *Merwijk* en *Ioost van Randwijk*; zoo zeer, dat *Randwijk* in des Hertoghs onghenade raekende sijn ampt, 't welk hy van des Hertoghs weghen bediende, moefte af-legghen, ende de zijd van de Stad houden. Waer over op dit iaer onder de burgemeesterschap van *Randwijk* en *Henrick van Hackfort*, *Willem Ingen Nuland* Ampt-man van de *Over-Betouw* met den Schoutet van het dorp *Over-Asselt*, ende eenighe paerden van den Amptman tusschen *Maes* en *Wael* door haer wierden aengegreepen, ende, na 't ontloopen van den Ampt-man, te *Nymegen* binnen gebracht; be- loovende den Raed van des Stads weghen hen- luyden hier over te willen vrydenen waeren.

1524.

152. Als het den Burgondissen in *Vriesland* zoo voor stroom en na den zin gingh, begon ook de Gemeente van *Groeningen* het zeyl om- keerende in den aenvangh van 't volghende iaer de hoofden by een te steeken, ende op nieuws te morren tegens de *Overigheyd*, om dat eenighe Raeds-heeren iaerlijx geld treckende van den Vorst van *Gelder*, haer tongh en raed alleen tot nut van hem verhuurden, ende wt eyghen baet- zucht den droevigen en land-verdervelijken oor- logh sleepende bielden. Om dese quaed-rocken- naers in te binden ende de wassende op-roeren by tijds te dempen, wierd'er een al-gemeene wille-keur gemaakt, ende aen het volk toe-gelaeten acht Gemeents-luyden wt haer midden, te weeten van yeder buerschap twee, te verkiezen; ten eynde om alle vergaderinghen by te wonen, over alles wat'er om-gingh hun aessem mede te haelen, gelyker hand vonnis te scheppen, ende de gegeevene oor- deelen te weder-spreken. Boven dit klaegde de Gemeente, dat door delanghwijghheid van den krijg de handel en winst in de Stad stille stond, ende veele bereeds groot gebreck leeden: wef- halven sy, om de koopmanschap en neeringhe wederom in te roepen, effen te vooren by den Raed sterk hadden aengehouden, ende zoo veel wt-gewerkt dat men dies halven om eene wapen- pen-rust zoude wt-sien. Dan al de arrebejd ende t'zaemen-spraak hier over te *Adward* aen- gelegd liep te niet. Onlanx daer na wierd, door aenstouwen van 't volk ende niet met on- dank van de Keyferse, het gespreck hervat in het Klooster van *Gerrickom* by de *Lauwers*. Al- daer lieten zich op den 12. van de eerste maend vinden *Iurriaen Schenk* Stad-houder van *Vries- land*, ende eenighe wt de Staeten en *Ridderschap* van *Vriesland*, neffens de Burgemeesteren van *Groeningen* *Peter Sickinga* en *Ludolf Koenders* met des Stads-schrijver *Elaerwolde*, ende de nieu- gekoozene Gemeents-luyden. Een yeder ver- wachtete yet groots en byzonders van dese by- een-komst, dan is mede al baeteloos wt-ge- vallen: nademael de Burgondisse dinghen voor- sloeghen, welke de Groeningers zonder in-breuk van haeren staet niet en konden toe-stemmen, ende die haere duer-gekofte vryhejd zouden hebben om ver gestooten. Daer na quam het weder tot de wapenen, ende vielen over en weder kleyne schermutzels voor, tot voordeel dan van d'een ende dan van d'ander. Echter hadden die van *Groeningen* noch goeden moed tot eene vrede ofte bestand. Onder de Raeds-heeren was *Rudolf Water*, wel eer een huys-genoot ende al noch een lief vriend van *Floris van Egmond* Grave van *Bueren*, die in 't Keyferlijke Hof doen en laeten was. Dees met toe-stemminghe

van den Raed zich naer *Brabant* verwoeghende, liet zich zoo wijd verluiden, dat men tusschen syne lands-luyden ende de Burgondisse een vaste ruste ofte immers een stil-stand van wapenen zoude konnen op-rechten, indien hun voor-slagh wat geschickter ware. Syne redeningh had by *Margriet* zoo veel kraghts, dat daer door al een wegh wierd gebaend tot wijdere handelingh van vrede, ende ook een een-iaerighe stille-zaet ge- troffen, in geval de Vorst van *Gelder* daer toe maer verstaen wilde.

153. Als *Water* weder te huys was gekoemen, liet de Geldersse Stad-houder *Merwijk*, die al sijn lust en meeste winst in den oorlogh had, de Gemeente ende daer onder den lichtsten en op- roerighsten hoop in de *Walburghs kerk* by een roepen; daer hy veel waters vuyl maekte ende als een af-schouwelijke en vreemde zaak voor- stelde, dat de *Overigheyd* zich hadde verstitout met den vyand, buyten voor-weeten vanden Vorst ende tegens aller volken wijze, in een after- baxe handelingh te ureeden. Het volk 't welk met alle winden waeyt ende zich zelve dick- wijs teghen is, niet tegenstaende het te vooren met volle monden om vrede geschreeuw had ende Raeds-heeren als aenstookers van den oor- logh wt-gekreeten; bestond rechtevoort op dit verhael *Rudolf Water* te schelden, ende al zoo zelve een stock in 't rad te steeken. Maer die van den Raed en eenighe verre-siende burgers, om des Hertoghs haet en alle op-spraak te ontgaen, zonden aen hem *Hugo van Nijl*, Rechts-geleer- den, een bescheyden man, die wt den naem en mond van haer alle het woord doende, de *Over- ighed* in 't breede voor-sprack en verschoonde, ende de noodwendigheyd van eene wapen-ruste den Vorst voor ooghen stelde; verwervende ten laetsten zoo veel, dat *Karel* zich op den teghen- woordighen staet en handel weynigh verlaetende, eenighe van syne Raeden naer de Burgondisse af-vaerdighe, te weeten *Willem van Rossen* Heerte *Zoelen* Maerschalk, *Henrick Kollaert van Linden*, Ampt-man ofte Drost van de *Thieler-* en *Boemeler-weerden* met sijn geheym-schrijver *Ian Vierssen*. Ende aldus is 'erte *Heusden* in *Hol-* land op den 4. vanden eersten *Soemer*-maend tusschen Keyfer *Karel* ende *Karel* (zoo luyden de brieven) Hertogh van *Gelder* en *Gulich*, Grave van *Zutveen* ende Heer van *Groeningen*, een iaer- ighe stil-stand zoo te land als te water beraemd, om middeler-wijl met gemak van een volkoemene vrede te handelen. Hier in waren aen des Keyfers zijd begreepen *Ferdinand Aerts*-Her- togh van *Oostenryk*; * ionghste zoon van *Casti-*

* Infant.

† Cardinale m. praeferunt litera.

I i 2

Grave

1524. Grave *Edzard* op zee onderschept en gevangen. Ende vermits hy geene geweld-brieven van Hertogh *Karel*, waer mede hy sijn doen beman- telde, en konde vertoonen; is hy wt het eyland *Rottum* naer *Emden* gevoerd, ende met seven van sijne rot-gezellen, niet tegenstaende hy een maghtigh geld voor sijn lijf bood, wt een byzon- dere wraek-gierigheyd van den Grave ter dood veroordeeld. De hoofden wierden daer behalven op de kant van de *Eemse*, om schrick te maeken, op hooghe staeken gezet. In voeghen, dat hy na allen schijn sijn * last te buyten gegaen, ende daer door deze roede op sijn aers heeft gehaelt.

* Siet op
het iaer
1522.

154. Te vooren was'er aen weder-zijden een sterke krijgh gedreeven. De Geldersse, als gezeght, hadden eerst op de *Hollanders* ge- troopt. Dese, om wraek te haelen, waren in't begin van 't iaer in de *Velouw* gevallen, verniel- den al wat sy voort-drijven ofte draeghen kon- den, ende het over-schot met den brand. Dan de Geldersse, als sterker van paerde-volk, hebben ze, zoo sy met den roof belaeden waren, aengetaft, eensdeels verslaeghen, ende eensdeels naer 't *Sticht van Utrecht* verdreeven. Waer over het gebeurde, dat de Geldersse van stonden aen met meerder maght daer heen stapten, slaende hun legher tot voor de poorten ende in de voor-stad van *Utrecht*, ende een gerucht laetende loopen, als of sy naer *Holland* wilden ende het gantse land te zwaerd en te vuur verdelghen: dan zijn na drie daghen toevens en kleynre strooperyen, vermits de *Hollandse* Stad-houder met een deel gewapende omtrent *Ameiden* was aenge- koemen, weder naer *Gelderland* gestreken. Korts daer na heeft het heyr, *Braband* in-tre- kende, de gantse vooghdij van 's *Hertogen-bos* door blaeken ende dreygementen gedwee ge- maekt, ende tot schattingh gedwonghen. Die van den *Bos*, dit voor-beeld after-volgende, heb- ben eenighe duyzend mannen geworven, daer mede in *Boemeler-weerd* over-gezet, ende hun leed en schade, zoo veel sy konden, op de *Gel- dersse* verhaelt. Doen ter tijd zijn ook dooreen schielyken oorloghs-buy verschrickt en ontsteld de landen der *Vriesen*, welke onlanx onder des *Keyfers* gehoorzaamheyd waren geraekt; wt zaeke de Geldersse op die van *Stellingwerf* had- den aengevallen, die ook alle wt-geschud ende tot buyt zouden gemackt zijn, ten waere *Iurien Schenk* de land-luyden over al in't geweer roe- pende zulx hadde verhindert. Op defen tijd was Hertogh *Frederick van Holsteyn* op het ont- bieden van de *Rijx-Raeden* in de plaets getree- den van *Christiern* den tweeden Koningh van *Denemarken*, die om syne beestelijke wreed- heyd wt den stoel gezet en nu wt *Denemarken*, gelijk eertijds wt *Zweden*, gevluht zijnde tot zijne vrienden in *Duytsland*, bereeds een moy- getal zoldaeren in de wapenen had, meest van die gezellen, die na't af-kondigen van't bestand tusschen den *Keyser* ende Hertogh *Karel* af-ge- dankt, ende hier en daer heere-loos met heele troppen om-zwerfden. Als dese vennooten die van *Diethmarssen* en ook die van *Holsteyn* hadden bespronghen; liet *Frederick* wt de *Hol- steyners* ende *Deenen* op een stel en sprongh een leger op-lichten, om hen te keer te gaen, ende te gelijk, om sijn nieuw *Rijk* vaster te stellen, met wt-heemse Vorsten een verdragh op-richten; gelijk hy ook door tusschen-koemen van lonker

Diderick van Rechteren deede met *Karel van Gelder*, 'twelk het *Geldersse Verbond* is gehee- ten.

155. De *Zwolffse*, die doen ter tijd met de *Gel- dersse* bezettingh noch belaeden ende door den oorlogh geheel verarmd en verwilderd waren, begonnen eyndelijken de Geldersse heerschappy te vruchten: waer over de Stad in verdeylingh en roeren stond; alzoo'er veele om een eynd van den oorlogh riepen ende den Gelderssen mis- trouwden; de andere, doch deunder gezaeyd, hielden 't met den Raed ende den Hertogh. Ten laetsten liep de klood zoo verre, dat'er in den voor-zoemer eenighe van des Stads Overigheyd in hechtenis wierden geleyd, ende het Geldersse krijghs-volk wt-gedreeven. Vorst *Karel*, om den zynen te ontzetten, liet in de stille nacht een sterke roede naer *Zwol* gaen, ende omtrent de Stad heymelijken ter schuyll legghen. Hy zelve after aen volgende trachtete met sijn gewoon- lijk gezelschap in de Stad te rijden. Dan zoo heeft hy binnen de buytenste poort was, qua- men de andere wt hunne schuyll-hoeken met een naer de Stad aenzetten. De burgers zulx ver- neemende lieten van stonden aen het schof van de binnen-poort neder-zacken, ende slooten alzo den Hertogh met syne bende buyten. Alsdoen wierd het krijghs-volk met steenen en ander werp-geweer van de mueren af-gekeerd, ende de Vorst zelve schier in den drangh ver- stickt, die effenwel wt den hoop wt-wortelende ende met wacht in de Stad koemende sijn doen dan dus dan zoo verbloemde en bewimpelde. Daer na kondschap krijgende van een in-breuk der *Keyserissen* in de *Velouw*, heeft zich by dese gelegenheyd weder wt de Stad gemackt, als of hy op den vyand wilde aengaan: niet zonder verwonderingh en verwijt van veele, dat sy hem zoo lichtelyken wt hun bewaer lieten vertre- ken. Andere verhaelen dit op eene andere wijze; dat'er te weeten van de *Zwolffse*, eer de Hertogh de bende had laeten gaen, eenighe waren wt- gemackt, die van't platte land vluchtende tij- dinghe braghten van des vyands komste: ende dat daer op de Vorst, gelijk hy vuyrigh en trots- moedigh was, aen het meeste volk last gaf den vyand onder ooghen te gaen: doch zoo heeft hy aen den na-gangh door de naefte poort aen de Stad was getreden, wierden van stonden aen de houte beytels neder-geschort, ende de wterste deuren na de Stad after sijn rugghe toe-gegren- deld, zoo dat hy noch voorwaerts noch after- waerts heen en konde. Wanneer hy zich zelve alzo beklemd en bedrooghen zagh, ende den Raed verstond gezind te wesen het overighe krijghs-volk in de Stad af te danken, is hy, zulx met een onwillighen wille toe-laetende, weder naer *Gelderland* gekeerd. Daer gaet een † gemeyne praet, dat de Vorst tusschen twee poorten aldus benauwd zijnde (gelijk hy ge- meenlyken krom-tonghde en in de *Duytse* tael min was ervaeren) zich iockender wijze deze woorden zoude hebben laeten ontvallen: *Hoe zuyverlijk zit sy nu en kijkt!* Want dat men daer by hanght, als dat die van den Raed hem een zwaer los-loon zouden hebben af-gefchat ende aen al het geld hunne vingeren als blauw getelt, ende noch heden ten daghe daer van het spreek- woord van de *Zwolffse blauw-vinghers* zy over-

† *Ex publico vulgi rumore.*

gebleeven,

1524. gebleeven, smaekt meer na een klucht dan na de waerheyd.

156. Wat hier van zy, altoos is 't zeeker, dat Hertogh Karel nu op syne vrye voeten staende, ende den vyand in vrede laetende, met een degelijk heyr ende een grooten zwerm van opgeboodene boeren, om sijn eer weder te haelen, die van Zwol heeft aengetast, de Stad rond-om met een walen leger beslooten, ende met zwaere stucken allenthalven beschaedicht; verwoestende daer behalven de voor-steden, ende een deel volx naer de vesten schickende, alzo hy verhoopte de noch onbezorghde Stad ende die van geen beleghe en droomde, door een schielijk geweld te over-nylen. Dan vermits de burgers nu over veele iaeren in den krijgh gehard zijnde de Stad redelijken wel hadden versterkt, ende met een ongemeyne moed en standvastigheyd de beleggers vermoeyden, ende die van buyten met sel te schieten niet schuldigh en bleeven; heeft de Vorst after drie weken en drie daghen, den moed verlooren gegeven, ende, na gehouden t'zamen-spraek met de vernaemste burgeren, op Mey-avond zonder eenigh letzel op-gebrooken. In 't begin van de belegeringh ginghen de drie Hoofd-steden van Over-Yffel *Deventer, Kampen en Zwol*, een onderlingh verdragh in, *beloovende leden en bond-genooten te zullen blijven van H. Marten en 't Bisdom van Utrecht, ende den anderen in tijd van nood met lijf en goed by te staen; zonder te dulden dat eene van haere drie Steden inbreuk zoude lijden in haere oude keuren en vrybeeden. Die van Deventer en Kampen loofden de Stad van Zwol ten eynde toe de trouwe hand te bieden, ende met gemeene maght te weeren allen hinder en verderf welke haer rechtvoort bejeghenden van den Hertogh van Gelder.* Op het zelve iaer vernieuwden die van Zwol hunne wille-keur, welke door den verleeden oorlogh allenkens in ongebruyk ofte kleynachtingh was gekoemen, dat te weeten zonder tegen-ispreeken van den Raed de Gemeente de Gemeente, ende de Gemeente wederom den Raed zoude verkiesen. In die daghen klaegghden de Burgemeesters Schepenen en Raed van *Deventer* aen die van *Harderwijk*, hoe eenighe burgers en knechten leggende tot *Harderwijk* in het Kamper schip van *Hoorn* af-vaerende waren gevallen, ende een van hunne poorters, *Ian Peek*, hadden gepluyftert, ende 24. Hollandse guldens met noch andere waren hem af-handigh gemaekt. Ende want sy niet en wisten dat sy met den Gelderssen yet wstaende hadden dan vriendschap en goede nabuyschap die sy van hunne zijd gaerne onderhielden: Begeerden sy, dat die van den Raed by den Grave van *Meurs*, als oversten bevelhebber, zoo veel wilden wt-werken, dat hun burgher weder schadeloos aen syne penninghen moghte raeken.

157. Terwijl het Over-Yffel alzo mede gaet, is de Bisschop van Utrecht *Philips van Burgondien*, van hert-zeer ende aen een teeringhe op den 7. van den Bloey-maend binnen *Wijk te Duer-steden* over-leeden. Soo haest syne dood ruchtbaer wierd, zond Karel van Gelder een bende voet-volx naer de vryheyd van Utrecht, om op die geene te passen die wt Holland te scheepnaer Utrecht wilden, bezettende daer om de kant van den Rhijn tusschen 't Geyn en *Iutsaes*.

† Ex autographo Daventriensium.

Dit volk ioegh de Stad van *Utrecht* geen kleynen anxt aen; te meer alzo de zaeken van Over-Yffel noch zoo wankel stonden. Hier quam by de vrees, dat door het kiesen van een nieuwen Bisschop de onruste ende den oorlogh zoo beneden als over de Yffel niet versterven dan meet en meer zoude aenwassen, ten ware men een Gelders-gefinden Bisschop op-wierp. Sy dachten mede niet zonder schroomen op de vervaerlijke maght van *Oostenryk*, welke haer onlanx had gedwongen om *Philips* met liefde ofte leed in te willighen. Waer over sy tegens den seften Mey sittingshe hielden. De burgers en wachmeesters kreeghen bevel van den Raed, scherpe toe-sicht te neemen, vermits de Geldersse en Burgondisse aen weder-zijden in 't geweer waren. Ten dien eynde wierden de wachten op de markt van 't Raed-huys verdubbeld, ende over al aen de poorten sterk geschilderd. By desen toe-stand van tijden vervoegghden zich de gezanten van den Bisschop van Munster, Vorst van Kleve, Land-grave van Hessen en andere Heeren naer *Utrecht*. Onder de vernaemste was wel de Bisschop van *Palermo* ende de Prins van *der Veer*, met een troppe voet-knechten wt-geschickt door *Everhard van Arenburgh* Bisschop van *Luyk*. Dees sijn teem hier vanaenvangende waerom sy dus gewapend waren aengekoemen, verklaerde, dat sy hadden verstaen ende met ter daed onder-vonden, dat de Hertogh van Gelder met sijn legher alle wegghen om *Utrecht* geslooten hield, de reizende luyden wt *Holland* van allerhande geslacht en staet aenransde, ende in verzeekingh braght om daer na zich zelven te lossen; ten eynde om de vryheyd van stemmen te beletten, ende de gezanten van wt-keynisse Vorsten wt de Stad te heeren, ofte op haer wegh te stuyten: waer teghens sy haer hadden moeten voor-sien. Daer na op den dood van Bisschop *Philips* een luttel stil staende, keerde zich voort tot het lof van den Bisschop van *Luyk*, zwerzende van sijne doorluchtighe geboorte, stil-zwijghende rijckdommen ende groote begaefsheyd: dat hy in een nauwe bond-genoodschap staende met de Burgondisse, den oorlogh van die van *Over-Yffel* met den Hertogh van Gelder binnen een iaer tijds zaggh af te spinnen. Alshy hier over in 't langh en breed had geweydet, wierd hem dit bescheyd gegeven, dat sijne aenprijsingh aengenaem was, en des te meer, zoo de maetschap van de Burgondisse die van 't Sticht aller-meest hoogh-noedigh scheen.

158. Weynighe dagen daer na zijn de boodschappers van den Vorst van Gelder aengekoemen, ende insgelijx op het Raed-huys verhoord geworden. Dese wt den naem van haer Heer een kort voor-spel mackende, gaven de Stichtenaers de keur, of sy den zoon van den Hertogh van *Loiringen*, sijn neve van zusters wegen, ofte een wt de Vorsten van *Lunenburgh*, ofte eyndelijken een vande Opper-dom-heeren van Utrecht tot een Bisschop begeerden. Sy voegghden hier by schoone en heerlijke beloften, indien de Vorst sijn verzoeks maghtigh wierd; dat alsdan weder aen de kerk zoude keeren, 't geen sy door 't recht van den oorlogh was weer-loos geworden; ende de oncenigheyd met die van *Over-Yffel* ende alle winningheyd daer mede teffens dood en te niet zijn. Laetstelijken haelden sy op, wat de Vorst van Gelder als naest-geland al niet en konde doen ten besten van 't Sticht, ende hoe trouw en weldaedigh hy zich had bewezen tegens de gemeente van *Utrecht*, zoo nu als dan

1524.

ende in 't byzonder in den krijg van Yffelsteyn. Waerop de gezanten over hun goede zucht tegens de kerk ende de grootheyd van hunne beloften wierden bedankt. Men sloegh mede voor van den Bisschop van Munster, den broeder van den Opper-Bisschop van Kolen, om dat hy op de Geldersse gestoord was ende aen Over-Yffel aenbuyrende lichtelijken ruyters konde werven en by-stand doen. Dan vermits de hoofden van 't Sticht de zaak anders verftonden en dreeven, en is hier niet van geworden. Eyndelijken stelden zich de gezanten van Kolen in, van de welke *Henrick Palts-grave*, *Dom-heer van Kolen* ende *Opper-deken van Aken*, een wt de Vorsten van *Beyeren* wierd voor-geslaeghen. Alle Standen hadden in desen man een wonderlijk genoegen, ofte om dat de binnen-landsse adel ongeacht was, ofte om dat sy door syne verkiezingh de andere te gevoeghlijker konden van de hand wijfen. Alzoo de Luykenauer niet mans genoegh en was om beyde Bisdommen te gelijk waer te neemen, ende door syne Burgondisse verwantschapden *Hollanderen* wellicht een luyk moghte openen, om het Sticht haer iock op te legghen. *Karel van Gelder* had om syne onlanxe meyncedigheyd, zoo sy 't noemden, teghens die van *Zwol* slecht gehoor; ende scheenen syne schoone woorden en pluym-striekery alleen hier op te draeyen, om haer met hem in een eeuwighe vennootschap van wapenen te betrecken. In die daghen hebben de Geldersse, met eenighe schaeren over *Rhijn* gaende, het Burgondisse legher in de boerschap *ter Meyden over-ylt*, ende, behalven de verflaeghene, veele daer van gevanghen genoomen, onder andere hop-man *Willem Turk*, die wel eer de Stad van *Utrecht* tegen *Bischof Philips* had gedient.

159. Onder dit was de dagh van stemminghe vercheenen. De roey-draeghers stonden gewaepend om het Stad-huys; ende ook het grauw met groote hoopen, vragende t'elke reys met byfter geschreeuw, hoe de Raed gesind was; sy en begeerden niemant dan den *Palts-grave*, ende dreyghden alles over hoop te legghen, indien sy de Geldersse ofte Burgondisse bestonden voor te trecken. In de *Martens kerk* en was geen minder geraes van 't volk, tot merkelyk gevaer van de gemeene zaak, ten ware de *Grave van Rennenburgh*, die van *Kolen* voor den *Palts-grave* was aengekoemen, met sijn ontzagh en zedighen aenspraek de hevighheyd van de gemeente had doen bezinken, welke ten laetsten op sijn smeeken in de kavelingh bewillighde. Wanneer hier op het lot wierde getooghen, bevond men, dat de *Palts-grave* den *Luykenauer* met twee stemmen te boven gingh. Ende aldus is *Henrick van Beyeren*, zoon van den *Keur-vorst Philips*, voor 58. *Bischof* wt-geroepen, alwaer *Jacob van Appeltern* in 't om-staen van 't volk het woord deede. Alsdoen zijn eenighe van de Opper-geestlijke naer *Kolen* af-gevaerdighd, die den *Vorst* geluck booden, ende wederom deftighe schenkagien ontfinghen. Daer na spraken sy by gelegenheyd veel van den gemeenen stand, ende voor al van den *Over-Yffelsse* oorlogh; vertoonende, hoe dat het heele land een kragtigh verlanghen na hem had, ende in 't byzonder op dien tijd, wanneer men vermoedede dat de *Hertogh van Gelder* sijn blauwe scheen op de *Steden van Over-Yffel* zoude zoeken te verhaelen: van welke onrusten men door sijn toedoen een haestighe wikoemst was verhoopende: waer

over ook een haestighe in-buldingh des te noodwendigher was, eer de *Sloten* en *Sterkten* in *Over-Yffel* t'eenemael verlooren ginghen. Ende indien 'er geen vrede was te verwachten, zoud het gemeene volk de *Geldersse* gaerne sien beoorloghen, ende de ontnoemene plaetsen hen weder ontnemen. De *Palts-grave* diende hier op, zich na den tijd en haer oorbauer te willen richten; vertrouwende dat die krijg, als buyten sijn raed aengeheeven, met slechte moeyten zoude te middelen wesen; indien de andere Heeren van 't Sticht bunne naerstigheyd mede dier toe wilden doen, ende de *Gelders-gefinde* een woord ten besten spreken. De gezanten weder naer huys koemende bevonden de gemoederen over de keur van den *Palts-grave* noch niet een-zijdigh: alzoo de *Geldersse* aldaer met hun aenhangh als een twist-bal onder 't volk wierpen, zeggende, den *stam van Iacobe van Beyeren* wederom te zijn op-gestaen, ende daer by doende, dat hy in 't slempen en gasteryen over-daedigh was; hoewel andere daer teghens syne beleefdheyd en openhertigheyd niet genoegh en wisten te roemen.

160. Na vier maenden is de *Bischof* met zulk een sleep van gewapende, als waer mede de *Vorsten* pleeghen in te koemen, binnen *Utrecht* gereeden. Op den zelven tijd waren de volmaghtighers van beyde landen van *Over-Yffel* aldaer, hem by de mouw vattende en zmeekende, hy wilde ze doch wt den druck helpen, ofte ten minsten eene vrede verschaffen. Dit stuck wierd den *Staeten van 't Sticht* voort aengediend; in welker vergaderingh de *Bischof* het woord voerende, behalven andere zaken van belangh die 'er te verhandelen stonden, van de iammeren en neder-laegh van de *Over-Yffelsse* een langhteemigh verroogh deed, ende hoe sy een tijd langh teghens de *Geldersse* een bloedighen oorlogh hadden wt-gestaen, ende nu, wt-gezonderd *Deventer*, *Zwol* en *Kampen*, ten naesten by alle de kerkelijke opkomsten in des vyands geweld waren: waer teghens hy geen beter middel en wist, dan de ontweldighde guchten met geld weder in te lossen, eer het noch argher wierd, ende over zulx metten eersten door gezanten by den *Vorst van Gelder* om rust en eendraght aen te houden. Als de *Bischof* dit en meer op de baen had geworpen, zijn de *Staeten* hier over 's anderen daeghs opnieuws by een verzaemeld; alwaer sy hem eyndelijken 50000. goud-gulden toe-stonden, om daer mede *Over-Yffel* den *Gelderssen* wt de handen te breeken; mids dat men na gemackte vrede dese penninghen aen den *Gelderssen* niet eer en zoude wt-reyken, voor dat die plaetsen van haere bezettingh ontlast, ende aen de kerk weder waren in-geruynd. Dese schattingh zoude gaen over alle zoo geestelijke als wereldlijke hoofden, ende over alle luyden in 't gemeyn, geene wt-genoomen: ende tot meerder zeekerschap wierd den *Bischof* hier van een gezeghelde brief verleend. Doch alzoo yeder een schot-vry wilde wesen, zijn onlanx daer na ten tijde van de in-maeninghe der penninghen, zoo in de *Stad* over het vlacke land, hier wt groote werreryen en op-roerten gerezee. Doen ter tijd had *Hertogh Karel* in *Over-Yffel* bezet *Geelmuyden*, *Laghe*, en *Rechteren*, een vleck bequaem om die van *Zwol* daer wt te quellen: welke plaetsen hy, gebaer maekende van den krijg opnieuws te willen hervatten, met wallen en grafen deghelijken had verzoght. Hy verzocht mede door brieven van syne Raeden op die van *Kampen* ende *Deventer*, dat sy het wt-

ende

1524. ende in-brenghen zouden toe-staen, noch hem ver-
 letten, om kryd, kogelen ofte andere wt-rustingh van
 oorlogh ofte nooddurft door hunne stroomen en vry-
 heyd te verzenden, ende dat die van Hasselt en Ol-
 denzeel van gelijken zouden pleeghen. Sy gaven tot
 antwoord, hier in hem gaerne te willen believeen,
 ende wederom niet dan vriendschap van hem te ver-
 wachten; dan dat sy effenwel voor die van Hasselt
 en Oldenzeel qualijken konden in-staen, alzo die
 hun eyghene meesters waren. Korts daer na ver-
 droegh hy ook met die van Oldenzeel, dat'er over
 ende weder vrye handel en wandel zoude wezen, ende
 het bestand 14. daghen dueren na de in-huldingh van
 den nieuwen Bisschop Henrick; welke zoo het be-
 stand quam te verwerpen, ende die van Oldenzeel
 zulx met een letterken te kennen gaven, wilde hy
 niet te min het zelve noch een gebeelen maend na
 dien tijd van waerden houden.

161. Maer aengezien Karel op nieuws tot den
 oorlogh toe-reyde, schickten de Over-Ysselste
 wederom gemaghtighde naer Utrecht, omden
 vrede te bevorderen. Hunne vóorighe gezanten
 hadden wel vry-geleyde van den Hertogh ont-
 fanghen, dan met dese bepaelinghe, dat sy niet
 met zich zouden nemen *Adriaen van Rede*, dien
 hy te vooren als een verraeder op lijfs-straffe wt
 syne gewesten hadde verbannen. Ende vermits
 Karel naderhand wijs wierd dat hy evenwel in
 haer gezelschap was geweest, schreef hy vinnige
 brieven aen den Bisschop, dat hy, om het verbreeken
 van sijne beveelen, de gezanten met recht had moe-
 ghen aentaften, doch zulx ter eeren van hem noch ge-
 laeten; hoewel hy het voortaan niet en wilde gedoo-
 ghen; maer sijn best doen, dat *Adriaen* gegreepen
 wierd, ende als een verraeder na sijne werken gestraft.
 De gezanten t'Utrecht zijnde vonden alles in
 werre, ende dat men over de wt-zettinghe en
 in-maeninghe van de voor al noodighe schat-
 tinghe noch niet eens en was. Terwijl de zaak
 zoo langh verloopt, koemt'er ten laetsten tij-
 dingh, dat de Geldersse allestoeen aenleggen-
 den oorlogh vaerdigh maekten. Ende vermits
 het geld noch niet by de hand en was, vónd men
 geraedzaam, eer Karel het rappier wt de scheyde
 trock, aen hem te schicken om verlenigenis van't
 bestand, ende om te gelijk een dagh te beraemen,
 waer op men van een verdragh en vrede zoude
 in gespreck treden. Maer nademael de Staeten
 noch onder een knibbelden, is het werk onvol-
 toyd gebleeven. Middelerwijl zocht *Merwijk*,
 Geldersse Stad-houder van *Groeningen*, de Stad
 in roeren te brenghen, en tusschen de Gemeente,
 Overigheyd, en Vorst Karel heymelijke twee-
 draght te rockenen. Karel, om alle onheylen te
 verhoeden, zond voort eenighe mannen wt *Gel-
 derland*, om de zaak op te neemen ende by te
 legghen. Onder dit morde het volk al weder
 tegens die geene, die van den Vorst geschenken
 treckende het gemeene beste, zoo't vermoeden
 was, niet wel en meenden ofte voor-stonden.
 Dit spel en had geen eynd, voor dat'er een keur
 wierde gemaakt, verbiedende een yghelyk den
 Schepen-stoel ofte gemeene ampten te bedienen, die
 zelve, ofte wiens kinderen ofte maeghen van eenighen
 Vorst iaerlijx onderhoud ontvinghen. Op den elf-
 den van den eersten Winter-maend liet Karel
 binnen *Arnhem* een gebod af-leesen aengaende
 de oude gulde schilden, willende dat men, in stede
 van die, voortaan twee goud-guldens ende iaer-
 lijxe renten aen de Schepenen van *Arnhem* zoude
 betalen.

162. Op den eersten dagh van 't Nieuwe
 Iaer stuyrde de Hertogh strenghe brieven aen
Iochem Vijgh Burgh-grave van *Nymeghen*, met
 bevel, dat hy op sijn eed, gelijk doen het gebruik was,
 geene Schepenen wt den naem van den Vorst zoude
 maeken ofte bevestighen; doende met een verbod aen
 den Richter der Stad, van by de zelve niet te sitten
 ofte henrde hand te bieden: alzo hy voor dien tijd
 niet van sins was eenighe Overigheyd ofte Schepenen
 te stellen, noch het gebruik van haere keuren toe
 te laeten, ende zulx om haere onrechtmaetighe han-
 delinghen; waer door hy oordeelde dat sy haere voor-
 rechten in't geheel verbeurt hadden. De oorzaak
 hier van was hun kraekeel met die van *Venloe*.
 Alzo de een des anders goederen geweldelijken
 aenhiel, ende de burgers malkanderen men-
 gerley schade toe-voegden; zonder eens acht
 te neemen op den onderlinghen band van broe-
 derschap, ofte op de eer en achtbaerheyd van
 syne Vorstelijke hoogheyd. Dese haperingh is
 na eenighe maenden, door tusschen-gaen van
Christoffel Grave van *Meurs* Stad-houder van't
 Boven-vierdeel van *Gelderland*, *Arend Schenk*
 van *Niddegen*, ende *Goossen van Vaderick*, op het
 aenhouden van den Vorst en syne Raeden, aen
 wien beyde Steden dit geschil gestelt hadden,
 zoo vergeleeken; dat die van *Venloe* de schade der
 burgheren en Stad van *Nymegen* zouden boeten met
 800. goud-guldens, yeder gulden gerekend op 30.
 stuyvers *Brabands*, ende het leed en verlies van *Peter*
Komans, *Peter van de Poll*, en *Ian Buyl*, poorteren
 der zelve Stad, geslecht worden na het zegghen van
 twee bescheydene mannen aen weder-zijden: welke
 moeyten alzo gesleeten zijnde, zoude voorts de handel
 te land ende te water vry en ongestoord verblijven,
 ende beyde Steden op verbeurte van alle haere vry-
 heeden (haer in sijne gewesten, te land, over de stroom-
 en ofte ter zee vergund) gelooven dit alles gestand
 te doen. Op desen tijd begon de gelouterde
 Gods-dienst, van de welke *Marten Luther* in
Saxen den eersten grond had geleght, in het
 Christendom ende in't byzonder in *Oost-Vries-
 land* aen de grenzen van *Groeningen*, meer ende
 meer te glinsteren en het hoofd op te steeken;
 alwaer *Grave Edzard van Embden* de goede zaak
 na sijn vermoegen de hand boven hield. 't Welk
 alzo 't Karel van *Gelder* in de ooghen stack, be-
 duchtende misschien wt den om-keer van 't ge-
 loove eenen om-keer in den staet; liet hy aen
Clemens den sevenden, *Paus* van *Romen*, die doen
 effen in stede van *Adriaen van Utrecht* was ge-
 koemen, brieven af-gaen, waer by hy sijn blinden
 yver ende onbezuyden haet teghens de *Lutherse*
 genoegh te verstaen gaf, biddende met een, sijne
 Heyligheyd wilde de Geestlijke zoo wel als werelste
 Vorsten, die door oogh-luykinghe dese vergiftighe leer
 in hunne landen lieten herberghen en in-wortelen,
 welke sy anders met kleyne moeyten konden wt-roeyen,
 strengelijken belasten, om dese dwael-geesten op den
 rechten wegh te leyden, ende, in val van onboevaer-
 digheyd, met een onbermbertighen dood te straffen;
 waertoe hy sijn lijf, leeven ende middelen gaerne wilde
 te koste legghen: gelijk ook de minste vonk van
 lettery sijne landen noch niet en hadde bevanghen.

163. Ondertusschen verhief sich de twee-
 draght en verdeydinghe tusschen * *Caspar van*
Merwijk en die van *Groeningen* hoe langher hoe
 meer: vermits sy klaegden, dat *Merwijk* wijder
 springhende dan sijn stock langh was, het recht
 van den Vorst allenxkens wijder wt-reckte, ende
 hy daer tegens den Vorst wilde wijs maeken,

1525.

* Siet
 effen te
 vooren.

1525.

dat de Groeningers zich meer aenmaetighden dan recht toe. Waer over de Vorst gezanten vorderde met volle maght voorsien om dese verschillen te beslichten. Dan alzoo die van *Groeningen* een Monick met naefinen *Laurens* hadden wt-geschickt, een mensch vol van waen en ydelheyd, ende die daer behalven pochte op den onverdienden naem van leeraer in de Godheyd, waer mede hem die van *Parijs* zeer onlanx hadden behanghen; liet hem *Karel*, hier over toornende, alsonwightigh tot zoo een ampt zonder bescheyd wederom naer huys gaen. Weshalven *Schaffer* en *Hoernken* beyde Burgemeesters tot dese bezendinghe wierden gemaghtighd, t'zaemen met *Ian Schatter* wt den gezwooren Raed, ende twee andere Gemeents-luyden. Doch zoo haest de Vorst vernam, dat ook dese een bepaelden last ende den zelven laet-dunkenden Monick by zich hadden, was hem dese boodschap niet zeer bevalligh, hoewel sy door een defuigh geschenk zich een pad hadden gebaent, ende voor wt gestuyrt twee wt-geleefene paerden met haer behanxel en wt-rustinghe. *Merwijk* volghde ze van stonden aen op de hacken, om mede syne rol by den Vorst te speelen. In den eersten stoot ontvingh *Karel* de Groeningers t'*Arnhem* met een ftuer gesicht, versmaedende ook hunne vereeringhen. Waer over sy den Cancelaer, een man die in 't hooghste blad by den Vorst stond, door giften aenginghen, ende sich door syne voorbiddinghe een nieuwen wegh openden om haer nooddurftte zegghen. Wanneer daerna *Laurens* het woord voor hen allen op-nam: *Wel derft dy, sprack Karel, hier noch weder en ondermyne ooghen koemen? ofte meynt dy uwe meyneed my onbekend te zijn, dat ghy te weten (want zoo was de Vorst bericht) aen uwe meesters een overrecht gicht hebt gedaen? Swijght dan, ende maekt u van hier.* Als dees verbaesd en stille staende bleef, begon *Schaffer* te spreken, doch, om dat de Hertogh gestoord was, meteen drillende stemme. Daer neffens stond hun tegen-dinger *Merwijk* daer mede tegenwoordigh, die by den Vorst een witte voet had, ende over zulx op alles scherpe acht sloegh; behalven dat *Karel* als een op-fichter nu ende dan in syne reden viel. Doch wanneer het eyndelyken aen den dagh quam haer last zoo ruym niet te zijn als de Vorst wel had gemeynt, beval hy al bulderende den handel te staeken, ende den gezanten t'*Arnhem* te blijven legghen, en schickte *Henrick de Groef Drost* van *Erkelens* met *Herman Knopper* Wet-geleerden naer *Groeningen*, om wt sijn naem met den Raed ende gantse Gemeente van *Groeningen* zich te bespreken.

164. Dese hun volmaght en geloofs-brieven vertoonende lieten door den Raed terstond by buyrten de heele Stad by een laeden, ende inde *Martens* en *Walburghs* kerken den in-houd van de Vorstelijke zend-brieven ontwindende, hielden de heele vergaderingh mondelijken voor: eerstelijken, of sy niet gesind en waren, hun besteck met den Vorst en be-eedighde geloften zonder gebreeke na te koemen: ten anderen, haere gezanten tot *Arnhem* volle maght te geeven, om over de mis-verstanden met den Hertogh te vereenigen, ofte immers andere met zoodaenighen last af te zenden. Als sy dese vraeghe met enighe bewijs-redenen hadden bekleedet, riep het volk wt eenen mond, dat alle meyn-eedighyd verre van haer was, indien de Vorst maer by sijn woord bleef. Dan nadien de

t'zamentlijke Gemeente in zoo eene zwaer hoofdighe zaek qualijken op een sprongh yet bestendighs sluyten konde, wierden 'er wt al den hoop eenhellighlijken seftien van de getrouwste ende vernuftighste mannen wt-gepickt; die met den Raed en acht Gemeents-luyden op het Stad-huys hier over raed houdende ende de zaak naerder door-zoekende, het verzoek van der gezanten last wt te breyden, als bezorgelijk ende verdacht, gelijker hand af-sloeghen. Wanneer *Erkelens* ende *Knopper* dit bescheyd den Vorst voor-droeghen, wierd hy noch hevigher op de gezanten, ende gebood ze niet van daer te trecken, voor en al eer sy zulke geweld-brieven van hunne meesters hadden wt-gelevert. Met een schickte hy sijn Geheym-schrijver *Willem van Mulichom* op *Groeningen*, met birze brieven aen alle standen der Stad, om voor alnoch haere wterste meeninghe te uyteren: *'t welk zoo sy niet en deden, zoude hy hun stil-zwijghen voor antwoord op-neemen, ende daer na een ander lijn met hen trecken.* Doch alzoo het noch door den beughel niet en wilde, ende *Karel* hier over meer en meer vergrimde; waren de gemaghtighde tot *Arnhem* in geen kleynen last: waer van 'er twee met vrees bezeeten; heymelijken by nacht eerst naer *Deventer* ende vorders naer *Groeningen* zijn ontsloopen. Onlanx daer na wierden (want het de Geldersse Raeden zoo geraeden vonden) *Erkelens* en *Knopper* al weder naer *Groeningen* af-gevaerdighd, die met wille van de Overigheyd door *Willem Frederix* en *Evert Iarges*, beyde Opper-Priesteren, heuffelijken onthaeld zijnde, de bedesdheyd der burgeren ende de oorzaak daer van verstonden. Alsdoen zijn 'er na gehoudene t'zamen-spraak wt den Raed en 't volk negen mannen wt-geleefsen, om met de Vorstelijke gemaghtighde te handelen, ende den Raed van alles te berichten. Wanneer dit eens en meermaels was geschied, ende de Stad zoo wel als de Geldersse haere eynden vast hielden; is het gantse kraekeel ten langhen laetsten gesteld in handen van de Geldersse, neffens aen *Willem Frederix* en *Iarges*.

165. Dese vermaenden in 't byzonder de negen mannen, dat men sijn recht altoos zoo hard niet en moest drijven, te min, nademaal des Hertoghs begeerte niet onbillyk was noch strijdigh met het verdragh. Dit aen den Raed, ende van den Raed aen de Gemeente over-geboodschapt zijnde, gaf de Gemeente, na een rijp beraed, aen den Raed voor antwoord, dat sy alle een walgh en af-keer van den oorlogh hadden, ende den Vorst in sijn ongelijk liever wilden te gemoet koemen, dan op nieuws in een krijgh, niet anders als in eene pijnlijke koorts, in te storten, waer over sy de geheele zaak verbonden aen het goed-dunken van den Raed. Hier op wierd *Karels* wens ende verzoek, after-volgens syne brieven, aldus in-gewillighd: *Die van Groeningen zouden Hertogh Karel voor hun Heer kennen, ende sijn recht en maght ongekenkt laeten, wt-wijsens de voorighe verbonden; hem daer behalven de Omme-landen, door sijn Stad-houder ende vier Hovet-mans, wt de burgery door den Raed verkoozen, na de wetten van 't land, laeten beheerffen, onverminderd een yeder sijn voorbaeten en oude vrybeeden: ten welken eynde de Hovet-mans den Vorst zouden bezweeren, gelijk mede de Gericht-schrijver, ende Deur-waerders van der Hovet-mannen vier-schaer, ende de Vorstelijke teykens aen hunne kleederen draeghen: eyndelijken zouden sy 't Olde-Ampt ten beboeve van den Hertogh t'eenmael af-staen.* Van dit verdingh, by *Erkelens*,

Knopper,

1525. *Knopper, Willem Frederix ende Evert Iarges* beteykend, wierden twee gefchriſten gemaekt, het een daer van aen de Stad gegeven, ende het ander voor den Vorſt bewaerd. De Gelderſſe gezanten hier op huys-waerts keerende hebben den Vorſt met deſe tijdingh niet weynigh vervroolijkt. Ende zijn van ſtonden aen de Groeningſſe laſt-hebbers tot *Arnhem* vry-gelaeten; gelijk ook *Merwijk*, hoewel by die van *Groeningen* niet zeer wellekoem, haer op den voet is gevolghd, ende weder in ſyne oude bedieningh getreden. Dit beviel *Karel* te meer, alzoohy ('t welk die van *Groeningen* noch niet en hadden gerooken) zeeker bericht had, dat *François* Koningh van *Vrankrijk*, in *Italien* met den Keyferſſen oorlogh voerende, na dat hy * *Pavie* een ruymen tijd nu had belegerd ende den vyand ſlagh geleverd, na een bloedigh en haperlijk gevecht, op den 21. van de Louw-maend den Keyzer levendigh in handen was gevallen. Welke doorluchtighe over-winningh gelijk de Keyferſſe ende al hun aenhangh door hertelike blyſchap en hoogh-moed dede op-zwellen; zoo veroorzaakte ſy by de Franſſe ende hun medeſtanders, waer onder de Hertogh van *Gelder* de kroon ſpande, geen kleyner bevingh en droevenis. Welhalven ook *Geeraerd Mulart* Raeds-heer in 't Hof van *Mechelen*, op deſentijd door *Margriet van Ooſtenryk* aen den Heer van *Teutenburgh* Vrieſſen Stad-houder af-gezonden, onder andere deſen laſt mede droegh, dat ſy de zaak van *Groeningen*, gelijk die by meester *Cornelis Antonis* ende andere was begonnen, bedeckt zouden houden ende zich bevlijtighen, dat die alenxkens, loopende het beſtand, ten beſten moght wt-vallen.

166. Daer na is de ſtil-ſtand van wapenen, die nu zoo goed als verſtreeken was, tuſſchen den Keyfer en Hertogh *Karel* noch voor een iaer verlenghd. Tuſſchen die van 't Sticht, die den oorlogh over langh moede waren, ende Hertogh *Karel* (die over den teghen-ſpoed des Koninx van *Vrankrijk* ſchier de teeringh hadde gezet, ende ſyne voorighe zelf-willigheyd voor een groot deel laeten vallen) is 'er mede in den Oogſtmaend, door aenraeden van den Biſſchop van *Trier*, eene vrede gekoppeld, ſchier van deſen in-houd: *Die van 't Sticht zouden hunne plaetſen, wt-gezonderd Groeningen en Koeverden, weder aen-vaerden, ende de Biſſchop 't geen tot het Sticht behoorde na oude wiſe beſitten, mids tellende aen Vorſt Karel 15000. goud-guldens. Alle leed zoude over en weder vergeeten blijven, de ballingen weder in de Stad keeren, ende voortaan alles niet met geweld maer na rechten toe-gaen.* Met die van *Zwol*, die nu met de *Kampen* ende die van *Deventer* een lijn trocken, wierd, ten over-ſtaen van de Vorſtlijke en Biſſchophlijke volmaghtigers, een beſteck gemaekt, dat de wt-landige Raeds-ge-nooten ofte burgeren, na gedaen eed aen den Biſſchop, weder in de Stad ende tot hunne goederen moghten koemen: ofte zulx weygerende, de Stad niet anders gebruyken, dan de wordere onderzaeten des Hertoghs van *Gelder*. Aldus gedaen in 't by-zijn van *Henrick de Groif* Erf-vooghd van *Erkelens*, ende meester *Arend van Gruythuſen* van weghen den Hertogh: ende † *Geeraert Suggeraed*, en *Frederick van Seldeneck* Opper-kamerlingh van 't Duytſſe Rijk. Korts daer na is de *Abdy* van

† *Diploma Doctorem officialem vocat.*

Hulsbergen, op de *Velouw* by *Hatterm*, door Hertogh *Karel* voor het *Benedictijner* broederschap op-gericht, ende door Biſſchop *Henrick van Beyer* in den *Mey*-maend beveſtighd en ingewijd. Ondertuſſchen is het verſchil over de land-ſcheydingh en pael-ſteeden tuſſchen den *Gelderſſen* Ampt-man van *Keſſel*, wt den naem van den Vorſt, ende den *Grave* van *Hoern* geſleeten, ende beraemd; dat *Wienbeek*, *Brey*, ende een andere plaetz geheeten *Bruyds Eyke* (alwaer wel eer, zoo men geloof, een van de *Graven* van *Hoern*, door den Biſſchop van *Luyk* in den doem gedaen, was heen geweeken, om van een herder met zekere doorluchtighe maeghd daer mede hy was verloofd, om dat het hem te huys niet moght gebeuren, getrouwd en te hoop gegeven te worden) aen *Gelderland* behoorden, ende beyde gewelſten op den *Maes-kant* omtrent den *Muſſenbergh* by *Sibrecht* van een waren ſcheydende.

167. Na dat *Gelderland* ende het *Sticht* zoo waren bevreedighd, namen de beyder-zijdfſe Raeden de zorgh en op-ſicht van den *Yſel*-ſtroom by de hand, ten eynde de verſchillen die daer waren aengaende de hoofden, kribben, grinden ende zanden van den ſtroom met gemeene bewillingh moghten werden geholpen ofte wegh genoomen. Hier toe waren vanden Biſſchop gelaſt *Frederick van Seldeneck*, en *Droſſaet Geeraert van Langhen*: van Hertogh *Karel*, *Bernhard van Hackfort* *Droſſaet*, ende *Marten van Roſſem* *Maerſchalk*; in 't by-wefen van *Ian Cruyſſen* *Rent-meeſter*, *Frederick Konink*, *Bernhard Sael Wienengh*, ende *Henrick van Amerongen* wt het *Neder-Sticht*: *Ian Voirſt*, *Lubbert van Hatterm*, en *Ian van Vecht*, wt het *Over-Sticht*: *Rutger van Knippenburgh*, *Geeraert van Broikhuſen*, ende *Arend Shyndewater*, wt het Vorſtendom *Gelder*. Voor eerſt wierd geſchouwd de kribbe, welke om den *Yſel* in room te houden omtrent *Deventer* buyten *Buydelof* lagh, boven ende teghen over het huysken *ter Wolden*, ende daer na de andere dammen daer omtrent; waer over alzoohy die van *Deventer* ende *Geeraert Swaefken* t'zaemen krackeelden, wierd de zaak gezet aen het oordeel van beyde Vorſten. Daer na is aen die van *Henkfort* toe-gelaeten, haere verſleetene kribben, mids de rechte maet niet te buyten gaende, te vernieuwen. De kribbe by *Wees*, als den ſtroom eenigher maeten hinderlijk, wierd onnut en onnoodigh geacht, ende beſteld om op te neemen. Maer vermits 'er wel eer by *Hulsbergen* een weerd was geleghd, zoo diep voor wt ſteekende dat die het geweld van den ſtroom na de zijd van 't Sticht was ruckende; wierd 'er beſlooten, de zelve ten deel af te breeken, ende een kribbe met vier ſpeeken boven dien waerd te legghen, om den oever en aengewafſen grond by een te houden: als mede, dat de verlaetene en woef-ſte legghende kribben omtrent de waerden van *Windeshem*, *Herklelor*, ende *Hatterm* aen weder-zijden niet vermaekt zouden worden, wt-gezonderd de hoofden geleege aen de kant van *Oldeniel*, tot bewaeringhe der in-gelanden. Wat eyndelijken meer zwaerigheden hier over moghten ſpruyten, zouden aen beyder Vorſten Raeds-heeren aen-gegeeven worden, om de Vorſten van alle gebreeken te onder-richten. De *Haym*-raeden over en weder wierden mede gelaſt, alle op-koemende verſchillen na haer vermoeghen over te ſien, ende na gelegenheyd van zaeken by te legghen.

1525.

168. Alldoen is de Bisschop, als of hy na een langh onweder een haven hadde bezeylt, met een zorgheloos hert van *Nijk te Duersteden* naer Duytsland verreyd; daer nochtans het gemeene best in op-roer bereeds in-gewickeld zijnde, als een heere-loos schip, naderhand in veel gevaerlijker stormen is geraekt ende ten naest n by verdronken. Alzoo omtrent desen tijd de twee Burgemeesteren *Govert Worm*, ende *Evert van Soudenbalgh* wt de Stad van Utrecht waren gewecken; waer van *Soudenbalgh* de burgery menighe iaeren voorfichtelijken en wel had gedient. Dan vermits hy eenighe wt den adel op hun zeer getaft ende daerom tot benijders had, namen die hier wt gelegenheyd om den onstuytigen hoop tegens hem op te hilsen; zoo dat hy kort daer na als een land-dief en roover der gemeener penninghen met *Worm* wierd aengeklaeghd. Hier by quam noch, dat hy, behalven andere, een van adel, om het menighvuldigh verbreeken van de vaderlijke keuren, wt de Stad had verbannen; welken ende de andere veriaeghde sy weder wilden in-geroepen hebben, als mede de schattinghen ende lasten verlicht. Welke klaghte, wanneer *Soudenbalgh* de Stad van zelfs had geruymt, ende de Bisschop, die syne lusten liever had dan het welvaeren van de gemeente, sich in Duytsland op-hield, op nieuws harder dan te vooren wierd hervat. Ende alzoo heeft de Stad, die van ouds zoo wankeligh is geweest als de weer-haen ende woelaghtigher dan de golven van de zee, wijder en wijder in muyltery en voorts in een wreeden oorlogh vervallende, ten laetsten haer Bisschop *Henrick van Beyeren* het geleyde op-gezecht, ende zich, door een roekeloos af-val, met den Hertogh van Gelder verklaert, dieze, gelijk daer na zal bliken, by de twee iaeren tegens den Bisschop ende andere mannelijken heeft beschermt.

169. Merrijck wederom in sijn gebied ende naer *Gröeningen* gekoemen zijnde, maekte sijn werk daer van om den Raed ende de andere als voor heen by de los-hoofdige Gemeente zwart te maeken, als of sy de geene waren, die de Stad zonder oorzaak met ongelden bezwaerd lieten, alle daghen dieper in schulden braghten, ende de gemeene in-komsten tot hun eygen voordeel keerden. Hier toe bewoogh hem meest de wraek-luft; alzoo hy in sijn boezem boos was over den ionghsten handel tot *Arnhem*; wanneer de last-hebbers van *Gröeningen* gaerne gesien hadden dat hem de Vorst den schop hadde gegeven. De bel-hamels en aenleyders van 't volk door dese en andere zeghswaerden in-genoomen, maekten eyndelijken het grauwn mede aen 't hollen, 't welk binnen kort zonder voor-kennis van den Raed door *Iacob Smit* ende *Rutger Scheepe-maeker*, onstuytighe schepzels, die zich voor Gemeents-luyden wt-gaven, in het Dominikaner Klooster by een wierd geroepen, waer by sich hadden verwoeght eenighe van het brouwersgilde. Dese stemden te gader, dat men alle ongelden op het bier (wt-gezonderd op de wijnen en *Hamburgher* bieren) behoorde af te stellen, ende de Reeken-meesters een nieuwe maet en last voor te schryven. Sy zwooren te gelijk, niet eer te zullen rusten noch den anderen te verlaeten, voor sy dit hadden door-gedreeven, al waer het schoon met gevaer van hun leeven ende goederen vermenghd. Daer na koosden sy wt het midden van haer 24. mannen van de rijxte en meest gesienste, die met twee kerk-meesters wt

haer aller naem in den Raed het woord zouden voeren, ende de zaek van des Stads middelen voor-draeghen en aenbinden. Dan dese, zonder de Raeds-heeren eens te groeten, ginghen de waerders aen alle de poorten ernstlijken ende onder dreygementen van de dood belasten, niemant eenighe briefkens van koorn, dat na de moelen zoude gaen, af te vorderen. 't Welk alzoo ongehoord ende zeer smadelijk voor den Raed was, sijn hier over 'sanderen daeghs de Burgemeesters en Raeden 't zamen met die van den gezwooren Raed by een geschoold. De kerk-meesters ende 24. gekoozene mede boven tree-dende, verhaelden het voorigh besluyt, dat te weeten de burgers-gilden eendraghtelijken hadden op-genoomen, geene dan de oude drank-ongelden toe te laeten. De Burgemeesters en d'andere door dit zeltzam verzoek ontsteld, begeerden, sy wilden de Gemeente voor-houden, dat zulx de Stad niet voordeelig en was, die zonder schat-kist noch tollen behouden en konde blijven, ende haer onder-richten, om hier van af te laeten ofte ten minsten dit eenen dagh op te schorten, ten eynde de Raed moght tijd hebben om in de volle bank alles naerder te door-gronden. Maer sy vertoonende, wat voor een op-zet het volk had genoomen indien sy zulk een bescheyd te rugghe braghten, wilden dit van stonden aen door het klock-luyden hebben af-geschaft. Veele, die in het naeste vertreck der Dominikaner dick by een waren, hoorde men morren van ongeduld. Eyndelijken siende dat men van de zaek geen eynd en maekte, zochten de deuren van de Raed-kamer met een steuwighen boom op te loopen, om den Raed ende alle die den Raed mede stonden den beck te veegen: roepende omtrent het Stadhuys: *Slaet dood, slaet dood de verraders, ende werpt ze te versteren wt.*

170. De Overigheyd hier door verbaefd keerde sich tot de kerk-meesters en d'andere gekoozene, zeggende, dat men hunne begeerte zoude voldoen: ende met een gingh een van de Burgemeesters met een deel van den Raed, na 't kleppen van de klock, het nieuw besluyt af-kondighen. Dese eerste storm-buy is op dien dagh alzoo gaen legghen. Doch wanneer 'sanderen daeghs de zelve kerk-meesters ende vier en twintighe, driestigher op haer voorigh geluck, weder op het Raed-huys traden, ende met bedonderingh van de Heeren reekeningh eyschten van alle Rent-meesters; die zoo nu als voor heen deese waerdigheyd hadden bedient, ende andere drollighe dinghen meer, ook niet zonder snuyven en bulderen: heeft zulx de Raed, denkende op het gevaer van gisteren, mede toe-gestaen. Hier door gebeurde het, dat eenighe van de Heeren van zelfs de Stad ruymden, onder andere *Ian Iarges*, die voort daer na weder in-keerende om syne aenklaeghers voet by steck te zetten, echter by het woedende grauwn niet en konde verwerven, zoo dat hy sich wederom benoedighd vond, om alle geweld en smaet te ontduyken, wt de Stad te vlieden. Daer na heeft *Peter Sickinga*, die neffens andere tot de borgh-tochte voor des Stads schulden was gedwonghen, speurende de ongeroomde moedwilligheyd, mede de Stad verlaeten, ende sich met *Iarges* naer Gelderland begeeven om den Hertogh hun leed te klaeghen. De twist-zoekers door haer vertreck noch meer verbitterd, verzochten op den Raed, dat sy *Iarges* voor altoos wt hunne vergaderingh zouden

1525. zouden fluyten, ende fijn kuffen fchandelijker wijze te huys beftellen. Wanneer de Raed zich bezwaerd voelde van yemant after-bax te veroordeelen; beftonden fy zelve het kuffen van *Iarges* op het Stad-huys ter aerden te werpen, ende verklaerden hem voor eerloos ende een onwaardigh Raeds-genoot. De Overigheyd en dorft onder dit niet eens kicken, wachrende dat dese buye moghte over-gaen. Maer na de voorvluchtigheyd van *Sickinga* maenden ende dwonghen de kerk-meesters de drie andere waerborghen, om des Stads fchulden op den befprooken dagh te zuiveren en af te doen. Ende alzooy van kakelaery en herd-neckigheyd niet af en lieten, is *Merwijk* ten laetften als fcheyds-man tuffchen beyde gevallen; alleen om 't wel-ftaens halven; alzooy hy ze van de fchuld niet vry en fprak, maer blootlijken acht daghen wt-ftel gaf, daer fy nochtans aende Stad helder ofte penningh fchuldigh en waren.

171. Wanneer de beftemde dagh was vefcheenen, beval het op-roerige volk ende *Merwijk* dat de borghen voor 't licht zouden koemen, ende het geld zonder langer vertoef daer tellen. Sy daer enteghen beftonden te fchoor-voeten, zeggende onchrijftelijk ende ook boven hun maght te zyn, dat fy onder hun drien (want *Sickinga* was door-gelooopen) des Stads fchulden zouden af-legghen; tot dat fy door hooghe woorden ende vrees van hechtenis eyndelijken den borgh-tocht-brief onder-fchreeven. Onder dit haddende Burge-meester *Sickinga* ende *Ian Iarges* Raeds-heer, binnen *Arnhem* dit alles den Vorft aengedraegen. *Karel*, om te betoonen dat hy de billijkheyd plaets gaf, heeft terftond brieven met de hoofdstucken van de aenklaght aen de kerk-meesters ende 24. Gemeents-mannen doen af-gaen, ende haer in goeden ernft belaft om zich 't *Arnhem* voor hem te recht te ftellen. Sy zoo onverhoeds voor 't hoofd geftooten zijnde namen op fttaande voet, fteunende op *Merwijk* die 't by den Vorft niet lichtlijken en konde verkerven, een anderen wt-vlucht, ende den Vorft door zend-brieven antwoordende verzochten, hy wilde eenighe van fijne Raeden naer de Stad fchicken, om de mis-verftanden naekter te verftaen ende te eerder aen weder-zijden te beflichten: 't welk hen eerst wierd afgellaeghen. Maer na dat fy de zaak hervattende ende op den ouden voet entrant voort-vaerende al wederom een deghelijk man ende by *Karel* wel geacht met brieven naer Gelderland hadden afgestuyrt, wierd hunne begeerte ten laetften toegestemd. Hoewel de gemaghtighde, die de Vorft beloofde hen te laeten toe-koemen, langhen tijd daer na eerst te *Groeningen* quamen. Eenige (met naemen *Beninga* een van de borgen, ende die van defen op-ftand eenighe aenteykeninghen heeft after-gelaeten) geeven aen *Merwijk* al de fchuld van dese warreryen, die, hoewel altoos op den Raed ende de Overigheyd qualijken gemoed, den laetften handel van de gezanten tot *Arnhem* zeer euvel had genoomen, daer fy onder andere hadden getracht hem wt den ftoel te ftooten. Dit vermoeden wierd noch meer geftijfd, wanneer hy daer na met de dochter van *Lucas Horenken*, een vermaerd en achtbaer man binnen *Groeningen*, gingh trouwen; door wiens beftel en toe-doen de oproerte noch dieper in-kroop. Sommighe slaen dit in een andere en betere vrouw, die den raed van de Gemeente voor prijsfelijk honden, haer doen verontfchuldighen,

ende de Overigheyd een laek op-leggen; roemende daeren boven *Merwijk* van fyne oprechtigheyd, toe-verficht ende yver tot het gemeene beste; ende daerby doende, dat hy met zelfs op de knyen te vallen de hollende Gemeente van haer boos op-zet had af-gehouden, der Raeds-heeren leeven verbeeden, ende zoo veel wt-gewerkt, dat de burgery fich eyndelijken gezegghelijk ende tot t'zaemen-fpraek geneeghen toonde.

172. Onder dit was de Biffchop van *Utrecht* van *Heydelbergh* weder naer *Utrecht* neder gekoemen; alwaer hy alle middelen voor ende aenwendede om fijn verwerreden ftatet weder tot gezondheyd en in ruft te helpen. De zaak wierd den adelende Reeken-meesters aengediend, die alles bezeft hebbende, ten laetften den Biffchop trouw ende eendraght onder malkanderen loofden te houden, ook na te koemen zoodanigh verbond, als hy ze zoude willen voor-fchryven, zonder yetwes daer in te moeghen veranderen ofte by te doen. De Reeken-meesters op den laetften dagh boven vergaderd zijnde, beveftighden het felve vredes-verdragh voor den Biffchop, zweerende met den mond, wt-gestreckte handen en onderteykeningh van hunne naemen, den Raed tegens de oproerfchichters ende bond-breekers op het Stad-huys te zullen by-ftaen: waer tegens de Biffchop aende Heeren van de Reekeningh toe-fegginghe deed van noyt van het gemeene voordeel te zullen af-wijken. Alfdoen is de Biffchop van *Utrecht* naer *Wijk* geweeken. Doch dit was, gelijk fich naderhand openbaerde, meer een beftand van eenighe maenden dan eene vafte ofte veylighe vrede. Want als het volk fich daer na wijs maekte, dit alzooy na den fin van de Geestlijkhed ende de Heeren te zijn befteld, ende niet tot oorbaer van de Gemeente, maer om de zelve het net over 't hoofd te trecken, begon het fich op nieuws te belghen (roepende, dat de Raed haer bad by den neus geleyd, dat de flaverny der burgeren grooter was geworden, ende de heerschappy van *Soudenbalgh* wel eer veel verdraegelijker dan nu dese dwinge-landen) ende raed te slaen van weder binnen te roepen welke fy te vooren hadden verbannen. De adel ende geestlijkhed vielen met alle maght hier tegens, fchier tot vechten toe, zoo dat 'er aen weder-zijden twee wierden gegijzeld. Maer de Raed bangh zijnde voor het grauw, heeft den Biffchop, die doen in *Over-Yffel* was, dese onrusten door banghe brieven aengedient, op dat hy fich naer *Utrecht* moght fpoedighen, ende het ontfteeken vuyr by tijds wt-dooven. De Biffchop liet ze wederom weeten, met den eerften daer te zullen zijn: fy zouden middeler-wijl de gevangenen wel gaede slaen, alzooy hy de fchuldighen aen den halsdacht te straffen. Als dit door de Stad rucht-baer wierd, verdroeghen fy voor de komfte des Biffchops zoo verre met den anderen, dat men de gegijzelde aen weder-zijden op haer woord zoude vryftellen. De Biffchop daer na koemende en verftaende wat 'er was om-gegaen, reed onlanx daer na met weynighe ruyters naer *Deventer*, in een onbekende kleedingh, op dat hy miffchien in het door-trecken van de *Velou* den Gelderffen niet te buyt moght vallen. Vier daghen daer na is hem fijn broeder Vorft *Wolfgangh* met de overighe ruytery op *Over-Yffel* gevolghd, daer hy tot den eerften van den eerften Lente-maend des naeften iaers verbleef, rey-zende van daer wederom naer *Duytsland*, zonder

1526. zonder aen yemant (waer over veele verwonderd stonden) sijn vertreck te melden.

173. Terwijl hy aldaer by de ses maenden vertoefde, was de muysterie binnen Utrecht zoo zeer ontvlamd, dat men beducht was de grimmigheyt en dreygementen op een oorlogh te zullen wt-loopen. Ondertusschen is hy, meermaels ontbouden zijnde, in de Slacht-maend tot groot behaeghen vande Staeten weder naer Utrecht gekeerd, alwaer hy eenighe daeghen meest met brassen en hooffse groeten te schanden gemaekt hebbende, daer over in een gevaerlijke ziekte verviel, die hem weder op *Wijk* deede verhuysen; gemerkt hy sich t'Utrecht niet en vertrouwde, om het gemor van 't volk en de burgerlijke kraekeelen. Wt de Stad gaende stelde hy twee tot syne Stree-houders, *Jacob van Mynden* ende *Ernst van Amerongen*, om alles wt sijn naem te verrichten, ende op-zicht te neemen op de gemeene zaak. Daer na maekten de Burgondisse ende Hollanders groote moeyten om de veenen: waer op noch een nieuw onweder is gevolghd. Alzoo het vredes-verdragh in-hield, dat de Reeken-meesters hunne reekeninghen zouden hebben te zuiveren: gelijk de Geestlijkheyt en Ridderchap daer van alreeds een aenvangh hadden gemaekt. Maer *Mynden*, om syne neven hier van te bevrijden, stelde sich in desen wederberstigh aen teghens de Gemeente: 't welk de herten voor al vergalde; zoo dat sy onlanx daer na malkanderen de handen geevende t'zaemenzwooren, ende de knofse daer door op de straet koemende na een gehouden gevecht twee luyden gevanghen wierden ende een daer van aen banden geleyd. Alldoen heeft sich de Bisschop, op het ontbieden van *Mynden*, hoewel gorgh en zwackelijk, van *Wijk* naer Utrecht gehaest; alwaer hy de vergaderingh der Staeten bywoonde, en allenvlijt deed om den bouw-vallighen staet weder te onder-schooren, gevanghen zettende ende beboetende eenighe van de vernaedfte roer-vinken. Te vooren had *Karel* teghen den 19. van de Louw-maend een land-dagh naer *Arnhem* laeten beschrijven, alwaer de Ridderchap en Steden-gezanten in groot getal by een waren. In den Herfst-maend is 'er t'*Arnhem* noch een land-daghvaert gehouden weghen de penninghen welke hem van de Staeten des Vorstendoms waren toe-gestaen. Korts daer na heeft *Niclaes Grave van Teckelenburgh*, de bloed-verwant van Hertogh *Karel*, syne Stad t'zaemen met het Slot en 't gantse land van *Lingen* aen den Vorst over-gezet, om ervelijken aen Gelderland, Zutveen, ende syne andere gewesten vast en gehecht te blijven: weshalven ook de tegenwoordighe Droft van 's Graves weghen, manschap aen den Hertogh van Gelder doende, den zelve, zoo voor sijn hoofd als syne erven en na-zaeten, tot sijn Heer aennam ende zoodaenigh erkende, voor wien de Stad ende 't Slot zoo by nacht als by dagh zouden open staen, blijvende middeler-wyl den Grave met sijnne erven in hunne gerechtigheyt en vruchten onverkort. Daer tegens beloofde *Karel*, den Grave sijn neve, zoo wel als sijnne andere Leen-mannen, Vry-heeren ende haere goederen, tegens allen over-last ende geweld, altoos na sijn vermoeghen te beschutten: wt-gezonderd dat, in geval *Karel* met den Vorst van Cleve, hun beyder bloed-vriend, oorlogh voerende wierd, de Grave alsdan zoude stille staen, ende niet dulden dat *Karel* wt den Burgh ofte het gebied van *Lingen* den Cleve-

naer zoude beleedighen. Desen op-draghtsbrief hadden neffens den Vorst beteykent *Joost Heer van Bronckhorst* en *Borkeloe*, *Oswald Grave van den Berghe*, ende *Joachim Vry-heer van Wisch*.

174. Een luttel te vooren had een groote trop krijghs-volx heere-loos en in niemants dienst zijnde, onder den Oversten *Hans van Halberstad*, *Caspar de Langhe*, ende andere, *Vriesland* bellaeghen. Als de Overigheyt hier van, door den Stad-houder met geld besteecken, haer volk over de Lauwers gevoert hadde, gebeurden aldaer veele baldaedigheeden en rooveryen. Waer over men met toe-stemmen van Hertogh *Karel* door het gewest van *Groeningen* ende de *Omme-landen* etlijke benden heeft aengenoomen, om daer mede zoodaenighe invallen te verhoeden, ende zouden ten dien eynde steeds 2000. gewapende in de *Omme-landen* by de hand zijn, daer die van *Groeningen* alle oorloghs-nooddurft, geschut, met noch 300. krijghs-luyden van haer eygen zouden by-legghen, ende daeren boven de Vorst het beste doen, zoo zulx noch niet genoegh en ware. Keyser *Karel*, die rechtevoort heel *Vriesland* omtrent het V lie rustelijken bezat, liet op desen tijd eene * algemeene vergiffenis af-kondighen voor alle Vriessse ballinghen; schoon genoomen die sijn neve Hertogh *Karel van Gelder* (zoo luyden de brieven) hadden gediend ofte aengehanghen. Middeler-wyl liet hy die van *Groeningen*, loopende noch de stille-zaet, betrijden, zonder de zelve anders dan door haer melijke mackelaers te onder-kruypen. Maer *Merwijk*, Vorstelijke Stad-houder van *Groeningen*, en vergat niet syne oude kuere te hervatten. Want wanneer men op den 22. van den Louw-maend te *Groeningen* na de oude wijze een nieuwe Overigheyt zoude kiezen, hitte hy het volk op, willende dat zulx na sijn goed-dunken en tegens den ouden fleur zoude te werk gaen. Het quam zoo verre, dat dieshalven de oude Overigheyt met den Raed in de *Walburgs kerk*, ende *Merwijk* met sijn schoon-vader *Horenken* neffens eenighe gild-broeders en gemeene burgers in 't Predikers-Klooster by een vergaderden. Als nu de booden een wyl tijds over en weder hadden gelooopen, wierd de vrede eyndelijken gemaekt, ende de oude Raed by haer recht gelaeten. *Merwijk* was daer op wt om door te drijven, dat de burgerye en Om-landers sich van de Stad aen des Hertoghs Stad-houder en syne Raeden, ende voorts aen den Vorst zelve zouden moeghen beroepen ter klaeringhe: waer over het volk, door oor-tuytery van *Merwijk*, haere eygene vryheyt leed hebbende, zoo door brieven als boodschappers t'*Arnhem* by den Hertogh aenhield. *Karel* hier om in sijn vuyft lachende prees de gauwigheyt van *Merwijk*, ende liet op staende voet eene wille-keur in-stellen, waer by hy verhaelende de klaghten ende beeden hem van weghen 't volk door de Gemeents-mannen, Gilde-meesters en andere volmaghtigers der Gemeente voor-gedraeghen, voorts beval, dat yemant hem by 't vonnis van den Raed bezwaerd ofte vernadeeld vindende, zich vermoght te keeren tot den Stad-houder *Merwijk* ende de richters wt de burgerye verkoosen, ofte, zoo de zaak al te diep-grondigh en boven hun begryp was, aen den Vorst zelve ofte sijnne Raeden: ende zoo 'er by geval eenighe van sijnne Raeden op zoo een tijd binnen *Groeningen* tegenwoordigh waren, zouden sy wt sijnem

* Gene-raelparadon.

finen naem voor-fitten, ende het verschil en dinghtal met de andere op-neemen ende wt-fpreeken; beboudens echter de Stad ende landen alle haere vrydommen en rechten, by de Vorftelijke brieven gefteadighd. Dan of dit aldus in 't gebruyk zy gekoemen, daer aen word sterk getwijfeld.

* Siet op 't voorige jaer. 175. Na dat *François* Koningh van Vrankrijk voor * *Pavie* gevangen ende by den Keyzer naer Spanien was gebraght, wierd hy niet los-gelaeten, voor dat hy na den moed-wil en 't voor-schrift van den vyand af-stand van zijn recht op *Napels* en *Milanen* had gedaen, ende sich met syne na-zaeten verbonden, het Hertoghdom van *Burgondien* opene gezetten tijd wederom te geeven. Hy moest mede belooven, *Karel van Egmond Hertogh van Gelder* zoo verre te zullen brengghen, dat hy na syne af-lyvighed *Gelderland* ende *Zutveen* aen den Keyfer ende syne erven zoude in-rurmen: waer tegens de Keyfer alsdan zich wilde verplichten, des Hertoghs kinderen van echten bedde op eene treffelijke wijze te zullen op-trecken ende begiftighen. Ende zoo *Karel* met de Staeren van *Gelderland* zulx weygerden, zoude de Koningh van *Vrankrijk* hem geen onderstand doen, maer den Keyfer tegens de *Gelderisse* op syne eygene kosten 300. speer-ruyters en 4000. voet-knechten te hulp schicken. Ophet volgende iaer waren des Hertoghs onderdaenen, die van *Nymegen*, *Zutveen*, *Doesburgh* en *Veenlo* doende, van hun Vorst te smeeken om vergiffenis van al 't geen sy tegens syne hoogheyd wt mis-verstand ofte onweetenheyd hadden mis-daen; biddende met een, hy wilde acht neemen op de verdiensten syner voor-ouderen, ende *Burgemeester Arend Slindewater* doch genadelijken wt syne boeyen verlossen; waer voor sy hem voortaan gediensfighe onderzaeten en leen-mannen zouden blijven. Als ondertusschen die van † *Groeningen* een ruymen tijd de Vorftelijke gezanten wt *Gelderland* te vergeefs hadden tegen-gefen, werkten sy ten laetsten zelde tot de neder-leggingh van de innerlijke twisten. De Vorst van *Gelder* hier door aengerackt en in syne hoogheyd gequetst, schreef bitze brieven aen de Gemeents-luyden, ende vermaendeze alle tot vrede en verdraghzaemheyd. Op den zelve tijd waren de hoofden van 't volk weder tegens *Ian Iarges* op-gehist, den welken sy van land-dicste beschuldighden, ende sijn vonnis boven wt de vensteren van 't Raed-huys af-laesen, in 't aenhooren en om-staen van al het volk. Daer na heeft men gemaghtighde naer *Arnhem* laeten gaen, om op de Vorftelijke brieven mondelijken te berichten. Om de voor-spraak en tolk van syne eygene zaak te zijn, is *Iarges* haer gevolghd, ende neffens *Merwijk* noch *Schellinga*, een sel beklaggher van *Iarges*. *Karel*, gehoort hebbende eens yeders voor-draegghen, ende niet schadelijker achtende dan een haestigh en onrijs oordeel, stelde de heele zaak wt tot op den eersten van den *Wijn-maend*; teghens welken tijd hy zelve naer *Groeningen* wilde over-koemen, ofte syne Raeden met volmaght daer heen stuyren.

176. Maer alzo de zaeken van 't Sticht al-lenxkens meer over stuer liepen, de ballinghen de hoofden op-staeken, noch de straffe over de t'zamen-gezworene ofte de dreygementen tegen die van *Amersfoord*, die den ballinghen scheemen goed-guntigh te zijn, het quaed wegh na-

men; raekte de Bisschop eyndelijken noch in andere zwaerigheeden: wt zaeke de *Vry-heer* van *Brederode* binnen syne Stad *Vyanen*, tot verbeteringh van de zelve, als in een vry-plaets de verdreevene daghelijx op-nam en herberghde. Als dit den Bisschop niet alleen maer ook die van *Utrecht* wee dede, zonden sy aen *Brederode* om over dit ongelijk te klaegen, ende te verzoeken, dat hy de verdreevene aen die van 't Sticht weder zoude over-leveren. Doch wanneer sy na een hard gekijf *Brederode* in dit stuck onverzettelijk vonden, dreyghden sy hem met gelijke munt te betaelen. Onlanx daer na heeft de Bisschop tegens den nacht een hoop volx wt-geschickt, die het *Huys ter Meyden* by *Vyanen* met behendigheyd vermeersterde: waer over *Brederode* zeer vergramde, als de welk in sijn kleyn gebied zoo veel ende meer te zegghen hadde dan de Bisschop in sijn Sticht, die hem maet noch werten en konde stellen. Ende hoewel *Brederode* den Bisschop niet gewooghen en was, vreesde de Bisschop nochtans, dat hy de *Burgondisse* maght en vriendschap te hulp roepen ende wederom in syne paelen zoude in-booren. Waer over de Bisschop sijn trots meer en meer vergeetende, wt over-denkingh van dit gevaer, dit sijn bestaen eerst door brieven by *Brederode* bestond te bepleesteren, ende daer na ook aen te bieden, dat hy tot weder-geevinghe zoude konnen verstaen, indien men een plaets beraemde tot t'zaemenspraak. Onder dit quam de Vorst van *Gelder* als maekelaer tusschen beyde vallen, op-gemaekt door etlijke goede vrienden van den Bisschop, niet zoo zeer wt een treck na vrede, als wel wt schroomte van de *Burgondisse* wapenen ende nabuerighe *Hollanders*. *Karel* hier door bewooghen, verzocht ze beyde door brieven in den *Mey-maend*, dat de wt-spraak van dese mis-verstanden aen syne bescheydenheyd mocht gesteld worden. Geen van beyden was hier in weygerigh: nademael de Bisschop eyndelijken eene wt-komst begeerde, ende *Brederode*, merkende op wat wicken sy dreeven, sich dit vonnis goedwilligh onderwierp. Dit toe-gelaeten zijnde, liet de Vorst van *Gelder* na weynighe daghen aen den verwaerder van 't *Huys ter Meyden* door verzierde brieven bevel doen, hy zoude die *Vestingh* van volk ontlasten, ende het gebied van *Vyanen* voort ontruymen, alzo die van 't Sticht en *Brederode* bereeds waren verdraegghen. Hy voor vyandschap en geweld van buyten beducht, is met de bezettinghe in de nacht, eer noch yemant van dese vrede kennis had, met een stillen trommel over 't water naer *Utrecht* verrocken. *Karel* bericht zijnde dat etlijke van syne quaed-gunners † syne kleedingh na-bootsten, ende onder dien schijn wel licht yet tot sijn ofte des landschaps after-deel moghten verzinnen ende voor-neemen: beval in dese daghen den Raed van *Wageningen*, dat sy niemand aldaer zonden binnen laeten met syne gewoonlijke teykens en wt-rustinghe dan die sy wel kenden, ende alle andere aenhouden ende hem daer van waerschouwen.

177. Als daer na de Bisschop ende die van *Amersfoord* een wijl tijds onder een hadden geknibbelt, ende meenighe by-een-komsten gehouden, wierd aldaer mede vertoogh gedaen van den strijd die'er was tusschen de *Gelderisse*

† Vid. annum 1525. fere sub fin.

‡ Ex literis Caroli ad Vagening.

1527. ende Over-Yffelfse. Geene beteeghen de Over-Yffelfse ende met naemen die van Zwol als bondbrekers, die het vredes-verdrag van den Bisschop van Trier geenzins en after-volghden. Daertegens klaegden de Zwolffse, dat de Geldersse hen geen woord en hielden: de Geldersse verweeten haer hetzelve. De Staeten, om dit quaed by tijds voor te koemen, vonden dienstigh, dat de Bisschop ghemaghtighde aen Karel zoude schicken om te vereenighen. Hier op zijn sy beyde tegens zeecken dagh naer Apeldoorn verschreeven en vergaderd, ende onder andere zoodanighe wt de Staeten van Utrecht die by den Vorst een woord in 't vat hadden. De Vorstelijke gezant aldaer tegen de Zwolffse wt-vacrende, zeyde, dat sijn Heer geen dingh hoogher opnam, dan eeniger dertele klappery, ende scheld-woorden t' sijnen nadeel gesproken: dat te Zwol een zeecker burger-man behalven veele smaederyen Hertogh Karel in een vol gelagh voor een verrader had wt-gemaakt, die niet voor de vuyst, maer alles door bedrog en ergh-listigheyt te weegh braght: welke openlycke eer-dieven echter niet eens na-gespoord veel min beklaghd en wierden: 'twelk de geheele Gemeente zoude bezuyrd hebben, zoo hy op de siekte van den Bisschop geen acht en had genoomen: hy gaf ze een maend ryds tot wt-stel, om zulke schand-vecken in bechtenis ende tot behoortlike straffe te brenghen. Dan alzo de Zwolffse zich verontschuldighden, en den schuldighen man, zoo sy voor-gaven, nergents en wisten te vinden, ende echter haer plicht beloofden te voldoen, bleef de zaak daer mede steeken. Ende vermits de Bisschop door syne zwackheyt ende de daeghelijxe moeyten verlet was, schreef de Vorst verwijtelyke brieven aen de Staeten, want hy het voor een kleynachtigh reekende, dat de dagh om den burger van Zwol voor de vier-schaer te roepen niet en hadde gedient: welken smaed ende spot hy door een rechtvaardighen oorlogh vermoght, ende, om de droomerigheyt en 't verzuym des Bisschops, ook gesind was binnen kort te wreken. De Bisschop om desen storm te ont-schuylen, verzocht schriftelyken aen de Staeten, sy wilden door gezanten sijne krankheyt by den Vorst op de beste wyze verschoonen, ende met een tot de zaaken van Over-Yffel tijd verwerven, waer binnen hy alles beloofde richtigh te maeken. Delast-hebbers van 't Sticht hier op van stonden aen naer Arnhem koemende, ende verstaende de zwaere klaghten van den Vorst over den Bisschop, zochten syne verzuymenis vermits syne gevaerlijke en geduyrige ziekte te verkleyen, alzo het den wijsten zelfs buyten schreef konde gaen, ende de Bisschop tot verachtigh van den Vorst zulx niet en had gedaen, met den welken hy in naerdere verbin-tenis wilde treden: ende dat sy derhalven, belangende de zaak van Zwol, slechts een kleyne verlenghenis begeerden.

178. Karel diende hier op, dat 'er tusschen neus en mond wel wat konde ontrouwen; hoe wel hy ondertusschen speurde dat de Bisschop anders deed ende anders zeyde; welke geveynsbeyd hem wel zuerlijken moght op-breeken; aengesien hy, niet tegenstaende de vriendschap van 't Sticht, zelfs ook in weder-wil van den Franssen Koningh ende den Keyser, dit sijn leed hoogher dan een openbaeren in-val ofte af-val behertighde, ende daer van voldoeningh woude hebben. De volmaghtigers siende den Hertogh niet te vermorwen noch te breeken, verzochten eyndelijken, hy wilde dese bevigheyt en alle vyandlijckheyt zoo langh op-schorten, tot dat het

vredes-verdragh, 'twelk sy van uyr tot uyr waren verwachtende, in geschrift wierd vertoon: 't welk zoo hem alsdan niet aen en stond, zouden sy de Stad Zwol niet langher voor-spreken. De gezanten zulx ter nauwer nood verkreeghen hebbende zijn voort weder naer huys gekeerd. De oorzaak waerom de Vorst op die van Zwol zoo was ge-beeten giste men te wesen, vermits hy zich met den Bisschop en 't Sticht vervoegende, ende de verbannene wt de Stad houdende, syne maght alzo zocht wt te breyden, ende metter tijd de heerschappy te bekoemen zoo van 't Onder- als Over-Sticht. Dan naderhand verneemende dat men de ballinghen weder dacht in te roepen, ende de Bisschop met Floris Grave van Bueren Keyserfien Veld-Oversten dickmaels gespreck hield; nam een op-zet, om die van Over-Yffel op het lijf te vallen, schickende derhalven aller eerst eenighe schaeren in de vryheyt van Zwol. De Zwolffse vermoedende, dat dese voorzeyde be-zendinghe op haeren naem den Vorst misschien niet wel moght bevallen hebben, verspraken met den Bisschop, om wt synen Raed mannen af te vaerdighen, die Karel van de onderlinge vriendschap ende tot alle billijkheyt zouden vermaenen. Maer dese en hoorden geen zachter bescheyd dan de voorgaende. Op dien tijd heeft sich Karel, om des Keyfers oog-merk te breeken ende in Gelderland het heck voor hem toe te sluyten, met Ian van Cleve een loffeljk en groot-moegend Vorst, stracker vereenight; ende zijn tusschen des Clevenaers dochter Anne, ende Francois van Loiringen, een zusters zoons kind van Karel, beyde noch onmondigh, trouw-beloften ofte ten minsten een voor-slagh van trouw gemaakt, door tusschen-handelingh van de ouders aen beyde zijden, ende ook mede van Karel; waer van in den Soemer-maend binnen Bon brieven zijn verleden. Ten welken tijde Hertogh Karel insgelijx, by 't onvolkoemene wter-† Codicil. † Testa-
ste wille op de wijze van een † volkoemene, ment.
tot een erfgenaem sijner landen, indien hy zonder echte geboorte quam te over-leeven, stelde ende beleed Antonis Hertogh van Loiringen, zoon van sijne zuster Philippe; zoo nochtans, dat hy het houweljk van sijn zoon Francois met de dochter van den Vorst van Cleve en Gulich bevoorderen, ende sijn recht op sijn zoon en wetlijke kinderen by Anne te verwecken zoude over-laeten; waer van hy met sijne erven anders effenwel in sijn geheel zoude blijven. Dan van dit heylzaem en heerlijk besluyt en is niet meer geworden; aengesien Anne, meer lettende op de ydele grootsheyd dan op haer eyghen oorbaer, naderhand op 't ier 1540. met den Koningh van Engeland Henrick den achtsten is koemen te hyliken, ende Francois, sich mede grootelijx ver-geetende, met Christine weduwe van Sfortia Hertogh van Milanen, dochter van Christiern den tweeden Koningh van Denemarken, ende nichte van Keyser Karel. De Keyser hoevaerdigh op syne verleedene over-winninghen tegens den Koningh van Vrankrijk, heeft op defen tijd gants Italien met alle haere eed-geooten geen kleyne koorts aengeiaeght, ende sijn Veld-heer Bourbons recht naer Rom gezonden, die op den 5. Mey sijn legher in 't oogh van de Stad neder-sloegh, en voort op den anderen dagh, tegens alle vermoeden van syne Pauselijke heyligheyt, bestond storm te loopen. Ende hoewel Bourbons zelve, terwijl hy de Stad met lederen beklom, in 't begin wierd dood geschooten; heeft noch-
tans

1527. tans sijn volk, met verlies van 1000. mannen, maer van 4000. aen de kant der Romeynen, dese groote Stad over-weldicht, wr-geplondert, ende tot een spieghel en spot gemackt van de heele wereld. De Paus zelve *Clemens* de zevende, die met eenighe van den synen op * *Engelenburgh* was geweeken, wierd eyndelijken benoedighd sich over te geeven ende op zekere voor-waerden met de Keyfersse te dedighen.

* *Arx*
* *S. Angeli.*

179. Hertogh *Karel* verhoopende, dat de Paus en Keyfer daer door met den anderen aen den rey zouden raeken, schreef smaedighe ende met een klaghughe brieven aen de Staeten van Utrecht over den meyn-eed en wispeltuytigheyd des Bisschops: dat nu alle aengewende moeyten baete-loos en om niet waren, ende geene hoop meer overigh om de landen door een zoo eerlijcke als voor-deelijcke vennootschap onder een te verbinden, waer na yeder een tot nu toe zoo hertelijken hadde verlanght. Hy was van goeder hand bericht (ende of zulx waer was zouden sy binnen kort tot hun groot leedwesen en schade wel naerder onder-vinden) dat de Bisschop sich alleen naden raed van *Grave Floris* liet leyden en bestueren, ende in sijn hert Keyzers gesind was; hoewel hy binnen kort huere strecken wel getraer zoude worden, ende de heerschappy van 't *Sticht* ende alle sijne vederen aen dese gijer-vogkels te pand laeten. Hier toe waren voor weynighe daghen aengericht de schouw-spelen van de schuttery, ende de minnelijcke benoedighd daer toe, als mede de geduyrighe gasteryen onder beyde Heeren. Hy wilde binnen kort toonen, dese versmaedinghe en onachtzaamheyd der beloften hem onaangenaem te zijn. De Staeten na over-lesingh van dit geschrift after-denken op den Bisschop vattende, zonden den brief van stonden aen naer *Wijk* aen den Bisschop, ende gaven sich met een op den wegh om het Burgondisse verbond, zoo het noch in de pen en ongetroffen was, om te stooten. De Bisschop speurende het ergh vermoeden van den Hertogh, zeyde tot syne verschooninghe, dat men hem de voorighe gast-maelen ende 't bezook van den *Grave* van *Bueren* niet qualijker behoorde af te neemen, als wel dat de Vorst zelve zomwijlen meer dan gemeene en burgerlijcke praetiens met den *Sticht*ssen adel maekte; dat de *Grave* meest was over-gekoemen om hem wegen sijne gezondheid geluck te bieden; by welke gelegenheyd de burgery van *Wijk* hen beyden eenigh vermaek wt haer eyghen drift had aengeduen; waer aen hy niet sien en konde dat 'er yetwes gebreuke was; gemerke hy geene nieuwe bondschap had ingegaen, schoon hem zulx hadde vry-gestaen; al zoo tusschen hem ende den Hertogh noch geene hand-tastingsh was geschied, noch eenigh verdragh betekend, maer slechtis dagh van beraed genoomen: daer behalven had hy met een *Floris* den over-last van de Burgondisse voor-gehouden, als van de welke hy niet anders dan een openbaer vyand was getrotst en beleedighd. Dit met heuffer woorden opstaende voer weder aengediend zijnde bracht den verstoorden Hertogh een weynig in stilte.

180. De Bisschop daer na de zaek van de verdreevene met aendacht over-weeghende, na dat hem verdoend ende gebleeken was, dat *Soudenbalgh*, *Worm* en de andere ballingen van hunne benijders groot ongelijk was weder-vaeren, begerde dat de t'zamentlyke Staeten hier over zoudenoordeelen, ende schickte derhalven naer Utrecht, *Amersfoord* en *Over-Yssel* brieven, dat sy tegens den drieden van den Oogst-maend etlijcke gemaghtighe, bescheydene en onzij-

dighe luyden, naer *Wijk* zouden af-schicken. Die van Utrecht langh in twijffel staende, stuerden eyndelijken na den sin van den Bisschop (zoo veel moegelijk) zulke mannen, die, ten tijde de andere wt de Stad waren gezet, ofie heel niet ofte maer voor een korte wijl in den Raed hadden gezeeten. Niette min wierden de verdreevene, verstaende de komste der gezanten, zoo verbiterd, dat de gezanten hun leeven niet genoegh verzeekerd achtende, alle weder naer huys keerden, over-langende haer last by geschrift. De Bisschop duchtende, dat door haer schielijk verscheyden syne onderzaten nieuwigheeden moghten beginnen, liet de Staeten op nieuws verwittighen, hoe de spraek gingh, als of hy zoude voor hebben de veriaeghde weder in hunne bedieninghen te stellen; 't welk hoewel versierd en wt de lucht geraept was, had hy effenwel verstaen, dat sy in beraed stonden van hulp en bystand van buyten te ontleenen; waer van hy gaerne de zeeckerheyd en rechten grond zoude weren. Wanneer de Staeten zulx rond wt mis-saecten, heeft de Bisschop (gelijk 'er tusschen hem ende den *Grave* van *Bueren* was af-gesproken, indien het hier op wt-draeyde) een gedeelte ruyteren van hem ontfanghen, de welke hy by de syne dacht te smelten, ende aldus gewapend in de Stad te koemen. Dan vermits het van ouds t'Utrecht voor een gebruyk was onder-houden, dat de Bisschop op den wegh zijnde de Staeten door syne Hof-dienaers eerst deed waerschouwen; waer op dan driemael de belle wierd geluyd; heeft een yeder hier wt vreemde en drollike gedachten geschept; te meer al zoo hy after de wagens en den tros te roer met syne ruyterye aen volghde, ende schier aen de poorten was eemen van syne komste eens had vernoomen. Hier over wierden de poorten voor den Bisschop toe-gehouden; nademael hy noch door 't gezanten, noch brieven, noch vrees van den Gelderssen oorlogh sich liet bekooren, om met sijn gewoonlijken sleep en dienaers binnen te treden.

181. Derhalven trock de Bisschop met een gram en verbolghen gemoed weder naer *Duerstede*, alwaer hy het geschut wt het wapen-huys liet voeren, ende alles alstot een daedelyken oorlogh vaerdigh maeken. Dese handel stond den verdreevenen zeer wel aen, die door het middel van dese werreryen en veranderinghen weder in haer vaderland hoopten te raeken, doch vervulde die van Utrecht en *Wijk* met geen kleyne verflaegenheyd; nademael 'er wt Holland tijdingh quam, dat de Bisschop hier en daer Burgonsse ruyters en voet-volk deed op-lichten, om de Stad met verrassingh te winnen. Wt dese reden zagh men de land-luyden met hun vee, kooren, en lijfneeringhe, ende ook veele wel-gestelde burgers met haer huys-raed naer de aenbuerighe vaste Steden vluchten. De Staeten ende Overigheyd der Stad zelve en wisten niet wat te beginnen, wanneer sy bedachten, dat 'er tusschen haer ende de Hollanders schier noyt een rechte grond was geweest; dat de ballinghen van buyten en der zelve vrienden van binnen daghelijx de borst meer wt-staeken; dat sy daer en boven van haer eygen Bisschop en wtersten toe-verlaet wierden verlaeten; ende de kerkelijcke goederen in 't gebied van den *Grave* van *Bueren* opentlyken beslaeghen; welke hy in 't begin van dese verdey-

† *Vid. auctor pag. 731. & seq.*

1527. lingen, die van 't Sticht te gevalle ende in spijt van de verdreevene, had vry gemaakt; daer hy nu immers zoo heet als de Bisschop was omze weder in te daeghen, ende van zelfs bystand van volk beschickte. Eyndelijken vonden sy geraedzaem, den Dom-heer van *Wees*, neffens *Adriaen van Reness* met brieven aen Hertogh *Karel van Gelder* af te vaerdighen, die in haest voort rey-zende den Vorst ootmoedelijken smeekten, dat hy ze doch rechtvoort niet in 't lijden en onder 't mes wilde laeten, maer tegens de laeghen van den Bisschop ende wankelen trouw van de Burgoensse moedelijken verdedighen; als de welk haer voor desen menighmaelen wt den modder had geholpen ende in hunne voorighe vryheyd; ende wiens kloek beleyd en veld-heerschap sy voor al van nooden hadden, zijnde anders van geld-middelen tot den oorlogh in over-vloed voorssen.

182. Dan de Hertogh, die meermaels ende noch onlanx van de Zwolffse zoo leelijken was by den neus geleyd en bedrooghen, sloegh in den eersten stoot hun verzoek af, dan dit dan dat loozelijken voor-werpande; doch liet zich ten laetsten zoo verre in, dat hy ze bystand toezeyde, indien de Staeten ende Oppersten der Stad hem by hand en zegel verzeckerigh konden toe-zegghen. De gezant dit bescheyd weder over-draeghende, vond de burgers alzoo gemoed, dat zy liever alles wilden waeghen en lijden, dan van ruyters ontbloom wesen: waer op dan met groote vaerdigheyd een geschrift werd ontworpen, ende op den 5. van den Oogst-maend onder-geschreeven. Eer *Wees* voor de tweede maal tot den Hertogh af-gingh, ried en verkreegh ook de Burgemeester van *Zuylen* zoo veel, om voor 't laest met eenighe andere des Bisschops meeningh noch eens te peylen. Dese naer *Duer-stad* af-geschickt zijnde, werd *Wees* middeler-wijlen gelast, dat hy met den Vorst in 't samen-spraek treden, ende de hulp-troppen van *Wageningen*, eer *Zuylen* van *Wijk* weder quam, met groote gauwigheyd naer de Stad zoude voeren: welke lucht de Bisschop mede wel had gerooken. Maer de Utrechtse burgers, zoo veel'er dese zaek dreeven, bestonden de sleutels der poorten *Zuylen* met louter geweld af-handigh te maeken, ende het Geldersse krijghs-volk, zonder de gezanten van *Wijk* te verbeyden, van stonden aen in te laeten: alzoo sy nu eenmaal op den Bisschop een haer gevat hebbende, de Geldersse bond-genootschap en den krijgh liever hadden, dan na eenighe hoewel verdraghelijke voorwaerden en verzoeningh te luyfteren. Als de Geldersse op dese wijze in de Stad waren genoomen, is'er door moedwilligheyd van de roekelooze zoldaten veel gepleeghd, anders als 't wel behoorde. By welke schielijke veranderingh zommighe van de vermoegenste inwoonders haere beste schatten aen kant zochten te brenghen ofte te verstoppen; meest zulke, die aen den Bisschop door byzondere kennis ofte anders ampts en eeds halven verplicht, ende voor plonderingh ver-værd waren; zulx dat'er ook veele hun gereede medenamen ende de Stad ruymden. 't Welk de Overste van de Geldersse ruyterye op staende voet strengelyken liet verbieden, vertoonende daer te zijn gekoemen niet om de Stad ten roof te geeven maer om ze tegens over-greepen ende roovers te beschutten, ende dat sy de gemeynte door wel-doen aen sich behoorden te verbinden ende niet met smaed

ofte ongelijk te bezwaeren, om alzoo t'zamenderhand een sterk lichaem wt te maeken. Ende alzoo hy vreeskad dat de Stad, door 't verhuysen van die geene die de oorloghs-lasten beft draeghen konden, zoude gekrenkt worden; liet hy mede af-kondighen, dat niemant sijne goederen wt de Stad zoude verbrenghen op verbeurre van de zelve goederen, ende de wt-geweekene weder werden ingedaeghd.

183. Dan eer dit noch in 't werk wierd gesteld, had sich de Burgemeester van *Zuylen* eerst van *Wijk* naer syne land-wooninghe begeeven, van waer hy onlanx naer de Stad ende tot sijn dienst weder te rugge was gehaald: doch voor den tegenwoordighen tijd, siende zoo eene gevaerlijke oorloghs-buy over het land hanghen, had hy sich binnen *Yffelseyn* beslooten. Waer over men op nieuws een dagh van by-een-komst op het Huyste *Beverweerd* heeft wt-geschreeven; daer de Over-Yffelse gezanten sich mede by den hoop vinden lieten. Terwijl men daer vast van vrede en eenigheyd spreek, zijn'er in weder-wille van den Burgemeester, nieuwe Geldersse troppen in de Stad gelaeten. In de vergaderingh tot *Beverweerd* had men onder andere dinghen beraemt, dat de Bisschop die van *Utrecht* eerst niet en zoude beoorloghen. Betreffende het Gelderss krijghs-volk t'*Utrecht* in-genoomen, zeyden de gezanten, dat sy geen meerdere maghte waren te gemoet siende noch ook zouden binnen nemen, ten ware de Bisschop eerst breekspel wierd bevonden. Maer wanneer'er voort daer na eene maere liep, dat'er op een nieuw Geldersse bezettingh binnen was gekoemen, zijn de gezanten van *Utrecht*, bereeds niet verre van de Stad zijnde, met zoo een diepe schaemte en verslaegenheyd getroffen, om dat hun beloften aen die van Over-Yffel gedaen met den handel van de burgerye niet over een en stemden, dat sy met een raed sloeghen van weder te rugge ende niet in de Stad te gaen. Die van binnen dit speurende zonden op staende voet den gezanten teghen, die ze van der Staeten wegghen als van de vlucht zouden weder-haelen; daer by doende, dat het voor-zeyde door mis-verstand was toe-gekoomen, ende sy alles in tegenwoordigheyd duydelijker zouden verstaen. Alzoo zijn de gezanten, op hoope van de iongst-ingekeemene troppen weder wt te schaffen, op de waghens getreden, ende laet in den nacht binnen de Stad gekoemen; alwaer sy tweederley gefindheyd en groote verdeylinghe vonden. Die den gezanten mede stonden laekten de andere, dat sy haer geloften den gezanten niet gehouden hadden, ende alzoo eerst eene deur open gedaen tot mis-noegendheyd en een nieuwen oorlogh. Geene verschoonden het stuck, zonder te loochenen de troppe by haer ontbouden ofte in-genoomen te zijn, welke men nochtans door hooghe beloften met de andere naer huyszenden ofte ook met voordeel behouden konde, tot dat men den Bisschop eyndelijken voor vyand ofte vriend hadde verklaert. De Over-Yffelse volmaghtigers, die, als gezeghd, mede te *Beverweerd* hadden geweest, ziende de zaeken alzoogefchaepen, en eenigher maeten hoope-loos, ylden sich naer huys, op dat de haere met de wt-komst van de vergaderingh te verbeyden onverhoeds niet en moghten over-stelpt worden.

184. De Bisschop ondienstigh vindende langher te toeven ofte te veynsen, liet, om in de voor-

1527. voor-baet te wesen, etlijk voet-volk van wt-schot naer den mond van de Leck gaen, om Utrecht van den Rhijnallen toe-voer te onttrecken. Hier over hadden het gezagh een Pijl van Amersfoord, en Pallits van den Bos, neffens Rit-meeſter Frederick van Someren. Een luttel te vooren had de Biffchop den Vorft van Gelder een † klaght-brief ter handen doen ſtellen, meldende, dat by het verdragh van den Biffchop van Trier had over-treden, 't welk niet toe en liet dat een van beyde des anders onderzaeten ſich zoude bemoeien ofte aen-maetighen, dan veel eer de zelve onder de gehoorsaemheyd gebood van hun rechten Heer weder te helpen brenghen: dat ook de Staeten van Utrecht, tweemaal Gelderſſe bezettingh inneemende, onder het dexel van die alleen te gebruyken tot hunne verzeekeringh en nooddurft, ſich nochtans lieten verluyden, van niet te zullen beginnen buyten den Hertogh van Gelder. Karel bleef hem geen antwoord ſchuldigh, zeggende, zelve meermaels opentlijken te hebben geklaeght, dat het Trierſſe verbond van haer ende in 't byzonder van de Zwolſſe noyt en was aſtervolghd, als de welke niet alleen eenighe Gelderſſe quaelijken hadden onthaelt, maer ook hem zelve door verſcheyden ſcheld-woorden zwart gemaect, waer over hy in openbaere by-een-komſten ende noch laetſt te Apeldoorn veele dochbaeteloze klaghten had voorgelt. Waer na de Biffchop met zoo wel ſijne als des Stichts vyanden had in-geſpannen ende 't zaemengehuylt, mickende daer op, om door behendigheyd ende in ſchyn van vriend de Stad van Utrecht ende goede inwoonders der zelve te over-ijlen en in den grond te zeylen, gelyk de Keyfer onlanx met de Stad van Rommen had om-geſpronghen, die dan na 't in-neemen van Utrecht en verdrucken der burgerye voor gemis de wapenen tegens hem zoude keeren. 't Welk ook de reden was, waerom hy op het gevley van die van Utrecht eenighe ruyters van ſijnen dienst had vrygelaeten, om ſich tot hunne beſcherminghe te ſpoeden, op dat hy met een ſich zelve en ſijn ſtaet meer moght vaſt ſtellen, ende ter goeder uyre wrack neemen aen die van Zwol, welker laſteren en baldaedighheyd de Biffchop ongemerkt en ongeſtraft liet been gaen.

185. Middeler-wijl had ſich de Biffchop in 't bezit geſtelt van een plaets, die wonderlijken wel geleegeen was om de Stad te benauwen, te weeten de Vaert, zijnde den mond en oorsprongh van den ſtroom die door Utrecht heenvliet. Aldaer deed hy in weynighe daghen van knobben van boomen ende vier-kantighe aerde zooden haefte-lijken een leger-ſchants af-ſteeken, met graften ende holen wel verzorghd. De by-geleegeene fluysen wierden af-geworpen, ende ſchuytiens vol pannen en key-ſteenen in den mond van den ſtroom neder-gezonken, om door dit middel de ſcheepen den wegh naer de Stad af te ſnijden. Wt dit bol-werk heeft men daghelijx ſterke rotten over de aengrenzende gehuchten wt-gezonden, die alles wijd ende breed verdelghden. Alleen wierden de hoeven van den brand en vernielinghe verſchoond; maer alle luyden van

† Ick en weet niet beſcheydelijken of het dees dan of 't een ander Biffchop is geweest, die onſen Karel van Gelder zoo een kluchtighen en bondighen ontzeggens-brief heeft voe-geſchickte: *Carole de Gelria, Quia rupisti foedera, Et abegisti pecora, Ergo pax fit extra.* De rijmen ende de zin zijn beyde van zonderlinghen na-druck, te gelyk kort en overvloedigh, op de wijze en leeft van de oude Lacedemoniers.

Utrecht, geestelijke, wereldlijke, mannen, wijven, ionghe ofte oude onder-vanghen, ende als vyanden beieghend. Die van Utrecht riepen wederom voor vyanden wt alle die den Biffchop dienden, ofte handel met hem dreeven. Ende als de Biffchop de boerschappen ende dorpen eeneſchattingh had op-geleghet, hebben de zelve plaetsen wt vrees van over-val die van Utrecht inſgelijx alle maenden moeten af-koopeu. Dan de Biffchop, om de Stad meerder quellagie en af-breuk aen te doen, gingh eerst de koren-molens by de poorten verbranden, daer na al het vee wegh drijven, ende de gantſſe voor-ftad te ſchanden maeken; belattende ook het zaed, 't welk nu op het land rijp was geworden, naer Wijk in de ſchuyren te brenghen. Middeler-wijl sprack Karel van Gelder onder de roos met Ian Wiſſink, Henrick Mager, ende Mathijs Ketel, ridder-matighe en manhaftighe luyden wt Over-Yffel, die langh te vooren onder hem hadden gedient, om de Stad Haſſelt niet verre van Zwol af-geleegeen mer verrassingh in te neemen. Dese om voordere gunſt van den Vorft ende een eeuwighe roem by de nakoemelinghen te winnen, namen het werk graeghelijck by de hand. Op den 14. van den Oogſt-maend met het aenbreeken van den dagh lieten ſy ſtuuwen, ende (want niemand ophaer eenigh vermoeden had) binnen de Stad trecken een ſchip vol gewapende, doch boven met ſparren en planken toe-gedeckt, om die onder de burghers, hunne goede bekenden, quanzuys te vertieren en te verkoopen. Het ſchip aen de merkt koemende, ende de dellen met een vlucht af-geworpen zijnde, sprongh het krijghs-volk met een yffelick gebaer, om ſchrick te maeken; wt haere muyten en ſchuyt-hoeken. De verbaefdhed, die in ſyne eerste ontroeringhe alles verdubbelt ende voor een man dickwijls tien mannen meynt te ſien, dreef voor eerst een yegelijck van de ſtraet op de vlucht. In de verheerde Stad en wierd niemant geplonderd ofte dood geſlaeghen, wt-genoomen een van de burgers, die alleen (och arm!) door een blinden drift en toorn de Gelderſſe van de markt zocht te veriaeghen.

186. Wy willen alhier een ſpelde ſteeken ende de zaeken van het Sticht een weynig laeten be-ruſten, om ons te keeren tot de Stad † Doesburgh, die op deſen tijd by den Hertogh in een quaed blaedien ſtond. Want na dat hy nu veeler zyner vyanden meeſter, ende allenxkens (ofte door den gemelijken ouderdom ofte den aenwas van het bekoorelijk geluck) in het gebieden on-verdraeghlijker geworden zijnde, ſyne landzaeten onzachter begon te handelen, ende in 't byzonder binnen Doesburgh, als tegen verdachte ofte ontrouwe luyden, de poorten en toorens door ſyne beſtelde krijghs-knechten dede bewaeren: hebben de ingezeetene ſich niet alleen over dit mis-bruyk gevoelijck ende dooreene algemeyne beroerte t eenemaal mis-noegend getoont, maer ook den Hertogh de ſleutelen, poorten en toorens weder ontweldicht. De Vorft (wiens gemoed van binnen met honderd gredels van geveynſdhed was toe-geſlooten, ende zelfs voor ſyne daghelijxe vertrouwe ondoorgrondelijck) ſcheen ſich in den eerſten dit leed niet eens aen te trecken, ende zoo wel de heughenis daer van wt het hoofd als de wrack-luſt

† Ex ſchedis Hugemianis.

1527.

wt het hert gezet te hebben: tot dat hy een wijl daer na sijn slag waer neemende op den Son-
nendagh van Vastel-avond met weynighe ruyters
en knechten onverwacht binnen *Doesburgh* is
gedronghen: wesende de burghery over die
daed niet zoo zeer verwonderd, als wel, ten
aensien van haer voorighen opstand, vervaerd en
ontsteld: te meer, wanneer sy voort daer na een
hoop land-luyden, meest wt het Drost-ampt des
Graeffschaps door den Vorst te vooren op-ge-
bood, de poorten zaghen in-koemen. Dese dan
met het ander krijghs-volk den arrebeyd verdey-
lende hebben den ouden Burgh, doenmaels, na
een om-loop van meer dan anderhalf duyzend
iaeren noch over eynd staende aen de west-zijd
der Stad, ende het eenigh over-blijfsel van sijn
eersten stichter *Drusus*, met onheylighe handen
ter aerden gestort, ende wt de puyn en in stede
van dien aen de Oost-zijd tegen over het Gast-
huys een nieuw en vaster bol-werk op-gewor-
pen; ofte dat hy daer mede sich zelven alle vrees
ende den burgeren alle gelegenheyd van op-toer
heeft willen beneemen, ofte aldus van langher
hand een grond legghen om schier ofte morgen
sijn meesten weldoener en hoofd-vriend den
Franssen Koningh meester en erfgenaem macken
van syne landen. Want ook *Egbert Tricht* in syne
Aenteykeninghen gedenkt, zoodaene bol-werken
doen ook in andere Steden by den Hertogh te
zijn op-gericht; ende dat hy, duyrende het
bouwen van dit nieuwe Block-huys, op de poor-
ten ende lanx de vesten der Stad zoo veele oor-
loghs-mannen hadde bestelt, als'er tot dwangh
van de burghery genoegh waren. Dit beschickt
zijnde, heeft hy, door onder-handelingh van
Willem van Vladorp Heer tot Goer endeenighe
geschickte der Stad *Ruermond*, op den 11. van
de Sprockel-maend aen die van *Doesburgh* alle
voorgaende onwille niet ongaerne quijt geschol-
den: ende de Stad daer tegens, om te betoonen
haere gebuyghzaamheyd, hem mildelijken ver-
eert met een edel kleyn-nood, door een der
Raeds-vrienden *Iacob Pennink* binnen Colen
op-gekocht voor 122. enkele goud-guldens.

187. Onder dit deed de Bisschop van Utrecht
een in-breuk in het Betouw-eyland, maekende
wt de luyden, beesten ende huysen een deghelij-
ken buyt. Hier over slooten de Staeten van
Utrecht raed, van den Bisschop voor al de wereld
af te zweeren ende sich vaster met den Vorst van
Gelder te vermaetschappen, legghende de min-
dere Steeden dagh om tegens den 17. van den
Oogst-maend binnen Utrecht te verschijnen.
Van *Amersfoort* quamen daer *Sege de Wilde*,
ende *Niclaes Gerritsen*. De andere schickten ins-
gelijx volmagtigters, om hier over in geene
zwaerigheyd ofte after-denken te raeken. Als-
doen begon de Opper-deken van de Martens
kerk in 't breed op te haelen, wat voor heerlijke
gunste de Staeten en gemeynte van Utrecht *Henrick*
van *Beyeren* hadden beweesen, ook haere middelen en
leeven ten besten van 't vaderland en 't sijner eeren
meermaels gewaecht: al het welk hy nu, in stede
van dankbaerheyd, met het verwoesten van haere
koorn-velden en toe-sluuten van de stroomen, wel
degelijken, over schouder, beloonde: wat een af-keer
de Staeten altoos in den oorlogh hadden betoont, ende
ten dien eynde, niet om geweld te pleegghen maer om
geweld af te weeren, een slechte bezettingh in-ge-
noomen, ende voorts door bezendinghen, geschenken,
strycken en buyghen, zoo veel mogelijk, de vrede

na-geiaeghd. Na dit verhael langhde hy over een
schriftelijk ontwerp, van een naerder verdragh
met de Geldersse te treffen, ende den Bisschop
te bestrijden: 't welk in de volle vergaderingh
voor-geleesen, ende voorts het weder-kleed daer
van den gezanten is mede-gedeeld, om met
hunne meesters daer over rugghe-spraek te hou-
den. De Bisschop ondertuifchen om sijn voor-
neemen te voorderen ende die van *Amersfoort*,
die naest die van Utrecht het hooghste woord
voerden en de meeste maght hadden, aen sijn lijn
te krijghen, deed aen haer door zend-brieven
openingh van al den handel; hoe smaedelijken hy
't Utrecht was buyten geslooten; onaengesien hy met
geen ander oogh-merk gewapend was aengekoemen,
dan om in de Stad, gelyk voor desen wel was gebeurd,
geen gevaer te loopen, als mede om de inwendighe
knibbelinghen, die zich geduerende sijne slauwigheyd
ofte af-wesigheyd in Duytsland hadden verheeven,
af te macken. Het slot van alles was een bede op die
van *Amersfoort*, dat sy hem trouwelijken wilden by-
blyven, ende die van 't hooghe land naer hunne Stad
ontbieden, om in den nood mede een hand te leenen.
Onder dit is *Christoffel de Langh*, Overste van
een Geldersse bende binnen Utrecht, met 400.
voet-knechten op den eersten van de Herfst-
maend wt-gelooopen, om kantsen roof te zoeken
op die van *Eemness*. De *Eemnessers*, die daeghs
te vooren noch allerley mond-kost en waeren
't Utrecht hadden gemarkt, dachten nergens
minder op dan op vyanden. Weshalven ook
weynighe sich in 't geweer vertoonden, die noch-
tans ofte verstroyd ofte verlaegghen wierden. De
overighe met schier al haer haeve en beesten heeft
men voor goeden buyt verklaerd.

188. Die van *Amersfoort* in die vleck groote-
lijx ge-crfd zijnde trocken sich dit ongelijk aen,
ende schreeven daerom berispelijken aen die van
Utrecht; die wederom tot antwoord gaven,
dat de *Eemnessers* zoo een geesfel hadden ver-
dient, vermits sy te vooren geen verdingh ge-
maekt, ook haer eerst getergh, ende den Bis-
schop, zoo met graeven als arrebeyden aen de
sterkte by de *Leck*, vry-willigh hadden gehol-
pen. Wanneer sy daer na meteen rauwen hoop
volx die van *Hamerfeld*, welke aen *Amersfoort*
noch veel naerder grenzen, ginghen aenrandzen,
ende insgelijx deerlijken wt-schudden, door het
wegh-drijven vaneen rijken buyt aen menschen
en vee naer Utrecht; hebben die van *Amersfoort*
dit hun leed, zoo 't Utrecht als by den Vorst
ende zoo door brieven als bezendinghen, niet
min treurighlyken dan verwijtelyken, geklaeght;
dat sy, die zich tot noch toe onzijdigh hadden gedru-
eghen ende al noch geen ander op-zet, met oorlogh,
over-greepen en krijghs-volk wierden geplaeghd. De
Geldersse en die van Utrecht zouden in hun boesem
eens over-denken, hoe zeer de *Amersfoorders* haer in
den weegh konden wesen, indien sy d'ene ofte d'an-
dere zyd wilden aenhanghen. De Vorst gaf aen
die van *Amersfoort* een liefdelijk bescheyd, dat
sijne meyninghe ofte last noyt anders was geweest, dan
goede nabuerschap, gelyk voor heen, met haer te
onderhouden: Doch dat altemets in 't heetste van den
oorlogh, buyten weeten en 't by-wesen der Vorsten, de
kroon-waghen zoo effen niet en gingh. Niet te min
wilde hy zoo veel wt-werken, dat de bouw-man eerst-
daeghs weder moght aen 't woonen koemen, gelyk hy
ook die van Utrecht door brieven had bevoolen.
Weshalven hy de *Amersfoorders* wilde vermaend heb-
ben, om van 't geen sy misten een rol en aenteykeningh
naer

1527. naer Utrecht over te schicken. Doen heeft men aen een yeder (want men niet al weder kan op-raepen dat men gefort heeft) een gedeelte van 't fijn wederom gelanght. Daer na zijn 'er over en weder zoo nu als dan menighe moes-koppery, fchermutzels ende geringhe veld-flaghen voor-gevallen. Dese krijgh had nauwlijx twee maen-den geflaen, ofte de Stads-kift was bereeds zoo befchimmeld, dat het volk geene leeninghe meer en konde bekoemen, ende over zulk wt troz ende met een ledighen buyk niet langher vechten ofte wt-loopen en wilde. Hier om is Wees aen den Vorft af-gevaerdighd, die onder goede zeekeeringh 15000. goud-guldens van hem te bruyk ontfinch: waer mede Wees fich van fton-den aen weder op het pad heeft gegheeven, ende aen 't verarmde en hongeriche krijghs-volk, als mede aen de Stad die voor het pluyfteren beducht was, een aengenaeme boodfchap en gevoelijke vreughde mede-gebraght.

189. Maer de Biffchop die onder dit moed had gefchept, om de Gelderfse te belegghen, heeft fich op den 12. van de Herfft-maend op den hellen dagh met een degheleijk heyr op Utrecht begheeven, ende het Klooster *Vredendael* omtrent een mijl van de Stad bemaghticht; zoo dat fy alhier aen 't Ooften, ende naer het Zuyden aen de Leck als waren toe-genageld; ende noch van *Arnhem* noch wt de Betouw konden vertrooft ofte gefpijft worden. Op dit gerucht zijn de poorten voort daedelijken in de Stad toe-gedaen; ende hoewel de bezettinghen hierom weynigh treurden, vond men nochtans goed den vyand, eer hy fich aen die stede vast had gemaekt ofte begraven, van daer te lichten ofte te verftooren. Waer over fy hem een eynd weeghs van de Stad in 't gemoet tooghen, ende eenighe hand-gevechten daer mede hielden, tot dat de nacht de vyandschap wt-ftelde. De vyand had het puyk ende pit van fijn legher in 't begriip van 't Klooster aldus gefchaekteert, dat hem de Gelderfse ruytery niet en konde deeren ofte aenkoemen. 't Welk *Marten van Rossem* Gelderfse hop-man zoo een besluyt deed neemen, om den Biffchop, het moght dan af-loopden hoe het wilde, door de om-legghende landeryen met al fijn voet-volk aen boord te koemen; om welke oorzaak hy dien nacht ook etlijke veld-ftucken, horden en andere krijghs-gereedfchap had laeten toe-rufen. Dan den dagh op-geftaen zijnde, heeft de dicke mist ende het daer op volghende miffelijk onweder defen aenflagh in 't geheel verbrooken, ende de zoldaeten binnen de veften gehouden. 's Nachts daer na hebben de Biffchopsse twee molens aen de Witte-vrouwen poort door het vuyr gefchonden en gezenght. *Rossem* ondertuffchen was in geduyrige gedachten, hoe hy beft zonder merkelyk verlies den vyand wt zoo een voordeelighen hoek zoude verdrijven; tot dat men eyndelyken, de zaak met den Vorft beraedflaeghd zijnde, zoo een ftreek bedacht. *Karel*, die in loofheyd en oorloghs-ftreeken te verzinnen fijn meester niet en vond, fchreef aen *Rossem*, dat hy 's anderen daeghs met der zonnen op-gangh fich met 4000. voet-knechten en 1000. ruyteren op de Bilt woude laeten vinden: ondertuffchen zoude *Rossem* met fijne onderdaenighe troppen den vyand van afieren vast terghen; hy zelve wilde hem aen een anderen hoek aengrypen. Dese brief gaf de door-trapte en ftrijdbaere Vorft den boode aldus mede, dat hy des vyands

leger-ftad quanzuys fchouwende hem zoude laeten grijpen, ende door den brief hen-luyden een kouden fchrick op het lijf iaeghen. De zaak is effen zoo wt-gevallen; aengezien de boode door den fchilder-wacht wierd gefien, aengepact en onder-taft.

190. De brief is dadelyken aen de Overigheyd geleverd en op-gebrooken. Ende hoewel haer anders van het nieuw-geworven volk niet en was gebleeken, wierd 'er echter aenden verzieren brief zoo veel geloofs gegeeven, dat fy met het heele legher op-kraemden. Voor al wierd de tros met het gefchut, om van de Gelderfse niet after-haeld te worden, vroegh in den morgen-ftond naer *Duer-ftad* voor wt-geschickt. Na dit is het gantsse legher in groote verwerringhe en als op een draf de voorfte na-gevolghd. 't Welk door verfpieders gekondfchap zijnde, hebben de Gelderfse, weynigh volx in de Stad laetende, den voor-vlughtighen van ftonden aen eenigh paerden-volk na-gezonden, die den vyand in den staert vielen ende een ridder-gevecht boven Zeyft met hem waeghden. Dan op het aenkoemen van het voet-volk zijn de Gelderfse, na dat 'er aen weder-zijden eenighe waren gebloedreyfd, weder naer Utrecht gekeerd. Hier op heeft *Karel* de Stad met noch 400. mannen te voet verfterkt: dan alzooze de burghery niet en wilde huysen, zijn fy lanx de voor-fteden in herberghen verdeyld, met last om tot behoevinghe van de Stad vlyrige wachten te houden. Met haer quam mede een gerucht over, dat 'er twee benden in verdeckte fcheepen van *Arnhem* verwacht wierden, om de Sterkte aen de Leck te verneesteren. Om defen roep meer fchijns te geeven, maekte men vast horden, ledders en ander tuygh gereed, zoo 'er om de graften te stoppen ofte om het bol-werk om verre te fchieten van nooden waren. Men deed hier by, dat men ook etlyke troppen ruyters wt Gulicherland had ontbooden, ende de Hertogh van Gelder eerlangh zoo veel gelds tot den krijgh zoude over-maeken, dat men daer voor den Biffchop ende fijn broeder den Palts-grave wel zoude verkoopen. Welke wt-ftroyzels hier mede toe dienden, om de gemeeynte van Utrecht de vrees van een belegeringh ende van hongers-nood wt het hoofd te praeten. De Biffchop ziende, dat hy voortaan tegens twee noodwendelyken moefte fchrap staen, is gewapender hand over den Rhijn getooghen, heeft de Betouw ten deele door-gelopen, door blaeken en plucken alles woest gemaekt, ende die van *Maurick* en *Rijfwijk* tot fchattingh gedwonghen, keerende met een rijken buyt wederom binnen *Duer-ftad*. Omtrent defen tijd zond de Vorft van Gelder, hoewel met de wapenen en andere zaeken over-bezigh, volgens fyne beloften *Ian Wijnfchoten* Rechtsgeleerden naer *Groeningen*, die de hoofden der Stad by een laedende, vertoonde des Hertoghs verzoek te wesen, dat men voor den eerften van de toe-komftighe Louw-maend in de zaak van de waer-borghen niet nieuws en zoude voorneemen. Het volk effenwel voort-vaerende dwongh den Raed om de borghen te verdoemen.

191. Wanneer het nu laet in den Herfft en de winter op hand was, ende de zwaere ftucken door de laeghe en flibberighe weggen niet wel in 't Sticht over te brenghen ofte te handelen waren, heeft men veele ontydighe kosten gedaen,

1527. Middeler-wijl is het hoofd van 't krijghs-volk *Lange*, om geen tijd te verzuymen, naer *Schalkwijk* gegaen, 't welk een weynigh te vooren door den Bisschop op geld was geschat, ende van waer hy nu weder eene menigte van menschen ende beesten heeft te rugghe gehaelt. Onder dit be- raedslaeghen de Geldersse met yver over 't be- legheren van de Schants aen de Leck. Ende hoewel hen, behalven den tijd van 't iaer, veele dinghen ontbraken ofte in den wegh waren, von- den sy nochtans goed de handen wt den mouw te steeken, op dat het volk van oorlogh allenxkens op de Utrechtse pracht ende overdaed niet en moghte verwennen. Om het zelve dan gevoegh- lyken wt de Stad te leyden, vermeynden sy wt het Schuttersgilde, 't welk doen wt de aensien- lijxte burgheren bestond, 300. mannen van wt-schor tot de belegheringh met zich te nee- men, die dan wederom twee hand-werx-ge- zellen nevens haer zouden wt-kiesē. Soo haeft dit besluyt, meer loos en spits-vinnigh dan voor- sichtig, onder het volk ende in 't byzonder de Bisschops-gefinde begon te klinken; hoorde men de gantse Stad door een groot gewoel en schimpighe geddekens van die geene die riepen: *Of dit het land- en scheeps-volk was, 't welk den vyand aen de Leck zoude belegeren en den broek op- nestelen? Of dit het geld was, dat de Vorst tot behoef van den oorlogh zoude over-schicken? soo waren sy dan verweesen tot den slacht-bank ende om de graf- ten der vyanden met hunne lichaemen op te vullen.* De Geldersse wel wetende dat 'er met onwilli- ghe honden geene haezen zyn te vanghen, keer- den sich wt nood tot de draeghers, graevers en ambachts-gasten, waer van sy een goeden hoop met haer wt de Stad sleepten; want zulke luy- den, tot ongemack en slaefachtighen arrebejd steedsgewend zijnde, hun leeven gemeynlyken niet hoogh en achten ende voor een kleyn geld te koop hanghen. Alsdoen is 'er een Rit-meester met 200. paerden wt-gegaen, om in voor-raed eengoede legher-plaets op te speuren, blyvende de overighe tot bezettingh van de Stad: waer op *Roffem* tegens den 24. van de Herfst-maend met meerder maght en eenigh voet-volk is ge- volghd. Die van de Schants onraed en haere koemst verneemende schooten met zulk een gedruys, dat de damp sich alstot een wolkzet- tende den Gelderssen het sien van 't bol-werk benam.

192. Omtrent den zelven tijd zyn des Bis- schops troppen van de Geldersse heerlyken be- drooghen en af-gesmeerd. Dese hadden by de 20. ruyters van Utrecht wt-geschickt, die, om den vyand wt *Wijk* te locken, tot voor de poorten een bohey ginghen maeken, laetende de andere ruytery van afteren in haere schuyt-plaetsen. Des Bisschops Rit-meester *Frederick Saldenacher* zulk siende, is los-hoofdigh en zonder quaed te vermoeden, den Gelderssen met eene bende van stonden aen teghen-getrocken. De andere, als hem quanzuys niet gewooghen zijnde, schouw- den met voordacht het gevecht, ende allenxkens schoor-voetende vervoerden *Saldenacher* met syne bende ter plaetsen, daer de Geldersse ver- hoolen laghen, die doen schielyken op-rijzende door haere menigte en sterk geschreeuw den vyand een verbaesdheid aenioeghen. De Bis- schopsse wat verre van de Stad verdwaeld zijnde, worstelden zoo veel sy moghten, om met geweld ruyme straet te maeken: ende na dat zy haer

een wijl hadden hartelijk gehouden, ende wey- nighe den aenbop van veele niet en konden wt- harden, wierden sy aen alle kanten bezet en gedwonghen sich te geeven. De Rit-meester zelf onder den kamp zyne rustinghe af-werpde om ter rapper te wesen, is met een hand vol volx door *Lambroek* te paerd naer *Duer-stede* ontree- den. De overighe wierden gegreepen, naer Utrecht gebraght, volgens krijghs-gebruyk beboet, ende daer na weder los gelaeten. *Roffem* ondertusschen, te vooren wt de verspieters on- der-richt zijnde, waer men de Sterkte aen de Leck met de minste moeyten en gevaerlijckheyd best zoude kunnen bestryden, bestond, om syne rot-gezellen te onderwijfen ende te verwacke- ren, met zoodanighen aanspraak haer aen boord te koemen: *'t En ware, kloeke mackers en spits- broeders, de tijd van 't iaer my noodzaekke om het aengevanghen werk met alle gauwigheyd voort te dryven, 'ken zoude u luyden noyt by dese gelegent- heyd hebben wt-gevoert om dese Schants te bestormen, maer om des gemacks wille u alle binnen het legher ende de wallen hebben konnen houden en oeffenen.* Quaelyken had hy noch wt-gepraet, wanneer het krijghs-volk hem met brullen ende voort met roepen in synen teem verstoorde, verzoek- kende eerst hand-vullingh en hunne verscheenene leeninghen, waer van hy ze in het wt-treken wt de Stad had verzeekert: alsdan wilden sy haer plaets en dienst graeghlyken waer-neemen. De meeste aenstooker van dese baldaedigheyd was *Langhe*, die van syne eed ontslaeghen zijnde aen den Koningh van Frankrijk, die den oorlogh doen tegens den Keyser dreyghde te hervatten, met syne bende daer nae over-gingh. Weshalven *Roffem* het over-schor van syne troppen, om van den vyand geen aenstoot te lijden, teghen syn dank ende niet zonder spot en geiouw van de burgery, welke hy voor dien tijd in 't hayr liet rijzen, weder naer de Stad heeft geleyt.

193. Daer na verzorghde de Bisschop het Slot *Vreland* aen de Vecht met meerder volk, om die van Utrecht wt Holland alle hoope van hulp te onttrecken. Gelijk ook wederom des Bis- schops bezettinghe aen de *Vaert* over stroom gaende een in-val en groote verwoestinghe in de Betouwe heeft gedaen. Dese tydinghe t Utrecht over-vlieghende heeft de Geldersse troppen wt den slaep op-geweckt. Dant *Aislyk* aen 't veer vernoomen sy, dat de vyand de ponten, om van afteren niet benauwd te worden, aenden over- boord hadde verlegt en vast gemaekt. Ende want sy zonder schuyten den stroom niet over en konden, keerden sy sich naer de Schants aen de Leck, op hoope van den vyand eenigh voor- deel af te loeren, die sich nochtans niet en open- baerde. Als het aen weder-zijden zoo heet af- liep, quam Vorst *Ian van Cleve* door syn Stad- houder *Pallant* sich tusschen beyden voeghen, beraemende een stille-zaet voor eenighe daghen, ende een dagh van by-een-komst teghens den 26. van de Herfst-maend binnen *Huessen*: ende op dat niemant eenigh gevaer hadde voor te wenden, verleende men den gezanten over en weder goed en vast geleyde. De Bisschop zond daer heen *Iacob van Mynden*, met syn Opper- schrijver, ende de Standen van Over-Yffel wt de Steden en Ridderchap, haere gemaghtighe: gelijk mede den Bisschop te gevalle de Steden van 't Onder-Sticht *Amersfoort*, *Wijk* en *Rheden*, die eensdeels onder syne gehoorzaamheyd ende eensdeels

1527. eensdeels noch luysterden en op haer zelve stonden, hunne Raeds-genooten. Wt de Staeten van Utrecht ende van wegen Hertogh Karel waren hier verscheenen Melis van Nivelte, Geeraerd Suikerode, Marcus van Wees, Frederick Koningh, van de Geestlijke: wt de Ridderfchap Ian van Reness, ende Ian van Huchtenbroek: wt de Raeden Adam van Diemen oud Burgemeester ende Gijsbert Kloetingh. Doen begon de Opper-deken van Cleve, het woord op-neemende, het verdrag van den Bisschop van Trier, ende het iongher besteck tusschen de Geldersse, de Steden ende den Bisschop van Utrecht kortelijken te over-loopen, bestuerende alzoo syne woorden, dat hy de schuld van dese op-roerten en vinnigheeden niet zoo zeer op de Geldersse, als wel op de Steden wierp, hoopende dat de zelve, op dien voet sich onder een beter zouden vergelyken. Syne slot-reden was deze, dat yeder een openingh zoude doen van de aller-beste middelen die tot den vrede moghten strecken. Waer op wanneer de gezanten ter zijden af-gaende ter loop zeyden, in dank aen te neemen dat de doorluchtighe Vorst zich zoo veel aen den vrede ende haer aller wel-vaeren liet geleegehen zijn, zijn sy na een weynigh after-blijvens weder binnen gelaeten.

194. Doen vingh de Bisschoplijke gezant voor eest aen op te haelen, hoe noode sijn Heer de wapenen had aengetooghen, ende hoe rechtvaerdlijken tot verweeringhe van sijn zelve en de sijne gebruyke. Waer na hy op het Trierfse verdrag een luttel stil staende, voorts tegens de Geldersse meyneedigheyd (hoedaenighe zelfs by de wilden en Heydenen was vervloekt) dapper wt-voer; aengesien hy Utrecht in-bield, Hasselt met loos verraed had over-weldicht, de vleckken van 't Sticht verwoest, ende scharringhe af-gedronghen. Dit alles zoude hy wederom wt-bracken, sijn volk naer huys voeren ende wt de Steden lichten, ende de vrede zoude lichtelijken te maeken wesen. Wanneer de Geldersse en die van Utrecht daer na eene beurt kreeghen, weezen sy aen, dat, ingevalle het Trierfse verbond, van den anderen niet te beleedighen, na behooren ware betracht; beyde Vorsten en landen, gelijk in de drie voorgaende iaeren, al noch in vrede hadden gezeeten; ende, na 't over-weeghen van de beweeghende oorzaeken tot den oorlogh, eerst te deghen zoude bliken, op wien de naem van meyneedighe best paste: gemerkt het gedachte verbond duydelijken allen hoonspraak verbood, ende wijders beval dat de ballingen, wt liefde van de Geldersse verdreeven, van stonden aen hunne goederen en oude vryheyd weder zouden genieten: 'twelk nochtans niet en was na-gekoemen: een onseylbaer bewijs, dat niet de Geldersse, maer de Bisschop met sijn aenhangh aenleydingh tot den krijgh hadden gegeeven. Dat wijders de Staeten van Utrecht eensdeels hier tegenwoordigh, de oorzaak zouden ontwinden waerom sy den Bisschop hadden buyten geleert, ende bystand van ruyteren en knechten voor haer geld in huer aengenoemen. 't Veroveren van Hasselt was een wettighe wraek tegens luyden van een vergiffigh tonghe-blad, ende die hun vrienden en burgheren voor vyanden hielden, daer nevens de boerschappen in de Betouw naderhand een zwaere brand-scharringhe hadden op-geleghet. Soo dat hun Vorst na geen dingh meer en verlangde dan na de rust van beyde landen, mids dat men sijn geleden schade en alle de laster-woorden, na 't zegghen van vrede-maekers, behoorlijken zoude boeten. Dan alzoo der gezanten reden, wt zaek sy den anderen in den mond zaghen, zich te meer verheef,

vonden de Kleeffse 'sanderen daeghs noodigh, dat men een voor een in 't byzonder zoude verhooren.

195. De volmaghtigers van Utrecht alleen voor de Raeds-heeren staende, begonnen wijd en breed te weyden, tekennen geevende, dat sy den Bisschop meerder gunst en goed-daedigheyd hadden beweesen, dan hunne voor-zaeten aen alle Bisschoppen te gader: dat hy naekt en beroyd aengekomen ende schier voor geld was gekoft, daer sijne andere mede-dinghers hare schatten van zelfs aenbooden, buyten eenigh ongemack van 't Sticht: dat men voort na sijne in-buldinghe 50000. goud-guldens hadde in-gewillight, om daer mede de verlorene Steden en Sterkten den Gelderssen weder wt de handen te breeken: waer over, ende daer na overde verdreevene, als 'er groote scheuringh en hapery onder de burgerye was verreesen, had de Bisschop daer na gepooght bezettingh in de Stad te legghen, ofte ten minsten de Catharyne poort op de wijze van een Blockhuys met een graft ende bol-werk verzorgben. Eerlangh hier na bevondmen, dat hy, buyten voor-kennis der Staeten van Utrecht, met het Hof van Burgonden een after-bax verdrag had getroffen, ende wijders de verdreevene, die by vonnis vanden Ried en by sijn eyghen vonnis voor vyanden waren geacht, met een sterke maght van ruyteren en knechten weder in de Stad sacht in te dringhen: waer over sy de poorten wel hadden toe-gelooten, doch d' eene bezendinghe voor en d' andere nagedaen, dat hy alleen met sijne daghelijxe Hovelingen wilde binnen komen: 'twelk hy wt enkel trotz en wrevel-moedigheyd niet alleen en had af-geslaeghen, maer ook de Stad allen toevoer ontnoomen ende met krijghs-volk berent; zoo dat sy wt louter dwangh en nood geweld met geweld hadden moeten keeren; zonder effenwel met Gelderland in zoo een vast verdingh te staen dat sy niet en vermoghten op te zegghen, indien de Bisschoppsse de wapenen lieten vaeren. De Beyersse gezanten daer na binnen tredende, en verstaende de voorzeyde verdedigingh, dienden hier op, van te vooren wel gemeeten te hebben, dat die van Utrecht hunne schorsde zaek zouden zoeken schoon en blinkend te maeken, doch dat het haer alleen wonder gaf, wat sy in zoo een maghtigh getal aldaer deden: alzoo de Bisschop, na 't op-neemen van de wapenen, niet met die van Utrecht, hoewel die voorvechters en aenleggers van den krijgh waren, dan met den Vorst van Gelder had te schaffen, ende daer na in 't byzonder met die van Utrecht te handelen. Nu was hun eenighe last om met den Hertogh, zoo 't moegelijk ware, middelen van eendracht te bevaemen. Daer na zijn de gezanten yeder voor hoofd gehoord, alwaer elk weder syne zaek in arren moede zocht staende te houden; voor al die van Utrecht, wanneer sy sich van den Bisschop verstootten zaghen; aengesien hun vermoeden was zulx te geschieden; op dat hy de Geldersse wack-honden in slaep gewieght ofte naer huys gezonden hebbe, haer aldan, gelijk een deel onweerbare lammen, met kraght over-vallen ende na syne hand moghte zetten.

196. Als ten laetsten hier over eenighe dagen meer met kijven en haffe-baffen, dan met raed te slaen waren wegh gelooopen, hebben de volmaghtigers van 't Neder-Sticht hun af-ghefcheyd genoomen; zoo dat 'er weynighe alleen over-bleeven, om den handel, zoo noodigh, by te wonen; alzoo sy merkten dat de vrede qualijken te treffen zoude zijn, daer d' een Ooft ende d' ander West

1527. West wilde. Weshalven daer beslooten wierd, aen weder-zijden weynige hoofden tot de t'zaemen-spraak wt te kiezen, ende desen last hen alzo te beveelen, dat een yeder met syne meesters rugh-spraak zoude houden. Wt de Steden van Over-Yffel zijn hier toe gemaghtighd Peter Manwijk ende sijn keur-noot, Burgemeesters van Deventer; wt de Ridderfchap Ian van Buckhorst, ende de Ampt-man van Vullenboe, t'zamen met den gezanten van den Bisschop. Dese over dit stuc zittende hadden zoodanighe middelen van vrede wt-gevonden: Voor al zoud de Bisschop een op-siender en mede-maet neffens hem moeten gedooghen, door den Hertogh hem by te voeghen, te weeten den zoon van den Vorst van Lunenburg, ongevaerlyken 22. iaeren oud zijnde, ofte Karel bastaerd-zoon van den Hertogh van Gelder, die doen tertyd aen 't Hof van den Bisschop van Trier, ende zwintigh iaeren ofte een weynigh daer boven was. Dan vermits dit den gezanten van Over-Yffel ende den Bisschop, die geen kijk in de pot woude lijdén, t'eenmael niet en smaecte, is de vergaderingh hier over op-geftaen ende al de arrebejd in rook verdweenen. Midden onder dese oproerten, te weeten in den Wijn-maend, zag men een zeltzaam gesternte aen den hemel, staende met een krommen arm zoo yffelijken, ende als een wt-gestreckt zwaerd in de hand zwaeyende, dat 'er veele van het bloot gesicht beduyzeld ter aerden vielen: eengewis voor-spook zoo van de tegenwoordighe als aenstaende droevigheeden. Loopende het bestand vonden de Over-Yffelise evenwel dienstigh, na acht dagen te Deventer sich met de Geldersse wederom te bespreken. Doch wanneer de voor-slagh van de Kleeffse den Bisschop ter ooren quam, duydede hy dat aldus, als of hy sich van alle kraghten en onder-stand ontbloot voelende, den Hertogh ende die van Utrecht van zelfs in de handen moest koemen, ende van elders geen troost en had te verwachten. Waer over hy sich gantselijken tot den oorlogh schrap stelde, moegende niet te min lijdén, dat de Geldersse en Over-Yffelise den bestemden zit-dagh waer namen, of sy misfchien hun voorigh besluyt van een By-Bisschop te kiezen zouden willen veranderen. Om dese verzaemelingh by te zitten, ende te gelijk de zaeken van Over-Yffel gaede te slaen, indien de vrede moghte mis-lucken, wierd van des Bisschops wegghen naer Deventer af-gevaerdighd *Wolfgangh van Affensteyn*, die in 't begin van de Slacht-maend door *Amersfoort* reyzende en aldaer vernachtende, den Burgemeester der Stad by hem liet ontbieden, ende vroegh wat hem al docht van de Geldersse voor-waerden. De Burgemeester, hoewel niet twijffelende dat sy den Gelderssen Vorst te baet hebbende, niet te vaster regens de Burgoense, syne ende hunne erf-vyanden, zouden kunnen bestaen; zeyde nochtans, vermits den drollighen en lichtvaerdighen handel van den Hertogh, met recht te schroomen, dat hy ze met schoone woorden zoude zoeken in 't net te krijghen, ende alsdan na sijn goed-dunken beheerffen en quellen.

197. De verzaemel-plaetz was op den Spietoor een uyr buyten Deventer aengelegghd; waer heen wt den naem van *Karel* sich ginghen verwoeghen *Herman Knopper*, neffens de Rechts-ghelcerde *Winand van Arnhem*, ende van *Langh* Oppersten Raeds-heer van Arnhem

en Meester † der verzoeken. De Vorstelijke gezant een aenvangh maekende, ende verhaelende niet noodigher te zijn dan dat beyde Vorsten, de vinnigheyden wapenen verzwereende, eene vaste vrede moghten in-gaen, viel eyndelijken op dese woorden, dat de zeekerheyd van zoo een verbond meest hier op berustede, indien den Bisschop een erf-momber en Beschermer van de kerk wierd toe-gevoegghd. Waer op de Over-Yffelise dienden, tot eene vrede wel graegh te zijn, dan geensins te konnen bewilligen om aen den Gelderssen de erf-vooghdij van het Sticht op te draeghen; aengesien sy onder het dexel van sich te versterken een pynelyk iock op den hals zouden haelen, ende sich metter tyd heel eyghen maeken. Welk antwoord de Geldersse volmaghtigher ten arghsten op-nam, zeggende, darmen geen nieuwen zit-dagh en hadde behoefte, indien sy zulx te vooren hadden laeten blijken: ondertusschen zouden sy sich te gemoet voeren, dat sy, naderhand over-beerd werdende, dese aengeboodene wetten met noch zwaerdere lasten zouden moeten aen ende voor goed neemen: in 't byzonder alzo sy nu schier in den grond waren gezeyld, ende de Bisschop bereeds zoo veele Steden en Sterkten quijt zijnde nauwlijx sijn eenigh Slot maghtigh was te behoeden: de Vorst had haere duymen in den mond, ende kond ze nu om-leyden en myl-banden zoo ende waer heen hy wilde. Maer Geeraerd Swaefken Burgemeester van Deventer over dit vermeetel en bitz beschejd ten hooghten ontsteld, vertoonde in 't kort, dat die van Over-Yffel niet zoo zeer ver-armd ofte wt-geteerd en waren, dat sy tot de Geldersse slaverny behoefden te verstaen, noch ook zoo veracht en verschooven, dat haer niemant de hulpelijke hand zoude willen reiken: sy waren eer gesind de kans en 't lot van den oorlogh mannelijker wt te harden, dan sich als slaeven te onder-stellen, ende hadden liever de af-gebeetene duymen dan hunne heele hand en alles in den loop te laeten. Alzo is men aen weder-zijden met een verstoord en vergald gemoed van den anderen gescheyden. Men leeft, dat naderhand Hertogh *Karel*, siende onlanx daer na het heele Sticht met Over-Yffel den Burgondisen in handen geleverd, het hoofd schuddende in grijnigheyd, zoude gezegt hebben, dat sijns volmaghtigers bijtend antwoord van het vast-houden der duymen beyde land-schappen hem wt de handen hadde gewronghen.

198. Hier over is de krijgh, vermits het bestand was voor-by gelooopen, met alle maght hervat, ende ten zelven tijde ook eene bende voet-volx, by gebreck van vaerdighe betaelingh, van den Bisschop aen de Geldersse over-gelooopen. De overighe troppen, wt-gezonderd de bezettingen aen de Leck, wierden gelaft naer *Duer-stede* te trecken in haere winter-rust. By welke gelegenheyd de Geldersse t'elkens bestonden de boerschappen om *Wijk* schot-plichtigh te maeken, ende den na-laetighen hun vee en gereede af te haelen. In die daghen zijn die van Deventer over den Yffel-stroom gegaen, verspreyende sich in de nabuerighe vlekken. Doch vermits sy wat langhzaem in het toe-tasten waren, ende het volk van de Velouw onder dit sterk op de beenen quam, zouden sy te gader zijn onder-schept en neder-gemaekt geweest, ten ware sy, met after-latingh van den roof en eenighe van

† *Supplicum libellorum Magister: maistre de requestes civiles.*

1527. hunne mackers, by tijds het haeze-pad hadden gekoozen. Daer na zijn 'er twee Bisschoplijke benden wt *Duer-stad* dwars door de Betouw en over de Linge getrocken, alwaer sy met moeskoppen in Thiel-veerd grouwzaeme schade deden. Aen het neder-eynd van den zelve Weerd leght een vleck met naemen *Gellekom*, die met Gelderskrijghs-volk was beslaeghen, 't welk sterk en zonder geleeden wt-vallende, op den vyand van afteren in-drongh, ende hem eensdeels syne pluysteringh ontioegh. Doch hier in ginghen sy de maet te buyten, dat sy, teghen het oorloghs-recht † van alle zedighe en bescheydene volken, de doode lichaemen aen stucken kapten, ende boven wt de kappen van de toorens en huysen, tot een spiegel entrots van den voor-bygaenden vyand, op-hinghen. De troepen over dit leed van toorn half verwoed en wt-zinnigh, zwoeren; het bloed van hunne kameraden te willen wreken; ende na 'tin-neemen van de plaets alles wat sy vonden door de scherpte te iaeghen. Waer over sy de Vestingh een wijl tijds met ledderen en andere werken hebben bevochten, ende niet tegenstaende den verigen weder-stand, ten laetsten niet sonder bloed te plenghen, gewonnen; na dat *Orho van Scharpenzeel* Richter van *Arnhem* daer binnen met een bus was dood-geschooten, ende noch andere Gelderse met hem gesneuveld. Doen zijn de overighe, onaengien hun erbarmelijck verfoek dat men doch de voorgaende wreedheyd op hen niet wilde verhaelen, terwijl de wonde noch heet en bloedigh was, alle wt het Slot hier en daer voort gelleept tot by de lichaemen der verslaghene, ende de ‡ levende by de doode geleghd. Dit beschickt hebbende, sijn sy, na 't plonderen en verbranden van de Vestinghe, weder naer *Wijk* geweeken. Niet verrevan daer op de overzijde van de Linge lagh het vaste Huys *Renoyen*, 't welk sy mede in 't voor-bygaen, hoewel niet zonder groot geweld, 't effens vermeersterden ende schandelijken bedorven.

199. Dese tijdinghe 't *Utrecht* verspreyd zijnde, heeft etlijk volck wt de Stad gelockt, 't welk als ter loop sich van het naefte veer aen de Leck verzeekerde. Maer de burgerye, kondschap krijgghende dat de vyand aen een anderen hoek ook in de weer was, heeft de wt-gezondene weder naer *Utrecht* doen haeften. Als dese roep onwaer en ydel wierd bevonden, zijn de zelve van stonden aen het gebied van *Abkoude* in-gevallen; dan en konden, vermits den sellen weder-stand van de land-zaeten ende den veenachtighen en gebrooken grond, niet byzonders verrichten: gemerkt zy aen alle kanten bezet en beneepen zijnde, om de ongenadighe handen der boeren te ontgaen, sich in genade begaven van het krijghs-volk op het Slot: ende alzooy zijn sy, op twee na welke de land-luyden hadden gematst, weder vry-gelaeten. *Roffem* liet de andere troepen tot *Utrecht* mede niet verluyeren, maer de ledighe uyren van binnen met eerlijke tijd-kortinghen en allerley oeffeninghen, ende 'elkens met wt-loopen en plonderen, toe-brengghen. De Bisschop voelende onder dit syne middelen al-

† *Pugna suum finem, quum iacet hostis, habet. At lupus & tristes instant morientibus ursi, Et quacunque minor nobilitate fera est.* Ovid.

‡ *Neque enim lex aequior ulla est, Quam necis artifices arte perire sua.*

lenxkens versmelten, ende evenwel weygerende de Gelderse voor-waerden toe te staen, verviel ten laetsten wt wraek-lust tot een heel vreemd op-zet; alzooy hy in die daghen door heymelijke boodschappers *Floris van Egmond*, Keyferlijcken * Stad-houder in Holland, naer *Duer-stad* liet * *Capiteyn Generael* noodighen, die ook in geen gebreec en bleef van ter loop over te koemen. Alldoen vertelde hy met veele omstandigheden wat 'er op de vergaedingh te *Huessen* was voor-gevallen, ende versocht eyndelijcken, dat men een dagh zoude beraemen, ende daer op van by-stand en van het Sticht aen de Burgdensse over te draeghen, met den anderen naerder kallen; ende drongh voor alle dinghen, om het behoefstige krijghs-volk den mond te stoppen, op een spoedigh ontzet van penninghen. *Floris* over dit zoo onverwacht als langh-verwacht geluck innerlijcken verheughd, trock hier om, eer dese yver in hem moght bestallen, zelve naer *Bruyssel*. Weynighe daghen daer na is 'er binnen *Schoonhoven*, een Stad aen de Leck in Holland, tegens den 15. van de Slacht-maend een dagh van by-eenkomst wt-geschreeven, alwaer wt des Keyfers naem zijn verscheenen de *Graven Floris van Bueren*, ende *Antonis van Hooghstraten*, neffens *Geeraerd Mulard* ende *Laurens Doublon* Raedsheeren in den Hove van Holland: ende aen de andere zijde de Bisschop *Henrick van Beyeren* met syne Raeden.

200. Alldoen wierd den Bisschop een geschrift, van over langh in voor-raed in-gefteld, van dus-danighen in-houd, na syne eyghene sinnelijckheyd behandighd: *Margriet van Oostrijk*, des Keyfers moeye en Stad-houderfse, over de Neder-landen, schelt den Bisschop van des Keyfers weghen mildelijcken quijt al het geld 't welk sy by desen oorlogh aen syne zoldaten heeft doen tellen, ofte al noch weghen de leeninge tellen moet. Op den 23. van de Slachtmaend sal sy aen den Bisschop tot de onkosten van den krijgh wt-reyken 16000. goud-guldens, en voor de 5. volgende maenden 25000. ende alzooy maendelijcken 5000. goud-guldens; waer mede hy 1000. knechten, zoolangh de oorlogh tegen de Gelderse in zwangh gaer, zal onderhouden. De Keyfer sal met den Franssen ofte Gelderssen vrede noch bestand maeken, met wt-sluytinghe van den Bisschop, ende al eer *Utrecht*, *Hasselt*, *Rhenen* ende andere plaetsen, by de Gelderse in-genoomen en over-yld, aen hem weder zijn in-geruynd. Indien het na vijf maenden geene vrede word, sal de Keyfer op syne eygene kosten den Bisschop by-staen, ende sijn best doen dat de voorzeyde Steden weder in des Bisschops geweld koemen. De Keyfer en Bisschop zullen gemeener hand gezanten schicken aen die van *Over-Yssel*, dat sy met hun vrye wille, op gelijke voor-waerden als die van *Utrecht*, sich onder des Keyfers en sijner na-zaten maght en gehoorsaemheyd begeeven. Den Keyfer zal het vry-staen de goederen van de weder-spannige, zoo *Utrechtsse* als *Over-Ysselse*, ni syne landen geleegeen, als verbeurd aen te slaen, tot dat de oorlogh zy af-geleydende de oproeftichters getemd. De Bisschop sal tegens zecken tijd te werk stellen, ende daer voor behoerlijcke zeekeringh doen, om van den Paus geweld-brieven te bekoemen; waer by hy de landchappen van *Utrecht* en *Over-Yssel* aen den Keyfer en synen erven sal moeghen over-zetten. Dit alles

1527.

alles is alzo te *Schoonhoven* over en weder met handen en zaghels bekraghtighd. Merkt hier eens aen Gods ondoorgroondelijk beleyd en onafspoorlijke voorsichtigheyd, die den staet niet alleen van beyde Stichten maer ook van andere aenpaelende landschappen in den zin hebbende te verzetten, de zelve van een heeft geruckt ende onder de vreemde heerschappy van het al verflindende *Oostenryk* voor een korten tijd laeten schuylen; op dat hy ze, na een zond-vloet van plaeghen ende een zee van vergooten bloed, t' sijner tijd weder met waere broederschap verbinden, ende te gelijk met het onwaerdeerlijk loon van de gulde vryheyd ende met het licht van een onverbaeterd geloof in eeuwigheyd zoude zeghenen en beschijnen.

201. Daeghs te vooren was de Stad *Rhenen* van de Geldersche met verrassinghe gewonnen, door toe-doen van *Jaob Tuck* een Geldersman, die in een boerschap niet verre van *Rhenen* huys hield. Dees had onlanx wt vreesse van een overval sijn huys-raed van het land in de Stad gevluht, een man die wegghen synen ouderdom en goede kennissen aldaer wel bemind was, ende om syne schoone middelen in groot aensien. Over-sulx gingh hy 'smorgens een weynigh na fessen by den Burgemeester, verzoekende, dat de Bergh-poorde, die doen om het gespook van den nabuerighen oorlogh toe-stond, t' sijnen behoeve moghte ontflooten worden, zeggende, buyten twee voederen stroys voor syne beesten te hebben, welke hy, om voor het verbranden bewaerd te zijn, gaerne in de Stad wilde brenghen. De Burgemeester, die desen man alles goeds toe betrouwde, beval van stonden aen de poort, volgens sijne begeerte, te openen. Doch de eene waghens was met stroo soo hoogh op-gepropt, dat die midden in de poort vast en onwagghelbaer bleef hanghen. De Geldersche die buyten de poort onder de struyken laghen gedooken, siende de poort geopend, zijn met een vollen loop en grouwelijk geschreeuw aengevallen, ende maecten sich met kleynen moeyten meesters van de Stad. Hertogh *Karel*, die op den selven dagh dese tijdingh vernam, verrock voort naer *Rhenen*, alwaer hy in de Kuniers kerk den goeden God, over dese zegheningh, liet dank seggen. Den volgenden dagh reed hy met alle de troppen naer het Huys *ter Horst*, alwaer *Ernest van Amerongen* te gebieden had, die des vyands aenkomst en geweld niet dervende verbeyden, door de averechte poort sich met de vlucht gingh berghen. Het vorder krijghs-volk sijn hoofd missende gaf de plaets goed-willigh over. Twee daghen laeter is hy op het Huys *ter Eem* aengetrocken, t' welk twee uyren beneden *Amersfoort* bezijden den stroom van de *Eem* sich openbaert. *Roffem* die het volk aenvoerde met twee stucken over den stroom koemende, liet, om die van binnen bangh en hoope-loos te maeken, alles tot een storm vervaerdighen, ende den harder van 't Slot aendien, hy zoude de plaets van stonden aen over-leveren, op straffe van anders de wterste aenvechtingh en mis-handelingh af te wachten, alsoo 't sijne meeningh was den dood van *Otho van Scharpenzeel* ende van sijn volk, onlanx te *Gellekom* vermoord, te wrecken. Hy door dese dreygementen ende aen d'andere zijd door 't gevley der boeren om-gekeerd, ende op sijne maght weynigh vertrouwende, deed als hem bevoelen was. Het verwonnen Slot wierd aen

den Schoutet van *Harderwijk*, met namen *Werner van Grol*, te bewaerengegeeven. Inngelijx zijn de Sloten van *Amerongen*, *Doren*, *Haem*, *Schoonouwen*, en *Meyert*, den Bisschop doen ter tijd van 't hert gebonden; ende eensdeels bezet, eensdeels tot puyn-hoopen gemaekt. Doch *ter Horst* beval de Vorst te slechten, op dat het schier ofte morgghen weder in des vyands handen koemende te vallen, die van *Wageningen*, alwaer het schricks reghen over lagh, niet en moghte beschaedighen.

202. Hier over begon het grauw, met toestemminghe van de Geldersche, den Bisschop met schertsen en oneyndelijke scheld-woorden over de tongh te haelen. Maer hy liet dit alles op sijn borst af-stuyten, ende nam onder dit een op-zet van *Utrecht* te vermeersteren: t' welk hem ook zoude geluckt hebben, ten ware de schalkheyd, door het gestommel van de geene die door verhoole wegghen in de Stad waren geraekt, aen den dagh had gekoemen, ende de burghery over al gaende en gauw gemaekt. Daer na was hy doende om die van *Amersfoort*, die sich tot nocht toe met den krijgh niet en hadden gemoeyt, door bezendinghen te onder-kruypen, eer sy van de Geldersche ofte over-vallen ofte bekoord wierden. Waer over hy *Adriaen van Rhede* en *Frederick van Someren* haer toe-zond, die in den Raed koemende, haere trouw-hertigheyd en des Bisschops wel-gunstighbeyd regens de Stad grootelijx roemden, ende ten laetsten hier op wt quamen, dat de Bisschop nergents meer voor en zorghde als voor haere behoudenis, ofte dat sy door verlockinghe Geldersche bezettingh moghten binnen haelen; waer regens hy verzocht, dat sy sijne ruyters ende knechten wilden ontfanghen. Dan vermits de Raed van *Amersfoort* van geen een gevoelen en was, stemden sy meest daer toe, om volk op hun eyghen beurs te werven ende daer mede den oorlogh van haere vesten te keeren. Daer na zijn sy al wederom gevrijd door brieven van Vorst *Karel* en die van *Utrecht*, die haer met alle zoetigheyd aen den rey en tot hunne vennootschap zochten te trecken. Maer de *Amersfoorders*, om alle gevaer, zoo veel doenlijk, te ontschuylen, verstonden eyndelijken hier toe, dat sy 75. voet-knechten, na voorgaende trouw-zweeringhe, binnen lieten, die nochtans maendelijken van den Bisschop zouden werden betaeld, doch zoo bedecktelijken, dat de vyand hier van den minsten snof niet en zoude gewaer worden. *Karel van Gelder*, om de zaeken van 't Sticht niet te verwaerloosen, aengesien hy giste de ionghed van *Marten van Roffem* niet ontzaghs genoegh te hebben om soo een zwaeren oorlogh te bestueren, heeft *Frederick*, ofte (zoo andere hem heeten) *Christoffel* Grave van *Meurs* met versse troppen naer *Utrecht* geschickt, om met de opperfte maght over *Roffem* en het krijghs-volk te gebieden. Op dien tijd stond het met die van *Over-Yssel* zeer slecht, alzo de Geldersche meest alle haere Sterkten; zelfs ook eenighe Steeden hadden veroverd, ende de overighe, ofte met steeds te rinkel-roeyen ofte met het legghen van Schantsen aen de kant van den stroom; tot de wterste armoede en schier tot honghers-nood gebraght. Van den Bisschop hadden sy mede niet veel heyls te verwachten, ten ware sy inngelijx, waer van hun hoope was gegeeven, haer toe-vlucht wilden neemen tot de Burgondische.

203. Over

1528.

203. Over-zulx is 'er in den aenvangh van 't volgend ende voor onsen Hertogh aen alle kanten ramp-zaligh iaer, een dagh-vaert en nieuwe by-een-komste gehouden, ende daer op van weghen de Burgoensse by een geweeld *Floris van Egmond*, *Iuriaen Schenk* Stad-houder van *Vrieland*, *Geeraerd Mulard*, *Ioost Sasbout*, *Peter Sande*, ende *Peter Geheym-schrijver* van *Holland*: Wt de *Ridderfchap* van *Over-Yffel* *Ian* en *Lubbert Mulard*, *Burchard van Westerholt* *Drofflaet* van *Vollenhoe*, *Burch. van Westerholt*, *Ian Stellingh*. Van weghen *Deventer* *Geeraert Crijt*, *Henrick Plaet-man*, en des *Stads-Schrijver* *Henrick ter Spillen*. Van *Kampen* *Lubbert van Hattem*, *Geeraerd Burchard*, *Ian Vecht*, *Timon Veen*, met haer *Schrijver* *Ian van Breda*. Van *Zwol* *Ian Harberden*, met hun *Schrijver* *Werner van Puffingen*: alle welke hunne zeghelen hinghen aen zeeker een brief, die onder andere dingen mede-braght, dat de *Keyfer* op sijne kosten *Vorst Karel*, zoo langh by noch eenighe plaetsen in *Over-Yffel* in-had, zoude beoorloghen, ende hem met zoetigheyd ofte quaedheyd daer toe brenghen om het hand-vest, waer by sich de *Bisschop* en die van *Zwol* tot eene geld-boete hadden verplicht, wederom te langhen. De beden en schattingen, welke den *Bisschop* tot onder-houd van den oorlogh plaghten te volghen, zouden nu den *Keyfer* volghen. Hier over werd 'er van den *Bisschop*, wegen den winter-tijd een deel volx afgedankt, maer by de *Gelderse* noch meer aengenoomen. Wanneer *Roffem* daer na met 2000. voet-knechten in grooten haest op-gelicht, na den beneden mond vanden *Rhijn* af-quam, ende aldaer met *Rit-meester* *Vijt van Munster* sich van ter zijden wat gingh vertreden; had hem de vyand bykants beloert en op-gelicht, ten ware de syne hem ter rechter tijd hadden ontzet. *Middelwyl* quam daer tydinghe, dat die van *Geelmuyden* over den *Yffel* gaende in de boerschappen op de *Velouw* hier en daer den brand staeken. Op welke kondfchap *Roffem*, de belegeringh tot op een beter tijd spaerende, syne troppen weder naer *Utrecht* heeft gevoerd. Naderhand heeft hy etlyke sterkten in de broekachtighe kleye van *Abkoude*, ende aen de *Vechtstroom*, *Ham* en *Meyert* met verdragh vermeersterd. De *Vorst*, om aen die van *Over-Yffel* het stroopen op de *Velouw* te verhinderen, bestond in de vryheyd van *Kampen* seekere *Schuer* in te neemen, al-waer de koey-harders teghens den nacht hunne koeyen gewoen waeren te stallen, welke hy in weynighe daghen met een wal en graft teghens allen anval zoo liet bebolwerken, dat het schier een onwinbaere *Vestingh* geleck; de gemeene man noemde het *Koe-burgh*. Hier wt heeft men daghelijx menighe wt-vallen tot voor de poorten van *Kampen* gedaen, ende ook menigerley *schermutzelen* gehouden met die van *Genemuyden*. *Hertogh Karel* was doen zelve binnen *Hattem*, ende liet die van *Elburgh* *schrijvelijken* beveelen, dat, vermits eenighe van de syne omtrent *Wilsen* zich verhoudende *Koeburgh* hadden yerovert, sy der-halven de gedachte *Vestingh* na hun vermoeghen met geschut ende alle behoefstigheid daedelijken wilden bedenken.

204. Wanneer die van *Deventer* het *Stedeken Diepenheim*, 't welk de *Vorst* van *Gelder* met een sterke maght bezethield, hadden aengevanghen te belegheren, ende het begin hier van niet wel en wilde opneemen, zijn sy weemoedelyken weder te rugghe gewandeld. Maer als nu het krijghs-

volk van *Utrecht* een langhe wyl geen geld en had gesien, sprack het trotzelyken om zyne leeningh. Hier op heeft men voor geslaeghen, her hoofd-geld onder de burgerij in te voeren, 't welk echter wt vreesse van een opstand is after gebleeven, ende de *Stad* door belofsteneen zoet spreken der *Oversten* van de wtschuddinghe verschoond geworden: tot dat het lieve geld onlanx daer na overkoemende het hert van yeder een ontfonkte. Daer na hadden drie zoldaeten een aenslagh voor op *Schoonhoven*, ende racten in vrouwelijke kleederen binnen de *Stad*: doch hun bestaen viel averechts en vruchteloos wt; want sy by 't hoofd gegreepen zyn, naer den *Hage* gefonden, ende na voorgaende belydenis door dwangh van pyninghe, aen den hals geftraft. De *Hollanders* hier door gewaerschouwd, hebben hier ende daer waerd-gelders in hunne *Steden* bestelt. Tegens de *Lente* wierden de *Bisschop* en de *Saeten* van *Over-Yffel* verwittighd, dat 'er te *Dordrecht* eene vergaderingh was aenbestemd. Wanneer sy aldaer in degelyk getal waeren t'zaemen-geschoold, wierd 'er dadelyken beslooten, met welke ende hoe sterke troppen ende onder wat *Veld-heeren* men de *Gelderse* zoude te lyve koemen. Voor *Oversten* wierden aengeweesen de *Graven* *Floris van Bueren* ende *Willem van Rennebergh*, neffens *Iuriaen Schenk* *Vry-heer* van *Teutenburgh*, ende gelast, met alle vlijt volk van oorlogh te werven, te weeten 16000. mannen te voet ende anderhalf duysend te paerd. Daer behalven zoude *Schenk* met zoo veele knechten als hy missen konde, zonder vertoef zoo haest de tijd van 't iaer zulx konde lyden, in *Over-Yffel* een begin maeken, ende syne oude bende met nieuwe op-vullen. Daer tegens lieten die van *Utrecht* haere ballingen en alle die om des oorloghs wille in vreedige plaetsen waren gewecken by openlyk dagement in-roepen, dreygende de wederwillighe met een banninghe van tien iaeren boven eene groote geld-boete. Hier nevens wierden 'er voor ses maenden weekentlyken alle *Vrydaghen* bid-ende vast-dagen wt-geschreeven, op dat de oorlogh een voorspoedighen wt-gangh moghte hebben. Dan vermits geen van de verdreevene ofte wt-gevluchte weder binnen keerde, syn 'er door den *Hertogh* ofte syne gesanten nieuwe *Burgemeesters* gemaekt. Doen is mede de *Ruytery*, welke weghen de traeghe betaelingh op nieuws begon te morren, door de *Vorstelyke* lasthebbers in filte gebraght.

205. Den *Dortsen* zit-dagh gescheyden zijnde, heeft de *Vorst*, niet on-weetende wat 'er tot syn after-deel was versprooken, met syn gantse heyr-legher de vleckten aen de *Leck* beslaeghen, om den *Bisschop* in 't weder-keeren waer te neemen en op te lichten. Doch hy was onder weghen te *Schoonhoven* verbleeven, de syne, die ziek waeren van enkel verlanghen, door brieven opweckende, dat sy goeden moed souden hebben ende scherpe wachten houden: hy soude binnen kort met zoo eene maght voor den dagh koemen, waer mede hy onbeschroomd midden door des vyands legher wel derfde heen trecken. Voort daer na wierd 'er mede een boode van *Schoonhoven* met brieven aen de *Saeten* van *Utrecht* afgeschickt, belanghende den handel van *Dort*, die echter, tot groot genoeghen van den *Hertogh* en yeder een, wierd onderschept. De *Vorst* al wederom de geweldighe toerustingh van zoo een verschrickelyk vyand verstaende, liet, om hier tegens verrat te wesen,

1528. Insgelijx syne maght vermeerderen, ende allenthalven last geeven, om een oog in 't zeyl te houden. Insgelijx deed de Bisschop, die doen weder te sloop binnen *Duerstede* was geraekt. Ondertusschen was Burgondien wacker in de weer, om over al volk ende krijghs-gereedschap te verzamelen. Bovenal was het vervaerlijk, dat *Schenk* met de Vriesen en Burgoensse naer den Yffelkant quam aenstooten. Dese roepmaekte by de Geldersse niet alleen verslaeghenheyd, siende dat sy den vyand nu van vooren ende van afteren te verwachten hadden; maer ook by die van Utrecht, die voor de Burgondische en na-buyrige Hollanders, daer sy zoo meenighe iaeren dan met wapenen ende altoos met haet hadden tegen gevochten, niet weynigh en schroomden. In dese verbaesdheyd verhuysden 'er veele van Utrecht, geen moed hebbende dat de Stad de over-hanghende oorloghs-buyen zoude kunnen wt-harden, in 't besonder wanneer voort daer na al dit pack den Gelderssen op den hals quam vallen. Dese zijns door-loopers en vyanden van 't vader-land veroordeeld, ook hunne huysen en geheele inboedel den zoldaeten ten besten gegeven. Waer over 't gemeene volk tegens de stichters van dit werk by den Stadhouder den *Grave van Meurs* met schelden en tieren zoo veel te weghe braght, dat het krijghs-volk de huysen van de voor-vluchtighe moeite ruymen, en alle geweld staeken. In die daghen wierd mede den Burgoenssen opentlijken de oorlogh aengezeghd. De Bisschopse vielen doen wederom in de Voorstad van Utrecht, ende wierpen het vuur in eene van de molens die t'eenmael daer door in d'as raekte.

206. Middelerwijl beval Vorst *Karel* (wel weetende datmen in 't werven van een legher en versterken van een Stad aller eerst van den buyk moet beginnen, die ledigh zijnde geene ooren en heeft om na reden te luysteren) de Stad van Utrecht in allen geval by tijds met allerley voorraad te verzorgen, laetende in de Lente-maend meenighe van koorn en andere noodzaakelijckheyd daer binnen voeren. Met een trock het legher van *Doorn* beter naer de Stad toe. Doen ter tijd koos hy mede *Marten van Rossen Heer van Puderoyen* tot sijn Veld-Maerschaik zoo over het voet-volk als de ruytery, ende schonk aen hem (om sijne deughd, waer van hy tot nu toe meenighe proef-stucken hadde gesien, als door een nieuwen spoor kraghtelijken op te wecken) de thien den van alle gedinghen, brand-schattinghen, en gevanghens die op des vyands bodem wierden gekreegen. Hopman *Aelt van Harderwijk* wierd mede gelast, zoo veel volx ende zoo haest als 't doenlijk was by den anderen te rapen, ende voor ses maenden in huur aen te neemen: gelijk ook de Ritmeester *Ian van Horst*, wiens tijd schier wt was, op nieuws voor een half iaer in sijn dienst bevestighd. Doen is mede des Hertoghs verwant *Ioachim Heer van Wisch* in 't Over-Vierdeel van *Ruermond* tot een Overste en op-ziender gesteld, schier op gelijke voorwaarden als *Rossen*. Insgelijx is *Melis van Zuylen van Nivelle* tot Utrecht bewaerder van 't kleyne zegel gemaekt, *Lubbert de Wail* Schoutet van *Leusden* by *Amersfoord*, *Marten Koolwagen van Eemnes* binnens buyten's dijk; ende *Marten van Scherpenzeel* tot Over-pander. De *Grave van Meurs* liet mede geen vuur wt-gaen, ende was niet zuymachtigh in het plonderen en verwoesten der landen van

Amersfoord ende van alle de geene die den Bisschop mede-stonden: hoewel dit vernielen en plucken weynigh konde helpen tot het eyndighen ofte voort-zerten van den oorlogh, ende daer tegens veel hielpom de land-luyden over al met een vinnighen haet teghen de Geldersse en hunne heerschappy te ontfteeken.

207. Daer na heeft *Rossen*, wt zonderlingh bevel van sijn Vorst, wiens oor-biecht hy hadde gehoort, een stout ende voor altoos roem-ruchtigh stuck bestaende, syne troppen, zonder dat yemand sijn voor-neemen konde na-spooren, westwaerts aen naer *Woerden* gevoerd. Syne maght bestond in 2000. oude knechten, ende 200. ruyteren; hoewel andere van veel minder getal ende slechts van 1300. mannen in alles vermelden: voerende alle Keyserlijke vlagghen, om den Hollanderen geen after-denken te geeven ende als een doekien voor de ooghen te binden. Als dese by *Outwijk* waren t'zaemen-gerot, begon *Rossen* aldus te zwetsen: Tot nu toe hebben wy, vroeme kamer-raeds, als op een hongher-kamp geweydet en magere soppen gegeten, terwijl wy den Bisschop ende sijn schrael en verarmd Sticht bekryghen: Maer nademaal wy nu twee vyanden in stede van een voor hebben, zoo is ons opzet, de Hoofd-stad van den hooghmoedigen vyand aen te tasten, alwaer ghy-luyden het goud en zilver met schepels zult kunnen wt-meezen, ende u zelve voor altoos rijk rooven. Doch wat ick voor een vyand en koop-stad meyne, zal ick aenwijzen wanneer wy een weynigh verder op den wegh zyn. Ghy hebt niet meer te doen, dan my uwen voorgangher ende mede-maet na te stappen. Na dese aenpraek is hy te voet door de Voorstad gegaen. Als sy een mijl ofte anderhalf van de Stad waren, bestond hy het krijghs-volk wederom zoo toe te spreken: Wy zegghen den Hollanderen den oorlogh aen, niet als wel eer door een gezworenen krijghs-boode, maer door het swaerd ende vuur. Voor als nu zoudet den Haghe gelden, het pack-buys van de Hollandse schatten, welke by hen t'zaemen met alle de inwoonders ten roove gaf. Dat de Hollanders in voor-tijden wel kloek en manhaftigh waren geweest, maer nu rijk, loom en bloode; daer sy in tegendeel strijdbaar en bedreeven waren, ook onder zoo een Vorst zout verdienden die alleen gewoon was te winnen ende noyt onder te legghen. De zelve Hollanders hadden verhindert, dat de Bisschop wt al sijn land niet en was gezet, ende hem onder-duymt met volk en geld-middelen onder-stut. Hier tegen moest men by tijds raed doen, eer daer yet in den wegh viel, ende in 't begin van den oorlogh zoo een meester-stuck aenrichien, daer de nakomelingen van zouden weeten te praeten, ende 't welk den vyand ofte onder de voeten ofte immers tot schrick ofte weemoedighheyd zoude brenghen. Soo 'er eenighe onder den hoop waren die zwarighheyd maekten van dat men erlyke Steden van den vyand voor-by moeste trecken, zulke moghten vry weder naer huys wandelen, om door hunne kleynberighheyd desen heerlijken tocht niet te onteeren: hoewel de zaek ook genoegzaam buyten gevaer was; alzoo beyde plaetzen, die sy after haer zouden laeten, armelijken bezet waren, de eene daer-en-boven van kleynen gewicht, ende d'andere zoo geleghen dat sy geen nood van 't geschut en hadden: genoomen ook, dat het volk wt beyde Steden zich by een trock (als 'er buyten twijffel niet en was te beduchten,) zouden sy dan noch schroomen voor een hoop straet-stijpers, schippers,

1528. pers, pelle-wevers ende diergelyk gespuys van onweerbare Hollanders en Vlamingen? Hy wilde de dorpen aen weder-zijden van den Rhyjn bedwingen om tot aen den Haghe toe alle noodwendigheyt te verschaffen. Haer en konden geene stroomen, brugghen ofte berggen op den wegh stuyten; gelijk mede ²s Graven-Haghe poorten, grafen noch wallen en had, ende sy derhalven niet behoefden te vreesen van buyten gestooten te worden ofte met bloedighe hoofden af-geweesen. Waer over sy hem nu voor al gaerne ende willigh zouden na-treeden.

208. De heele menigte riep hem toe; sy waren bereyd hem, zelfs tot in den mond van de hel, te volgen; hy zoude maer voor-gaen daer 'them geliefde, sy wilden hem onbeschoornd en vaerdigh na-wandelen. Derhalven trock hy spoedighliken voor-by Montfoort ende Woerden, alwaer alle vleecken omtrent den Rhyjn, om geen overlafst te lijden, hem te wille waren. Het volk van bezettingh tot Leyden, onaengesien het gierigh was om wt te vallen ende een kans met de onse te waeghen, wierd teghen dank binnen gehouden. 't Welk'er veele deed gelooven ende rond wt zegghen, dezen intocht van de Gelderse een door-gesteeken werk te zijn, ende met stil-zwyghende toe-stemmingh van Me-Vrouwe Margriet aengevangen; gelijk het boosachtigh volk doch gemeenlijken sijne ramp-zaligheyt de Overigheyt te last zoeken te legghen. Hoewel andere dit mede niet en wraeken; om redenen, dat de Hollanders vol geld en goed steekende den Keyfer, niet na behooren ofte na behoef van sijne zwaere oorlogen, met penningen by-stonden. *Rossem* in het dorp *Voorschoten* twee uyren van den *Hage* zijnde, liet een schuyt met een kot ofte twee aensteeken; ofte om dat de bouweren schattingh weygerden, ofte om aen zommighe in den *Hage*, dien hy wilde verschoonen, hier door een loofe en wenk te geeven. Wanneer sy daer natot aen *Rijswijk* ende voor aen 't *Haeghe* woud waren gekoemen, beval hy schielijken de Gelderse vaenen te ontwinden, ende *Gelder* wt te schreeuwen. Alldoen begaf zich yeder op de vlucht, laetende alles van verbaesdheyd in 't wilde staen. Eenighe Raeds-heeren wierpen hun verborghene schatten plotzelijken in de schuyten: andere huerden voor groot geld karren ende waegghens, om haer zoo gemunt als ongemunt goud en zilver wegh te stouwen; geevende al het ander ten besten. Veele, die haer huyl ende vryheyd boven de middelen waerdeerden, verlieden op dit gerucht haere maeltijden en alles, ende vlooden naer *Delft*. *Rossem* had de syne al zoo geschaekert, dat sy van 't Oosten, Westen ende Zuyden in den *Haghe* vielen, ende niemand dan tusschen 't Westen en Noorden naer de Zee konde ontvlieden. Die van *Delft* ziende de *Haghen* aers met heele troppen na haere Stad vluchten, waren mede van de schrick, als van een koude 't zaegh, zoo bezeezen, ende verlieten zich zoo weynigh op haere Vesten, dat sy ze lichtelijken op de aen-komste des vyands zouden verlaeten hebben. Aldus is *Marten van Rossem* omtrent den midder-nacht, wanneer alle dinghe eens zoo groot en yscelijc in de ooren klinkt, binnen 's *Graven-Hage*, den stoel van de Vorsten ende hoogen Raed, onvoorfiens en ongenoodighd gekoemen, zonder eenighen weder-stand te vinden, vermits sy geen vyand dan eer haer eyghen volk te gemoet zaghen;

zoo dat 'er ook boven drie mannen niet en struykelden.

209. Weynighe huysen bleeven ongeschonden en tol-vry. De buyt was des te grooter, des te onverwachter hunne koemste was. Schier Koninghlijke schatten hebben sy in goud, kleederen, zilver ende andere cieraeden wegh gesleept: de oor-kuffens van vederen en tyket wt-geschuddet ende daer tegens met goud en zilver gevuld. Hier ende daer vond men (na dat een yeder de vreesen en zwijmelingh was aengekoemen) de sleutels in de kofferen en kassen steeken. Het Slot wierd aen *Rossem* met verdragh geopend, 't welk hy echter, als mede de brieven van het Hof, in sijn wesen en ongeplunderd liet, gelijk ook de huysen van eenighe edelen zijnde van 't Gelderse bloed ofte gefindheyd. *Middel*er-wijl schreef *Marcus van Wees* Prooft van *Elst* ende *Dom*-heer van *Utrecht* een brief (die nochtans by den Stad-houder van *Woerden* opgevanghen, ende te *Delft* op den land-dagh opgebrooken wierd) op den *Haghe* aen sijn broeder *Christoffel*, waer in hy den *Maer*schalk van *Rossem* over dwars beschuldighde, dat hy hem teghens sijne beloften in desen tocht had over-geslaeghen, ende maecte met een etlyke wt den adel naem-achtigh, waer mede men in den *Haghe* door de vingeren zoude sien ofte straffelijken handelen. Hy verlangde eens enen dagh by haer te wesen, om de vernaemste roer-vinken aen te wijzen, ende onder andere den *† Opper-Raeds-heer* van 't Hof, wt *Zeeland* ende van *Schippers* gesprooten, die een vermæck had om den adel en eerlyke luyden te ribbe-zacken en onderdrucken, die ook de goede *Jonkeren Broesel* ende *Broekhuysen* ter dood had veroordeelt; gelijk mede niet veel heyligher en waren *Mee*ster *Vincent* ende *Caspar Livens*, die met * *bodemerye* en *schip-woeker* een groot goed by een hadden geschraept. Hier tegens *spraak* hy voor de *Renessen*, voor *Ian van Kullenburgh*, *Geeraerd van Poelgeest* die buyten *Leyden* op sijn Huys woonde, om dat die den *Staeten* van *Utrecht* minst hadden tezen gestaen, als mede voor den *Heer Alkemade van Wingerden*, den *Heer van Assendelft*, ende den *Hof-schryver*. Voor de andere als *Raeds-heeren*, voor-spraeken en diergelyk volcken en wilde by niet bidden. Sy hadden nu de broed-binne by de veeren, die over het *Sticht* zoo veel quaeds had geroockent; een plaets, daer de *Hollanders* al over langh gefind waren een * *hooghe vergaderingh*, gelijk 'er te *Parijs* in *Vrankrijk* was, op te richten, ende het *Sticht* van *Utrecht* daer onder te stellen. Het krijghs-volk met roof over-laeden en dronken van weide begaf sich voort tot slempen en hoereeren, ende, geenvyand vindende, vocht tegens de tonnen en 't onweerbare vrouw-volk. Eenighe melden, dat sy 's anderen daeghs voor noens zouden zijn verscheyden; daer andere verhaelen, dat sy, voor 20000. gulden aen bedonghene brand-schattingh gijzelaers en pands-luyden mede neemende, eerst op den drien dagh wt den *Haghe* verrocken zijn, ende haer voorighen wegh weder gekeert, zonder de minste ontmoetinghe, behalven dat haer eenighe boeren van afteren quamen beruyken ende aen-

† *President*. Hy schijnt hier als met een vingher te micken op *Nicolaus Everhardi van Middelburgh*, een man hoogher van waerdigheyt en verstand dan van geboorte, ende die naderhand hoofd wierd van den hooghen Raed te *Meckelen*.

1528. vallen. Daer nevens dwonghen sy schier alle dorpen aen den wegh, om den gedreyghden brand met een gulden reghen en koude schijven wt te blussen.

210. Maer wanneer sy nu Utrecht naderden, wierden sy bericht dat de Bisschop in de Voorstad brand had gestookt, ende de Burgoensse wt haer legher-stad omtrent den Rhijn waren op-gebrooken, om haer van vooren en afteren te gelijk aen te randzen. *Roffem* hiervan onderweezen, stelde terstond de syne, die tot nu toe als dwaelende door een hadden gelooopen ende bangher waren voor den buyt als voor hun leeven, in bequaeme geleeden, ende braght ze neffens zoo een kostelen roof met schuyten door den ouden Rhijn al iuychende en krioelende weder in de Stad, toe-gepronkt zijnde ten deel met zijde en fluweele tabbaerden, tot een verzoonzel van den buyt ende spijt van den Hollandssen adel. Het volk in de voor-steeden verdeeld ende in hunne slaep-steden wat verfrist zijnde, heeft daer na een deel van de plunderagie naer *Arnhem* over-gedraeghen. Wanneer de Bisschop hier op loerde, was *Roffem* voort met nieuwe troppen by de hand, scherpeyken toefiende dat zyne voorighe eer alhier geen schipbreuk moghte lijden. Ende aldus is de buyt behouden en wel over-gekoemen. Van de Utrechtse burghers zeght men dat de meeste aenleyders tot desen tocht waren *Ian van Huchzenbroek*, *Lubbert de Wael*, *Toost van Eyk*, *Michiel de Backer* en etlyke andere. Ondertusschen waren de gemoederen t'Utrecht noch niet gezuft ofte bevreedighd: want als sy verstonen, de Stads-kiste van den Haeghsen buyt tot voortzettinghe van den oorlogh niet te zijn gebeeterd, maer dat de zoldaeten ende de Vorst al den pluck onder sich behielden, daer sy daghelijx wierden geschat en als tot de beenen toe geknaeghd; zijn hier wt zoo onder den adel als den gemeenen man geene kleyne onlusten gezuyrd. Waer over ook *Frederick Vooghd* een van de Burgemeesters tot den Vorst werd afgeschickt. *Karel* om haer te vriend te houden, zocht ze methonigh-zoete woorden af te zetten; voor-wendende dat de buyt aen 't krijghs-volk was gelaeten, om daer na te graegher op den vyand aen te bijten: belangende het ander, daer in wilde hy tijdelyken voor-sien. Onder dit wierden de Haeghsse gijzelaers, die t'Utrecht in verzeekingh zaten, vermits de beloofde 20000. guldens langhzaam voor den dagh quamen, met de overighe gevangens, magherlyken genoegh gediend en als met schip-rogghe gespijst: ende hoewel sy naderhand, op *Arnhem* gevoerd zijnde, betere zaeken hadden, hebben zy nochtans twee volle iaeren in de hechtenis en bangigheyd moeten blyven.

211. Maer *Schenk* aen d'andere zijd met syne troppen over den Yssel-stroom gegaen zijnde, nam voor *Koeburgh*, 't welk deghelyken van de Gelderse t was vast gemaekt, met hulp van de Kampenaers te belegheren. Die van *Elburgh*, siende dat *Schenk* sijn legher om die plaets bereeds had geslaeghen, ende haer-luyden Stad mede van verre dreyghde, smeekten den Hertogh om volk en alle noodzaekelijckheyd. De Vorst vermaende ze goeds moeds te wesen; hy zoude haer ofte *Koeburgh* niet verlegghen laeten. Als *Schenk* onder dit in 't belegh volhardende eyndelyken een tromme-slagher had wt-ge-

stuyrt om de Sterkte op syne naem op te eyssen, ende dees met een bus-koghel, onverhoeds ofte moed-willighlyken, was dood-geschooten; hebben de zoldaeten, wt hevighyde en wraeklust, door de verdrongene landen op twee plaetsen teffens de Vestinghe aengetast, ten laetsten, eenighe waghens met hoy in de graffen stortende, met geweld in-genoomen, ende al het volk den beck-gebrooken, wt-genoomen een ofte twee die naderhand ontsloopen. Dan onlanx daer na heeft men dit des Bisschops volk heerlyken te passe gebraght: 'twelk als sich met sterke hoopen over de Betouw verspreydet had, ende na een voorspoedigh gevecht de *Roffem* wat verre na-gezet, veele vyandlyke vaenen ende een steeuwighe maght aldaer gewaer werd, ende over-zulx verfrickt ende beneepen zijnde tegens beloften, vermits de wreedheeden te *Koeburgh* gepleeghd, te gader is omgebraght, behalven eenighe weynighe die sich met de vlucht hadden wegh gestoolen. *Schenk*, *Koeburgh* met noch eene andere Sterkte over den Yssel-stroom by *Winsbem* vermeestert ende beyde gesecht hebbende, tröck voort met sijn legher naer 't Swarte Water; alwaer sich insgelijx eene Vestinghe van de Gelderse vertoonde, ten meesten deel van den stroom om-vanghen, weike hy met scheepen (van de inwoonders *Potten* genoemd) bestond te bevechten, ende binnen korte daghen in-nam. Daer na quam al het heyr voor *Hasselt*. Onder dit veynsde sich *Roffem*, om den vyand af te locken, een tocht voor te hebben op de Seven-Wolden. De Bisschop desen roep te licht aenneemende, ende giffende, alle Gelderse benden met *Roffem* bereeds over den Yssel gegaen te zijn, had 600. voet-knechten en 75. ruyteren naer de Betouw om aldaer te moeskoppen laeten wt-gaen, die schier alle (vermits *Roffem* terstond met sijn legher te rugghe gekeerd ende noch niet voor-by *Zutveen* was gekoemen) zoo een deerlyke neder-laghe, als gezeght, geleeden hebben. Wanneer de klank van deze over-winninghe den Burgoenssen in de ooren klaterde, is het Slot *Meyert*, 't welk de Amsterdammers zeer benauwden, van het belegh ontslaeghen, zoo haest sy vernamen, dat de Gelderse nieuwelijx weder wt de Betouw van daen komende twee benden van wt-schot daer heen dreyghden te zenden.

212. Op desen tijd is *Schenk*, om dat syne aenslaghen zoo wel wt-vielen, met groote pracht voor Stad-houder (wt den naem van den Keyser als Hertogh van Brabant en Grave van Holland) over 't land van Over-Yssel (gelijk wel eer over de Vriesen) wt-geroepen. De Gelderse Vorst siende Over-Yssel bereeds in de klauwen van de Burgoensse, liet daer en tegens in den Bloeymaend alle Standen tot Utrecht by een laeden, ende op de gewoonlyke wijze een nieuwen Bisschop over het Sticht kiesen, te weeten *Frederick* Grave van *Bichlingen*, een man van een vernaemde stamende Dom-heer tot *Kolen*. Den volgenden dagh schickten de Staeten aen die van *Amersfoord*, die tot noch toe sich on-zijdigh hadden getoont, een brief van zulk een beslagh: *Hoe sijn gesind waren, onder een Geestelijck Vorst ende de bescherminghe van H. Marten, gelijk voor been, te schuylen. Ende want de Bisschop Henrick van Beyerren, sijn ampt en alle deughden vergeetende, veel tegens sijn eed ende tot after-deel van de gemeene vryheyd had bedreeven, ende noch onlanx de landen*

† Siet op 't voorighe iaer.

1528. van Over-Yssel de wereldlijke band onderdaenigh
gemaekt, ende te beduchten stond, dat hy 't by de
woorden niet en zoude laeten blijven; hier over
hadden sy, om hunne vrybeyd ende 't recht van de
kerk tegens de Hollanders te hand-haeven, als mede
tot weder-bekoeminghe en heelinghe van 't geen be-
reeds ontvreemd ofte verbrooken was, op gisteren
in de vergaderingh der Staeten den doorlichtighen
Grave van Bichlingen met eenbellighe stemmen tot
Kerkelijken Mombet verkozen, om beyde land-
schappen na oude wyze ende daer na als Bisschop te
bedienen; voor-behoudens den Hertogh van Gelder
en synen erven het recht van ervelijke beschermingh.
Niet twijffelende, ofte sy-lyden zouden hier in
mede bewillighen; nademael sy tot nu toe met Hen-
rick van Beyeren niet en hadden t'zaemen gespan-
nen. Onder dit was Schenk al doende met het
beleg van Hasselt. De Hertogh van Gelder, de
teghenwoordighe maght ofte ook de wille der
burgeren ende de weynigheyd van 't krijghs-
volk mis-trouwende, had daer en boven in de
stille des nachts 600. gewapende in verdeckte
scheepen binnen de Stad doen koemen. Ende
om dat hy, aen zoo veele hoeken teffens ge-
dreyghd zijnde, te veyligher moght bestaen;
heeft hy, loopende den oorlogh, met den Grave
van Buren Floris van Egmond, Vry-heer van
Leerdam, Yffelsteyn en Kranendonk, in 't by-
zonder eene stille-zaet doen beraemen, welke
genieten zouden de Vorstelijke landen in 't Bo-
ven-vierdeel, ende voor al de Heerlijkheden
van Kessel en Kuyk; ende zulk ten over-staen
van Joachim van Wijtenborst Land-vooghd in
die gewesten, neffens den Raed van Ruermond
en Venloe. Of die van Nymegen die mede nazoo
een besteck verlangden, hier zijn in begrepen
geworden, daer van en heeft men geen bewijs.
Omtrent desen tijd liet de Keyser doorgaens in
syne landen, in 't byzonder die aen Gelderland
en 't Sticht aenbuerden, wt-kondighen, ende
een onbepaalde vergiffenis toe-zegghen, aen
allen den geenen, die wt berouw zich van de op-
roerighe af-zonderen, ende sijne genade begeerden te
om-bessien.

213. Die van Deventer door gelijk een brief
† onder-taft zijnde als de Amersfoorders, ende
genoodighd om met den Staeten van het On-
der-sticht in eene nauwere vereenigingh te tree-
den, ende neffens hen den nieuwen Bisschop
Frederick aen te kleeven; gaven, steunende op
het Keyzerlijk ontzet, niet veel gehoors ende
bykants zulk een bescheyd: dat sy altoos hadden
belieft en voor waerd aengenoomen den Heer van
hen-lyden gesteld, dan nu iaer op iaer enkel verdriet
en eene grondelijke verderven tot een loon ontfan-
ghen van dese hunne, hoewel aen een vreedigh en
goedertieren Vorst beweexene, geoorzaemheyd;
zonder van hen-lyden, of sy wel t'zaemen aen eenen
Heer met eed en hulde verplicht waren, eenighen
troost ofte ontzet genooten te hebben: onangestien
sy ook steeds den vrede na-geiaeght ende de Triersse,
verbiende dat sich d'een des anders Steden ofte
lyden zoude onder-winden, met 50000. guldens
hadden gekoft, ende daer toe landen, lyden en sloten
verlaeten. Dat daer en boven de Vorst van Gelder
sijn krijghs-volk binnen Utrecht had geschickt, als
voor heen binnen Zwol, de onverwaerde Stad van
Hasselt vermeerst, ende de ellendighe land-zaeten

van Over-Yssel met roof, dood-slagh, brand-schat-
tingh en dingh-tal vinnighlijken vervolgh; daer sy
wel menighvoudighe dagh-vaerten om hadden ge-
houden, doch met dese vrucht, dat sy in grootere on-
genade waren vervallen ende wijder van de vrede
en hun oogh-merk af-gedwaeld, hoe sy meer hadden
geweeken en over sich genoomen: alleen, om dat sy
hunne eeden en wettighen Heer hadden geweegert af-
te gaen ende op sich te laeden eene ervelijke dienst-
baerheyd. Dat men mede daer op hadde gedronghen,
van de Stad van Zwol, niet tegenstaende sy in de
eetwighhe vrede mede was bededinghd, over te gee-
ven, om bloods hoofds, barreroets ende naeke in een
linnen kleed genade te begheeren, daer toe noch een
zwaeren penningh op te brenghen, ende daer voor,
tot des Hertoghs keur, gijzelaers te stellen; nademael
men de zeghelen en brieven van de heele landfchap
geen geloof woude geeven. Dat de Bisschop door dese
weder-spanninghe van sijne hoogheyd en op-komsten
ontzet zijnde, noch by sich zelven de maght hebbende
om sijne schaemele onderdaenen voor zulke baldae-
digheyd te waeren, beter had geoordeelt sijne landen
aen den Keyser, sijn Over-heer ende een voor-stander
en hoofd der Christenheyd, over te draeghen, dan in
handen van sijne gezworens vyanden: welken
Keyser sy dan ook, met voor-bedachten raeden be-
lieven des Bisschops, voor een Erf-Vorst ontfanghen
ende hem al hulde en eed hadden gedaen, ende nu
noch oyt en zouden ontvallen; over-boodigh zijnde
dese hunne daed voor God, voor den Paus ende de
ganse wereld te verantwoorden. Moegende niet te
min lyden, dat die van Utrecht in haere zelf-wil-
ligheyd en verkeerde heyligheyd voort-voeren, ende
zich beholpen zoo sy best konden. Geschreeven on-
der het zeghel Ians van Buckhorst ende Reynolds
van Koeverden van wegghen de Ridderfchap,
ende der Stad van Deventer van wegghen de Ste-
den. Het op-schrift hield aen de Staeten des
Neder-Stichts van Utrecht, ende aen den
Maerschalk Marten van Rossem Heer van Pude-
royen.

214. Middeler-wijl yverde Schenk in sijn
aengevanghen werk, benauwende Hasselt aen
alle kanten, ende het gefchut op twee plaetsen
plantende. Ende hoewel de muiren zoo waren
in-geschooten dat men door den in-breuk hadde
konnen in-dringhen, moest de vyand nochtans
te rugghe wijken; gemerkt de belegerde, op
het aandrijven van hun Over-hoofd Bernhard van
Hackfort, van binnen zulke werken en grachten
hadden af-gesteeken die voor een muir moghten
verstrecken; met een hooghe wal; waer
after het volk in sijne geleeden stond, 't welk de
aenloopende met schippers-haeken ofte spieffen
neder-velde, ofte wt de verborghene hoeken
onder de voeten schoot, ende de graft alzoo met
dooden op-vulde. Schenk sijne hoope ter zijden
zettende van de Stad voor dien tijd te ver-
heeren, braght sijn volk weder in 't legher, ende
zond van stonden aen, eer de verslaeghene waren
wt-getrocken, een boode, die, na verkregene
vry-geleyde, de doode lichaemen vorderde tot
de begraffenis. Men liet weeten, dat hem onge-
weyerd te zijn, zoo haest sy ze de kleederen hadden
wt-geschuddet. Ende alzoo heeft men de dooden
den anderen dagh in twee schuyten wegh ge-
voerd. Daer na hield Schenk de syne eenighe
daghen in de hutten, zoo om de gequetste te
doen helpen, als om dat de schaersheyd van
kruyd en voor-raed hem tegen dank dede rusten.
Dan wanneer hy voort daer na wt Holland

† Exat epistole huius exemplum in bibliotheca
Wittenianâ.

1528.

ontzet kreegh, onder-stond hy, veel heftigher dan te vooren, de Stad met zwaere stucken te begroeten. Maer de Burgoensse die wat te na onder de wallen quamen wierden van nergents meer dan wt de verhoole ne gaeten beleedighd. Behalven dat de vrouwen ziedende terre, peckkrantsen, steenen, en vuur-pijlen onder het vechten aendroeghen, ende zomwylen zelve van de wallen af-goyden. Waer over Schenk, door dese neder-laghe ontroerd, syne maght al wederom moest af-voeren. Doch nademael die van de Stad van kooren en kruyd armelyken waren voor-sien, drongh haerde nood, eersich Schenk wederom tot een storm op-schortede, den anderen dagh om t'zamen-spraek en middelen van verdragh by hem aen te houden. Onder dit schickten sy onder de hand een boode aen den Vorst, ende gaven hem door brieven te verstaen, waer het hen aen ontbrack om het beleg staende te houden. Wanneer daerna de gezanten met wille van Schenk in t'leger quamen, bestrafte hy heuffelijken der burgeren hard-neckigheyd, ende vermaende ze, *meer te letten op het algemeen welvaeren dan op den raed van eenighe weynighe in t'byzonder, eer de nood aen den man quam: hy wilde ze (sy zouden t' slechts aen hem stellen) verdragbelijke voor-waerden vergunnen.* Wanneer men hem de voor-waerden af-vroegh, zeyde hy; *sy zouden, behoudende hun leven ende middelen, de Stad, ende de op-reyders van dese af-valligheyd, Wiffingh en Ketel, levendigh over-geeven. Het krijgsh-volk zoud in sijne daghelijxe kleedingh zonder wapens ende met stoxkens wt-gaen. Dit zouden de gezanten in de Stad her-boodschappen, doch in zeer korten tijd hem weder bescheyd over-brenghen.*

215. Die van binnen, ende met naemen de Gelders-gefinde hielden haer zoo quaelijk en vreemd, dat de gemoederen nauwlijx waren te koelen. Onder dit was de boode aen Hack-fort te rugghe gezonden met bescheyd, *dat hy de Stad, als voorheen, ridderlijken zoude tegen houden, ende binnen twee daghen hulp, nooddurft en ontzet te gemoet sien.* Dan de brief-draegher door onkundigheyd van de weghen van het rechte pad af-raekende, had het ongeluck van onvoorsiens after-haeld te worden. Schenk wt de brieven verstaende wat de Geldersse in den sin hadden, maekte van stonden aen verspieters wt, om haer in het wt-koemen gaede te slaen, ende liet met een die van de Stad die hier niet van en wisten, na den wt-gangh van de wapen-rust, op nieuws door praeciens onder-tasten, als mede de stucken, tot vergrootinghe van den schrick, klaer maeken. Sy dan in t'leger by Schenk koemende wierden straffelijken beiegend, *dat sy op hoope van ontzet, alleen in schijn een loozelyk bestand en verlenghenis van tijd gezocht hadden; waer over hy nu sijn voorigh bod niet en begeerde te veranderen.* Hier tegens verschoonden sy haer, *dat men het in-nemen der Stad hen niet en konde wijtten, maer een louter bedrieff was van den Hertogh en de Geldersse, in welker maght het gebied ende de sleutelen der poorten waren: hy zoude zachter te werk gaen, niemand wt-dinghen, ende de bezetlinghen met hunne vaendelen laeten wt-trecken.* Schenk zeyde met bondighe woorden hier op, *sy zouden dan zonder kruyden koghels wt-gaen, ende in een heelen maend tegens de Burgoensse niet dienen.* Onder dit kreegh Schenk tijdinghe, dat Rossen met 2000. mannen te voet en 200. paerden naer sijn legher quam aenzetten. Derhalven heeft hy dadelijken op-gekraemt,

ende sijn legher in t'gesicht van de Stad slagh-vaerdigh gemaekt. Rossen en was mede niet weygerigh, hoewel geensins zoo maghtigh aen volk, ende liet, aengesien hy sich meeft op de ruytery verliet, de syne van gelijken in geleeden verdeylen. Doch Schenk sijn geschut te werk stellende vernielde veele van de Geldersse, ende dwongh Rossen om te rugghehen, die evenwel sich dicht by de Burgoensse neder-sloegh ende al wederom een sprongh scheen te willen doen, ten ware hy voort daer na den wt-tocht van de bezettinghe ende het over-gaen der Stad had vernoomen. Een luttel te vooren hadden de Geldersse, om den vyand te verspreyden, eenighe schaeren onder t' beleyd van Henrick van Wisch omtrent Ruermond en Venloe by een gezaemelt, die behalven haere krijgsh-gereedschap voor eenighe daghen mond-kost mede-droeghen. Als dese den Maes-stroom waren over-getooghen, om in de Meyerye van den Bos te stroopen; zijn de Bossenaers, die op hunne komste vervat waren, onder Diderick van Barenburgh den Stedehouder van den Grave van Buren, van gelijken op-getrocken, die ze met zulk een geweld aenrandden, dat schier alle de vijf benden verstroyd en geslaeghen wierden, ende zulk tot wraek van de Bisschopse * onlanx in de Betouw

* Siet op
het 205.
hoofd-
stuck.

216. Het overgaen van Hasselt veroorzaekte tot Utrecht ende by de Geldersse geene kleyne mis-moedigheyd; te meer alzo'er een gerucht liep, dat Floris van Buren de krijgsh-maght van Holland over al by een gaderde. Immiddels gebruykte de door-trapte Vorst zoo een spitsvinnighen streek tegens de Bisschopse. De Bisschop had te Duer-stad by hem twee benden voet-volx ende 200. ruyteren, die hier ende daer tot veroveringhe van de kleyne plaetsen wierden gebefighd. De Vorst om haer te verstricken heeft een bedriegher op-gemaekt, die van wapens en draght opeen Keyzerlijken boode wel geleck, met by-voeginghe van een Priester om alle vermoeden t'eenmael wegh te neemen. Dese gaf hy een loofen brief mede, waer by de Bisschop vermaend wierd, *op staende voet sijn volk naer Wijk te ontbieden, ende het te vermengen onder 2000. Keyserlyke zoldaeten, die by de hand waren, om dan gelijker-hand in de Over-Betouw op buyt te loopen.* De looze van haere koemste zoude wesen een op-gaende vlamme. De Bisschop telic-geloovigh ende in den krijgh niet zeer bedreeven zijnde, beval den synen op dit vuur-teyken over den Rhijn te vaeren; gelijk sy ook deden. Dan op den besprooken plaets koemende wierden alle verrasselijken van het aldaer ter schuyl leggende krijgsh-volk neder-gehackt ofte onder-schept, ende weynighe van hungeberghd. Terwijl die van Utrecht hunne bezettinghe wt bangigheyd binnen hielden, waren de Burgoensse met groote hoopen het vlacke land al plonderende over-getrocken, ende na t' verbranden van eenighe buyten-huysen aen de west-zijd van de Stad, weder na haer legher verscheyden. Hier over lieten de Geldersse alle de stroye daken buyten de poorten af-breeken; ook de hoven, struyken en boomen om de Stad om-houwen, opdat het geboomte in het aenstaende beleggh, daer sy voor schroomden, den vyand niet te passe moght koemen, ende hen den vryen wt-sicht over de omme-landen beletten. Met een heef men het Melacten-huys buyten de vesten t'zaemen met het

1528. het Klooster *Vreden-dael* in as doen verstuyven. De Raed beval mede in die daghen de geslachtwapens van Bisschop *Henrick*, binnen de Stad op-gericht, af te werpen; ende den Beyerffen naem wt de rolle der Bisschoppen wt te schraben. De dagh was om-gekoemen, dat de dorpen ruffchen *Leyden* en *Woerden* de brand-schattinghe moesten op-legghen: waer over het krijghs-volk hen op den hals quam, 'twelk in het rooven min ofte meer tegenstands vindende op den drieden dagh weder behouden binnen keerde. Daerna zijn 'er over en weder menigherley schermtuzelen en strooperyen voor-gewallen. Ende is de Bisschop op den 12. Mey zelve tot *Amersfoord* gekoemen, alwaer men den anderen dagh op sijn begeeren den Raed heeft geladen. Doen liet hy door † *Affensteyn* een langh-teemighe reden doen tegens den onrechtvaerdighen handel van den Hertogh van *Gelder*, wiens maghtrighe wapenen hem hadden benoodight den Keyzer tot by-stand aen te zoeken. Vorders zeyde hy den *Amersfoorders* dank van wegghen haere schuldighe trouw aen hem betoond; zullende over-zulk noyt gebenghen, hoe het ook met den oorlogh moghte af-loopen, dat haere vryheeden ende keuren van yemant geschonden ofte verminderd wierden.

217. Onder dit is de Grave van *Buren* in het wt-gaen van de *Lente* wt het legher aen de *Leck* op-gebrooken, treckende met de heele maght trotzelijken voor-by *Utrecht*, ende, na 't aen-steeken van eenighe huysen, naer den *Eemstroom*: alwaer hy het *Slot* van *Eem-brugghe*, na gedaen geweld, met verdragh in-nam. De bevel-hebbers van dese plaets waren *Rodolf van Ittersen* een verdreeve *Zwollenaer*, *Maurits Pannecoek* van *Nijkerk* een kloek en wel belet man, ende *Werner van Grol* Schoutet van *Harderwijk*. Dit Huys bezet zijnde, heeft *Floris* sijn legher en al den wros door de *Velouwtie* heyde naer *Hattem* aen den *Yssel*-kant over-gevoert: daer hem volgens bespreck de Grave van *Emlden* ende *Schenk* tegen quamen, die hunne maght by een smeltende in den morgen-stond met drie onder-scheydene leghers het *Stedeken*, 't welk kleyn van begriip is, rond-om vast beslooten. 't Gebied over de *Stad* en 't *Slot* was by *Herman van Hell*, een man van bekende dapperheyd, die in dese belegeringh merkelijke eer heeft in-gelegh, ende een weynigh voor heen een by-stand van 300. voet-knechten binnen de *Stad* hadde ontfanghen: welke des te gevoeghlijker het beleghe scheenen te zullen wt-harden ende te meer spels maeken, hoe sy minder hadden te bezetten. De *Burgemeesteren* *Casin van Iffel* en *Arend Aelten* moeyden sich mede met de krijghs-pleginghe, op dat de burgerye voor zoo een geweldighen zwerm niet en moghte bezwijken. De hop-mans *Bernhard Ketel*, ende *Aelt van Harderwijk* vermaenden ins-gelijken het volk, om door het af-schijnzel van haere deughd lof by de na-koemelingen ende gunst by den Hertogh te verwerven. Nauwlijx had *Floris* drie daghen met het planten van 't geschut en leger-plaetsen te bestellen toe-gebraght, of hy deed de *Stad* voort op-eyssen, verhoopende,

† Pontanus noster Arnoldum Abstemium hic vocat, quem alibi recte Wolfgangum appellat, nisi forte frater vel agnatus fuerit Wolfgangi.

terwijl de schrick in sijn eerste beginzel was, flux tot syne wille te koemen. Maer sy sloeghen zulk † rond af, moedelijken antwoordende, bereyd te wesen voor hun Vorst en Heer te leeven ende te sterven. Hier over wierd het geschut dadelijken vervaerdighd, ende de mueren aen twee hoeken wt vijftigh groote stucken van vier uyren 's morgens tot aen de driede uyre 's achter-noens steeds en dapper bestorind. Met een zijn de zoldaeten met hunne Oversten door de gescheurde mueren en wallen in-gebrooken, houdende by beurten de wacht zelfs binnen de vesten der *Stad*, ende daer na met een sterken aenval aen alle kanten op den wal gedronghen. Doch aengefen de belegherde geen arbeyd en ontzaghghen, ende den vyand wt de bol-werken en verhoolene gewelten allenthalven bezerden, quetsen ofte onder den voet schooten, ende de beleggers op dien dagh niet zonderlinx zaghen te verrichten, dan nu twee ofte drie reysen after een met bloedighe koppen en langhe neusen waren te rugghe geweest; was 'er aen weder-zijden als een kleyne en stil-zwijghende stil-stand. Maer de *Burgondiers* voor een oneer reekende, zoo een slecht *Stedeken*, zoo sy 't noemden, en kleyn nest niet te kunnen winnen, begonnen onlanx daer na veel geweldigher dan te vooren den storm te hervatten.

218. Terwijl het gevecht noch duyrd, is *Ernst Schenk* de broeder van den *Vriessen* Stadhouder in het roekeloos beklimmen van de vesten neffens andere met een koghel ter aerden gellaeghen, ende schier in den zelve ooghenblik *Geeraert Langhe* Bewaerder van 't *Slot Arkesteyn*. Waer over de burgerye, nu wat ledighen tijd hebbende, sterk doende was met de wallen aen te vullen, nieuwe kuylen met stroy over-deckt daer nevens te delven, ende niet met allen te verzuymen 't welk sy eenighsins tot zeekeheyd van de *Stad* konden bedenken. In den volghenden nacht is 'er voor de burghery een treurigh maer voor den vyanden een zaligh voorteyken verscheenen, te weeten een *Borgoens* kruys aen de lucht, recht boven de *Stad* sich openbaerende; waer wt de belegghers wilden besluyten dat de plaets binnen kort in haer geweld zoude wesen. Doch eenighe *Hattemers* zochten dit te duyden op *Andries*, den *Beschermheyligh* van de *Stad*, als of die haer-luyden nu zoude willen ontzetten. Dan de morgen-stond wees het teghedeel wt. Alzoo de *Hoenvers* poort, waer op de vyand met schieten ende anders maghtigh geweld hadde gedaen, op dien tijd neder-stortende, aen die van buyten een ruymen en openen wegh tot in de *Stad* baende. Welk ongheluck de troosse gemoederen van de burgers, die anders tot een langh-duerigh beleghe gehard waren, 'teenemael deede verslauwen. Andere melden, dat de *Burgondisse* op-genoomen hadden het *Slot* van de *Stad*, 't welk van sterktes halven in *Gelderland* sijn weder-gade nauwlijx en vond, op dien dagh veel heftigher dan voor heen aen te tasten: doch dat die van *Hattem*, vreezende dat sy ten laetsten onder zouden legghen, ende zoo menighe en heftighe stormen niet konden af-weeren, na 't legher gezonden hadden om vrede te maeken. De voor-waerden waren schier dese: *De neder-laghe*

† Corpore parvus erat Tydeus, sed maximus armis.

1528.

van de vyanden ende aensienlijke mannen zoude den burgheren tot geen nadeel strecken: Hattem zoud, onverkort den burgeren hun goederen en leeven, aen den Burgondissen werden in-geruynd, ende het volk van bezettinghe, mids over-leverende sijn geweer, tot de Stad verhuysen. Aldus gedaen op den 13. van den Soemer-maend, den anderen dagh na de storminghe. Daer na is het Huys te Levena-dael by Rhenen door 150. Bisschoplijke ruyteren, die by onghewal omtrent Rhenen moes-kopen, den Gelderssen onvoorfiens onthandighd. Maer die van Elburgh, de naefte bueren van Hattem, om niet weder de ongenade van den Vorst te smaeken, lieten hem door brieven eerst raed vraeghen, wat sy in den uystersten nood te doen ende van hem te verwachten hadden. Karel ontbood weder; sy zouden (nademaal hy voor dien tijd geen volk en konde ontbeeren) de beste voorwaerden die sy moghten voor haere Stad bedingen. Alsdoen schickten sy zonder vertoef naer den vyand, die alle geweld zouden verbidden, ende sich op bescheydenheyd van Floris over-geeven. Ende alzo hebben sy vyands volk in-genoomen.

219. Hier op hebben de Geldersse haere Sloten by Deventer aen den Yssel door een schielijke bevingh verlaeten, als daer waren *Altenae*, *Kijk in de Pot* ende de *Morgen-ster*. Hier mede waren die van Deventer zoo in-getoomd geweest, dat hen de scheeps-vaert gantseflijken was belet, ende sy niet anders dan met karren en waghene haere mond-kost wt Westfaelen konden bekoomen. Waer over die van Deventer nu van dese breydelen en hand-kluysters verlost, de zelve plaetsen met grooten yver t'zaemen met de wallen onder den voetsmeeten. Het steen-werk van de *Morgen-ster* is in de Stad gevoerd; ende daer van het Waegh-huys, 't welk noch aen de merkt staet, kortsd daer na op-gebouwd, draegende tot eeuwighen heughenis en verwijtinghe de vertooninghen van een *Morgen-ster* ende een hoofd in de *Pot* kijkende. Op den zelve tijd zijn mede de vaste plaetsen *Nyenbeek* en *Tulpick* by de Geldersse van zelfs aenigsteeken, ende alzo geheel Over-Yssel den Keyferssen vry gelaeten. In die daghen was *Amersfoort*, zoo men geloofd, mede beloerd van den Hertogh van Gelder, onder het bestuyr van eenen *Wester-veld*, den knecht van de *Groef Drost* van *Erkelens*, ende van *Wolf* een Geldersman. Dan het bedrogh al te vroegh aen den dagh koemende is cer den dreygheren dan den gedreyghden voor de scheenen gesprongen. Na het over-gaen van Hattem en Elburgh spoedede sich de Grave van Bueren voort op den 14. van den Soemer-maend naer *Harderwijk*. Het geschut was, om de moeylijkheyd van de wegghen, met scheepen over den Yssel ende de Zuyder-zee aen strand gebraght, ende wat laet in 't legher gekoomen: 't welk daer na aen vier verscheyde hoeken tegens de Stad wierd gericht, ende zoo wel aen de zee-kant als aen de land-zijd. Op den 28. van den maend wierd 'er van der Sonnen op-gangh tot aen 's anderen daeghs te acht uyren over eenen boegh afgrijselijken los gebrand. De burgers siende den muer alzo doorboord ende aen flaters geschooten, dat het voetvolk door de graften, met puyn schier toe gedempt; eene openingh naer de Stad had, zochten t'zaemen-spraek om sich over te geeven op gelijke voor-waerden als die van *Hasselt*. Dan alzo dit door den beughel niet en konde, keerden sy weder na binnen. Ondertusschen donderde

Schenk met alle maght op de vesten en toorens, doch nergens meer dan aen de zee-kust. De Raed merkende, dat sy tot langher belegheringh maght noch voor-raed ende ook van buyten geene hoop van ontzet en hadden, zond wederom eenighe van de vernaemdste naer des vyands legher, die de Stad op genade van de Burgondisse over-droeghen. Het Hollandse laer-boek meld, dat de *Harderwijkers* verstaende het over-leveren ofte goed-willigh verlaeten van de nabuerighe plaetsen, naer des vyands legher treckende, haere Stad den Grave zouden hebben aengebooden, zoo hy slechts de burgers ongemoeyd en in rust wilde laeten: dan dat *Floris* daer na verneemende, dat de burgers middeler-wijl van den Hertogh bezettinghe in-genoomen ende hun voor-neemen hadden verandert, daer op de Stad zoude hebben beslooten en aengevochten. Doen is het voet-volk ende de ruyterye met stoxkens na krijghs-gebruik op de wijze van gevangens wt-getooghen. De *Rit-meeester Bruyn van Schueren* wierd met eenighe van den adel aengehouden, tot verwisselingh van zommighe Groote diet *Arnhem* noch in hechtenis zaten. Ende is voort daer na *Grave Floris* in 't legher op den naem van den Keyser in-gehuld.

220. Onder dit was Hertogh *Karel* vast besigh tot *Arnhem* met de wallen te her-maeken en aen te vullen, ende alle behoefstighyde by tijds binnen te haelen. Maer tot *Utrecht* was 'er in 't begin van dese tochten eerst oneenigheyd, ende, den klood voort loopende, een groot geraes en bohey ontstaen. Alzo de deftighste burgers zelfs de eerste op-reyders van den oorlogh, te gemoet siende dat het beroyde krijghs-volk voort om sijn geld zoude spreken ('t welk sy, de Stads-kist hol en ledigh zijnde, wt haer eyghen beurs niet en begeerden te verschieten) met menighen half hoopeloos wt de Stad verliepen. De zoldaeten zulx wijs wordende bestonden voort te tieren ende door de Stad te krijten, indien haere bezoldingh noch langher after bleef, wilden sy ze met geweld en plonderen zelve gaen in-maenen. De Stad-houder de *Grave van Meurs*, beschroomd zijnde dat de daed en slaggh op de dreyghementen moghten volghen, liet de Dom-heeren by een roepen, ende vertoonde, in hoe groot een gevaer de Stad stond, ende in 't byzonder de Geestlykheyd; dat het krijghs-volk meer en meer over de quaede betaelingh, ende yeder een over de duerte klaeghde, ende men over-zulx niet anders te verwachten en had, dan een openbaere pluysteringh, indien sy, die by de zoldaeten voor stil-zwijgende rijk berucht waren, by tijds om geene geldmiddelen wt en zaeghen. Doch wanneer sy sich al mede op haere gebreckelijckheyd beriepen, ende dat sy van al het geeven ziek en verarmd waren, ende ook over langh van haere renten niet gebeurt en hadden; hield de Stad-houder haer wederom voor, dat sy zoo veele en noodeloose beelden, goude ende zilvere vaeten in de kerken hadden, welke men buyten hunne schade eensdeels tot geld konde maeken, tot behoudenis van de gemeene zaek en mond-stoppingh van 't krijghs-volk; 't welk alleen 4000. goud-guldens, zonder meer, begheerde: ende eyndelijken niet met smeeken maer met dreyghen beslytende, zeyde, dat de zoldaeten, zoo sy noch twee daghen wilden verbeiden, alsdan in haere huysen zouden vallen, ende alle ees-waeren vernielen. De Gild-heeren hier door verschrickt, lieten

1528. lieten de vergulde bekers, lichters en anderen kerkelijken huys-raed af-haelen, om daer van penninghen te munten. 't Welk by 't over-ge-loovighe volk ontallijke wacheleryen, ook vloeken, ende onsen Vorst overal een quaden naem heeft veroorsaekt. Gelijk men ook hier over in Holland Duytse smaed- en leugen-boexkens heeft wt-geftroyd, van des Munt-meesters beyde handen, die niet alleen gezenghd maer als gesmolten met zeeker beeld in het hanteeren zouden zijn af-gevallen. Onder dit begon het volk van oorlogh te verslappen, ende de Biffchops-gefinde vast raed te sluyten van den Gelderssen by gelegenheyd het geleyde aldaer op te zegghen; waer toe hen als een spoor en sweep gaf de vrees van 't plunderen; te meer alzoo om daer in te helpen *Mathijs Ketel* (zoo de mompelingh liep) met een deel ruyters tegens een zeeker uyt van *Arnhem* wierd verwacht.

221. De Amersfoorders dit verstaende, zijn in de stilte des nachts, die met sijn donker mantelkleed alle bedrieghery ende het rechte wesen van alle zaeken over-schaduwte, naer de Bilt gestreeken, om niet gesien te worden, wach-tende in een Iuffrouwen Klooster niet verre van de Stad op de Geldersse, welke allenxkens naer-derden, ende een boode met brieven voor wt schickten, die door de Amersfoorders onder-vanghen en gevraeghd zijnde, wat daer al schuyelde, hoe verre de Geldersse gekoemen ende hoe sterk sy waren, alles openbaer maekte. Als voorders de Geldersse van het sand-pad op de Steen-straet quamen, ende recht naer de Stad wandelden, deeden de Amersfoorders wt haere schuyel-steden op de voorby gaende een aenval. De Geldersse zoo hard en zoo onvoorfiens wer-dende aengegreepen, ende niet weetende het eygentlijk getal der vyanden, gaven sich, neder-werpande hunne spieffen en wapens, gevanghen, zonder in den donkeren eenighen tegenweer te bieden, hoewel sy in der daed de Amersfoorders in menighe over-troffen: alleen van de nacht en blinde vervaerdheyd over-heerd zijnde: om dat de Goddelijke voor-sienigheyd beslooten had de Stad van Utrecht voortaan niet langher in handen van de Geldersse te laeten. Want voort daer na brouwden drie broeders buyten de Weerd-poorte woonachtigh, after-baxe aen-slagghen, te weten van den Biffchop door de Witte-vrouwen poort in te laeten, die nader-hand met etlijke gras-burghers omtrent de zelve poort ende voort met de verdreevene en den Biffchop heymelijk verstand houdende, aen-weesen, hoe lichtelijken dit was in 't werk te stellen, zoo wegghen de zorgeloosheyd van de wachten als de slappe bezettinghe. Hier op wierd' er een plaets en tijd beraemd, te weten de eerste van de Hoy-maend, om in de wapenen voort na der Sonnen op-gangh by een te koe-men. De looze zoude zijn het luyden van de Jacobs klock 'smorgens ten seffen, ende eene vrouw met een mande aen haer rechter arm, op welkers aen-spraek sy vroemelijken zouden voort-vaeren: met verzeekinghe, dat de poort-sluyter mede het best zoude doen. De 't zamen-gezwoorene hadden al over langh, vermits de nabuerschap, met den wacht-meester en de rot-gezellen van de zelve poorte groote kennis gehouden; zoo zeer, dat sy zomwijlen in het wacht-huys heele nachten al drinkende over-zaten. Wanneer nu de tijd gebooren was, beval

de Biffchop op den laetsten vande Soemer-maend t' *Amersfoort* teghens den schemer-avond de poorten te sluyten, ende het krijghs-volk met 400. vry-willighe burgeren sich in 't geweer te steeken, die naer Utrecht zijn gezonden, met last om zonder onderscheyd aen te houden alle die hen onder wegghen zouden ontmoeten. Wt *Duer-stad* trock mede een vaendel zoldaeten; ende quam *Willem Turk*, hoewel wat laet, insgelijx van de Leck-schants haer met 400. (andere spreekten van 200.) mannen te baet. De meeste drijvers en bel-hamels hier van waren de ballinghen, ende boven de andere door buyt-er-ende wraek-gierigheyd, als sterke treck-paerden, aengevoerd. De poorten in den dagheraed op den gewoonlijken stond geopend zijnde, gin-ghen eenighe buyten de Witte-vrouwen verspie-den, of de baen daer omtrent ook klaer was. Dese hoewel sy door den dicken mist op den naesten heuvel vyandlijke schaeren vermeeynden te sien, zeyden nochtans dat die aldaer op hoope van roof om-zwerfden ende met kleyne moeyten te veriaegghen waren. Waer over de schelm-achtighe poort-waerder de poort t'eenmael open deed; vermits de eed-ge-nooten op dien nacht de schilder-wachten met wijn en bier had-den op-gevuld ende smoor-dronken gemaekt. Daer na heeft men de sluyfen en deuren vanden stroom mede open gezet.

222. 't En verliep niet langh, of de Biffchoppe begonnen de Launenrechtse poort te naeken: alwaer haer in de Voor-stad, als 'er versprooken was, een wijf beieghende met een korf aen den arm, roepende luyder keels: *Gaet voort en haestet u gezellen, de schilder-wacht is al vertrocken.* Sy door dese stemme gemoedighd, verrastten in alle stilligheyd de Stad. Hier over begonnen te schreeuwen en groot geschal te maeken die van verscheydene ghesindheyd omtrent de poort woonden; zoo dat eenighe weder wt-weeken, die nochtans met bootiens daer toe gereed legghende voort daer na weder zijn over-gehaeld. Als de gantse Stad van desen klank waegghde, quamen de Geldersse met etlijke rotten op den Noede, dan wierden door de Biffchoppe tot aen de Jacobs brugghe te rugghe gedreeven: doch op nieuws by een gaderende zouden den Biffchoppen schier de markt ontweldicht hebben; ten ware die met eene gauwigheyd hunne ge-leeden en 't gevecht hadden hervat. De Stadhouder de Grave van *Meurs*, om hem en de syne op de beste wijze te verzeekeren, had de poort van die plaets welke voor een bol-werk konde verstrecken, in-genoomen, welke hy ook man-nelijken beschermde; doch van de onder een krielende menighe over-stolpt zijnde, ende hier en daer met koeghels na-geschooten, siende sich daer behalven van buyten ende van binnen om-ringhd, verliet het bol-werk, na dat hy voor hem enden synen vryheyd bedonghen had van te vertrecken. Ondertusschen was *Willem Turk* met syne knechten ook binnen geraekt. Waer over eenighe van de Geldersse naer het Biffchops Hof ginghen vluchten, om sich aldaer tegens 't geweld ende een aenloop te beter te vers-chantzen: alle andere, die noch op het Hof niet gekoemen en waren, wierden door de eed-ge-nooten, die in ruyterye en voet-volk de andere te boven zeylden, van de stracten gekeerd. De Geldersse siende over al den vyand aendringhen, ende hulp noch troost aen de burgery vindende, welke

1528. welke sy te vergeefs aenriepen, namen een op-zet voor het laetst noch een kans te waeghen, schaekeerende sich in drie hoopen, zoo dat sy den vyand met 400. mannen op de Oude Graft te keer gingen: een ander rot hadden sy in den top van een verheeven huys, weghen sijn prachtygh gebouw *Keyserick* geheeten, verdeylt: het driede was op het Hof gelaeten by de stucken. Maer de Amersfoorders merkende, dat de haere wt het huys *Keyserick* van kant aen gequetst en dood-geschooten wierden, zonden, na dat sy'er een ofte twee met buffen hadden te slaepen geleght, etlijke van de verdreevene van afseren door de huysen staende tegen over *Keyserick*, die aldus de Geldersse tot gehoorzaamheid bedwonghen. Wanneer daer na de Geldersse, die rechtevoort weder en wind en stroom tegen hadden, de zwaere stucken omtrent den Node staende van weghen het regenachtigh endompigh weder niet en konden lossen, waren sy benoodighd sich al aerffelende naer de Ganse-markt te begeeven.

223. De Amersfoorders kreeghen hier wederom alles na wens, ende dronghen met twee troppen op de Geldersse aen. Een gedeelte keerde zich naer de Backer-brugghe, om het Hof te vermeerteren; de overighe vielen losselijken aen op den vyand. Hier over raekten sy aen weder-zijden met spiessen aen een, strijdende heftelijken, dese om de eer van d'over-winnighe, gheene om de schande te ontgaen van 't verlos der Stad: zoodat de straeten en aensichten beyde rood van bloed geverwd waren. Dit treffen zoude langher hebben aengeloopen, ten ware de ruyterye van den vyand door hun inbreuk de Geldersse slagh-ryen hadde ontschaeckelt, ende haer de Ganse-markt te bangh gemaekt: hoewel sy al wederom bestonden by den anderente rotten, ende by de Vis-markt sich al noch schrap te stellen; tot dat sy, achtende haer eer meer dan genoegh bewaert te hebben, in dichte geleeden naer de Tol-steeghs poort vertrocken. De Bisschoppe het Hof verlaetende ende sich vaerdighliken by een schickende, boonden hen wederom slagh. De Geldersse, hoewel nu buyten gevaer zijde, scheenen ten deel noch eens te willen aen-bijten, indien herhunne maets had goed gedocht, ofte yet tot de hoofd-zaak konnen helpen. After aen volghden de Overste *Willem van Gent*, ende hop-man *Dobbel-steen*: die beyde (vermits sy in den Betouwsen slagh met de Wijkse leelijken hadden gehandelt) op de verffe daed wierden gepriemd en neder-gelouwen, schoon sy haer leeven met groot geld zochten vry te koopen. Zelfs eenighe doode wierden van den anderen gescheurd, ende veele in de vlucht door-stooten: Omtrent 100. voetknechten, die sich in den begin binnen daex en hunne slaep-steden hadden gehouden, gevanghen, ende by de 40. ontlijfd. Andere † verhaelen, dat in den aenvangh de Geldersse op de poort, siende de troppen van verre aenstappen, den poort-wachter zouden toe-geroepen hebben om in haest de poort in 't slot te doen: die daer op, gelijk hem den voorgaenden dagh was ingesteeken, antwoordede, dat het Geldersse waren die 's nachts te vooren op buyt hadden gelooopen. Ende vermits sy hem meer en meer

† *Henricus Bommelius à Lamb. Hortensio paulum varians.*

aen-porden, quam een van 't volk aen de Vaert de Bisschoppe daer op met grooter rassigheyd en opgehevene hand aen-voeren, die van stonden aen met heele hoopen in de Stad dronghen. Dat de Geldersse doen het houten schof van de poort lieten neder-zacken, om de in-gesloopenen en buytenstaende te gelijk het wt-ende in-koemen te beletten; doch dat die van de Vaert door hand-leeninghe van eenighe hen-luyden toe-gedaene burghers met bijlen en houweelen, die sy in voor-raed by de hand hadden, aen beyde zijden twee balken ofte dellen los sloeghen, ende daer door genoeghzaeme ruymte gaven aen het voet-volk ende de ruyters: tot dat eyndelijken de Geldersse na een bloedighen en weder-spannighen kamp, siende daer behalven dat de vyand bereeds alle weerbaere plaetzen in had, ende de meeste burghers hem waren toe-gevallen, noodwendelijken de wijk ende de Tol-steegh koosen, om sich te berghen. Daer na is ook de Witte-vrouwen poorte, welke alleen by de Geldersse noch bezet bleef, door geweld van 't geschut mede veroverd.

224. Döcn is de verheerde Stad alle moedwil iammer en wreedheyd over-gekoemen. Sommighe van de vesten, daer die op het alleraeghste waren, neder-glijdende, zaghen wt na een Over-hoofd: andere in zedigheyd naer de munt vluchtende sleeten daer heen al wat sy draeghen konden. Yeder een moest des Bisschops stam-teyken weder wt-hanghen, ende sijn naem op de deuren af-maelen, die voor de pluysteringh en wt-schuddinghe woude bevrijd wezen: gelijk wel eer alle huysen in Egypten, welker posten met het bloed van 't lam niet en waren bespreghd, door den slaenden Enghel wierden wt-geroeyd. De voorighe Stad-houder de Grave van *Meurs* die midden onder het geraes na 't over-geeven van sijn werk de Stad met gemak had geruymt, wierd van het boerengespuy aen de Vecht bekend, weder naer de Stad gebracht, met *Walraven van Weerdenbuygh* en den Rechts-geleerden *Winand van Arnhem* Vorstelijken Raed aengehouden, ende eer langh na getroffen vrede los-gelaeten. De Stad is drie daghen after een den ballinghen ten roove gegeeven, ende de eerste oproet-maekers niet alleen wt-geplunderd, maer ook die naderhand eenighe ampten hadden bedient; als mede veele rijke luyden, om dat sy alleen den Bisschop te gevalle niet en waren verlopen. Voort daer na liet men af-kondighen, dat niemant eenighe van die den Gelderssen hadden de hand geboden zoude verstoppen ofte hulp bewijzen, beloovende den aenbrengher een grooten loon. Alsdoen zijn gevanghen genoomen de Deken *Geeraerd Suykeraed*, de Dom-heeren *Ian Real*, *Marten van Leeuwenbergh*, *Iacob Kyol*, *Arend van Amerongen*, *Frederick Vooghd* Burgemeester in der tijd, *Arent Walven*, *Geeraerd Sem*, *Iacob van Gent*, *Frederick Rijnvelt*, *Iacob Vermaeten*; gelijk ook veele wt den Raed en burgerye, in 't byzonder de geene die de zaak en aenhangh van *Soudenbalgh*, hoewel naderhand van gevoelen om-gekeerd, hadden bestreden. De Opper-deken *Melis van Nyvelt* twee daghen na-gespoord en nergens betrapt zijnde (want het op verbeurte van lijf en goederen geboden was, noch hem noch yemant van de Gelders-gefinde te herberghen ofte te versteeken) na dat hy zonder beklappinghe van yemant, twee daghen in een verachte en flordighe kleedingh

1528. kledingh door de tuynen der hoven ende over de wanden op ende neder had gekroopen en gedwaelt; heeft eyndelijken op de voor-beede van de vrouw van sijn vyand *Govert van Voorn* (door wiens beleyd en aendrijven de Stad meest was gewonnen) het leven noch behouden. Twee vande geringhste burgeren *Gijsbert Otters* en *Henrick de Verken-drijver*, wierden na lange huys-zoekingh wt een mest-vaegh, daer sy zich verborgghen hadden, van 't krijghs-volk wt-getrocken, ende d'een op de Gansse-markt, d'ander by het Raed-huys, beyde te vergeefs biddende om voor recht gesteld te worden, met steek over steek neder-geleghd. De Bisschop in 't begin van de Hoy-maend zelf naer Utrecht koemende, ontbood by sich *Grave Floris van Egmond* ofte wt Holland ofte wt het legher om *Harderwijk*, raed met hem sluytende, ende te gelijk een bid-dagh, om het veroveren der Stad, wtschrijvende. De Geldersse, die noch te *Rhenen* laghen, wt hunne voor-vluchtighelands-luyden de neder-laegh van *Utrecht* verstaende, als mede om dat de Burgoensse, zoo de spraek liep, van *Harderwijk* op-braken, ofte om andere redenen, verlieten op den zelve tijd de Stad, ende ver-trocken met pack en zack dieper in naer *Gelderland*.

225. Ondertuffchen beval de Bisschop tot *Utrecht*, door oor-blaesery meest van sijn Raed *Wolfgang van Affensteyn*, een stiers en bloed-gierigh man, eenighe gevangens naer de Beestemarkt te brenghen, te weten *Govert Koningh* Schout van de Stad, *Gijsbert Verhaer* ofte van der *Ha*, *Cornelis Hack*, *Jacob Blom*, ende *Claes Poutwessen* Peltser, aen welken allen hy zondervoor-gaende aenklaghte ofte verhooringh (vermits hy ze voor de byzonderste aenstokers hield van de verleedene op-roeren) in 't gesicht van *Wolfgang* ende om-itaen van de ruytery, de hooften liet af-slaen. De rompen der lichaemen laghen tot aen den avond opentlijken ten toon, ende sijn van de naefte maeghen door veel smeekens en giften geloft ende ter aerden besteld. Op den 15. van de Hoy-maend heeft sich *Wolfgang* wederom met de ruyterye op de zelve markt begheeven, ende belast insgelijx wt de boeyen te haelen *Ian Wijk* toe-genaemd *Kromvoet*, *Cornelis Vermaerten*, *Geeraert Feyt*, *Jacob Eck* ofte *Eyk*, *Peter Borduer-werker*, *Cornelis* ofte *Geeraert de Roy*, *Willern Knijf*, die van gelijken sijn onthald: behalven *Peter Kop*, die middeler-wijl door het heymelijk gemack was ontsloopen. Daer na keerde de Bisschop met alle de ruyterye weder naer *Duerstad*, treckende wt den stock mede de Ridderen *Iuriaen Solm*, *Thonis Veenrode*, *Govert Koenredorf*, ende *Ian van Huchtenbroek*; welker vrienden den *Grave van Hooghstraten* Stad-houder van Holland in de armen namen, ende baden dat men, dewijl 'er alreeds bloeds genoegh was geplenghd, de straffe vande overighe tot aen syne over-koemst moghte opschorten. Doch alles om niet; alzo de Bisschop in syne onstuymigheyt voort-vaerende, eer de brieven van *Mechelen* hem ter handen quamen, *Thonis Veenrode*, om dat hy onder de Geldersse Schoutet was geweest, ende den Rechts-geleerden *Koenredorf*, vermits hy belangende het recht van den aengevanghen oorlogh syne pen tot afterdeel van den Bisschop had gebruykt, beyde in een lederen zack liet naeyen, ende te *Wijk* by het Slot in den *Rhijn*

werpen. Dese wraek-ende bloed-luft waren zoo onmaetigh, dat, ten ware dat er een bode wt het Hof van Burgondien te renne op een paerd brieven had gebraght van alle vordere wreedheyt te staeken, ook de over-gebleevene, die tot over de 20. noch in het yzer zaten, insgelijx een toonneel-dood zouden gestorven hebben. Daer na heeft men aen alle poorten scher-pere wachten gehouden, ende verbod gedaen van geene Geldersse goederen op waghens ofte andersins te vervoeren. Na 'tgevangen zetten van de Burgemeesters namen de Vroedschap ende Raden een vry-willigh af-gescheyd. Ende om dat de baldaedigheyt van 't krijghs-volk niet te zeet de over-hand en moghte neemen, ende het gemeene beste daer over in-draght lijdende; koos de Bisschop *Henrick Verburgh*, *Tonis Bafland* ende *Henrick van Heusden*, ende gaf ze laet; om door hun ontzagh voortaan alle ongebondenheyt, geweld ende op-stand te stuyten, ende de dingh-taelen te stellen tot kennis vanden Stad-houder *Affensteyn*.

226. De scrick t van dese over-winnighen, als een sinet-vuyt, schielijken voort-kruypende, had die van *Wageninghen* mede haect bevanghen, die derhalven om een vry-brief by Bisschop *Henrick* aenhielden, welke hy op den 25. van den tweeden Soemer-maend binnen *Utrecht* heeft bezeghelt, ende daer by kond gedaen, hoe hy allen den onderzaeten van de Stad en 't Schependom van *Wageninghen* sijne veyligheyt gegunt hadde, om, zoo langh dese vede duyrde, alle hunne huysen, hof-steden, erven, beyden en weyden, bos en broek, rustelijken te gebruyken, Oost-waert tot aen onse *L. Vrouwen-dijk* by *Redichem* streckende neder-waert langhs den *Rhijn* tot aen de vryheyt van *Rhenen*, ende Noord-waert tot aen 't Gesticht van *Utrecht*. De onderdaenen zouden mer hunne daghelijxe huys-geuooten, have ende zoo groote als kleyne beesten vry te velde vaeren, eeren, bouwen, maeyen, zaeyen en alle acker-werk doen; ende die zich met waghens, ploegh en getouw behiepen, hun vee in en wt de Stad te water en te weyden laeten gaen; haer koorn, hoy, torf, hout, wijn en bier, ende alles wat sy behoefden binnen haelen, zoo dick des noodigh ware: daer en boven moeghen vaeren en verkeeren buyten de zelve vryheyt om hunne neeringh waer te neemen. By elken waghens zoude geveylighd sijn een dienaar, ende een schooter die een gavel ofte schup in de hand moest hebben; by een ploegh twee luyden, ende by een kar een eenigh man. Doch wanneer sy buyten ende wt hunne gerechtigheyt wouden vaeren, zouden sy, om bekend te sijn, met sijn ofte sijns Stad-houders tot *Rhenen* vry-geleyde werden verzorghd: mits dat sy sich ook draeghen zouden als geveylighden luyden toe-stond, noch eenighe verbodinghe en boom-sluytinghe doen ofte bruggen breeken die sijnen ruyteren ofte onderzaeten hinderlyk konden sijn. Mede zouden alle land-zaeten en toe-standers van sijn oom den Hertogh van *Gelder*, ende de burghers van *Wageninghen* geestlijke ofte wereldlijke, alle hunne binnen het Schependom van *Rhenen* geleege goederen gebruyken, ende de pachten en 't koorn aldaer op-beuren en genieten, zonder eenighen in-draght. Desgelijx zoude geveylighd sijn het veer-stad tot *Lexkens* met sijne ende alle andere daer toe noodighe scheepen, t'zaemen met het Veer-huys, Hof-stede en gewoonlyke huys-gefinde: als mede die sich geneerden met netten, korven ofte ander tuygh om te vissen, die dan

† Ex archiis *Vagening*.

1528.

veyligh vaeren en vissen moghten op alle wateren zoo verre hunne vryheyd was streckende. Ende of'er onvoorziens tegen dese veyligheyd eenighe over-greepen gebeurden, zoude de beschadighde sijn ontroofd goed aen d'andere zijd moghen vervolghen: doch dat men voor nacht-dieven en gevangenis ofte die by ontijden yet ontschaekten onbezwaerd zoude blijven: met dit bedingh nochtans, wanneer de misdaedighe was te betrappen, dat men den verongelijcken het sijn weder zoude doen hebben. Dit alles is drie daghen laeter door Floris van Egmond Grave te Buuren, als Veld-heer over de Neder-landen, van weghen den Keyser gestadighd, ende insgelijx aen allen Ampt-luyden, Rit-meesters, ruyteren, knechten en onderzaeten bevel gedaen, van dese veyligheyd te houden ende te doen houden onverbreekelijk.

227. Na 't in-neemen van Harderwijk was Floris van Egmond op den 15. van de gezeyde maend door het Velouwsse geberghte de laeghe Betouw over getrocken, besluytende Thiel met drie af-gezonderde leghers. Dan alzoo de Stad, om den tusschen-loopenden Wael, rond-om niet en was te omvanghen, heeft de Hertogh van Gelder, zulx wel weetende, in alle snelligheyd ende eer het geschut en ander toe-behoor van den oorlogh gereed was, 800. mannen van wtschot van Nymegen met scheepen in de nachtilte binnen de vesten gebraght. 't Welk tot verscheide praetiens stof heeft gegeeuen, ende Floris by den gemeynen man in grooten nijdt getrocken, als of hem, om syne verwantschap met den Vorst, de zaek niet ter herten gingh, ende syne vuyrigheyd na 't vermeersteren van *Utrecht* ware verkoeld; zoo dat men doorgaens in 't legher wt-riep, *dat de Thielsse Thiel hadden belegghere*; te meer, wanneer hy aen de andere Overste en schier al het krijghs-volk, 't welk wt eenen mond verfocht te stormen, 'telkens de handen wt-steekende voor antwoord gaf, *dat hy in d'eene hand den vrede, ende in d'andere den oorlogh droegh*. Hy zelve lagh te Sandijk: de Waelen in het dorp *Drumpt*: Schenk met syne Hoogh-duytse te *West-luyden*: teghen over het Tol-huys had *Reyner van Bern* met de Brabanders den Weerd aldaer beslaeghen. De gantse maght beliep over de 18000. mannen; hoewel'er ook zommighe van 36000. wilden vermelden. 't Geschut stond hierende daer op voordeelighe plaetsen geplant. Van weghen den Vorst van Gelder had binnen de Stad het opperste bevel *Gillis van Riemsdijk* Ampt-man van Maes en Wael, neffens den Ampt-man van de Neder-Betouw *Ioost van Sweten* met syne troppen, ende *Gouert Schenk-bier*. 't Burgemeesterschap was by *Evert van Steenhuysen* ende *Gijsbert van Tuyl*. Voor heen hadden die van binnen menigerley wt-vallen op den vyand en gelukkighe toe-tastighen gedaen. Alles vaerdigh zijnde, heeft de vyand van hier ende daer met omtrent 1500. schooten de Stad doen bedonderen. Op *Laurens* dagh zijnde den tienden van den Oogst-maend (andere stellen den 25. van de voorighe maend) geschiedede wt het legher van *Schenk*, wien zulx te lot was gevallen, by 't blaesen van bazuynen de eerste bestorminghe: met zulke vinnigheyd, dat de zoldaeten de graffen vol scherpe horden leggende tot aen den navel toe door waeyden om den storm aen te brengen, die tot drie maelen toe hervat wierd, doch altoos vruchteloos wt-viel, om den

onbezwijkelijken teghen-weer van die van binnen, die onvermoeyd ende in allen haest wederom stopten ende aenvulden 't geen door het geschut redde-loos was gemaekt. Die den wal pooghden te beklimmen wierden met bouten ende koghels zoo gegroet, dat sy met hoopen onder de voeten tuymelden. Sy hadden mede, onder desen aenloop, eene maght van 800. voetknechten by de hand ende in 't geweer, staende op de markt gereed om den vyand te keer te gaen, indien hy, na 't verdrijven van de burgheerlye, de wallen (moghelijk) quam te vermeersteren.

228. Maer de goede God keerde alles ten besten; zoo dat de vyand, die op den 17. van de Hoy-maend moedelijken was aengekoemen, op den 16. van den volgenden maend mismoedelijken ende niet zonder begeekingh weder moefte op-kraemen, met after-laetinghe van over de 1500. mannen, in de hitte van het stormen dood gebleeven. In den af-tocht en leed hy geen minder af-breuk: alzoo'er veele in 't wegh gaen (behalven het geiouw en den spot die haer over al na-volghde) wt het geschut van *Thiel* slagh over slagh wierden ter aerden geveld, struykelende d'een blindelingh over d'ander, ende de overighe in 't wild niet zonder verbaefdhed onder een loopende. Grave *Floris* dese neder-laeghe hoorende zoude met een half-lachenden mond gezeyd hebben: *Ey siet eens, mijne zoldaeten hebben ook Thiel willen bestormen*. De Raed van *Thiel*, om den na-zaeten stof te leveren van hunne wackerheyd en bloedighen arrebejd te roemen, lieten tot eeuwighe geheugenis hier van twee † rijmtiens op een vierkanten steen aen de Burense poort wt-houwen. *Schenk* dan *Thiel* in sijn wesen laetende gingh sich verspreyden over het vlacke land in 't Graefschap *Zutveen*, ende aldaer moes-koppende sloegh eenigh volk van oorlogh, 't welk wt de Stad hem onder ooghen dorste koemen. Na 't ontzet van *Thiel* hadden de mannen van bezettingh in het dorp *Megen* aen de Maes eene Sterkte op-geworpen, met die meeninghe om *Braband* en 's *Hertogen-Bos* daer wt in stadighe onrust en dwangh te houden: maer wanneer die van den *Bos* en 't volk van de *Grave* sich met sterke rotten in 't veld vertoonden, weeken de Geldersse ruggewaert. In die daghen bestonden de Geldersse insgelijx in de vryheyd van *Amersfoort* te stroopen, dat daer over de Stad van binnen half in roeren raekte. Doch de *Amersfoorders* eyndelijken wt een gevanghen Gelderssen verspieder der vyanden kleyn getal verstaende, zijnze met sterkere troppen gelukkigelijken tegen gegaen, vangende en verlaende in dat schermutzel veele van de Geldersse, zoo dat'er weynighe ruyters ende onder andere *Magher* en Rit-meester *Wissingh* den dans ontquamen, ende op een draf naer *Arnhem* reeden. Daer na zond *Margriet van Oostenrijk* Stadhouderesse in de Neder-landen den Grave van *Hooghstraeten*, de Hollandse Raeds-heeren den Heer van *Affendelft*, *Ioost Sasbout*, ende *Vincens Cornelissen* † Opper-schat-meester, met bevel om den Staeten van *Utrecht* voor te houden het wijlen besteck tusschen den Bisschop en Keyser

† Siet hier van op 't eerste boek in de beschrijvingh van *Thiel*.

‡ *Treasorier generael*.

gemaekt.

1528. gemaakt. De Grave in de vergaderingh der Staeten het woord voerende, ende op-haelende, hoe de Bisschop door hulp van den Keyfer, als sijn eenigh plicht-anker, van de Geldersse was verlost en wederom teghens alle hoope in sijn stoel gezet, viel ten laetsten hierop, dat men alle dese onkosten niet te vergeefs ofte zonder redenen hadde aengewendet, ende de Staeten over zulx den voorighen handel wilden voor goed ende van waerden houden. De Staeten (wel wetende dat de Keyfer den Bisschop niet om des Bisschops maer om syne eyghene wille hadde gedient en geholpen) en ontkenden niet, de groote verdiensten van 't huys van Burgondien, doch zeyden beducht te zyn, dat de na-koemelingen hen moghten verwijten, indien sy zoo een oud en treffelyk Bisdom onder een wereldsje heerschappy stelden: 't welk ook, buyten dydeijke toestemminghe van den Paus, haer niet toe en stond: vertoonende met een haere keuren ende voor-rechten; by verscheyde Keyseren, Koninghen, en Vorsten bezegeld, welke sy begeerden bevestighd te hebben. De gezanten dienden hier op, dat Gods voorsienigheyt ende het nood-lot zulx rechte-voort vereyschten; dat hunne vry-dommen geen deer zouden liyden, ende sijne heyligheyt de Paus de veranderingh van den staet niet ongaerne toe-staen. Na zoo eene voor-spoodighe verrichtinghe trocken de Raeds-heeren weder naer Mechelen.

229. De Raed ende Gemeente van Amersfoord t'onvreeden zijnde dat sy hier in niet en waren gekend ofte bedacht; zonden eenighe gemaghtighe naer Delft, waer heen de stoel van den Hooghen Raed, na de Haeghsse plonderingh van Rossen, was verleyd. Hen wierd, doch op het behaeghen vande Stad-houderisse, voorbescheyd gegeeuen, dat de Keyfer met Karel van Gelder geene vrede zoude maeken, ofte daer in mede wt-drucken, dat men aen die van Amersfoord hunne goederen ende erven in sijn gebied gelegghen weder zoude ontleedighen, noch de zelve hooger met schattinghen en anders bezwaeren, als de Geldersse bryk-weeren. Men zeght, dat Karel van Gelder, loopende al noch het beleggh van Thiel, in 't heymelijc een boode met brieuen aen Grave Floris zoude geschickt hebben om van vrede te handelen. Altoos is 't gewis, dat kort daer na 2000. Spaniards by den Keyfer geworven, hoorende de sterke geruchten van de wederzijdsse genegenheyt tot vrede, daer op voort weder naer Spanien zijn in-geslaeghen. Gelijk mede Laurens Dublon Heer van Sarthe, Schrijver der Ridderien van 't gulden Vliesende * Richter van den Raed, een man van sonderlinghe bequaemheyt, dienthalven in 't voorste van den Herfft tot den Hertogh van Gelder is af-geschickt. Onder het maeken van 't verbond wierd den Hertogh met voordacht (door een onloffelijc huychelaery ende ten naesten by eerlijk verraed van de Burgondiers) tot heelinghe van syne geledene schaede vry-gelaeten, om, onverminderd den vrede, met syne geheele maght in Goy-land ende Eem-land een in-tocht ende roof te moghen doen, ende de vlecken tot brandschattingh te dwinghen. 't Welk hy ook in twee daghen te werk stelde met 1200. mannen te voet en 300. te paerd. Ende is Soest, welk dorp haer eerst voor-quam, hier over ten deel verbrand, om de andere tot week-moedigheyt te verwecken, die om alle geweld voor te koemen, pands-luyden over-leverden om te verdraeghen. Waer na de Geldersse, eer de Burgoensse

t'Urecht ofte t'Amersfoord hunne volken by eent konden gaderen, wederom naer huys waren gekeerd. Dubloen sprack meest met den Vorst over de voor-waerden van de vrede, ende van de verzaemel-plaets, die met ondeflingh believen te Gorichem wierd bestemd. Wanneer dit op stract quam, bestonden de Burgoensse Steden te morren, dat zulx buyten haere voor-kennis en raed toe-gingh, daer sy nochtans in dien korten tijd over de tien honderd duysend goud-guldens tot dien oorlogh hadden wt-gereykt. De Gemeente verzweegh mede niet, dat de neeringh en koopmanschapp over al slap en slecht waren, ende de ongelden daer tegens schier onlijdelijk. Om het volk in slaep te wieghen ende een balleken te geeuen om te speelen, stroyde men wt, dat de Keyferlijc brieuen wt Spanien de Geldersse vrede en vriendschap aenrieden, indien hy maer sijne Fransse verbonden wilde af-treeden; ende dat het billijk was met zoo een te handelen, die niet dan billijkheyt voor en sloegh.

230. Daer na zijn, volgens het voorigh af-gescheyd, wt het Hof van Burgondien naer Gorichem af-gevaerdighd Floris van Egmona Grave van Buren, Heer van Ysselsteyn, Opper-Veld-heer, Antonis van Lalain, Grave van Hooghstraten, Heer te Kulenburgh, Opperste Stadhouder van Holland, Zeeland ende Vriesland, neffens Laurens Dubloen, verzorghd met ruyme brieuen van geloof en volle maght, onder het groot zeghel van den Keyfer. De gezanten van Hertogh Karel waren Henrick de Groef Amptheer van Erkelens, de Rechts-geleerde Herman Keys-penningh, Drost, Henrick Kollaert van Linden, ende sijn Geheym-schrijver Ian Vierissen. De handelingh wierd wat verasterd, wt zaeken men t'elke reys met den Vorst rugghe-spraak moeste houden: waer over Kollaert wegh ende weder op ende van Arnhem trock, tot dat hy op den 26. van den Herfft-maend een wterlijk bescheyd over-braght; waer op eene eeuwighe vrede op den drien van den volgenden maend is getroffen, luydende schier als volghet: Hertogh Karel zal, t'zaemen met de Staeten ende Kidderfchap van sijn Vorstendom ende Graefschap, de Fransse en alle verbonden, tot aetdeel van den Keyfer ende syne landen in-gegaen, voor altoos op-zegghen; desgelix zal de Keyfer met syne onderzaeten doen, ten op-sicht van Gelderland. Waer tegens de Vorst den Keyfer trouw zal belooven, ende hem, desnood, met krijghs-volk onder-stuten, zonder dat de Keyfer Gelderland met schattinghen ofte ongelden zal moghen belasten. De Keyfer zal, onverminderd sijn verimeynd recht, gedoogen, dat Karel de heerschappy van Gelderland ende Zutveen van hem, als Hertogh van Brabant en Grave van Holland, behoude, ende dit sijn recht op syne erven, mans ofte wijven, immers kinderen van echten bedde, over-zette: tot welk een eynd de Keyfer, ofte sijn last-hebber, den Hertogh als een leen-man van 't Rijk in sijn Vorstendom Graefschap zal bevettighen. By gebreck van echte manlijke ofte vrouwelijke geboorte, zal de Vorst Gelderland en Zutveen aen den Keyfer ofte syne wettighe erven, als Hertoghen van Brabant ende Graven van Holland, overlaiten, t'zamen met de Stad Groeningen ende de Omme-landen, Koeverden met sijn Slot, ende de landschappen van t'Penhem ende Drent: welker

* Audien-cier.

† Ita autor è tabulis. Mihilocus vitij suspectus est.

1528. keuren ende vryheeden de Keyfer alle zal ge-
staeden. Soo'er na af-lijvigheyd vanden Her-
togh wt sijn wettelijk houwelijk, mans ofte
vrouwen, een ofte meer, rechte erfgenaemen der
landen van Gelder overigh blijven; zullen de
zelve door den Keyfer ofte syne nazaeten aen
syne kinderen ofte bloed-maeghen ten echt wor-
den gegeven: op verbeurte, aen de zijd van de
Gelderse, van de beleeninghe haer by desen
vergoft, te weeten van het Vorstendom Gelder
en Graeffschap Zutveen wt den naem van 't Rijk
te besitten: ten ware de schuld hier van by den
Keyfer ofte de syne wierd bevonden; in welk
een geval de voorzeyde kinderen dan ongehou-
den waren aen de kinderen ofte maghen des Key-
fers te trouwen. De gemelte kinderen zullen in
haere minder-iaerigheyd onder de vooghdy
staen van zulke, die in den bedrijve van Gelder-
land by den Vorst ofte anders by de Staten van
Gelder daer toe zullen worden gesteld. De
Keyfer zal wt een mild hert syne volken lichten
wt *Harderwijk, Hattem, Elburgh* en andere Gel-
derse Vestinghen, ende de burgers van sijn eed
ontbinden, zoo haest de Vorst deze zal hebben
onder-geschreeven, ende daer van een geschrift
bondigher wijze geleverd in handen der geener
welke de Keyfer ofte *Margriet van Oostenryk*
hier toe zal noemen. Desgelijx zal de Keyzer
Montfoord in 't Over-Vierdeel binnen een iaer,
ende na de gedaene onder-teykeningh, aenden
Hertogh in 't geheel in-ruymen. Daer nevens
zal de Keyfer, ten op-sicht van dese handelingsh,
den Vorst voor sijn leeven eene iaerlijxe ver-
eeringh van 16000. goud-guldens, yedere helfte
yeder half iaer, doen aentellen, ende hem op
zyne kosten toe-voegen een gewoonlijke bende
ruyteren van 245. koppen; met zulk bedingh,
dat de Vorst daer van 50. mannen in allen geval
tot Keyserlijken dienst gereed zal houden, ende
de overighe tot sijn eyghen oorbaer, doch niet
tegens den Keyfer, gebruyken.

231. De gemeene voor-waerden waren,
dat de gevangens, geestelijke ofte wereldlijke,
in den krijg tusschen den Hertogh ende Bis-
schop gegreepen ende noch vast zittende, op-
leggende hunne mond-kosten, over en weder
zonder los-geld zouden vry-gaen; ook alle brand-
schattinghen, geloofde en noch onbetaelde pen-
ninghen, als mede pands-luyden in dien oorlogh
over-gegeeven, aen weder-zijden zoo wesen als
voor den oorlogh, op-brenghende alleen hunne
verteeringh en herberghs-kosten. De Keyfer
zoude den Hertogh tusschen dien tijd ende
Jacobs dagh binnen den *Bos* in drie blocken
13000. goud-guldens ten aensien van dese ver-
bintenis af-langhen, om daer mede syne wille
te doen. Alle leen-mannen, ampt-luyden, bur-
ghers, hop-mans, krijghs- ende koop-luyden,
ende zoo voort, hebbende de zijd van den
Keyfer, Vorst, ofte Bisschop gehouden, zouden
in hun staet en alle goederen her-zet worden:
behalven dat de ballinghen, vluchtelinghen, ofte
verdreevene van *Utrecht* voor den eersten van
de Bloey-maend de Stad ofte hunne goederen
niet en moghten gebruyken, ende de ballinghen
van *Zwol* niet voor het Nieuwe Iaer, mids
zweeiende alsdan ofte daer na op nieuws aen
den Keyfer getrouwigheyd. De goederen van
de andere, in deses ofte geenes Heers gehuchten
geleegen ende van den grond niet gescheyden,
zouden hier namaels niet zwaerder hebben te

lasten, dan de goederen van de ingezeetene
zelve. Alle luyden, in-zaeten ofte wtheemse,
van wat staet die ook waten, zouden vry ende
vranc in des anders landen ofte op der zelve
stroomen ende zeeën koemen, onder betaelinghe
van de gewoonlijke tollen ende wegh-gelden;
zonder dat'er brieven van * weder-neeminghe
daer tegens moghten gelden ofte verleend wor-
den; met zulk verstand nochtans, dat men een
yeder voor sijn eyghen schuld zoude moeghen
bezetten en aenhouden. De Vorst zoude zyne
aen de Staten van *Utrecht* verstreckte 16000.
goud-guldens met recht moghen weder-vorde-
ren, ende de eygenaers van 't geld weghen hunne
renten recht van vestenis hebben op de Stichtse
goederen, onder *Gelderland* te huys behoo-
rende. In *Gelderland* vermoght de Keyfer op
sijn beurs ruyterye ende voet-volk te werven;
zonder dat de hier wt geboorene onlusten ofte
twisten den vrede eenighsins zouden om-sto-
ten. Dit verbond, eerst be-eed zijnde van den
Vorst, zoude alsdan van den Keyfer (binnen een
iaer, ende binnen een maend wt synen naem van
de Stad-houderse syne moeye werden betey-
kend; als mede van drie *Vlies-ridderen*, drie
Neder-landse Vry-heeren, ende ses vernaemd-
ste Steden van *Brabant* ende *Holland*: ende
van weghen den Hertogh van *Gelder* ins-gelijx
van drie *Bander-heeren* en ridder-matighen,
neffens van de vier moeder-steden van *Gelder-
land*, t'zaemen met de Stad van *Groeningen* ende
Drente, bezwooren ende bezegheld. Waerna
alsdan de Keyfer sich onthouden zoude van de
naemen ofte wapen-teykens van het Hertogh-
dom *Gelder* ofte *Graeffschap Zutveen* by ge-
schrift ofte anders te voeren, onverkort echter
sijn recht ende aentael op de gedachte landen.
De Keyfer; Vorst van *Gelder* ende *Bisschop* van
Utrecht zouden binnen twee maenden na af-
kondinghe deses haem-achtigh maeken haere
verwaeten welke sy hier in wilden beklemd heb-
ben, die dan mede na twee maenden zulx by
opentlijke brieven zouden belijden en uyteren.
Dit vredes-verdragh zoude binnen drie ofte ten
hooghsten vijf daghen na de aenneeminghe, in
de paelen van yedere landschap, welke dit aen-
gingh, behoorlijker wijze werden af-ghe-
leezen.

232. Men zeght mede bedonghen te wesen,
dat die van *Deventer*, om het verrijt van de *Waghe*
die midden op hunne markte staet, noyt by 't leeven
van den Hertogh den *Yssel-stroom* met een brug-
ghe zouden moeghen beslaen. De hoofd-stucken
van de boven-staende vrede wierden zoo stille
gehouden, dat geene ook van de maghtighste
en beroemdeste Steden daer van af-schrift moghten
genieten. Als de weder-zijdse vrede-mae-
kers alles hadden beteykent, ende met een ge-
looft dat hunne meesters in 't kort dit zouden
bekraghtighen; zond de Vorst syhe voorgaende
volmaghtighers *de Groef, Keys-penningh, Kollaert*
ende *Viersen*, t'zaemen met *Marten van Rossem*,
onlanx daer aen naer *Mechelen*; alwaer de
Graven van *Buren* ende *Hooghstraten* met *Iuriaen*
Schenk mede te vinden waren. *Margriet* van
Oostenryk lietze prachtelijken naer een herbergh
geleyden, ende op 's Keyfers kosten heerlijken
onthaelen, daer na met een sleep van veele Raeds-
heeren naer de Opper-kerk bienghen, daer sy
na de gewoonte den dienst ontvinghen ende van
weghen hun Vorst het vredes-verbond be-
zwooren.

* Rea
pressan
lien.

1528. zwooren. Dit geschied, zijn sy weder naer hunne slaep-steden vergezelschap, ende etlijke daghen hoffelijken ontfanghen. Ende zaghen men het puyk van 't Hof daghelijx daer heen rotten onder den schijn van haer te begroeten. Eyn-delijken hun af-scheyd neemende, wierden van Vrouwe Margriet mildelijken beschonken, ende yeder met een zilveren schael, van goude Karo-lijns-op-gehoopt, ver-eerd. Van daer verreyden sy op Antwerpen, alwaer sy insgelijx vry gelagh hadden, ende voorts recht naer huys. Tot deze vrede bewoogh den Keyser (gelijk 'er in 't hoofd van dit verbond staet wt-gedruckt) de vrede en rust syner landen, als mede dat hy den Turk met ernst zocht te beieghenen, ende de Lutheranen in 't Rijk met liefde ofte leed weder tot het oude geloove te brengen. Onder dit wierden de Geldersse Steeden, Harderwijk, Hattem ende Elburgh voor den Hertogh volgens 'tverdragh op nieuws geopend en ontledighd. Met een quam Dubloen van wegghen den Keyser naer Arnhem, om onzen Karel den eed af te neemen ende het verdragh daer door te vervul-len. Daer na is het Sticht van Utrecht op den 20. van den Wijn-maend, na voorgaende harde oorloghen met Gelderland, door den Bisschop aen den Keyser ende synen erven, als Heeren van Brabant ende Holland, zoo als het over de 900. iaeren door de Bisschoppen was beheerst, hy manghel alleen van genoegzaemen weder-stand, over-gedraeghen, wt-bescheyden alleen de Geestelijke gerechticheyd ende der zelve iaerlijxe in-komsten, welke den Bisschop ende syne na-zaeten ervelijken zouden volghen. In de andere Steden, als Amersfoort, Duer-stad, Rhenen, ende Montfoort, is Hooghstraten op den naem van den Keyser insgelijx in-gehuld ende be-zwooren. Daer na is door in-geeven van den Keyser Michael, ofte veel eer † Willem, van Einkefort Bisschop van Tortosa, by Paus Clemens den zevenden in voor-raed tot Bisschop van Utrecht gekoozen, ende Henrick van Beyerem daer tegens van den Paus voor-sien met den stoel van Worms, ofte (zoo men ook voor-geeft) van Mentz. Hooghstraten binnen Utrechts op kosten van de Hollanders een Block-huys, met naemen Vreden-burgh, van gebacken steen getimmert hebbende, vertrock van daer wederom naer Mechelen.

233. Op a dat de onlanx gekoppelde vrede aen syne kant niet kreupel b en moght gaen, heeft Vorst Karel van Gelder van wegghen den Keyser wt sijn adel voort aengenoomen de nabeschreevene bende c ruyteren; waer van yder elk vierendeel iaers zoude hebben (zoo luyd het hand-veft) een eens-pennigher op een paerd 25. Brabandsse guldens, op twee paerden 45. gul-dens, op drie paerden 63. guldens, ende hun dienst aengaen op onser L. Vrouwen Licht-mis des iaers 1529. Voor aen staet de * onder-rit-meeſter, ende, behalven de † schutters en basuyn-blaesers, een Schrijver, een † leger-meeſter, en een hoef-smid, alle zonder naem. Daer na

† Ita recte Buchelius, à Scriptore nostro in hac parte dissentiens.

* Caput hoc deprompsimus è schedis Pontano quidem prætermisſis, repertis tamen inter archia Curia Gelricæ.

b Siet op het eynd van het 229. hoofd-stuck.

c De bende van Ordinantien.

volght Golsteyn Vaen-draegher dieneude met vijf paerden. Na hem Ian van Keppel, Willem van Baer, Frederick van Keppel, Alard van Goer, Wal-raven van Gent, Christoffel Schenk, Iasper van Lyenden, Herman van Bonenburgh, Thomas van Bemmell, Karel Key, Bomgert, Iurien van Loon, Seger van Arnhem, de Heer van Weerdenburgh, ende Henrick van Seewach, die alle gesteld waren op vier paerden, ende Wahraven van Haesten op acht paerden. Dese Ridderſtonden op drie paerden, te weeten Iasper van Wijbe, Gijsbert van den Pol, Krelinghen, Hekeren, Eck, Wachendonck, Willem Schram, Schenbier, Christoffel van Wese, Henrick van Bonenburgh, Raesfelt, Dirk van Keppel van Anſiem, Oth van Haesten te Haesten, Claes Vijghe, Christoffel van Munster, Frans van Kullen-burgh, Dulen, Iasper van Kullenburgh, Frens, Boet-berghen, Baex, Hoeveler, Lambert van Salland, Rudolf van Beirhem, Jonghe Scherpenzeel, de Schoutet van Putten, Hambergh, en Seewach. De op de ry volgende edelen moesten twee paerden wt-rusten, te weeten Ian van Lynden, Valken-burgh, Spier, Kaelsmy, Krijpenburgh, Obbendorp, Huemen, Schraffer, Vueren, Herman van Wijbe, Arenburgh, de olde Vijghe, Munster, Steprade, Joost van Lennep, Haesteyn, de Schut-meyſter. Dese die het heck sluyten dienden met een paerd, als daer waren Brand van der Schuyt, Smit vanden Berghe, Gijsken van Anholt, de Schoutet van Harderwijk, Reyntjen Vuylbeck, Ittersum Wolfszoon, Braekhorst, Marten van Eversbach, Steven Kleefzael, Peter Lieuwe, Willem van der Kerk-hof, Timon ten Bos, Besten, Geeraerd van Zutphen, Goort vanden Pol, Aelbert Rekel, Willem van Isendoorn, Willem van Heerde, Potouwe, Marten van Doeven, Willem An-delijx, Herman Berbier, Nulſiet, Heyn bolt den mond toe, Lennep, Dirk van Aerſſen, Dirk van Nymegen, Ittersum, Seracten, Dirk van Lenneps knecht.

234. François Koningh van Vrankrijk nu omtrent twee iaeren wt syne Spaensse gevanghenis ontslooten zijnde, op zeecker besteck waer in onse Karel van Gelder mede was bededinghd, liet effen wel niet after de wapenen tegens den Keyser te her-vatten. De Keyser beschuldighde hem hier over door sijn herout van vrede-brack, met dit by-voeghzel, dat het veel zaligher was onder haer beyde een hand-gevecht te waegghen, op dat 'er door de neder-laghe van een van twee zoo eene groote bloed-stortinghe ende het iammer over zoo veele menschen bescheerd moghte op-bouden. Onder dit zijn 'er door de Fransie in 't Rijk van Napels etlijke Steden vermeesterd, Napels eynde-lijken belegerd, ende tusschen beyde een scheeps-kamp tot voordeel van de Fransie voor-gevallen. Daer na is Andries Doria van den Koningh aen de Keyserſſe over-gegaen, ende Genua door hem in-genoomen ende aen den Keyser geleverd: waer op te Barcellona tusschen den Paus ende den Keyser een verdragh is gemaect, ende voort daer na bippen Kamerijk eene vrede tusschen den Keyseren Koningh François, door bekoppelingh en ontzagh van Margriet van Oostenrijk 's Key-sers moeye, ende de Koninginne moeder: in welk verbond, de Hertogh van Gelder, bereeds met den Keyser verzoend zijnde, mede is be-klemd: die daer na (al te zeer verzet zijnde op het geloove daer in hy was op-gevoed ende het welk hy meer voor-stond dan wel kende) op den 17. van de Bloey-maend onder syne ey-gene hand tot Arnhem een bloedigh gebod liet wt-gaen, tegens alle luyden, jonghe ofte oude, in-

1529.
Lieute-
nant.
† archers.
† Forzier.

1529.

zaeten ofte vreemdelinghen, mans ofte vrouwen, die met de vermenyde Lutherse kettery waren besmet en bezeten, ende binnen deuren ofte in herberghen ende by-een-komsten yet deden ofte spraken 't welk na die ketterye was smackende, ende strydigh met de oude in-zettinghen der kerk, om de zelve zonder eenighe oogen-luykingh, wt-stel ofte genade van het leeven ter dood te brenghen; met verbeurte daer en boven van alle haere in-komsten, waer van het eene deel zonde koemen tot sijn beboef, het tweede aen de Stad ofte plaets daer de misdad was gepleeghd, ende het driede tot nut vanden aenbrengher. Dit Plackaet wierd op het aller-scherpste onderhouden, ende veele menschen, die sich hier aen ofte aen 't singhen van geestlijke liedekens hadden vergrepen, op de bloote aenklaght, zonder wijdere rechtspleeginghe 's morgens voor haere deuren, alwaer dan in voor-raed een kar met zand gestroyd lagh, door den scherp-richter † wreedelijken onthoofd. In de zelve maend is het Spierse besluyt, spreekende van de ‡ ver-eenigingh van 't geloove, overal wt-gekondighd. Dan vermits het alle veranderingh in het stuck van 't geloove verbodt ende de aenstaende al-gemeene kerkenvergaderingh van Trenten beval af te wachten; betuyghden * de Vorsten van Saxen, Brandenburg, Hessen en Anholt, neffens 14. Rijk-steeden, dit Plackaet niet te willen onder-schrijven ofte gehoorfaemen. Op dien tijd zijn de geleerde mannen Peter Vhstede ende Adolf van Clarenbach, om dat sy met de Rooms-gefinden niet even eens en gevoelden, binnen Kolen, tot groote deernis en hert-zeer van veele vroomen, opentlijken aen een staek verbrand. Op dit iaer had de siekte, het Engelse Sweed genaemd, in Frankrijk, Duyts-land, ende overal aen den Rhijn de over-hand, 't welk op de wijze van een loopend vuur sich verspreyde ontallijke zielen binnen 24. uyren wt het lichaem dede scheyden.

235. Omtrent den zelve tijd zijn de langh-wijlighe verschillen tusschen Hertogh Karel ende den Bisschop van Munster, aengaende het kerkelijke gezagh over die van Groeningen ende de Om-landen, op den eersten van den Soemermaend, in 't by-wesen van den Stad-houder Merwijk ende de Raeds-heeren der Stad, als mede de gezanten der Om-landen, binnen Koe-verden geslecht en vereenighd, zoo verre maer het gemaekt besteck ofte ontwerp den Vorst ende Bisschop behaegden: blijvende middelerwyl alles aen weder-zijden in stil-stand en vrede. In die daghen zijn 'er mede eenighe gedinghen van edelen ende Steden af-gemaekt, ende de Vorst erfgenaem verklaerd van Aleide van Landwijk weduwe van Geeraerd van der Steghen, alzo zich niemand als erf-uyter in-stelde: welke geheele na-laetenschap Karel echter wt de vuylt wegh schonk aen sijn wel-lieven Toost van Sweetsen. Hy schreef mede onder sijn hand ende zeghel in 't eynd van de Herfst-maend aen den Keyser, betuygende gehandeld en gesien te hebben sijns Keyzers brieven van bevestingh, gegeven den drieden van de Bloey-maend binnen Sragoffa; weghen de vrede † van Gorichem, ende weshalven hy nu bekende vernoghd te wesen. Op den 25. van de laetsten Herfst-maend gaf hy insgelijx aen Willem van Vlodorp in-ley-

† Siet op 't voorighe iaer.

† Ita à fide dignis accepimus.

‡ Religions-Vrede.

* Inde natum nomen Protestantium.

dingh-brieven, raekende het besit ende Droft-ampt van Montfoort, den Vorst by het Keyserlijk verbond onlanx toe-gekend. De zaeken van Groeningen waren rechtevoort zoo geschaepen, dat de Vorst, in stede van Marwijk Stad-houder van Groeningen, die by de meeste over langh sijn dank al wegh hadde, sijn bastaerd-zoon Karel, die een wyl tijds by den Bisschop van Trier gewoont ende nu een ende twintigh iaeren ouderdoms ofte een weynigh daer boven had, haer luyden toe-stuerde. Ondertusschen klaegden die van Groeningen; dat hy ze op eene vreemde wijze, tegens het verdingh wegen de bedieninghe van 't Olde Ampt gemaekt ende zonder weeten van de Stad, een nieuwen Beveel-hebber hadde gegeven. Dan dese knibbelingh is door een heel snuyvigen brief van den Vorst haest gedempt. Marwijk weder naer Gelderland koemende wierd van den Hertogh zeer gemeenzaemliken beiegend, ende het twijffelachtigh dingh-tael tegens Orho van Wyllich ofte Wylack over de Heerlijckheyd van Gribben-furst met den eersten van hem geoordeeld. Op Martens dagh trof Karel mede een bestand tusschen Oswald Grave van den Berge ende Ioachim Vry-heer van Wisch, die beyde hunne kraekeelen aen syne wt-spraek verbonden. De Keyser, die nu seven volle iaeren sich in Spanien had verhouden, toogh op dit iaer met eene geweldige heyrkraght naer Italien; alwaer hy onder andere Francisco Sfortia in het Hertogdom van Milanen en 't besit van Lombardyen op zekere voor-waerden her-stelde; terwijl, de Turke Keyser Soliman, Hungarien meerendeels af-gelooopen hebbende, met syne vreeselijke maght en halve maenen voor Weenen in Oostenrijk was geruckt, 't welk hy echter na een maend belegeringhs met groot verlies moeste verlaeten.

236. Hertogh Karel, hoewel te huys in vrede sittende, betoonde sich nochtans in allen geval gereed, wanneer hem de Keyser ook in 't minste repte. Voor al, wanneer daer inden aenvangh van 't iaer een kallinghe was, dat de Keyser (die noch midden in Italien stond) stillekens en met een kleyn gezelschap te Wezel beneeden Kolen was aengekoemen; schreef hier over de hooghe Raed tot Arnhem aen die van Zurveen, ende vermaende ze wt syne naem, sy zouden sich op den aenstaenden Land-dagh in bestandigh getal laeten vinden, om ten besten van 't vader-land raed te slaen. De twisten met den * Bisschop van Munster ende sijn Ampt-man over de geestelijke gerechticheyd van Groeningen ende de Om-landen, zijn op desen tijd, ten over-staen van den Vorstelijken Stee-houder ende Raeden, 't eenmael neder-geleghd. Onder andere heeft men den Bisschop toe-gelaeten, van de Geestlijckheyd zekere middel-matighe geld-boete voor de bevestingh te ontfanghen, ten ware de Abt konde vertoonen in desen vry te wesen. Voorts wierd 'er gevonnist, dat de kerkelijke voor een wereldssen Richter de wereldsse in recht zouden betrecken, de wereldsse daer teghens de geestlijke voor den geestlijken vier-schaer. De weduwen, wesen, ende dienst-bouden zouden hare zaeken voor de burgherlijke banken brenghen, ten ware sy met geestlijken te doen hadden. De Geestelijke Ampt-bedieners zouden mede voor den geestlijken te recht staen: doch verschillen over de wterste willen van de wereldsse voor haere eyghene richters worden verhandeld: ende in teghendeel de wterste willen der Priesteren voor hunne Gerichten, ten ware in val van erf-geederen, waer van de kennis den wereldssen

1530.

* Siet op het voorighe iaer.

1530. wereldffen richter zoude toe-koemen. Indien 'er in 't byzonder eenighe duysterbeyd ontstond over de Gerichten, die zoude staen aen den Vorstelijken plaetswaerder met by-sittinghe van de Bisschoplyke afgezanten. Ende zoo voorts. Wanneer de Vry-heer * Siet op 't voorighe ier. * van Wisch met Grave Oswald van den Bergh zich met geweld hadde verzeekert, ende over dese ende andere wrevelen by den Vorst, als hoofd en Leen-heer van beyde, was aen-gelaegh; is dese onwille ten laetsten door de Vorstelijke Raeden, Ridderschap ende gezanten der vier Hoofd-steden vergeleeken, ende de helft van de Heerlijckheyd Wisch den Grave van den Bergh toe-geweesen. Doen is 'er mede een hard vonnis geveld over die van *Wachtendonck*. Want na dat als Drost over haer was gelteld *Henrick Sobenk van Niddegen* Heer van *Walbeek*, hadden sy sich niet alleen tegens hem maer ook tegens de andere Vorstelijke gezanten ende Ampt-luyden hardneckelijc en geweldiger wijze gekant, ende daer over de heele Stad in vrees en roeren gebracht. Door welke euvel-daed alzo sy des Hertoghs hoogheyd zulx hadden gequetst dat sy aen hun leeven, goederen, ende alle hare keuren met recht straf-baer waren; heeft hier om de Hertogh, om voortaan diergelijke moed-willighe razeryen voor te koemen, met toe-stemmen van syne Raden, aen de zelve *Wachtendonckers* voor altoos de zelf-kiesinghe van hare *Overheyd ende Schepenen* verboden en benoemen, ende die heele maght aen synen Drost gelasten, zonder wiens believen die van den Raed ook geen recht en zouden hebben van te gebieden ofte verbieden.

237. In die daghen vertoonde *Walter van Plettenburgh* meester vande Duytse Ridderen door zend-brieven aen Hertogh Karel, dat dit gezelschap ende syne Ridderen altoos de gerechtichheyd hadden gehad om hare verwanten van hare goederen te verbeteren; verzochten mits dien, dat Ridder *Wessel van Holthuisen* wederom dit voordeel in sijn vader-land moghte genieten, die van alle syne vrienden ende bloedmaeghen alleen was over-gebleeven. De Vorstelijke Bevel-hebber *Frederick van Bronckhorst* Heer van *Borkeloe* ende de andere Raeden hielden die van *Nymegen* voor, dat de Hessisse ruytery moghte worden af-betaeld ende ontslaeghen, vermits die de landtschap lastigh viel, ende in vrees tijden geene diensten konde doen. Ten welken eynde men niet alleen in de vlecken ende door de Velouw, maer ook over de Steden eene schar-tingh heeft wt-gezet. Die van *Deventer* (tusschen haer ende die Kleefse eenighe onlusten verweckt zijnde) braghten schriftelijke klaghten aen den Raed van *Arnhem* over de ongelijken ende schaedden, die de Kleefse koop-luyden binnen hun bedrijf ende van de Arnhemse burgeren gelededen hadden, ende baden dat men in desen by tijds een in-sicht wilde neemen, ende de schuldighe, als *Quirijn Smid* ende andere, straffen na verdiensten. In 't laetste van den laetsten Herftmaend is binnen *Mechelen* over-leeden *Margriet van Oostenrijk*, dochter van Keyser *Maxmiliaen* ende moeye van Karel, op het 52. iaer haers leevens ende 23. van haere Stad-houderschap; in welkers stede de Keyser over-stuerde syne zuster *Marie van Oostenrijk*, weduwe van *Lode-wijk* Koningh van *Bohemen* ende *Hungaryen*. *Christiaan* de tweede, om syne over-stallighe wreedheyd wt de Rijken van *Denemarken*,

Sweden ende *Noorwegen* voor heen verstoeten, ende dan in *Nederland* dan in *Duytsland* om vrienden en hulp wt-siende, alzo hy vertrouwde het *Gelderse* * verbond, by sijn oom ende nazet *Frederick* Koningh der *Deenen* met Hertogh Karel op-gericht, niet zeer wightigh ende by na in 't vergeet-boek gesteld te zijn, zocht insgelijx de gunst en vennootschap van den Hertogh van *Gelder* door weldaeden en kuypery te winnen, ende schonk derhalven aen hem op den 22. van de Winter-maend binnen *Oldenburgh*, wt in-sicht van syne goede verdiensten, het heele eyland van *Heylighe-land* geleege aen het wterste van de *Elve* in *Holsteyn*, om het zelve voor hem ende syne erven onbespeerd en ervelijken te bewaeren. Dese schenkingh quam Koningh *Christiaan* daer na wel te staede. Want na dat 'er tusschen Grave *Enno van Embden* ende sijn verwant *Balthasar van Esens*, gebooren wt eene moeye vande *Oldenburghen*, langhe ende groote onlusten waren geweest, ende daerna, door tusschen-vallen van Koningh *Christiaan* van *Denemarken* ende Grave *Floris van Egmond*, t'eene-mael begraeven; bestond *Balthasar* eerst het besteck over te treden ende de vrede te breeken, door 't verrassen van het Slot *Wirmonde* 't welk aen *Enno* toe-behoorde. Wanneer *Enno* dese ende andere plaetsen weder zocht te bemaghtighen, quam *Christoffel van Oldenburgh* voor sijn vedder in-trededen, zoo dat 'er op nieuws eene vrede wierd geslooten, met bedingh onder andere, dat *Balthasar* aen de *Graven* *Enno*, *Ian* ende haere erven, als een onderdaen, trouw zoude zweeren, ende *Esens* van hen te leen besitten.

238. Nauwlijx was dit beteykend ende heyr af-gedant, wanneer *Otho* Grave van *Ritberghen*, de zusterlingh van *Balthasar*, met etlike benden na 't gebied van *Oldenburgh* aen-trock, om den belegherden, zoo 't doemlijc ware, te ontzetten. Doch onder wegghen dese voor-vallen verstaende, verzocht op *Enno* vast geleyde voor den syne om naer *Balthasar* toe te reysen. *Balthasar* hield ofte veynsde sich voor een wijl gerust, ende won daer mede zoo veel, dat hy den lichtgeloovighen *Enno* door bedrieghery verkloekte. Want in 't begin van 't volgende iaer verworven hebbende om *Enno* (die naer *Brabant* dacht om de nieuwe Stad-houdersse *Marie* te spreken) een eynd weeghs te vergezelschappen, ende van daer quanzuyt sijn neve den Grave van *Ritberghen* te bezoeken, deed heel anders, ende van *Enno* sijn af-gescheyd neemende, spoedighde sich door om-weegghen zoo veel hy moght naer *Arnhem* ende tot den Hertogh van *Gelder*, met wien hy een verdingh maekte, ende op staende voet in *Gelderland* en de aenbuyrende plaetsen volk liet werven ende naer *Vriessland* voeren. *Enno* dese maere verneemende, deed mede door *Brabant* ende *Holland* de trommel roeren, sich be-naertstighende om *Balthasar* te verrassen, ofte immers op eenen tijd syne maght in 't vaderland over te brenghen: 't welk hem ook zoo geluckte. Maer wanneer hy aldaer den vyand dacht onder ooghen te gaen, weygerden de *Brabanders* met de over-stoute ende oorlogh-gewoene *Gelderse* (zoo 't waer is dat de *Schrijvers* verhaelen) te kaffen. Grave *Enno* ende sijn broeder *Ian* over dese vreemde zaek verbaesd, moesten onder dit met goede ooghen aensien, dat hunne landen wijd ende breed wierden ver-treededen. Onlanx daer na quam de verdreeven

* Siet op den iaer 1524.

1531.

1531. Koningh van Denemarken over, ten eynde om het Geldersse krijghs-volk, den oorlogh nu bevreedighd zijnde, onder andere, met believen van Vorst Karel in synen dienst te trekken; te meer nademael hem de Hollanders, Zeeuwen, ende Marie van Oostenryk, die als moeye stond over syne kinderen, hoope hadden gegeven van t'synen behoeve eene vloot wt te rusten. Ende aldus is Christiern met de Hollandse scheepen ende Gelderise knechten naer Noorweghen heen gevaeren. Maer Balthasar, tot syne oude greepen keerende, trock al wederom op Gelderland, om sich met onsen Karel te beraeden, ende, om den Vorst graegh ende hulp-vaerdigh te maeken, begaf sich onder syne beschermingh, 'twelk nochtans by den gemeynen man wierd verzuft, hoewel'er ondertusschen een mompelingh liep, dat sy zoodaene wisselingh hadden geslooten, dat de Vorst Esens, ende hy daer tegens van den Vorst Rosande, een geringhe Heerlijkheyd aen den Rhijn in Velouwen-zoom, zoude bekoemen. Alldoen heeft Karel Bernhard Hack-fort een dapper oorloghs-man met een deel volx naer Esens laeten af-gaen, ende gelast de Stad in te neemen en t'zaemen met het Slot sterk te maeken. Hack-fort gingh lustigh met de zaeken voort, ende verschoonde ook niet de boeren, die hy met arrebeiden ende schattinghen genoegh bezwaerde. Daer tegens gaf hy syne knechten al te veel wils, die ook zekere kerk in 't gebied van Enno, met lood over-deckt, beftonden te ontblooten, waer over de bueren op de beengeraekt en ook doodslaeghen geschied zijn: 't welk Hack-fort wel qualijken op-nam, doch om de menigthe van de mis-doenders niet en dorste wreken.

239. Wanneer dese oorloghs-moedwillen buyten den oorlogh gebeurden, was Grave Enno heel verslaeghen, ende verfoeyde niet min de menighvuldighe meyn-eed van Balthasar, als hy schroomde voor de maght en nabuerschap van Hertogh Karel, daer hy sich meer met klaghten dan met wapenen tegen verweerde. Hier quam by, dat de gezusters van Iever Anne ende meest Marie, met hem in kraekeel zijnde, tot meerder verzeekingh een volmaghtigher naer Brabant hadden geschickt, ende sich met alle hare goederen in schut begeeven van den Keyser: 't welk voor den Grave een ongekneet ende onrijp vonnis scheen. Hack-fort middeler-wijl besigh zijnde met het vast-maeken van Esens, ende alleen den Grave ontfiende, beval daerom Eggerick Beninga van Grimmersheym en Tide Knypens, des Graves goede bekende, door de syne in 't Stift van Munster te after-haelen, ende naer Geldersse plaetsen te voeren, verzoekende daer na door brieven aen Vorst Karel, dat hy ze niet en zoude loslaeten, voor ende al-eer Enno hem vrygeleyde had toe-gezeght. Waer wt de Grave nieuw stof nam van sich over den Hertogh te beklaeghen. Derhalven heeft men eerstelijken t'Arnhem ende daer na te Farsum aen de kant van de Eemse gespreck gehouden, ende na veele woorden en weder-woorden beraemt, dat'er aen weder-zijden vrede ende goede zekkerheyd zoude onderhouden worden, ende Beninga met Knypens veyligh na haer vader-land keeren; met bedingh ook, dat de Grave sich Marwijk, die by Hack-fort ende de Geldersse onbemind was, zoude quijt maeken.

* Siet op 't verleden jaer. Wanneer de Vry-heer van Wisch geen genoegen hebbende aen de * wt-spraak der Staeten van Gelder, t'elkens om sijn moed te koelen in het

gebied van Grave Oswald van den Berghe in-viel, ende met blaeken, toe-taffen en dood-slaen aldaer leelijk huys hield; heeft Hertogh Karel by Plackaeten kond gedaen, dat hy sich genoodzaekt vindende om sijn verwant Oswald te beschutten, het Stedecken ende Huys ter Burgh belegbert, in-ghe-noomen, ende alle der zelver in-woonders, onverminderd hunne vryheeden, als sijne andere onderdaenen in sijn scherm had aengenoomen. Op dien tijd heeft de Vorst her driede deel van de Heerlijkheyd Elmpt aen Ian zoon van Geeraerd van Vladorp voor 700. goud-guldens boven noch 300. Philips-guldens verpandschap: gelijk ook het Drost-ampt van 't Huys te Schuylenburgh voor 3000. goud-guldens geleevert aen Ian van der Horst: ende aen Christoffel Schenk van Niddegen, in stede van 1000. goud-guldens, voor tien iaren vergoft het opper-gezagh ende des Graves recht te Swalm ende Assel. Daer nevens verthief hy Ian van Rifferfcheyd tot sijn woud-meester van Vluytm in de Vooghdij van Gelder, ende Ian van Witenhorst Heer van Horst tot Drost van Kessel.

240. In den aenvangh van 't volghende iaer 1532. is'er binnen Nymegen eene * vergaderingh ge-weefd van 't zelve Vier-deel, alwaer, behalven den Vorstelijken gezant Henrick de Groef Ampt-heer van Erkelens ende Drost van Hattem, ook eenighe Vry-heeren, Ridderen ende de volmaghtighers wt Nymegen, Thiel ende Salt-boemel te vinden waren. Alldoen heeft men etlike hoofdstucken voor-geslaeghen, welke sy alle tot voordeel van den Vorst ende syne onderdaenen be-loofden na te koemen. Neffens andere dinghen wierd'er vast gesteld, binnen vier iaeren honderd duysend goud-guldens wt te maeken tot 28. Brabandse stuyvers het stuck, ofte vijf Geldersse Rijders gebeeten Snaphaenen daer voor, yeder iaer 25000. guldens, eensdeels om de renten, Heerlijkheeden ende landeryen in de quaedste tijden by den Vorst verzet daer mede af te lossen, eensdeels ook om sijne kosten te verlichten en staet te onderhouden, na sijn eyghen goed-duncken: voor-behouden nochtans een yegelijk, zoo wereldlyk als geestelyk sijne oude voor-rechten: welke schattinghe eendraghtelijken gaen zoude over alle goederen van allerhande luyden, geene wt-gezonderd, zelfs niet de geestelyke; mids dat hier mede zouden op-houden alle krijghs-lasten van ruyteren ende knechten, ofte hoe die anders moghten gedoopt worden, wt-genoomen het ongeld staende op yedere tonne biers, Den in-zaeten ende wt-landers zoude gelijk-maetigh recht weder-vaeren, volgens de gewoonten van de plaetz daer de goederen laghen. Om dit geld te innen ende wt te geeven zouden de Staeten een bequaem Ontfangher stellen, die gebouden was reekenschap te doen van sijn ontfangh ende wt-gifte. Dat mede alle vreemdelinghen, van geestelyken ofte wereldssen stand, voor dit loopend iaer van haer koor, thienden ende in-komsten het driede deel zouden betaelen: voor de twee daer aen volgende iaeren zoo veel als de andere land-zaeten: maer op het vierde ende laetste iaer wederom het driede deel: 't zelve was mede te verstaen van de burgheren ende inwoonders der Steden Nymegen, Thiel ende Boemel, na de maer van eens yeders middelen. Alle brieven, tot after-deel van de Vorstelyke onderzaeten en tegens den sleur van 't gemeen gebruyk gegeeven ofte ontworpen, zouden voort aen onduchtigh zijn en maghteloos. Wierd mede strengelijken bevoolen, dat geene Monicken ofte kerkelijke eenighe erf-goederen, thienden, thinsen ofte renten zouden werven en aenkoopden, by schenkinghe ofte erf-laetinghe bekoemen, noch eenighe Ampt-luyden, Schepenen

1532. * Quartiersdagh.

1532. Schepenen ofte erpachters hier over staen ofte tuyghen, by verlos van hun ampt ende op des Heers hooghste keur; ende dat effenwel zulke aengenoemene ervenis en goederen aen den Heer zouden vervallen zijn: alzoó zulx alles voordē Vorst en sijne landen zeer hinderlijk was bevonden: ende zouden de gereede goederen en 't geld van de Clooster-lingen na haere dood wel aen 't Gods-buys koemen, dan de vaste grond aen de rechte erven verblijven. Ende of yemand op sijne mondighe iaeren voor desen met sijne goederen in een Clooster gegaen ware, zonder gerichtelijke vestenis ofte opdraght na land- en Stad-rechten aen de zelve Cloosters gedaen te hebben; zouden insgelijx zulke in-gebraghte goederen na dood van de nu noch leevende luyden wederom vallen aen de rechte erven, ongeacht eenighe voorgaende oorlofs-brieven van den Hertogh verkeeghen. Dergelijc Plackaet liet de Vorst, volghende in dezen de voet-stappen van sijn groot-vader ende Vader, mede in 't licht gaen.

241. Op † Odulfs dagh hebben de Ridder-schap en Steden van 't Arnhemse Vier-deel, binnen Wageninghen verzaemeld, den Vorst insgelijx zeventigh duysend goud-guldens toe-gestaen voor den tijd van vier iaeren, beloopende iaerlijx achtende half duysend guldens; behalven den wuyt-ijzer op het vat biers over de vlacke landen van den tapperen van in-beyms bier, ende den gewoonlijken penningh van de vreemde bieren, hem voor desen tot de timmeragie en vestenis sijn Steden toe-geleghd; zullende daer mede zijn op-gebeeven het graenel-geld en alle andere ongelden; wt-genoomen de te wooren wt-gezette en noch onbetaelde pennin-ghen, die men dan voort maenen ende tot des Hertoghsbehoef keeren zoude. Sy begeerden dat sijne Genade de land-schap van Velouwen voortaan niet meer en wilde op-legghen de ongewoonlijke diensten en beden der Ampt-luyden, Schouten, Richteren, ofte dienaeren van bus-meesters en brand-meesters; dan een goeden brand-meester doen zetten om de velden, landen en bossen trouwelijken te waeren voor brand en beweydinghe, ende de zanden laeten bepooren waer die ook in Velouwen geleghen waren, noch voor de schaepen ofte beesten op den brand bevonden yet neemen dan de behoerlijke breuken. Hebben mede over-gedraeghen, dat alle wt-heynisse in Velouwen ge-erft tot de benoemde schattinghen iaerlijx zouden geeven den vierden penningh van hun gewas en inkomsten, als mede die in dese laefste vede beleent ofte met rechte hadden ingenoomen Utrechtse, het waren dan geest-lijke ofte andere, goederen: met zulk een onder-scheyd, wanneer die goederen weder wierden in-geloft en georijdt, dat men dan desen vierden penningh te gelijk met de hoofd-schuld zoude op legghen. Ende want zoo wel de Vorst als veele wt de Ridder-schap en ingezetenen in verleedene tijden der vedē hunne renten en iaer-gelden noods halven hadden moeten verzetten ofte verkopen, ende iaerlijx van de honderd betaelen 7. 8. 9. ook 10. guldens: was 'er nu beraemd, dat voortaan honderd gulden niet meer verrenten en zouden dan zes: wel verstaende, dat de in den ionghsten oorlogh ter nood beleende en aengewonnene goederen zouden werden gehouden na den draed van haere verschrijvingh. Alle die rogghe-renten aengekocht ofte beleent hadden zouden insgelijx zes van de honderd geeven, ofte rogghe na markts gangh tot 6. guldens toe van elke 100. guldens, te weeten van de 100. guldens van los-baere en beleende rogghe-rent 10. molders rogghen. Ende of 'er in de

† Ex anti juis schēdis haec compilavimus.

voorzeyde zettinghen ofte tusschen de land-beererpachteren ofte anders onverstand viel, zoude de Vorst de Staeten van Velouwen te verschrijven ende de duysterbeyd door haer te laeten wegh neemen gehouden zijn; daer beneffens den Land-brief, die door verloop van den oorlogh was verloren, by raed van sijne Raeden ende Staeten op de beste wijze te vernieuwen. Dat mede, om gelijke beweegh-redenen, alle die over de 30. iaeren in een ongemoejd bezit waren geweest van eenigh erf-tal, goed ofte iaer-renten, schoon genoomen de zoghelen en brieven daer van verbrand ofte veroreemd waren, onbespeerd van yemant in hun bezit zouden volharden, tot dat men ze met land- ofte Stad-recht daer wt hadde verwonnen. Daer teghens heeft de Vorst, onder andere, getuyght en beloofd, dat dese bede t'eyndens de vier iaeren langher niet en zoude dueren, noch des land-schaps oude vrybeeden daer door eenigh-zins verkort zijn; ende bevel gedaen aen allen sijnen Bevel-hebberen en onderzaeten, de boven-staende hoofd-stucken, by de Staeten vast gesteld, zonder eenigh vertoef ofte bepaelinghe na te koemen ende te doen na-koemen.

242. In den Oogst-maend was 'er een vreemd gefternt aen de lucht te sien, een onbedrieghe-lijke voor-boode van de op-koemende dulligheeden der weder-doopers, ende byzonderlijken van de wreedheeden tegens die geene gepleeghd, die geen een iock met den Paus ende Rooms-gefinden wilden trecken. Gelijc mede de Turxe Keyser Soliman, door het voor-wt-zenden van etlijke troppen naer den Donauw, het Christendom groote vrees aenioegh. Wes-halven Hertogh Karel in de Herfst-maend door sijne landen ende Steeden beede-daghen liet wt-schrijven, ende andere oefeninghen doen, dat God de Heer het Turxe geweld van het Christen-rijk genadelijken wilde af-weeren ende in stucken breeken. In 't byzonder weckte hy die van Arnhem op doornstigte brieven, dat sy de Stad Arnhem met een wal, rondeelen en bol-werken volkoemelijken zouden vesten, ende van het wel-begonnen werk een spoedigh eynde maeken: nademael het t'eenmael sijne meeninghe en behaeghen was geene moeyten ofte onkosten aen te sien om die Stad in alle deelen versterkt en bewaerd te sien. Ondertusschen zat Groeninghen met de landen tusschen de Eems ende Lauwers in goede rust, onder het gezegh en gebied van den zeer zacht-sinnighen ende vreed-zaemen (gelijc de Vriessē Tijd-schrijvers zelve hem ter eeren na-geeven) Karel van Gelder, den navolger van Merwijk ende baltard-zoon van den Hertogh. In die daghen is het Slot te Wedde, gelegen in het Olde Ampt in den bevangh van de Ommelanden, by Vorst Karel, in plaets van 8000. goud-guldens, aen de weduwe van Munster ende des zelfs zoon Iurien over-geleeverd. Hy schonk ook aen Jacob van Dombergen de hooghe gerechtigheyd over Spraland in Oistrum. Op den 27. van de Herfst-maend is Walraven van Arkel, de volle broeder van den Vry-heer van Heuklum, beyde overighe spruyten wt den over-ouden en over-edelen stam van Arkel, met Iuffrouw Catharine van Gelder, onwettighe dochter van onsen Vorst Karel, onder-trouwd; ende in 't volgende iaer Thomas van Apeltorn met Ianneken van Byland, in 't by-wesen en aensien van den Hertogh, Karel liet mede een verzecker-brief geeven aen die van Deventer ende Kampen, dat men zulke 1000. goud-guldens, als by haer voor eenighe iaeren

1533.

1533. iaeren ten behoeve van hem ende het Graefschap van Zutveen waren verstreckt, binnen drie iaeren t'zaemen met de verloopene renten zoude af-loffen. Op desen tijd had de wijlen Koninginne van Hungaryen ende nu Stadhouderesse der Nederlanden *Marie van Oostenrijk* den Burgh van *Iever* verzorcht met eene bezettingh van 150. mannen, ende daer na noch van 28: wanneer te weeten de winter niet alleen voor de deur en stond, maer ook de Graven van Oost-Vriesland, om die van *Iever* als een bril op den neuste zetten, een ander Slot daer omtrent hadden gebouwt.

243. *Balthasar van Esens* al noch brandende van wraek-lust, gingh in de Lente, terwijl hy in Gelderland vertuckte, met *Meynard van Ham*, een beroemd Oversten aldaer, niet zonder weeten en in-luyfsteringh, zoo 't vermoeden was, van den Hertogh, een onderduym besleck maeken, dat hy andere die den oorlogh verstonen tot sijn behulp neemende, zoo veele knechten zoude aenneemen, als hy immers wist te bekoemen, ende de zelve zoo langh herom leyden, tot dat hy eene redelyke maght by een hadde, over de welke hy dan het gebied zoude voeren. *Meynard* na zoo een geluck van zelfs haekende nam dien last aen, ende verzamelde in een korte wijl by de 2000. mannen: waer mede hy in 't Stif van Munster ende Graeffschap Benthem een wijl tijds huys hield en omzwierde, ende daer na dooringeeven van *Balthasar* naer *Reyderland* aen trock, om desen streck; zoo hy daer toe kans zagh, Grave *Enno* af-handigh te maeken. *Enno* door verspieters hier van onderweesen, vond geraedzaem de eerste beginselen voor te koemen ende het paerd voor den dam te schutten: waer over hy zyne onderzaeten over al in 't geweer beval te koemen, ende sich met de *Reyderlanders* te verwoeghen, stand grijpende op de kant van de Eems acneen plaets *de Dijle* geheeten, ende zeer gevoeghlijk om die geene te stuyten die wt Munster-land die van *Reyde* zouden willen bespringhen. *Meynard* bereeds op de wterste grenzen van *Westfalen* gekoemen, ende van des Graves voor-zorgh bericht zijnde, gingh weder te rugghe, als quanzuys een ander oogh-wit hebbende, ende ontloegh het volk wt zynen dienst. *Enno* dit gevaer over-gebraght hebbende zoo hy meynde, is met den zynen van gelijken naer huys gewandeld: ende was het den geheelen zoemer aldaer vreedigh. Maer *Meynard* zyn voorighen aenflagh met haest ende ernst in den *Wijn-maend* hervattende, quam wt Gelderland, alwaer hy syn volk had geworven, de *Reyderlanders* zoo schielyken op het lijf vallen, dat hy, detydinghe van sijn tocht voor-loopende, den ingangh van *Reyde* al gewonnen had, eer noch yemand de lucht van syne komste had vernoomen: alzo hy nergens bleef hanghen, voor dat hy na sijn wens tot *Iengum* was beland: alwaer het legher sich ter loop wat begroef ende verschantste. Daer na wierd'er eene bende, die de tros-boeven en den verlooren hoop op verzeekerde plaetsen zoude leveren, door *Hoon* bevaerder van 't Huys *Levort*, t'eenmael verstroyt ende veriaeghd. *Meynard* onder dit met dezaecken ylende, veroorzaekte over al een groot verloop en verwoestinghe. De Graven en broeders *Enno* ende *Ian*, siende den vyand zoo een plaets in hebben, van waer hy met geweld bespronghen zijnde, niet zonder ongemack en

konde onrkoemen, riepen haer volk wederom in 't geweer. Alle standen, edele, burgers, ende land-luyden booden den Grave hun dienst en middelen aen, niet anders als of sy de overwinningh bereeds in handen hadden. In 't byzonder die van *Norden*; welke wanneer te *Oldershem* gekoemen waren, ende met *Enno* over de Eemse gescheept, sich alle omtrent *Iengum* nederfloeghen; niet zoo zeer met wille van den Grave als van hun aenvoerders; vermits sy met kraght de Geldersse te lyve wilden.

244. Daer na is het legher wt des Graves bevel van 't Noorden na 't Zuyden verplaetst, om den vyand den wegh op Munster-land af te snyden; hoewel die van *Norden* zulx niet voor goed en hielden, wien ook de minste wt-stel een iaer langh duyrde. Doen sloot men raed, hoe men den vyand best zoude aengrypen. Zommighe hadden gaerne gesien, dat de onbedreevene menighe sich wijd van een om *Iengum* zoude wt-spreyden, ende den vyand van alle kanten als een stort-reghen over-vallen. 't Welk anderen, die den krijghs-handel na haer dunken wat beter verstonen, niet en behaegde, oordeelende, dat men met korte geleeden ende van eene zijde beboorde te naderen. Welk vonnis hoewel min vernuftigh den Graven evenwel best beviel. De Geldersse bevel-hebbers haer van de hooghten aldus siende aenstappen, keerden sich tot het krijghs-volk, zeggende, *de overwinningh is onse, toont u luyden alleen als rechtschaepene mannen.* Alzo maekten sy in alle spoed sich slagh-rede, ende beieghenden de eerste voor-vechters met zulk een geweld en wackerheyd, dat de andere wel konden gevoelen, dat sy met geene bloediens maer met krijghs-luyden te doen hadden. Ende terwijl d'een alzo den ander van afteren aendrongh om te vechten, onstond'er in den ingangh van *Iengum* een heete strijd, tot verderf van veele *Vriesen*, die van schaemte en spijt schier meynden dul te werden, dat sy sich van den geenen over-mand zaghen van de welke sy zoo smaedlyken hadden gesproken; te meer, wanneer de trotste mannen voor aen het spits begonnen te struykelen, de andere van alle kanten dael te vallen, ende de naeste het haze-pad te kiesien. Doen deden de Geldersse in 't vervolghen een grooten neder-slagh, alzo de een den ander op de vlucht vertrad ofte in den wegh liep. Eenighe hadden de wapenen ende ook hunne kleederen verworpen, om te rapper te loopen, ende over de waeyen en slooten te geraeken. De Graven over dit ongeval heel verbaesd, snelder sich naer de Eemse ende naer de scheepen. Onder dit afterhaelden de Geldersse veele van de vlughtelinghen, die in de graven ofte wateren verwerred waren ende malkander verdronghen, welke sy zonder gevaer ofte neder hieuwen ofte gevanghelijk mede packten. De *Vriessse Tijdschryvers* melden, dat'er niet over de 400. zouden geslaeghen ofte verdrongen zyn; daer andere van meerder getal gewagh maeken, ende daerby doen, dat de Geldersse niet over de 5000. koppen sterk en waren, ende des Graves troppen niet onder de 15000. Na dit rampzaligh voorval waren de Oost-Vriesen niet alleen grootelijx verschrickt, maer ook wee-moedigh; ende erkende alhier een yeder den goddelyken arm, die de groot-spreekers zoo eenestrafte schuldigh was geweest. De Geldersse na 't verstroyen van zoo een hoop volx driestigher geworden zynde, zijn

3533. zijn daer na de Eemse over, ende op *Lebr*, 't welk een heerlyke plaets was van koop-waeren, aengegaen, ende met goede plunderagie te rugghe gekeerd naer *Iengum*: van waer sy kortelingh ('t welk veelen vreemd docht, alzoo ze niemand en ioegh ofte deerde) over hegghe overstruyk door de naefte wegghen weder naer Gelderland zyn gelooopen. Dese slaggh is voor-gevallen op den 13. van de Wijn-maend.

245. Doch alhoewel dit volk, als gezeghd, met een stillen trommel was geworven, ende schier niemand hier van en wift, waren echter de Graven van Oost-Vriesland weynighe daghen te vooren dese lucht gewaer geworden, ende schreeven over zulx aen *Floris* Grave van Buren, dat de *Gelderisse* zulx nergents anders om en deeden, dan dat hy ende de sijne de vriendschap des Keyfers niet en begeerden af te gaen; ende dat het den Keyfer tot geen voordeel en konde dienen, indien hen luyden eenighe plaetsen wierden ontnoomen; smee-kende hem derhalven als een Vader, hy wilde in desen voorsien ende het blaeden eens om-keeren. Doch ick bevind niet, dat haer van den Keyfer ofte Koninginne *Marie* eenighe by-stand is toe-gekoemen, misschien verstoord zijnde dat de Graven de zaak tegens de zusters van *Iever* niet wilden laeten vaeren. Behalven het voorgaende ongelijk, liet *Balthasar* van *Efens*, wanneer *Meynard* ofte op-gebrooken was ofte op-breeken zoude, binnen *Arnhem* (zoo verhaelen de *Vrieffe* *Iaer-schryvers*) opene brieven drucken, houdende aen alle Standen, den Keyfer, Koninghen, Vorsten, ende volkeren, ende over al in Oost-Vriesland wt-stroyen, dat hy van alle schuld ontlast was, ende *Enno* met sijn broeder (wanneer nu alles weedigh was, ende de Koningh van *Denemarken* met *Grave Floris* bezigh om de geschillen by te leggen) *Wis-munde* hadden in-genoomen: dat hy (den vrede door *Christoffel* van *Oldenburgh* ende den Koningh van *Denemarken* daer na getroffen zijnde) by den Vorst van *Gelder* ende sijne Stad-houders door de Graven leetlyken was af-geschilderd ende van meyn-eed beschuldighd, die sich nochtans zelve als bond-breekers en schelmen aenstelden, waer voor hy ook versocht dat een yeghelyk haer wilde houden en aensien. Doch *Balthasar* liep sich zelf een dooren in den voet met deze pasquillen, alzoo yeder een den quaed-spreker quaed toewenschte, en der boos-aerdighen gebruyk wel kende, van eerlijke luyden met latteren ende loghens te behanghen. In 't eynd van 't iaer was het zoo koud, dat de meeren, stroomen ende beeken over al toe laghen. Waer over de Hertogh van *Gelder* de nieuwelijx aengekoemene schaeren liet vervullen, ende sijn Maerschalk *Marten van Rossen*, *Meynard Ham* ende *Luriaen Munster van Rhynen* in handen geeven, om *Balthasar* met die maght naer Oost-Vriesland ende syne Stad *Efens* te geleyden. Dan dit volk door *Vriesland* moes-koppende is eyndelyken over de Eemse naer *Lebr* gestreeken, alwaer sy ende in den onleggenden streek brand stookten ende roofden, treckende wyders op *Oldershem*; in welke vleck sy dat deel van 't Slot, 't welk *Ulrich van Doornum* toe-behoorde, met verdragh in-namen, ende alles wat hen diende en voor quam wegh sleepten.

3534. 246. Op Nieuw-iaers dagh na *Pekum* sich begeevende, ende het Slot aldaer, aen die van *Kankena* toe-koemende, niet lichtelyken siende te winnen, zonden brieven naer *Emiden*, met

dese vermetelyke weet, dat sich die Stad aen den Vorst zoude geeven. Maer wanneer sy van de Embdenaers een effen trots bescheyd ontvingen, ende niet genoegh sterk ofte voorsien waren om een beleggh aen te vanghen, namen sy hun wegh weder op *Oldershem*. Hier bestonden sy, *Balthasar* te gevalle, alles wat *Ulrich van Doornum* den oom van *Balthasar* eyghen was, in stukken te slaen ende te schenden; keerende, na 't verbranden van *Ulrichs* wooninghe ende de voordere huysen, naer *Aurick*: welke Stad sy onvoorsien ende met een groot gedruys meynden te over-rompelen, doch hebben de burgers op hare hoede ende in 't geweer gevonden. Weshalven sy *Aurick* in de nacht ende zonder geluyd voor by trocken naer *Meerhuysen*, ende van daer een deel licht-gewapende met last naer *Efens* aen *Bernhard Hack-fort* af-stuerden. Wijders zijn sy met de meeste maght, welke sy by sich hadden behouden, 's nachts naer *Greeth* gegaen, ende op den zevenden van de eerste maend in den morgen-stond voor de plaets gekoemen. De Vorst zelve ofte sijn dienaer *Hack-fort* hadden al over langh op dese Vestingh, welke aen de Eems zeer wel ter hand leght, geloert, daer *Balthasar* mede een goed raeds-man toe was. Dan de verte, die daer is tusschen *Efens* ende *Greeth*, beleetede de verrassinghe: weshalven de Overste op geweld toe-leggende na dat sy ondeckt waren, hun leggher daer voor sloeghen. De Graven van *Emiden* droeghen voor dese Sterkte, als zijnde haer stam-huys, eene byzondere groote zorgh. De verwaerder van de Vestingh was *Albert Baccomorin*, een man meerstaende in de gunst der Graven, als in den oorlogh ofte belegeringhen ervaeren. De Grave had hem vermaent syne Stad-houderschap te verlaeten, indien hy sich zelve niet mans genoegh en kende: maer hy, die het voor een onridderlyke daed hield aen een ander syne bedieninghe over te laeten, deed aen den Grave van syne trouw ende standvastigheyd hooghe beloften: welke hy nochtans in 't begin niet wel en behertighde; vermits hy wt de scheepen in de haven van *Greeth* gereed legghende geen kruid ofte koghels, 't welk een licht dingh was, op het Slot hadde doen brenghen, dan aen de *Gelderisse*, die hem daer na over-ylden, alles ten roof gelaeten. Wanneer de *Gelderisse* in de vleck dicht onder het Slot sich hadden gelegghert, is hen op den anderen dagh *Hack-fort* met de kleyne troppen ende twee zwaere stukken van *Efens* by-gekoemen, die de voorzeyde gereedschap tot sijn behoeve wt de scheepen dede lichten. Behalven *Hack-fort* waren in 't leggher teghenwoordigh *Balthasar* zelve, de blaes-balgh van desen oorlogh, de Maerschalk van *Rossen*, *Luriaen Munster* ende andere.

247. Dese ende 't geheele leggher stelden haer meeste hoop op den strenghen ende langh-wylighen vorst, welke de stroomen ende anders vuyle weeghen open, en bruykbaer hadde gemaekt. Daer na alles wel besien hebbende (hoewel ook die van binnen hunne plichten niet en vergaten) lieten die twee zwaere stukken aen den bequaemsten hoek teghens de west-zijd van het Slot planten, ende die kant met alle kraght beschieten. 't Welk den plaets-houder ende weynighe andere den moed zoo zeer dede sinken, dat sy haere voorighe pocheryen ende hooghmoed ter zijden zettende, van dien tijd af begonnen

1534.

gonnen te wagghelen. Doch het land- ende krijghs-volk op het Slot mackten gelaet, na al dit weer-lichten niet veel te vraeghen. Waer over hy voornaemlyken de bouweren, welker smadelijke wenken ende gebaerten hy niet en konde verdraeghen, qualyker begon te handelen, ende de kost, die overvloedigh op het Huys was, meer en meer te beknijsen, ook haer te dwinghen, om in plaats van bier water te drinken, op dat sy door de moeyelijckheyd van 't belegh moghten verflauyen. Dan dit en benam haer den moed niet. Weshalven hy van op-zet veranderde, ende sijn dienaer in de nacht met brieven aen de Graven af-zond, vertoonende het gevaer 't welk hem over 't hoofd hingh, ende dat de Vestinghe verlooren moest gaen, zonder de versterkinghe van noch etlyke rotten knechten, welke hy ook in 't duyster aen de on-belegherde zijd binnen kreegh. Doen zocht hy het krijghs-volk alleen aen te haelen en te liefkoozen, ende tegens de huys-luyden op te hissen. Onder dit beschooten de Geldersse het Slot zonder op-houden, mickende alle na eene plaats; want het veranderlijk weder in eene uyre tijds haere hoop konde om verre stooten. Hier tegens waren de belegherde over-besigh, steeds de stucken ende de lossers van 't geschut met busen te beloeren, de breuken en holle steden weder aen te vullen, ende geene verzinnelijke middelen van teghen-weer te verzuymen. De belegghers bestonden effen stijf op de zelve wand met de grootste koeghels te speelen, ende niet af te laeten tot dat sy den muert eenemaal gaterigh en doorlichtigh hadden gemackt. *Albert* dit siende begon heel bangh en week-lijvigh te worden, alles te vergrooten, ende opentlyken tegens de land-luyden te verklaeren; *dat hy geen moed ofte maght en had om het Huys langher te houden.* Doch de andere betoonden sich immers zoo wacker als te vooren, ende mackten haer gereed om de scheuren allenthalven te stoppen. Ondertusschen schickte hy al wederom een boode naer *Emlden*, dat hy benodighd was verdragh te zoeken, indien het ontzet noch drie ofte vier daghen after-bleef. Dan nauwlijx was de brief-straeger met sterke toe-zeggingh van by-stand te rugghe op het Slot gekeerd; wanneer *Albert*, om met den Gelderssen besteck te maeken, pandsluyden in 't legher had geschickt, ende daer tegens *Balthasar van Esents*, *Roffem*, ende *Hack-fors* weder binnen genoomen. Een van de bezettinghen, met naemen *Bon*, zoud alsdoen *Albert* in 't oor gebeeten hebben, de Geldersse Oversten ende voor al *Balthasar*, den roer-vink van alle onheylen, in de gevangheniste werpen, ende de scheuringhe waer door sy waren in-gekoemen toe te maeken, 't welk hem niet veele moeytens en behoefde te kosten. Maer hy sijn woord niet willende in sijn hals haelen, ofte (moeghelijk) daer na syne trouwloosheyd met den hals betaelen, ende de gijzelaers in nood brenghen, heeft zich op den 19. van de eerste maend, behoudens een yegelijk sijn leeven, over-gegeeven. Quaelijken was het Slot gewonnen, ofte het ys begon door den schielijk op-koemenden reghen te smelten, tot merkelijke vreughd van de Geldersse, dat sy voor dese veranderingh meesters van *Greeth* waren. Doen is de plaats met Geldersse bezettinghe wel deghelyken verzorghd, ende het overigh volk door de boerschappen hier ende daer geschackeerd. Maer hoe welle-

kom *Albert* daer na te *Emlden* zy geweest, en laeten de Vriessse Iaer-schrijvers niet onverzweeghen.

248. Midden onder 't belegh van *Greeth* was der Graven Veld-Overste *Everhard Ovelaker* met een sterk gevolgh den *Dollaert* over-getrocken, om die gewesten staende onder het Gelders bedwangh wederom te plaeghen, ende stelde her zoo bont aen, dat de Groeningers eene bezendinghe aen de Graven doende, niet alleen en klaeghden over het geen daer bedreeven was, maer ook daer in voor-zaghen dat des gelijx haer naderhand niet en beieghende. Tegens den nieuwen tijd is 'er wt *Emlden* een vloot van etlijke schepen gelooopen, om aen beyde monden van de Eemse opte passsen, ende den Gelderssen over al deer en af-brek te doen, maer om met naemen te verhinderen, dat *Esens*, waer in Geldersse bezettingh lagh, eenighen toe-voer moght bekoemen. Hier door wierden de schepen, die haer loop elders hadden heen gezet, naer *Emlden* gestuurd, ende de zee-handel in *Groeningen* ende de Om-landen zeer benauwd. Eene van de kloexste schepen door het Vlie sich in de Zuyderzee geevende, heeft niet verre van *Harderwijk* eenighe koggen die op Gelderland zeylden met hare bevraghtingh after-haelt, ende naer *Emlden* gesleept, daer de plunderagie by de hoofden is om-gedeild. Onder dit had het land-volk in ende omtrent *Greeth*, om haer have te behouden, niet buyten dank van de Graven, den Gelderssen eed aengenoomen. Grave *Enno* was daer teghen doende om hier ende daer gemaghtighde wt te zenden, ende bracht sterke klaghten voor tegens de Geldersse; door syne verwanten, die in Westfalen; Oldenburgh, en de aen-legghende gewesten wijd en zijd woonden, zoo veel wt-werkende, dat hier over te *Haxter* een vergaderdagh werd aen-bestemd. Wanneer de Grave alhier door sijn gezant syne zaek voor-stelde, heeft men hem voor alle dinghen voor-geworpen, dat hy *Balthasar* eerst hadde beoorloght. Dan al zoo hy daer tegens door het over-legghen van verscheyde zeghelen, brieven ende verbonden hen allen de ooghen opende, beloofden sy te gader den Grave de hand te houden. Waer op al voort eenighe Overste zijn aengenoomen om volk te lichten, ende daer mede Gelderland, Drente ende de landen om *Groeninghen* te bespringhen. Dan dit quam wat laet by; aengesien de Graven ende hunne onderdaenen, die den krijgh zoo wel ongewoon als tegen syne lasten al te maghteloos waren, na vrede verlanghten: zelfs de Geldersse eenigher maeten, hoewel haer haen rechtevoort Koningh was. Want behalven dat sy van geld benodighd ende voor de Burgoensse niet t'eenemaal buyten vrees en waren, vernamen sy, dat de Groeningers met de Standen der Omme-landen maendelijken, loopende den oorlogh teghen de Graven, op 16000. goudguldens geschat zijnde, sich niet alleen weygherigh aen en stelden, maer ook opentlijken tegen-morden, vertoonende, dat die krijgh haer-luyden schadelijk was, ende voor al diende af-gesneeden te worden. 't Welk hoewel den Hertogh niet wel en beviel, die van meeninghe was dit rad noch al langher voort te rollen, hield hy echter dit sijn voor-neemen bedeckt, ende liet verluyden, quanzuys om de liefde van de syne en wt mededooogenheyd, mede na vrede te haeken. Doem lieten de Groeninghers gins ende herfwaerts brieven

1534. brieven af-gaen, ende wierd eerst te *Oterdum*, ende daer na te *Farsum* aen de *Bemse* een zit-dagh beraemd. Waer heen sich *Hack-fort* de bevel-hebber tot *Esens* zullende verwoeghen, van een *Embder* oorlogh-schip is onder-schept, ende te *Embden* op-gezonden, doch voort daer na weder op vrye voeten gezet.

249. Als alhier de eerste grond was gelegd, ende de meeste rouwigheyt af-geschaefd, vonden de gezanten aen dese en geene zijd goed dat men det samen-spraak te *Loghe* met meerder getal en pracht zoude hervatten: alwaer sich lieten vinden *Grave Ian* in eyghen hoofd, *Hicke Rankena* van *Doornum*, *Omke Ripperda* van *Hintum*, *Hicks Hogerda*, *Egerick Beninga*, ende de *Cancelaer Willem Ubbena*: Van weghen den *Gelderisen Vorst* sijn bastaerd-zoon *Karel* *Stadhouder* van *Groeninghen*, *Marten van Rossem*, *Bernhard Hack-fort*, ende andere: tot dat men na veele woorden-kavelingh zoo eene vrede heeft getroffen: Voor eerst zouden de *Graven* den staet van hare kerken op zoo eene leest doen stellen, als 'er onlanx tot *Augsburgh* ende *Spier*, met toestemmingh van den *Keyfer*, zoo in *Saxen* als andere landen ende *Steden* van *Duytsland* was toe-gelaeten, ter tijt toe de al-gemeene kerken-vergaderingh anders zoude beraemen. Indien 'er binnen 's iaers zoo eene vergaderingh niet voor en viel, zoud een van de *Graven* in desen deel met den *Vorst* van *Gelder* te raede gaen, om dese gebreeken op de gevoeglijcxte wijze te heelen. De *Graven* zouden den *Hertogh* het *Slot Win-monde* voor *Greeth*, met effen zoo veele ende goede stucken, over-doen; daer en boven 12000. goud-guldens *Embder-geld* binnen vier iaeren, ieder iaer een vierde-deel, betaelen, ende daer voor goede zeeckeringh stellen. Indien het den *Vorst* moght believen, sijn *Leen-man* ende *vedder Balthasar* tot aenlockinghe van naerdere vriendschap de *Vestingh Wirmunde* door houwelyk ofte andersins weder in te ruymen ('t welk echter aen sijne vrye wille zoude staen) zulx zoude den *Graven* mede believen. De brieven van over-koeminghe, ten tijde van 't over-gaen van *Esens* door *Balthasar* aen de *Graven* geleverd, zouden, den *Vorst* te gevalle, door de *Graven* aen *Balthasar* te rugge gelanghd; ende 't geen 'er over en weder tot des anders trots ofte nadeel was geschreeven, van geener waerden ende als ongeschreeven gehouden worden. De *Gravelijke* onderzaeten zouden hunne goederen in 't gebied van *Esens* en *Wit-munde* vryelijken aenvoerden ende verbuyren, ten ware *Balthasar* eenighe daer van hem vermat toe te koemen; in welk een geval der *Graven* onderdaenen hem een dagh van rechten zouden moeghen legghen, ter plaetse daer de goederen geleghen waren, tot erkentenis van den *Vorst* ofte des zelfs on-zijdighe volmaghtigers. *Balthasar* zoude sijn oom *Ulrick* van *Oldershem* in sijne vaderlyke erve niet verkorten, maer den zelven recht laeten weder-vaeren. Laestelijken zouden de *Graven* in alle aenlegghende ofte verweerende oorloghen, welke de *Vorst* ofte sijne *Standen* tegens yeder een moghten voor-neemen, nabij vermoeghen by-stand schicken: hare *Steden*, *Sloten*, havens ende stroomen voor hem openen: blijvende den *Vorst* tot gelyke diensten aen de *Graven* gehouden, mits dat sy eerst de oorzaeken van den oorlogh aen hem zouden goed maeken: zynde echter onverplicht, teghens den *Keyfer*, als *Keyfer* van 't *Rijk* ende tegen 't *Rijk* zelve, gelyk ook tegens de eed-geenooten van de *Westfeelisse* ende *Haerdisse* *Kreyzen*, haere voorighe bond-vrienden, de wapenen op te neemen. Soo haest men weghen de

betaelingh der boven-staende penninghen waer-borghen hadde gestelt, ende dit verdragh ten weder-zijden beteykent, zouden de *Sloten* van *Greeth* ende *Wit-munde* zonder vertoef teghens den anderen verpandgeld worden. De *Graven* zouden dit neffens den adel ende de *Stad* van *Embden* met byzondere brieven ende zeghels al zoo bekrachtighen, dat de *Vorst* geen reden moghte hebben van na-denken, ende ook, op sijn verzoek, hunne naerstigheyt doen, dat ook andere *Vorsten* ende *Graven* dit moghten gestand doen, ende daer voor borghen staen: tot welken eynde *Karel* mede een zeghel ende brief zoude wt-leveren. Het geld aen dese of geene zijd in desen oorlogh door brieven beloofd zoude betaeld worden: ende de gewangens sich zelve lossen, ofte by wisselingh vrygaen, ten ware die voor den oorlogh en onwettelyken waren gevanghen, die dan geene los-penninghen behoefden te geeven. De onderzaeten zouden aen beyde kanten zonder gevaer ofte beletsel hun handel drijven, onder betaelingh van behoerlyke tollen. Het zoude van nu af negen daghen een bestand wesen, om immiddels dit alles aen den *Hertogh* te gichten.

250. Daerna heeft *Hertogh Karel* in den Bloey-maend dit verdragh onder-geschreeven, ende beyde *Graven* op nieuws in den *Soemermaend*. Van weghen de *Gelderisse* teykenden de *Stadhouder* van *Groeninghen* *Karel*, *Rossem* ende *Hack-fort*: neffens de *Graven* *Enno* ende *Ian*, stelden sich als waer-borghen voor de aengetooghene geld-schuld *Simon* *Grave* van der *Lippe*, *Joost* *Grave* van *Hoey* ende *Broek-buysen*, *Ulrick* van *Doornum* *Heer* van *Ese*, *Wit-munde* en *Oldersum*: behalven de *Burgemeesteren* ende *Kaeden* der *Stad* *Embden*, ende andere edele meer. Na behoerlyke af-kondinghe, zyn daer op de voorzeyde *Sloten* heen en weder verwisseld, het kriijghs-volk veroorlofd, ende de lieve vrede al zoo in die gewesten her-steld. Over zoo een aenstootelijk verbond waren by de *Vriefen* alle lief-hebbers van 't vader-land ende den *Gods-dienst* niet weynigh bedroefd; voor al wanneer sy acht namen, dat, zoo men het besluyt van *Spier* ende *Augsburgh* moeste na-leeven, ende sijn geloove richten na het voor-schrift van de kerken-vergaderingh van den *Roomssen stoel* ende van den *Keyzer*, het *Pausdom* alsdan weder de over-hand zoude neemen; aengesien de *Hertogh* van *Gelder* voor een sterk yveraer en drijver van de *Roomsse* gefindheyd vermaerd was; ende zulx meer om den *Konigh* van *Vrankrijk* en den *Paus* van *Romen* te believen, dan wt eygene *God-vruchtigheyt*: waer voor hy nochtans wilde gehouden wesen, draegende sijn bastaerd-zoon *Karel* daerom te minder gunst toe, vermits hy na sijn sijn wat te koel was in het verdighen ende eeren van 't *Pausdom*. Gezweeghen, dat de zorgh over den *Gods-dienst* dese handelaers in 't minste niet en roerde ofte toequam; maer hen in 't hoofd was geblaesen van *Henrick* een *Franciscaner Monick*, een driftigh en yver-zuchtigh man, die nu te *Embden* dan te *Groeninghen* herberghende, by de *Graven*, *Cancelaer* ende andere, gelyk ook zelfs by *Hertogh Karel* zeer gemeentzaam ende gesien was. Daer na ontbooden beyde *Graven*, om sich by den *Vorst* van *Gelder* schoon en behaeghelijk te maeken, van des zelfs verwant *Hertogh Ernst* van *Lunenburgh* twee *Roomse* leeraers, om den kerken-stand na haer hoofd en vonnis over al te herftellen: ende wierden hen toe-geschickt *Marten* van *Ondermark* ende *Mathijs* *Ginderick*: die

1534.

die naer *Emden* over-koemende, voor alle dinghen, de *Saxiffen* ende eenighfins na de *Papiffery* riekende gewoonten aldaer, zoo veel moeghe-lijk, zochten in te voeren, zonder veel te denken op het geen te *Marpurgh* voor heen was beflooten.

251. Op het voorighe iaer had *Karel*, als gezeghd, aen die van *Arnhem* verzocht, dat fy die *Stad* met een wal ende bolwerken cierlijken en na de kunst zouden voorfien, ende het bereeds aengevanghen werk voort vol-toyen. Op defen tijd gaf hy bevel, den tooren, aen de *Taus-poort* voor heen getimmerd, tot het onderfte welfzel af te werpen, ende van buyten een rondeel wt den grond op-gehaeld tot aen den binnenften muer, als een fchutzel, daer voor te legghen; haer hertelyken aenmaenende, zulx met den eerften te verrichten. Hy liet mede in die daghen, met toe-ftemminghe ofte eer op het aen-touwen van die van *Nymegen* ende *Arnhem*, een *Plackaet* wt-fchrijven, aengaende eene wateringh ofte *Grift* door de *Over-Betouw* te leyden; willende dat alle kerfpelen, edele ende onedele, geestlijke ende wereldlijke hier toezouden geeven; wt-gezonderd de flechte land-luyden die op gehuyrde erven zaten; ende belaftende daer en boven den *Ampt-man* *Ioost van Bommel* hier op het oogh te houden, ende alles te doen ten beften van die landen en fyne erfgenaemen. De *Vorft* heeft mede de gantfe vryheyd met het *Stedeken* *Slot van Batenburgh*, 't welk hy voor defen met de wapenen had aengewonnen, aen *Herman van Bronckborst* Heer te *Batenburgh* ver-koft, om het zelve te befiten, op gelijk een voet als wel eer zalighe *Diderick* ende *Gysbert van Bronckborst*. Kortfs daerna op den 29. van de *Herfit*-maend deed gemelde *Bronckborst* van weghen 't gebied van *Batenburgh* den leen-ced, in 't by-wezen van de *Heeren Domborgh*, *Knoppert*, *Kervenheym*, *Boebergh*, *Vierffen*, *Ruyter* ende andere. In den volgenden maend lieten de *Vorften* van *Gelder* en *Cleve* eene verklarunghe wt-gaen, belanghende de pael-fteden des landfchaps van 's *Heeren-bergh* ende der *Stad Emmerick*, waer over fy een wyl tijds hadden gekraekeelt. Ende wierd doen vast gefield, dat de hooghe gerechtigheyd der dorpen ende kerfpelen *Nitterden*, te *Elze*, *Wilheffe*, *Gozensheffe*, *Burchheffe*, de *Spoelbergh* ende andere den *Vorft* van *Gelder* toe behoorde: ende gedachte *Hertogh*, den *Clevenaar* te gevalle, aen die van *Embrick* te goed liet, dat zy hunne *Stad* by de *Steen*-ende *Leeuw-poorte* met een graft ende wal wt-geftreckt en verfterkt, hamey-boomen met yzere bouten ende dwarffe houten, ook daer en boven molens in 't *Gelderffe* gebied hadden op-gericht; mits dat fy nochtans, tot een blijk ende erkentenis van 't opper-recht, iaerlijx hier over acht oude groffen, als een thiende, aen de *Graven* van den *Bergh* zouden wt-langhen. *Karel*, die den naem ende de grootsheyd van de *Schenken* niet wel en konde lijden, betuyghde mede by brieven, bevonden te hebben, dat het te voeren voor wettigh gehouden houwelijk tuffchen *Diderick Schenk van Niddegen* ende des zelfs weduwe en kinderen, loos en erdacht was, ende de voorighe wt-fpraak door onder-kruyppinghe ende tot een spot van zoo eene heylighe gemeenfchap, ook tot af-breuk van de wetlijke erfgenaemen verworven, ende fy alzulx haer leven ende goederen verbreukt hadden: weshalven hy de rechte erven *Diderick*

van *Lip* gezeyd *Hoer*, Heer van *Gribbenfurft* en *Aeferden*, ende des zelfs echte vrouw *Aleide Schenk van Niddegen* Vrouwe te *Aerffen* met haere nazaaeten, weghen een zaecker stuck gelds hem aengeteld; alle de gereede ende ongereede goederen vanden gedachten *Schenk*, hoewel met recht aen hem vervallen, over-gaf om te befiten, zonder bespeeringhe van yemand.

252. In 't midden van de *Wijn*-maend gingh *Hertogh Karel* binnen *Gronsfort* onder de hand een verdragh maeken met *Francois* Koningh van *Vrankrijk*, waer by hy alle fyne landen, ook *Groeninghen*, ende hem zelve aen *Vrankrijk* over-droegh. In den eerften loofde de Koningh, door fijn gezant den eerwaerdighen *Abt Iacob Colin*, *Raeds-heer* van de *armen-goederen*, fijn bloed-verwant, *Karel van Gelder* ende des zelfs landen en onderzaeten, als fyne eyghene onderzaeten en erf-tael, in fijn fchut te ontfanghen, ook hare voor-rechten ende keuren te willen gefland doen; daer-ent-boven den *Hertogh* toe te voeghen een iaerlijxe ver-eeringh van 30000. ponden *Tours*, ende noch iaerlijx 20000. der zelve ponden tot een fchenkagie en blijk van fyne gunfte; fich ook verbindende, op fyne kosten binnen des *Hertoghs* landen ende tot des zelfs dienst 100. fpeer-voerders te zullen onderhouden, en maendelijken aen yeder ruyter te reynen 20. goud-guldens boven tien ftuyvers; aen yeder voet-knecht 11. goud-guldens ende vijf ftuyvers. Beloofde mede voor na het slot van dit verbond, hem eene iaerlijxe ver-eeringh op de hand te geeven: blyvende den Koningh en fyne nazaaeten gehouden, zoo langh de *Vorft* in 't leeven was, de voorzeyde betaelinghe alle drie maenden binnen *Vrankrijk* aen handen van de *Vorftelijke* dienaers by stucken te doen. Waer tegens de *Hertogh* beloofde, dat hy niet alleen, maer ook fyne onderzaeten, *Steden*, ende *Slooten* in aenleg-genden ofte af-keerende oorlogh, te water ende te land, den Koningh zouden dienen, ende hy zelve, terftond na de eerste betaelinghe, hier over den eed doen, neffens fyne *Stad*-houders ende *krijghs-Overfte*; die, zelfs na fijn dood, den Koningh zouden gehoor-zaemen, zoo als fy hem gewoen waren: hier en boven wilde hy zoo veel wt-werken, dat dese gifte onder de levende, tot voordeel des *Koninx* ende fyner erven, binnen een iaer van de vier *Hoofd-fteden* fyns *Vorftendoms*, als mede van de *Stad Groeninghen* wierde gefladighd: ofte, indien dese tijd te engh viel, ten langhften in drie iaeren. Doch alzoo fijn recht ende aentael op de *Stad Groeninghen* ende andere gewefter in *Vriefland* niet sterk en bondigh genoegh en waren, om zoo eene gifte wt de hand te doen, ofte den Koningh ten vollen te verzeekeren; verbond de *Vorft* fich wederom de zaeken zoo verre te brengghen, dat de Koningh binnen drie iaeren rechte eygenaer zoude zyn. Van alle plaetsen welke de *Vorft* noch moghe aentwerven, zoude hy de *lijf-toght*, maer de Koningh den eygendom behouden. Dan indien de *Vorft* wt een wettelyk houwelijk wettelijke geboorte quam te teelen, ofte de Koningh in fyne beloften te vertraegghen; zoude dese fchenkagie ondeughend en mank zyn, ende de *Vorft* niet te min een *Leen-man* des *Koninx* blyven; op zulke voor-waerden als men dan zoude beraemen. De Koningh vermoght dit verdragh binnen zes iaeren op te zegghen.

253. Tot zoo een vreemd op-zet en roekeloozen handel dreef onfen *Hertogh* meeft, behalven een onwtbluffelijken haet teghen het huys van *Burgondien*, een innerlyke wrock welk hy eer-langh gevat had op die van *Groeninghen*, om dat fy hem laetst-leeden tegens *Grave Enna* met

1534. met ronde woorden by-stand hadden geweyghert. Ende want ons hier van eenigh [†] blijk terhand is gekoemen, willen wy, om de nieuwigierigheyt genoegh te doen, dese zaek wat breeder ontvouwen en wt-meeten. Op den dagh van Lichtmis waren binnen *Arnhem* op de Reken-kamer vergaderd de Wet-geleerde en hooghe Vorstelijke Raeden *Arend van den Gruythuys* ende *Alexius van Harderwijk*, van weghen den Hertogh, die ziekelijk was aen eene zinkinghe en tand-zweer, geschickt om te verhooren *Ian Rekamp* Abt te Adwaert, *Herman van Deventer* Bevel-hebber te Warfum, ende *Reyner van Dockum* Geheym-schrijver, als volmaghtighers van de Stad en Omme-landen van *Groeninghen*, ende wederom hunne boodschap over te neemen. Na dat hun volmaght met den brief van den Stad-houder *Karel van Gelder*, als mede de brieven tusschen de Graven en de Stad weghen de oude nabuyschap gewisseld, waren op-geleesen; heeft de Abt sijn vorder bevel mondelyken ontdeckt, dat te weeten, gelijk hier vooren drie-werf was geschied, de Stad en landen met alle nederigheyt om eene stille-zaet met Embden aenhielden, onder verband van t'eyndens de vede dese gunst met redelijke dankbaerheyt te zullen beloonen. De Vorst van alles onder-weezen nam het euvel, dat men den raed van dese bezendingh al gestooten had buyten voor-kennis des Stad-houders, ende al het geheymenis den zelven op het laetst eerst voor-gedraeghen; dat sy daer behalven sich ook bemoeyt hadden met het verbond tusschen hem en den Keyser. De gezanten met ontteltenis en mis-zackinghe dit laetste verwijt van sich schuyvende, zeyden teghen het eerste, hun lust wel beraemd te zyn in het af-wesen van Ionk-heer *Karel*, die doen na buyten was gereeden, doch op sijn behaghen, t welk ook daer op was gevolghd. Dit over-slaende weezen de Raeden aen, dat de Vorst, loopende ende niet t'eyndens den oorlogh, by-stand van haer begeerde, vermits hy alreeds boven vijf maenden gekryght, ende alle maend 5000. zolde, dat is 2000. Embder guldens, van nooden hadde; te meer al zoo het billyk en ook gebruykelyk was, dat die naest by de hand en by t'gevaer waren, den steen van t'graf stooten ende het zwaerste pack moesten draeghen. Het slot van de reden was, dat de Stad en landen desen wt-gaenden maend aen de *Rossemse* knechten zouden wt-reyken 16000. Embder guldens, ende elke maend loopende dese vede ook zoo veel; ten ware de krygh te vooren wierde veressend. Des zoude de Vorst daer voor sien, dat de Stad en t'land beschermd en ongekenke bleeven; ofte anders benoodighd zyn de knechten alom op de grenzen der landen te voeren, ter tijd toe sy gequeeten waren: moeghende niet te min lyden, dat sy sich met sijn Maerschalk *Rossem*, die daer van naerdere onder-richtingh hadde, weghen een verdragh besprooken. Dese boodschap en klonk niet wel in de ooren van die van *Groeninghen*, die daerom aenden Vorst te rugghe schreeven, ende hem de kennelyke onmoegelykheyt niet alleen voor ooghen hielden, maer ook hunne voorighe weldaeden, ende de over-komst tusschen hem en de landen gestooten, vermeldende, dat hy, boven een lijdelyken iaerlyxen penningh tot sijne Hof-houdinghe, niet nieuws en zoude vorderen ofte voorneemen. Baden derhalven, dat hy met de bovengemelde aanbiedinghe van eene betaemelyke erkenenis sich t'eyndens de vede wilde genosghen. Ge-

† Ex bibliotheca Witteniana.

geeven op den 25. vanden tweedenmaend onder des Stads merk, ende de zeghelen van *Henrick Kol* Abt te Selwart, ende *Hidde Onsta* Hoefflinghe te Sauwert, door andere hier toe gebedden. Dit, zegghe ick, stack den Hertogh zeer in den krop; hoewel hy onder dit na syne wijze wterlijken een goed gelaet wist te toonen.

254. Op desen tijd is *Munster* in *Westfalen* belegerd, t welk de weder-doopers met den aenhangh van den raese-bol *Muntzer* den Bisschop *Frans van Waldeck* hadden ontweldighd, ende, onder het beleyd meest van *Ian Mathiffen van Haerlem*, *Ian Boekhold van Leyden* ende *Knipperdollink*, in-genoomen. Dit gespuys door strenghe Plackaeten in *Vrieland* ende *Holland* wtgebeffend was met heele zwermen alhier by een gerot. *Ian Mathiffen* noch in *Holland* zijnde had, als door Gods geeft in-geblaesen ende verlicht, de weder-willighe ende tegen-spreekers door een grouwsaeme verkondinghe van de aenstaende straffen en plaeghen, zoo seer verbaest, dat sy wt vrees meynden de helle tegenwoordigh voor haer open te staen, ende hem als een tweeden *Enoch* schier aen-baeden. De Stad was van den Bisschop met drie leghers beslooten. Onder andere had hem de Vorst van *Gelder* bystand laeten toe-koemen, om dese oorloghs-vlam met haest en geweld te dempen, ende op dat dit Duyvels-zaed in de aenbuerende landen ende eyndelyken in de syne geen wortel moght schieten. Loopende het beleggh had de man Gods *Ian Mathiffen* syn zelven, God wouts, tot *Koningh* opgeworpen. Dees een Romeyns stuck willende verrichten, was t'elkens met een deel voet-volk in t' *Gelderise* legher in-gebrooken, alwaer hy groote verwoestingh deed ende de leghers gaende maekte, keerende met een rijken buyt weder na binnen. Wanneer dit eens andermael wel was af-gelooopen, bestond hy, zich in-beeldende dat God sijn voor-neemen altoos zoude laeten gelucken, met 30. mannen het legher van de *Duytse*, gelijk wel eer van de *Gelderise*, te bespringhen. Doch de *Duytse*, door het ongeluck van de *Gelderise* wyzer gemaekt zijnde, hielden veel sterker wachten als te vooren, ende onthaelden hem zoo, dat de goede *Koningh* met het meesten-deel van de sijne in den loop bleef; niet sonder verschrinkinge van de heele Gemeynthe, welke met een vaste hoop was in-genoomen, dat God dit heyligh pand noyt en zoude begeeven hebben. In sijne stede heeft men *Ian van Leyden*, een held die inmers zoo goed en edel was dan sijn voor-zaet, met over-een-luydende stemmen tot *Koningh* van *Munster* verheeven: die een geweldighen pracht voerende, nevens de andere, vele wyven tot hem nam, doch aen de weduwe van *Ian Mathiffen*, in schoonheyd en glans wt-muytende, den naem gaf van *Koningin*: vermits sy, na t'voorbeeld van den hooghwijfen *Plato*, onder een zoo wel gemeynschap van goederen als van wijven dreeven en oeffenden. Teghens het wt-gaende iaer sijn'er aen bequame oorden sefen bol-werken om de Stad geleyd, om den her-doopers het wt-loopen t'eenemael af te snijden. Terwijl het beleggh langher aenliep als men wel vermoedede; zond ook de *Land-Grave* van *Hessen* ende *Bisschop* van *Koelen* hulp-troppen. Ende zyn op t' verzoek van den *Bisschop* van *Munster* in den Winter-maend ook andere *Duytse* Vorsten ende *Steden* te *Cobelens* verzaemeld, welke den *Bisschop*, vermits

1535. dit eene gemeene zaak was, zekere geld-beede maendelijken toe voeghden. Ende hoewel *Munster* aldus meer ende meer wierd benauwd en gepranghd, wilde het zich nochtans niet geeven, dan na ses maenden, wanneer de burghers nu op het wterste waren gekoemen, ende daghelijx met hoopen van hongher verginghen. By welke gelegheneyd wanneer eene van de Koninginnen wt deernis zich een woord hadde laeten ontvallen, dat God (moegelijk) geen gevallen zoude hebben aen den dood van zoo veele onnosse luyden, liet haer de Koningh sulx wijs wordende (hoewel sijn huys van eet-waeren zelfs tot overdaed was vervuld) als in een openbaer aepen-spel na de merkt sleepen, voor een hoer schelden, ende opentlijken onthalsen. Danaenghesien hy ze reghen Paessen verlossinghe niet alleen van den hongher maer ook van de belegeringh had verzeekert, ende de zaken zich echter heel anders lieten aensien; maekte hy zes dagen den ziekaert, ende zich ten laetsten op de merkt vertoonende seyde, dat hy opeen blinden Ezel gezeeten, ende sijn vader de zonden van het gantse volk hem had op het lijf geschooven, om de zelve te boeten: dit was de beloofde verlossinghe, waer mede sy zich te vreden moesten houden. Eyndelijken is de Stad op den 25. van de Soemermaend gewonnen, de Koningh ses-en-twintigh jaeren oud zijnde, met sijn eerwaardigh geselschap gevanghen genoomen, ende de belachelijke broeders door eene belachelijke straffe wegh-genoomen. Ende aldus is het adderen gebroedzel alhier wel eenighsins verstoord, doch niet heel en al gedempt. Eenighe hier van zijn over zee naer andere landen getooghen: daer dit † heyligh en wtverkooren volk een ander West-Munster in-genoomen, en door Godsgehenghen, in getal en yver-zuchtigheyd zoo zeer heeft toe-ghenoomen: dat het niet alleen op den stoelmaer ook op den neck heeft derven treden van gefalsde hoofden en Gods Stad-houders.

255. Voor twee iaeren was in Denemarken Koningh *Frederick* overleeden, van wiens verbond met de Geldersse boven ter loop is gesprooken. De opene kroon had veele vryers: eenige hadden het oogh op sijn oudsten soon *Christiaan*: andere op des selfs ionger broeder, doch van een Koningh gekoemen: sommighe op den neve *Christiern*, die Noorweghen met een vloot dreyghende, door *Frederick* was gevanghen geset. Maer *Christiaan* bereeds van den meesten adel tot Koningh gekeurd zijnde, was vast doende om het heele rijk in vrede ende onder sijn geweld te brenghen. Onder de vernaemdste stelden zich die van *Lubeck* teghens hem ter weer, die ook *Christoffel Grave van Oldenburgh* met eene vloot ende een deel volx naer *Holsteyn* en *Denemarken* af-schickten, om den gevangen *Christiern* te redderen. Dees over de ‡ Belt vaerende, loerde op *Schonen* ende op het slot *Helsenburgh*: waer omtrent op den 20. van de Hoy-maend tusschen de Deenen ende de Oldenburghers een bloedigh treffen is voorgevallen; in het welk nefens den Burgemeester *Meyer* van *Lubeck* mede gegreepen is hop-man *Peter van Gelder*, een bastaerd-soon ende in ergheyd de weder-gade van Hertogh *Karel*, die dieper in *Schonen* naer het huys *Hekebergh* wierd gevoerd: tot dat hy syne

† *Si non sancti, certe sacri.*

‡ *Mare Balticum.*

slaep-laekens aen riemen snijdende, ende tot een touw in eendrayende, sich zelyven wt het venster dael liet, ende aldus geluckelijken het iock der gevanghenis van synen hals wierp. Tusschen Vorst *Karel* ende *Marie van Oostenrijk* was op desen tijd mis-verstand over de paelen van den Rhijn-stroom, betuygende *Karel* door brieven aen *Marie*, dat voor honderd iaeren ende voor menschen gedenken, al het geen van *Yssel-oort* tot aen *Boschem* aen geene zijd van *Wijk lanx beyde kanten van den stroom in de lenghte lagh wt-gestreckt*, altoos onder sijn gebied hadde gestaen; zonder dat de *Bisschoppen van Utrecht* zulx oyt hadden gewraekt ofte anders yemand geoordeelt; verzocht over-zulx op de Koningin, sy zoude hem ende sijne Ampt-luyden in desen door den *Schoutet van Rhenen* ofte andere *Keyserlijke dienaers* geene vordere moeylijckheyd aendoen, dan hem ende haer-luyden sijn recht zonder stoornis en veranderingh laeten gebruyken, † welk hy ook, gelijk andere Vorsten haer aentael, van meeningh was voor te staen ende vast te houden. In den *Wijn-maend* verhiel sich de Vorstelijke *Maerschalk Marten van Rossen* op het Slot van *Linngen*, om voornamentlijken, dewijl die van *Groeningen* wagghelden ende niet anders en zochten dan den mantel om te keeren, zoo het nood dede, by de hand te wesen en op den wind te passen: weshalven hy van daer zeer vaek booden aen den Vorst af-schickte, om den zelyven alle voorvallen en tijdinghen aen te dienen. In dese dagen liet hy den Hertogh weeten, door syne verspieters onder-vonden te hebben, dat de *Vriessse Stad-houder Iurien Schenk* sijn heyr naer *Koeverden* had gevoert, ende daer omtrent geld tot quijnghe van 't krijghs-volk ontfanghen; zijnde veele luyden van gevoelen, alzo hy alenxkens met sijn geschut ruggelde, dat hy een verzoek op die Stad dacht te doen, ofte, indien hem dit mis-luckte, die plaets ten minsten met drie bol-werken te benauwen, nademael sijn volk totzwaere stormen niet zeer gefind ofte bereyden was; verhaelende hy *Schenk* mede, niet te kunnen merken, dat de wal ofte het Slot zoo zeer van 't schieten was beleedighd, dat 'er hoope was van die te winnen: hoe daeren boven aen een van de geschut-meesters sijn een been wt des Stads stucken glad was af-geschooten, ende *Schenk*, vermits hy dichte by hem stond, ook geen kleyn gevaer had gelooopen van getroffen te worden. *Rossen* beloofde mede den Vorst by tijdst te berichten, zoo hy yet wijders konde wt-hooren, ten eynde de Vorst laft moght geeven wat hy begaerde gedaen te hebben.

256. Wt deze beginzelen heeft onse *Karel* meer ende meer een haet geschept op die van *Groeningen*, hoewel hy syne herts-tochten zeer meesterlijken bedeckte: gelijk ook sy weder den Vorst mis-trouwden ende al over langh van een quaed vermoeden zwaer ginghen, zoekende maer kans om van hem af te scheidende ende sich onder *Burgondien* te begeeven: † welk niet langh daerna op dese wijze te werk gingh. De Hertogh had eertijds wt eene weladelyke vrouw buyten echt een zoon over-gewonnen met naemen *Karel*, die nu omtrent vijf iaeren wt sijns vaders naem *Groeningen* met de *Om-landen*, tot grooten dank van de in-zaeten, had bestuert: doch want hy in alles des Hertoghs begeeren niet en vol-deed, begon hem sijn vader voor verdacht, ende, als een hinder-pael van syne toe-koemende aenslaghen, half voor een vyand te houden.

Hier

Hier by vermengden sich de quaede klappers tonghen, die hem scholden voor een stil-zwijgend voor-stander van de Zwingliaensse kettery, ende van des zelves aenhangh; andere die noch groover zijdesponnen, zeyden, dat hy van den euvel der weder-dooperen ook niet vry en was. Waer over de Vorst beslooten had, hem af ende na syne hand te stellen. Hy desen wind van verre ruykende nam voor zelve sijn af-scheyd te nemen, ende des Hertoghs dreyghementen zoo wel als syne toe-koemende schande door eene vry-willighe vlucht en af-stand voor te koemen. Wanneer hy nu wegh-vaardigh was om quansuys na sijn vadertoe te gaen, liet hy de aensienlijxte van de Stad by hem te gast nooden. Over het mael een weynigh bestooven en vrolijk zijnde geworden, wanneer de Heeren sich om sijn ver-trek bedroefd gelaetende hem zoo een op-zet wt het hoofd poogden te praeten, ende hare wterste naerftigheyd beloofden om hem weder met sijn vader in eenen stal te brenghen, deed hy ze alle bedanken, syne trouwste vrienden in 't oor luyfterende, dat dit verlore moeyten waren, ende sijn vader onverzettelijk. Effte tevooren had hy sijn lijf-knecht, om sijn vader van verre te onder-gronden, in syne eyghene kleedinghe naer Koeverden geschickt, die aldaer van den Slot-harder *Selbach*, daer toe van den Vorst last hebbende, wierd vast gehouden, doch voort daer na, *Selbachs* mis-verstand door het krijghs-volk ontdeekt zynde, wederom los-gelaeten: 't welk voor hem een stom onderwijs was om op syne hoede te wesen. Hier over gingh hy sich in een vreemd gewaed wt *Groeningen* wegh packen, ende reysde door heymelyke weggen naer *Dantzick* in Pruyssen, alwaer hy eene vrouw getrouwt ende het over-schot syns levens zoude hebben verleeten. Andere willen, dat hy door sijn vader ofte veel eer door die van *Groeningen* zelve zoude zyn wt den stoel gezet. Doen is dadelyken by den Vorst in stede van *Karel* gekoosen *Ludolf Koenders* een in-gebooren edelman, die altoos by den Hertogh in een goed blad had gestaen: 't welk hy na alle vermoeden dede, om van hem zelvende nydigheyd, ende van die van *Groeningen* alle after-denken te weeren, als de welk hen geen Gelderssen ofte wt-heemissen maer een inlandissen Stad-houder bestelde.

257. Hertogh *Karel* al noch indachtigh dat hem de *Groeningers* in den ionghsten oorlogh tegens de *Graven* van *Embden* by-stand hadden af-geslaeghen, ende zoekende met alle middelen haere, na sijn dunken, al te over-tollighe vryheyd in te toomen, nam op desen tijd te baet den krijgh in *Denemarken*. Want *Christiaan* de driede, na dood van sijn vader *Frederick* by den meesten adel over de *Ryken* van *Denemarken* ende *Noorweghen* in-gehuld zynde, had bereeds * *Koppenbaghen* aen alle kanten vast beleghert: welk Stad met eenighe Grooten inspannende *Albert van Meklenburgh* ende *Grave Christoffel van Oldenburgh* tot verlossinghe van *Christiaan* den tweeden had ontbooden. Als het die van de Stad daer na te hard viel, is *Palts-grave Frederick*, die met des gevanghens *Koninx* dochter *Dorothe*, van zusters weggen de nichte van *Keyfer Karel* in echt zat, door den *Keyfer* op-gereyd om de belegheringh te verstooren: ten welken eynde in *Holland* ende *Zeeland* een maghtighe vloot wierd wt-gerust, tot merkelyke vreughd ende verlanghen van de belegherde. De gekoosen

Koningh Christiaan een verre-siend Heer, om dese aenstaende buye te verbreeken, gingh met den Hertogh van *Gelder* (die, hoewel met den *Keyfer* verdonghen, in den boezem sijn gewooren vyand was) een verbond maeken; 't welk seven iaeren tegens de *Burgoensse* zoude duyren; met dit oogh-merk, dat hy in *Nederland* spookery zoude aenrichten, ende de *Hollandisse* maght, waer mede *Denemarken* gedreyghd wierd, alzoo binnen houden. Hier over zijn 'er van den *Koninghlyken* gezanten *Melchior Rantzouw* *Maerschalk* ende sijn *Geheym-schrijver Casper Fuchs* op het Slot te *Lingen* brieven verzeldighd, ende naderhand by den *Koningh* bezeld. De in-houd was, dat, geduerende het belegh van *Koppenbaghen*, de *Koningh* op sijne kosten 2000. mannen den Hertogh zoude by-zetten, ende, na 't veroveren van de gemelde Stad, noch 3000: hem daer en boven met acht oorloghs-scheepen, elk met 150 gewapende ende allerhande noodwendigheyd wt-gerust, te baet koemen, ende zulx in stede van die 12000. goud-guldens, by den Vorst in 't begin aen *Meynard Ham* ende sijn krijghs-volk verstrecke, welke de Vorst van den *Koningh* niet en zoude weder-vorderen. Men zoude sich met den *Grave* van *Embden* verspreken, dat dese vloot op de *Eemse* vry verbliff ende alle gerack moght hebben. Dan indien den *Koningh*, wt zaeke van den gevangen *Christiaan*, vorder geweld en oorlogh weder-voer, zoude hem de Vorst een by-stand van 1200. knaepen laeten toe-koemen, die hy van gelijken wt sijne beurs zoude betaelen. Eer dit verdragh by *Christiaan* was beteykend, hadden etlijke *Overste* van kleynen naem (het volk noemde ze weder-doopers) in *Oldenburger-land* ende *Westfaelen* eene tamelijke maght by een gezaemelt, welke van stonden aen *Meynard*, aldaer koemende, tot haer *Over-hoofd* aennamen.

258. *Meynard* van de verbintenis met *Denemarken* niet onweetend, ende de syne met hoope van over-vloedighen buyt op-richtende, sloegh sich in de *Om-landen* ende tot *Dam* ter neder, koemende met de *Deensse* vaenen ten voorschijn, niet zonder ysingh van de geheele buyrte, zelfs ook van die van *Groeningen*. Ondertusschen liet hy *Dam* meer ende meer vestighen, en wttroyen alles te doen wt bestel van den *Deenssen* *Koningh*, die in sijn land, als gezeghd, met den *Burgondissen* oorlogh voerde, op dat niemant nadenken moght hebben op den Hertogh van *Gelder*. Weshalven hy alle land-luyden in dien streek liet op-bieden, om tot het versterken van *Dam* hunne handen te leenen. 't Welk als die van *Groeningen* hen weder-booden, heeft men ze eene bende licht-gewapende op den hals gestuert, welke buyten de poorten brand maekte, en den *gras-burgeren* met plonderen ende blaeken groote ongelegenheyd aendeed. Als dit vuur met den wind tot in de Stad over-sloegh, raekten 'er ook eenighe huysen by de mueren aen 't rooken. De Stad over dese onverwachte zaek ontroerd zijnde ende van *Meynard* niet goeds verwachrende, liet in haest den Hertogh van *Gelder* door brieven ende kondschappers hier van berichten, daer by doende, hoe de *mompelingh* liep, dat dit alles wt sijn bestel gedaen wierde, 't welk sy tot noch toe niet en hadden konnen aenneemen, ende over-zulx een boode af-zonden, om de eyndelyke zekerheyd wt hem te verstaen. De Vorst mis-zaekte daer toe last gegeven te hebben, ofte van *Meynards* bestaen yet te weeten; dan

1536. vermaende ende ried ze daer tegens om ophare stucken wel te letten. Middelerwijl quam *Hackfort* (door heymelijk aendrijven; zoo men wilde zeggen, van den Hertogh) van *Efens* naer *Dam*, by zich hebbende drie groote stucken. Doen heeft *Meynard* door booden aen die van *Groeningen* ende de *Om-landen* de weet gedaen, om met spaeden te koemen en *Dam* te bewallen, sportelijken daer by voegende, dat hy een *Schuppen-Koningh* was. Die van *Groeningen* des Hertoghs doel-wit wt de daed zelve genoegh afmeetende, begonnen insgelijx volk op te zoeken om sich te verweeren. Onder dit was *Grave Enno van Embden*, ofte wt ontzagh van den nabuerighen vyand ofte wt goed-hertigheyt tegens de *Groeningers*, op het spoedighste naer *Gelderland* vertooghen, om door syne gunst welke hy by den Vorst meynde te hebben den aengeheeven krijgh by te legghen. *Karel* deed hem zoo veel te gevalle, dat de opper-Rent-meester van *Erkelens* ende neffens hem de Prooft van *Zurveen* ende *Ian van Linden* met volkoemen bericht naer *Dam* verreyden. Aldaer koemende zeyden maght te hebben het verreefen onweder te stillen, indien maer die van *Groeningen* met de *Standen* der *Om-landen* den Vorst de ooren wilden leenen. De *Groeningers* vonden goed, hier over in 't Klooster te *Effen* malkanders redeningh te hooren. Aldaer verklaerden de gezanten ende *Hackfort* met haer, dat 'er geen ander raed en was om den Vorst te vernoeghen en neder te zetten, dan dat sy van binnen een *Slot*, met *Geldersse* bezettinghe bewaerd, gedulden, ende, buyten de *Stad*, *Dam* zouden laeten bemuyren. De Heeren van *Groeningen* dit verneemende riepen alle, gelijk sy dickwijls gedreyght en daer sy langh na gehaect hadden, men zoude de *Geldersse* laeten vaeren, ende aen 't huys van *Burgondien* heul en troost zoeken. Doen hebben sy op de heete daed twee Heeren naer *Braband* aen *Marie van Oostenrijk* afgevaardicht, die het gebied aen den Keyser, als Hertogh van *Braband* ende *Grave* van *Holland*, opdroeghen, ende met een hulp verghden tegens de *Geldersse*, die haer onder den naem der *Deenen* allen over-last deden. *Marie* hun begeeren zeer gaerne toe-staende, heeft de krijghsmaght, dienaer *Denemarken* bestemd was, in weder-wil van *Palts-grave Frederick*, *Iurriaen Schenk* in *Vriesland* toe-gezonden, om de zelve voort op *Groeningen* te voeren. *Schenk* een weynigh aen de *Lauwers* verbeydende, is daer na met een kleynen sloop naer de *Stad* gereeden, staetelijken onthaeld, ende, den Raed ende burgerye den eed af-genoomen hebbende, weder naer 't leger gekeerd. Dit was een dubbel kruys voor onzen Hertogh, die niet alleen met goede ooghen moest aensien dat hem nu *Groeninghen* ende te vooren zoo menighe andere landschapen en *Steden*, hoewel hy ze met tanden en klauwen zocht vast te houden, wt de handen wierden geruckt; maer ook van de geene ingenoomen dien hy ze het allerminst was gunnende. Het scheen, dat de luck-godin hem alleen voor een wijl tijds had groot en maghtigh gemaect, om daer na met hem te gecken ende met sijn zweet en winst syne vyanden groot te maeken.

259. Om haer mis-noeghen te toonen vielen de *Geldersse* al stroopende in *Fiveringouw*, ende *Hunefgouw* ten deel door-loopende, bestonden over al te branden en toe te tasten. Voort daer

aen na *Post* sich wendende hadden een ooghmick om *Schenk*, die daer omtrent in een Klooster herberghde, onverhoeds te over-rompelen. Maer hy op een aenval verdacht, dwongh ze te aerfselen. Ondertusschen en liet *Meynard* tot *Dam* geenen tijd verlooren gaen, zorgh draegende, dat 'er tot versterkinghe van die *Vestingh* alle gereedschap, ook wt de ver-gelegene dorpen koorn daer binnen wierd gebraght, om een beleggh en harden stoot te konnen wt-harden: gelijk hy mede, om den vyand af-breuk en leed te doen, de aenbuerende plaetsen beval wt te plunderen. *Schenk* siende *Wirdum* tegens die van *Dam* wel geleeghen te zijn, beval voor eerst die boerschap in te neemen ende met een wal te verzeekeren. De *Geldersse* den lieven tijd daer van hebbende onder-stonden niet te min wijd ende breed te moes-koppen, en bequaemen lichtelijken van *Efens*, daer *Baltbasar* Heer van was, door *Delfzijl* allen toevoer. Maer *Schenk* om haer ook dese poort te vernaghelen, gingh eerst een wal legghen by *Transverom*, ende alsdoen het Huys te *Farsum* vermeersteren, van waer hy een bazuyn-blaeser zond naer het *Slot Delfzijl*. Doch alzoo de bewaerder *Kollaert* geen goed gehoor en bescheyd en gaf, quam hy met sijn volk naerder, ende het geschut teghens de wal plantende, maekte daer door zulken ontzagh, dat sich de plaets zonder slaggh ofte stoor over-gaf. Dit was een groote tand-pijn voor de andere *Geldersse*; te meer, vermits sy effen te vooren een redelijke maght naer *Oost-Vriesland* hadden doen gaen, om aldaer te verstooren en te verstroyen eenighe noch ongewapende troepen, welke *Anthonis* *Grave* van *Oldenburgh* tot behoefve van *Schenk* hadde verzaemeld: aengesien *Anthonis* de syne in 't geweer braght ende de *Geldersse* zoo onthaelde, dat sy schier lijf-loos waren geweest, ten ware de *Stad-houder* van *Grave* *Enno* op het Huys *Freburgh* de *Oldenburghse* had weder-gehouden. Daer na zijn de zelve door moeyelijke om-weghen op *Leer*, ende met noch meerder zwaerigheyt, om de veroveringh van *Delfzijl* en weghe-laeghery van *Schenk*, naer *Dam* gekeerd. De *Grave* van *Oldenburgh* korts daer na volgende heeft de voorzeyde benden, nu deghelyken wt-geruft zijnde, aen *Schenk* over-gelevert, ende sijn wegh weder naer huys genoomen. Met een quam 'er tijdinghe van de 2000. mannen, door *Koningh Christiaan* den *Gelderssen* toe-gezonden om *Dam* te ontzetten; wanneer nu *Koppenbaghen*, na veele geleedene iammeren, was over-heerd. Dese maght, eer sy wt *Denemarken* op-brack, had van den *Koningh* 2000. goud-guldens in voor-raed ontfanghen, in minderingh van een maend bezoldinghe, be-loopende omtrent 12000. van de zelve guldens: zonder welke voor-betaelinghe onse Hertogh met haer geen rond zoude geschooten hebben: zoo steegh en berstigh waren sy; gelijk *Holsteyn* hier van een droevighe ghetuyghe was, daer sy vlekken, luyden, erven, ende al wat los was deerlijken hadden geschonden, geplaeght, ende met blaeken ofte geweld bedorven en wegh-genoomen. Hier over beval *Schenk* het krijghsvolk in *Vriesland* allenthalven in de wapenen, ende omtrent *Dam* t'zaemen te rotten. Hy zelve is met de meeste maght, laetende tot onderhoudinghe van de belegheringh een genoeghzaem getal, de *Holsteyners* tegen-gegaen, ende in 't begin van de *Oogst*-maend haer buyten alle gissinghe

1536. giffinghe by *Wester-wolde* ontmoet: alwaer hy den heelen hoop aenrandfde, neder-sloegh, en verdreef, ende ook veele Overfte en groote Hansen gevanghen kreegh, waer onder *Bredo van Rantzouw*, ende *Iuriae van Munster* een Gelders-man.

260. Na dit onghewal zijn 'er van de overighe etlijke rotten in Geldersfen dienst gegaen; ende hier ende daer in *Vestinghen* verdeyld. By welke gelegenheyd de voorighe krijghs-wetten, welke het volk bezweeren moest, door den Vorst zijn vernieuwd. Dese waren wter-maeten vinnigh, ende door de dreygementen van lijf-straffe yffelijk, voor al belangende *de rochten, byzondere hand-gevechten, op-roerten, wachten, van den landman niet te berooven, van geheylighe plaetsen, weduwen ende maeghden ongeschend te laeten.* 't Was mede op den hals verbooden, *te laet by sijn vaendel te koemen ofte after te blijven, malkanderenden voorighen haet ofte schaede in den sin te voeren ofte te verwijten*: gelijk het ook verbooden was, *by Gods naem te vloeken, ende op Vry-daghen ofte Saterdaghen, teghen de in-stellinghe van de Roomse kerk, vleys te nutten*, ende zoo voort. Maer *Paltsgrave Frederick*, bekommerd zijnde voor sijn gevangen schoon-vader ende over den Deenssen krijgh, had sich daeghs voor den slagh van *Wester-wolde* op *Groeningen* vervoeght, van waer hy in 't legher voor *Dam Schenk* gingh begroeten, om van daer dadelijken naer *Holland* ende *Zeeland* tot syne vloot te keeren, met meeningh, om naer *Denemarken t'zeyl* te gaen; ende *Koppenbaghen* te ontzetten; niet geloovende die *Stad* bereeds over te zijn. Dan noch in *Vriesland* van alles het duydelijk bescheyd verstaende, is door *Holland* mis-troostigh op *Bruyssel*, ende voort, onverrichter zaeken, naer huys verreyfd. Het liep na den *Herfit*, wanneer die van *Dam* in den wterfsten nood steekende, bequaeme voor-waerden zochten om de *Vestinghe* op te geeven. Maer *Schenk*, die onder geene redelijckheyscheen te willen buyghen, bewillighde ten laetsten hier toe, dat hem de *Overfte Meynard Ham* ende *Hack-fort*, twee zwavel-stocken van den oorlogh, onder zeeker besteck gebonden zouden geleverd worden, ende de andere met haer bloot zijde-geweer en barnas, draegende witte stockens in de handen, zonder packen, plunderagie, geschut, ofte wijdere wapenen vertrecken, waer heen sy wilden; onder bedingh, van binnen drie maenden tegens den *Keyser* niet te zullen dienen. De *burgery* zoud op gelyke voor-waerden met het krijghs-volk moeghen verbuyfen, ofte op hoope van genade verblyven. Aldus gedaen op den 12. van de *Herfit*-maend. Dit heeft men voort naer *Bruyssel* aende *Koninginne Marie* ende den *Keyserlijken Raed* over-gedrief. *Schenk* geen vorder last af-wachtende keerde naerlyke daghen sijn geweld teghen het *Slot* van *Wedde*, het hoofd van het *Olde Ampt*, waer van *Pand-heer* was *Iuriae van Munster*: welke plaets hy na tiendaghen belegeringh door zwaer geschut sich mede gehoorzaam heeft gemaect. Daer na schickte hy syne maght voor wt op *Koeverden*; hy zelve gingh naer *Groeningen*. Aldaer wierd hem door brieven wt het *Hof* van *Burgondien* bevoolen, dat hy de *Overfte Ham* ende *Hack-fort* elk in 't byzonder (om de hoofden niet by een te steeken) naer *Brabant* zoude over-lueren: ende de overighe *Sloten* en *Vestinghen*, met *Geldersse* bezettinghe beladen, met de wapenen ofte met verdragh in-neemen;

ende, dit beschickt zijnde, het legher naer *Gelderland* voeren, om aldaer wijdere onder-richtinghe te verbeyden. Belangende *Dam* ('t welk van *Koningh Christiaan* van *Denemarken* gelijke vrydommen als *Groeningen* had ontfanghen, gelijk ook het recht van goude en zilvere munt te slaen) was 'er beslooten, dat men alle de werken tot den grond toe zoude slechten. Dan dit vonnis is naderhand, door tusschen-koemen van andere, een luttel versacht.

261. Hertogh *Karel* siende, dat *Burgondien* sich van *Groeningen, Dam*, en andere plaetsen voor de vuyft gingh meester maeken, tegens het besteck van de onlanx getroffene 't vrede, nam insgelijx beraed de *Keyserlijke* landen aen te tasten. Hier over is 'er van stonden aen gesproken, van *Amersfoort* met behendigheyd te verkloeken, na dat 'er eenighe van des *Stads* wakers wt *Gelderland* geboortigh, die met andere *Geldersfen* heymelijk verstand hielden, door den ronden *God* ofte hooghe beloften waren omgekost. Dese waerschouwden den *Hertogh*, tegens den 13. van de *Herfit*-maend heel vroegh inden morgen-stond op te paffen. De *Vorst* liet niet na op den bestemden dagh ende uyre met eenighe benden van wt-schot by de hand te wezen: dan alzo de *Raed* met de *burghery* onraed verneemende naer de poorten toe-rende, is de zaek vruchteloos en averchts wt-gevallen: ende zijn 'er drie ofte vier van de *schilder*-wachten hier over aen den hals gericht: de andere hadden het leeven hunne voeten dank te wijten. Maer *Schenk* eenighe daghen te *Groeninghen* gelystert hebbende, is van daer naer *Koeverden* by sijn legher vertrocken. Dese *Stad* in een broekachtighe landouw geleghen, ende schier rondom met veenen, gelijk de rat van *Pharao* met korsten van slijk, verschantst zijnde, was quaelyken beleghe-baer. Doch *Schenk*, om dit ongerief voor te koemen en te heelen, bestond door het legghen van horden over de modderighe plaetsen een wegh te baenen, ende alzo niet alleen sijn volk, maer ook het geschut allenxkens onder de wallen te brenghen. Over de *Stad* ende het *Slot* had het bevel *Ian Seelbach* een oud krijghs-man, die den *Vorst* van des vyands komste voort verwittighde; verhaelende daerby, dat hy aen drie hoeken om de *Vestinghe* lagh, ende met 3000. voet-knechten ende weynighe ruyters neffens de *Geldersse* die hier ende daer verspreyd waren, met kleyne moeyten was op te slaen: anders was de *Stad* voor een wyl noch passelyken voorsien. Doch *Schenk*, dan het *Stedeken* dan het *Slot* met schieten ende stormen bestrydende, spaerde arrebeyd noch yver om den belegerden die plaets haest af te dwinghen. De andere weerden sich *ridderlyken* zonder den vyand veel te achten; tot dat sy na twee maenden, wt gebreck van nooddurft ende wan-hoop van ontzet, sich genoodzaekt zaghen de *Vestinghe* op te geeven; zoo nochtans, dat *Selbach* met de geheele bezettinghe vry ende vranc naer *Gelderland* moght wt-gaen, ende alles mede draeghen wat hem beliefd, wt-gezonderd de stucken in de *Stad* ende op den *Burgh*, en ander gereedschap den *Hertoghs* toe-behoorende; die middeler-wyl niet verre van *Deventer* een cierlyke maght ende als een kleyn legerken by een had gezacmelt. 't Welk *Schenk* door verspieters zoo haest niet en had onder-

† Siet boven op het 229. en volgende hoofd-stucken.

1534. vonden, ofte is in der yl daerheen geruckt, verftoorende en veriaegende de nieuws-geworvene roeden. In het weder-keeren heeft hy in de Twente *Diepenbeym* over-vallen. Eene andere van hem wt-geschickte bende heeft van gelyken op den tweeden van de Winter-maend *Kinkborst* by *Meppel* den Gelderssen te bangh gemackt. Dese over-winningen, gelijk die *Schenk* over al ende met naemen by *Marie van Oostenrijk* een grooten klank gaven, zoo mackten sy den aenhangh van Hertogh *Karel* niet weynigh weemoedigh en verbysterd: ende was de Vorst rechtevoort by huysdoende met de zorghe van het koorn, 't welk om de schaersheyd van het gewas was op-gellaeghen, verbiedende by *Plackaeten*, zonder sijn believen eenigh zaed wt syne landen te verslepen.

262. Daer na bemoeide hy sich om eene vrede met het huys van Burgondien te bekuypen: waer toe de Keyser ook niet onwilligh en was, alzoohy op den 14. van de Wijn-maend te *Brussel* volle-maght verleed op *Floris van Egmond* Grave van *Buren* en *Leerdam*, ende op den Ridder *Glaude Bouton*, neffens op sijn Cancellar *Philips de Swart* en *Lodewijk Schoor* Rechtsgeleerde, syne Raeden; ten eynde twee van haer gevoeghd by den Grave van *Buren*, met de Geldersse af-gezanten in handelingh moghten treden van een ervelijke en bestendighe vrede, ende alles verrichten als of hy zelve by de werken ware. De zaak over-wooghen zijnde, wicd'er binnen de *Grave* een dagh beraemd, de vrede in 't begin van den Winter-maend aldaer geslooten, ende voort na acht daghen over al in de Keyserlijke en Vorstelijke landen af-gekondighd: tot merkelijke blijdschap van alle in-zaeten, die al over langh een walgh en weder-sin in den oorlogh hadden. De hoofd-stucken waren schieer dese: De Vorst van Gelder zoude syne Fransse, *Holsteynse* ende *Deense* bond-genootschappen, tot nadeel des Keyfers in-gegaen, af-trededen: 't zelve zoude ook aen syne zijd de Keyser doen, ende den Vorst met syne wetlyke erven mans ofte wijven binnen 'siaers van wegghen het Rijk in 't Hertoghdom van Gelder ende Graeffschap van *Zutveen* beleenen: zonder dat hy, by 't leeven van den Vorst ofte syne rechte erven, den naem van Hertogh van Gelder ofte Grave van *Zutveen* voeren, ende hem daer neffens geheel zoude laeten sijn op-spraak tegens de landen die onder den Keyser niet en stonden. Voor sijn op-draght en af-stand van ende op *Groeninghen* ende de *Om-landen*, 't zaemen voor alle syne oude en nieuwe voor-wendinghen en aentaelen, zoude hem de Keyser tellen 35000. goud-guldens eens, met noch 25000. goud-guldens alle iaeren: maer die van *Utrecht* wegghen sijn vermeynd recht 20000. 't Verschil met die van *Deventer* over de weyden, weerden ende beemden in ofte aen de kant van den *Yssel*, ende of het opperste gezagh daer van den Keyser ofte den Vorst toe-behoorde, zouden andere Vorsten ende scheyds-mannen wt-spreken, ende een yeder middeler-wijl vol-harden in sijn bezit. Den *Zwolffen* zoude *Kothen* ende hun gewoonelijc veer gelaeten worden. De onderzaeten zouden aen weder-zijden, betaelende de daer toe gezette tollén, vrylyken af-ende aenreysen, ende de gevangens om niet vry gaen. Geene brieven van weder-neeminghe zouden plaets hebben. Aen des Keyfers zijd waren in

dese vrede in-bedonghen de Bisschoppen van *Kolen*, *Luyk* ende *Munster*: de Graven van *Embden*, *Oldenburgh* en *Tekelenburgh*: de *Vrouw* van *Iever* ende des zelves landen en onderdaenen. Van wegghen den Hertogh gemelde Grave van *Tekelenburgh*, neffens *Balthasar Vry-heer* van *Efens* en *Witmonde*, beyde syne leen-mannen. De Vorst zoude dit verbond binnen zes weeken na de wt-roepinghe met sijn hand ende brieven gestand doen, ende door drie Bander-heeren, drie edele, ende syne vier Hoofd-steeden laeten bezegghen. De Vorstelijke volmaghtighers die dese hebben beteykent waren *Christoffel Grave van Meurs* en *Zerwerden*, *Ioost van Sweten* Amptman van de *Neder-Betouw*, ende sijn Geheym-schrijver *Ian van Vierssen*. Wt kracht van dit verdragh zijn ook *Meynard* ende *Hackfort* met de overighe gevangens ontslooten.

263. Daer na is tusschen den Keyser en Koningh van *Vrankrijk* zoo in *Italien* als in *Vrankrijk* de krijgh, als een mis-heelde wond, weder op-gebrooken, ende het krijghs-volk wt *Vriesland*, *Groeningerland*, *Gelderland*, *Utrecht* ende *Over-Yssel* naer *Brabant* ende *Artoys* af-gezackt, om met den Grave van *Buren* ende andere Keyserlijke Overste teghens de *Fransse* te gaen: alzoohy bereeds by *Perone* en *Teroane* op de grenzen van *Picardien* alles in oorlogh en roeren was; ende de Vorst van *Savoyen* door sijn oom Koningh *François* hier ende daer wt syne landen op-gelicht; waer tegens de Keyser, wt *Italien* *Vrankrijk* in-treckende, *Marseille* heeft beloert, ende tot aen de *Rhone* het land af-gelooopen. Op desen tijd heeft Hertogh *Karel* het lustighe Huys ofte Slot te *Rosendael* met syne hooghe gerechtigheyd aen *Willem van Scherpenzeel* ende zyne wetlyke erven wt enkele mildheyd wegh geschonken. * *Henrick de Groef Drossaet* tot *Hattem*, liet ook alle Schouten en Panderen van *Velouwen* aenzegghen, die den hoofd-man, knechten en weerden binnen *Hattem* gelaeten gedaen hadden, dat yeder sijn aendeel daer hy op gezet was daedelyken zoude op-brenghen, ofte de schade hebben te boeten van langher vertoef. In *Vriesland*, *Holland* ende *Gelderland* zijn de her-doopers van *Munster* door een vrywilligh af-scheyd van een gescheurd, verdeylende sich in *Hofmansse*, *Batenburghse*, *Mennisten* ende ook *David-Ioristen*; alzoohy gedoopt van een glase-macker van *Delft* *David Ioris*, een mensch vol van een verwaende laet-dunkenheyd: wiens aenhangh naderhand, om haere losse leer ende ongebonden leeven, den naem heeft ontfanghen † van *Vry-geesten*. Aengesien voor desen *Ioost van Randwyck* in ‡ ondanck ende buyten weeten van den Vorst weder in sijn Burgh-graeffschap van *Nymegen* was geschooven; liet *Karel* hier over sijn Ampt-man in de *Over-Betouw* *Olivier Hackfort* belaiten, wt syne Ampt-mannye geene lijf-neeringhe ofte yet anders in de *Stad* te laeten brenghen. Hy schreef van gelyken aen *Iacob van Rodekirchen* Burge-meester tot *Kolen*, dat syne *Stad Arnhem*, die wegghen eene iaerlijcxe rente aen den zelve was verbonden; zoo nu ende dan veelerley aenstooten en schade had geleeden; zoo dat hy de gedachte plaets niet alleen tot syne Hof-houdinghe had wt-geleefsen, maer ook niet zonder over-tollighe kosten tegens

* Ex libris
vis ejusdem.

1537.

† van *Libertijnen*.

‡ Siet op het iaer 1522. ende 1523.

den

1537. den aenval der vyanden moeten versterken, daer alle des Stads in-komsten waren aen-gehanghen: bad over zulx, hy wilde op den bestemden dagh met dese Stad ende syne af-gezanten heuffelyken verdraeghen. Karel vermaende ook doen ter tijd die van *Arnhem*, sy zouden de brugghe aen de Ians-poort zulx her-maeken, dat de paerden ende wagens daer over veylighlyken kondenvaeren. Hynam ook weder in de armen van syne genade aen *Diderick van Bronckhorst Vry-heer van Batenburgh*, geevende hem tot een leen te besitten het Stedeken ende de vryheyd van *Anholt*, 't welk de Vorst eertijds *Jacob van Bronckhorst*, wt zaeke van syne weder-spannigheyd tegen het Vorstendom, door het recht van wapenen had ontnoomen: waer tegens *Diderick* beloofde des Hertoghs zijd te houden, het ware de Vorst van 't Rijk wierd beoorloghd ofte zelve met het Rijk te doen hadde. Mede † schreef Karel aen *Willem Borre Heer van Doornijk* ende bevel-hebber tot *Wageningen*, dat hy 't *Arnhem* over de schelinghe tusschen sijn neve den Heer van *Batenburgh* ende *Joachim van Wylbe* als een keers-man wilde verschijnen: dan vermits doen de Heeren van den *Bergh* en *Wisch* d'een d'ander met over-greepen en strooperyen quelden, is de dagh van dese by-een-komst wt-gesteld. *Magnus Hertogh van Saxon*, Engeren en Westfalen, zond in dese daghen een wijd-loopighen klaght-brief aen Karel, die zoo veel kraghten hadde, dat de Overste *Evert Ovelaker*, gedient hebbende onder *Grave Christoffel van Oldenburgh* den Stadhouder van *Denemarken*, wt zaeke van oneyndelyke moed-willen en knevelaery in des *Saxenaers* land te *Hadelen* gepleeghd, wt last van onsen Vorst in wiens geweld hy doen stond, opentlyken is onthalsd geworden. Karel door die van *Harderwijk* bericht, hoe aldaer eenighe van syne knechten tien ofte twaelf *Brabandisse* stuyvers wilden hebben; beval sijn Rent-meester *Mauritz* hen-luyden voor te houden; dat die des daeghs niet hoogher zouden teeren dan na de maet van hunne leeninghe: ten eynde sy tot het rooven ofte den bedel-zack niet en moghten vervallen, ende hun buydel door verquiffery plat gemaekt door schelmery weder vervullen. Hertogh Karel verkoos mede den wel-edelen *Ian Bentink* tot sijn opper-iaegh-meester van *Velouwen*; met dit by-voeghzal, dat de voorzeyde waerdigheyd zoude erven op syne erven van mannelyke geboorte. Onlanx daer na beval hy aen † *Maurits Pannekoek*, dat men syne *Wild-schutten* op *Velouwen* in de wt-gezette schattingh zoude over-slaen; alzooy sy het oud gebruyk en syner iachten gerechtigheyd tot hun voordeel hadden.

264. Wanneer op desen tijd tot *Nymegen* een schielyke brand niet alleen den Voor-burgh maer ook de binnen-*Stad* deerlyken had geschonden, zijn 'er by des Stads Overigheyd verscheydene keuren gemaekt, waer van eenighe in 't iaer 1534, wanneer de *Heze-straaet* ten deel verbernde, al waren voor-gellaeghen, dan noch niet in 't werk gesteld. Ende wierd geboden, dat niemand voortaan ofte in de Voor-stad ofte in de Stad, sijne huysen met ried ofte stroy zoude bedecken, maer een ieder harde steen, pannen ofte ley-dack daer toe gebruyken: dat men mede geen boy, stroffel, ofte

† Ex Ducis utriusque autographis.

‡ Ex literis ad Mauritium.

koorn in eenighe schuieren met schooven beleyd zoude legghen. By welke gelegenheyd de schattinghen, ten aensien van die geene welke dese schaden hadden bezuyrt, voor vijf iaeren zijn op-geschort, ofte ten minsten gemaetighd. Op den 15. van de Oogst-maend heeft men aldaer ook een land-dagh gehouden ende onder andere beslooten, den Vorst, om de oneyndelijke kosten op het voorighe iaer by hem aangewend, wt het Vierde-deel van *Nymegen* voor een iaer toe te legghen omtrent 13000. goud-guldens, de eene helft te betaelen in de *Martens-daghen* ende de andere op *Kerst-misse* daer aen volgende: met zulk bedingh, dat men middeler-wyl in rust zoude leeven, ten eynde de schier wt-geteerde in-zaeten weder wat moghten bekoemen: ende dat de Vorst een brief onder sijn zeghel zoude over-leveren, waer by de groore schattinghe van den iaere 1532. * effenwel gestand gedaen zoude worden, doch alle andere lasten, als ruyter-koken-en maend-gelden, hier mede een eynd neemen, ende voorts de dorpelyke, burgerlyke, ende leen-rechten haer loop hebben, welke in *Maes* en *Wael* ende de *Over-Betouw* een wyl herwaerts badden geslaepen: dat mede de Vorstelyke land-brieven, onlanx wt-gegaen ende van de *Ampt-luyden* bezwooren, hier namaels in 't Rijk van *Nymegen* ende *Maes* en *Wael* zouden na-gekoemen, ende de wijsdommen en gerichtskosten worden vast-gesteld, zonder van den Vorst ofte yemand herdaen te worden. Van dese ongeden zoude niemant vry wesen, ende hier mede af-geschast zijn de ongewoonlijke *Plackaeten* van wt-voer ende toe-voer, als mede de bezwaerlyke in-legeringh van knechten, ende dat niemant sijn koorn moght merkten. Voor desen was *Bernhard Hackfort* door den Vorst naer *Bremen* af-gevaardighd, die sich, vermits *Balthasar van Esents* eenighe *Bremer-schepen* had aengeklampt, als middelaer tusschen *Balthasar* ende die van *Bremen* quam aanbieden; te kennen geevende, dat hy ze den overighen roof wiste weder te leveren, indien sy eerlyke geschenken wilden doen ende *Balthasar* de handen smeerden. Dan die van *Bremen* hier niet na luyfterende bestonden wederom drie schepen van *Esents*, koemende van *Hamburgh*, te vermeerteren. Die van *Bremen* hier over hun beklagh gedaen hebbende aen 't Hof-gericht van *Spier*, zochten den Hertogh van *Gelder* door vleyery ende vereeringhen daer na zoo verre te ondergaen, dat hy door sijn gezagh sijn leen-man *Balthasar* tot billijkheyd zoude dwinghen ofte beweegen. Doch de Vorst toonde sich zeer koel en geveynsd, voor-wendende, syne bond-ge-nootschap met *Balthasar*, den Koningh van *Viankrijk* ende den Hertogh van *Loiringen* mede aen te gaen. Onlanx hier na liet hy in *Westfalen* knechten werven, niet zonder groote verschriekingh van de rond om gezeetene volken. Ende al hoewel hy met *Burgondien* ende *Oost-Vrieland* in vrede stond, waren sy nochtans voor Karel niet weynigh beschroomd, als de welke tot de vrede-handelingh gedwongen was, ende steeds door den *Franssen Koningh* wierd aengeprickeld. Waer over de *Vriessen* met die van *Emlden* ende *Bremen* aen den *Saxenaer* ende *Lunenburger* dee-moedelijken vertoonden, wat de Vorst van *Gelder* haer luyden had gedreyght. Dese vermaenden Karel, dat hy die van *Bremen* niet zoo hard zoude vallen, ende die landen, alleen om *Balthasars* wil, in een onnoodigen krijgh betrecken; maer 't geschil, zoo noodigh, aen goede mannen zetten, waer toe sy hun dienst mede waren veylende.

* Siet op het zelve iaer.

1537.

265. Doch Karel, andere raed-slagenbrouwende, deed op den 22. van de Soemer-maend tot Harderwijk eene vloot van vijf schepen toereyden, ende sterk be-mannen: welke in den schemer-avond van Harderwijk af-steekende in de na-nacht Enkhuysen in't gesicht kreegh. De Hertogh wist zeer wel, dat dese Stad de wel-gelegenste haven was om heel Holland te verstooren, ende daer wt, gelijk mede wt sijne Steden van Harderwijk ende Elburgh, de gantse Zuyder-zee ongehuyrd te maeken. Dese maght dan hier koemende, op zoo een tijd wanneer de meeste burghery met het boots-volk buyten 's lands besigh was met hare scheep-vaert, maekte voort gereedschap, om met twee schepen ende eenigh volk van wt-schot een verzoek op de Stad te doen. Doch alzo het water haer ontzackte, ende verhinderde de haven te naederen, bleeven sy een wyl aen anker legghen, beter kans verbeydende; tot dat sy, vermits het koelen van den wind ende het laegh water-gety, benoodighd waren, om niet op het droogh te sitten, de anker-touwen af te kappen, ende aldus weder naer huys te keeren. De Vorst speurende het quaed after-denken van de Burgondisse, schreef den anderen dagh aen die van Amsterdam, dat dese vloot neygens anders om was wt-gelopen, dan om sijn bedaeghden verwant den Cardinael Borbon, welken hy wt Frankrijk te gemoet zagh, ende die hem voor sijn sterf-dagh noch eens verlangde te sien ende te om-bessen, aen den in-gangh van Tessel waer te neemen, staende andersins met den Keyser ende sijne landen in goede vrede; verzocht derhalven, sy wilden voor sijn vedder vry-geleyde over-schicken, om buyten gevaer te moeghen over-koemen. Die van Amsterdam, t'eenmael ingenoomen zijnde dat het de Vorst op Enkhuysen hadde gemunt, dienden hier op, dat het niet hun werk maer van de Stadhouderisse Marie was aen des Keyfers vyanden brieven van verzeekingh te verleenen. Naderhand liet Karel niet na ook andere Hollandse Steden, tegens het vredes-verdingh, te beloeren, als Gorichem ende laetstelijken Dordrecht. Doch wanneer al sijn gepoogh verkeerdelijken wt-viel, begon hy hard te dringhen op de verbintenis, welke hy voor drie iaeren met Frankrijk had ingegaen, ende daer door een luyk te openen tot sijn eyghen verderf. Want na dat Koningh Francois in den Oogst by opene † brieven de voorighe handelingh met Hertogh Karel had vernieuwt, ende zoo hem als syne landen beschuttinghe toegelooft: heeft Karel (weynigh achtende de onmaetighe heerschappy waer mede hy het land by sijn leeven hadde geplaeght, zoo hy na sijn dood geene hardere heerschappy after en liet) in den Wijn-maend de Ridderfchap ende Steden van sijn Vorstendom naer Arnhem beroepen, ende voor-gehouden, dat hy nu oud geworden ende sijn Son bereeds aen't daelen was, ende overzulx beslooten had, haer luyden by sijn leeven zoo een Heer te geeven, die haer ende sijne landen maghtigh ende ook bereyd was tegens alle vyanden en wangunners te beschermen, te weeten den Koningh van Frankrijk, die na sijn over-liden, wt kragt van een onderlinghe over-draght, het besit der zelver landen zoude aenvaerden; biddende, sy wilden hier in bewillighen, ende hem van wegben den Koningh bezweeren. Hier tegens wierd gezeyd, dat sy, after-volgens hun voorighen eed, den Vorst voor een

† Literarum exemplum unum vidi.

Heer kenden ende eerden, ende niet van sins en waren aen yemant anders, zoo langh'er aessem in hun lijf was, eed te doen. Als Karel ondertuffchen den beytel meer ende meer aendreef, ende haer op het eynd tot sijn voor-neemen scheen te willen dringhen, vermits hy de Sloten ende Blockhuysen der Steden in sijn geweld en bewaer had, ia zoo zeer dat hy derfde zegghen, zoo men hem zulx weygerde, dat hy dan liever syne landen van een gereeten ofte in de zee woude sien vloten: verzochten ende verwierven sy veertien daghen tijds om sich te beraeden. De gezanten alldoen weder te zaemen koemende ende alles over-weegende, bevonden, dat het Vorstendom ende Graeffschap in des Keyfers landen als ingewickeld laghen, ende de Koningh zoo verre van de hand, dat hy die niet wel en zoude konnen ontzetten ofte by-koemen. Waer over sy eendragtlijken beraenden, onder de Fransse heerschappy noyt te zullen bucken.

266. Daer na deden sy alle vlijt, om de Torens ende Sterkten allenthalven met argheyd ofte geweld te verkloeken, gelijk als of sy malkander heymelijken in't oor hadden geluyfster; voor al die van Nymegen, Zutveen, Ruermond ende Venloe, die in hunne gewesten alle Vestinghen voort ginghen in-neemen, ende tot den vloer toe slechten. De Hertogh liet van stonden aen 4000. mannen werven, waer mede hy de Steden ende burghers meynde te vervaerden. Daer tegens namen de Steden veele Burgondisse ende Kleeffse in den dienst; voor alle die van Nymegen, die, behalven het voet-volk, drie benden ruyters in de Stad leyden, ende neffens die van Ruermond, Zutveen, Venloe, Thiel, Salt-bommel en Dorechem, den Vorst vrymoedelijken voor-droeghen: dat sy, zoo wel als eertijds hnnne voor-ouders, niet en weygerden zelfs haer leeven ende goederen by hem op te zetten, ende niet te min elijke iaeren herwaerts, tegens hare vryheeden van den Vorst bezwooren, met veele ongewoene schattinghen, als mede verscheyde in-legeringhen van knechten en nieuwe Block-huysen hadden bezwaerd gezeeten: waer nu by quam die verbintenis met een wtbeymissen Koningh, by de welke het Vorstendom met sijn aen-kleeven aen de Fransse kroon was op-gedraeghen ende eyghen gemaekt; doch hadden liever als Geldersse te leeven ende te steroven, dan dit verbond te onderschrijven; bereyd zynde de oorsaek van dese weygheringh, en 't neder-werpen der bol-werken, door den Vorst in de Steden geleyd, by alle Vorsten ende volkeren goed te maeken ende te verdedighen. Van wegben die van Nymegen hadden dese beteykent Ian Schink; van Ruermond, Ian Drivener, Palink van Kamphuis, Ian van Leyen, Ian Segers; van Zutveen, Ian van Voorthuis, Otho Key, Thomas van Bouk; van Venloe, Marcel ende Dirk van Beringhen, Ian van Kyuchren; van Dorechem, Willem ten Holt, en Ian Vinke. De Ridderfchap ende Steden van het bovenste Vierdeel te Ruermond by een zijnde, stelden mede in haer schrijven; dat de Lorringer, ofte, zoo die een ander wit had, de Hertogh van Guise wt her zelve huys, de naefte maghe en erfgenaem was sijner landen. Die van Arnhem ende Gelder, maer in't bysonder de eerste, die des Hertoghs daghelijxen omme-gangh ende het genot hadden van sijne Hofhoudinghe, den naem van den Koningh verzwijgende, beleeden, dat sy den Vorst wilden getrouw by blijven, ende zoet enzuer met hem wt-itaen. Zweer van Vorst schreef aen den Vorst

voor

1537. voor die van *Dotinchem*, dat sy hem als voor heen wel waren toe-gedaen, ende bewillighden dat hy eene van des Stads poorten aen hem zoude behouden, ende met land-zaeten bezetten; gelijk ook de Burgemeester *Geeraed Huetink*, neffens *Herman van Holthuyfen*, *Henrick van Hartebrouk*, *Ian Vinke*, *Diderick van Huesfen*, ende *Reyn Rensfen* hunne burghery verschoond wilden hebben over den op-loop, die door misverftand onder de zelve was ontftaen. Onder dit was het by den Vorft aengenoomen volk ten deel naer het Graeffchap *Zutveen*, ten deel naer *Nymegen* ende elders heen gevoerd, op hoope van miffchien eenighe Steeden te verraffen; dan wierd allenthalven van de burgerye ende bezettinghe zoo gewellekomd, dat het met verlies moefte af-wijken. Die van *Nymegen* (die zeer gevoelijk waren van de ongetoemde baldaedigheyd en allerley fchenderyen, door de knechten van *Roffem* effen te vooren aldaer bedreeven, die gezeyd wierden zelfs eenigh vrouw-volk gefchoffteert ende van de mans zommighe voor hunne deuren te hebben op-gehangen) het *Valkhof* voor al bemaghtighende, lieten die van *Venloe* zulx dadelijken door een boode aenzegghen. Dese hebben hier op zonder vertucken de *Hel-poort*, welke van des Hertoghs wegghen door *Pop* een *Vries* bewaerd wierd, met behendigheyd, ende de *Teugel-poort*, waer aen eenighe *Fransse* ende *Burgondiffe* noch werkten, gewapender hand veroverd, ende beyde, als teugels en boeyen van hare Stad, onder de voeten gefmeeten. Tot het verzeekeren vanden *Burght* te *† Doesburgh*, liet fich gebruyken de Burgemeester *Ian Gruter*, die met een deel burgeren den zelve eerst heeft geopent en drie dagghen bewaekt: tot dat'er op's Stads kosten eenighe knechten met eene menighe van huys-luyden geworven ende naer binnen ontbooden zijnde, de *Burght* (die zeders sijn eerste beginffel, behalven een aerden *Schants*, ook met een opgemetzeld *Slot* was verfterkt) tot den grond is geeffend.

267. *Karel* dit verneemende, deed sijn volk op staende voet te rugghe roepen, ende naer de *Velouweyden*, tot grooten over-laft en beklagh van de land-luyden, ende liet de Steden door gezanten af-vraegghen, met welk eene meeninghe sy sijne *Vestinghen* in de Steeden hadden om veire geworpen, ende of sy hem voor haer Heer weygerden te kennen? Hier op is doorgaens geantwoord, dat sy by sijn leeven geen ander Heer en Vorft begeerden, ende na sijn af-sterven zoodanighen die de naeste tot sijne landen was, ende de nieuws-op-geworpene Sloten met geen ander oogb-merk hadden geslecht, dan om tegens haer dank den *Franssen Koningh* tot geen *Over-hoofd* te dulden. Ende alzoo is dese zaek een wijl tijds verzuft gebleeven. Daer na zond hy wederom aen de Steden, haer aensprekende om sijne in-komsten en anderen toe-behoor, ende met een verzoekende, dat sy hare volmaghtigers naer *Arnhem* zouden fchicken; want hy gefind was aldaer een land-daghvaert op nieuws te houden. Daer tegens zeyden sy, hem niet te willen tellen noch yet voor hem te doen, voor ende al eer sijne geworvene fchaeren waren af-gedankt ende wt het land gefchaft. Korts daer na liet de Vorft, door onder-handelingh van eenighe edelen, brieven af-gaen ende daer by te

† *Ex scriniis ejusdem urbis.*

kennen geeven, hoe hy, onlusten gereefen zijnde tuffchen hem, ende tuffchen *Nymegen* en andere Steden, ter eeren van God ende sijne landen, op de voor-beeden van sijne Raeden *Henrick de Groif* Erf-vooghd van *Erkelens* ende *Droft* tot *Hattem*, *Meefters Zweer* van *Kernhem* Prooft van *Zutveen*, *Herman van Bronkhorst* Vry-heer te *Batenburgh*, *Ian van Roffem* Heer van *Broekhuysen*, *Ian van Wijtenborst* Heer van *Horft* ende *Ampt-man* van *Kessel*, ende *Diderick van Lippe* gezeyd *Hoen* Heer van *Gribbenforft* en *Afferden*, in de volgende hoofd-ftucken had bewillight; dat yedere Stad ende alle landen des *Vorstendoms* by hare oude vrybeeden, rechten ende gewoonten zouden gelaeten worden, niemand in sijne gerechtighbeyd verkort, ende hunne voorighe Ampten ofte de penninghen waer mede die beleend waren weder gegeeven aen wien de zelve buyten recht waren af-genoomen. Men zoude door een minnelijk verdraggh sien wt te werken, dat het Huys ofte de *Burght* van *Nymeghen* gehouden wierd, gelijk ten tijden van sijne voor-zaeten, als mede het nieuws-op-geworpene *Block-huys* tot *Zutveen*. De wegghen ende handel zouden over al te water ende te land veyligh wesen, ende de huysen der burgeren en hovelingen, in de verceedene dagghen in-geslaegghen oft wt-geplonderd, vergoed en ontslaegghen worden: De Steden ende landen voortaan met geene fchatingghen ofte laften, hoe die heeten moghten, bezwaerd; ook de onlanx toe-gestaene beede, tot verlichtinghe der in-zaeten, af-gesteld, indien men op den aensluenden land-dagh een bequaemer middel konde vinden. Het krijghsvolk by den Vorft ofte de Steden op-gelicht, zoude zonder vertoef veroorlofd worden; behalven dat hy etlijke knechten op sijne kosten ende buyten ongeldeenis sijnor onderzaeten tot sijne lijf-wacht onderhouden moght. Die van *Nymegen* (hoewel hen zulx niet toe en quam) zouden voor dese maal binnen veertien dagghen een land-dagh wt-fchrijven, om daer op naerder te handelen (gelijk'er voor tien iaeren was voor-geslaegghen) van een houwelijk tuffchen sijn neve van *Loiringen* ende het huys van *Cleve*, ook van een verbond ende middel waer na de landen, by sijn leeven ofte af-sterven, konden beschut worden, ende hoe hy, zonder de minste bezwaeringhe der onderdaenen, sijn staet eerlijken voortaan moght voeren.

268. Ick vind noch eene oude † *Aenteykeningh*, waer by de Vorft beloofde, de *Vestenis* binnen *Bommel* mede te laeten vallen, zoo men genoegzaeme borghen en gijzelaers stelde, zoo voor de fchadeloosheyd van hem als den *Grave* van *Meurs*, ten aensien vanden huys-raed die daer op was. De Raeden ofte andere be-ampte over-tuyghd zijnde geene eerlijke verschrijvingh te hebben zouden voor anderen ruym-straet maeken; ende die den *Franssen Koningh* gezworeen hadden hun eed op-fchrijven. Dat de Vorft niet sterker in de Steden koemen zoude dan met sijne huys-gesinde, docht hem wat te honds ende niet eerlijk genoegh; alzoo by vorftelijken na gelegenbeyd wilde in-koemen, doch tot niemands vaer ofte after-deel. *Nieu-stad* stond by toe geslecht te worden; maer niet *Middelaer*: vermits dit vermaerd *Huys*, onlanx by hem van sijne pandschap georjyd, menighe honderd iaeren onder *Gelderland* had gestaen, ende daer en boven tot een breydel diende voor den wyand. Daer neffens zijn my voorgekoemen eenighe nieuwe hoofd-ftucken en gebreeken, waer van de geschickte van de

† *Inter archia urbis Vagening.*

landfchap

1537. landschap vernoegingh begeerden : Dat men te weeten met de steenen, het hout en andere gereedschap, van den af-breuk van Nieu-stad gekoemen, Ruermond zoude vestighen : dat de Vorst Steenberghe en Schimmel-penninck voor eerst weder zoude zetten in 't gebruyk van hunne pandschappen in 't land van Zutveen, na wt-wijzen van den verdrags-brief in 't iaer 1496, tusschen den Vorst en de weder-zijdsse vrienden gemaecte : aen de gemeyne erven van Jacob van Mekerem weder langhen de brieven, waer by Hertogh Adolf aen Mekerens voorzaeten twee Ampten voor 24000. guldens hadde verpandet; als mede de boeken, by den Prooft van Zutveen gehaeld wt het huys van wijlen Ian van Holthuyzen, ende de erfgenaemen van Brand van Holthuyzen herstellen in het Schout-ampt van Zutveen. Dat ook de burgers van Zutveen vergoedingh moghten hebben van de hen af-gedwonghene ofte by haer luyden verborghde penninghen, ofte dat sy zeden Ampt-luyden weder moghten af-haelen; ende Ian van Barsoeld verstooringh van sijn Huys te Saennenburgh; aen wien ook anders de vinnighe vyandschappen tusschen de Huysen van den Bergh en Wisch merkelyke ongelegenheyd en hinder hadden gegeeven. Dat Ian Gofsteyn, Rens van Holthuyzen en andere dievgelyke sich in het Vorstendom ongemoeyd moghten verbouden; de Vry-beer van Wisch begenadighd worden ende sijn kraekeel met den Graven vanden Berghe neder-geleghd. Dat alle, tot nadeel der geener die daer aen waren gerechtigd, wt-gegeevene Gemeeynten wederom aen de Gemeeynte zouden koemen dien sy toe quamen. Dat men mede wt elk Vier-deel den Vorst twee Ridderen tot Rueden zoude beschicken, om alle zaeken te helpen belegghe en wt-werken. Doch of ende wat de Vorst hier op hebbe geantwoord, kan ick niet verneemen, hoewel het tegendeel eer is te gelooven, ende dat dese onlusten by het navolgend al-gemeyn verdragh meestendeel zijn gesmoord ofte afgemaect. Dese en andere nieuwigheeden en geweld-daeden maecten den Vorst by de sijne over al meer verdacht en min lief-tallich: in wien, gelijk der ouder luyden gebreck is, de gierigheyd en gemelijckheyd daghelijx te meer aengroeyden, te meer sijn geluck en levenskraghten van uyr tot uyr verginghen. Hier by quam de wreede gedachtenis van 'tverlies van zoo veele en defrige landschappen, als Utrecht, Over-Yffel, Vrieland, Groeninghen en Drent, daer sich sijn dood-vyand de Keyser mede had verrijkt: ende nu de weder-berstighen syner onderzaeten, die hem niet alleen wt sijn oud bezit en keerden, maer oock (dewijlhy, 't welk hem de meeste quael ende als een naghel aen syne dood-kift was, sich kinder-loos en van echte lijfs-erven ontbloot zag) een ander Heer dan hem lief was, tot sijn na-zaet dwonghen aen te neemen, wiens voor-zaeten hem en sijn vader zeer hadden geplaeght, ende by sijn leevend lijf een goed deel van zyne hoogheyd wt te trecken.

269. Tegens den 12. vande Winter-maend zijn op desen land-dagh mede verscheenen de gezanten ende Raeden van Hertogh Ian van Cleve, Ian Vlaten Prooft van Zanten, Ian Gogref Cancellaeer, Wessel van Loë Hof-meester, de Maerschalken Herman van Wachtendonck ende Raobth van Plettenburgh, neffens Otbo van Wylich Ampt-man van Gennep: welker aenbrengghen was, dat de verfochte vereenigingh ende beschermingh der landen van Gulich ende Cleve met het Vorsten-

dom Gelder ende Graefschap Zutveen, teghens het geweld van yeder een, volghens des Rijx keuren en vryheeden haer van ouds verleend, van hun Vorst wierd aengenoomen. Die mede gaerne toe-lic, dat 'er tusschen Francois den oudsten zoon van den Hertogh van Lotringen, ende syne tweede dochter Vrouwlijn Anne van Cleve, ofie veel eer (om dat Lotringen wat te wijd van Gelderland ende wat te na aen Vrankrijk was geleeghen, ende de eene landschap zwaerlyken de andere in tijd van nood zoude konnen beschermen) tusschen sijn zoon Willem ende eenē dochter van Lotringen een houwelijck wierd geslooten; op dat Gelderland en Zutveen met Cleve, Gulich, den Bergh en Ravensburgh (landen, die alle te roer aeneen ende elders door een laghen, daer neffens door maeghschap en allerley koopmanschap aen een verbonden) eene schaeps-koy moghten worden onder eenen harder, ende als een half Koninghrijk wt maeken, om sich niet alleen tegen 't huys van Oostenrijk maer oock van Valoys, zoo 't nood dede, te betei te verweeren, en in welvaert en eendragt by malkanderen te blyven. Na langh beraed is 'er op den 27. van den eersten maend des volgenden iaers een zeecker betteck gemaect, ende van hen allen beteykend: Dat, Hertogh Karel zonder rechte geboorte koemende te over-lyden, het Vorstendom en Graefschap van Gelder ende Zutveen met alle haere gerechtigheyd, pandschappen en toe-behoor op niemant anders zouden koemen en vererven dan op Willem zoon van Gulich ende Cleve; ende Hertogh Ian met sijn gedachten zoon, de voorzeyde landen, by 't leeven van Vorst Karel, als een Rijx-Vorst ende beschermmer; maer na dood van den zelve, als een Erf-Vorst in sijn schut zoude aenneemen, bedienen, geheel en onverdeyld laeten, ende houden by hare oude vrydommen en verschrijvinghen: al het welk de gemelde Vorst by eed ende zeghel aen yeder Vierdeel zoude toe-zegghen, en wederom van de alinghe land-schap, Ampt-luyden ende Richteren eed, brieven, ende huldingh ontfanghen: blyvende echter Vorst Karel sijn leeven langh Heer van de landen ende van de noodighe renten en op-komsten der zelve: ten welken eynde hy van den Vorst van Cleve 42000. goud-guldens eens, ende iaer op iaer 22000. zoude ontfanghen: van de landen van Gelder 18000. Brandenburgse goud-guldens eens, ende iaerlijx 1500. behalven 2000. guldens wt den tol te Lobed: mids dat daer mede de andere ongewoonlijke lasten zouden berufften en af-wesen. De Vorstin van Gelder Elizabeth zoud haer houwelijck-goed ende renten, zoo langh sy in 't leeven bleef, behouden; ende aen Anthonis Hertogh van Lotringhen, na den af-gangh van Karel, eene zekere vereeringh in geld, na 't goed-duncken van de landschap, toe-geleghd worden; te meer, vermits syne moeder Philippe, de zuster ende rechte erfgenaeme van den Vorst, van de landen tot noch toe weynigh ofte niet en had genooten. Wierd mede goed gevonden, dat de oudste zoon van Lotringen (gelijk 'er voor-geslaeghen was) met Anne anderde dochter van Cleve vereenighd zoude blyven, alwaer het zoo dat de dochter van Lotringen (die, zoo de spraekingh, met den Prins van Orange in onder-trouw zat) dat haer houwelijck quam te volbrengghen. Alle verkerde beduydinghen ende mis-verstanden tusschen Hertogh Karel ende syne Steden, ofte zoo daer

1538. „ daer yet quaeds gemeend was, zouden, den Vorst
 „ van Cleve te gevalle, aen kant gezet ende ver-
 „ geeten worden; zoo dat noch de Steden noch de
 „ onderzaeten, buyten ofte binnen de beslootene
 „ plaetsen, te land ofte te water yet voor den Vorst
 „ hadden te schroomen: anders zoude de Cleve-
 „ naer met den adel ende syne Steden zulk onge-
 „ lijk sich aentrecken, ende van den Geldersfen af-
 „ weeren. De Hertogh en vermoght (wt kracht
 „ van het besteck, ten tijde van sijn groot-vader
 „ *Arnold* gemaekt, ende by *Adolf* ende hem zelve
 „ bevestighd) geene koopinge, verkoopinghe,
 „ ofte verzettinghe te doen zonder believen van de
 „ landschap; gelijk ook beyde Vorsten van Gelder
 „ en Cleve, hunneerven, ofte yemand van hen in 't
 „ byzonder, geen oorlogh zouden aenvaerden
 „ buyten wil van de Staeten, noch knaepen werven,
 „ ende de bereeds geworvene laeten vaeren ende
 „ wt het land wijfen, ten ware de nood zulx vor-
 „ derde.

270. Sy zouden mede alle de ingezetenen by
 „ haere oude wille-keuren en 't vreedigh genot
 „ hunner goederen laeten verblijven; daer en
 „ boven een yeder in syne gerechticheyd; aen-
 „ gaende middel-weerden, stroomen, visseryen,
 „ iaghten, vogel-vangh, endijk-schouwingen, niet
 „ moeyen; zorgh draeghen, dat de oude verschrij-
 „ vinghen der Ampt-luyden ende Ampten boven
 „ de nieuwe moghten gelden, ende weder haere
 „ bedieninghen aenvaerden, die te onrecht daer
 „ wt waren verstooren, tot naerdere kennis. Doch
 „ yemant sich in dat stuck meynende vernadeeld
 „ te wesen, zoud sijn beklagh aen den Vorst moe-
 „ ghen doen: ofte ook voor een anderen Richter
 „ en vier-schaer, zoo hy dieshalven eenighe op-
 „ spraek hadde op een van de Vorsten, ofte op des
 „ zelfs Ampt-luyden, dienaers, ofte leen-mannen,
 „ ende wt vrees van den Vorst sijn recht tot nu toe
 „ niet en had in 't werk gestelt. Een yeder zoud
 „ sijn koorn, have ende waeren binnen ofte buyten
 „ Gelderland, zonder eenige onbehoorlyke lasten,
 „ moeghen markten ende verkoopen, behalven in
 „ tijden van oorlogh ofte duyrte, met voor-weten
 „ der vier Hoofd-steden: onverkort nochtans een
 „ yedere Stad hare voor-rechten. Het brouwen
 „ en wt-slijten der bieren in de dorpen zoud na
 „ oude gewoonte toegaan. Geene der Vorsten
 „ ofte hare na-zaeten zouden eenighe ongewoon-
 „ lyke werken in de Steeden legghen, torens ofte
 „ poorten met volk verzeekeren, ofte vast maeken,
 „ dan met voor-kennis der Steden. Die van hare
 „ huysen, penninghen, brieven ende schuld-ken-
 „ nissen met geweld beroofd waren, zouden zulx
 „ ter rechter plaetsen aengeeven, ende daer over
 „ recht verwachten; gelijk de bezwaernissen van 't
 „ Over-Vierdeel ende der Steden *Boemel* en *Thiel*,
 „ als mede de over-slagh van 't geen de Steden
 „ van den Vorst hadden te vorderen, tot op den
 „ aenstaenden land-dagh, na de in-huldighe van
 „ den nieuwen Vorst, bewaerd wierden: waer
 „ heen wt yeder Ampt ende Hoofd-stad twee,
 „ maer wt de mindere Steden een gezant zouden
 „ beschreeven worden, alle luyden vaneeren, om
 „ alles met aendacht en rijp beraed te beginnen.
 „ Dat men in alle Gerichts-banken niet alleen
 „ voor den middagh, gelijk zulx op veele plaetsen
 „ het gebruyk was, maer ook na den middagh
 „ recht zoude pleegghen: met by-voeginghe, hoe
 „ men in recht treden zoude, als mede van het recht
 „ van versterf, boeten, straffen, van syner huys-
 „ vrouwen goederen niet te vervechten ofte te

verbreuken, van het af-doen der ongewoon-
 „ lyker schattinghen ende dienften: van het Vor-
 „ stelijk gebod, verbod, dienst en kloeken-slagh:
 „ van het weeren van steeuwighe bedelaers, ge-
 „ weldenaers, guychelaers ende andere vermomde
 „ menschen: van geene kettters, scheur-maekers,
 „ ofte der zelve leeraers in het Hertoghdom ofte
 „ Graeffschap te dulden: dat men alleen in-zaeten
 „ tot des lands-ampten zoude op-schuyven, ende
 „ de Geestelijke geene erf-goederen aen-koopen,
 „ op verbeurte van de zelve goederen: dat eyn-
 „ delyken Hertogh *Willem*, na dood van *Karel*,
 „ tot syne Raeden zoude aenneemen geboorene
 „ Geldersse, schild-beurtighe ofte andere deu-
 „ gendlyke luyden. Al wat 'er tegens dese over-
 „ koeminghe ofte eenighe stucken van dien moghte
 „ geschieden, zoude maghteloos en van geener
 „ waerden zijn. Indien 'er tusschen den Vorst van
 „ Gelder ende syne landen eenighe ongenoeghte
 „ sich naderhand verhief, die zoude by den Vorst
 „ van Cleve geslecht worden: ende in tegendeel
 „ by den Vorst van Gelder de gebreeken tusschen
 „ de landschap en den Clevenaer: doch de on-
 „ lusten tusschen beyde Vorsten, tot wt-spraak
 „ staen van drie ridder-maetighe middelaers, wt
 „ de Stiften van Kolen, Trier, ofte Munster te
 „ verkiesen, ende de zelve een Over-man tot sich
 „ moeghen neemen, indien sy het verschil niet en
 „ konden vinden. Dit verdragh hebben de Vor-
 „ sten *Karel van Gelder* ende *Ian van Cleve* voor
 „ haer ende hare erven beteykent ende bezeghelt:
 „ als ook de ionghe Prins van Cleve met sijns va-
 „ ders zeghel, ofte sijn vader met sijn zeghel voor
 „ den zelve sijn zoon ende synen erven bekragh-
 „ ticht. Gelijk mede hunne zeghelen hier onder
 „ hinghen de Banner-heeren *Ioost Grave te Bronk-*
 „ *borst* en Heer te *Borkeloe*, *Oswald Grave van den*
 „ *Berghe* ende Heer van den *Byland*, *Herman van*
 „ *Bronkborst* Heer te *Batenburgh*. Van weghen
 „ de Ridderfchap van *Nymegen* *Walraven van*
 „ *Arkel* Heer tot *Weerdenburgh*, *Ian van Rossen*
 „ Heer tot *Broekhuysen*, *Willem van Rossen* Heer
 „ tot *Zuylen*, *Ian van Bonenberghe* gezeyd *Honsteyn*
 „ Heer van *Ubbergen*, *Lijffaerd* Heer tot *Oy*,
 „ *Iacob Piek* Heer van *Isendoorn*, *Casper van Linden*
 „ Heer te *Hymmen*, *Willem van Genth* Heer te
 „ *Loenen*, *Walraven van Genth*, *Reyner van Astrijn*,
 „ *Walraven van Haesten*, *Walraven* ende *Henrick*
 „ *Piek*, *Staets van Hemert*, *Iasper van Wybe*, *Gijsbert*
 „ *van den Pol*, ende *Adriaen van Balveren*. Wt het
 „ Vier-deel van *Ruermond*, *Geeraert van Vlodorp*
 „ Erf-vooghd tot *Ruermond*, *Cornelis van Botbergh*
 „ Erf-Maerschalk der landen van *Gelder*, *Christoffel*
 „ *Schenk van Nideggen* Heer van *Hillenrude*, *Dide-*
 „ *rick van der Lip* gezeyd *Hoen*, Heer van *Grebbe-*
 „ *furst* en *Aefferden*, *Ariaen van Byland* Heer te
 „ *Well*, *Willem* Heer van *Kessel*, *Alard van Goir*,
 „ ende *Arend van Wachtendonck*. Wt het Graef-
 „ schap, *Diderick van Bronkborst* en *Batenburgh*
 „ Heer van *Anholt*, *Ian van Pallant* Heer van *Vorst*
 „ en *Keppel*, *Evert van Hekeren*, *Willem van Bair*,
 „ *Christoffel* ende *Vijt van Munster*, *Evert van Lin-*
 „ *teloe*. Wt de *Velouwe*, *Ian Bentink*, *Zegher van*
 „ *Arnhem*, *Henrick van Middachten*, *Arend te Bukop*,
 „ ende *Reyner van Apeldorn*. Hier na volghden de
 „ zegels van alle zoo groote als kleyne Steden van
 „ Gelderland.

271. In een nieuwen door-gesteeken brief
 zagh men de zeghels en handen blinken van de
 Ridderfchap ende Steden der Vorstendommen
 en Graeffschappen van *Gulich*, *Cleve*, *Berghe*,
 Mark

1538. Mark ende Ravensbergh: waer van wy, om den deftyghften adel van die landen als in een kleyn bondel by een te begripen, tot voldoeningh van de nieuws-gierighe eene op-tellinghe zullen doen. Voor aen stond *Albert van Pallant* Erf-Maerschalk des lands van Cleve en Drofftaet te *Huessen*, *Dirk van Wylink* Erf-hof-meester, Droft van *Dinflaken*, *Dirk van Boitzelaer*, Erf-schenker en Droft van Cleve, *Wessel van Loe*, Hof-meester en Droft van de *Lymers*, *Herman van Wachten-donk*, Maerschalk, Droft te *Kranenburgh*, *Dirk van Bronkhorst* en *Batenburgh* Heer te *Hoenepele*, *Dirk van Wickede*, ende *Ian van Aldenboekum*, *Otho* en *Henrick van Wylick*, Drofttaeten te *Goch*, te *Gup* en in de *Hetter*, *Niclaes Tegnagel* Wald-grave te *Monebergh*, *Roeleman van Byland*, *Frans van Loe*, Heer te *Wilsen*, Droft te *Holt*, *Dirk van Hetterfcheyt* Ampt-man van *Ringel-bergh*, *Adolf Stael van Holsteyn*, Wald-grave van *Nergena*, *Sander van Ulfst*, *Evert van Meverden*, *Ian van Eyk*, *Robert van der Capellen*, *Ian van Bueren*, *Borgh-zaette Lobed*: neffens de Burgemeesters *Schepenen* en *Raeden* der *Steden Cleve*, *Wezel*, *Emmerick*, *Kalkar*, *Santen* en *Rees*. Wt de *Ridderfchap* des *Graeffschaps* van der *Mark* vind ick dese naemen: *Dirk Wennemar* en *Evert van Reck*, *Ian van Loe*, *Thijs van Aldenboekum*, *Henrick van Mark*, *Ernest van Bolswingh*, *Christoffel van Plettenbergh*, Drofttaeten: *Melcher van Belwich*, *Barent van Lap*, *Iuriaen van Syborch*, *Ian van Viermonde*, *Dirk van Nyhem*, *Victor Knippink*, *Barend van Nienhaven*, *Wessel Haesenkamp*, *Frans Frydagh*, *Schotten van Elverveldo*, *Bernard van Romborgh*, *Thonis van Galen*; neffens de *Overigheyd* der *Steden Soest*, *Lip-stad*, *Ham*, *Unne*, *Kamen*, *Iserloon*, *Swiert*, *Luynen*, &c. Van weghen het *Vorstendom Gulich*, *Wericher Heer* te *Bintfeld*, Droft te *Nydecken* en *Schonfort*, *Willem van Bongert*, *Ridder*, Erf-kamerlingh, Ampt-man te *Norvenich*, *Willem van Harf* te *Alstorp*, Erf-hof-meester, *Werner van Hoesteeden*, Hof-meester en Drofttaet te *Grevenbroek* en *Gladbach*, *Warner van Palant* te *Bredenbent*, *Warner van Plettenbergh*, *Stal-meester* en Ampt-man te *Berchem*, *Willem Heer van Swarzenburgh*, Droft te *Efwijler*, *Willem Scheffart van Merode*, *Ridder*, *Geeraert van Palant*, Ampt-man te *Gladbach*, *Willem van Snitzich* en *Niclaes van Harf*, dees Droft te *Gelekirchen* ende geen te *Munstereyfel*, *Reyner van Vlaten*, *Ian van Merod* te *Slosbergh*, *Ian van Olmshem* gezeghd *Mulstro*, *Stadhouder* te *Hensbergh*, *Willem van Bergh* genoemd *Blense*, *Geeraert van Frankenbergh*, *Sieven van Stommel*, *Emond* en *Iacob van Ruysenbergh*, *Carfelis van Verken*, *Frans Spies van Bulleshem*, *Frans van Hauxter*, Ampt-man te *Milhem*, *Bertraem van Wuerden* gheeten *Droif*, *Godart van Meteringh*, *Ian van Brigel*; behalven de *Burgemeesters*, *Schepenen* en *Raeden* der *Steden Gulich*, *Duren*, *Munster-eyfel*, en *Euskerken*. Daer na volght de *adeldom* des *Vorstendoms* van den *Bergh*; *Wijnrich van Dhum*, *Grave* van *Valkesteyn* en *Lunborgh*, Heer te *Obersteyn* en *Broek*, *Godart Keteler*, *Ridder*, Droft te *Elverveld*, *Willem van Nesselrod*, Ampt-man te *Windeck*, *Ian Gogref*, *Cancelaer*, Droft te *Angermond*, *Radbood van Plettenbergh*, Heer te *Lands-kroon*, *Maerschalk* en Droft tot *Heymbach*, *Geeraert van Trostorp* en *Rutger van Scholer*, de eerste Droft te *Kaiter* en d'ander te *Solingen*, *Willem Quaed*, Erf-schenker, *Bertraem van Nesselrod*, Erf-kamerlingh, *Herman*

van *Winkelhuysen*, kamerlingh, *Ian van Roäelenbergh*, gezeghd *Kessel*, Ampt-man te *Medmen*, *Bertraem van Lutzenrod*, *Kerspel-vooghd* te *Blankenbergh*, *Barend van Velbruggen*, *Willem Stael* te *Sultzem*, Ampt-man te *Wesselinghen*, *Adolf van Wienborst*, Droft te *Steenbergh*, *Adolf van Hal*, *Ian van Swijvel* te *Wijshem*, Droft te *Sybergh*, *Willem van Nienbove* gheeten *Leye*, *Willem van Rod*, wapen-meester, *Willem van Stambeym*, *Ian van Huys*, *Herman Quered*, *Ian van Buur*, *Bertraem van Landsbergh*, en *Geeraert van Kalchen* gezeghd *Luchtmur*: beneffens de *Stads-Overigheyd* van *Dusseldorp*, *Ratingen*, *Lennepe* en *Wipperfuerde*. Ende van weghen de *Ridderfchap* des *Graeffschaps Ravensburgh*, *Willem* de *ionghe* te *Kenneberghen Zuylen*, Heer te *Palserkamp*, *Henrick* en *Ian Ledebur*, *Iuriaen van Kerstebroek*, *Henrick Smisink*, *Alard Nagel*, ende de *Raed* der *Stad Byleveld*.

272. Op desen land-dagh was ook een voorwerpzel gedaen van een houwelijk tusschen Vorst *Willem van Cleve* ende de weduwe van den *Hertogh* van *Milanen*, de nichte van den *Keyser*, *Christine* dochter van den *Koningh* van *Denemarken* *Christiaen* den *tweeden*; ende zulx misfchien niet in onwille van den *Keyser* ende ook van haer zelve; alzo sy den *Koningh* van *Engeland* *Henrick* den *achtsten* sijn verzoek had af-geslaeghen, voor wiens bekende straffigheyd en zeltzaeme lichtvaerdigheyd in het ombrenghen ofte verwerpen van zyne wijven sy niet zonder reden beschroomd en was. Doch om veelerley zwaerigheeden die wt dat houwelijk stonden te beduchten, en is daer van niet vorder gesproken: vermits de verwantschap van den *Keyser* haer oom, ofte van haer vader (die door *Koningh* *Christiaen* den *drieden* in verzeekingh wierd gehouden) den landen van *Gelder* niet zeer te baet konde koemen, ende de *Keyser* by zulke gelegenheyd meer sijns zelfs, als het voordeel van den *Vorst* van *Gelder* en *Gulich* zoude betracht hebben; behalven dat de tegenwoordighe *Koningh* der *Deenen*, om het vasthouden van haer vader sijn vyand, ende ook om de wijdigheyd van plaetsen, weynigh lust ofte kans zoude hebben om *Gelderland* de hand te bieden. Voorts was'er vast gesteld, dat de in-huldighingh van den *nieuwen Hertogh* op den *drieden* van den *tweeden* maend tot *Nymegen*, op den *tienden* daer na te *Ruermond*, ende op den *18*. binnen *Zutveen* zoude voort-gaen. Dan aengesien *Hertogh* *Karel* binnen *Arnhem* sijn Hof hield; wierd het te keurgezet, of men, in plaets van *Arnhem*, tot de gemelde in-huldighinghe de *Stad Nymegen* ofte *Zutveen* zoude verkiezen; mids verklaringhe doende aen die van *Arnhem*, zulx niet te geschieden tot in-breuk van haer oud recht, maer alleen om tijd te winnen. Men braght mede op het woord, of de *Hertogh* van *Gelder* daer toe zoude willen verstaen, dat *Hertogh* *Willem* in voor-raed sijn woon-plaets nam op het *Valkhof* tot *Nymegen*; ende aen de *landfchap* by *nieuwe* brieven toe-staen'tgeen hy te vooren had toe-geftaen belangende de wt-schrijvinghe en houdinghe der *land-daghen*: of het hem geraedzaam docht, dat men de werken van *Nieu-stad* neffens de *Block-huysen* van *Harderwijk* ende *Elburgh* zoude slechten, ofte liever ongeschend en over eynd laeten; vermits die *Vestinghen* de *Burgoensse* landen aller naest roerden: de *Vorst* zoud mede believen te gehengeden

1538. den onderlinghen handel met die van Utrecht; ten eynde hy ende de andere hun after-ftallighe schuld, ende die van Utrecht hunne goederen weder in de hand moghten krijghen. Al het welk op den naem van den ionghen Vorft (die als een rijfende Son rechtevoort, meer dan de daelende, wierd aengebeeden) door de Staeten, Hertogh Karel is voor-gehouden. Wanneer kortfs daer na Willem met 300. paerden binnen rijdende te Nymeghen wierd in-gehuld, daer hy op het Valk-hof * Dirk Singendonk ftelde tot zijn Stad-houder; was Karel mis-trooftigh naer de Velouw geweeken, vergezeld alleen van twee van syne trouwfte hovelinghen, tegen de welke, wanneer daervan dese in-huldigh gewach wierd gemaekt, hy dese woorden zoude gefproken hebben: *'t Is zoo al wel, gaet maer zoo voort; hoewel ghy-luyden het spel noch niet gewonnen hebt: ick hoope, dat my ook eens een beurt zullen hebben.* In 't begin † van de Wede-maend wierd Willem (wanneer de oude Vorft syne ooghen al geflooten had) ook binnen Doesburgh door de gewapende burgery in-gehaeld, omschantft en verzeld zijnde met veele Grooten, waer onder de kroon wel spanden Iofft Banner-heervan Bronkhorst, Land-drofftaet des Graeffschaps Zutveen, ende zelfs ('t welk doen veelen groot wonder gaf) met den Maerfchalk Marten van Rossem. Die van den Raed hebben den nieuwen Hertogh over-vloedelijken beschonken met Rhijnffen wijn, ende een over-grooten os, behanghen met de wapenen van de Stad, ende (gelijk in de offer-handen der ouden de wijze was) met overgulde hoornen degelyken op-gepronkt. Daer na is hy ook te Wageninghen en vervolgens in alle andere Steden in-gehuld. Dan die van † Hattem, die sich op de hooftse gewoonten niet zeer en verftonden ende vast bekommerd waren hoe sy hun eer in dit stuck best zouden bewaeren, schickten een brief-draegher naer Wageninghen, ende baden den Raed dat sy haer-luyden van alles, ende hoe sy sich aengaende de gefchenken en andere zaeken te draeghen hadden, wilden onderwijfen. Karel was mede op de Geldersse, ende in 't byzonder die van Nymegen en Zutveen, zeer vergramd, ende 'teenemael van meeningh, om in stilligheyd naer Vrankrijk en 't Hertoghdom van Bourbon te vertrecken, 't welk hem van den Koningh voor zijn leeven was vereerd ende waer heen hy ook zijn Raeds-heer Herman Kruser had af-gevaardicht, met volkoemene maght om wt zijn naem de huldighen te ontfanghen. Op dien tijd verzocht de Overigheyd van Elburgh door brieven op Karel, de sleutelen van des Stads Block-huys, ende oorlof om het zelve Slot te slechten, ende aldus eene eeuwighse slavernye en eyghendom te ontgaen, waer mede na dood van den Vorft syne na-zaeten haer moghten verdrucken. Karel diende hier op, dat sy hier wt tot noch toe niet en waren beleedighd, noch ook namaels beleedighd zouden worden: sy zouden hem dese Sterkte voor zijn leeven tegens den vyand vergunnen, onder verzeekingh, dat haer na zijn dood de poorten ende sleutelen wel zouden worden. Een maend te vooren, wanneer de Harderwijkers den horffel in 't hoofd hadden, ende de Block-huysen onder den voet wilden hebben; beleeden die van Elburgh, dat sy den Vorft mede-ftonden, ende aen zijn Stee-houder

Godart Schenkbier een goed genoeghen hadden; waer voor sy van den Vorft met dank en roem geloond zijn.

273. Hertogh Karel ondertuffchen bedenkende, hoe hy nu wierd geribzackt ende getreeden, die wel eer voor Keyseren en Koninghen niet en had gefwicht, is van enkel hertzeer in een siekte gevallen, ende binnen Arnhem wt de wereld gefcheyden. Een weynigh voor zijn dood waren dit schier syne laetste woorden: * *Canis Canis* (dees was Burgemeester tot Nymegen) *du looser bond, du hebft my gebeeten.* In syne oude daghen verlangde hy, gelijk een tweede Aefon, weder ieghdigh te worden, ende zijn gerimpeld vel af te moeghen legghen. Ende had zeeker † gynchelaer groot geld gestreeken, hem wijs maekende door het toe-maeken van drink-baer goud zoo te zullen verheughen, dat hy nauwelijx een man zoude gelijken van 40. iaeren. By syne gemaelin Elizabeth van Lunenburgh had hy, tot zijn ongeluck, geene kinderen verweckt, dan buyten echt eenighe zoonen ende dochteren: welke tot straffe konnen dienen van de geene, die het huys van Burgondien niet veel goeds vertrouwende, half derven gelooven, dat hem in syne iongheyd door de Burgoensse syne teelballen zouden zijn gebrooken ofte in stucken gewreeven. Dit ongeval had hy gemeyn met zyne voor-zaeten Reynald den drieden, ende met beyde broeders Willem en Reynald van Gulich, die insgelijx by hunne vrouwen geene wettighe lijfs-erven, dan buyten echt eenighe speelkinderen hebben geteelt. Schier vijftigh iaeren over eenen boegh heeft hy met de Hollanders, Burgoensse, ende aenbuerende volken zoo te water als te land dapper † geworftelt, ende die van Over-Yffel, Groeningen ende Utrecht ofte onder zijn geweld gebraght, ofte in zijn schut aengenoomen: als mede de Vriesen, waer over voor zoo veele honderd iaeren Radbod, de vermeynde voor-zaet der Graven van Egmond, een Koninghlijk gebied hadde gevoert: dickwijls gedrukt maer noyt onder-drukt, ende meermaels winner dan verwonnen zijnde. Want de maghtigste Koningen Maxmilien, Philips ende Karel hem zulx hebben over-wonnen, dat hy den oorlogh altoos met meerder hals-sterkheyd ende kragt heeft hervat, ende vreesfelijker is geworden door zijn verlies: over-treffende ofte op-haelende in desen deel Mithridaet Koningh van Pontus; die insgelijx 46. iaeren geoorloght hebbende met den Romeynen, na duyzend vreemde voor-vallen en harde stooten goed ouders is gestorven. Ende gelijk deses Koninx toekomende heerlijkheyd, ten tijde zoo van syne geboorte als in 't begin van syne heerffinghe, door zeltzaeme hemels-teykens was voor-gebeeld: zoo is ook Karel, niet alleen op de wereld

† Refert Georg. Sabin. in Observat. ad Metamorph. Ovidij.

‡ *Belli quod nobis tot annos fuit cum Gelriis mysterium satius est non attingere: nimium est quod sensimus.* Erasm. in Dissert. de bell. Turc. Et Strada lib. 1. belli Belg. Comiti Egmontio praecipue officiebat infauista Caroli Egmontij Gelria Ducis memoria: quem factione Galum, hostemque Austriaci nominis indomabilem, Carolus V. Caesar leges accipere, ejusque haeredem Gelria Zutphaniaque cedere tandem coegit.

† Ex chartis Hugenianis.

‡ Ex literis Senatus Hattemensis.

o o

koemende

* Paulus aliter auctor.

1538. koemende maer ook daer wt gaende , door een nieuw geffernte voor-beduyd geweest : waer op in 't volgende iaer , wanneer Vorft *Ian van Cleve*, de vader van *Willem* den na-zaet van *Karel*, quam te over-lijden, noch eene andere vreemde fterre is gevolghd. 't En is niet min gedenkwaardigh, dat *Karels* Opper-iaegh-meester *Ian Bentink* in den Ooght-maend des verganghen iaers op de Velouw een hart ghevanghen heb-bende, welkers hoorens alle naer onderen ge-booghen waren; wanneer hy het zelve daer na beftond te flachten, om het beenen-kruys (hoedanigh men geloof op desen tijd binnen het hert van dit beeft te worden gevonden) daer wt te haelen, in plaets van het kruyse een beckeneel van been gevonden heeft, 't welk hy neffens het hart met verbaefdheyd den Vorft gingh vertoo-nen, ende daer by doen, dat dit een wiffe voor-spook was van des Hertoghs ofte fijn eyghen dood. Doch het hart heeft, als gebleeken, op den Hertogh geweefen.

274. Ende want het der Tijd-fchrijveren ampt is niet alleen te loopen over het bedrijf van doorluchtighe luyden, maer ook hun inborst en inwendighe herts-tochten te door-peylen: vin-den wy ons benoodighd, van al dat in ofte om-trent hem is geweest een woord ofte twee op de baen te brenghen: vermits hy al noch by fyne lands-genooten meest bekend, bemind en ver-wonderd word, ende by haer gehouden voor den laetsten Vorft van 't rechte bloed, ende voord en eerften van fyne voor-zaeten in grootheyd en menighe van daeden. *Karel* dan was van aenge-booren aert zeer onrustigh en door-trapt, tot bedrogh ende geweld effen vaerdigh, los ende ongestadigh in beloften, een gezwore voor-ftander van de Fransse, ende noch vinnigher vyand van de Burgoenfe, die hem ontzaghen te terghen ofte aen te grijpen, ende niet anders dan voor een blixem en donder, voor hem fchrickten; met naemen die van Brabant en Holland; des te meer, om dat fy over al open leggende niet en wiffen aen welken hoek hem te verwachten: zoo dat fy, wanneer de Gelderfe leeuw begon te brullen en fijn staert te roeren, al om waekend en in de weer ende nergens ge-noegh verzeekerd waren. Maer hoewel hy dese fyne vyanden de broek dickwijs heeft op-ge-nestelt ende alle moegelijke leeden aengedaen; zoo is nochtans dese schade geenfins te weegen tegen de voordeelen die het huys van Oostenryk van hem heeft genooten, als het welke door de wapenen ofte gewapende verdraghén fích ten laetsten meester heeft gemaekt van al dat hy † oyt by fijn leeven hadde bezeeten, zelfs ook van fijneyghenerf-goed. Daerom waren dese gebreeken van lichtvaerdigheyd in hem te ver-fchoonen; ende ook eenfdeels noodzaekelijke, ten aensien vandien tijd ende zoo menighe ge-weldighe vyanden, die hem met recht ofte on-gelijk wt den stoel ende fyne vaderlijke landen zochten te lichten. Ende waerom en zoude hy tegens zulke werelds-heeren, als *Maximiliaen*, *Philips* ende *Karel van Oostenryk*, die hem steeds met openbaeren krijg ofte eene bedrieghlyke vrede pooghen te overvallen, geen hulp heb-ben moeghen zoeken aen fijn bloed-verwant en eed-genoot den Koningh van Vrankrijk, ende wederom het vossen-vel aentrecken? Daer nef-

fens was hy vol van ontzagh en achtbaerheyd; straf in fijn daghelijxén omme-gangh; van weynighe, ende, vermits het aenwensfel van de Fransse tael, veel-tijds gebrookene woorden; ende, aengaende fyne binnenfte gedachten, zelfs voor zyne naette vrienden en daghelijxe Raeden ondoorgrondelijk: voor het wterlijk, weyds en hoovaerdigh genoegh in fyne klee-dingh; draeghende zomwijlen een hoed met allerley vederen en schier doorgaens met edele fteenen bezet: ende bedeckende doorgaens fijn hoofd, op de wijze van de oude heydenffe Prie-fteren, met een * gulden huyve ofte trek-net: vermits hy niet alleen fijn hayr op den kam liet af-scheeren; maer zelfs ook geduyrigh, na-bootzende wederom in dit stuck de oude Ro-meynen, een kaelen kin droegh, daer hy met een nijp-zyertien alle de hayren wt den grond liet wt-rucken: gelijk de mieren in hunne holen het kooren af-knabbelen, dat het niet weder groen en levendigh werde. Hoewel men ook leeft, dat de oude niet alleen den baerd, maer zelfs de † borst, armen en beenen hebben lae-ten wt-pluyfen, ende daer toe zomwijlen ge-bruykt krijt ofte eenighe andere zalvingh: hoe-danigh by ons is de boter ofte Spaenffe zeep. De wt-vaerd is met grooten pracht binnen *Arnhem* gehouden, het lichaem aldaer in de hoofd-otte Sebiskerk neder-geleghd, maer het hert, zijnde rouw en van een ongewoonlijke groote, in de Broeders-kerk; gelijk in den iaere 1630. eerst aen den dagh is gekoemen, wan-neer men een filveren kistjen met loode plaeten van buyten toe-gedeckt, waer in een sleutel stack met zijde om-wonden, aldaer heeft gevonden, vertoonende twee eenfdeels vergulde leeuwen zijnde het wapen van Gelderland, neffens dit op-schrift: **HIER IS HET HERT VAN DEN DOORLUCHTIGHSTEN VORST KAREL HERTOOGH VAN GELDER IN HET IAER MCCCCXXXVIII BEGRAVEN.**

275. Andersins is dit fijn gemeen Graf-schrift: *Een Vorst van wonderbaerlijke groot-her-tigheyd, van vaders wegghen door de Egmondén gefprooten wt den over-ouden ende altoos manne-lyken fiam der Vrieffter Koninghen, maer van moe-ders zyd wt het Koninghlyke ende hoogh-beroemde huys der Hertoghen van Borbon in Vrankrijk; Karel de onverwinnelijke, Vorst van Gelder en Gulich, ende Grave van Zutveen, Heer van Vrieffland, Groeninghen, Koeverden, en Drent, gelijk een tweede Hercules (zijnde ook met de Egmondén van de Erkels af-komstigh) om ramp te over-winnen gebooren, ende al den tijd fijns leevens in verscheyde stormen en woeleryen geoeffend, die tegens alle ongelucken een ridderlyk en onbezweeken gemoed getoont haeft, ende de Christelijke kerk in de Neder-landen, welke vermits de verkeerde meeninghen ende verschillen was wagghelende, op fijne Christelijke borst als op een anker gevesticht, is na ontalliche eer-daeden eyndelijken wt herten-leed in fijne finnen gequetst, ende in den Heer ontslaepen op den iaere 1538. den laetsten van den Soemer-maend, na elf*

* *Vittasque resolvit Sacrați capitis. Et alibi centies tam apud Maronem quam alios Poetas.*

† *Qudd pectus, qudd crura tibi, qudd brachia vellis. Marcial.*

† *Sic vos non vobis mellificatis apes.*

1538. *uyren in den nachr.* † Andere stellen, dat hy ge-
leeft heeft, zeventigh iaeren, zeven maenden, drie
mael zeven daghen, ende tweemaal zeven uyren.
De wt-vorderaers van syne ionghste wil, by sijn
Geheym-schrijver *Augustijn Pannekoek* ingesteld,
te weeten syne verwanten de *Graven van Bronk-*
borst ende *Meurs*, neffens *Segev van Arnhem* had-
den last, sijn lichaem in 't Klooster van *Monick-*
huysen te doen onder-delven, syner op zoekeren
tijd van 't iaer met geschenken aen den armen
eerlyken te gedenken, aen de Vorstin syne ge-
mael de zilvere keuken, na wt-wijfen van de
houwelijx-voorwaerden, te laeten volgen: syne
vier bastaerd-zoonen, twee *Karels*, *Peter* ende
Adolf, die tot noch toeniet genooten en hadden,
wt syne onroerende zoo wel als roerende goe-
deren, deghelyken te verzorgen: syne huys-
genooten en trouwe dienaers te voldoen ende
staetelyken wt te zetten, als mede syne wijn-
ende winkel-schulden te betaelen: dat mede
de ionghe Vorst van *Cleve* dit sijn wterste be-
sluyt zoude helpen wt-richten, ook syne oude
Raeden en *Hovelinghen* alle gunst bewysen;
ernstelyken beveelende, dat de *Standen* sijn
neve ende naghel-naefften erf-genaem den Her-

togh van *Lotringhen*, wegen sijn op-spraak ende
aentael op de landen, eene betaemelyke vergel-
dingh zouden doen. Dan sijn lichaem en is
niet te *Mohickhuysen*, maer in de groote kerk
van *Arnhem* ter aerden besteld; alwaer tot op
huyden sijn pronk-graf met syne geslacht-wa-
pens en af-beeldinghe te sien is; als mede sijn
ende synes vrouws, beyde op een kussen knie-
lende, schildery, in een groot glas staende in 't
Noorden van de zelve kerk: hoewel sy ook
alleen binnen de moeder-kerk van *Zurveen* in
een glas cierlyken is af-gemaeld. Sijn kostelste
huys-raed was dese; verscheyden on-geslaeghen
goud ende zilver, twee goude klooten geschat
op 12000. goud-guldens, zes goude lepels: zes
tafel-borden van goud: twee bekkens van goud,
ende andere diergelyke huys-raed gewaerdeerd
op 6000. goud-guldens: een goude aerd-kloot
ende dexel, beloopende t'zaemen tot 2322.
goud-guldens. Doch het zilver, 'twelk eenf-
deels verguld ende eenfdeels niet verguld en was,
heeft de weduwe *Elizabeth* meest na sich genoo-
men: het overighe, gerekend op 4000. goud-
guldens, is na de munt-winkels besteld, ende tot
geld gemaekt. Hier nevens sijn 'er in geslaeghen
geld gevonden 14000. goud-guldens, ende
7000. goude Fransse kroonen. De iuweelen
ende goud-guldens wierden de Vorstin gelaeten.
Al het welk in een gesmolten zijnde ongevaer-
lyken 65147. goud-guldens zoude bedraeghen.
Onder andere by den over-leeden after-gelac-
tene vreemdigheeden was 'er mede een leeuw
en leeuwin; dieren die niet gaerne in dese koude
gewesten maer gemeenlyken in warmere lan-
den sich geneeren, ende daerom, als een ge-
woonlijk vermaek van de Grooten en gaep-spel
van den gemeynen man, aen yzere banden wor-
den bewaerd. *Philips* Land-grave van *Hessen*
was op dese nieuwigheyd zoo verliefd, dat hy
niet en vergat den *Keur-Vorst* van *Saxen Jan*
Frederick op te maeken: die derhalven by een
† hoofften brief onder syneyghen hand op Her-
togh *Willem* verzocht, dat hy dese beesten voor
eene eerlyke belooningh tot behoef van den
Land-grave zoude willen af-staen. Doch of
hem dese syne bede zy toe-geslaeghen, daer van
en vind ick nergens eenigh bescheyd.

† Noch is hem dit latijns eer-dicht gemaekt:

*Carolus en breviter quidnam Dux Gelrius egit,
Et quis, dum vixit, discere viator, erat:
Dux, pugil, ultor, herus; tenuit, tulit, auxit, abegit;
Ius, decus, arma, lupos; vi, suda, lege, rogo.*

Dit en luyd noch zoo heel vreemd niet. Maer
de gemeyne latijnsse rijmen, die omtrent sijn
graf geleeven worden, sijn zoo lam en luyfigh,
dat ick de eer van dit boekende de gedachte-
nis van zoo een grooten Heer daer mede niet
en derve bevlecken.

Sacer est locus, extra Meiete versifici.

Op sijn af-zetsel heeft de Heer *Pontanus*
al zoo gespeelt:

*Quem spectas veteri Carolum de gente Sicambra,
Alcidem nostri temporis esse puta.
Illi vix puero, juvenique viroque senique
Omnis in aerumnis transit acta dies.
Vincula quid bellumve loquar patriaeque ruinam?
Omnibus & par bis, major & ille fuit.*

† Extat in bibliotheca Witteniana.

Alhier vinden wy dienstigh, de * Stam-boomen, zoo der Graven als Hertogen van Gelderland in te voegen, ende (op dat met een magh blijken van hunne verwantschap met andere Grooten) after aen te vertoonen, welke Vorsten en Koninghen van 't Christenrijk wt haer ende hare stammen zijn af-gedaeld.

* De Stam der Vooghden van Gelder ende Graven van Zutveen is te vinden after het vijfde Boek.

De GRAVEN ende HERTOGEN van GELDER wt het Huys van NASSOUW, volghens de beschrijvingh van den Heer PONTANUS.

Otho gebooren Grave van Nassouw (zoon van Ian, neve van Everhard, after-neve van Philips) Veld-heer in den Hongerssen oorlogh onder Keyser Henrick den * Vooghelaer, in den iaere 972. na onses Salighmaekers geboorte te † Neurenbergh begraven. † Vid. Hist. ad an. Chr. 1061.

* Auceps.

Walraem, zoon van Otho, Grave van Nassouw, insgelijk te Neurenbergh begraven in den iaere 1020.

Walraem van Nassouw te Neurenbergh over-leeden 1068. van wien het hoogh-beroemde geslacht tot op dese tijden is voortgeteeld.

ОТНО Grave van Nassouw, achtste Vooghd ende eerste Grave van Gelder, heeft in alles geheerft 46. iaeren, ende in echt gezeeten met twee vrouwen

Adelheyd dochter ende erve van Wichard den drieden, zevenden Vooghd van Gelder, welke in den iaere 1068. is gestorven, laetende aen haer man Otho, tot een versterf, de Vooghdye van Gelderland, welke hy, met hulp van Keyser Henrick den drieden, tot eene Graeffschap heeft verhooght.

Syne tweede a gemael was Sophie eenige dochter en erf-uyterste van Wichman Grave van Zutveen; na dat haer oom b Gerlaek by Yssel-mond was gebleeven.

Gerlaek laetste Grave van Zutveen.

GEERAERD de eerste, toegenaemd de e Langhe, Grave van Gelder ende Zutphen, in den iaere 1131. te Zutveen begraven. Syne

Hedwigh dochter van Floris Grave van Holland. vrouwen waren

Ermgard van Namen.

HENRICK d Grave van Gelder ende Zutveen, over-leeden op het iaer 1162. Syne by-slaepe Seinare (andere noemen ze Marie) van Lotringen, gebooren wt Godefroy van Boullon Koningh van Ierusalem, braght tot houwlijx-goed aen haer manden Velouwrack. Dat Henrick een zoon zy geweest niet van Hedwigh, maer van Ermgard, is * elders aangeweesen.

Salome getrouwd aen Henrick Grave van Oldenburgh. Alber, ofte (zoo eenighe spellen) Albert 30. Bisschop van Luyk. Andere noemen hem verkeerdlijken niet een zoon, maer een broeder van Geeraerd. Isop't iaer 1151, 1146, ofte 1155 (want hierover verschil is) te Ordningen geruft. Dees is wt Hedwigh gebooren, als * elders kan blijken.

* Siet op de iaeren

1131. en 1134.

a Wy hebben elders geen ontwaerschijnlijk bewijs by gebraght, dat Sophie het eerste wijf moet geweest zijn van Otho, ende eene dochter niet van Wichman, maer van Godschalk Grave van Zutveen: om reden, dat Wichman in 't iaer 1370. onder ofte over is gestorven, ende de vader van Sophie in 't iaer 1049. gespeurd word noch geleest te hebben.

b Nergens vind men daerblijk van, maer is eene bloote gissinghe, dat Sophie een oom met naemen Gerlaek zoude gehad hebben.

c Sommighe voeghen hem noch andere broeders toe: te weten Henrick, den ersten Heer van 's Heerenbergh, Albert Dom-beer van Luyk, ofte, zoo andere verhaelen, Proost van den Dom t' Utrecht; als mede (zoo men Miræus magh gelooven) eenen anderen Henrick Grave van Zutveen.

d Of de drie eerste Graven van Gelder, Otho, Geertaert en Henrick ook den naem van Graven van Zutveen hebben gevoert ofte moeghen voeren; siet daer van onse op-merkinghen op het 9. hoofd-stuck van 't sefte Boek. Miræus geeft aen Henrick met recht ofte onrecht ook een zoon Diderick en dochter Catharine. Siet onse Aenteykeningen op het 15. hoofd-stuck van 't aengetooghen Boek.

GEERAERT

* Siet op 't iaer

1134.

GEERAERD de tweede, Grave van Gelder ende Zutveen, is int iaer 1180 kinderloos gestorven. Syne voorighe vrouw was *Margriet* Gravin van Spanheim ende Hasbanien: de tweede *Ide*, dochter van den Grave van *Boulogne*.

† Eenighe maeken desen Arnold een zoon van Geeraerd den eersten en broeder van Henrick, ende stellen ook sijn overlijden drie iaeren vroegher, te weeten op het iaer 1166.

Arnold 31. Oper † bisschop van Kolen, ontslaepen in 't iaer 1169. Siet van hem in Grave *Henrick*.

OTHO de tweede, Grave van Gelder en Zutveen, is overleeden op het iaer † 1202. Syne bed-genootte was *Richarda* dochter van *Geeraert* Grave van *Gulich*.

† In stede van 1202. schrijft 1204. Siet elders op sijn tijd.

Margriet gepaerd met *Engelbert* vijfden Grave van den Berge en der Mark, die moeder wierd van *H. Engelbert* Bisschop van Kolen, een bloedgetuygh van 't geloove. Andere stellen ook eene *Marie*, getrouwd aen den Grave van *Loon*, ende *Agnes* tweede vrouw van *Henrick* den blinden, Grave van *Namen* en *Luxemburgh*, tot voochdochteren van *Henrick*.

Henrick Grave van Gelder is voor sijn vader ende zonder lijfs-erven gestorven, ende met syne vrouw *Adelbeyd*, dochter van *Diderick* den sevenden, Grave van *Holland*, te *Rhijnsburgh* by *Leyden* begraven.

Richarda dochter van *Robert* Grave van *Nassouw*.

GEERAERD de diede, Grave van Gelder en Zutveen, een goed oorloghs-man, heeft *Keyser Frederick* den tweeden in *Italien* gedient: te *Ruermond* drie Cloofsters opgericht, ende is in den iaere 1229. goed ouders gestorven. had tweevrouwen

Otho 33^e. Adelbeyd, gepaerd met *Willem* den tweeden Grave van *Holland*: 1213.

Margriet dochter van *Henrick* van *Braband*.

* *Margriet* vrouw van *Adolf* Grave van der *Mark*. *Mechteld* (zuster ofte dochter van *Geeraert*) getrouwd aen *Henrick* van *Nassouw*, groot-vader van *Keyser Adolf*.

* *Andere willen*, dat dese *Margriet*, geweest sy de vrouw van *Engelbert* den eersten Grave van den Bergh, die in 't iaer 1189. is overleeden.

OTHO de driede, met den by-naem van *Krom-voet*, Grave van Gelder ende Zutveen, heeft aller-eerst *Ruermond*, *Arnhem*, *Boemel*, *Goch*, *Harderwijk* ende *Wageningen* bemuert, 's *Graven-dal* gesticht, gestorven zijnde in den iaere 1271. Heeft in echt gezeeten met tweevrouwen

Margriet dochter van *Diderick* den seften Grave van *Cleve*, ende niet (zoo andere voor-geeven) van *Gulich*, welke onvruchtbaer was. Siet op het iaer 1249. ende 1251.

Henrick op het iaer 1246. tot Bisschop van *Luyk* gehuld, was tot den oorlogh en allerley wellusten wtermaeten geneeghen, heeft den *Asiaenissen* rocht teghens de *Saraceenen* by-gewoent, ende is eyndelijker door *Paus Ioris* den thienden wt den stoel gezet, ende te *Ruermond* begraven.

Philippe, Gravinne van *S. Paul*, ende dochter van *Willem* Grave van *Pontbieu*.

REYNALD de eerste, toe-genaemd *de strydbaere*, Grave van Gelder en Zutveen, is in een slagh tegens *Hertogh Ian* van *Braband* gegreepen, naderhand vry gesteld, ten laetsten van sijn eygen zoon gegijzeld, ende op het Slot *Montfoort* in den iaere 1326. overleeden. Syne eerste gemaele *Ermgard* † Gravin van *Limburgh*, vockte geene kinderen. Wt de tweede *Margriet* dochter van *Guido Dampiere* Grave van *Vlaenderen*, ende weduwe van *Alexander* Koningh van *Schotland*, zijn dese kinderen gesprooten

*

† 't Is waerschijnlijk, dat sy de zuster sy geweest van den laetst-overleeden *Hertogh Henrick*. Siet onse *Aenreyk*.

Ermgard, bed-genootte van *Diderick* de achtsten, Grave van *Cleve*.

Philippe, na hate moedergeheten, getrouwd met *Walraem* Vryheer van *Valkenburgh*. Siet op het iaer 1276,

Marie, huysvrouw van * *Adolf* Grave van den Bergh, die ook genoemd word *Marie van den Bergh*. Siet op het iaer 1297.

N. † dochter, is misschien de * *Siet het* zelve met *Ma-* 6. boek op *rie*. Siet op de bet 42. iaeren 1264, hoofdstuck ende t'eyndens het leeven van *Otho* den drienden.

† In een oud hand-boekien van *Velpen* heet sy *Isabelle*, *Abdisse vdn. Elten*. Siet voor heen op het iaer 1298.

*
 REYNALD der tweede, gezeghd *de Swarte*, is in het iaer 1339. door Keyser *Lodewijk van Beyerem*, welken hy in den Italiaenssen tocht was gevolght, te Frankfort aen den Meyn tot Hertogh van Gelder geschaepen: heeft verscheyde oorloghen gevoert, over-leeden zijnde in den iaere 1343, ende verweckt by

SOPHIE dochter van *Floris van Barthout*, laetsten Heer van *Mechelen*

ende

ELEONORE, vleesselijke zuster van *Eduard den dierenden*, Koningh van Engeland twee zoonen:

* Vid. Pont. pag. 244.

* *Margriet* Mechteld getrouwd met *de Graven I. Govert* van *Lootz*, 2. *Ian van Cleve*, 3. *Ian vā Blois*, domint is op het iaer 1380. zongbraght. der kinderen *Siet* van haerop sijne plaats.

Isabelle †, *Abdisse van 's Graven-dal*, in den iaere 1376. overleeden, was met *Frederick* Hertogh van Oostenrijk ondertrouwd maer niet getrouwd. *Siet* op het iaer 1343.

Marie getrouwd met *Willem vā Gulich*, is in 't iaer 1400. gestorven, after-lae-tende dese kinderen

REYNALD den dierenden, tweeden Hertogh van Gelder, die zonder eenighe kinderen te teelen by sijne gemael *Marie* dochter van Hertogh *Ian* van *Braband*, in het iaer 1371. is over-leeden.

EDUARD den eersten, dierenden Hertogh van Gelder, die hoewel verloofd met *Catharine* dochter van *Albert van Beyerem* Grave van *Holland*, echter voor het bevestighen van syne trouw in den iaere 1371. kinder-loos is gestorven.

† Dese *Isabelle*, eerst getrouwd aen *Adolf Gr. van den Bergh*, ende, na sijne dood, ondertrouwd met *Frederick van Oostenr.* was eyndelijken, wt spijt en hert-zeer in een Clooster geloopen. Maer noch de voorighe *Marie*, dochter van *Otho den 3.* noch dese *Isabelle*, en worden in de Stam-rolle der *Graven van den Berghe* gevonden. *Siet* t'eyndens het 6. Boek.

Iobanne bedgenoot van *Ian Vry-heer* van *Arkel*.

WILLEM Hertogh van Gelder ende *Gulich*, wiens huysvrouw *Catharine van Beyerem* onvruchtbaer was. Van syne speel-kinderen, twee *Willemen*, *Ian*, *Marie*, *Iutte*, ende eene dochter die getrouwd was aen Heer *Ian van Kuyk*, fiet hier voorens t'eyndens sijn leven.

REYNALD Hertogh van Gelder en *Gulich*, getrouwd met *Marie van Harcourt*, die mede geene moeder wierd. Van sijn onechten zoon *Everhard van Gulich* fiet op den iaer 1418. ende elders.

Ian van Hattem word als een bastaerd-zoon in een brief van den iaere 1371. *Reynald* den 3. toe-geschreeven.

Willem van Arkel, te *Gorichem* verslaeghen.

Marie van Arkel, vrouw van *Ian Heer van Egmond*. Wt dit geslacht zijn gebooren,

ARNOLD van *Egmond*, Hertogh &c.

Willem Vry-heer van *Yffelsteyn*, Heer van *Bueren* ende *Leerdam*.

DE HERTOGEN VAN GELDER
wt het Huys van EGMOND.

ARNOLD van Egmond Hertogh van Gelder ende Grave van Zutveen, is op sijn vijftiende iaer getrouwd met *Catharine van Cleve*, een weynigh boven de acht iaeren oud zijnde : wt welk houwelijk zijn voort-gekoemen

<i>Eduard</i> (andere noemen hem <i>Willem</i>) die in syne kindfheyd is wtgegaen.	ADOLF zevende Hertogh ende na-zaet van sijn vader, wiens bed-genoote was <i>Catharine van Borbon</i> , welkers zufter <i>Karel</i> Hertogh van Burgondien had tot een huysheer.	<i>Marie</i> , egade van <i>Jacob</i> den tweeden Koningh van Schotland.	<i>Margriet</i> gehouwelijkt aen <i>Frederrick</i> , Paltsgrave aen den Rhijn.	<i>Catharine</i> , die vryfter is gebleeven. Siet van haer in 't breed op het tiende Boek.
---	---	--	--	--

<i>Ian</i> ende <i>Reyner</i> van Gelder, bastaerd-broeders van <i>Karel</i> . Siet op de iaeren 1508. 1513. en 1517.	KAREL van Egmond achtfte Hertogh van Gelder, wiens gemaelin <i>Elizabeth</i> Vorstin van Lunenburgh, noyt en heeft gebaert.	<i>Philippe</i> , huys-vrouw van <i>René</i> Hertogh van Lotringen, van wien hier na zal gesprooken worden.
---	---	---

† Siet de uytterste wil van den Hertogh. Twee *Karels* † syne zonen van bastaerdyen, waer van de een is geweest Stad-houder van Groeningen, neffens noch twee bastaerden *Peter* ende *Adolf* van Gelder. Van de welke op de iaeren 1535. 1536. en elders word vermaend.

Catharine van Gelder in den iaere 1532. getrouwd met *Walraven* van *Arkel*.

STAM-BOOM der Graven van * EGMOND,
af - gerekend van

Willem den vierden, Vry-heer van Egmond &c. die vader was van

<p><i>Ian</i>, die door gunst van <i>Maxmilien</i> in den iaere 1492. eerste Grave van Egmond is gemaekt.</p> <p><i>Frederick</i>, Grave van Egmond was getrouwd met <i>Adelheyd</i>, dochter van <i>Geeraert</i> van <i>Kylenburgh</i>.</p>	<p><i>Maxmilien</i> ende <i>Willem</i> zijn ongetrouwd gestorven, en <i>Ian</i> tweede Grave van Egmond mede in den iaere 1528. te Milanen.</p> <p><i>Iurien</i>, <i>Philips</i>, ende vijf dochteren.</p>	<p><i>Karel</i> is in Italien overleeden. <i>Lamorael</i> driede Grave van Egmond is in den iaere 1568. binnen <i>Brussel</i> onder den Hertogh van <i>Alba</i> onthoofd, afterlaetende 12. kinderen.</p> <p><i>Margriet</i> vrouw van den Grave van <i>Vaudemont</i>, welker dochter <i>Loyse</i> met <i>Henrick</i> den 3. Kon. van <i>Vrankr.</i> naderhand in echt heeft gezeten.</p>

* Siet voor heen op het 7. Boek t'eyndens het leeven van *Reynald* den tweeden eene andere Geslacht-rolle van de *Egmond*en, *Graven* van *Buiren*.

Hier dient geweeten, dat'er in de Geslacht-boom der Graven geen gewach is gemaekt van
† *Clementie*, dochter van een Grave van Gelder, getrouwd met *Walter* den eersten van
dien naem Heer van Egmond, gelijk zeeker Getijd-boek der Heeren van Egmond
openbaert, zonder echter den naem van den Grave wt te drucken.

† *De Stam-rolle der Heeren van Egmond die by my gesien is, en melt niet van dese Clementia.*

Geen wy insgelijx op de baen hebben gebraght, als zoude *Mechteld*, gemaelt van *Henrick*
van Nassouw Groot-vader van Keyser *Adolf*, eene zuster ofte dochter zijn geweest van
Geeraert den drieden, en gaet mede niet al te vast; aengesien haer de Schrijvers bloote-
lijken noemen eene dochter van een Grave van Gelder, zonder meer. Tot naerdere
openingh zullen wy hier onder stellen zekere

STAM-TAFEREEL getrocken wt de schriften van *Werner Saulheym* Minder-broeder, die geschreeven heeft omtrent het iaer 1314.

HENRICK Grave van Nassouw: wiens eegade was MECHTILD, eene
dochter van den Grave van Gelder. Waer wt gebooren zijn

WALRAEM. Syne vrouw was *Mechtild*
dochter van *Diderick* Grave van Cätz-
nellebogen. Wt haer zijn voort-ge-
koemen

OTHO, met wien *Walraem*
sijn eyghen broeder het
Graefschap heeft af-ge-
deelt.

Richarde haer dochter,
eene Begijne van
heylighe Claer.

Dietber de oudste zoon, van
der Predickers gezelschap,
ende naderhand Opper-
Bisschop van Trier.

Adolf op den iaere 1292. tot het
Keyzerdom verheeven. Syne
vrouw *Beelken*, dochter van *Ger-
laek* Grave van Limburgh, wierd
moeder van

Henrick den
eerst-ge-
booren.

Adelheyd is door hare groot-moeder
Adelheydte Ments in een Clarissen
Klooster geflooten:

Rupert. *Beelken* haers
moeders
genande. *Gerlaek*.
Adolf.
Walraem.

DE GRAVEN van HOLLAND wt het Huys van GELDER.

ADELHEYD (waer van op den iaere 1218. word gedacht) zuster van *GEERAERT*
den drieden, ende dochter van *OTHO* den tweeden, Graven van Gelder, getrouwd
met *WILLEM* Grave van Holland.

FLORIS de vierde, Grave van Holland.

WILLEM de tweede, Grave van Holland,
ende naderhand Keyser, die tot eene bed-
gezelle had *Elizabeth* van *Brunswijk*.

ADELHEYD gepaerd met *Ian*
Grave van *Avesnes*, ende mede
Grave van *Henegouw*.

FLORIS de vijfde, Grave van
Holland, heeft by *Beatrix* van
Vlaenderen gewonnen

IAN van *Avesnes*, Grave van *Henegouw*, *Hol-
land*, ende *Zeeland*, man van *Philippe* van
Lutzenburgh, ende vader van

IAN Grave van *Holland*
ende *Zeeland*, die zon-
der geboorte is gestor-
ven.

Willem,
Diderick,
Floris, voor hun
vader gestorvẽ.

WILLEM den drieden, gezeyd den *Goe-
den*, Grave van *Henegouw*, *Holland* ende
Zeeland.

WILLEM de vierde,
is kinderloos af-
gestorven.

MARGRIET houwelijk in-gaende met
Keyser *Lodewijk* van *Beyeren*, heeft het
Graefschap over-gezet aen *Beyeren*.

WILLEM de vijfde, Hertogh *ALBERT* van
van *Beyeren*, Grave van *Hol-
land* en *Zeeland*, heeft geene
kinderen voort-gebracht. *Beyeren*, *Gr-
van Holl.* en
Zeeland, was
vader van

WIL-

WILLEM den seften met den bynaem van den Goeden, Grave van Holland ende Zeeland.

J
IACOBE van Beyeren, Gravinne van Holland ende Zeeland, heeft, hoe wel vier maelen getrouwd zijnde, geene lijfs-erven gewonnen.

I A N
Bif-
schop
van
Luyk.

MARGRIET, welke trouwende aen *Ian den Onvertsaeghden*, Hert. van Burgondien, de Graeffschappē door het recht van ervenis heeft vast gemaekt aen den stam van Burgondien.

CATHARINE, onder-trouwd eerst met EDUARD Hertogh van Gelder, ende daer na ghetrouwd met WILLEM Hert. van Gelder ende Gulich, heeft geen vrucht after gelaeten.

DE KONINGEN van SCHOTLAND ende GROOT-BRITANIEN wt het Huys van GELDER.

IACOB de tweede wierd, qualijken noch zeven iaeren hebbende, binnen Edinburgh voor Koningh wt-geroepen. Was in den aenvangh sijns Rijk met in-landse op-roerten van de Grooten steeds en boven maeten geplaeghd: welke baeren als hy te boven was gezeyld, heeft hy, om het verbreeken van de stille-zaet, vyandlyker wijze Engeland in-getooghen, ende Rosburgh in sijn eerste komste vermeertert en gesecht. Maer alzo hy allen yver te werk stelde om het over-sterke Slot van de zelve plaetse te gewinnen, is hy by ongeluck door het los-bersten van een yzeren stuck in zyn gedermtē gequetst ende daer over dood ter aerdengestort, op het iaer 1460. ende het 29^e. van sijn ouderdom. Was man van MARIE van EGMOND, dochter van Hertogh ARNALD van Gelder. Waer wt zijn af-gedaeld

IACOB de driede, Koningh van Schotland. Dees had een geheel ander lot dan sijn vader, ende zat in de eerste iaeren in goede rust en weelde; tot dat hy op het laetste, door de tzaemen-zweeringh van sijn zoon ende den adel, op het iaer 1488. by Sterlingh iammerlyken is om-gekoemen. Was getrouwd aen Margriet, dochter van Christiaan den eersten, Koningh van Denemarken, Noorweghen en Sweden.

Ian. Alexander.

Catharine, ofte, zoo andere stellen, Marie.

IACOB de vierde heeft, na over-lijden sijns vaders, het Schotse Rijk 25. iaeren met redelyke kloekheyd bedient; ter tijd hy den Franssen te gevalle tegen de Engelse den oorlogh aennam, ende, om de Engelse maght welke doen met sterke hoopen Vrankrijk bestormde af te locken, by Fliddo in Northumber-land, in den Herst-maend des iaers 1513. met het puyk van sijn adel mannyken is gestruyckeld; boetende alzo de straffe van den vrede-braek, ende van de tegensijn vader gepleegde Godloosheyd, welchen hy, eertijds met de weder-spanninghe edelen in-spannende, van sijn Rijk ende leeven had berooft. Syne by-flaepē was Margriet, dochter van Henrick den sevenden, Koningh van Engeland.

Alexander Aerts-Bis-
schop van S. An-
dries is met zyn
broeder in den En-
gelsen krijgh om
tleeven gekoe-
men.

IACOB de vijfde, Koningh van Schotland, is heel iongh aen de kroon gekoemen, ende op't begin van syne heerlinghe, in't beleg van Edinburgh, neffens syne moeder in handen gevallen van *Arfibald Douglas*, van daer naer Falk-land gezonden; tot dat hy, op't volgende iaer 1527. syne wachters ontglippende, sich binnen Sterling tegensgeweld verzeekerde. Daer na van de Franse tot den Engelsen oorlogh op-geftoekt zijnde, wanneer het geluck hem niet te deegh wilde dienen, is binnen korte daghen in sijn gemoed zoo wel als lichaem krank geworden, ende onder de leevende wegh geruckt. Syne eerste vrouw was Magdaleen, dochter van Francois Koningh van Vrankrijk; de anderde, Marie van Lotringen, waer wt een eenighe dochter gesproeten is,

MARIE Koningin van Schotland, welke in Vrankrijk onder mombers sittende, in den iaere 1559. eerstelyken getrouwd is met Francois den tweeden, Koningh van Vrankrijk, ende naderhand in den iaere 1564. met haer zusterlingh Henrick Suard, die by haer teelde

IACOB

IACOB den zefften, Koningh van Schot-land, ende naderhand van Engeland en Yrland, die in den iaere 1564, zijnde een kind van drie maenden, het Rijk aenvaerde, ende door een Onder-Koningh beftuerde. Dees heeft op het iaer 1589. in den Oogft-maend bruyloft gehouden met *Anne*, dochter van *Frederick* den tweeden, Koningh van Denemarken ende Noorweghen.

Henrick is voor fijn vader geftorven. **KAREL** Koningh van Groot-Britanien en Yrland, is in den iaere 1625. fyn vader gevolgd, die geleest heeft als een heyligh en geftorven is als een Martelaer, maekende met fijn deerlijk eynde het oude spreek-woord waerachtigh, dat de Koningh in Engeland een Koningh is niet van menschen maer van een deel over-vleyschte Duyvels. *Elizabeth* getrouwd met *Frederick* Palts-grave, ende Koningh van Bohemen.

KAREL de tweede, sijns vaders na-zaet en rechte erfgenaem, *sed magna ex parte Pulsus ob invidiam regno sceptrisque paternis.*

De PALTS-GRAVEN ende KEUR-VORSTEN des Roomssen Rijx, wt het Huys van GELDER.

FREDERICK de tweede, Palts-Grave aen den Rhijn, Grave van Obrink ende Spanheym. Syne gemaelin was **MARGRIET** van **EGMOND**, dochter van **ARNOLD** Hertogh van Gelder.

IAN de eerste, Palts-Grave aen den Rhijn, van Zimmeren ende Spanheym, is op het iaer 1509. over-leeden. Syne vrouw *Iobanne*, dochter van *Ian* Grave van Nassouw en Sarbruggen, heeft in 't iaer 1503. af-geleest.

IAN de tweede, Palts-grave, Grave van Zimmeren ende Spanheym, op het iaer 1557. over-leeden, was getrouwd met *Beatrix* van *Baden*.

FREDERICK de driede, Keur-Palts-Grave, op den 27. van den Wijnmaend 1576. binnen Heydelbergh wt de wereld gehaald; had tot eene vrouw *Marie* van *Brandenburgh*.

Richard Palts-grave aen den Rhijn, Grave van Zimmeren.

LODEWYK de vijfde, Keur-Vorst ende Palts-grave aen den Rhijn, geftorven in 't iaer 1583. was gepaerd met *Elizabeth* Land-gravinne.

IAN CASIMIR momber ende bedienaar van den Keur-Palts, op den seften van den eersten maend des iaers 1592. ontslaepen.

FREDERICK de vierde, Keur-Vorst ende Palts-grave. Syne gemaal *Loyse* van *Nassouw*, dochter van *Willem* Prins van *Oranje*.

FREDERICK de vijfde, Palts-grave, Koningh van Bohemen, getrouwd met *Elizabeth* eenighe dochter van *Iacob* den seften, Koningh van Groot-Britanien.

KAREL **LODEWYK**, Keur-Vorst en Palts-grave, zit rechtevoort aen 't roer ende in echt met eene Land-gravin van *Hessen*.

DE HERTOGEN van LOTRINGEN
wt het Huys van GELDER.

RENÉ Koningh van Sicilien, Hertogh van Lotringen ende Grave van Vaudemont, door *Karel van Burgondien* met groote oorloghen en heyr-kraghten geterghd zijnde, heeft den Burgondier eyndelyken by *Nancy* op het hoofd geslaeghen, ende na het verstooten van de dochter van den Grave van *Tancarville*, in den iaere 1485. houwelijk ingegaen met *PHILIPPE* dochter van *ADOLF* Hertogh van Gelder, ende daer by verweckt 12. kinderen. Inden iaere 1508. afstervende, heeft vijf levende kinderen after-gelaeten

* <i>Glaude</i> , wiens stam in 't byson- der zal vol- ghen.	<i>François</i> Grave van <i>Lambasse</i> en <i>Orgon</i> , in 't iaer 1525. voor Pavienghebleeven.	<i>Ian</i> Car- dinael vā Lot- ringen.	<i>Antonis</i> Hertogh van Lotrin- ghen, die by <i>Renée</i> dochter van <i>Engelbert van Borbon</i> Hertogh van Mompensier heeft gewonnen	<i>Lodewijk</i> Grave van <i>Vaude-</i> <i>mont</i> , in 't iaer 1527. gestorven.
--	--	---	--	---

François Hertogh van Calabrien, Lotringen, Barende Gelderland, in 't iaer 1546. overleeden. Heeft by *Christine*, dochter van *Christiern* den tweeden verdreeven Koningh van Dene-marken, ende weduwe van *Sfortia* Hertogh van Milanen, dese kinderen geteelt

Nicolaes van Lotringen, eerst Bisschop van Metz, ende, na 't op-zegghen van desen dienst, Hertogh van *Merecour* ende Grave van *Vaudemont*, is man van drie vrouwen ende vader van veele kinderen geweest.

<i>Renée</i> vrouw van den Hertogh van <i>Beye-</i> <i>ren</i> .	<i>Karel</i> Hertogh van Calabrien, Lotringen, Barende Gelder, Mark-grave van <i>Pont a</i> <i>Mousson</i> , Grave van <i>Provence</i> , <i>Vaude-</i> <i>mont</i> , <i>Zutveen</i> ende <i>Bitz</i> , is ophet iaer 1559. in syn vijftiende iaer getrouwd met <i>Glaude van Valoys</i> , dochter van <i>Henrick</i> den tweeden, Koningh van <i>Vrankrijk</i> , waer wt gebooren zijn	<i>Dorothee</i> , 1575. in echt tree- dende met <i>Erick</i> Her- togh van <i>Brunswijk</i> .	<i>Anne</i> is ophet iaer 1542. ge- houwelijkt met <i>René van</i> <i>Chalons</i> Prins van <i>O-</i> <i>ranje</i> ende Grave van <i>Nassouw</i> , ende nader- hand met <i>Philips</i> Her- togh van <i>Arschot</i> . <i>Ian</i> , <i>Antonis</i> , ende <i>Elizabeth</i> , zijn iongh getorven.
--	---	---	---

<i>Henrick</i> , Hertogh van Lotrin- ghen, Bar, ende Gelder, &c. wiens voor- vrouw was <i>Catharine</i> zuster van <i>Henrick</i> den vierden, Koningh van <i>Vrankrijk</i> : de tweede <i>Margriet van Gonzaga</i> .	<i>Karel</i> Cardinael van Lotrin- gen, Bisschop van <i>Mets</i> , ende Dom- heer van <i>Kolen</i> .	<i>Christine</i> , ofte <i>Catharine</i> is in den iaere 1589. ge- trouwd aenden Grooten Her- togh van <i>Flo-</i> <i>rentien</i> <i>Ferdi-</i> <i>nand</i> .	<i>Elizabeth</i> vrouw van <i>Maxmiliaen</i> Vorst van <i>Beye-</i> <i>ren</i> , <i>Antonette</i> van <i>Hans Willem</i> Hertogh van <i>Gulich</i> ende <i>Cleve</i> .	<i>François</i> van Lotringen, Grave van <i>Vaudemont</i> , man van <i>Christine van</i> <i>Salmes</i> .
--	--	---	--	--

Nicolaë van Lotringen, eenige dochter van haer vader heeft sich in den echten staet begeeven met *Karel*, den zoon van haer oom *François*.

Karel van Lotringen Grave van *Vaudemont*, is daer na, vermits het houwelyk met syns ooms dochter, geworden Hertogh van Lotringen, Bar, ende Gelder, &c.

* *Glaude* Hertogh van *Guyse*, getrouwd met *Antonette van Borbon*, dochter van den Hertogh van *Vendosme*, wierd vader van

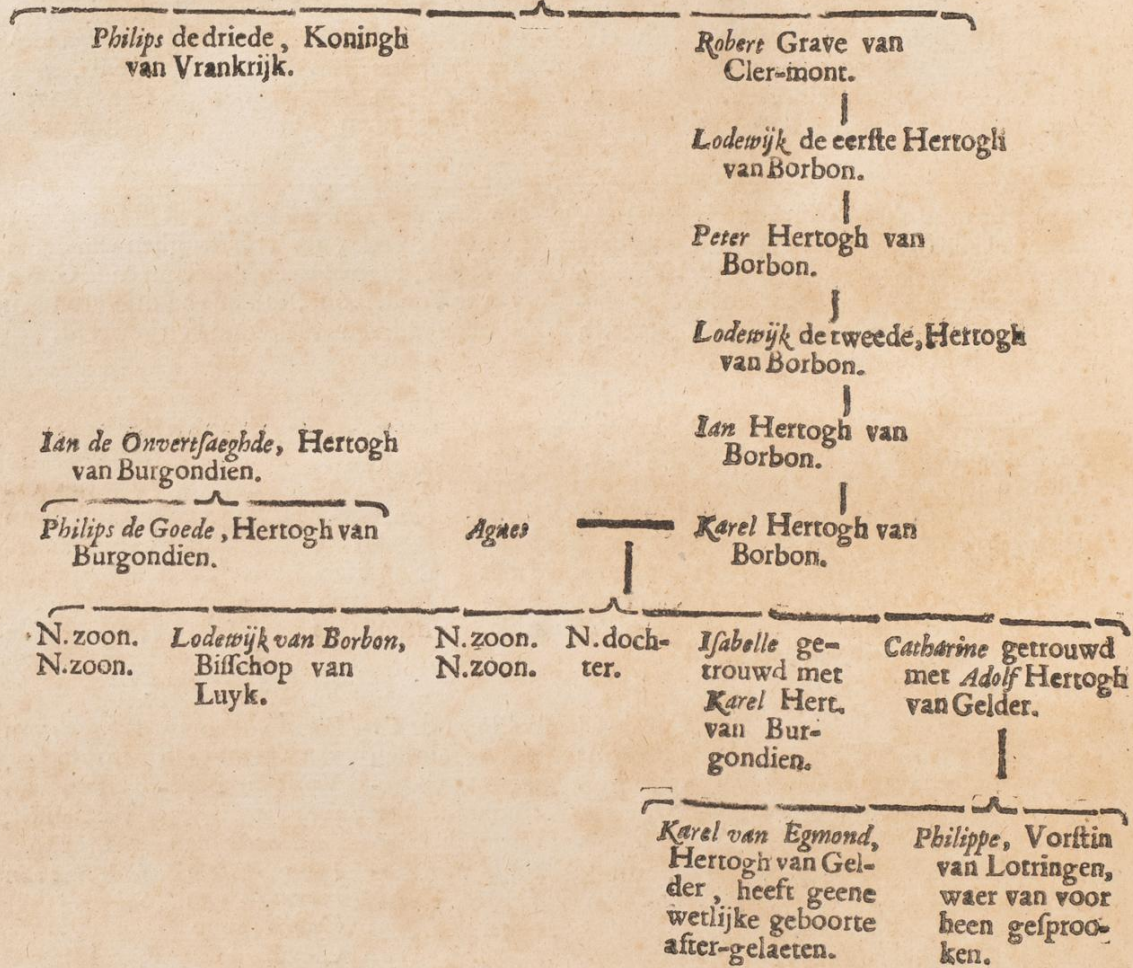
<i>François</i> Hertogh van <i>Guyse</i> , wiens vrouw was <i>Anne</i> dochter van den Hert. van <i>Ferrara</i> .	<i>Karel</i> <i>Glaude</i> Cardi- grave nael. vā <i>Ma-</i> <i>yenne</i> .	<i>Lodewijk</i> Cardi- nael.	<i>Catharine</i> huys- vrouw van <i>Lodewijk van Borbon</i> Hertogh van <i>Mompensier</i> .	<i>François</i> Ridder van <i>Rhos-</i> <i>dos</i> .	<i>René</i> Mark- grave vā <i>Bou-</i> <i>vine</i> .	<i>Marie</i> is, na 't over-lijden van haer eersten man den Heer van <i>Longueville</i> , met den Ko- ningh van <i>Schotland</i> , ende voor de driede reyse aen den <i>Dolfin</i> ende naderhand Ko- ningh van <i>Vrankrijk</i> ge- trouwd. <i>Marie</i> moeder van <i>Iacob</i> den seften, Koningh van <i>Schotland</i> .
---	--	------------------------------------	---	--	---	--

STAM-

S T A M - B E E L D E N A E R
V A N
C A T H A R I N E V A N B O R B O N ,
Vorstin van Gelder, huysvrouw van Hertogh A D O L F ,
zedert heylighen * Lodewijk Koningh van Vrankrijk tot aen
Karel van Egmond laetsten Hertogh van Gelder
vervolghende.

* Saint
Loys.

H E Y L I G H E L O D E W Y K .

CORN. NEPOS in Vitâ T. POM-
PONI ATTICI.

Quòd difficillimum fuit, sic familiarum originem subtexit, ut ex eo clarorum virorum propagines possimus cognoscere. fecit hoc idem separatim in aliis libris, ut M. Bruti rogatum Iuniam familiam à stirpe ad hanc atatem ordine enumeraverit; notans qui à quoque ortus, quos honores quibusque temporibus cepisset: quibus libris nihil potest esse dulcius iis, qui aliquam cupiditatem habent notitiæ clarorum virorum.